

שבוע פרשת וירא

(13 – 19 November 16)

י"ב – י"ח מרחשון תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁתְּחַזְרֶתָּ בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֵׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיקוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הדיקוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָטְפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְּךָ
לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָטְפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּי־מִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לַרְעָד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֵשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול יהיה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בציווה שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרור, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמִתְּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אֵי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בִּשְׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם
וְלֹא יִרְיֹחוּ: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ לֹא־יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם: ח כְּמוֹתֵם יִהְיוּ
עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־כָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל כָּטַח בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: י בֵּית אֱהֲרֹן כָּטַחוּ
בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יא יֵרָאִי יְהוָה כָּטַחוּ בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִכְרֹךְ
יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית אֱהֲרֹן: יג יִכְרֹךְ יֵרָאִי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי־אָדָם: יז לֹא הִמְתִּים יִחְלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יִרְדֵּי דוּמָה:
יח וְאַנְחֵנוּ | נִכְרֹךְ יְהוָה מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא ודיאך דוד אמר בדיון הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל
הגמול שעשה עמו:

א אֶתְּהִבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיְגֹן אֲמָצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מְלִטָּה
נַפְשִׁי: ה תַּנּוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמִנוּחֵי כִי־יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־דִּגְלִי
מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מַה־אָשִׁיב לִיהוָה כָּל־תְּגִמּוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה
לְחַסְדֵּיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בֶּן־אֲמִתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרִי: יז לָךְ אֲזַבֵּחַ וּבַח
תוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

[ה'יתשל"ב]

ת"ח על הבשו"ט מפעולותיו בצ"צ. ובדאי ימשיך וגם יוסיף וה' יצליחו וזכות הרבים מסייעתו.

בנוגע למקוה – כדאי לעשות בכל הכיוונים (הן דהרב אייכענשטיין ש"י, הן בביהכנ"ס, הן לבנות). והכרח דעוד מקומות פשוטה.

בנוגע לפרנסתו – כדאי שימשיך במשרתו עתה. וכן באקאונטס פרטיים כפי האפשרי.

הנהלת מושב זקנים וכיו"ב – אינו ענין בשבילו.

קבלה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב. יט) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קטו, קטז	ג. מדף מח עד דף נד.רב
ג) מאמר ד"ה והוא עומד עליהם	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ה) שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון ה'תשי"ג	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ד) משיחות שבת פרשת וירא ט"ו מרחשון ה'תשנ"א	כא) שולחן ערוך הלכות פסח
ה) לקוטי שיחות פרשת וירא כרך טו	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.רל
ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	כב) לקוטי תורה
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	אדמו"ר הזקן
ז) ילקוט גאולה ומשיח – שבת פרשת וירא	כג) שערי תשובה
ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וירא	אדמו"ר האמצעי
ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא	כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
י) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר ה"צמח צדק"
לשבוע פרשת וירא	כה) תורת שמואל תרל"ב
יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא	אדמו"ר מוהר"ש
יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
	אדמו"ר מוהרש"ב
	כז) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
	אדמו"ר מוהרי"צ
	כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
	אדמו"ר מוהרי"צ
	כט) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהרי"צ
	ל) אגרות קודש
	מכתב הרבי מוהרי"צ לרבנית חיה מושקא
טז) נביאים וכתובים	לא) חומש לקריאה בציבור
ישעיה פרק לב-לג, איוב פרק יב	לב) קריאת התורה למנחת שבת קודש
יז) משניות – מסכת מעשרות	לג) לוח זמנים לשבת פרשת וירא
ביאור קהתי	לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש
יח) עין יעקב מסכת ביצה	רא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

לְקַרְתָּא כו' שהנכנס לעיר צריך לנהוג כמנהגי המקום וְאֵינּוּ מְסִים 32
שֶׁהֵיוּ נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁם שֶׁהֵיוּ אוֹכְלִים מִמֶּשׁ, 33
בשונה מפירוש המדרש שרק היו נראים כאוכלים אבל למעשה לא אכלו 34
דְּמַדְמָה עֲנִין זֶה לְמַלְאָךְ שֶׁהָיָה מִתְאַבֵּק עִם יַעֲקֹב⁶ ולמרות 35
היותו מלאך רוחני, ההיאבקות הייתה 36
בגשמיות שֶׁהָיָה המלאך (באותה 37
שעה) בְּגוֹף גִּשְׁמִי המורכב מִד' 38
יְסוּדוֹת גִּשְׁמִיִּים, כמו כל הבריאה 39
הגשמית שמורכבת מארבעת היסודות 40
אש, רוח, מים ועפר וְעַל־זֶה מְבִיא 41
הזוהר מֶה שֶׁאָכְלוּ הַמַּלְאָכִים 42
אֶצֶל אַבְרָהָם, דְּמִזָּה מִשְׁמַע 43
שֶׁהָיְתָה אֲכִילָה מִמֶּשׁ. וְצָרִיךְ 44
לְהִבִּין שִׁכּוֹת וְהַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל 45
שני הַעֲנִינִים דְּעִמִּידַת אַבְרָהָם 46
לְאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים בָּב' 47
הַפְּרוּשִׁים שֶׁבָּזָה הֵן לִפִּי פִירוּשׁ 48
המדרש שלא אכלו אלא היו נראים 49
כאוכלים, והן לפי פירוש הזוהר 50
שהייתה זו אכילה ממש. 51
וְגַם צָרִיךְ לְהִבִּין פְּלָלוֹת 52
הַעֲנִין דְּאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים, 53

1 אודות שלושת המלאכים שבאו לאברהם אבינו והוא הכין להם סעודה, נאמר
2 בתורה:
3 וְהוּא אַבְרָהָם אֲבִינוּ עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ¹, וּמִבְּאֵר
4 כִּ"ק אֲדָמוֹר¹ (מהורש"ב רבי שלום דובער, החמישי בשושלת
5 אדמו"רי חב"ד) נִשְׁמְתוּ-עֵדֶן
6 בְּמֶאֱמָרוֹ דְּבִיבּוֹר הַמִּתְחִיל זֶה
7 הפותח בפסוק זה "והוא עומד עליהם
8 תחת העץ ויאכלו" שֶׁאֲמָרוֹ לִפְנֵי
9 חֲמִשִּׁים שָׁנָה², בִּשְׁנַת תרס"ג,
10 חמישים שנה לפני אמירת המאמר
11 הנוכחי בשנת תשי"ג, דְּצָרִיךְ
12 לְהִבִּין שִׁכּוֹת וְהַקֶּשֶׁר הַעֲנִינִים
13 בפנימיות הדברים דְּעִמִּידַת
14 אַבְרָהָם לְאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים,
15 שֶׁבְּאֵשֶׁר הוּא הָיָה "עוֹמֵד
16 עֲלֵיהֶם", אֲזַי דוֹקָא
17 "וַיֹּאכְלוּ".
18 וְהִנֵּה, בְּמֶה שֶׁכְּתוּב כֵּן בַּפְּסוּק
19 וַיֹּאכְלוּ יֵשׁ ב' פְּרוּשִׁים, פְּרוּשׁ
20 הָא', שֶׁנֶּרְאוּ הַמַּלְאָכִים כְּמוֹ
21 שֶׁאָכְלוּ³, אֲבָל לִמְעַשֶׁה לֹא אִכְלוּ
22 וְכֵן הוּא בְּמִדְרָשׁ⁴ עֲלֵת
23 לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִימוּסָה כו'
24 נכנסת לעיר, תנהג לפי נימוסי ומנהגי
25 העיר והוא עומד עליהם תַּחַת
26 הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הֵיוּ
27 והרי מלאכים אינם אוכלים אֶלָּא
28 נִרְאִין כְּאוֹכְלִין. וּפְרוּשׁ הַב',
29 שֶׁאָכְלוּ מִמֶּשׁ, כִּפִּי שֶׁמּוֹכַח
30 מִזֵּהר פְּרֻשַׁת תּוֹלְדוֹת⁵
31 שֶׁמְבִיא שֶׁם עֲנִין הַנ"ל דְּעֵלַת

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף

מרחשון, ה'תשי"ג

(הנחה בלתי מוגה)

וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ¹, וּמִבְּאֵר
כִּ"ק אֲדָמוֹר¹ (מהורש"ב) נִשְׁמְתוּ-עֵדֶן
בְּמֶאֱמָרוֹ דְּבִיבּוֹר הַמִּתְחִיל זֶה שֶׁאֲמָרוֹ לִפְנֵי
חֲמִשִּׁים שָׁנָה², דְּצָרִיךְ לְהִבִּין שִׁכּוֹת הַעֲנִינִים
דְּעִמִּידַת אַבְרָהָם לְאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים, שֶׁכְּבָאֵשֶׁר
הוּא הָיָה "עוֹמֵד עֲלֵיהֶם", אֲזַי דוֹקָא "וַיֹּאכְלוּ".
וְהִנֵּה, בְּמֶה שֶׁכְּתוּב וַיֹּאכְלוּ יֵשׁ ב' פְּרוּשִׁים,
פְּרוּשׁ הָא', שֶׁנֶּרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ³, וְכֵן הוּא
בְּמִדְרָשׁ⁴ עֲלֵת לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִימוּסָה כו' והוא
עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הֵיוּ
אֶלָּא נִרְאִין כְּאוֹכְלִין. וּפְרוּשׁ הַב', שֶׁאָכְלוּ מִמֶּשׁ,

כִּפִּי שֶׁמּוֹכַח מִזֵּהר פְּרֻשַׁת תּוֹלְדוֹת⁵ שֶׁמְבִיא שֶׁם עֲנִין הַנ"ל דְּעֵלַת לְקַרְתָּא כו'
וְאֵינּוּ מְסִים שֶׁהֵיוּ נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁם שֶׁהֵיוּ אוֹכְלִים מִמֶּשׁ,
דְּמַדְמָה עֲנִין זֶה לְמַלְאָךְ שֶׁהָיָה מִתְאַבֵּק עִם יַעֲקֹב⁶ שֶׁהָיָה בְּגוֹף גִּשְׁמִי מִד'
יְסוּדוֹת גִּשְׁמִיִּים, וְעַל־זֶה מְבִיא מֶה שֶׁאָכְלוּ הַמַּלְאָכִים אֶצֶל אַבְרָהָם, דְּמִזָּה
מִשְׁמַע שֶׁהָיְתָה אֲכִילָה מִמֶּשׁ. וְצָרִיךְ לְהִבִּין שִׁכּוֹת הַעֲנִינִים דְּעִמִּידַת אַבְרָהָם
לְאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים בָּב' הַפְּרוּשִׁים שֶׁבָּזָה. וְגַם צָרִיךְ לְהִבִּין פְּלָלוֹת הַעֲנִין

(1) פרשתנו יח, ח. (2) בשנת תרס"ג (י"ל בקונטרס בפ"ע בשנה זו (תשי"ג)*, בתוספת מראי מקומות והערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א (חלקם נעתקו להלן), ונדפס לאח"ז בסה"מ תרס"ג ע' נ ואל"ך). (3) פרש"י עה"פ. ב"מ פו, ב. (4) ב"ר פמ"ח, יד. (5) קמד, א. (6) וישלח לב, כה.

(*) ונשלח לכו"כ - ראה אג"ק ח"ז ע' נו; נו; עד ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר מאת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע אשר בטח יזכה בזה את הרבים ובפרט שהאמור בו מיוסד על מעלת אכילת כהנים שהוא למעלה מאכילת מזבח, כי ממשיך אור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות"); עז ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר, מאת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע חמישים שנה לפני זה, אשר חזרתיו בש"ק כו"). חכ"א ע' קעד.

בהקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א להמאמר כותב: כנראה מיוסד על דרוש כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" הנדפס בספר טעמי המצות שלו מצות אכילת קדשי קדשים לכהנים, אשר מיוסד או עכ"פ שייך למאמר כ"ק אדמו"ר הזקן כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים, שנא' ב"שבת פ' ויחי בסעודת שחרית שנת תקס"ה] [מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' קסב ואל"ך]. ויעויין ג"כ לקו"ר ר"פ צו, סידור שער ברהמ"ז ביאור ד"ה והקומות, תו"א ר"פ חיי שרה, סידור סדר סעודת שבת ד"ה יגלה לן טעמי.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כשלעצמה, גם ללא קשר לעמידת אברהם דמשמע מדברי הפסוק וכן
- 2 מהפירושים במדרש ובווהר שזוהי מעלה גדולה שנפעלה אצל
- 3 המלאכים על-ידי-זה ש'הוא עומד עליהם', דבר שקורם לכן
- 4 לא היה אצלם, ורק כאשר התעלו לדרגה זו הודות לכן שאברהם היה 'עומד
- 5 עליהם', היה יכול להיות אצלם
- 6 "ויאכלו" וצריך להבין מהי 1 דאכילת המלאכים, דמשמע שזוהי מעלה גדולה
- 7 המעלה בזה? 2 שנפעלה אצל המלאכים על-ידי-זה ש'הוא
- 8 (ב) ויובן זה בהקדים? 3 עומד עליהם", וצריך להבין מהי המעלה בזה.
- 9 שפכתוב⁸ בתורה לגבי אכילת קרבן 4 (ב) ויובן זה בהקדים⁷ מה שפכתוב⁸ ואם האכל
- 10 לאחר זמנו ("ביום הקריבו... יאכל 5 יאכל, ואמרו רבותינו ז"ל⁹ בשתי
- 11 וממחרת... והנותר... ביום השלישי 6 אכילות הפתוב מדבר, אחת אכילת מזבח ואחת
- 12 באש ישרף. ואם האכל יאכל... ביום 7 אכילת פהנים. וצריך להבין איך מדמים אכילת
- 13 השלישי לא יירצה...") ולשון הפסוק 8 פהנים שהיא אכילת אדם, לאכילת מזבח שהוא
- 14 הוא ואם האכל יאכל, ואמרו 9 ענין הקרבת הקרבנות. ובידור אינו מוכן,
- 15 רבותינו ז"ל⁹ שמכפל הלשון 10 שמצינו שיש מעלה באכילת אדם על אכילת
- 16 "האכל יאכל" מוכן כי בשתי 11 מזבח, כמאמר¹⁰ פהנים אוכלים ובעלים
- 17 אכילות הפתוב מדבר, אחת 12 מתכפרים, והינו שאכילת פהנים שהיא אכילת
- 18 אכילת מזבח ואחת אכילת 13 אדם פועלת מה שלא פעלה אכילת המזבח,
- 19 פהנים וכוונת הפסוק לומר שלאחר 14 ואינו מוכן, שהרי אכילת מזבח הוא ענין
- 20 הזמן אסור להקריב את בשר הקרבן על 15 הקרבת הקרבנות, שעל-זה אמרו¹¹ רזא דקרנא
- 21 גבי המזבח, וכן אסור לכוהנים לאכלו. 16 עולה עד רזא דאין-סוף, ואיך אפשר לומר
- 22 וצריך להבין איך מדמים 17 שאכילת אדם תהיה למעלה יותר מהקרבת
- 23 אכילת פהנים שהיא אכילת 18 הקרבנות.
- 24 אדם, לאכילת מזבח שהוא 19 (ג) ובאור הענין, דהנה ענין הקרבנות הוא
- 25 ענין הקרבת הקרבנות ומוכרים 20 שהקריבו בהמה גשמיית על-גבי
- 26 את שניהם יחד בפסוק אחד ובביטויים 21 המזבח ונקללת באש שלמעלה, בחינת אריה
- 27 זהים, והרי אין ספק שה'אכילה' 22 דאכיל קרבנין¹², והינו שהבהמה נקללת בפני
- 28 בהקרבה על גבי המזבח היא דבר נעלה 23 שור', ועל-ידי פני שור' היא נקללת בפני
- 29 לאין שיעור לעומת ה'אכילה' על ידי 24 אריה', בבחינת אריה דאכיל קרבנין,
- 30 הכוהנים שהם בני אדם? ובידור 25 אריה, בבחינת אריה דאכיל קרבנין, שהיא
- 31 אינו מוכן, שלמרות המעלה 26 עשה, והינו דהעלאת הקרבנות הוא במלכות
- 32 הגדולה של 'אכילת מזבח' ביחס 27 דאצילות, מקור דבריאה-יצירה-עשה. ולכן
- 33 ל'אכילת כוהנים' שמצינו שיש 28 פהנים אוכלים ובעלים
- 34 מצד שני מעלה ויתרון באכילת 29 מתכפרים, והינו שאכילת
- 35 אדם על אכילת מזבח, 30 פהנים שהיא אכילת אדם פועלת מה שלא פעלה אכילת
- 36 כמאמר¹⁰ חכמינו זכרונם-לברכה 31 המזבח, שהרי תחילה מקריבים על המזבח את חלקי הקרבן שיש להקריב
- 37 פהנים אוכלים ובעלים 32 ורק לאחר מכן הכוהנים אוכלים את חלקם. וכיוון שאמרו שכפרת הבעלים
- 38 מתכפרים, והינו שאכילת 33 נפעלת על ידי אכילת הכוהנים, נמצא שלפחות במובן מסויים יש לכך יתרון
- 39 פהנים שהיא אכילת אדם פועלת מה שלא פעלה אכילת 34
- 40 המזבח, שהרי תחילה מקריבים על המזבח את חלקי הקרבן שיש להקריב 35
- 41 ורק לאחר מכן הכוהנים אוכלים את חלקם. וכיוון שאמרו שכפרת הבעלים 36
- 42 נפעלת על ידי אכילת הכוהנים, נמצא שלפחות במובן מסויים יש לכך יתרון 37

(7) בהבא לקמן - ראה גם אוה"ת בראשית (כרך ז) תתשפב, א ואילך. סה"מ ה'ש"ת ע' סב ואילך. (8) צו ז, יח. (9) זבחים יג, ב. וראה לקר"ת ר"פ צו. (10) פסחים נט, ב. (11) ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב. (12) ראה יומא כא, ב. זח"א ו, ב. זח"ב רעת, א. זח"ג יז, א. לב, ב. ועוד. ולהעיר ג"כ מלקו"ת במדבר ד"ה וארי' כבקר. ואכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חיות הקודש כפי שהם בעולם היצירה נעשית העליה בעולם
2 הבריא, ועל ידי הברור הפרדת הטוב מן הרע וההעלאה שלו
3 לקדושה שבעולם הבריא נעשית העליה במלכות דאצילות
4 כמו שהוא בבריא יצירה עשה היינו כפי שידור ונמשך להיות
5 שורש ומקור לעולמות שלמטה ממנו.
6 והענין בזה, דהנה, שרש
7 הדברים הגשמיים הוא
8 משכירת הכלים ד'תהו',
9 העולמות במתכונתם הנוכחית, עם
10 'סדר השתלשלות' הדרגתי ומסודר
11 ועשר ספירות שהאורות שלהם
12 מלוכשים בתוך כלים ראויים
13 לקליטתם, נקראים 'עולם התיקון'.
14 ול'תיקון' קדם 'עולם התהו' בו היו
15 אורות מרובים וכלים מועטים, מצב
16 שגרם ל'שכירת הכלים' ו'נפילה' של
17 ניצוצות קדושה ואילווקות לתחומים
18 שמחוץ לגבולות הקדושה. ושרש
19 הדברים הגשמיים הוא משכירת הכלים
20 של עולם התהו. ויש בהם
21 בניצוצות הקדושה שנפלו מתוהו (והם
22 שורש הנבראים הגשמיים) ב' אופני
23 בוררים, שענינם הפרדת הטוב
24 מהרע והעלאתו לשורשו ומקורו
25 בקדושה, וענין זה יכול להיות בשני
26 אופנים ברור שמלמעלה
27 למטה, על ידי גילוי אור אלוקי
28 שנמשך מלמעלה למטה וברור
29 שמלמעלה למטה על ידי העלאת
30 הגשמיים מלמעלה למטה על ידי
31 עבודת האדם. הברור של הדברים
32 הגשמיים שנפלו ב'שכירת הכלים'
33 שמלמעלה למטה הוא באפן
34 שלאחרי השכירה שנפל הכל
35 כו', שכל ה'אורות מרובים' מדרגות
36 שונות שהיו ב'כלים' נפלו למטה הנה
37 מהמבקר והנעלה באותם אורות
38 נעשה עולם הבריא, והשאר
39 והשאר האורות הפחות נעלים
40 ומובחרים נפל לעולם היצירה.
41 ונתברר עוד, ניצוצות הקדושה נתבררו ביורד נוסף ונתעלו יותר ונעשה
42 נברא ונהיה עולם היצירה, המורכב מאורות בדרגה נמוכה יותר מאלה
43 שבעולם הבריא והשאר נפל לעשה. ונתברר עוד, ואחר כך היה
44 באורות ש'נפלו' ביורד ונעשה עולם העשה שהאורות שבו הם בדרגה

1 ולכן היתה הקרבת הקרבנות מבהמות גשמיות דווקא על מזבח
2 החיצון שהיה בתצר המשכן, ולא על המזבח הפנימי שהיה בתוך
3 בית המקדש דהנה בבית המקדש וכן במשכן היו ג' דיורים,
4 שלוש מקומות דירה (מדורים) קדש הקדשים, אהל מועד (היכל),
5 וחצר אהל מועד, כנגד תלת
6 עלמין¹³ שלושה עולמות שהן ג'
7 מדרגות כלליות, באור האלוקי
8 שמתגלה ויורד מלמעלה למטה. האחת
9 - עולמות האין-סוף שלפני
10 האצילות ולמעלה מעולם האצילות,
11 השנייה - עולם האצילות עצמו,
12 והשלישית - ועולמות בריאה
13 יצירה-עשה¹⁴ שלמטה מעולם
14 האצילות. דקדש הקדשים מכון
15 נגד עולמות האין-סוף
16 שלפני האצילות, ואהל מועד
17 והיכל הם מכוונים נגד עולם
18 האצילות, והעזרה וחצר
19 המשכן הם מכוונים נגד
20 עולמות בריאה-יצירה
21 עשה, והקרבת הקרבנות
22 היא על מזבח החיצון בתצר
23 המשכן, דמזבח הוא פחינת
24 מלכות של עולם האצילות,
25 ומקומו בתצר המשכן, הינו
26 כמו שהוא מקור לבריא-
27 יצירה-עשה, הינו החלק
28 התחתון והחיצוני שבענין המלכות
29 שהוא המקור והשרש למה שלמטה
30 ממנו (בהתאם לכך שהעצם והפנימיות
31 של כל דרגה הוא ענינה של אותה
32 דרגה כשלעצמה, והחלק התחתון
33 והחיצוני שלה הוא היותה שורש
34 ומקור למה שלמטה הימנה) וה'ג',
35 שהעלאת הקרבן וההתכללות
36 שלו ברוחניות באמצעות הקרבה על
37 גבי המזבח היא במלכות
38 דאצילות כמו שהיא
39 בבריא-יצירה-עשה.
40 והסדר בזה הוא שהעלאת
41 הקרבן הגשמי היא העלאת מלמטה למעלה מדרגה לדרגה שעל ידי
42 הקרבת הבהמה הגשמית על המזבח בתצר המשכן שבעולם העשייה
43 נכללת היא בפני שור' שבעולם היצירה, ועל ידי אכילת
44 החיות יצירה היינו שהחיות של הבהמה עולה ונכללת ונאכלת על ידי

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

47 **עבֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁהִבְהִמָּה** שהייתה בעולם העשייה מתבררת
 48 ומתעלית ומתבטלת ממציאותה הגשמית והיא **נִכְלָלַת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה**,
 49 **וְעַל־יְדֵי הַבְּרֹר הַנוֹסֵף שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה הִיא נִכְלָלַת** ועולה
 50 דרגה נוספת מלמטה למעלה **בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־יְדֵי הַבְּרֹר**
 51 **שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**, שבו נמצאת
 52 המרכבה העליונה ר'חיות הקודש'
 53 והקרנן שנשרף על גבי המזבח מתברר
 54 על ידי **אַרְיֵה דְּאָכִיל קֶרְבָּנִין**,
 55 אריה (פני אריה' שבמרכבה העליונה)
 56 ש'אוכל' קרבנות הַנֶּה **בְּחִינַת**
 57 **הַמַּלְכוּת עוֹלָה לְאַצִּילוֹת**,
 58 **וְעַל־יְדֵי הַעֲלָאָה 'מִזֵּין נוֹקְבִין'**
 59 **דְּמַלְכוּת, נִמְשָׁךְ הַמְּשַׁכֵּת 'מִזֵּין**
 60 **דְּוֹכְרִין' דְּזַעֲרֵי אֲנָפִין'**
 61 מבואר בקבלה וחסידות שהיחס בין
 62 המידות שבספירות העליונות (בחנינת
 63 "זעיר אנפין", פנים זעירות, על שם
 64 שיש בהם אור מועט ביחס לדרגת
 65 שלמעלה מהן, ובקיצור ז"א) וספירת
 66 המלכות, דומה ליחס בין זכר לנקבה
 67 במובן זה ש"ז"א" הוא המשפיע
 68 והמלכות היא המקבל, וההשפעה
 69 מז"א נקראת "מִזֵּין דְּוֹכְרִין" (מים
 70 זכריים), ואילו ההתעוררות של
 71 המלכות מצידה לקבל את ההשפעה
 72 נקראת "מִזֵּין נוֹקְבִין" (נקביים). ובדרך
 73 כלל, גם כל התעוררות מלמטה, מצד
 74 המקבל, נקראת "מִזֵּין נוֹקְבִין" בעוד
 75 שהשפעה מלמעלה נקראת "מִזֵּין
 76 דְּוֹכְרִין". ובעניינו – האור שבו'זעיר
 77 אנפין, המידות העליונות, יורד ונמשך
 78 למטה הודות להתעוררות כתוצאה
 79 מעבודת ההעלאה מלמטה למעלה.
 80 **וְלִזְנוּ נִקְרָאָת עֲבֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת**
 81 **אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, וְלֹא אֲכִילַת**
 82 **אָדָם**, אף-על-פי שגם אכילת האדם,
 83 הכהנים, היא עניין נעלה הפועל
 84 ש"בעלים מתכפרים" כמבואר לעיל **כִּי**
 85 **'אָדָם'** במובן הרוחני למעלה הוא **בְּחִינַת זַעֲרֵי־אֲנָפִין**, המידות
 86 העליונות, וְהַעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשִׂית **עַל־יְדֵי הַקֶּרְבָּנוֹת הִיא רַק בְּבִחִינַת**
 87 **הַמַּלְכוּת**, ולא למעלה מזה (כמבואר לעיל בהרחבה שסדר הביורר מלמטה
 88 למעלה הוא עליה מעולם העשייה עד מלכות דאצילות) **וְלִזְנוּ נִקְרָאָת בְּשֵׁם**
 89 **אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, הֵינּוּ, הָאֲכִילָה** ההעלאה והביורר **דְּבִחִינַת**
 90 **מַלְכוּת**. ואף שֶׁעַל־יְדֵי הַקֶּרְבָּנוֹת מְקַבֵּלַת הַמַּלְכוּת מִבְּחִינַת
 91 **זַעֲרֵי־אֲנָפִין**, כמבואר לעיל שההעלאה מלמטה (מצד המקבל, "מִזֵּין
 92 נוֹקְבִין") מעוררת תוספת המשכה והשפעה מלמעלה (מצד המשפיע, "מִזֵּין

1 יותר נמוכה מאשר בבריאה וביצירה. וכדי שיווצר עולם בדרגה כזו, האורות
 2 היו צריכים לרדת ל'עשיה' ושם להתברר ולהתעלות.
 3 **וְהַבְּרֹר** של ניצוצות הקדושה **שֶׁמִּלְמַטָּה לְמַעְלָה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי**
 4 **עֲבֹדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, נַעֲשֶׂה הַבְּרֹר בַּעֲשִׂיָּה,**
 5 **וְהַמִּבְחָר שֶׁבָּהּ הַבְּרֹר מִפְּרִיד בִּין**
 6 **הַטּוֹב וְהָרַע, וְהַטּוֹב בְּיֹתֵר וְהַמַּעֲוֵלָה**
 7 **בְּיֹתֵר עוֹלָה לְדִרְגָּה גְבוּהָה יֹתֵר, וְכֵן**
 8 **מֵהָאֲוֵרוֹת הָעוֹלָם מַעֲלֹם הָעֲשִׂיָּה**
 9 **נַעֲשֶׂה עוֹלָם הַיְצִירָה. וְעַל־יְדֵי**
 10 **הַבְּרֹר שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה, שָׁבוּ**
 11 **יֵשׁ אֲוֵרוֹת נְעִלִים עוֹד יֹתֵר הֵנָּה**
 12 **הַמִּבְחָר שֶׁבָּהּ הָאֲוֵרוֹת הַמַּעֲוֵלִים**
 13 **וְנְעִלִים יֹתֵר נַעֲשֶׂה עוֹלָם**
 14 **הַבְּרִיאָה. וְעַל־יְדֵי הַבְּרֹר**
 15 **שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, הֵנָּה**
 16 **הַמִּבְחָר שֶׁבָּהּ הַחֶלֶק הַנֶּעֱלָה**
 17 **בְּיֹתֵר מִתּוֹךְ עוֹלָם הַבְּרִיאָה עוֹלָה**
 18 **בְּבִחִינַת מַלְכוּת דְּאַצִּילוֹת שׁוֹרֵשׁ**
 19 **וּמִקּוֹר הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**
 20 **וְהַנִּבְרָאִים.**
 21 **וְהוֹלֵךְ וּמַבָּר וּמַחֲסֵפֶת בִּיאור מֵהוּ עֲנִין**
 22 **הַבְּרֹר מִלְמַטָּה לְמַעְלָה שְׁכּוֹלֵל גַּם**
 23 **יְצִירָה וְהַתְּהוּוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת מִלְמַטָּה**
 24 **לְמַעְלָה, שֶׁלִּכְאוּרָה הוּא בְּנִיגוּד לְמַבּוּר**
 25 **בְּדֶרֶךְ כָּלִל שֶׁסֹּדֵר בְּרִיאַת וְהַתְּהוּוֹת**
 26 **הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי יִרְדַּת וְהַמְשַׁכַּת**
 27 **הָאֹר הָאֱלוֹקִי מִדְּרָגָה לְדִרְגָּה מִלְמַעְלָה**
 28 **לְמַטָּה.**
 29 **וְהַעֲנִין בְּזָה, דָּעָם הֵיִיִּת**
 30 **שֶׁמִּצְדֵּה הַתְּהוּוֹת מַצֵּד עֲצָם**
 31 **הַבְּרִיאָה שֶׁל הַנִּבְרָאִים וְהָעוֹלָמוֹת**
 32 **יִשְׁנֻ כָּבֵר הַבְּרֹר שֶׁמִּלְמַטָּה**
 33 **לְמַטָּה, מֵהַ שְׁשִׁיף לְכָל עוֹלָם**
 34 **וְעוֹלָם כּו', כִּי בְּכָל עוֹלָם יוֹרֵד**
 35 **וְנִמְשָׁךְ הָאֹר הַשִּׁיךְ לוֹ לְפִי דִרְגָּתוֹ, כֵּן**
 36 **שֶׁבְּכָל עוֹלָם 'מַתְּבָרֵר' וְאַחֵר כֵּן מִתְּגַלֵּה**
 37 **הָאֹר הַשִּׁיךְ לְאוֹתוֹ עוֹלָם (וְסֹדֵר**
 38 **הַדְּבָרִים הוּא שֶׁהָאֹר יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ**
 39 **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) מְכַל־מְקוֹם** לאחר שלמעשה כבר נתהוו עולמות
 40 **וְנִבְרָאִים, עֲדִין צָרִיף לְהֵיִיִּת גַּם הַבְּרֹר שֶׁמִּלְמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי**
 41 **הַבְּרֹר שֶׁמִּלְמַטָּה לְמַטָּה הוּא רַק בְּפָנִימִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת,**
 42 **כִּאֲמוֹר שֶׁבְּכָל דִּרְגָּה וּבְחִינָה יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת, הֵינּוּ עֲנִינָה הַעֲצָמִי וְהַפְּנִימִי שֶׁל**
 43 **אוֹתָהּ דִּרְגָּה. וְחִיצוֹנִיּוֹת, הַחֶלֶק הַשִּׁיךְ לְהַשְׁפֵּעַ לְמַטָּה מִמֶּנָּה. וְהַבְּרֹר**
 44 **שֶׁמִּלְמַעְלָה לְמַטָּה קְשׁוֹר בְּעֲצָמִיּוֹת וּבְפָנִימִיּוֹת הַדִּרְגָּה אֲכָל הַחִיצוֹנִיּוֹת**
 45 **לֹא נִתְבָּרְרָה עֲדִין, וְלִזְנוּ צָרִיף לְהֵיִיִּת הַבְּרֹר שְׁנִי' שֶׁמִּלְמַטָּה**
 46 **לְמַעְלָה כְּדִי לְבָרֵר גַּם אֶת חִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ עֲנִין**

ביאור בדרך אפשר

1	דבורין, (בחינת ד"א) מִכָּל-מָקוֹם אֵין זֶה עֲנִין אֲכִילַת אָדָם, פִּי	
2	אֲכִילַת אָדָם שְׂבִיחַת אִדָם ("ו"א") שְׁלֹמֶעֱלָה "אוֹכֵלֶת" וּמִקְבֵּלֶת לְתוֹכָהּ	
3	מִנְיָצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְבָּרְרוּ וְנִתְעַלּוּ הֵינִינוּ שְׁעַל-יָדֵי הָאֲכִילָה	
4	מִתּוֹסָף חַיּוֹת בְּאָדָם שְׁלֹמֶעֱלָה, אָבֵל עַל-יָדֵי הַקְּרִבָּנוֹת לֹא	
5	נַעֲשִׂית הַמִּשְׁכָּה (תּוֹסֵפֶת	
6	חַיּוֹת) בְּיָזְעִיר אָנְפִּין' עֲצֵמָה,	1
7	וּמִמִּילָא אֵין כָּאן 'אֲכִילָה' וְהִנָּה,	2
8	כִּבְיָכּוֹל, מִצֵּד הָאִדָם' ("ו"א") בִּי-אָם	
9	שֶׁהַמִּלְכוּת מִקְבֵּלַת מִיָּזְעִיר	3
10	אָנְפִּין' וְבֵה אֲכָן יֵשׁ תּוֹסֵפֶת אוֹר כִּי	4
11	הַהֶעֱלָה מַעֲוֵרַת הַמִּשְׁכָּה.	5

(ד) וַעֲדִין צָרִיף לְהִבִּין לַגּוֹפֹל שֶׁל
עֲנִין מַה שֶּׁהָעֲלִיָּה שְׁעַל-יָדֵי
הַקְּרֻבָּנוֹת הִיא רַק בְּבַחֲנִית
הַמַּלְכוּת, שֶׁהָרִי כְּמוֹבֵא לַעֲלֹה
מִדְּבִיר הַזֹּהוּר רָזָא דְקְרֻבָּנָא עוֹלָה
עַד רָזָא דְאִין-סוּף¹¹, סוּד
הַקְּרֻבֵּן עוֹלָה עַד סוּד הָאִין-סוּף
הֵינִי, שֶׁהָעֲלִיָּה שְׁעַל-יָדֵי
הַקְּרֻבָּנוֹת הִיא לְמַעְלָה
מִבְּחִינַת מַלְכוּת, עַד רָזָא הַסוּד
דְאִין-סוּף שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מִעוֹלָמוֹת לַגֹּמֵר, שֶׁהָרִי 'עוֹלָם' הוּא
מִלְשׁוֹן הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר וְגַם הַעוֹלָמוֹת
הַרוּחָנִיִּים הָעֲלִיוִּנִים מִגְבִּילִים אֶת הָאוֹר
הָאֱלוּקִי. רֵאיוֹן סוּף פִּירוּשׁוֹ בְּלִי גְבוּל,
לְמַעַל מִמְדִּידָה וְהַגְבֻּלָּה, וְלִמָּה נֶאֱמַר
כֹּאן שֶׁעֲבוּדַת הַקְּרֻבָּנוֹת פּוֹעֶלֶת בִּירוֹר
בְּדַבְרִים הַגִּשְׁמִיִּים וְהַעֲלֵאתָם רַק עַד
מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת וְלֹא יוֹתֵר?
וְהַשְׁלָלָה מִתְחַזֶּקֶת עוֹד יוֹתֵר כִּיּוֹן
שֶׁעֲלִיַּת הַקְּרֻבָּנוֹת עַד אֵין סוּף, הִיא
עֲנִין מִכְּזִי עֲבוּדַת הַקְּרֻבָּנוֹת וְזֶהוּ
הַטַּעַם שֶׁקְּרֻבָּנוֹת מְכַפְּרִים עַל
חֲטָא, דָּאֵף שֶׁעֲנֵן הַחֲטָא
הוּא הַפֶּן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,
וְתוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא עֲנֵן נַעֲלָה
בִּיתָר, וְאֵם כֵּן הַכֹּפֶרָה עַל הַחֲטָא
הֵייתָה צָרִיכָה לְהִיטֵב דְּבַר קֶשֶׁה
וּמִכָּל-מָקוֹם מְכַפְּרִים הַקְּרֻבָּנוֹת עַל חֲטָא, הֵינִי, שֶׁהַקְּרֻבָּנוֹת
הֵם לְמַעְלָה מִעֲנֵן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלִכֵּן אֵף בְּמָקוֹם שֶׁמֻּצֵּד תּוֹרָה
וּמוֹצוֹת הִיָּה חֲטָא וְאֵין מָקוֹם לְכַפֶּרָה, עַל יָדֵי קְרֻבֵּן הַחֲטָא מִתְכַּפֵּר וְהוּא
לְפִי שְׁעַל-יָדֵי הַהַקְּרֻבָּה שֶׁל הַבְּהֵמָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִתְעַלֶּית

(15) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ה. שער יא (שער המלכים) פ"א-ב. ספ"ה. (16) ראה סה"מ תרכ"ו ע' צו. תרצ"ז ס"ע 204 ואילך. וש"נ. (17) ב"ר פ"ג, ו' וביפ"ת שם. שמו"ר רפ"ה. ובכ"מ.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מסוף העולם ועד סופו, לא היה העולם כדאי להשתמש
2 בו, והקדוש-ברוך הוא גזר את האור הזה לעתיד לבוא היינו שהוא אור
3 שאינו שיהא אל העולם, כי העולם הוא לשון העלם והסתור, והאור
4 הזה הוא בלי גבול עד כדי כך שבאמצעותו אדם הראשון הביט "מסוף העולם
5 ועד סופו" ומוכן שאין הפונה
6 שהוא ברבוי בכמות בלבד, 1
7 אלא שהוא מהות אחרת 2
8 לגמרי ושונה לחלוטין באיכותו
9 מהאור המוכר לנו כעת, שזהו
10 הפרוש שלא היה העולם
11 כדאי להשתמש בו¹⁶, כי
12 העולם במתכונתו הנוכחית כעולם
13 מוגבל לא מסוגל להכיל אור בלתי
14 מוגבל. ואם הדברים אמורים גם לגבי
15 אורות דתיקון, שהרי מדובר באור
16 שהאיר בעולם הזה לאחר הבריאה,
17 ומזה יוכן במפל-שפן וקל-
18 וחומר שהאורות מרבים
19 דתהו' הם מרבים לא רק בכמות
20 אלא הם מהות אחרת, שונה לחלוטין
21 באיכות, היינו שמעלת
22 האורות ד'תהו' אינה כמעלת
23 העלה הסיבה על העלול
24 התוצאה, כמבואר בקבלה וחסידות
25 שישנם דברים שיצירתם והתהוותם
26 היא בדרך 'עילה' ר'עלול' היינו
27 שקיימת סיבה שהיא השורש והמקור
28 לתוצאה, ולמשל השכל הוא סיבה
29 ועילה ל'הולדות' המידות, וכלל הוא
30 בכל התהוות כזו שהעילה היא למעלה
31 מהעלול וגם שיש יחס וערך ביניהם
32 (בשונה להתהוות 'יש' מ'אין' שה'אין'
33 נעלה שלא בערך לעומת ה'יש')
34 ובענינו – מעלת האורות דתהו' לגבי
35 האורות ד'תיקון' וכללות העולמות
36 והנבראים והמוגבלים, אינה דומה
37 למעלת העילה על העלול אלא
38 שהם בסוג אחר לגמרי שלמעלה לגמרי מן העולמות,
39 וכיון שעל-ידי העלאת הקרבות מלמטה למעלה, מעולם העשייה
40 לעולם היצירה וכן הלאה, כמבואר לעיל, מאיר בחינת רבוי האור
41 ד'תהו', לכן מתמלאים כל הפגמים והחסרונות שנעשו
42 על-ידי הקטא אף שבתוך גרדי העולם ואפילו מצד תורה ומצוות כפי
43 שנתלבשו בענייני העולם, זה אכן חסרון ופגם. ואם כן, חוזרת השאלה
44 שבתחילת הקטע: אם כפרת החטא היא בגלל ההעלאת לדרגה שלמעלה
45 מהעולם, מדוע העלייה היא רק עד מלכות דאצילות ולא למעלה מזה, והרי
46 "רזא דקרבנא עולה עד אין-סוף"?
- אף הענין הוא, דעם היות שעל-ידי הקרבות ממשיכים
האורות ד'תהו', ואכן האורות דתהו' נעלים מהעולמות והם מהות
אחרת לחלוטין הרי סוף סוף גם האורות ד'תהו' עם כל מעלתם
יש להם איזו שיכות להעולמות כפי שהולך ומבאר. דהנה,
אורות מרבים וכלים
מועטים ד'תהו' הם ב'
ענינים שתלויים זה בזה,
כאמור, הגדרת המהות של עולם
התהוה היא "אורות מרובים בכלים
מועטים" ומהגדרה זו עצמה אנו
למדים שבעצם גם ב'תהו' יש כן יחס
וקשר כלשהו בין האורות והכלים עד
כדי כך דהאורות תלויים
בהכלים והכלים בהאורות,
כלומר האורות הם "מרובים" בגלל
שהכלים הם "מועטים", והכלים הם
"מועטים" בגלל שה"אורות" הם
"מרובים". ותוכן הענין הוא דכלים
מועטים היינו שהכלים היו
במעוט, בהתמעטות והתבטלות של
מציאותם בתור 'כלים' שלא היה
נרגש בהם בחינת כלי, שנועד
להגביל ולצמצם את האור אלא
להיפך, הכלי 'מיעט את עצמו' כלפי
האור כי הכלי היה ברצוא',
ברצון להתעלות מגדרי מציאותו
ולהיכלל באור ולכן המשיכו
הכלים אורות מרבים, כי הרצוא
והעלאת מלמטה מגלים וממשיכים
תוספת אור מלמעלה (כאמור לעיל
לגבי תוספת אור ב"א, המידות
העליונות, כתוצאה מהעלאת מלמטה
למעלה עד לבחינת מלכות) ו"אורות
מרובים" היינו אור שכלתי
מתישב בכלי, דהא בהא
תליא, כי הדברים תלויים זה בזה
שהכלי פעל על האור
שיומשך ויתגלה בתוספת וביתר שאת והאור פעל על הכלי שיהיה
"מועט" ולא יגביל, ומזה מוכן שגם האורות ד'תהו' יש להם
שיכות אל הכלים ולכן יש לאורות השפעה על הכלים ולכלים יש
השפעה על האורות.
ואף שהשיכות היא באופן כזה שהאורות לא היו
בהתישבות בכלים, ואפשר לומר שלפחות במובן מסויים זו שייכות
בעלת משמעות שלילית כי אמנם לאורות יש השפעה על הכלים אבל לא זו
בלבד שהכלים לא הכילו את האורות והאורות לא נקלטו בהם בפנימיות
ובהתישבות' ואדרבה על-ידי האורות נעשה שכיבה בכלים,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

גדול וריחוק הערך בין תוהו ותיקון, על כך בא המענה - **מִכָּל-מָקוֹם** 44
לְהִיּוֹת שְׁהַפְּלִים ד'תהו' ש'נשברו' בשביל התיקון יֵשׁ לָהֶם שְׂכֻת 45
אֶל ה'תִּקּוֹן', כי מהם נעשה ונוצר התיקון **וְהָאֹרֹר דְּתוֹהוּ יֵשׁ לוֹ** 46
שְׂכֻת לַפְּלִים ד'תהו' כַּנְל, כמבואר לעיל עד כמה האורות 47
משפיעים על הכלים והכלים משפיעים 48
על האורות **אִם-כֵּן הָרִי כסופו של** 49
דבר יֵשׁ שְׂכֻת לְהָאֹרֹת 50
דְּתוֹהוּ עִם הַפְּלִים ד'תִּקּוֹן', אף 51
שאין זו שייכות כל כך גלויה וישירה 52
כמו השייכות של הכלים דתוהו עם 53
התיקון **וְלָכֵן הִגָּה הָאֹרֹת** 54
דְּתוֹהוּ אֵינֶם הַמְּשַׁכֵּת אור 55
חֲדָשׁ, שנפעל רק על ידי הקרבת 56
הקרבת - "אכילת מזבח" **אֶלָּא** 57
הֵם בְּבַחֲנִית הַהָאָרָה הַשְּׂכֻת 58
לְעוֹלָמוֹת מַלְכַּתְחִילָה, מעצם עניינה 59
ומהותה, שְׂפָלָלוּתָהּ הִיא בְּחִינַת 60
מַלְכּוּת דְּאֶצִּילוֹת שהיא הבחינה 61
שדרכה האור האלוהי יורד ונמשך 62
מלמעלה למטה לברוא עולמות 63
ונבראים מוגבלים. 64

לסיכום, עניין 'אכילת מזבח' שבעבודת 65
הקרבת אכן פועל העלאה של 66
הבהמה מלמטה למעלה, והחיות 67
הרוחנית שלה מתעלה לעולמות 68
עליונים, אבל אף על פי שהעלייה היא 69
עד לשורש ומקור החיות בעולם 70
התוהו, וכן ישנה המשכה של האורות 71
דתוהו מלמעלה למטה, סוף סוף 72
ההעלאה היא רק עד ספירת המלכות 73
שבאצילות, בחינה שמשפיעה 74
וממשיכה חיות לעולמות ונבראים 75
מוגבלים, וההמשכה היא של אורות 76
השייכים לעולם התיקון, הארה 77
השייכת לעולמות ולא למעלה מהעולמות (כמבואר לעיל בהרחבה). 78

אִם-כֵּן הָרִי שבעבודת הקרבת, היינו אכילת הקרבת על ידי 79
הכהנים, כנזכר לעיל **הוא הַמְּשַׁכֵּת אור חֲדָשׁ שְׂפָלָלוּתָהּ** 80
מְהֻלָּלוּתָהּ, כפי שהולך ומבאר. 81
דְּהִגָּה, 'אָדָם' במשמעותו הרוחנית, באלוקות, **הוא בְּחִינַת זְעִיר** 82
אֲנָפִין, מילולית: פנים זעירות. ובדרך כלל הכוונה למידות העליונות 83
שבועולם האצילות (שביחס לאור האלוהי שבבחינת המוחין, האור שבמידות 84
הוא בבחינת 'קטנות') **כְּמוֹ שְׂפָתוֹב** 20 **וְעַל דְּמוּת הַפֶּסֶא** שבמרכבה 85
העליונה **דְּמוּת כְּמִרְאָה אָדָם, שְׁהוּא בְּחִינַת זְעִיר-אֲנָפִין,** 86

ולמעשה הכלים איבדו את כל מציאותם **מִכָּל-מָקוֹם, מִזֶּה גּוּפָא** 1
שְׁנַעֲשָׂה שְׂכִירָה בְּפִלִים בגלל האורות, **מוֹכֵן שִׁישׁ לָהֶם אִיזו** 2
שְׂכֻת עִם הַפְּלִים. 3

וְלָכֵן, הַמְּשַׁכֵּת שְׂעֵל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת אֵינָה הַמְּשַׁכֵּת 4

אור חֲדָשׁ, מאור-אין-סוף אלא אור 5
שבסופו של דבר יש לו שייכות 6
(מסוימת) לעולמות דָּאף שְׂעֵל-יְדֵי 7
עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת נִמְשָׁךְ הָאֹרֹר 8
ד'תהו', שבאופן כללי נעלה מהאור 9
של 'תיקון' ונחשב אור שלמעלה 10
מהעולמות **מִכָּל-מָקוֹם אֵין זֶה** 11
אור חֲדָשׁ, שאפשר לומר שמעולם 12
לא נמשך לעולם **לְפִי שְׁהָאֹרֹת** 13
ד'תהו' יֵשׁ לָהֶם שְׂכֻת אֶל 14
ה'תִּקּוֹן', דְּהִגָּה למרות שיש הבדל 15
מהותי בין תוהו ותיקון, בכל זאת 16
ד'תהו' ו'תִּקּוֹן' יֵשׁ לָהֶם 17
שְׂכֻת זֶה לָזֶה, שְׁהָרִי 'תהו' 18
הוא בְּשִׁבִּיל ה'תִּקּוֹן', והסיבה 19
לכן שמלכתחילה היה עולם התוהו 20
הוא כדי שלאחר מכן יהיה עולם 21
התיקון **כְּמִרְאָה** 18 **בּוֹנָה עַל-** 22
מִנָּת לְסֹתֵר, וְסוֹתֵר עַל-מִנָּת 23
לְבָנוֹת 19, כמו שמצינו בהלכות 24
שבת שיש בניין שאמנם האדם עושה 25
פעולה של בנייה אבל הכוונה והתכלית 26
היא לסתור ולהרוס ולכן הוא נחשב 27
סתירה והריסה וכן להיפך שיש פעולה 28
של סתירה והריסה שנעשית על מנת 29
לבנות ולכן היא נחשבת בניין, 30
ולענייננו למרות שמצד מהותו ואיכותו 31
עולם התוהו אינו דומה לעולם התיקון, 32
אבל המטרה והתכלית שלו היא 33
התיקון **הֵינּוּ דְּבִנְיָן וְשִׁבְרִית** 34

ה'תהו' הן בריאתו מלכתחילה והן בניין השבירה שהיה בו, הכול הוא 35
בְּשִׁבִּיל ה'תִּקּוֹן', וְאֵף דְּשִׁכּוּת זֶה בין תוהו ותיקון שמוכיחה על 36
קשר וזיקה ביניהם **הוא בְּפִלִים ד'תהו', שְׁהָרִי הַשְּׂכִירָה הִיָּתָה** 37
בְּפִלִים ד'תהו' שְׂמָהֶם נַעֲשָׂה ה'תִּקּוֹן', אֶבֶל הָאֹרֹר נִסְתַּלַּק 38
לְמַעַלָּה, לכאורה היה מקום לשאול על הקביעה שיש קשר בין 'תוהו' 39
ל'תיקון' מכך שה'תיקון' נעשה מ'תוהו' בעקבות השבירה שהייתה בו והרי 40
השבירה הייתה בכלים שלא יכלו לקלוט ולהכיל בתוכם את האורות, ואילו 41
האורות עצמם לא 'נשברו' ולא התבטלו ממצאיותם אלא עלו ונסתלקו למעלה 42
ובסופו של התהליך האור דתוהו נתעלה ונתרחק מהתיקון, ואם כן יש הבדל 43

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבַחֲנִינֵת זְעִיר-אַנְפִּין המידות העליונות (בשונה ממידת המלכות שכל
2 עניינה הוא להשפיע לעולמות ונבראים מוגבלים) הוא בְּכָלֵל עוֹלָמוֹת
3 הָאֵין-סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנוּ ב'תורה אור' פְּרִשְׁת תְּרוּמָה²¹
4 עַל פְּסוּק²² כְּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וּכְרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה,
5 שֶׁהֵם ב' קְצוֹת, היינו שבענין
6 הרוחני הפנימי של הכרובים שהיו
7 במשכן, יש חיבור של שני קצוות
8 קֶצֶה הָא' הוא בְּחִינָה עֲלִיּוֹנָה
9 שֶׁבְּנִבְרָאִים שֶׁהוּא בְּחִינַת
10 מְלָכוּת שבעולם האצילות, וְקֶצֶה
11 הַב' הוּא בְּחִינַת זְעִיר-אַנְפִּין
12 המידות העליונות שֶׁהוּא סוֹף
13 עוֹלָמוֹת הָאֵין-סוֹף, דָּעָם
14 הָיִיתוֹ סוֹף מְדֻרְגוֹת הָאֵין-
15 סוֹף, והדרגה הכי תחתונה שבהם
16 מִפְּלִמָּקוֹם הוּא בְּכָלֵל
17 הַמְּאֻצִּיל הבורא (שלגבי בריאת
18 עולם האצילות נקרא 'מאציל' כדי
19 להורות שעולם האצילות בטל לגמרי
20 לאלוקות ואין בו שום הרגשה של 'יש'
21 ומציאות, וככתוב בספר התניא שעולם
22 האצילות הוא "אלוקות ממש").
23 וּמִפְּלִמָּקוֹם למרות שבחינת 'זעיר
24 אנפין' שהיא בחינת 'אדם' שייכת ל'אין
25 סוף' ולא ל'עבראים' צָרִיךְ לְהִיּוֹת
26 בְּזֶה הַמְּשַׁכֵּת אור, ותוספת אורות
27 עליונים יותר ממה שיש בבחינות אלו
28 מצד עצמם שֶׁזֶהוּ עֲנִין אֲכִילַת
29 אָדָם שְׁנִתּוֹסֵף חֵיית בְּאָדָם,
30 כֵּשֶׁם שְׁבָאָדָם הַגִּשְׁמִי, האוכל מוסיף
31 חיות, כך כביכול באדם העליון
32 ה'אכילה' (שעל ידי עבודת הקרבנות
33 למטה) פועלת תוספת חיות ותוספת
34 אור לְפִי שֶׁעַם הָיִיתוֹ בְּכָלֵל
35 עוֹלָמוֹת הָאֵין-סוֹף, ולכאורה יש
36 בו אור וחיות ללא הגבלה ואינו זקוק
37 לתוספת אור ותוספת עליו מִפְּלִ-
38 מָקוֹם לְהִיּוֹתוֹ סוֹף וסיום
39 עוֹלָמוֹת הָאֵין-סוֹף, והדרגה הכי
40 תחתונה שבאין-סוף הֵינּוּ שֶׁהוּא
41 בְּגִדְרָה תַּחְלָה וְסוֹף, שילוב של "תחילה" ו"סוף" היינו חיבור של אין-סוף
42 עִם מִה שֶׁלֹּמֶט מֵאֵין-סוֹף אִם-כֵּן הוּא הָאֶרֶץ לְבַד שֶׁאֵינוּ תוֹפֵס
43 מָקוֹם כָּלֵל, וחסרה לו חיות ו'מציאות' משלו וצָרִיכָה לְהִיּוֹת
44 הַהִמְשָׁכָה בְּבִחִינַת זְעִיר-אַנְפִּין מִבְּחִינַת הָאֵין-סוֹף שֶׁלֹּמֶט
- מְעוֹלָמוֹת לגמרי, עַל-יְדֵי אֲכִילַת כֶּהֱנִים למטה. וְהֵינּוּ
שֶׁהַהִמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי אֲכִילַת אָדָם אכילת הכוהנים למטה שגורמת
תוספת אור וחיות באדם העליון, כביכול, הִיא הַמְּשַׁכֵּת אור חֲדָשׁ
שֶׁלֹּמֶטָה לְגַמְרִי מְעוֹלָמוֹת, דְּלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁאֵינוּ כְּמַעֲלָה
הַעֲלָה הסיבה והמקור על הַעֲלוֹל
התוצאה, אשר כמבואר לעיל (לענין
מעלת האורות דתוהו) כיוון שהחס
בין העילה והעלול הוא קרוב, הרי
מעלת העילה על העלול איננה כל-כך
בריוח הערך (בשונה מהתהוות בדרך
'יש' מ'אין' שאין כל ערך ודמיון בין
ה'יש' ל'אין', ומעלת האין/האין' היא לאין
שיעור) אֵלָּא שֶׁהוּא האור שנוסף
ב'אדם העליון' על ידי 'אכילת אדם'
הוא אור חֲדָשׁ שֶׁלֹּמֶטָה
מְעוֹלָמוֹת לְגַמְרִי בשונה מהאור
שנמשך עַל-יְדֵי 'אכילת מזבח' שאינו
אור חֲדָשׁ, כמבואר לעיל.
(ה) וְהֵנָּה כֶּשֶׁם שֶׁבְּזִמְנָה הַבִּיטָה
הָיָה בעבודת הקרבנות בבית המקדש
ב' הַעֲנִינִים דְּאֲכִילַת מִזְבֵּחַ
וְאֲכִילַת כֶּהֱנִים, כְּמוֹ כֵּן גַּם
עֲכָשׁוּ בִּזְמַן הַגּוֹלָת 'יש ב'
אֲכִילוֹת, היינו שני עניינים רוחניים
שונים הנפעלים עַל-יְדֵי אכילה
אֲכִילַת חַל וְאֲכִילַת שִׁבְתָּה,
שֶׁהֵם דְּגַמַּת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ
וְאֲכִילַת כֶּהֱנִים שלכל אחת מהן
יש פעולה רוחנית שונה. דְּאֲכִילַת
חַל, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר²³ וּבָטֵן
רְשָׁעִים תִּחְסַר, כלומר שיש עסק
עם דברים בלתי רצויים הוּא עֲנִין
הַבְּרוּרִים, אכילת מזון גשמי שיש
בו תערובת טוב ורע (כי החיות שלו
היא מ'קליפת נוגה' שיש בה תערובת
טוב ורע, כמבואר בספר התניא)
והאדם עושה פעולה של 'בירור'
ומפריד את הטוב מהרע ומעלה את
הטוב לקדושה וְהוּא כְּעֲנִין
אֲכִילַת מִזְבֵּחַ שאף היא מבררת
ומעלה את הקרבנות לקדושה, כמבואר לעיל. וְאֲכִילַת שִׁבְתָּה, שֶׁעָלֶיהָ
נֶאֱמַר²³ באותו פסוק צָדִיק אוֹכֵל לְשִׁבְעָה נִפְשׁוֹ, אכילה שכל כולה
עניין חיובי הוּא עֲנִין הַמְּשַׁכֵּת והתגלות אור חֲדָשׁ מלמעלה למטה
ותוספת אור בקדושה עצמה, וְהוּא כְּעֲנִין אֲכִילַת כֶּהֱנִים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומוסיף ומפרט את ההבדל בין אכילת חול (הדומה לאכילת מזבח) לאכילת
2 שבת (הדומה לאכילת אדם):
- 3 והענין הוא, דהנה 'אכילת חול' הוא ענין עבודת
4 הבוררים, לברר את הטוב מן הרע, כדאימת בזהר²⁴ לגבי
5 כל אכילה נהמא אפוס חרפא
6 ליכול, שאכילת לחם היא 'לפי חרב'
7 ודומה למלחמה כי 'עבודת הבוררים'
8 היא באמצעות מגע עם הגשמיים
9 שהמאכל הגשמי הוא
10 מקלפת נגה שיש בו תערבת
11 רע, והאדם בטבעו נמשך
12 למאכל, ומתאוה לאכול ולכן
13 יכול עלול המאכל להוריד את
14 האדם, למצב רוחני נחות כמבואר
15 בספר התניא (פרק ז) אשר "מי שהוא
16 בכולי בשר וסובאי יין למלאת תאוות
17 גופו ונפשו הבהמיות... הנה על-ידיה
18 יורד חיות הבשר והיין שבקרו ונכלל
19 לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
20 הטמאות וגופו נעשה להן לבוש
21 ומרכבה לפי שעה, עד אשר ישוב
22 האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו"
23 וזהו ענין המלחמה הרוחנית
24 שנדרשת בעת האכילה, שצריך
25 האדם לפעל בעצמו שלא זו
26 בלבד שהמאכל לא יוריד
27 אותו מדרגתו הרוחנית עד כדי כך
28 שיהיה "לבוש" לקליפות הטמאות,
29 אלא עוד זאת, שהוא יברר
30 את המאכל ויעלה אותו
31 לקדשה.
- 32 והנה, ברור זה של הטוב המעורב
33 במזון הגשמי והעלאתו לקדושה
34 נעשה על-ידי התגלות נפש
35 האלקית דוקא, רק בכוח הארה
36 של הנפש האלוקית שבאדם דלהיות שהאדם מטבעו, מצד נפשו
37 הבהמית שיש לה תאוות גשמיות בדומה לבהמה ומכל-שכן מצד
38 גופו, שאינו מהות רוחנית-נפשית אלא מציאות גשמית נמשך לדבר
39 הגשמי, ומשום זה אפשר ייתכן שכאשר האדם אוכל מזון גשמי
40 שלא זו בלבד שלא יפעל ברור במאכל, אלא אדרבה
- שהמאכל יוריד אותו, לכן הנה הברור הוא
על-ידי התגלות נפש האלקית דוקא. ולכן אסור
לאכל קדם התפלה כמו שכתוב²⁵ לא תאכלו על
הדם, ודרשו חכמינו ז"ל²⁶ לא תאכלו קדם
שתתפללו על דמכם, כי דוקא על-ידי הקדמת
עבודת התפלה שעל-ידיה פועל בעצמו התגלות
נפש האלקית²⁷, יכולה להיות עבודת התפלה, הנה כיון
שהעבודה היא בדרך מלחמה, וענין המלחמה
הוא שגם ה'לעומת-זה' מתגבר, כמו שכתוב²⁸
ולאום מלאם יאמץ, אי-אפשר להיות הברור,
- באדם בין הנפש הבהמית מצד אחד לנפש האלוקית מצד שני (וזה לשוני
בפרק ט: "הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני
מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו
להנהיג יושביה כרצונו... כך שתי הנפשות האלוקית והחיונית הבהמית
שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו...) אי-אפשר להיות

(24) ח"ג קפה, ב. (25) קדושים יט, כו. (26) ברכות י"ד, סע"ב. (27) ראה לקו"ת פינחס עט, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות
ח"ב ע' תשמז. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשנו. אוה"ת בראשית (כרך
ו) תתרכ, א. סה"מ תרפ"ט ע' 85. וש"נ. (28) תולדות כה, כג. וראה פרש"י שם. פסחים מב, ב. מגילה ו, א. זח"ב רלו, א.
לקו"ת צו יא, ב. ואתחנן ד, סע"ד.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

החל הנה תנא סדורא דפת נקט, החורש והזורע כו' 43
 הבורר²⁹, נאמר בגמרא של"ט המלאכות האסורות בשבת מנויות במשנה 44
 לפי סדר המלאכות הנחוצות כדי להכין לחם ולכן ההתחלה היא בחרישה 45
 וזריעה וכן הלאה ובכלל זה מלאכת בורר שהיא חלק מהכנת החיטים לטחינה 46
 וכן ניפוי הקמח **אבל בשבת** 47
'בורר אסור', כמו כל שאר 48
 המלאכות המנויות במשנה כשהליך 49
 הכנת הלחם. והסיבה לכך שבשבת אין 50
 מקום לעבודה הרוחנית של 'עבודת 51
 הביוריים' באכילה היא **משום** 52
דבשבת אין תערוכות טוב- 53
ורע, פידוע אשר בערב שבת 54
אחרי חצות נפרד הרע מן 55
הטוב מעצמו, שהרע יורד ויוצא 56
מהטוב כדברי הזוהר בשלהובא 57
דאשא³⁰, בשלהבת אש וכמו 58
שפתב ה'צמח צדק'³¹ **ששאל** 59
מרבנו הזקן איך יתכן לומר 60
שבשבת אין מבררים הטוב 61
מן הרע אלא מעלים את 62
הטוב, דאם-כן מה נעשה 63
ברע שהיה במאכל, היינו לאן 64
הוא נעלם ואם-כן כיוון שלא ייתכן 65
שהרע 'נאבד' בהכרח שמתברר 66
כו' ומה פשר האמירה שבשבת אין 67
מקום לעבודת הביוריים, וכי האכילה 68
בשבת לא משפיעה על הרע. והשיב 69
לו, רבנו הזקן שזה אינו, שאין זה 70
נכון לומר שגם בשבת יש 'ביור' כי 71
בשבת נפרד הטוב שבגנה מן 72
הרע שבגנה כנזכר לעיל שהמון 73
מקבל את חיותו מקליפת נוגה שיש בה 74
תערוכת טוב ורע, ובעוד שבימי החול 75
ההפרדה בין הרע והטוב נעשית על ידי 76
האדם, הרי באכילת השבת אין צורך 77
בכך כי ההפרדה נעשתה כבר מערב 78
שבת ועולה למעלה, וכן בכל 79
הדברים הגשמיים הנמשכים 80
מגנה שגם מהם מתפרד הרע דגה ונשאיר רק הטוב ודבר 81
זה נעשה כבר מערב השבת. אלא שזה נעשה בפנימיות הכח 82
והחיות הרוחנית שבמאכל, ולפיכך אין נדר מבחוץ לעין 83
הרואה והמביט בעין גשמית פשוטה ורואה רק את חיצוניות המאכל לא 84

1 הבורר, וכאשר ה'לעומת זה' מתגבר, האדם לא יכול לבצע את 'עבודת
 2 הביוריים' האמורה ודוקא על-ידי הקדמת עבודת התפלה שפועל
 3 בעצמו התגלות נפש האלקית, שתאיר בנפש הבהמית ובגוף הגשמי
 4 הנה על-ידי-זה בכחו לנצח את המלחמה.
 5 והינו, שבשעת הבורר גופא
 6 עצמו, כאשר האדם אוכל את המזון
 7 בפועל אי-אפשר אין לו את
 8 היכולת לפעל בעצמו התגלות
 9 נפש האלקית, דבר שיכול להיות
 10 דווקא על-ידי התעוררות הנשמה
 11 שנפעלת בעת התפילה שהרי
 12 אדרבה לא זו בלבד שהאוכל אינו
 13 מעורר את הנשמה אלא המאכל
 14 מורידו למטה, וגורם לאדם
 15 דווקא ירידה רוחנית ובטבעו
 16 נמשך האדם ומתאוה לדבר
 17 הגשמי ולכן הרי זה אך טבעי
 18 שהאכילה תגרום לו לשקוע יותר
 19 בגשמיות ויהיה לו עוד יותר קשה
 20 לעסוק בעבודת הביוריים. ורק על-
 21 ידי-זה שמקדם לכן לפני
 22 האכילה (שהיא דווקא לאחר התפילה,
 23 כאמור שאסור לאכול לפני התפילה)
 24 פועל בעצמו התגלות נפש
 25 האלקית, אזי יכול לפעל
 26 הבורר בדבר הגשמי.
 27 ומכל זה מובן שהאכילה
 28 דחלה שהיא בדומה ל'אכילת מזבח'
 29 כמבואר לעיל אינה המשכת אור
 30 חדש, ואינסופי כפי-אם המשכת
 31 והתגלות האור שבפועלמות,
 32 שמגלה את האור שקיים כבר
 33 בעולמות המוגבלים ומותאם לפי
 34 ערכם על-ידי שמברר אותו
 35 מהרע ופועל בו עילוי. מה-
 36 שאין-כן אכילת שבת אינה
 37 ענין הבוררים של הרע מהטוב,
 38 שהרי בשבת 'בורר אסור'
 39 אחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת היא מלאכת 'בורר' שעניינה הוא
 40 הוצאת פסולת (דבר לא רצוי) מתוך אוכל (דבר שמעוניינים בו), וכשם
 41 שפעולת ה'בורר' בגשמיות אסורה בשבת, כך 'עבודת הביוריים' הרוחנית
 42 שמתקיימת בחול על ידי האכילה, לא מתבצעת בשבת. דבששת ימי

(29) שבת עד, ב. 30) ראה זח"ג רג, ב. הוספות לתו"א ס"פ כי תשא. סהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש, בסופה (צ, א).

(31) סהמ"צ שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְהֵעֲנֵן בֹּזֶה, דָּעַם הָיִיתָ שָׁגַם בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל יֵשׁ הַמְשָׁכָה
והתגלות 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' שהוא אור שלמעלה מהעולמות אל תוך
העולמות שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה הַתַּעֲנוּג, כֵּשֶׁם שְׂבָאדָם יֵשׁ עֶשֶׂר כּוּחוֹת
'פְּנִימִיִּים' פְּרֻטִּים שְׂפּוּעִלִים בִּאֲבָרֵי הַגּוֹף בְּצוּרָה מוֹדַעַת וּמוֹרַגְשָׁה, וְהֵם בְּעִיקֵר
הַשְׂכַּל (הַמוֹחִין – חֲכָמָה בֵּינָה וְדַעַת)
וְהִרְגֵּשׁ (הַמִּידוֹת – חֶסֶד וּגְבוּרָה וְכֹן
הַלֵּאָה) וִישׁ מַעֲלִיָּהם כּוּחוֹת־נֶפֶשׁ
'מְקִיפִים' כִּלְלִיִּים שְׁלֹמַעֲלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת
בִּאֲבָרִים פְּרֻטִּים שֶׁל הַגּוֹף, וְהֵם בְּעִיקֵר,
הַרְצוֹן וְהַתַּעֲנוּג, כִּךְ כְּבִיכּוֹל גַּם לִמְעַלָּה
בִּאלּוּקוֹת עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת הֵם
כּוּחוֹת 'פְּנִימִיִּים' וּמַעֲלִיָּהם יֵשׁ רְצוֹן
וְהַתַּעֲנוּג שֶׁהֵם כּוּחוֹת 'מְקִיפִים' וּמִבּוֹאֵר
שְׁתֵּי הַבְּחִינֹת שֶׁבִּכְתָּר 'נִקְרָאוֹת
'אֵרִיךְ אֲנִפִּין – בְּחִינַת הַרְצוֹן, ר'עִתִּיק
יֻמִּין' – בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג. וְהַתַּעֲנוּג
הָאֱלֹקִי בִּבְרִיאָה קִיִּים תָּמִיד, גַּם בִּימּוֹת
הַחֹל, וְלֹא רַק שִׁבְתָּה וְכִמּוֹ שְׁפָתוֹב
בְּכָל יוֹם מְשַׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית
”וַיֵּרָא אֱלֹקִים בֶּי־טוֹב” הֵינּוּ
שֶׁלְקוּדֹשׁ־בִּירוּן־הוּא יֵשׁ הֵנָּה וְהַתַּעֲנוּג,
כְּבִיכּוֹל, מִהַעֲלֹם (לְבַד מִיּוֹם ב')
שֶׁהֵיטָהּ בּוֹ מַחֲלָקֶת כּו',³³
כִּמְבֹאֵר בִּמְאֹמְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל כִּךְ
שֶׁהֵיטָהּ הַבְּדֵלָה בֵּין מִים עֲלִיוֹנִים וּמִים
תַּחְתּוֹנִים אֵךְ מִצַּד שְׁנֵי וְגַם בְּיוֹם ב'
שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ בֶּי־טוֹב,
וּלְכַאוּרָה הַדְּבַר מוֹרָה עַל הָעֵדֶר עוֹנֵג
מִהִבְרִיאָה בְּיוֹם זֶה הָרִי נִכְפָּל בְּיוֹם ג' ב' פְּעָמִים בֶּי־טוֹב, בְּיוֹם
שְׁלִישִׁי נִכְתָּב בְּתוֹרָה פְּעָמִים כִּי־טוֹב וְהַפֶּעַם הַנוֹסֶפֶת הִיא לְגִמְרָה מְלֹאכֶת
יוֹם הַשְּׁנִי³³ וְנִמְצָא שֶׁבִּסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר הָעוֹנֵג נִמְשָׁךְ גַּם לְיוֹם הַשְּׁנִי, וְאֵם
יֵשׁ הַמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת שֶׁל הַתַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן כִּכֵּל שֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה מְדוּעָה אֻמְרִים
שֶׁעֲתִיקָא קְדִישָׁא בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג שִׁיכַת דּוּקָא לְסַעֲדוֹת הַשְּׁבַת? עַל כִּךְ בֵּא
הַמַּעֲנָה שֶׁאֵמֵן יֵשׁ אֵת עֲנִיִּין הַתַּעֲנוּג כִּכֵּל יְמוֹת הַשְּׁבֻעָה אֵךְ מְכַלֵּם־מְקוֹם,
אֵינִי זֶה דּוֹמָה לְהַמְשָׁכָה הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּשִׁבְתָּה, דְּבִשְׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל
הַתַּעֲנוּג הוּא מְרַכֵּב בְּאִיזָה דְּבַר, נִקְדוּת הַהִבְדָּל בֵּין 'תַּעֲנוּג עֲצָמִי'
ל'תַּעֲנוּג מוֹרֵכֵב' כִּפִּי שֶׁהוּא בְּכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הִיא שֶׁתַּעֲנוּג עֲצָמִי הוּא עֲנִיִּין הָעוֹנֵג
בְּלִי שִׁתְּלַבְּשׁ 'תַּעֲנוּג שֶׁמְכּוֹן כִּלְפֵי מִטְרָה מְסִירָמָה וְהוּא תַּעֲנוּג 'פְּשׁוּט' לֵאל
'צִירוֹ' וְהַגְדָּרָה, וְאֵילוֹ 'תַּעֲנוּג הַמּוֹרֵכֵב' הוּא תַּעֲנוּג מְגוֹרֵם מְסוּיִים, כִּמּוֹ הָעוֹנֵג
שֶׁבִּשְׂכַל אֹר הָעוֹנֵג שֶׁבְּמִידוֹת (וְרֹאֵה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' סוֹף פֶּרֶק יוֹקְרָא: "הַתַּעֲנוּג
מֵאֲכִילָה וְשִׁתְיָה כו' הֵם תַּעֲנוּג מְדַבֵּר שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ... וְאֵין זֶה כִּמּוֹ מְקוֹר
הַתַּעֲנוּגִים שֶׁאֵין הַתַּעֲנוּג מְדַבֵּר שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ") (וּמִבְּאֵר שֶׁלֶכֶן שִׁבְתָּה מְצוּוֹה
לְהַתַּעֲנוּג בִּמְאֹכֵל וּמִשְׁתָּה, כִּי "שִׁבְתָּה הִיא הַמְשָׁכָה מוֹחִין... וְהַתַּעֲנוּג הַמְּתַלְּבֵשׁ
בְּחֲכָמָה הִרִי הוּא עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁלֵה הַתְּלַבְּשׁוֹת וְהַרְכַּבַת הַתַּעֲנוּג" אֲבֵל בְּיוֹם

1 רואה שבשבת יש במאכל שינוי כלשהו לעומת ימי החול, אבל האמת
2 הפנימית היא שכבר בערב שבת יש הפרדה ו'בירור' במזון. וְלִכְּן הִנֵּה
3 בְּשִׁבְתָּה 'בּוֹרֵר אֶסוּר', כִּי אֵין בּוֹ צוּרֵךְ לְאַחֵר שֶׁהַבִּירוּר כִּכֵּר נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ
4 בערב שבת, וְהֵאֱכִילָה דְּשִׁבְתָּה הִיא הַמְשָׁכָה אֹר חֲדָשׁ
5 שְׁלֹמַעֲלָה מְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּא הִיא
6 קִיִּים בִּמְאֹכֵל מִתְּחִילַת בְּרִיאָתוֹ כִּמּוֹזוֹן
7 גִּשְׁמִי
8 וְהִנֵּה, גַּם לְהֵאֱכִילָה דְּשִׁבְתָּה
9 שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה אֹר חֲדָשׁ,
10 צְרִיכָה לְהִיטֵם מְקוֹם עֲבוֹדָה
11 הַתְּפִלָּה, נִתְבָּאֵר לְעִיל שֶׁלִּפְנֵי 'עֲבוֹדָה
12 הַבִּירוּרִים' שֶׁל הֵאֱכִילָה בִּימּוֹת הַחֹל
13 צְרִיכָה לְהִיטֵם עֲבוֹדָה תְּפִילָּה שֶׁלֹּא
14 יֵדָה הָאֵדָם מְגַלָּה אֵת נִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית
15 וּמִתְגַּבֵּר עַל הַנִּטְיָה הַטְּבַעִית וְהַמְשִׁיכָה
16 הַטְּבַעִית לְאֹכֵל. וּבִמְקוֹם לְאֹכֵל כִּדִּי
17 לְמַלֵּא אֵת תְּאוֹת נִפְשׁוֹ, הוּא אוֹכֵל
18 בְּכוֹנָה לְבַר וְלִהְיוֹת אֵת הַמֵּאֲכֵל
19 לְקוּדְשָׁה, וְלִפִּי זֶה הִיא אִפְשָׁר לְחֻשׁוֹ
20 שֶׁבִּאֲכִילַת שִׁבְתָּה, כִּאֲשֶׁר לֹא עוֹסְקִים
21 בְּעֲבוֹדַת הַבִּירוּרִים וְאֵין זֶה אֲכִילָה מִתּוֹךְ
22 'מִלְחָמָה' עִם הַיֵּצֵר, אֵין צוּרֵךְ בְּהַקְדָּמָה
23 וְהַכְנָה שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִילָּה, אֵךְ לְאִמִּיתוֹ
24 שֶׁל דְּבַר לֹא פָחוֹת מִמָּה שֶׁעֲבוֹדַת
25 הַתְּפִילָּה נִחוּצָה בְּתוֹר הַכְנָה לְעֲבוֹדַת
26 הַבִּירוּרִים בִּימּוֹת הַחֹל, הִיא נִחוּצָה
27 לְעֲבוֹדַת הֵאֱכִילָה שִׁבְתָּה כִּדִּי לְהַמְשִׁיךְ
28 אֹר חֲדָשׁ שְׁלֹמַעֲלָה מִהַעֲלֹמוֹת
29 וְאַדְרָבָּה בְּשִׁבְתָּה עֲבוֹדַת הַתְּפִילָּה נִחוּצָה עוֹד בְּיוֹתֵר מִכִּי מְשַׁשֶּׁת
30 יָמֵי הַחֹל, כִּי הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַמְשָׁכָה אֹר חֲדָשׁ וְנַעֲלָה הִיא 'עֲבוֹדָה' יוֹתֵר
31 'מֵאֻמָּצָה' מֵאִשֶּׁר עֲבוֹדַת הַבִּירוּרִים וְלִכְּן הַתְּפִלָּה דְּשִׁבְתָּה צְרִיכָה
32 לְהִיטֵם בְּאִרְכּוּת יְתָרָה כּו',³² כְּתוֹסֶפֶת עַל הָאִרְכּוּת הָרְגִילָה הַנִּדְרָשָׁה
33 בִּימּוֹת הַחֹל.
34 (ו) וְהִנֵּה הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מָה שְׂאוֹמְרִים בְּג' סְעוּדוֹת הַשְּׁבַת,
35 עֲתִיקָא קְדִישָׁא אֲתֵינִי לְסַעֲדָה בְּהִדְרָה (כְּנוֹסֶת הָאֲרִיז"ל בְּקִידוֹשׁ לִיּוֹם
36 הַשְּׁבַת) אֹר בְּהִדְרָה (כְּנוֹסֶת הָאֲרִיז"ל בְּקִידוֹשׁ לַלֵּיל שִׁבְתָּה), הֵינּוּ שִׁבְחִינַת
37 'עֲתִיק יוֹמִין' הַנִּקְרָא 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' בָּהֶם, כְּבִיכּוֹל, לְהַשְׁתַּחֲוֶה יֵחַד אֲתָנוּ
38 בְּסַעֲדוֹת הַשְּׁבַת בְּבְחִינַת 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' הוּא אֹר חֲדָשׁ
39 שְׁלֹמַעֲלָה מִהַעֲלֹמוֹת עַל בְּחִינַת 'עֲתִיק' מְבֹאֵר בְּקַבְלָה וְחִסְדִּיּוֹת שֶׁהִיא
40 הַחֲלָק הַנַּעֲלָה וְהַפְּנִימִי שֶׁל בְּחִינַת 'כְּתֵר עֲלִיּוֹן' וְנִקְרָא 'עֲתִיק יוֹמִין' עַל שֶׁם
41 שֶׁנִּשְׁתַּחֲוָה וְנִבְדֵּל מִבְּחִינַת 'יוֹם' וְגִילּוֹ הוּא לִמְעַלָּה מִהַעֲלֹמוֹת, בְּהִיּוֹתָה
42 בְּחִינַת ב'כְּתֵר' שְׁלֹמַעֲלָה מִעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (כֵּשֶׁם שֶׁהַכְּתֵר הוּא מַעַל לְרֹאשׁ
43 הָאָדָם) וְנִמְצָא שֶׁבִּאֲכִילַת שְׁלוֹשֶׁת הַסְּעוּדוֹת שֶׁל הַשְּׁבַת יֵשׁ הַמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת
44 אֹר אֱלֹקִי נַעֲלָה שְׁלֹמַעֲלָה מִהַעֲלֹמוֹת, בְּחִינַת 'עֲתִיק'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הכיפורים צמים "כי הוא גילוי ממקור התענוגים שלמעלה מהחכמה" ועל-דרך-זה למעלה, כביכול, התענוג שבששת ימי החול הוא 'תענוג מורכב' שיש לו 'התלבשות' בעניין מסוים ובקללות הוא מרכב ב'חכמה', כך שה'תלבשות' האור האלוקי בחכמה גורמת את התענוג ואינו תענוג 'עצמי' ו'פשוט' לגמרי דאף ש'חכמה' היא ראשית הספירות, ומאחר שהיא הראש וההתחלה של הספירות היא ספירה נעלית ביותר וקרובה לכתר שהוא בחינת איך-סוף 'פשוט' ולא מורכב' לעומת הספירות שיש להן 'ציור' והגדרה, בכל זאת הרי גם ה'חכמה' היא מציאות עם 'ציור' והגדרה. ומזה שהתענוג הנמשך בששת ימי החול הוא מרכב, הרי מוכן שהוא הארה מועטת מהתענוג העצמי, והינו שהתענוג בא על-ידי צמצום ומיעוט האור שקיים בו, כיוון שמתצמצם ומתמעט ויורד מהדרגה העצמית שלו ומתלבש ב'חכמה', ולכן פתיב ביה בבחינת העונג העליון שם אלקים, שהוא מידת הגבורה והצמצום כמו שפתיב וירא אלקים כי טוב, ול"ב פעמים "אלקים" נאמר במעשה בראשית³⁴, שהוא ענין הצמצומים דהמשכת התענוג הוא ב'מוחא סתימאה', ומ'חכמה' נמשך ל'בינה' על-ידי ל"ב נתיבות חכמה שהם צמצומים, ומ'בינה' נמשך ל'זעיר אנפין' על-ידי נוי'ן שזעיר בינה שהם צמצומים, ומ'זעיר אנפין' נמשך ל'מלכות' על-ידי צמצומים. ונמצא, שבששת ימי החל התענוג הוא מצמצם. מה- שאין-כן בשבת דכתיב ביה³⁵ ויכל אלקים ביום השביעי, היינו שכלו הצמצומים ד'שם אלקים', אזי נמשך ומתגלה עצמות התענוג, ואינו בא במרכב בחכמה, אלא באפן ד'פנימיות אבא פנימיות עתיק'³⁶, דכאשר המשכת התענוג הוא בחיצוניות החכמה, הרי החכמה והתענוג הם ב' דברים נבדלים זה מזה, היינו שהתענוג אינו מתעצם עם החכמה להפוך ל'עצמות' אחת, וכמו שאנו רואים שפאשר אדם ממציא שכל חדש אזי מתענג על השכל, והענוג מאיר בתוך השכל ויש ביניהם חיבור הדוק אכל בחלוף הזמן פאשר השכל נתישן אצלו אינו מרגיש בו תענוג, והענוג וההנאה שהיו לו בעת המצאת הרעיון נעלמו ומזה מוכח שהשכל והתענוג הם ב' דברים שונים ונבדלים, כי אלו היה השכל מתמיד כל זמן שהשכל מתקדם, אלא שהשכל והתענוג הם ב' דברים נבדלים. וכל זה הוא הנה צריך להיות התענוג תמיד כל זמן שהשכל מתקדם, אלא מכאן ראייה שהשכל והתענוג הם ב' דברים נבדלים. וכל זה הוא בחיצוניות החכמה, הרובד החיצוני של המוחין שהוא
- 2 ועל-דרך-זה למעלה, כביכול, התענוג שבששת ימי החול הוא 'תענוג מורכב' שיש לו 'התלבשות' בעניין מסוים ובקללות הוא מרכב ב'חכמה', כך שה'תלבשות' האור האלוקי בחכמה גורמת את התענוג ואינו תענוג 'עצמי' ו'פשוט' לגמרי דאף ש'חכמה' היא ראשית הספירות, ומאחר שהיא הראש וההתחלה של הספירות היא ספירה נעלית ביותר וקרובה לכתר שהוא בחינת איך-סוף 'פשוט' ולא מורכב' לעומת הספירות שיש להן 'ציור' והגדרה, בכל זאת הרי גם ה'חכמה' היא מציאות עם 'ציור' והגדרה. ומזה שהתענוג הנמשך בששת ימי החול הוא מרכב, הרי מוכן שהוא הארה מועטת מהתענוג העצמי, והינו שהתענוג בא על-ידי צמצום ומיעוט האור שקיים בו, כיוון שמתצמצם ומתמעט ויורד מהדרגה העצמית שלו ומתלבש ב'חכמה', ולכן פתיב ביה בבחינת העונג העליון שם אלקים, שהוא מידת הגבורה והצמצום כמו שפתיב וירא אלקים כי טוב, ול"ב פעמים "אלקים" נאמר במעשה בראשית³⁴, שהוא ענין הצמצומים דהמשכת התענוג הוא ב'מוחא סתימאה', ומ'חכמה' נמשך ל'בינה' על-ידי ל"ב נתיבות חכמה שהם צמצומים, ומ'בינה' נמשך ל'זעיר אנפין' על-ידי נוי'ן שזעיר בינה שהם צמצומים, ומ'זעיר אנפין' נמשך ל'מלכות' על-ידי צמצומים. ונמצא, שבששת ימי החל התענוג הוא מצמצם. מה- שאין-כן בשבת דכתיב ביה³⁵ ויכל אלקים ביום השביעי, היינו שכלו הצמצומים ד'שם אלקים', אזי נמשך ומתגלה עצמות התענוג, ואינו בא במרכב בחכמה, אלא באפן ד'פנימיות אבא פנימיות עתיק'³⁶, דכאשר המשכת התענוג הוא בחיצוניות החכמה, הרי החכמה והתענוג הם ב' דברים נבדלים זה מזה, היינו שהתענוג אינו מתעצם עם החכמה להפוך ל'עצמות' אחת, וכמו שאנו רואים שפאשר אדם ממציא שכל חדש אזי מתענג על השכל, והענוג מאיר בתוך השכל ויש ביניהם חיבור הדוק אכל בחלוף הזמן פאשר השכל נתישן אצלו אינו מרגיש בו תענוג, והענוג וההנאה שהיו לו בעת המצאת הרעיון נעלמו ומזה מוכח שהשכל והתענוג הם ב' דברים שונים ונבדלים, כי אלו היה השכל מתמיד כל זמן שהשכל מתקדם, אלא מכאן ראייה שהשכל והתענוג הם ב' דברים נבדלים. וכל זה הוא בחיצוניות החכמה, הרובד החיצוני של המוחין שהוא

(34) ראה זח"ג פא, ב (ברע"מ). זהר חדש צד, ד. צו, ב. ונפרטו שם קיב, ג"ד. פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. לקו"ת אמור לג, ד. תצא לט, רע"ג. שה"ש לא, ריש ע"ד. לב, ד. ובכ"מ. (35) בראשית ב, ב. וראה לקו"ת בלק עב, א. פינחס עט, ג. שה"ש לב, א. (36) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ ה'ש"ת ע' 94. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אדם' לעבודת הנשמות ד'זרע בהמה' הוא, דעבודת
הנשמות ד'זרע בהמה' היא העבודה ד'דעת תחתון',
ועבודת הנשמות ד'זרע אדם' היא העבודה ד'דעת עליון'.
על הכתוב "אל דעות ה'" מבואר בחסידות שיש ביחס לעניני אלוקות שתי

דעות – במבט עליון, מצד האלוקות,

"דעת עליון", וכפי שהדברים הם מצד

הנבראים, "דעת תחתון". והיתרון

הגדול של נשמות הצדיקים שהם

בבחינת "זרע אדם" הוא שהם עובדים

את ה' גם בהיותם נשמה בגוף בעולם

הזה ב"דעת עליון", בעוד שהנשמות

שהם "זרע בהמה" עובדים את ה'

ב"דעת תחתון". והנה, דעת

תחתון' הוא הדעה' והמבט

שהתהוות של העולמות

והנבראים מהאור האלוקי היא

התהוות מאין האלוקות שלא מובנת

ומושגת ב"דעת תחתון" נקראת אין –

לא-דבר ל"ש נבראים גשמיים שהם

יש ומציאות, דלמטה יש

ולמעלה אין, כי לפי התפיסה של

'דעת תחתון' המציאות הגשמית היא

'יש' והמציאות הרוחנית היא 'אין'

דאף שידע ומרגיש אשר

האין האלקי הוא הוא

המחיה ומנהיג את היש, וכל

חיותו וקיומו של היש הוא

מהאין האלקי, גם לפי התפיסה

של "דעת תחתון" האדם יודע ואפילו

חש שכל קיומו של היש' הגשמי נובע

מכך שה'אין' הרוחני מקיים ומחיה

אותו כך שהוא בהחלט מודע לקיומו

של המקור הרוחני, מכל-מקום

קורא אותו האדם שעבודתו היא

בדרגה של "דעת תחתון" קורא למקור

הרוחני בשם 'אין', כי מה

שהנברא אינו רואה בעיניו בשר

קוראו בשם 'אין', ולכן

הבטול של האדם לאלוקות שמוצד

'דעת תחתון' הוא ביטול ברמה נמוכה יחסית הנקרא בטול היש

בלבד, כלומר שהוא אכן בטל לאלוקות אבל יש מציאות קיימת, "יש",

שמתבטלת דאף שהוא בטל להאין האלקי, שהרי הוא יודע

שהאין האלקי מנהיג אותו, ומשום זה הוא בטל אליו,

מתוך הכרה שזה המקור לכל חיותו וקיומו מכל-מקום הבטול הוא

אכן נפרד ונבדל מהעונג, מה-שאין-כן בפנימיות החכמה, הנה
'פנימיות אבא פנימיות עתיק', וההתחברות וה'התעצמות' של
החכמה עם התענוג היא מוחלטת עד כדי כך שהחכמה היא עצמה
תענוג, והוא לפי שאין זה הארה מועטת מהתענוג בלבד,

כי-אם עצמות התענוג, שזהו

פנימיות עתיק כי גם ב'עתיק' 1

עצמו, כמו בחכמה, יש גם פנימיות – 2

עצמות התענוג, וגם חיצוניות – הארה 3

מועטת מהתענוג. והינו שפשבת 4

הוא המושבת פנימיות עתיק, 5

שהוא המושבת אור חדש 6

שלמעלה מהעולמות כפי 7

שנבאר לעיל. 8

ז) ועל-דרך-זה בדומה להבדל 9

המבואר לעיל בין אכילת חול לאכילת 10

שבת הוא ההפרש וההבדל בין 11

אכילת צדיקים לאכילת 12

בינונים ושלמטה מהם הסוג 13

שלמטה מבינונים, דאכילת 14

הבינונים ושלמטה מהם הוא 15

ענין האכילה שעליה נאמר בפסוק 16

וכטן רשעים תחסר, ואכילת 17

צדיקים הוא ענין האכילה 18

שעליה נאמר בפסוק צדיק אוכל 19

לשבע נפשו. והענין בזה, לפי 20

פנימיות הדברים, דהנה בתיב 21

וזרעתי את בית ישראל זרע 22

אדם וזרע בהמה, דנשמות 23

הבינונים ורשעים הוא זרע 24

בהמה, ונשמות הצדיקים 25

הוא זרע אדם. כמבואר בקבלה 26

וחסידות שהנשמות הגבוהות ששורשן 27

מבחינת "אדם העליון" (ככתוב 28

במעשה המרכבה "ועל הכסא דמות 29

כמראה אדם") ויש להם ידיעה גדולה 30

באלוקות, כאדם בר-דעת, נקראות 31

"זרע אדם". ושאר הנשמות (אשר 32

כדברי רבנו הזקן ב'תורה אור' "שהם 33

כמעט כל הנשמות שבוודותינו") 34

נקראות "זרע בהמה". והנשמות שהם "זרע אדם" יש להן שאיפה ("רצוא" 35

ותשוקה) להתקרב לאלוקות ונקראות "זרע אדם" ככתוב "רוח האדם העולה 36

היא למעלה" והנשמות שהם בבחינת "זרע בהמה" נמשכות אחר הגוף ועניני 37

העולם הזה ולכן נקראות "בהמה" ככתוב בהמשך הפסוק "רוח הבהמה 38

היורדת היא למטה". וההפרש ההבדל בין עבודת הנשמות ד'זרע 39

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 רָשָׁעִים תִּחְסֹר, שמתיהם לאכילתם של הבינונים ואלה שלמטה מהם,
46 והכוונה היא שצריך לברר את הניצוצות דקדשה שבתוך
47 הקלפות ולהעלות אותם.

48 אָמְנָם, עבודת הנשמות הגבוהות והנעלות ד'זרע אדם' היא
49 העבודה ד'דעת עליון' התפסה

50 והגישה ש'למעלה יש המציאות
51 האלוהית הרוחנית היא מציאות
52 אמיתית ולמטה המציאות הגשמית

53 היא אין, שכל העניינים
54 שלמטה הם אין ואפס וחסרי
55 כל ערך, ולכן לא שיהיה בזה ענין

56 הברורים, בין שיוצא מענין
57 הישנות לגמרי, ואין כל מציאות
58 של רע שצריך לברר ולהפריד ויהינו,

59 שהרגש זה שיש בנפשם
60 ובנשמתם הגבוהה אשר למעלה
61 יש ולמטה אין, פועל גם

62 בחלקם בעולם כמבואר בחסידות
63 שלכל אדם יש חלק בעולם שדווקא
64 הוא צריך לברר ולהעלות לקדושה,

65 ואצל בעלי הנשמות הגבוהות שוראים
66 את העולם כולו כחסר ערך, ורק
67 הרוחניות האלוהית נחשבת בעיניהם

68 ל'מציאות', הגישה שלהם שהיא 'דעת
69 עליון' פועלת גם בחלקם בעולם
70 שלא יהיו בו הגבלות

71 העולם, ועולם נעלה כזה אינו זקוק
72 ל'בידורים' וכידוע³⁹ שהפעל-

73 שם-טוב ז"ל לא היה המקום
74 מסתיר אצלו כלל, אחד
75 הביטויים המרכזיים לעובדה שהעולם

76 מוגבל והמציאות הגשמית מסתירה על
77 האור הרוחני היא מושג המקום
78 וההבדלים המוחשיים בין קרוב ורחוק

79 אבל הבעל-שם-טוב חי בעולם הזה
80 מבלי שהגבלות העולם יהיו בעלות
81 משמעות מבחינתו ורָאָה מֶה

82 שברחוק מקום בדיוק כמו
83 שרָאָה בקרוב מקום, מבלי להבדיל בין קרוב ורחוק ומבאר שְׁהָ

84 לֹא הָיָה בִּדְרֹךְ נְבוּאָה, היינו בכוח רוחני נעלה שמופשט מהגשמיות
85 אלא בראיה מוחשית ממש, ויהינו לפי שההרגש שבנפש

86 ההכרה שאלוקות היא מציאות אמיתית ("למעלה יש") והמציאות הגשמית
87 היא חסרת-ערך ("למטה אין") שנובעת מנשמתו, תחושה זו והרגש זה

88 פועל גם בחלקו בעולם שלא יהיו בו הגבלות העולם,

1 בטול היש בלבד, ויהינו שהיש נשאר במציאותו ובלישותו
2 והאדם ממשיך לחוש את עצמו כמציאות אלא שהוא יש מי שבטל.

3 הביטוי "יש מי שבטל" דומה לביטוי "יש מי שאהב" שמשמעו הוא אדם
4 שנמצא בדרגה גבוהה בעבודת ה', ויתכן אפילו שהוא צדיק שיש לו אהבת

5 ה' בדרגה גבוהה, ובכל זאת חסר לו
6 ביטול לאלוקות (ובלשון רבנו הזקן

7 בספר התניא פרק לה: "נשמת האדם
8 אפילו הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה

9 ואהבה בתענוגים, אף-על-פי-כן אינה
10 בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל

11 באור ה' ממש להיות לאחדים ביחוד
12 גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה'

13 ואוהבו") ואף שאינו דומה יש
14 מי שבטל מי שדרגתו היא "ביטול

15 היש" (ועדיין לא הגיע ל'ביטול
16 במציאות" שהוא ביטול מוחלט) ליש

17 מי שאוהב, מי שיש לו אהבת ה'
18 אבל אינו בטל לגמרי והוא "יש" דיש

19 מי שאוהב הרי גם מצד
20 עבודתו הוא בלישותו³⁸,

21 הישות' והמציאות העצמית שלו באה
22 לידי ביטוי אפילו בעבודת ה' עצמה

23 דהאֵהֶבֶה היא מה שהוא
24 רוצה (דאס וואס ער וויל),

25 והיא ביטוי לרצונו האישי מה-
26 שאין-בן יש מי שבטל הרי

27 מצד עבודתו הוא כבטל, ואם
28 כן גדולה מעלתו של "יש מי שבטל"

29 על מעלתו של "יש מי שאוהב"
30 מכל-מקום אבל מצד שני ובעומק

31 יותר יש יתרון ב"יש מי שאוהב" על
32 "יש מי שבטל" כי הרי הבטול של

33 ה"יש מי שבטל" הוא מצד
34 עבודתו דווקא, אבל בעצם

35 מהותו מצד עצמו הוא יש
36 (אֵהֶבֶה הוֹיֵבֶט זֵיךְ אֵן מִיט

37 יש זה מתחיל עם "יש"), שְׁהָהוּ יש
38 מי שבטל היינו שבעצם הוא "יש"

39 ר'מציאות' אלא שמבטל את עצמו. וכיון שעבודת הנשמות ד'זרע
40 בהמה' הוא בטול היש בלבד, ולא 'ביטול במציאות' לכן שיהיה

41 בזה עבודת הברורים, והאכילה של הנמצא בדרגה כזו נועדה לברר
42 את הטוב מהרע דכיון שהיש נשאר במציאותו כי גם לאחר שהוא

43 מתבטל אין זה ביטול מוחלט וישנו בו תערוכות טוב ורע, צריך
44 לברר הטוב מן הרע. וזהו התוכן הפנימי של דברי הכתוב ויִבְטֹן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 (ח) והנה בענין זה בדומה להפרש בין 'אכילת אדם' ואכילת מזבח' וכן
 46 ההבדל בין אכילת שבת ואכילת חול וכן ההבדל בין אכילת הצדיקים לאכילת
 47 הבעונים ומטה הוא גם ההפרש ההבדל בין נשמות ומלאכים,
 48 דנשמות יכולות להמשיך מלמעלה למטה את האור שלמעלה
 49 מהעולמות, ולקלוט אותו ולהכיל אותו בתוכם מה-שאין-כן
 50 מלאכים, אם ימשך להם ויתגלה עליהם אור שלמעלה
 51 מהם יתבטלו ממציאותם, היינו הפסד ואיבוד המציאות,
 52 כמאמר⁴¹ הגמרא שכאשר המלאכים טענו לפני הקדוש-ברוך-הוא
 53 שלא לברוא את האדם הושיט הקב"ה אצבעו הקטנה
 54 ביניהם ושרפם, דהמשכת האור האלוך שבמלאכים הוא
 55 אור שלפי ערכם דוקא, לפי יכולת הקליטה שלהם ואם ימשך
 56 להם אור שלא לפי ערכם ולמעבר למה שהם מסוגלים לקלוט
 57 ולהכיל יתבטלו ממציאותם. מה-שאין-כן הנשמות, גם
 58 כשהן במציאותן ובתוך הגדרים של המציאות שלהם יכולות
 59 להמשיך אור שלמעלה מהעולמות. וטעם הדבר הוא
 60 לפי שהמלאכים הם נבראים, ובנבראים אי-אפשר לא יתכן
 61 שימשך אור שלמעלה מהם, לפי שהם בחינת יש ומציאות,
 62 ואם יתגלה בהם אור שלמעלה מגדרי המציאות שלהם
 63 יאבדו את מציאותם לחלוטין ויתבטלו ועד שגם בעת שליחותם,
 64 שאז הם בבטול לגמרי עד שנקראים בשם הוי', כמו

1 ולכן ראה ברחוק מקום כמו בקרוב מקום, לפי שבחלקו
 2 בעולם לא היתה הגבלת המקום, ורחוק מקום וקרוב
 3 מקום היו בשווה עד כדי כך שראה מרחוק באותה מידה שראה מקרוב.
 4 והינו, שעם היותו בגדר מקום, למרות שחי בעולם הזה בתוך גדרי
 5 המקום הנה המקום גופא עצמו נעשה למעלה מהגבלת
 6 מקום. וכמו מאמר חכמינו מקום הארון אינו מן המדה⁴⁰,
 7 בקדוש הקדשים היה נס, והשטח שנתפס על-ידי ארון הקודש לא נמדד
 8 במידות הארון דאף שהארון היה מגבל בארכו ברחבו
 9 ובקומתו כגובהו, כך שכן היה בתוך גדרי המקום וכמו כן מקום
 10 קדש הקדשים היה מגבל בארכו ברחבו ובקומתו וגם לו
 11 היו מידות מוגבלות בתוך גדרי המקום, מפל-מקום מקום הארון אינו מן
 12 המדה. וכמו כן היה אצל הבעל-שם-טוב שהמקום לא היה בבחינת יש כלל, וכן הוא
 13 בכל הצדיקים (דאף שענין זה נאמר על הבעל-שם-טוב, הרי כן הוא גם בכל הצדיקים),
 14 שבחלקם בעולם אין הגבלות העולם. ומזה מוכן שבצדיקים לא שיך כלל ענין עבודת
 15 הברורים, והאכילה הצדיקים הוא ענין צדיק אוכל לשבע נפשו, והוא ענין המשכת אור חדש
 16 שלמעלה מהעולמות, והמשכה זו היא ב'זעיר אנפין', ועל-ידי ההמשכה שב'זעיר אנפין'
 17 נמשך גם בבחינת המלכות, שזהו צדיק אוכל לשבע נפשו, ד'נפש' היא בחינת המלכות.
 18 (ח) והנה בענין זה הוא גם ההפרש בין נשמות ומלאכים,
 19 דנשמות יכולות להמשיך את האור שלמעלה מהעולמות, מה-שאין-כן
 20 מלאכים, אם ימשך להם אור שלמעלה מהם יתבטלו ממציאותם,
 21 היינו הפסד המציאות, כמאמר⁴¹ הושיט הקב"ה אצבעו הקטנה ביניהם ושרפם, דהמשכת האור
 22 שבמלאכים הוא אור שלפי ערכם דוקא, ואם ימשך להם אור שלא לפי ערכם
 23 יתבטלו ממציאותם. מה-שאין-כן הנשמות, גם כשהן במציאותן יכולות
 24 להמשיך אור שלמעלה מהעולמות. וטעם הדבר הוא לפי שהמלאכים הם נבראים,
 25 ובנבראים אי-אפשר שימשך אור שלמעלה מהם, לפי שהם בחינת יש ומציאות,
 26 ואם יתגלה בהם אור שלמעלה מגדרי המציאות שלהם יאבדו את מציאותם לחלוטין
 27 ויתבטלו עד שגם בעת שליחותם, שאז הם בבטול לגמרי עד שנקראים בשם הוי', כמו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **שָׁכְתוּב** בדברי הגר לגבי המלאך שהתגלה אליה ו**תִּקְרָא שֵׁם הָרִי**
 2 **הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ**⁴², ו**כִּי נִשְׁפָּעֵתִי נְאוּם הָרִי**⁴³, היינו שלפעמים
 3 המלאך קורא לעצמו ה', וזאת מפני שהם בטלים לאלוקות לחלוטין,
 4 **מִכָּל-מְקוֹם** למרות שמדובר בביטול עצום **הָרִי זֶה רַק בְּטוּל הַיֵּשׁ**
 5 **לְבָד**, ולא 'ביטול במציאות' **הֵינּוּ**
 6 **שָׁגַם אֲזַ** באותה שעה עצמה שהם
 7 בטלים בביטול מוחלט **הֵם בְּבַחֲיִנַת**
 8 **מְצִיאוֹת, וְלָכֵן אֵינָם יְכוּלִים**
 9 **לְקַבֵּל גְּלוֹי אֹרֶךְ אֱלֹקֵי** שלמעלה
 10 **מִהַמְצִיאוֹת** שלהם כי בעצם לא חל
 11 שינוי בגדרי המציאות שלהם בתור
 12 נבראים. **מִהַשְׁאִי־כֵן נִשְׁמוֹת**
 13 שעליהם נאמר שהם "חלק אלוהי
 14 ממעל" **שֶׁעֲנִינָן הוּא שְׁהֶאֱלֹקוֹת**
 15 **נַעֲשֶׂה נִבְרָא**⁴⁴, **לָכֵן יְכוּלֹת**
 16 **לְקַבֵּל גַּם בְּחִינַת אֹרֶךְ**
 17 **שְׁלֹמֶעֱלָה מִהֵן** כי במהותן הן
 18 "בורא" ולא "נברא".
 19 **אֲמָנָם, כָּל זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ**
 20 **לְמִלְאָכִים מִצַּד עֲצָמָם,**
 21 **שְׂאִינָם יְכוּלִים לְקַבֵּל בְּחִינַת**
 22 **אֹרֶךְ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהֵם לְפִי שֶׁהֵם**
 23 **בְּבַחֲיִנַת מְצִיאוֹת,** והתגלות אור
 24 הנעלה מהם גורם לאיבוד מציאותם
 25 **וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹמְדִים,**
 26 במשמעות של 'עומדים' וניצבים תמיד
 27 בדרגה אחת ללא שינוי (ככתוב "ונתתי
 28 לך מהלכים בין העומדים האלה")
 29 **לְפִי שֶׁכָּל עֲלִיתָם** גם כשהם
 30 מתעלים מדרגה לדרגה **הֵיא**
 31 **בְּמִדְרַגַּת הָעוֹלָמוֹת,** ובתוך גדרי
 32 העולמות **וְהֵם בְּבַחֲיִנַת מְצִיאוֹת,**
 33 וכיוון שהעלייה היא לא שינוי מהותי
 34 מהמצב הקודם אלא התקדמות
 35 מסוימת בתוך גדרי המציאות שלהם
 36 עצמה, לכן נקראים המלאכים
 37 'עומדים' **אֲבָל עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת**
 38 **נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, פּוֹעֲלִים גַּם**
 39 **בְּמִלְאָכִים שִׁיחִיָּה בָּהֶם**
 40 **הַמִּשְׁכַּת אֹרֶךְ חֲדָשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה**
 41 **מִהָעוֹלָמוֹת** והם יוכלו לקלוט אותו
 42 ולא להתבטל ממציאותם.
- וְזֶהוּ מַה שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּק שְׂבו נִפְתַּח הַמֶּאֱמָר וְהוּא אֲבִירָא אֲבִירָא צִדִּיק
 עִם נִשְׁמָה, עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, דְּעַל-יְדֵי-זֶה
 שֶׁאֲבָרְהָם "עוֹמֵד עֲלֵיהֶם" והשפיע עליהם אור אלוהי, פָּעַל שִׁיחִיָּה
 בָּהֶם 'אֲכִילַת אָדָם', שאכילתם תפעל המשכת אור עליון שלמעלה
 מהעולמות וְהֵינּוּ שְׁמִלְאָכִים
 מִצַּד עֲצָמָם הֵם בְּמִדְרַגַּת
 הָעוֹלָמוֹת, ואין להם את היכולת
 להמשיך אור שלמעלה מהעולמות
 אֲבָל עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת אֲבָרְהָם,
 פָּעַל עֲלֵיהֶם שִׁיחִיָּה בָּהֶם
 אֲכִילַת אָדָם, והוא הַמִּשְׁכַּת
 אֹרֶךְ חֲדָשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה
 מִהָעוֹלָמוֹת בדומה לאכילת שבת
 ואכילת הצדיקים, כמבואר לעיל.
 וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֲפָשָׁר,
 דִּכְשָׁם שֶׁבְּנִשְׁמוֹת וּמִלְאָכִים,
 אֵף שְׁמִלְאָכִים מִצַּד עֲצָמָם
 אֵין שִׁיחִיָּה בָּהֶם 'אֲכִילַת אָדָם',
 כי בהיותם בתוך גדרי המציאות אין
 להם יכולת להמשיך אור למעלה
 מהמציאות מִכָּל-מְקוֹם עַל-יְדֵי
 הַנִּשְׁמוֹת כאשר אֲבִירָא "עומד
 עליהם" נַעֲשֶׂה בָּהֶם גַּם כֵּן
 'אֲכִילַת אָדָם', כְּמוֹ כֵּן הוּא
 גַּם בְּנִשְׁמוֹת ד'זֶרַע אָדָם'
 ו'זֶרַע בְּהִמָּה', שֶׁאֵף שֶׁעֲבוֹדַת
 הַנִּשְׁמוֹת ד'זֶרַע בְּהִמָּה' (שֶׁהֵם
 נִשְׁמוֹת הַבִּינּוּנִים כו') הֵיא
 עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, לְלַחֵם עִם
 הָרַע כו', ונתבאר לעיל שאין להם
 את היכולת להמשיך אור שלמעלה
 מהעולמות ועבודה זו שייכת רק
 לצדיקים הַגָּה זֶהוּ רַק מִצַּד
 עֲצָמָם, אֲבָל עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת
 הַצַּדִּיקִים המשפיעים עליהם תוספת
 אור ונותנים להם תוספת כוח נַעֲשֶׂה
 גַּם בְּנִשְׁמוֹת הַבִּינּוּנִים הָעֲנִינָן
 ד'אֲכִילַת אָדָם', הַמִּשְׁכַּת אֹרֶךְ
 חֲדָשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהָעוֹלָמוֹת.
 וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב כִּי חֲקֻנָּה עֲבָד
 הָעֲנִינָן ד'אֲכִילַת אָדָם', הַמִּשְׁכַּת אֹרֶךְ חֲדָשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהָעוֹלָמוֹת. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב

(42) לך לך טז, יג. וראה תניא אגה"ק סו"ס כה. (43) וירא כב, טז. (44) ראה ביאורי הזהר פינחס לאדמו"ר האמצעי קיד, ד ואילך. לאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' תקמו ואילך. המשך תרס"ו ע' תנט. תפט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עבריי⁴⁵, "כי תקנה" קאי על משה רבנו, שפעל גם בנשמות
2 הנחותות שבבחינת עבד עברי, וכמו שכתוב⁴⁶ בפרשת עקב שמה
3 רבנו אומר לבני ישראל שאם ישמעו ויקימו את המצוות אוי ונתתי עשב
4 בשדך לבהמתך, וכיוון שזכר כאן גם השפע לבהמות יש לדייק דגם
5 בנשמות ד'זרע בהמה'
6 המשיך בחינת עשב כו' 1 כי תקנה עבד עבריי⁴⁵, "כי תקנה" קאי על משה
7 והשפעה רוחנית עלינו. ויובן זה 2 רבנו, שפעל גם בנשמות שבבחינת עבד עברי,
8 ההסבר בהשפעת הנשמות הגבוהות של 3 וכמו שכתוב⁴⁶ ונתתי עשב בשדך לבהמתך,
9 "זרע אדם" על הנשמות של "זרע" 4 דגם בנשמות ד'זרע בהמה' המשיך בחינת עשב
10 בהמה" יובן במפל-שכן מזה 5 כו'. ויובן זה במפל-שכן מזה שהנשמות
11 שהנשמות פועלות במלאכים 6 פועלות בהם 'אכילת אדם',
12 שיהיה בהם 'אכילת אדם', 7 דאם במלאכים שהם נבראים,
13 שהיא חידוש גדול יותר דאם 8 שיהיה בהם המשכת אור חדש, כל-שכן
14 במלאכים שהם נבראים, 9 בנשמות שענינם הוא ש'אלקות נעשה נברא'
15 פועלות הנשמות שיהיה בהם 10 (שענין זה שהנשמות הם אלקות שנעשה נברא
16 המשכת אור חדש, שלמעלה 11 הוא בכל הנשמות, גם בנשמות ד'זרע בהמה'),
17 מעולמות ונבראים כל-שכן 12 הרי בודאי שעל-ידי התקשרותם לנשמות
18 בנשמות שענינם הוא 13 הצדיקים, נעשה גם בהם הענין ד'אכילת אדם'.
19 שאלקות נעשה נברא (שענין זה שהנשמות הם אלקות) 14 והינו, שאף שמצד-עצמם עבודתם היא עבודת
20 זה שהנשמות הם 'אלקות' 15 הברורים שלוחם עם הרע, דעם היות
21 שנעשה נברא' הוא בכל 16 שבבינונים גופא יש גם כן רבוי מדרגות, הרי
22 הנשמות, גם בנשמות ד'זרע 17 גם במדרגה היותר עליונה שבבינונים, עבודתם
23 בהמה'), הרי בודאי שעל-ידי 18 היא עבודת הברורים, וכל המתאבק עם מנוול
24 התקשרותם של הנשמות הנמוכות 19 מתנוול גם כן כו'⁴⁷, ובפרט מצד הענינים שיש
25 לנשמות הצדיקים, (וכאמור כל 20 אצל כל אחד כפי שידע אינש בנפשיה אליבא
26 הנשמות הן 'אלקות שנעשה נברא' 21 דנפשיה, הנה כל זה הוא מצד-עצמם, אבל
27 היינו שמצד מהותן הן למעלה 22 על-ידי התקשרותם לנשמות הצדיקים נעשה גם
28 מהעולמות) נעשה גם בהם הענין 23 בהם 'אכילת אדם', והינו שממשיך אור הפלי-גבול בכל מקשריו
29 ד'אכילת אדם'. והינו, שאף 24 שלמטה, שעל-ידי זה נעשה אצלם אצל המקושרים
30 שמצד-עצמם עבודתם של 25 תוספת חיות בקיום התורה והמצות.
31 הנשמות הללו, בחינת "זרע בהמה" 26 וזהו והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, דעל-ידי זה שהוא "עומד עליהם", ער שטייט אויף זיי און
32 היא עבודת הברורים שלוחם 27 צוגעבונדען מיט זיי, פועל שיהיה בהם 'אכילת אדם', והינו שממשיך אור הפלי-גבול בכל מקשריו שלמטה, שעל-ידי זה נעשה אצלם תוספת חיות בקיום התורה והמצות.

(45) משפטים כא, ב. וראה תו"א ר"פ משפטים. (46) עקב יא, טו. (47) ראה תניא ספכ"ח.

ההפרש בין נשמות ומלאכים, דנשמות יכולות להמשיך את האור שלמעלה מהעולמות, מה שאין כן מלאכים, אם יומשך להם אור שלמעלה מהם יתבטלו ממציאותם.

ממאמר פרשת וירא, ה'תשי"ג

בס"ד. משיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תנש"א.

תרגום מאידית

19 בתוכו את העבודה במשך כל השנה כולה ובמשך
20 כל ימי חייו⁵ [ובפרט שזה אירע כאשר הרבי נ"ע
21 נכנס אל הצ"צ לקבל ברכה בשייכות ליום הולדתו]
22 - מסתבר לומר, שסיפור זה קשור, ומבטא נקודה
23 בעבודה הכללית של כ"ק אדמו"ר נ"ע, ובמיוחד -
24 כשנעשה נשיא הדור⁷.

25 ונוסף לזה: להיותו סיפור של נשיא הדור, אשר
26 "הנשיא הוא הכל"⁸, ובפרט שהסיפור סופר ונדפס
27 לדורות⁹ - מובן, שיכולים וצריכים ללמוד ממנו
28 הוראה כללית בנוגע לעבודתו של כל יהודי¹⁰, החל
29 - מאותו דור, וע"י בנו יחידו ממלא מקומו, כ"ק
30 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אשר סיפר זאת) - ה"ז
31 נמשך לכל בני דאיתו הדור, וכך נמשך עד סוף
32 כל הדורות.

33 ועוד: בשנה זו מתוסף ענין מיוחד, שעברו ק"ל
34 שנה מיום ההולדת (כתר"א-תנש"א). והיות שכל
35 דבר הוא בהשגחה פרטית, צריכים ללמוד גם מזה
36 לימוד והוראה בקשר עם כללות ענין יום ההולדת
37 של כ"ק אדמו"ר נ"ע.

38 ב. וביאור הענין:
39 בו בזמן שכל נשיאי ישראל ונשיאי חב"ד
40 משתווים בכך שכל אחד מהם הוא נשיא, "מאור
41 הגדול", הרי יש לכל נשיא ענינים מיוחדים
42 הנמצאים אצלו בהדגשה מיוחדת, שבהם הוא
43 (בגלוי) מיוחד ומחולק משאר הנשיאים.

(7) דאף שהסיפור אירע בהיותו ילד קטן, הרי "בוצין בוצין
מקטפי" ידיע" (ברכות מח, רע"א). וכידוע כמה סיפורי צדיקים
ונשיאי ישראל, שגם בקטנותם היו נראים כו"כ ענינים נעלים
המורים על גדלותם, וכפי שנתגלה (לכולם) לאחר שנתגדלו [ע"ד
שנאמר גבי משה בזמן הולדתו (שמות ב, ב) - "ותרא אותו כי
טוב הוא", ודחול"ל "נתמלא הבית כולו אור" (סוטה יב, א)].
ובנוגע לרבותינו נשיאינו, וכמודגש בנדו"ד בדברי הצ"צ בקשר
עם הולדת אדנ"ע בכ' חשון בשנת כתר"א, שזה רומז לכתרא
עילאה, המורה על הכרתו בכתר הנשיאות - כפי שנתגלה לאחר
זמן.

(8) פרש"י חוקת כא, כא.
(9) כפתגם הצ"צ שדבר שבדפוס הוא לדורות (אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שפב).
(10) במכ"ש וק"ו מזה שצ"ל לימוד והוראה מכל דבר אשר
רואים או שומעים, כתורת הבעש"ט (כתר שם טוב (הוצאת
קה"ת) סקכ"ז ואילך. ויש"נ).

1 א. בקשר עם פרשת וירא וכ"ף מרחשון, יום
2 הולדת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע¹ - שמתברך
3 משבת זה² - ידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח
4 אדמו"ר³ (וציוה להדפיסו) אודות אביו, בעל יום
5 ההולדת:

6 כאשר ה' הרבי נ"ע ילד (בן ארבע או חמש
7 שנים) נכנס אל סבו כ"ק אדמו"ר הצ"צ (כדי לקבל
8 את ברכתו בשייכות עם יום הולדתו)⁴, ובכניסתו
9 החל לבכות, באמרו: שלמד בחדר "וירא אליו ה'",
10 והוא בוכה על כך שהקב"ה נגלה לאברהם אבינו,
11 ואילו אלינו (אלי) אין הוא מתגלה!?

12 השיב לו הצ"צ: כשיהודי צדיק, בן תשעים
13 ותשע שנים, מחליט שעליו למול את עצמו, מגיע
14 לו ("איז ער ווערט") שהקב"ה יתגלה אליו.

15 מכיון שסיפור זה קשור וסופר (ע"י כ"ק מו"ח
16 אדמו"ר) בקשר עם יום ההולדת של הרבי נ"ע,
17 שהוא יום כללי בחייו (במכ"ש מיום הולדתו של
18 כל אדם⁵), יום שבו "מזלו גובר"⁶, יום שכולל

(1) כ' חשון תרכ"א - שנת כתר"א כלשון הצ"צ ("היום יום"
כ' חשון). וראה קונטרס "חנוך לנער" בהקדמה (ע' 8) דברי הצ"צ
בעת קריאת שם בעל יום ההולדת: "נולד כ' חשון תרכ"א, שיש
בוזה שני כפ"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה". וראה לקמן ס"ז.
(2) שבת מיני' מתברכין כולהו יומין* (זח"ב סג, ב. פח, א).
ובשנה זו הוא גם יום חמשה עשה בחודש, אשר בו "קיימא
סיהרא - כל עניני החודש - באשלמותא" (זח"א קנ, רע"א. ח"ב
פה, א. רטו, א. רכה, סע"ב. שמו"ר פט"ו, כו. ועוד), ועאכו"כ
ענינים הקשורים עם ישראל הדומין ומונין ללבנה (סוכה כט, א.
ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב), ועאכו"כ בקשר עם נשיא בישראל,
שהנשיא הוא הכל (פרש"י חוקת כא, כא).

ולחעיר שההכנות להולדת כ"ק אדנ"ע התחילו עוד קודם כ"ף
מרחשון - ראה בארוכה חנוך לנער ע' 6 ואילך.

(3) ש"פ וירא, כ"ף מרחשון תרצ"ג. נדפס (בקיצור) ב"היום
יום" ט' חשון. וראה לקר"ש ח"א פ' וירא. ח"ה כ' מרחשון. שם
ע' 321. חט"ו וירא - כ' מרחשון. ח"כ וירא. ועוד.

(4) ולהעיר שקביעות כ' חשון בשנת תרכ"ו (בהיות אדנ"ע בן
חמש שנים) היתה ביום חמישי בשבוע, כמו בקביעות שנה זו.

(5) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 398 ואילך.
וש"נ.

(6) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקרבן העדה. וראה סה"ש
שם ע' 440 ואילך.

(*) ולהעיר שגם יום ההולדת בשנת כתר"א ה' ביום שני בשבוע
(חנוך לנער ע' 7), שמתברך מש"פ וירא.

אצל אדמו"ר האמצעי שביאר חסידות באופן¹⁸ 34
 ד"רחובות הנהר"¹⁹ דבינה (בהרחבה יתירה מכפי 35
 שהוא מצד נקודת החכמה), ועד"ז בתורת החסידות 36
 של הנשיאים שלאחריהם - אבל בזה גופא רואים 37
 איך שמאמרי החסידות של כ"ק אדמו"ר נ"ע 38
 מצויינים בכך ששם ישנה הדגשה עיקרית שהלימוד 39
 יהי' באופן שמביא למסקנא והלכה עד בלימוד 40
 למעשה בפועל²⁰, יותר בגלוי מכפי שזה במאמרי 41
 החסידות של שאר הנשיאים (ולאידך - אצל כל 42
 אחד מהם הי' בעיקר ובהדגשה ענין אחר²¹). 43

וכידוע פתגם חסידים הראשונים²², שכ"ק 44
 אדמו"ר נ"ע הוא "הרמב"ם דתורת החסידות", כיון 45
 שהענינים במאמרי החסידות שלו הם "הלכה 46
 קבועה ומסודרה בהסבר של הענין, דבר דבר על 47
 אופנו"²², עד שיכולים ללמוד מזה "הלכה" 48
 (בפנימיות התורה) עד בעבודה בפועל. 49

שזהו ע"ד החידוש של הרמב"ם (לגבי גדולי 50
 ישראל המחברים לפניו ולאחריו), וכפי שהרמב"ם 51
 כותב בהקדמתו לספרו "משנה תורה": "וראיתי 52
 לחבר דברים המתבררים כו' בלשון ברורה ודרך 53
 קצרה עד שתהא תושבע"פ סדורה בפי הכל כו' עד 54
 שיהיו כל הדינים גלויין כו' בדין כל מצוה ומצוה 55
 ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים כו', 56
 חיבור זה מקבץ לתושבע"פ כולה כו', לפיכך 57
 קראתי שם חיבור זה משנה תורה לפי שאדם קורא 58
 בתושב"כ תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו 59
 תושבע"פ כולה". ובפשטות: ספר הרמב"ם הוא 60
 ספר של הלכות ("הלכות הלכות"), שמבהיר את 61
 ההלכה ודין תורה בכל ענין וענין, באופן שיכולים 62

1 - ואע"פ שאין אתנו יודע עד מה להכנס ולחלק
 2 בין "מאור הגדול" אחד לשני [נבפרט נשיאי חב"ד,
 3 שבחב"ד צריכים העמקה יתירה בחכמה בינה ודעת
 4 לפני שבאים להחלטה וכו'] - אבל רואים בגלוי
 5 דברים מסויימים בולטים אצל כל נשיא הנמצאים
 6 אצלו בהדגשה יתירה; וכמדובר כמ"פ, שמותר
 7 וכדאי להתעכב על כך כשיכולה לבוא מזה הוספה
 8 ביראת שמים והוראה בעבודת ה'¹¹.

9 המעלה והחידוש דחסידות חב"ד בכלל - של כל
 10 נשיאי חב"ד - הוא בהלבשת פנימיות התורה בשכל
 11 והבנה והשגה (חכמה בינה דעת), באופן
 12 ד"יתפרנסון מיני"¹², שכולם יוכלו להבין עם שכלם
 13 האנושי (עד בשכל דנפש הבהמית), באופן שאלקות
 14 יהי' מונח אצלו ויהי' ענין מוחשי, ובאופן - שמה
 15 ("דע את אלקי אביך"¹³) תבוא הוספה בעבודת ה'
 16 בפועל ("ועבדהו בלב שלם"¹³), כידוע שמדעת
 17 נולדות המדות, "הדעת הוא קיום המדות וחיותן
 18 והוא כולל חסד וגבורה, פי' אהבה וענפי' ויראה
 19 וענפי"¹⁴, אשר הן השרש דכל תרי"ג מצוות (אהבה
 20 - השרש דרמ"ח מצוות עשה, ויראה - השרש
 21 דשס"ה מצוות לא-תעשה)¹⁵.

22 בזה גופא רואים באופן בולט הדגשה מיוחדת
 23 בתורת החסידות דבעל יום ההולדת, כ"ק אדמו"ר
 24 נ"ע - שעניני החסידות במאמריהם הם בביאור יותר
 25 רחב ובהבנה והשגה שכלית יותר, מכפי שהם
 26 (בגלוי) במאמרי רבותינו נשיאינו שקדמו¹⁶, עד
 27 שמביא את הענינים במסקנא, באופן שיכולים
 28 ללמוד מזה בקלות לימוד בנוגע לעבודת ה'
 29 במעשה בפועל.

30 - מובן ופשוט שכן הוא גם בתורת החסידות
 31 של כל נשיאי חב"ד, החל מהנשיא הראשון,
 32 אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד, שהוא
 33 היסוד - וכולל - את כל חסידות חב"ד¹⁷), ועאכו"כ

בקיצורים והערות לתניא ע' רכג ואילך), שעליו מיוסד והוא כולל
 כל הפירושים וביאורים בתורת החסידות, ע"ד תושב"כ שהוא
 היסוד וכולל גם כל תושבע"פ (פירושה), "ליכא מידי דלא רמזי
 באורייתא" (ראה זח"ג רכא, א). וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 188
 ואילך. חכ"א ע' 449.

(18) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך. ח"י ע' 99.
 חכ"ה ע' 162 ואילך. ע' 349 ואילך.

(19) ראה זח"ג קמב, א. אגה"ק סו"ס טו. לקו"ת ר"פ ראה.
 שה"ש לט א ואילך. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב בתחלתו. ועוד.

(20) משא"כ ב"רחובות הנהר" דמאמרי אדמו"ר האמצעי עיקר
 ההדגשה הוא הרחבת הביאור ושקט"ט, ולא כ"כ ה"הלכה",
 המסקנא והלימוד בנוגע למעשה בפועל.

(21) לדוגמא באדה"ז - עשיית בעלי תשובה (ראה לקו"ד
 תשנה, א ואילך), וכן בכל נשיא היו ענינים המיוחדים אליו.
 ואכ"מ.

(22) לקו"ד ח"ב קצו, א - בשם הרשב"ץ.

(11) עדמ"ש בקונטרס עץ החיים ע' 88. אגרות קודש כ"ק
 אדנ"ע ח"ב ע' תשכ. וראה ס' השיחות תש"ב ס"ע 83 ואילך.

(12) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה מקדש מלך בהקדמתו
 לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(13) דה"א כת, ט. וראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח
 (קנו, ב).

(14) תניא ספ"ג.

(15) שם רפ"ד.

(16) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 314. חכ"ז ע' 27.

(17) ובפרט ספר התניא שלו "תורה שבכתב של תורת
 החסידות" (ראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר - נדפס

הסברה והבנה והשגה (דחב"ד)²⁹, ובאופן ד"דברים²⁴
המתבררים כו", שיכולים להסיק מהם מסקנות²⁵
בסוגיות בחסידות [ובפרט ע"פ הקיצורים שישנם²⁶
בסוף כל פרק³⁰ (מחלק גדול³¹ מ)המשך תער"ב³²,
שקיצור מביא את המסקנא דתוכן הביאור בפרק],
עד - בלימוד המביא לידי מעשה בעבודת ה'²⁹
בפועל.³⁰

ג. החידוש והמעלה דכ"ק אדמו"ר נ"ע מודגש³¹
גם בכך שייסד את ישיבת תומכי תמימים³³:
החידוש דישיבה זו הוא, שנקבע, באופן של³³
קביעות והתיישבות (ישיבה)³⁴, סדר הלימוד³⁴
בישיבה דלימוד הנגלה ולימוד החסידות, וכפי שהם³⁵
תורה אחת: בנגלה תגלה חסידות, וחסידות ילמדו³⁶
ויבינו כפי שמבינים ענין בנגלה³⁵.
ע"י לימוד הנגלה והחסידות בישיבה, באופן³⁸
של דיבוק חברים, פלפול התלמידים כו'³⁶ -
מלבנים ומבררים את הסוגיא שלומדים - בנגלה⁴⁰
ובחסידות - עד שמתבהרת לכל פרטי³⁷, ומגיעים⁴¹

לדעת בקלות איך צריכים לנהוג במעשה בפועל¹
(משא"כ בחיבורים שלפני הרמב"ם, "ואין צריך²
לומר הגמרא עצמה כו' צריכין דעת רחבה ונפש³
חכמה וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם הדרך הנכונה⁴
בדברים האסורים ומותרים ושאר דיני התורה היאך⁵
הוא")²³.

שזוהי השלימות והתכלית דלימוד התורה בכלל⁷
- תלמוד גדול שמביא לידי מעשה²⁴, כיון שע"י⁸
המעשה מתגלה האמת דהתורה במוחש, בעשי'⁹
בפועל.¹⁰

ועד"ז מובן גם בנוגע לכ"ק אדמו"ר נ"ע,¹¹
ה"רמב"ם דתורת החסידות" - שהחידוש והמעלה¹²
שלו בתורת החסידות היא בדוגמת החידוש של¹³
הרמב"ם בתורת הנגלה - שבמאמרי החסידות שלו¹⁴
מתבטאת תורת החסידות "בדברים המתבררים,¹⁵
בלשון ברורה. דברים קרובים נכונים כו", עד¹⁶
שיכולים ללמוד מזה בקלות את המסקנא²⁵ והלכה¹⁷
עד בעבודה בפועל - השלימות והתכלית דכל¹⁸
הלימוד כולו,¹⁹

וכפי שרואים בגלוי במאמרים דבעל יום²⁰
ההולדת²⁶, ובמיוחד - בהמשכי החסידות הידועים²¹
שלו - המשך תרס"ו²⁷ והמשך תער"ב²⁸, שמבארים²²
את היסודות ועיקרי תורת החסידות באריכות²³

(29 שכללות ענין של המשך חסידות הוא חידוש ודבר בלתי
רגיל (גם בתורת החסידות עצמה), כי רוב מאמרי חסידות של
רבותינו נשיאנו נאמרו ונכתבו כמאמרים יחידים בפ"ע. וכללות
הענין של "המשך מאמרים" נתחדש בעיקר ע"י אדמו"ר מהר"ש*
(בהמשך והחרים - תרל"א; מים רבים תרל"ו, ועוד), ובאריכות
גדולה יותר ובביאור עיקרי תורת החסידות - ע"י אדנ"ע בהמשך
תרס"ו והמשך תער"ב (ראה הערות הקודמות) ועוד.

(30 אף שהקיצורים (וחלוקת הפרקים) נכתבו (בקונטרס)
כפ"ע ולאחרי זמן כתיבת ההמשך עצמו וכתיבת התחלת וסיום
כל מאמר (ראה ב"פתח דבר" להמשך תער"ב), לאחר אמירת
המאמרים וחלוקת ההמשך למאמרים, כנראה בכתיב אדנ"ע
(פאקסימיליא ממנו נדפס בהמשך תער"ב ח"א בתחלתו).

(31 משא"כ לאחר ד"ה זה יתנו העת"ר (פרק תכ"א) נחלק
ההמשך רק למאמרים ולא לפרקים וקיצורים. וחלק ג' של
ההמשך - חלק שלא נאמר - לא נחלק למאמרים.

(32 ועד"ז הוא בהמשך תרס"ו, שכל מאמר מתחיל עם
"להק"ת משנת"ל" (וכיו"ב), ומבאר בקיצור הנתבאר במאמרים)
שלפנ"ו. וכן הוא בהמשך תער"ב בכל מאמר (גם לאחר שלא
נחלקו המאמרים לפרקים עם הקיצורים, כבהערה הקודמת).

(33 ט"ו אלול תרנ"ו.

(34 ראה לקו"ש חכ"ט ט"ו אלול (תשמ"ו) סעיף ו.

(35 ראה בארוכה שיחת כ"ק אדנ"ע שמח"ת תרנ"ט (בשעת
הקפות) - נדפסה בסה"מ תרנ"ט ע' רכו. אגרות קודש אדמו"ר
מהררי"צ ח"י ע' ד. שסת. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 311.

(36 ראה אבות פ"ו מ"ו.

(37 ראה לקו"ש חכ"ז ע' 25 ואילך.

(* גם אדח"ו אמר כמה דרושים בהמשך אחד (כנראה בכמה כת'
מעתיקים). אבל בדפוס חילקו הדרושים ונדפסו במקומות שונים.
לא בתור המשך אחד. ולהעיר, שבכ"מ בלקו"ת יש דרוש, ובהמשך
לזה - ביאור לדרוש זה, ולפעמים ביאור ותוס' ביאור.

(23 וזהו מהטעמים על ההשתדלות גדולה בלימוד שיעור יומי
בספר הרמב"ם, מה טוב - ג' פרקים ליום, ועכ"פ - פרק א' ליום,
או ספר המצוות להרמב"ם, כמדובר כמ"פ בארוכה (לקו"ש חכ"ז
ע' 229 ואילך. ועוד).

(24 קידושין מ, ב. ורש"י.

(25 ראה ס' השיחות תשי"א ע' 160, שאדנ"ע נקרא בשם זקני
החסידים בתואר "דער חובת הלבבות פון תורת און עבודת
החסידות", שהחידוש בחוה"ל הוא שבכל השערים - "הן אין די
צוגענגליכע פארשטאנדליכע שערים, און הן אין די שווער
פארשטאנדליכע צוליב זייער טיפע חקירה - איז אומעטום דא א
בחינה, דאס איז א ראי' מוכחת, וואס מאכט קלאר דעם
אינהאלט". וכמו"כ ה' אצל אדנ"ע, שהי' "בעל בחינה", "ייער
זאך וואס ער האט געזאגט, הן אין זיינע חסידות תורה און הן
אין עבודת הכלל, האט ער דאס פעסט ארויסגעזאגט, נאכדעם ווי
די זאך איז ביי אים געווען קלאר דורך א געוויסער בחינה".

(26 סדר השתלשלות התרחבות תורת החסידות במאמרי
אדנ"ע - ראה בארוכה לקו"ד שם רצה, סע"ב ואילך.

(27 ראה לקו"ד שם ש, א (ושם: "משנת תרס"ו מתחילה
תקופה חדשה בהתרחבות תורת החסידות"). לקו"ש ח"ז ע' 209.

(28 ראה לקו"ד שם ש, א (וראה שם ש, ב ואילך): מיט דעם
מאמר בשעה שהקדימו (תער"ב) הויבט זיך א נייע תקופה אין
התרחבות החסידות, און די אלע טיפסטע ענינים פון חסידות
ווערט ברייט ארוםגעעדט, ווי גאר געוויינלעכע מוחש'דיקע
זאכן.

36 "תומך תמימים הושיעה נא", שישנו ע"ז הכח
 37 ד"תומך תמימים הושיעה נא", שישנו הכח ד"תומך
 38 תמימים" שיהי' "הושיעה נא" בכל הענינים, כולל
 39 ובמיוחד במילוי הכוונה דהתיסדות הישיבה החל
 40 מלימוד תורה תמימה, נגלה וחסידות, עד (כסיום
 41 האמירה בהקפה שביעית) - "ברוך שם כבוד
 42 מלכותו לעולם ועד", שזה נמשך בעולמות בי"ע⁴²,
 43 בעבודה בפועל, עד במעשה בפועל, בעולם העשי'
 44 הגשמית.

45 ד. ע"פ הנ"ל יש לומר הקשר עם הבכי' דבעל
 46 יום ההולדת על כך שהקב"ה לא נגלה אליו
 47 (אלינו), כפי שנגלה אל אברהם אבינו:
 48 בכייתו של כ"ק אדמו"ר נ"ע מורה על
 49 השתוקקותו - עוד כילד קטן - לראות אלקות
 50 במוחש, בעיני בשר. וי"ל שהיות שכ"ק אדמו"ר
 51 נ"ע סיפר את הסיפור (כפי שנמסר ע"י כ"ק מו"ח
 52 אדמו"ר), ובפרט שזה אירע בסמיכות ובקשר עם
 53 יום ההולדת שלו (יום כללי בחייו) - הרי מובן,
 54 שהיתה זו הכנה והקדמה, והנחת יסוד לעבודתו
 55 בכל ימי חייו - לגלות אלקות במוחש כאן למטה.
 56 כפי שזה נפעל אח"כ ע"י עבודתו בגילוי תורת
 57 החסידות והתיסדות ישיבת תומכי תמימים.

58 והביאור בזה:

59 גילוי אלקות (למטה) הוא ב(וע"י) תורה - דבר
 60 ה', חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואורייתא וקוב"ה
 61 כולא חד⁴³, כמאחז"ל⁴⁴ "אנא נפשי כתבית יהבית",
 62 הקב"ה הכניס את עצמו בתורתו.

63 וכפי שהי' בגלוי בזמן מתן תורה, שהקב"ה
 64 התגלה (באופן של ראי') ע"י ובתורה - "אתה
 65 הראת לדעת גו"⁴⁵, "הראת ממש בראי' חושית
 66 כו', והיינו מפני גילוי רצונו ית' בעשרת הדברות
 67 שהן כללות התורה שהיא פנימיות רצונו ית'
 68 וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל, כמ"ש⁴⁶ כי
 69 באור פניך נתת לנו תורת חיים"⁴⁷.

1 למסקנת הדבר, עד - בעבודה במעשה בפועל, הן
 2 בנוגע לעצמו והן בנוגע לזולת,

3 ובכללות - העבודה ד"פוצו מעינותיך חוצה",
 4 החל מהפצת המעניות דפנימיות התורה ב"חוצה"
 5 שבתורה (נגלה דתורה), באופן שנעשים בגלוי
 6 תורה אחת, תורה תמימה³⁸, וגם ב"חוצה" שבעצמו
 7 (הגוף ונה"ב כו'), עד ב"חוצה" שבעולם,

8 וכפי שאמר כ"ק אדמו"ר נ"ע, שע"י התיסדות
 9 הישיבה נשלמת הכוונה דרבותינו נשיאנו ביפוצו
 10 מעינותיך חוצה, ע"י העמדת תלמידים שהם "נרות
 11 להאיר", וממלאים את תפקידם כ"תמימים",
 12 כמבואר במיוחד בשיחה הידועה שלו לתלמידי
 13 הישיבה בענין וד"ה "כל היוצא למלחמת בית
 14 דוד"³⁹.

15 מזה רואים בהדגשה יתירה, איך שע"י
 16 התיסדות ישיבת תומכי תמימים ע"י בעל יום
 17 ההולדת - מתוספת שלימות בפעולה שאלקות יהי'
 18 ענין מוחשי ע"י לימוד החסידות עד באופן דלימוד
 19 המביא לידי מעשה, החל מהמעשה ד"והעמידו
 20 תלמידים הרבה"⁴⁰ ע"י התיסדות הישיבה, ובאופן
 21 (כהכוונה בייסוד הישיבה) שהולך ומתפשט, סניפי
 22 הישיבה בכמה מקומות, וכפי שהי' בפועל עוד
 23 בזמנו של מייסד הישיבה, ואח"כ עוד יותר - ע"י
 24 בנו ממלא מקומו, ה'מנהל פועל' דהישיבה, עד
 25 שמרכז הישיבה הועתק לחצי כדור התחתון,
 26 והתיסדות ומתיסדים (ע"י תלמידי התמימים, בכח
 27 מייסד הישיבה וה'מנהל פועל') באופן שהולך
 28 ומתפשט סניפי הישיבה בכל קצוי תבל (הנקראים
 29 בשם "ישיבת תומכי תמימים", או "אחי תמימים"
 30 וכיו"ב), המעמידים תלמידי התמימים, על שם
 31 שלומדים תורה ומתנהגים בהתאם להרצון והכוונה
 32 דמייסד הישיבה, ע"י הפצת המעניות חוצה,

33 והכח על זה בא במיוחד משם הישיבה "תומכי
 34 תמימים", שניתן ע"י מייסד הישיבה בשמח"ת
 35 תרנ"ט⁴¹, בקשר עם אמירת הפיוט בהקפה שביעית

(42) ראה לקו"ת אמור לא, סע"ג ואילך. אמרי בינה שער
 הק"ש פ"ע ואילך. שרש מצות התפלה להצ"צ פכ"ב ואילך. ועוד.

(43) ראה זח"ג עג, א. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

(44) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).

(45) ואתחנן ד, לה.

(46) תפלת העמידה.

(47) תניא פל"ו (מו, א).

(38) שמח"ת תרס"א - נדפסה בס' השיחות תש"ב ע' 133.

לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. וראה גם שיחת ח"י אלול תרנ"ז -
 נדפסה בסה"ש שם ע' 133. לקו"ד שם תשפב, א.

(39) שבת נו, א.

(40) אבות פ"א מ"א.

(41) ראה סה"מ תרנ"ט בהוספות ע' רכזרכה. וש"נ.

והתשוקה (בקשר ליום ההולדת שלו) התבטאה
 אח"כ בעבודתו במשך ימי חייו - באופן אמירת
 גילוי תורת החסידות שלו (שבה ועל-ידה נפעל
 גילוי האלקות למטה), "דברים המתבררים כו",
 באופן שישנה המסקנא והלכה, עד שיכולים ללמוד
 מזה לימוד במעשה בפועל בחיי יום יום,
 ובהתייחסות ישיבת תומכי תמימים - שע"ז הביא
 כ"ק אדמו"ר נ"ע עוד יותר גילוי אלקות למטה,
 באופן שכל אחד יוכל להבין אלקות בשכלו,
 וללמוד מזה הלכה ולימוד בחיי היום-יום שלו
 במעשה בפועל.

ועבודה זו (של כ"ק אדמו"ר נ"ע בדברי תורתו)
 - נעשית כלי (למילוי בקשתו ותשוקתו כילד -)
 "וירא אליו הוי" בפועל, וכידוע⁶¹ ש"וירא אליו
 הוי" הוא בדוגמת הגילוי וראיית אלקות בשעת
 מתן תורה⁶² [כיון שמאברהם התחיל שני אלפים
 תורה⁶³, והתחלת יחוד העליון דמ"ת הוא
 מאברהם⁶⁴], ובפרט ע"י קיום מצות מילה של
 אברהם, שהביאה להגילוי ד"וירא אליו הוי".

ומכ"ק אדמו"ר נ"ע נמשך זה לבנו יחידו ממלא
 מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שהמשיך
 את גילוי תורת החסידות דכ"ק אדמו"ר נ"ע, וביתר
 שאת וביתר עוז, בתוספת ביאור והרחבה וכו' ו
 [וכפי שרואים בכו"כ מאמרים מכ"ק מו"ח אדמו"ר
 תוספת ביאור והרחבה במאמרים דכ"ק אדמו"ר
 נ"ע, כולל - דהמשך תרס"ו והמשך תער"ב וכו'],
 נוסף ע"ז שהוא גם ציוה לתרגם חסידות לכמה
 לשונות דאזה"ע⁶⁵; וגם המשך בהרחבת ישיבת
 תומכי תמימים, ובאופן של הוספה, ובפרט לאחר
 שהגיע לחצי כדור התחתון, שאז נתוספה הוספה
 שלא בערך בהרחבת הישיבה וכל הפעולות דהפצת
 המעיינות חוצה, עד - בכל קצוי תבל, ובאופן
 שהולך ומתפשט עד עתה.

ה. יתירה מזה: נוסף על כך שהבכ"י
 והשתוקקות דכ"ק אדמו"ר נ"ע (לגילוי אלקות)
 היא הכנה לגילוי תורתו כמה שנים לאחר זה, הרי

ובגילוי⁴⁸ אלקות שבתורה עצמה ישנה מעלה
 בחלק ההלכה שבתורה (כספר הרמב"ם וכיו"ב) -
 "דבר ה' זו הלכה"⁴⁹, "והרי" עמו⁵⁰ שהלכה
 כמותו⁵¹, הגילוי דשם הוי', שם המפורש⁵², שם
 העצם⁵³ ושם המיוחד⁵⁴ (משא"כ בחלק השקו"ט
 הגילוי הוא ד"אלו ואלו) דברי אלקים חיים"⁵⁵).

ובתורה עצמה הגילוי דהדרגות הנעלות ביותר
 באלקות הוא בפנימיות התורה (הקשורה עם סתים
 דקוב"ה⁵⁶), "אילנא דחי, דלית תמן לא קשיא
 מסטרא דרע כו"⁵⁷, ושם מדובר בגילוי בנוגע
 לאלקות ויחודים עליונים וכו' (משא"כ נגלה
 דתורה הוא כפי שהתורה משתלשלת ומתלבשת
 ב"דברים גשמיים וענייני עולם הזה כו"⁵⁸, עד
 ב"אילנא דטוב ורע, דאיהו איסור והיתר כו"⁵⁹).

ובפנימיות התורה עצמה - הרי זה בהדגשה
 יתירה במאמרי החסידות דרבותינו נשיאינו, כידוע
 פתגמו של ר' הלל מפאריטש⁵⁹, שכאשר האדמו"ר
 אומר מאמר חסידות הרי זה כדבר הוי' מהר סיני
 [ואח"כ שייך שבוזה יהי' שקו"ט בשכל גם עם בעל
 המאמר כו']. ויש לומר שזה בגילוי יותר בתורת
 החסידות של כ"ק אדמו"ר נ"ע, "הרמב"ם דתורת
 החסידות", המביאה את המסקנא וההלכה (הקשורה
 עם "והרי" עמו") עד בעבודה בפועל, כנ"ל.

ויש לומר, שההכנה והתחלה בעבודה זו
 נשתקפה בהבכ"י ותשוקה דבעל יום ההולדת עוד
 בהיותו ילד (אבל - "בוצין בוצין מקטפי' ידיע"⁶⁰)
 שהקב"ה יתגלה אליו כפי שהתגלה לאברהם אבינו
 - הוא השתוקק לראות אלקות במוחש;

(48) בהבא להלן - ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 232 ואילך.
 וש"נ.

(49) שבת קלח, ב.

(50) ש"א טז, יח.

(51) סנהדרין צג, ב.

(52) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(53) כס"מ הל' עכ"ם פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א
 ואילך. עיקרים מאמר ב פכ"ח.

(54) סוטה שם. סנהדרין שם. וראה לקו"ש שם ע' 234 הערה
 38. וש"נ.

(55) עירובין יג, ב.

(56) ראה זהר שבהערה 43.

(57) רע"מ נשא קכד, ב. הובא ונתבאר באגה"ק סכ"ו.

(58) תניא פ"ד.

(59) ראה שיחת ליל ב' דח"ס תרצ"ו (נדפסה בס' השיחות
 תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 165).

(60) ברכות מח, רע"א. וראה לעיל הערה 7.

(61) סד"ה וירא עטר"ת (ע' עח).

(62) רק שמשו המשיך הגילוי בכללות נשי, ואברהם הי'
 הגילוי לו לבד (ד"ה וירא שם).

(63) סנהדרין צז, א ובפרש"י.

(64) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך.

(65) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 315. ובכ"מ.

37 שהשלימות בלימוד התורה ועבודת ה' היא כאשר
38 הם מתוך השתוקקות תמידית לגילוי אלקות, "וירא
39 אליו ה'", וע"ד הענין ד"ברכו בתורה תחלה" קודם
40 הלימוד.
41 וכמבואר גם אחד הטעמים על כך ש"לא ניתנה
42 תורה אלא לאוכלי המן", כיון שאצל מקבל אמיתי
43 של התורה לא צריך להיות שום ענין של דאגה
44 ומחשבה מלבד ענין התורה.
45 ז. בכל ה"ל מתוסף ביום ההולדת בשנה זו -
46 ק"ל שנה משנת ההולדת (כתר"א-תנש"א).
47 ובהקדים:
48 ע"פ הכלל ש"מעלין בקודש"⁶⁹ מובן,
49 שבהתגברות המזל דבעל יום ההולדת מתוספת
50 הוספה ועילוי בכל שנה ושנה. ובנדו"ד: מיד כאשר
51 כ"ק אדמו"ר נ"ע נולד, נפעל כבר הענין הכי נעלה
52 דיציאת הולד לאויר העולם - נשמה כללית שתגדל
53 אח"כ להיות נשיא בישראל.
54 וכמודגש בדברי הצ"צ, שיום ההולדת הי' בכ'
55 חשון בשנת תר"א, "שהוא רומז לכתרא
56 עילאה"⁷⁰, כפי שנתגלה אח"כ כאשר הוכתר בכתר
57 הנשיאות.
58 אלא שגילוי זה בא בסדר והדרגה, לאחר
59 שנות חינוכו וגידולו כו' - כפי שהי' בהדגשה אצל
60 כ"ק אדמו"ר נ"ע, שקבלת נשיאותו היתה בסדר
61 והדרגה: עוד בחיי אביו, כ"ק אדמו"ר מהר"ש,
62 קיבל ממנו כמה עניני נשיאות. אבל בפועל לא
63 קיבל עליו את הנשיאות בכל הפרטים עד לאחר
64 כמה שנים לאחר הסתלקות אביו⁷¹.
65 וגם לאחר זה מובן, ש"מעלין בקודש", ובכל
66 שנה ביום ההולדת מתוסף עילוי נוסף בנשיאותו
67 עצמה.
68 עד שגם לאחר ההסתלקות מתווספות עליות
69 בכל יום הולדת, כמובן מהרשימה דלקמן בנוגע
70 לאמירת דא"ח ע"י רבותינו נשיאינו ביום ההולדת
71 הפ"ד דכ"ק אדמו"ר נ"ע.

1 זה גופא חלק בתורה: מיד בשעת מעשה זה פעל
2 גילוי תורה חדשה דהצ"צ (כמענה על שאלתו).
3 ועפ"ז מובן, שגם שאלתו של כ"ק אדמו"ר נ"ע
4 נעשית חלק בתורה, כיון שהביאה למענה הנ"ל.
5 ועוד ועיקר: גם עצם השאלה דכ"ק אדמו"ר
6 נ"ע היא תורה והוראה [כידוע ששאלה בתורה גם
7 היא תורה], והוראה כללית בחיי יהודי:
8 כל יהודי - מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אפילו
9 אם הוא "ילד קטן", בשנים או בדיעות - יכול
10 וצריך להשתוקק עד כדי בכי שהקב"ה יתגלה אליו
11 בחייו הגשמיים.

12 וזה צריך להיות בדוגמת בכי של ילד [ע"ד
13 המאמר⁶⁶ "אני מתפלל לדעת זה התינוק" שבאה
14 מתוך תמימות ופנימיות לבבו (ולא בגלל דברים
15 צדדיים, כפי שיכול להיות אצל אדם מבוגר), ועד"ז
16 שייך אצל כל יהודי - "נער ישראל ואוהבהו"⁶⁷.

17 וזה מבטא יסוד ועיקר בכללות עבודתו של
18 יהודי, וגם בסדר החינוך של ילד בפשטות⁶⁸: כפי
19 שנמצא כנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי, בחיי היום-
20 יום, עד אפילו במצב של "ילד קטן" (בשנים או
21 בדיעות), ואינו שייך עדיין לעבודה נעלית - צריך
22 להיות איכפת לו שאלקות תהי' חלק מחייו, עד
23 שהי' נוגע לו במיוחד זה שהקב"ה אינו מתגלה
24 אליו כפי שנתגלה לאברהם אבינו!

25 ועפ"ז מובן יותר הקשר בין בכייתו של בעל
26 יום ההולדת עם כללות עבודתו כנשיא חב"ד:
27 עצם הבכי והשאלה דכ"ק אדמו"ר נ"ע (מדוע אין
28 הקב"ה מתגלה אליו) היא חלק מתורתו והוראותיו,
29 שיהודי צריך להשתוקק לגילוי אלקות במוחש
30 בחיים הגשמיים שלו, כפי שזה התבטא אח"כ
31 בשלימות ע"י גילוי תורתו דכ"ק אדמו"ר נ"ע
32 כנשיא חב"ד (שהביא ונתן כח לגלות אלקות -
33 פנימיות התורה - בעבודה במעשה בפועל).

34 ו. ויש לומר יתירה מזה: התשוקה ובכי' לרצות
35 לראות אלקות אינה רק הכנה ללימוד התורה
36 ועבודת ה', אלא היא חלק מהעבודה, עד

(69) ברכות כח, א. ויש"נ.
(70) להעיר שהלכה היא כתורה של תורה (ראה אגה"ק סכ"ט).
(71) ובפרטיות - בשנת תרנ"ד (ראה חנוך לנער ע' 12).
ומהטעמים לזה - גם מפני כבוד אחיו הגדול הרז"א. וכידוע
שאדנ"ע (גם לאחר קבלת הנשיאות) השתמש בכמה דברים כדי
לא לפגוע בכבוד אחיו. וי"ל שהוא ע"ד מ"ש הרא"ש (ספ"ק
דקידושין) "אמרו עליו על רבינו מאיר מרוטנבורג שמיום שעלה
לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו".

(66) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות
התפלה פ"ח.
(67) הושע יא, א. וראה בארוכה אוה"ת בשלח ע' שפב ואילך.
ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (ע' תקנ). סה"מ תרע"ח ע' קנט ואילך.
וראה לקו"ש חכ"א ע' 20 ואילך.
(68) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 129 ואילך.

28

אדמו"ר נ"ע⁷⁷, כנ"ל.

ובזה גופא מתווספת שלימות מיוחדת בשנת
הק"ל מיום ההולדת - ה' פעמים הוי': המספר ה'
בקשר עם תורה מורה על השלימות בתורה - חמשה
חומשי תורה [וזה כולל גם תושבע"פ, ששה סדרי
משנה, עד כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש,
שהכל ניתנה למשה מסיני]. ועד"ז מובן בנוגע
לתורתו דבעל יום ההולדת, שבק"ל - ה' פעמים
הוי' - שנה מהולדתו [ולהוסיף, שהוא נשיא חב"ד
החמישי], נמצאת בגלוי השלימות דכל התורה,
מאמרי חסידות שלו (דבר הוי'). כולל - השלימות
דהחידוש המיוחד במאמרי חסידות שלו, שישנה
המסקנא והלכה, עד בעבודה בפועל.

ויש לומר ששלימות זו (דק"ל שנה) מתגלה
דוקא בדור השלישי מדורו של כ"ק אדמו"ר נ"ע -
ע"פ מארז"ל⁷⁸ עה"פ⁷⁹ "לא ימושו מפ"ך ומפי
זרעך ומפי זרע זרעך", ששלימות התורה באופן
ד"מעטת ועד עולם", היא כאשר ישנם שלשה
דורות, תלתא זימנא הוה חזקה⁸⁰, וכמאחז"ל⁸¹
"עטרת זקנים בני בנים". וכמבואר במ"א⁸², שי"ל
שזהו הטעם לכך שהתייחדות ישיבת תומכי
תמימים היתה בקשר עם חתונת כ"ק מו"ח
אדמו"ר, שע"ז נפעלה האפשרות ל"בני בנים".

ז.א. ששלימות התורה והעבודה של בעל יום
ההולדת בק"ל שנה להולדתו, ה' פעמים הוי' -
באה בגלוי שני דורות אחרי זה, ע"י תלמידי
תלמידיו, התלמידים והחסידים דבנו ממלא מקומו
כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו. ומהם - הרי זה
נמשך הלאה, עד לגאולה האמיתית והשלימה

1 ובזה גופא - מתווספת שלימות מיוחדת
2 כשמתמלאים ק"ל שנה מיום הולדתו, כידוע⁷²
3 שק"ל הוא בגימטריא ה' פעמים הוי' (כ"ו):

4 דובר לעיל, שכאשר נשיא אומר מאמר חסידות
5 הרי זה כדבר הוי' מהר סיני, ובהדגשה יתירה -
6 במאמרי החסידות דכ"ק אדמו"ר נ"ע ("הרמב"ם
7 דתורת החסידות"), שבהם מודגש הענין ד"דבר
8 הוי' זו הלכה", "והוי' עמו".

9 וי"ל שענין זה נמצא בגלוי ביום ההולדת
10 דהנשיא בכל שנה (ובכל שנה מתווסף בזה עילוי
11 כנ"ל) - כידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷³, ש"בכל
12 שנה ביום הולדתו הי' אאמו"ר אומר דא"ח כו"⁷⁴.

13 ויתירה מזה: ענין זה שייך גם לאחר
14 ההסתלקות - כידוע הרשימה מכ"ק מו"ח אדמו"ר
15 מכ' חשון תש"ה, ש"בחלומי ראיתי את הוד כ"ק
16 אאמו"ר הרה"ק בבגדי ש"ק ובפנים צוהלות מאד.
17 ואמר במעת לעת זה שנתמלאו שמונים וארבע
18 שנים לירידת נשמי בעולם התחתון הנה יהיו
19 אצלי אורחים טובים, וכפי הסדר הזה הנה כל אחד
20 מכ"ק רבותינו ואבותינו הק' יאמר דרוש ע"פ
21 דקאפיטל פ"ד⁷⁵.

22 ויש לומר הענין בזה: כיון שיום ההולדת הוא
23 יום כללי בחיי האדם, ועאכו"כ בחיי הנשיא,
24 שקשור וכולל את כללות עבודתו (כנ"ל ס"א) - לכן
25 אז הוא זמן המתאים לאמירת מאמר חסידות, שזהו
26 תוכן כללות עבודת הנשיא - לגלות (ענין חדש
27 ב)אלקות⁷⁶ - דבר הוי'. כולל ובהדגשה - אצל כ"ק

(72) ראה יאיר נתיב למא"א ק, מה. קהלת יעקב בערכו. תו"א
ח, ב. לקו"ת חוקת פ, ג. אוה"ת נשא ע' שפא"ב. ועוד.
(73) "היום יום" כ' חשון.

(74) וממשיך שם: אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק.
ביום ההולדת האחרון בעלמא דין אמר מאמר נתת ליראיך כו'.
כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך
מתנה שתאמר חסידות ביום ההולדת שלך כו'.

(75) אבל להעיר, שברשימה זו לא נזכר שאדנ"ע אמר מאמר
על קאפיטל זה. ולהעיר, שיש מאמר מכ"ק מו"ח אדמו"ר מכ'
חשון תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 104) ד"ה אשרי אדם עוז גו' (פסוק
בקאפיטל פ"ד בתהלים).

(76) וי"ל השייכות לענין של יום הולדת, כי אמירת תורה
חידשה של צדיק ונשיא הו"ע של הולדת חידשה (ואדרבה: זהו
עיקר ענין ההולדה של צדיק*).

(* ראה ב"ד (הובא בפרש"י) ר"פ נח: תולדותיהם של צדיקים
מעשים טובים.

ועד"ז י"ל גם בנוגע לתורה הנ"ל של אדנ"ע (למה הקב"ה
לא מתגלה אליו) ומענה הצ"צ על זה - שתורה זו נאמרה בקשר
עם יום הולדת אדמו"ר נ"ע, כשנכנס להצ"צ לקבל ברכתו
בשייכות ליום ההולדתו.

(77) ולהעיר שהמשך תוס"ז הי' כ"ו (בגימטריא הוי') שנה
לאחרי הולדת כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תר"ם). והמשך תער"ב
הי' בשנת ה"ב (ב' פעמים כ"ו) של אדמו"ר נ"ע. ולהעיר גם,
ששיחת כ"ק אדנ"ע לתלמידי הישיבה ד"ה כל היוצא למלחמת
בית דוד בשמחת תורה תרס"א נאמרה כ"ו שנה לאחר חתונת
אדנ"ע (בשנת תרל"ה).

(78) ב"מ פה, א.

(79) ישע"י נט, כא.

(80) וכמדובר כמ"פ בשנה זו המעלה דמספר שלשה, כמודגש
בקביעות השנה (ראה מכתבים כלליים דחודש תשרי שנה זו).

(81) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח. ב"ר פס"ג, ב.

(82) לקו"ש ח"כ ע' 392.

וע"י השתדלות בחינוך והרחבת מוסדות חינוך
בכלל, ובמיוחד - ע"י השרשה בילדים (הן בשנים
והן בדיעות) - שיהי' נוגע אצלו בנפש שהקב"ה
יתגלה אליו, כנ"ל.

ט. ויהי רצון, שכל הנ"ל יזרו עוד יותר את
הגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש,
ומתכוננים לכ"ף חשון כשנשמע תורה - מאמר
חסידות - מבעל יום ההולדת עצמו, ותורה מכל
הנשיאים: הבעש"ט, הרב המגיד, אדמו"ר הזקן,
אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, וכ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - מכל שבעת הנשיאים,
ע"ד המסופר ברשימה הנ"ל, אלא שבכ"ף חשון זה
נשמע זאת בגלוי מרבותינו נשיאינו נשמות בגופים,
כיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"⁸³, וצדיקים קמים
מיד [כמבואר בזהר⁸⁴],
והיו ענין ראות את מוריך⁸⁵, ונשמע תורה
מפיהם בקול גלוי - שהקל (חסר וא"ו) דלא
אשתמע, נמשך בקול (מלא וא"ו), קלא
דאשתמע⁸⁶, באופן שכפי שהוא למעלה בפנימיות
הנשמה בבחי' קלא דלא אשתמע, כך הוא נמשך
- ע"י הוא"ו הממשיך והמבריק מן הקצה אל
הקצה - בקלא דאשתמע, כאן למטה בעוה"ז
הגשמי, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, שבו
נעשית דירה לו יתברך, לו לעצמותו, בהיותו
למעלה מכל הגדר דמעלה ומטה (קלא דלא
אשתמע וקלא דאשתמע).

ונוסף לזה ששומעים את תורתם בדוגמא כפי
שהי' בחיים חיותם בעלמא דין - נשמע מאתם גם
"תורה חדשה",

ועוד והוא העיקר - תיכף ומיד ממש.

1 שבאה ע"י יפוצו מעינותיך חוצה - הגאולה
2 הקשורה עם הענין של עשרה (שירה העשירית,
3 מנין העשירי וכו'), ב' פעמים חמש, כפליים
4 לתושי'.

5 ח. מזה מובן הלימוד מכל הנ"ל בנוגע לפועל:
6 בשנה זו - ק"ל שנה מיום הולדת אדמו"ר נ"ע
7 - מקבל כל יהודי (מבעל יום ההולדת ומבנו ממלא
8 מקומו) את השלימות דק"ל, ה' פעמים הוי',
9 השלימות דכל התורה וכל עניני עבודה דבעל יום
10 ההולדת, ובפשטות - הכח ללמוד תורה ולעבוד את
11 הקב"ה באופן שאלקות נעשית חלק מחיי היום-יום
12 שלו.

13 וכח זה מקבל כל יהודי, מבלי הבט על מעמדו
14 ומצבו. - ומובן מאליו, שסדר העבודה צריך להיות
15 מתוך סדר, שלא לומדים את כל הענינים (ק"ל) בבת
16 אחת, אבל מיד בתחלת הלימוד כבר ישנו הכח
17 דק"ל, שלימות כל התורה שלו.

18 ובנוגע לפועל:

19 בקשר עם כ"ף מרחשון הבעל"ט, צריכה
20 להתוסף אצל כל יהודי שלימות בלימוד התורה וכל
21 עניני עבודה שלו,

22 החל מכך, שתהי' אצלו תשוקה תמידית
23 לאלקות, וזה מתבטא אצלו בפועל - בהוספה
24 בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה,
25 כולל ובמיוחד - בתורה דבעל יום ההולדת,

26 לימוד באופן של הבנה והשגה דאדם הלומד
27 [וכמובן, מתוך זהירות לא להוסיף הסברים וסברות
28 מבחוץ כו', אלא דוקא ביאורים המיוסדים על
29 דרושי חסידות דרבותינו נשיאינו],

30 וביחד עם זה - לימוד שמביא לידי מעשה,
31 בקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו, והן
32 בנוגע להשפיע על אחרים - ובכללות - בעבודה
33 דיפוצו מעינותיך חוצה, עד בחוצה שאין חוצה
34 ממנה,

35 ובאופן ד"והעמידו תלמידים הרבה", כולל ע"י
36 התפשטות והתרחבות סניפי ישיבת תומכי תמימים
37 בכל מקום השייך לזה,

(83) ישע"י כו, יט.

(84) קמ, א.

(85) ישע"י ל, כ.

(86) ראה סידור עם דא"ח יט, ב. ספר הליקוטים דא"ח צ"צ

ערך קול ע' מה ואילך. וש"נ.

לקוטי-שיחות פרשת וירא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

29 (ד) בנוסף על הקשיים שבפירוש רש"י זה, יש כאן
30 גם סתירה לפירוש רש"י מאוחר יותר: על המילים
31 "ולא ידע בשכבה ובקומה"⁶ אומר רש"י "ובקומה...
32 נקוד, לומר שבקומה ידע". רואים מכך, שהניקוד בא
33 כדי לעקור את המילה⁷, וכיצד מתאימים הדברים
34 לדברי רש"י כאן שכאשר "נקודה רבה על הכתב אתה
35 דורש את הנקודה"?

ב.

דברי רש"י על הטעמים לשאלת המלאכים,
והקשיים עליהם

36 לאחר מכן ממשיך רש"י, באותו "דיבור המתחיל",
37 ואומר: "ב'בבא מציעא"⁸ אומרים, יודעים היו מלאכי
38 השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה
39 היתה, כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא
40 כדי לשגר לה כוס של ברכה".
41 וצריך להבין:

42 (א) "יודעים היו... כדי לחבבה... כדי לשגר לה..."
43 איננו הסבר על "איו", אלא על "איה שרה אשתך" –
44 ורש"י היה צריך, לכאורה, לכתוב זאת ב"דיבור
45 המתחיל" בפני עצמו, ולא בהמשך לפירושו "נקוד על
46 איו"?

47 (ב) מדוע מציין רש"י ש"יודעים היו..." נאמר
48 ב'בבא מציעא'?

49 (ג) מדוע מזכיר רש"י את שמו של האומר "כדי
50 לשגר..." – אמר רבי יוסי בר חנינא⁹?

51 (ד) מדוע שיגר המלאכים לשרה מכוס של ברכה
52 שלהם – שזהו, לכאורה, היפך הצניעות? הרי אברהם
53 יכול היה לתת לה מכוס של ברכה של¹⁰?

54 (ה) רש"י מציין כאן שלושה טעמים לשאלת
55 המלאכים "איה שרה...": (א) "שישאל אדם באכסניא

א.

פירוש רש"י על "ויאמרו אליו", והשאלות על
כך

1 מן הפסוק¹ "ויאמרו אליו איה שרה אשתך..."
2 מצטט רש"י את המילים "ויאמרו אליו" ומפרש: "נקוד
3 על איו שבאליו, ותניא² רבי שמעון בן אלעזר אומר
4 כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב
5 וכו' וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה,
6 שאף לשרה שאלו איו אברהם. למדנו³ שישאל אדם
7 באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה⁴ על האיש"
8 (ולאחר מכן ממשיך רש"י "ב'בבא מציעא' אומרים...",
9 כדלהלן ס"ב).

10 וצריך להבין בזה:

11 (א) פירוש רש"י הוא, לכאורה, על המילה "אליו"
12 בלבד ("נקוד על איו שבאליו") – מדוע הוא מצטט
13 גם את המילה "ויאמרו"?

14 (ב) רש"י מציין את שם בעל המאמר רק כאשר ציון
15 השם תורם להבנת הענין – מה נוסף בהבנת הענין
16 על-ידי הציון שכלל זה ("כל מקום שהכתב...") נאמר
17 על-ידי רבי שמעון בן אלעזר?

18 (ג) הכלל "כל מקום..." דורש הסבר: לשם מה יש
19 להרבות נקודות עד שיהיה "נקודה רבה על הכתב
20 (ואז) אתה דורש הנקודה" – הרי "כל מקום שהכתב
21 רבה על הנקודה אתה דורש הכתב", ואם כך, די לנקד
22 את מעט האותיות שאינן נדרשות, ואז ידרשו את אותן
23 האותיות הרבות, שהן כתב, בלתי מנוקדות⁵?

24 ובענינו: כדי לרמוז שצריך לדרוש את האותיות
25 איו, די היה בנקודה אחת על האות למ"ד, ואז היו
26 דורשים את האותיות איו מפני הכלל שכ"שהכתב
27 רבה על הנקודה אתה דורש הכתב" – לשם מה יש
28 צורך בניקוד על שלוש אותיות?

(1) פרשתנו יח, ט.

(2) ב"ר פמ"ח, טו.

(3) מ"ש רש"י "למדנו... על האיש" – אינו מב"ר, כ"א מב"מ (פז),
(א): "תני כו' לימדה תורה ד"א שישאל אדם באכסניא שלו", אלא שבב"מ
לא נזכר "לאשה על האיש" – ראה תוד"ה למה ב"מ שם. ובארוכה
מפרשי רש"י (רא"ם, יריעות שלמה (מהרש"ל), דברי דוד ועוד) כאן.

(4) ברא"ם כאן לא גרס תיבות אלו. אבל ראה חדא"ג מהרש"א ב"מ
שם. ובארוכה מפרשי רש"י כאן.

(5) כקושיית המפרשים (ובנמוקי"ב ב"מ שם: מקשין העולם).

(6) פרשתנו יט, לג.

(7) ראה בארוכה לקמן סעיף ה' (ובהערה 24).

(8) פז, א.

(9) ובפרט שמשמית שם בעל המאמר ד"לחבבה כו'".

(10) ואין להקשות: מנ"ל לרש"י בכלל שנתן להם יין לכש"ב? – כי
מכיון שהצטיין אברהם אבינו בהכנסת אורחים, פשוט שהסעודה היתה
בשלימות, גם – כוס של ברכה. וע"ד פרש"י לעיל (יח, ז) "ג' פרים כו'
ג' לשונות בחדל" – אף שבכתוב לא נרמז כלל ע"ד חדרל.

לכן, כדברי רש"י, כתוב כאן בהמשך "ויאמר שוב
אשוב... והנה בן לשרה אשתך", "ויאמר" – בלשון
יחיד, ואם כך, מדוע כתוב כאן "ויאמר" בלשון רבים,
שכל שלושת המלאכים שאלו "איה שרה"?

(עפ"ז מובן מדוע מצטט רש"י גם את המילה
"ויאמר", כי רש"י רוצה להסביר מדוע כתוב
"ויאמר" בלשון רבים).

ועל כך עונה רש"י "למדנו שישאל אדם באכסניא
שלו לאיש על האשה", כל המלאכים שאלו "איה שרה
אשתך" לא כדי "לבשר את שרה", אלא משום שצריך
לשאל באכסניא לאיש על האשה.

וכיון שמן המילה "ויאמר" (בלשון רבים) לומדים
"שישאל אדם באכסניא" – שהכוונה היא הן "לאיש
על האשה" והן "לאשה על האיש"¹⁸ – ולכן מביאים
"שאף לשרה שאלו איז אברהם" – אם כך, מדוע לא
כתוב זאת בתורה? עונה רש"י, שלפיכך הכרחי
להסביר, שכאן קשור הניקוד "אי"ו" שב"אליו"
לפשוטו של מקרא¹⁹, למרות שבמספר מקומות²⁰ אין
רש"י מפרש את הניקוד, כי לשיטתו, אין זה חלק
הכרחי להבנת פשוטו של מקרא²¹.

ד.

כד לחבבה... כדי לשגר

אך עדיין לא מובן: "שישאל אדם באכסניא" זהו,
בפשטות, ענין של שאלת שלום²², ומהי החשיבות
לדעת היכן נמצאת שרה לצורך שאלה בשלומה, מדוע
שאלו המלאכים "איה שרה"?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר "ב'בבא מציעא'
אומרים... כדי לחבבה... כדי לשגר..." – השימוש
בלשון "איה שרה" לצורך השאלה בשלומה היה "כדי
לחבבה..." ו"כדי לשגר"²³.

1 שלו לאיש על האשה", (ב) "להודיע שצנועה היתה..."
2 (ג) "כדי לשגר לה...". ולא מובן: לשם מה יש צורך
3 בשלושה טעמים, ואין די באחד?

4 (ו) יתר-על-כן: רש"י כבר אמר לפני כן¹¹, שאחת
5 ממטרות שליחותם של המלאכים היתה "לבשר את
6 שרה"¹², ומובן בפשטות שהשאלה "איה שרה אשתך"
7 נועדה כדי לבשר לה את הבשורה¹³, כפי שנאמר מיד
8 בהמשך¹⁴ "ויאמר... והנה בן לשרה אשתך ושרה
9 שומעת..." מדוע צריך רש"י בכלל לחפש טעמים
10 אחרים לשאלתם "איה שרה אשתך"?

11 (ז) שלושת הטעמים שמביא רש"י הם שונים, ואין
12 ביניהם קשר. מדוע איפוא מביאם רש"י בהמשך
13 אחד¹⁵, ללא ביטוי כמו "דבר אחר" וכדו' שיפריד
14 ביניהם?

15 קושי זה חזק יותר: במסכת 'בבא מציעא'⁸ (לפי
16 גירסתנו) נאמר "כדי לחבבה... רבי יוסי בר חנינא אמר
17 כדי לשגר...". הביטוי "רבי יוסי בר חנינא אמר"
18 (הזכרת שם בעל המאמר לפני מאמרו) מראה¹⁶ שרבי
19 יוסי בר חנינא חולק על הטעם "כדי לחבבה...". ורש"י
20 מושהה¹⁷ וכותב "אמר רבי יוסי בר חנינא...", שביטוי זה
21 ("אמר" לפני רבי יוסי בר חנינא) מראה¹⁶ ש"כדי
22 לשגר..." בא בהמשך "לכדי לחבבה"?

ג.

הניקוד על "אי"ו - פשוטו של מקרא

23 ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

24 בפירושו על "ויאמרו אליו" עונה רש"י לקושי:
25 בפשטות, באה השאלה "איה שרה אשתך" בהקשר של
26 כדי "לבשר את שרה", כדלעיל, ואם כך קשה:
27 השליחות לבשר לשרה נמסרה למלאך אחד (כפי
28 שממדייק רש"י לפני כן¹¹ "אחד לבשר את שרה". ואשר

(17) ואף שמוכרח לומר שרש"י מצא גירסא זו – עדיין צריך ביאור
למה בחר רש"י בגירסא בלתי רגילה?
(18) אבל להעיר מפרש"י ב"מ שם ד"ה באכסניא: אשת אושפיו.
(19) היינו, שבהניקוד בא הכתוב לרמז הענין ד"ישאל אדם באכסניא
שלו כו", שעי"ז מתורץ מש"נ "ויאמרו" לשון רבים.
(20) לך טז, ה. ועוד*.
(21) ע"ד חסר שבמקרא שרש"י מפרשו רק במקום שנוגע לפשט"מ
(פרשתנו יח, א. יט, א. ועוד).
(22) כפרש"י ב"מ שם ד"ה על ידי (וכ"ה בשו"ע אה"ע סכ"א ס"ו).
ופליג על התוספת שם.
(23) וכן פירש בבאר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן.

(11) יח, ב.
(12) כ"ה בב"מ (פו, סע"ב). אבל בתיב"ע ותי" – "למבשרא יתי",
"לבשרא לאבונא אברהם". וההכרח ע"ד הפשט לפרש "לבשר את שרה"
(ולא אברהם) – כי אברהם כבר נתבשר ע"י הקב"ה, כמפורש בפ' לך (יז,
טזכא).
(13) וכ"פ ברד"ק כאן.
(14) יח, י.
(15) ובפרט שהם בסתירה זל"ז, כי "אף לשרה שאלו כו", ו"כדי
לשגר לה כו" הם לכאורה הופך הצניעות ("להודיע שצנועה היתה"),
כנ"ל בפנים.
(16) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ז ע' איתעה ואילך) וש"נ.

(*) ראה מס' סופרים פ"ו ה"ג, אדר"ג פל"ד, ד: עשר נקודות בתורה כו'.

ה.

הניקוד על האות - מחליש את משמעות המילה

1 בכך שרש"י מצטט מ'בבא מציעא' גם "להודיע
2 שצנועה היתה" הוא מתרץ שאלה נוספת:

3 מילה, או אות, שיש עליה ניקוד, מראה שהיא
4 שונה ממילים אחרות. מהו השינוי? אי אפשר לומר
5 (בדרך הפשט²⁴) שהניקוד בא כדי למחוק אותה לגמרי,
6 כי אם-כן, מדוע היא כתובה בכלל? הכרחי לומר,
7 שהניקוד מחליש את המנוקד²⁵, כפי שרש"י אומר על
8 "וישקהו"²⁶: "נקודה זו כלומר שלא נשקו בכל לבו".
9 וכך גם הפירוש השני "נשקו בכל לבו", שהכוונה
10 איננה לנשיקה רגילה של עשו, כי "הלכה שעשו שונא
11 ליעקב".

12 או יותר מכך: הניקוד עוקר את המילה ממקומה,
13 או, לפחות, מחיבורה כמו "נעקרה האבן"²⁷, כפי
14 שאומר רש"י על "ולא ידע בשכבה ובקומה"²⁸,
15 שהניקוד על "ובקומה" בא לומר ש"בקומה ידע" –
16 אבל, כדלהלן, המילה אינה נמחקת:

17 לאחר "ולא ידע בשכבה ובקומה" נאמר בתורה²⁸:
18 "ויהי ממחרת... נשקנו יין גם הלילה...". ואינו מובן:
19 אם "בקומה ידע" – מה התועלת בעצה "נשקנו יין"?
20 אלא ההסבר לכך הוא, ש"בקומה ידע" נאמר רק ביחס
21 ללוט, ואילו בנותיו חשבו שגם בקומה לא ידע, ולכן
22 הן אמרו "נשקנו יין" – המילה "בקומה" נעקרת
23 מ"ולא ידע", אך היא קיימת לגבי "הבכירה"
24 ו"הצעירה".

ו.

ההסבר לניקוד על "איו" ולביטוי "אומרים"

25 מזה מובן בעניננו, שהניקוד על האותיות "איו"
26 ("שב"אליו") מוכיח, שהשאלה לשרה "איו (אברהם)"
27 לא נאמרה בהדגשה כל-כך, כמו שהשאלה "אליו",
28 לאברהם.

29 (מזה מובן מדוע צריך להיות ניקוד על שלוש

האותיות שב"אליו", למרות שאותיות אלו היו נדרשות
30 גם אילו היה ניקוד על האות למ"ד בלבד, שהרי "כל
31 מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב" –
32 מפני שמהניקוד על האותיות איו יודעים, שהשאלה
33 "איו אברהם" לא היתה מודגשת²⁹).
34

35 מדוע לא הובלטה השאלה "איו אברהם"³⁰?
36 התשובה לכך מובנת מזה שרש"י מצטט מ'בבא
37 מציעא' "להודיע שצנועה היתה": כיון ששרה היתה
38 צנועה, מחייב ההגיון, שגם את השאלה "איו אברהם"
39 לא שאלו אותה המלאכים באופן של פרסום וגילוי,
40 אלא בצניעות³¹.

41 מזה מובן, שציטוט רש"י מ'בבא מציעא' "להודיע
42 שצנועה היתה" – לא זו בלבד שאינו מהווה סתירה
43 לפירוש "שאף לשרה שאלו איו אברהם", אלא
44 אדרבה:

45 דוקא על-ידי-זה מובן הניקוד של האותיות איו.

ז.

היתרונות שבטעם "כדי לשגר לה..."

46 הסיבה לכך שרש"י מקדים לפני פירושו "יודעים
47 היו... להודיע שצנועה היתה" ומציין "ב'בבא מציעא'
48 אומרים", היא, מפני שהתחלת הדברים (הכלל של רבי
49 שמעון בן אלעזר) כתובה גם ב"בראשית רבה"³², ולכן
50 מדגיש רש"י שהוא מביא את ההמשך דוקא מ'בבא
51 מציעא', ושני החלקים באים זה בהמשכו של זה
52 ומשלימים זה את זה.

53 לפיכך מדגיש רש"י "ב'בבא מציעא' אומרים",
54 שענין זה, הכתוב ב'בבא מציעא' – "להודיע שצנועה
55 היתה" – הוא ענין של "אומרים" סתם: הוא מתאים
56 לכל הדעות, וגם לדעת רבי שמעון בן אלעזר האומר
57 "ואף לשרה שאלו...".

58 ואפילו לדעת רבי יוסי בר חנינא האומר "כדי לשגר
59 לה..."³³, כי גם "לשגר לה" איננו סותר ל"צנועה היתה",
60 כדלהלן.

(30) במשכיל לדוד כאן כ', שהניקוד מלמד שלא שאלו בפועל, כ"א
הוא רק רמז וזימור ד"א לשאל באכסניא כו' (דהאיש צריך לשאול אצל
בעה"ב על שלום אשתו ואשה צריכה לשאול אצל אשת בעה"ב בשלום
בעלה – ומתריך עפ"ז קושיית הרא"ם, עיי"ש) – אבל דוחק גדול לומר
דמ"ש רש"י "שאף לשרה שאלו איו אברהם" הוא לא כפשוטו. וכמדובר
כמ"פ שרש"י כתב פירושו בסגנון ברור לכן חמש למקרא.

(31) ראה גם הגהת מהר"י כ"ץ בפענח רוא כאן.

(32) נסמן לעיל הערה 2. וראה הערה 3.

(24) ע"ד ההלכה, ראה – פרש"י פסחים צג, ב ד"ה נקוד. ב"מ שם
ד"ה למדה. וראה נמוק"י ב"מ שם. ובארוכה – מפרשי רש"י (גו"א,
לבוש, דברי דוד, ס' הזכרון ועוד) כאן. ועוד.

(25) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 63.

(26) וישלח לג, ד.

(27) זבחים כד, א.

(28) פרשתנו יט, לה.

(29) ועד"כ ב"מ שהנקודה רבה על הכתב.

ח.

הסיבה ששאלו המלאכים "איה שרה"

- 1 הפירוש "להודיע שצנועה היתה..." איננו מספק,
 2 כי: הלא אברהם ידע ששרה צנועה³³, וגם המלאכים
 3 ידעו שהוא יודע זאת, ויוצא אפוא ששאלתם היא רק
 4 כדי לעזור את חביבותה על בעלה, הקיימת בלא-
 5 הכי³⁴.
 6 לכן מוסיף רש"י, שהיתה למלאכים סיבה נוספת –
 7 "כדי לשגר לה כוס של ברכה".
 8 אך גם טעם זה אינו מספק כשלעצמו, כי "וידעים
 9 היו... היכן היתה", ואם כך הם לא היו צריכים לשאול
 10 "איה שרה" – לפיכך אומר רש"י, שהם האריכו
 11 בלשונם ושאלו "איה שרה אשתך", כדי שאברהם
 12 יצטרך לענות להם "הנה באהל"³⁵, ולשים לב לכך
 13 "שצנועה היתה".

ט.

עוד יתרון בטעם "כדי לשגר לה..."

- 14 יש יתרון נוסף בטעם "כדי לשגר לה..." על פני
 15 הטעם "להודיע שצנועה היתה":
 16 לענין של "צנועה היתה" קשורה השלילה – אי
 17 הימצאותה במקום גלוי – ולא החיוב, שהיא נמצאת
 18 "באהל" (ב' קמוצה – האהל הידוע). ואילו לפי הטעם
 19 "כדי לשגר..." חשוב המקום המדויק של הימצאותה,
 20 כדי לדעת לאן "לשגר לה"³⁶.

י.

שיגור כוס של ברכה של המלאכים לשרה - אינו נוגד לצניעות

- 21 הסיבה לכך שהמלאכים היו צריכים לשגר לשרה
 22 מכוס של ברכה שלהם, למרות שלכאורה, יכול היה
 23 אברהם לתת לה מכוס של ברכה שלו, מובנת
 24 בפשטות³⁷:

- 25 בהיותו מקיים הכנסת אורחים בשיא השלמות היה
 26 אברהם עסוק כל-כולו בשימוש המלאכים – "והוא
 27 עומד עליהם ואכלו"³⁸ – רק על המלאכים נאמר
 28 שאכלו, ולא על אברהם³⁹, ולא היתה לו כוס של
 29 ברכה.
 30 עפ"ז מובן, ששיגור כוס של ברכה שלהם על-ידי
 31 המלאכים לשרה לא היה ענין של היפך הצניעות, כי
 32 לא היתה דרך אחרת שתהיה לשרה כוס של ברכה,
 33 אלא על-ידי שיגור מכוס של ברכה שלהם⁴⁰. ובמיוחד
 34 כאשר לא הם עצמם נתנו לה, אלא הם שלחו על-ידי
 35 אחרים ("לשגר").

יא.

מאמר ר' יוסי בר חנינא במס' ברכות

- 36 אך בן חמש למקרא עשוי לטעון, אם הוא "תלמיד
 37 ממולח", שלקחת כוס של ברכה על-ידי שרה לא
 38 היתה בכל זאת צניעות מושלמת. לכן אומר רש"י
 39 "אמר רבי יוסי בר חנינא":
 40 רבי יוסי בר חנינא אומר במסכת ברכות⁴¹ "שהאשה
 41 מכרת באורחים יותר מן האיש", ולפי זה מובן ששרה
 42 הבחינה שהאורחים אינם אנשים פשוטים⁴², ולקבל כוס
 43 של ברכה מאנשים כאלה (הדומים, לפחות, למלאכים),
 44 בודאי איננו נוגד לצניעות.

יב.

לכל מלאך סיבה אחרת

- 45 לאחר האמור לעיל עדיין נדרש הסבר: אמנם,
 46 שלושת הטעמים אינם סותרים זה לזה (ולכן אפשר
 47 לומר שבשאלם "איה שרה" התכוונו המלאכים לכל
 48 שלושת הטעמים), אך בכל זאת, הם טעמים שונים,
 49 ומדוע מביאם רש"י כענין אחד⁴³ (שלא כמו במקומות
 50 אחרים, כאשר מביא רש"י מספר פירושים – אף אם
 51 אינם סותרים זה לזה והם משלימים זה את זה – הוא
 52 אומר "דבר אחר" וכדומה)?

38 (ראה הערה הקודמת).

37 וראה עוד תירוצים בדברי דוד ור"ח כאן (ובחדא"ג ב"מ שם כ' דקושיא מעיקרא ליתא כי האורח הוא המברך, עיי"ש).

38 לעיל פסוק ח'.

39 להעיר מפרש"י יתרו יח, יב.

40 ופשוט שאברהם לא הי' יכול לשגר לה מכוס של ברכה של המלאכים, כמ"ש בגר"א כאן.

41 י, ב.

42 להעיר מרמב"ן כאן פסוק טו. אבל ראה לקו"ש ח"ע ע' 324 בדעת רש"י.

43 עיקר הקושיא הוא על ב' טעמים האחרונים שהם ב' פירושים

33 פרש"י לך יב, יא.

34 ראה גם עיין יעקב לע"י ב"מ שם.

35 ועפ"ז יובן מה שיתא בכ"מ שם "אלא מאי באהל כדי לחבבה כו" – דלכאורה אינו מובן (וכקושיית הרי"ף לע"י שם. תו"ת כאן סקב"ח): הרי "באהל" הוא מענה אברהם ולא שאלת המלאכים, ולמה אומר בגמרא "מאי באהל"? והביאור בזה: כוונת הגמרא ב"מאי באהל" היא לזה שהמלאכים האריכו בכדי שאברהם יצטרך לומר "באהל". ועל זה מקשה: מכיון ש"וידעים היו כו" ששרה אמנו באהל היתה" למה הוצרכו שאברהם יאמר להם "באהל"? ומתוך: "כדי לחבבה כו" (וראה ער"ז בעץ יוסף לע"י ב"מ שם).

36 ועפ"ז יובן הקשר ד"מאי באהל" (בכ"מ שם) גם ל"כדי לשגר

לפת אחת, בכל זאת מותר לה לאפות תנור מלא, כדי
שהפת ליום־טוב תיאפה יפה.
רואים, אפוא, שלפי רבי שמעון בן אלעזר טפל
ריבוי הפת לפת האחת, וכך בעניננו: שלוש האותיות
אי"ו טפלות לאות למ"ד.

יד.

ההוראה: דברי רשות הופכים לתורה ומצוות

מ"ינה של תורה" שבפירוש רש"י:
כאשר יהודי מהרהר, שהזמן שהוא מתעסק בתורה
ובמצוות הוא מועט, וברוב זמנו הוא עסוק באכילה
ושתייה, שניה, פרנסה וכדומה – דברי רשות – הוא
עלול לחוש מועקה בלבו, בחושבו שיש בו "חלל"
גדול, "מקום פנוי" מתורה ומצוות.

על כך באה ההוראה: אם "דברי הרשות" הם לשם
שמים הם אינם דברי רשות, אלא הם הופכים להיות
חלק מתורה ומצוות, כדוגמא של "ממלאה אשה כל
התנור פת..." ביום טוב, למרות שמותר לעבוד רק
לצורך יום־טוב, כי מילוי התנור בפת נעשה כדי שהפת
שלצורך יום־טוב תיאפה יפה, ולפיכך הופכת כל הפת
להיות פת של יום־טוב, וחלל התנור כולו אינו מלא
בעניני חול, אלא בעניני יום־טוב.

כאשר יהודי עושה את דברי הרשות לצורך ענינים
של תורה ומצוות בכלל, ובמיוחד כדי שה"לחם של
תורה" שלו יאפה יפה – כמבואר ב"לקוטי תורה"⁴⁷
על הפסוק⁴⁸ "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד",
ש"לחם התורה" "יֵאֵפֶה" באמצעות "חמימות (תנור)
האהבה הבאה מהתבוננות של אחד" – אז הוא נעשה,
כלשון הרמב"ם⁴⁹, "עובד את ה' תמיד אפילו בשעה
שנושא ונותן... ואפילו בשעה שהוא ישן... שינה שלו
עבודה למקום ברוך־הוא",

הוא עובד "בכל מעשיך" ו"בכל דרכיך", וגם
ב"תחתונים" שבהם,

וזוהי תכלית בריאת העולמות – לעשות לה' יתברך

1 ההסבר לכך הוא: רש"י אומר שלוש סיבות
2 בהמשך אחד, כי שאלה זו נשאלה על־ידי שלושה
3 מלאכים – כל אחד בגלל סיבה אחרת (כפי שאומר
4 רש"י בתחילת הפרשה¹¹, שאין מלאך אחד עושה שתי
5 שליחויות), וכל סיבה קשורה למלאך אחד בלבד⁴⁴:

6 כדי לשגר כוס של ברכה די במלאך אחד, כבכל כוס
7 של ברכה; "לשאל באכסניא" די שמלאך אחד ישאל
8 בשם כולם, וכן "לחבבה על בעלה".

יג.

רבי שמעון בן אלעזר - ריבוי טפל לאחד

9 ההסבר לכך, שרש"י מציין שהכלל "כל מקום
10 שהכתב רבה על הנקודה..." נאמר על־ידי רבי שמעון
11 בן אלעזר, הוא:

12 כוונת הכלל, שכאשר הנקודה רבה על הכתב "אתה
13 דורש הנקודה" איננה לשלול את הפירוש הפשוט,
14 במיוחד לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה הבנויה
15 על פשוטו של מקרא, אלא שבנוסף לפירוש הפשוט,
16 שבו האותיות הנקודות הן חלק מהמילה, מראה הניקוד
17 שבהן שהן גם כמילה בפני עצמן.

18 כלומר, לאותיות המנוקדות – ובעניננו: אותיות
19 אי"ו – יש שתי משמעויות: א) הן חלק מהמילה
20 "אליו". מבחינה זו האותיות אי"ו טפלות, כי עיקר
21 המילה "אליו" היא האות למ"ד⁴⁵. ב) מילה בפני
22 עצמה – "אי"ו".

23 שואל בן החמש למקרא, אם הוא "תלמיד
24 ממולח": כיצד ייתכן, שהאותיות המנוקדות (אי"ו),
25 שהן רבה על הכתב, והן גם מילה בפני עצמן, תהיינה
26 טפלות לאות אחת, "למ"ד"?

27 שאלה זו מתורצת על־ידי־זה שרש"י מציין שהכלל
28 נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר:

29 במסכת ביצה⁴⁶ אומר רבי שמעון בן אלעזר:
30 "ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה
31 בזמן שהתנור מלא" – למרות שליום־טוב היא זקוקה

שמפורש בכתוב שלאחריו ששרה הייתה בפתח שאחורי המלאך) וע"כ
פרש"י שג' אמירות שבו – ה"ה מג' טעמים.

(45) ע"ד דלפני זה (יח, ז): ויתן אל הנער – כמו ויתן להנער.

(46) יז, א.

(47) בחוקתי מח, ג.

(48) בחוקתי כו, כו.

(49) הל' דעות ספ"ג.

שונים שבכ"א קושי שאין בהשני [משא"כ זה שרש"י מביא "בכ"מ אומרים
כו" בהמשך לפירוש הראשון, הוא מפני שהם ב' פרטים בהכתוב, כנ"ל
ס"ד וס"ז].

(44) ואף שיש לומר שמלאך אחד שאל "אי" גו" כדי לבשר את שרה
– הרי הטעם "כדי לבשר כו" שייך להפסוק שלאח"ו (ומפורש בו, ולכן
לא נזכר בפרש"י כאן), ומ"יאמרו (ג' מלאכים) אליו (לאברהם) מוכח
שבאמירה זו יש ג' טעמים.

בסגנון אחר: כל הכתוב "ויאמרו.. באהל" מיותר לנאורה (ובפרט

4 זוהי הכנה לזמן שלא יזדקקו לאפיה, כי "עתידה
5 ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"⁵¹, בביאת
6 משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ וירא תשל"ו)

(51 שבת ל, ב.)

(50 בשנת "כתרא" (חנוך לנער).

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמוד א

הנשיא. ומבארת הגמרא את תמימתה, אי רבי נתן, אם כן קשה,
שהרי במתניתין קתני 'רצה', שהדבר תלוי ברצונו של המתאנה,
ואילו בברייתא בדעת רבי נתן לא קתני 'רצה', אלא אם היתה
האונאה שתות, על כרחו 'קנה ומחזיר אונאה'. ואי רבי יהודה
הנשיא, הרי במתניתין קתני דין זה לגבי לוקח, שהתאנה, שהדבר
תלוי ברצונו, ומשמע שבאונאת המוכר אין הדין כן, ואילו
בברייתא קתני בדברי רבי יהודה הנשיא דין זה לגבי מוכר, ומשמע
שם התאנה הלוקח אין ידו על העליונה.
(הגמרא מביאה שלשה דרכים שאמרו האמוראים על קושיא זו,
וסימן לשמות האמוראים הוא ו"ב ר"ש).
א. אמר רבי אלעזר, אונאה זו השנויה במשנתנו, שיד הלוקח על
העליונה, איני יודע מי שפאה, שאינה כדברי רבי נתן ולא כדברי
רבי יהודה הנשיא, אלא דעת תנא שלישי היא, ולא ידוע מי הוא.
ב. רבה אמר, לעולם משנתנו רבי נתן היא, והני נמי בברייתא
בדברי רבי נתן לשון 'רצה', שביטול המקח או קיומו תלוי ברצונו
של המתאנה, כמבואר במשנה.
ג. רבא אמר, לעולם משנתנו רבי יהודה הנשיא היא, ואף שלא
נשנה בה דין המוכר אין זה מחמת שדינו שונה, אלא מאי דשייר
במתניתין, והיינו דין המוכר, קא מפרש רבי יהודה בברייתא, שאף
מוכר שהתאנה ידו על העליונה.
מסייע רב אשי לרבא: אמר רב אשי, דקא נמי – יש לדייק גם
ממשנתנו שאף בלוקח הדין כן, דקתני ברישא של המשנה 'אחד
הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה', ואילו בסיפא מפרש ליה התנא
רק לדינו של הלוקח, ומכך שהשמיט התנא בסיפא את דין המוכר
שמע מינה דשוייה שוייה למוכר, ומפרש בברייתא, שאם
התאנה ידו על העליונה, שמע מינה.
הגמרא דנה במקח שנעשה בתנאי שלא ינהג בו דיני אונאה:
איתמר, האומר להכירי הריני מוכר לך או קונה ממך חפץ זה על
מנת שאין לך עלי טענת אונאה, רב אמר, תנאו בטל ויש לו עליו
אונאה, ושמואל אמר, אין לו עליו טענת אונאה.
מבירת הגמרא את סברות מחלוקתם: לרביא – האם אפשר לומר
שרב, דאמר שתנאו בטל סובר ברבי מאיר, ושמואל דאמר ברבי
יהודה. מביאה הגמרא את מחלוקתם, דתנאי בברייתא, האומר
לאשה, הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי תביעת שאר –
חיוב מזונות, פסות – חיוב בגדים, ועונה – חיוב תשמיש, הרי זו
מקודשת, ותנאו בטל, כיון שאי אפשר להתנות ולבטל שום חיוב
הכתוב בתורה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה חולק ואומר שאפשר
לבטל חיוב ממוני הכתוב בתורה, ולכן דברי שפמון, והיינו חיוב
מזונות ובגדים, כיון שמחלה לו האשה תנאי קנים, ורק לגבי חיוב
עונה לא חל תנאו כיון שאינה יכולה למחול על צער גופה.
ולכאורה רב סובר כרבי מאיר שאין התנאי חל אף בדבר שבממון,
ושמואל סובר כרבי יהודה שהתנאי חל בדבר שבממון.
דוחה הגמרא: אמר לך רב, אגא דאמר – אני אומר את דיני, שאין
התנאי מועיל לבטל את דין האונאה, אפילו להרי יהודה, כיון שעד
כאן לא קאמר רבי יהודה את דינו הקנס, לגבי מקדש אשה בתנאי
שלא יתחייב לה בשאר וכסות, אלא כיון דידעה האשה שהיא
מוותרת על שאר וכסות, וקא מחלה – והתרצתה למחול על כך,

1 דירה דוקא בתחתונים, כמוסבר בהרחבה ב"המשך
2 רס"ו של כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, שבשבת-קודש זו
3 הוא יום הולדתו⁵⁰ –

שזוהו משום דקים ליה בובינתיה – שהוא בקי במחיר סחורתו, שהרי
ידוע כמה שילם עליו, ומאנהו במזיד, אבל הלוקח, ולא קים ליה
בובינתיה, אימא – היה אפשר לומר דלא אזהריה רחמנא בלא
תנאי.
וכן להיפך, אי קתב רחמנא רק איסור על הלוקח, היינו סוברים
שזוהו משום דקא קני – שהרי הנאת המקח היא שלו, דאמר אינשי
– שרגילים בני אדם לומר, 'ובינת, קנית', כלומר, אם קנית חפץ
המתקיים, יש לך רווח בכך, שלא הוצאת את מעותיך על דברים
המתכלים מהר, ולכן הזהירנו התורה שלא יאנה את המוכר, אבל
המוכר, דאמרי קא מוכד – שהוא מאבד ומפסיד, דאמר אינשי,
'ובין, אוביד', כלומר, אם מכרת חפץ יש לך הפסד ואבידה בכך,
כיון שתכלה את המעות שקיבלת, בהוצאותיך, וכיון שכך אימא
לא אזהריה רחמנא בלא תנאי, כיון שאף אם יטול מהלוקח מחיר
גבוה, עדיין עיקר הרווח וההנאה הם של הלוקח, צריכא – לכן
הוצרכה התורה לפרש את האיסור בשניהם:
שנינו במשנה: כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר, רבי יהודה
אומר אין אונאה לתגר:
הגמרא מבררת מהו טעמו של רבי יהודה. מקשה הגמרא: וכי
משום שהוא תגר, אין לו אונאה, ומה הסברא לחלוק בינו לבין סתם
אדם. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, אמר רב, בתגר ספקר שנו –
משנתנו עוסקת בסוחר שהוא ספסר, שדרכו תמיד לקנות סחורה
ולמוכרה מיד, ומאי טעמא דאין בו אונאה, כיון דמידע דע ובנינתיה
בפה שוין – שבדאי הוא יודע מה שווי הסחורה, שהרי עתה
קאנה, ובין שהסכים לקבל מחיר גבוה בודאי אחולי אחיל גביה –
מחל ללוקח על אונאתו, והאי דקאנה קני – והטעם שהסכים לכך,
משום דאיתרמיא ליה ובנינתא אחריתי – שכנאה הזדמן לו מקח
אחר שיש בו רווח גדול, והתרצה למכור את סחורתו בזול כדי
שיהיו לו מעות לאותו מקח, והשתא מיהא קא הדר ביה – ועתה
שכבר קנה את המקח האחר, הוא רוצה לחזור בו מהמכירה
הקודמת, וכיון שבשעת המכירה מחל, סובר רבי יהודה שאינו
יכול לחזור.
מביאה הגמרא ביאור אחר: רב אשי אמר, מאי – מה כוונת רבי
יהודה שאמר 'אין לתגר אונאה', שאינו בתורת ו-בדיני אונאה
כשאר בני אדם, שאם התאנו בפחות משישית המקח אינם יכולים
לחזור בהם (לעיל מט:), אלא דינו שונה, שאפילו אם התאנה
בפחות מכדי אונאה, חוזר, כיון שפרנסתו וחיוו תלויים בסחורתו,
ותיקנו חכמים שיוכל לחזור בו מהמקח אפילו בשיעור אונאה קטן.
מביאה הגמרא ראייה לפירוש הראשון: תנאי בובינת דרב נחמן, רבי
יהודה אומר, תגר אין לו אונאה, מפני שהוא בקי במחיר הסחורה,
ומוכח שטעמו כיון שהוא ספסר ובקי במחירי הסחורה:
שנינו במשנה: מי שהפסל עליו דין על העליונה וכו' רצה אומר לו
תן לי מעות, רצה אומר לו תן לי מה שאניתי:
בברייתא לעיל (נ:), שנינו 'אונאה, פחות משתות, נקנה מקח. יתר
על שתות, בטל מקח. שתות, קנה ומחזיר אונאה, דברי רבי נתן.
רבי יהודה הנשיא אומר, יד מוכר על העליונה, רוצה אומר לו תן
לי מקחי, את תן לי מה שאניתי'.
הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתנו. תמזה הגמרא:
מני מתניתין, והרי לכאורה אין זה לא רבי נתן, ולא רבי יהודה

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית ל, כה: וַיְחִי בְּאֶשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לִבְנֵי שְׁלָחַנִי וְאֶל־כָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי:

מז

מעם דדוקא אחר כ"ח שנים שלא ישן יעקב – וי"ד שנה בישיבת שם ועבר, וי"ד שנים בבית לבן – אמר שלחני ואלכה אל מקומי

אברהם¹ בחי' חסד.

יצחק² בחי' גבורה.

יעקב³ הוא בחי' תפארת.

והוא בחי'⁴ כח, גימטריא ב' פעמים יד, היינו תפארת⁵ הכולל ב' ידים — דחסד וגבורה. ועיין במד"ר תולדות פס"ה ריש סימן יז תרין אדרעין

דאבונן יעקב כו' ובפרשת ויחי פצ"ז ריש סימן⁷ ד' ידא דדחת תליתאה דעלמא כו' ע"ש. הרי שכח וחזק דיעקב הוא בב' ידיו מספר כ"ח, והוא הוא שאמר⁸ ואת יגיע כפי.

ויעקב נתן וכו' לדוד כ"ח שנים מחייו כמ"ש בזהר, הוא מפני שיעקב הוא בחי' כח.

ויעקב הלך ללבן בשביל רחל וכדי שיולד ממנה יוסף בעיקר, וכשנולד יוסף אמר יעקב שלחני כו', זהו שמקודם לזה הי' י"ד שנה¹⁰ בבית לבן שלא יישן, וי"ד מקודם בבית שם ועבר שלא יישן, והיינו כ"ח ב' פעמים י"ד.

שכח הוא בחי' יעקב.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד של

ורש"י פירש שם מקום, ובתנחומא פרשת ויחי בפסוק ויתמוך יד אביו גרס כשני עמודין שבתוך דימוסין שבטבריא. חייטניתון, היתה תופרת אחד אל אחד עד שהספיקו על ידיו.

(7) (בראשית מח, יז) וירא יוסף כי ישית אביו וגומר, אמר רבי ברכי' ידא דדחת תליתאה דעלמא את מבקש לדחותה.

ובפירוש יפה תואר הארוך וז"ל: ידא דדחת תליתאה דעלמא, כלומר אל תתמה ממ"ש ויתמוך יד אביו להסיר אותה וגומר, ויאמר דמשמע שלא יכול להסירה עד שהוצרך לבקש מלפניו שים ימין על ראשו כי היד החזקה של יעקב שדחתה את המלאך כאומר וישר אל מלאך ויוכל, והמלאך שלישי של עולם כדאיתא בפרק גיד הנשה (חולין צב). איך יוכל יוסף לדחותה.

(8) בראשית לא, מב.

(9) בזהר חלק א' דף קסח ע"א. [תרגום ללה"ק] רבי שמעון אמר ר"ש אמר למדנו שדוד המלך עד שלא הי' בעולם לא היו לו חיים כלל. והאבות השאירו לו כל אחד ואחד חלק מחייהם, אברהם ויעקב ויוסף השאירו לו מחייהם, אבל יצחק (שהי' מושרש מגבורה) לא השאיר לו כלום, לפי שדוד המלך בא מבחי' גבורת יצחק. ומפרש ודאי שאברהם השאיר לו חמש שנים, שהי' לו לחיות ק"פ שנים (כמו שחי יצחק) וחי רק קע"ה שנים וחסרו לו חמש שנים (לפי שנתנם לדוד המלך), יעקב הי' לו לחיות בעולם כימיו של אברהם קע"ה שנים ולא חי אלא קמ"ז שנים, הרי חסרו לו כ"ח שנים, נמצא שאברהם ויעקב ביחד השאירו לדוד המלך מחייהם ל"ג שנים, יוסף שחי ק"י שנים הי' לו לחיות קמ"ז שנים כימיו של יעקב, וחסרים מהם ל"ז שנים, הרי ל"ג ול"ז הם שבעים שנה שהשאירו לדוד המלך שיחי' בהם בעולם, ובהם הי' דוד חי בכל אלו השנים שהשאירו לו האבות (רמ"ק ורא"ג ומפרשים). ראה ביאור על הזהר בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' פרשת ויחי פרק מז פסוק א. פרק נ פסוק כב.

(10) ראה לעיל סימן ב.

(1) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר ח"א בראשית דף מז, ב. תניא — אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

(2) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

(3) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן עמוד ה, ב. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי כט, ג. מובא לעיל סימן טז הערה 6.

(4) מבאר דבחי' תפארת נק' "כח", ומבאר זה בכמה ענינים:

א) "כח" בגי' ב' פעמים י"ד, כנגד בחי' תפארת הכולל ב' הידים, יד ימין — חסד, ויד שמאל — גבורה, ותפארת כולל שניהם.

ב) יעקב הי' לו "כח" חזק בגשמיות.

ג) יעקב נתן לדוד "כח" שנים מחייו.

ד) יעקב אמר ללבן "שלחני" אחר "כח" שנים.

ה) וכל זה מרומז כמה שאמר יעקב "ואת יגיע כפי".

וראה לקוטי לוי יצחק כאן. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן כא. דיש ג' בחי' "אור, חיות, כח", ככתוב בתניא שער היחוד והאמונה פ"ב בהגה"ה, והם כנגד אברהם (אור), יצחק (חיות), ויעקב בחי' כח, עי"ש כל הביאור.

(5) בחי' תפארת הוא שילוב והתכללות בחי' חסד וגבורה. ויד ימין — חסד, ויד שמאל — גבורה, ותפארת באמצע כולל שניהם. ראה לקמן סימן קכט. לעיל סימן טז הערה 6.

(6) וז"ל: ואת עורות גדיי העזים. א"ר יוחנן תרי אדרעין דאבונן יעקב כתרין עמודין דיפרא סופא ואת אמרת הלבשה על ידיו אל חייטתהון. פירוש מתנות כהונה: תרין אדרעין כו', שני זרועותיו של יעקב אבינו כשני עמודי שיש. עמודין דיפרא סופא, ופירש הערוך עמודי שיש

כאשר האדם מחליט בתוקף לא להתחשב עם הניסיון שהוא עניין של דמיון בעלמא, הרי הוא מתבטל.

ממאמר כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

אחרי שנות נדודינו כי ארכו קרוב לאלפים שנה, היתכן שיולד שוב עמנו וישוב לתחיית עולמים כמקדם.

אבל התורה משיבה, היפלא מד' דבר, "דבר זה" לא נאמר אלא "דבר", וכן הנביא אומר בשם ד' (ירמיהו לב): "הממני יפלא כל דבר", ולמדנו בא, ששום דבר לא יפלא ממפליא לעשות, וכמאמרו בורא ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וגם אנחנו נגאל מהר וישיב שופטינו כבראשונה ויחדש נעורינו וישיבנו לארצנו

חפץ חיים

יט, כד – וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים

ג. מבואר בחסידות¹ בטעם עונש סדום, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדום, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל אחד בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזה טעם המ"ד² ד"האומר שלי שלי ושלך שלך . . . זו מדת סדום", כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זה מזה הרי זה כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו ענין איבוד סדום ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התהו (כמאמר חז"ל³ "שה' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר על מנת לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים" דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אדרבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"ז יש לפרש מה שכתוב ביחזקאל⁴ שלעתיד ישובו ערי סדום, "ושבתי את שבייתן את שבייתן את שבייתן את שבייתן" דיש לומר, התוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שביזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש⁵ "מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתי אותו בסדום", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדום דוקא? אלא זה מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדום" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והגבלה), אלא שיומשכו בכלים דתיקון דוקא.

לקוטי שיחות חלק לה

יח, יב – ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן

א. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זלה"ה מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלותי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפרשת קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק.

ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחק שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוצ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלה] דייקא, ר"ל אם אני מוליד ובורא את האדם מטיפה מים בתחלת הווייתו במעי אמו, ומכל-שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלותו בעפר, שמכל-מקום נשאר ממשות כדאיאת בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין צא, א) משני יוצרי חרס, אחד מעפר ואחד ממים וכו'.

ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפרשת בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנת] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד דו"ק, עד כאן שמעתי.

בעל שם טוב על התורה

ב. הנה ידוע לכל כי כל תיבה ותיבה מתורה"ק קדושתה גדולה למאד, וכולן מנויות וספורות מהקב"ה נותן התורה, וע"כ לכאורה יפלא, למה האריכה התורה כל-כך בסיפור זה, ולספר בגנותה של שרה אמנו, לומר שהיתה מקטני אמנה ולא האמינה בדברי המלאך, וגם כל הויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שלא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין הדבר כפשוטו. ואמרתי בודאי ענין גדול נרמז בפי' זו, עד שהאיר ד' את עיני לבאר הענין הזה.

מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שאירע לאבותינו אירע לנו. וע"כ לענ"ד גם מאורע זה סימן לנו, ומרמז על עיקבתא דמשיחא, בזמן שיגיע העת שיתגלה כבוד ד' בעולם ע"י ביאת משיח צדקנו, בודאי ימצאו אנשים מגדולי ישראל, שיהיו במקום הנביאים מלפנים ויזרזו להמוון ישראל שיתחזקו באמונה וישובו בתשובה, וגם יעוררו את העם להכין עצמם בתורה ומעשים טובים לביאת משיח צדקנו.

ומרמזת לנו תורה"ק, כי בעת ההיא ימצאו אנשים קטני אמנה, שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וכמו שמצינו בגלות מצרים שכתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". ע"ז בא לנו לרמז בתורה"ק שיהי' להקב"ה תרעומות עליהם, ויאמר, הממני יפלא דבר?

אחרי בלותי היתה לי עדנה. אנחנו תמהים ומתפללים,

(1) אור התורה פרשתנו צט, ב ואילך. וראה תורת חיים נח (עו, א). פרשתנו (קח,

ג) ובכ"מ.

(2) אבות פרק ה משנה י.

(3) ב"ר פ"ג, ז.

(4) טז, נג. וראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת לך (רעט, א), ועיין שם שזהו הטעם שאברהם השתדל כל כך בהצלת סדום.

(5) ב"ר פרשתנו (פ"ג, י. הובא בשל"ה שם). וראה יבמות עז, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש עמוד תג.

(6) תהלים פט, כא.

♦ יום ראשון י"ב מרחשון ♦

**יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
פְּתַח־הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם:**

א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּמִשְׁרֵי מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
בְּתֵרֶע מִשְׁכָּנָא בְּמִיחָם יוֹמָא:

הוא שָׁנָתָן לוֹ עֶצֶה על המילה, לפיכך נגלה עליו
בְּחֵלְקוֹ (ב"ד). **יֹשֵׁב** (ב"ד) יֹשֵׁב פְּתִיב, בְּקֶשׁ לַעֲמֹד,
אמר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא: 'שֹׁב וְאֵנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה

נ"י וַיֵּרָא אֵלָיו • לְבַקֵּר אֶת הַחֹלָה. (בבא מציעא פו) אָמַר
רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה, וּבֹא
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ. **בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא** •

כלי יקר – עוז והדר

יְדֵי שְׁנֵרָאָה אֵלָיו כְּבוֹד ה' בְּאֵלֶיךָ
מִמְּרָא. וּבָזָה מִיֵּשֶׁב הַחֹל, כִּי פְרוּשׁ יִקָּר
הוא:

וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם.
הורה שמשני צדדים היה ראוי
לראות פני השכינה. האחד הוא שישב
פְּתַח הָאֵהָל לראות אם יבואו
אורחים, ובזכות הצדקה האדם זוכה
ורואה פני השכינה שנאמר (תהלים יז טו)
וְאֵנִי בְּצִדְקָא אֲחֻזֶּה פְּנִיךָ (ב"ב יא). וּבָזָה
מִיֵּשֶׁב בִּיֵּשֶׁב בְּחַם הַיּוֹם, כִּי הָיָה לִיָּה
לְמִימַר 'בַּחַם הַיּוֹם', אֲלֵא שֶׁעָשָׂה
בְּמַעֲשֵׂה חֶסֶד הַשְׁמֵשׁ הַמְצִיפָה לַעֲשׂוֹת
צְדָקָה שְׁנֵאָמַר (מלאכי ג ח) וְשִׁמְשׁ צְדָקָה
וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ, כִּי בְּחֶסֶדִי הַשֵּׁם
יִתְבָּרַךְ הַשְׁמֵשׁ וּזְרַחַת כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר
(תהלים קלו ז) וְלַעֲשֵׂה אֲוִרִים גְּדֹלִים כִּי
לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ. הַשֵּׁנִי, מִצַּד שִׁישֵׁב בְּחַם
הַיּוֹם לְבַקֵּשׁ 'שִׁמְשׁ מִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ', עַל
כֵּן הָיָה מִן הָרָאִי לְהַגְלוֹת אֵלָיו כְּבוֹד
ה' לְבַקֵּר אֶת הַחֹלָה:

וְהוּא יֹשֵׁב שְׁאָמַר (ב"מ פו) 'יוֹם שְׁלִישִׁי
לְמִילְתּוֹ הָיָה' כִּי, נִרְאָה שְׁבַע
מִדְּרָשׁ זֶה סוֹבֵר שְׁאֲבָרָה נִמּוֹל בְּיוֹם
כְּפוּר כְּמוֹ שְׁלֻמּוֹ (פירי ד'א פ"ט) מִן
פְּסוּק (לעיל יז כו) וְכַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה, וְאֵם
כֵּן עַל פְּרָחַק לֹא נִרְאָה אֵלָיו ה' בְּיוֹם
רִאשׁוֹן לְמִילָה, כִּי אֲבָרָה עָשָׂה
סְעוּדָה לְמַלְאָכִים וְהָאֲכִילָם, וְגַם בְּנֵי
בֵיתוֹ בָּשְׁלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה בְּיוֹם הַהוּא,
שְׁהִירֵי לְמֵאֵן דָּאָמַר (ב"ר מח יג) פְּרוֹט
הַפֶּסַח הָיָה וְהָאֲכִילָם מִצּוֹת, אֵם כֵּן
וְדָאִי לֹא רָצָה לְהַעֲבִירָם מֵעַל מִצּוֹת
ה'. וְאֶפְלוּ אֵם תִּמְצָא לומר שיום זה
הָיָה יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, מִכָּל מְקוֹם
הָרִי אֵין מִבְּשָׁלִים בְּיוֹם טוֹב לְצַרְךָ אֵינוֹ
יְהוּדִי (ביצה כג), וְהוּא הָיָה מִסְּפָק שְׁמָא

בְּכֵלָם (ראה רש"י להלן ט יז), מִכָּל מְקוֹם הָיָה
דִּי בְּשִׁיתְפִּשְׁט זָהָר זִיו שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ
בְּאוֹתוֹ אֵלּוֹן שְׁהִיָּה אֲבָרָהָם בְּעֶצְמוֹ
שׁוֹכֵן בּוֹ. אֲלֵא וְדָאִי לְפִי שְׁהִיָּה לְמִמְּרָא
אֵינוֹ זְכוּת וְחֵלֶק בְּמִצּוֹת הַמִּילָה, עַל כֵּן
נִרְאָה ה' בְּכָל אֵלּוֹנָיו. וּמִטַּעַם זֶה נֶאֱמַר
גַּם כֵּן וַיֵּרָא אֵלָיו, כִּי שֶׁלֹּא תֵאֵמַר
שְׁמָא כָּל וְלִידֵי בֵיתוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם הָיוּ
בְּאוֹתָן אֵלּוֹנִים וְכֵלָם נִמּוּלוּ עַל כֵּן יִזְרַח
אוֹר ה' עַל כֵּלָם וְלֹא בְּעִבּוֹר מִמְּרָא,
תִּלְמוּד לומר וַיֵּרָא אֵלָיו ה', לְמַעַט
כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וּמִמְּקַנְתָּ כֶּסֶף, וְאֵם כֵּן
וְדָאִי זְכוּתוֹ שֶׁל מִמְּרָא גְרָמָה כְּאָמַר:

וְיִתְכֵן לומר, בְּאֵלֶיךָ אֵינוֹ לְשׁוֹן
מִיִּשׁוּר, אֲלֵא מְקוֹם שְׁהִיָּה בּוֹ
אֵילָנוֹת שֶׁל מִמְּרָא, וְיִזְכִּיחַ עַל זֶה מַה
שְׁנֵאָמַר (פסוק ד) וְהַשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ, כִּי
הָיוּ שֵׁם אֵילָנוֹת הָרְבִּהּ, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
וְ"ל (שבת קח) מִנֵּיִן לְמִילָה שְׁהִיָּה בְּאוֹתוֹ
מְקוֹם, נֶאֱמַר עֲרָלָה בְּאֵילָנוֹת (ויקרא ט
כג), וְנֶאֱמַר עֲרָלָה כָּאֵן, מַה לְהֵלֶן מְקוֹם
שְׁעוּשָׂה פְרוּת, אִף הַמִּילָה בְּמְקוֹם
שְׁעוּשָׂה פְרוּת, וְכֵן מִצִּינוּ בְּמִדְרָשׁ (ב"ר
מז ט) שְׁהִיָּה אֲבָרָהָם מִסְּפָק מִהֵיכָן יִמּוּל
'אֵם מִן הַפֶּה אוֹ מִן הָאָזָן אוֹ מִן הָלֵב'
כִּי, עַל כֵּן נִגְלָה אוֹר ה' עַל כָּל
הָאֵילָנוֹת, כְּמִרְאָה מְקוֹם לומר הַסֵּתֶפֶל
בְּאֵילָנוֹת אֵלוֹ וְתִלְמוּד מִהֵם כִּי עָקַר
וְרִיחַת כְּבוֹד ה' עַל מְקוֹם שְׁעוּשָׂה
פְרוּת, וּמִזֶּה לְמוֹד הַקָּשׁ שֶׁתִּתְּנוּהָ אֵלֵינוּ
מִבְּשָׁרָךְ מִצַּד מְקוֹם הַדּוּמָה לְאֵילָנוֹת.
וּמִכָּל מְקוֹם קָשָׁה לְמַה הַזְכִּיר הַכְּתוּב
שְׁהִיָּה אֵילָנוֹת שֶׁל מִמְּרָא. וְעוֹד

אִיךָ עָשָׂה אֲבָרָהָם קֶדֶם שְׁנִרְחָה עֲלָיו
כְּבוֹד ה'. אֲלֵא וְדָאִי שְׁמִמְרָא נִתֵּן לוֹ
עֶצֶה זֶה מִסְּבָרָא שֶׁהַמִּילָה בְּמְקוֹם
שְׁעוּשָׂה פְרוּת, וְהַסְכִּים ה' עַל יָדוֹ עַל

יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא.
לֹא נֶאֱמַר 'וַיֵּרָא ה' אֶל
אֲבָרָהָם', לְפִי שְׁשִׁמּוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ הָיוּ שְׁנֵי
הַפְּכִים, כִּי שְׁמּוֹ 'אֲבָרָהָם' עַל שֵׁם וְאֵם
הַמּוֹן גּוֹיִם (לעיל יז ח) מוֹרָה עַל הַשְׁרָרָה
וְהַתְנַשְּׁאוּת, וְעֶצְמוֹתוֹ הָיָה עֵנּוּ מִכָּל,
כִּי כֵן מוֹרָה מַה שְׁאָמַר (פסוק כז) וְנֶאֱנָכִי
עֶפֶר וְאֶפְרָא. וְכִי שֶׁלֹּא יֵאֵמַר
שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נִגְלָה בְּיוֹתֵר עַל
הַגְּדוּלִים מִצַּד גְּדֻלָּתוֹ, עַל כֵּן לֹא אָמַר
'וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָהָם', לְהוֹרֹת שֶׁלֹּא
מִצַּד הַיּוֹתוֹ 'אֵם הַמּוֹן גּוֹיִם' נִרְאָה אֵלָיו
ה', כִּי אֵם מִצַּד מַהוּת עֶצְמוֹתוֹ כִּי הָיָה
עֵנּוּ וְשִׁפְלָה בְּרָךְ, וְכִמּוֹ שְׁאָמַר רַבּוֹתֵינוּ
וְ"ל (נדרים לח) 'אֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא
מִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ כִּי אֵם עַל חֶסֶד גְּבוּר
עֲשִׂיר וְעֵנּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיֵּרָא אֵלָיו,
בְּשִׁבְלִי עֶצְמוֹתוֹ הַמוֹרָה עַל הַעֲנוּהָ,
וְלֹא בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ הַמוֹרָה עַל הַהֶפֶךְ:

דְּבַר אַחֵר בְּהֶפֶךְ זֶה, כִּי מִתְחִלָּה נִגְלָה
ה' אֵלָיו מִצַּד הַיּוֹתוֹ 'אֲבָרָה', 'אֵם
לְאָרֶם' (ברכות יג), מִצַּד שֶׁהַכְּנִסִּים תַּחַת
כְּנָפֵי הַשְּׁכִינָה וְדוּמָה כְּאֵלוֹ יְלָדָם,
וּמִצַּד שְׁהִיָּה אֵם לְכֵלָם נִגְלָה אֵלָיו ה',
אֲבָל מִצַּד עֶצְמוֹתוֹ לֹא הָיָה רָאִי עֲדִין
לְרִאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה לְפִי שְׁהִיָּה עֲרָל
וּבַעַל מוֹם, וְעָבְשׁוּ שְׁנִמּוֹל נִרְאָה אֵלָיו
ה', אֶפְלוּ מִצַּד עֶצְמוֹתוֹ:

וְלַהוֹרֹת עַל זֶה שְׁמִרְאָה זֶה הָיְתָה
בְּעִבּוֹר הַמִּילָה, נִרְאָה אֵלָיו
בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא, כִּי לְדַעַת רִשִׁי 'הוּא
שָׁנָתָן לוֹ עֶצֶה עַל הַמִּילָה'. וְנִרְאָה
שְׁלֻמּוֹ זֶה מִמַּה שְׁנֵאָמַר בְּאֵלֶיךָ לְשׁוֹן
רַבִּים, וְכִי הָיָה בְּפֶעַם הַהוּא בְּהִרְבֵּה
אֵלּוֹנִי, הָיָה לוֹ לומר 'בְּאֵלּוֹן מִמְּרָא', כִּי
אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵלּוֹנִים הִרְבֵּה הָיוּ
לְמִמְרָא וְהָיוּ אֵהָלִי אֲבָרָהָם מִתְפַּשְּׁטִים

חמה מנרתיקה, שלא להטריחו באורחים, ולפי שראוהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים.

סימן לבניד, שעתידי אני להתייצב בעדת הדינין וזן יושבין, שנאמר: (תהלים פב) "אלהים נצב בעדת אל". פתח-האהל. לראות אם יש עובר ושב, ויכניסם בביתו. כחם היום • (כ"מ פו) הוציא הקדוש-ברוך-הוא

כל יקר – עז וזהר

(אבות פ"ד מכ"א) שהקדוש-ברוך-הוא הוא העד הוא הבעל דין הוא הדין. על כן עמד הקדוש-ברוך-הוא תחלה, להודיע לנו כי הוא יתברך הבעל דין והעד, כי דרכם בעמידה דוקא, וכמו שנאמר (מכ"א ו) וכי ריב לה' עם עמו ועם ישראל ותוכחו, הרי שהוא יתברך הבעל דין, ועל כן עמד הקדוש-ברוך-הוא כדי שילמדו ממנו שכל בעל דין ועד דינם בעמידה, כמו שלמדו (שבושת ל) מן פסוק (דברים יט ט) (ועמדו שני האנשים אשר להם הריב). ואחר-כך נעשה הקדוש-ברוך-הוא גם לדיון ויושב לו עם הדינים, כמו שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל, וזהו בשעת הוכוח והטענות והעדות, ואחר-כך ובקרב אלהים ישפט, יושב ביניהם ושופט. וזהו פרוש יקר ונכבד: **כחם היום**. כבר אמרנו למעלה כי בישיבה זו הושיב הקדוש-ברוך-הוא בדין את אברהם לאמר (שמעו הרים את ריב ה') (מכ"א ו) כי אין דורש את אלהים בארץ. ומצינו (מכילתא מס דריה ה) שרב משפט הרשעים בבקר, שנאמר (תהלים קא ח) (לבקרים אצמית כל רשעי ארץ), וכן נאמר באנשי סדום (להלן יט כג-כד) (השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה, וה' המטיר על סדום).

וטעמו של דבר, כי מצינו שאברהם בא לכלל ידיעת השם יתברך מתוך מהלך השמש ותנועתו (ראה ב"ר לט א), וכן פרש בעקדה פרשת בראשית על פסוק (דברים יט לט) (וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים), כשתדע מהלך הגלגל היומי ותנועותיו תכיר ותדע כי ה' הוא האלהים, ופרש הרב שזהו המרגלית הטובה שהיתה תלויה בצוארו של אברהם (כ"ב טז), כי הוא היה קורא בגרון מציאת השם יתברך, ובמותו תלה ידיעה זו בגלגל חמה כאמור.

הוא בית דין שלמעלה ובית דין שלמטה על אנשי סדום, לעשות בהם משפט מסכם משתי בתי דינין אלו. כמו שנאמר (להלן יט כד) 'וה' המטיר על סדום וגו' מאת ה', וכל מקום שכתוב 'וה' הוא ובית דינו' (ב"ר נא ח), ועל כן נאמר 'מאת ה'', שבית דינו לקחו המטר ההוא מאת ה'. ואת אברהם הושיב בבית דין שלמטה, כי מצינו שהקדוש-ברוך-הוא מושיב את האבות בדין, כמו שנאמר (מכ"א ו) (שמעו הרים את ריב ה') והאתנים מסדי ארץ, ובאמרו רבותינו ז"ל (שבת פט) 'לעתידי יאמר הקדוש-ברוך-הוא לאברהם בניה חטאו' כו', וכמו שנאמר (פסוקים יז-ט) (המכסה אני מאברהם) וגו' (כי ידעתינו וגו') לעשות צדקה ומשפט, כי בסבה זו יסכים עליהם לאבדן יען כי לא עשו 'צדקה ומשפט', כאשר ספר מדיני \$\$\$שקרי של סדום (סנהדרין טז). או יאמר, מאחר שאברהם ואב המון גוים) (לעל יז ח), אולי יתקף בכותם לעשות פשעה, וזהו 'צדקה ומשפט', כי איזו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה בצו' (סנהדרין ו). ואחר שהושיב את אברהם בדין על אנשי סדום, על כן אמר לו הקדוש-ברוך-הוא 'שב ואתה סימן לבניך' כו'.

ומה שפרש רש"י שהקדוש-ברוך-הוא עומד והם יושבים, נראה שלמד זה ממה שנאמר **והוא יושב**, כי מלת 'והוא' נראית מתרת, כי הנה ליה למימר 'וישב אברהם' בתחלת הענין כמו שנאמר בפרשת לך לך (לעל יג יח), ואחר-כך הנה ליה למימר 'ויצא אליו ה''. אלא **'והוא יושב'** בא למעט השכינה משיבה, כי 'ישב' חסר יש במשמעותו לשון עבר, כאלו אמר שישב לשעבר אבל עכשו לא יושב, וקרי ביה גם 'ישב', ואם כן הכל במשמע:

וטעם לדבר, לפי שאמרו רבותינו ז"ל

הם ערביים (ראה ב"מ פו), ואף בשלו להם ואף האכלים כי שמא הם צדיקים. אלא ודאי שביום ראשון למילה לא נגלה אליו ה', ואם כן קשה למה לא נגלה אליו ביום ראשון, אלא ודאי לפי שעדיין אין הכאב גדול כל כך, ואם כן גם בשני לא נגלה אליו, כי אם ביום השלישי כי אז הכאב גדול כמו שנאמר (להלן יז כח) (ויהי ביום השלישי בהיותם באבים). אבל מסבא הייתי אומר שגם ביום ראשון בקרו אף-על-פי שאין הכאב גדול כל כך, אלא ממה שיום ראשון היה יום כפור או פסח, אנו למדין שהקפיד דוקא על יום שהכאב גדול בו ביותר: **והוא יושב**. פרש רש"י 'חסר כתיב, בקש לעמוד, אמר ליה הקדוש-ברוך-הוא שב, ואתה סימן לבניך' כו'. וכל משכיל (וישתומם על המראה) (ע"פ דניאל ח כו), מה ענין ישיבה זו לשיבת הדינים, ולמה הראה לו ה' כזאת בישיבה זו דוקא:

על כן אומר אני, מדלא הופיר במראה זו שום דבור או צווי, ודאי תכלית מראה זו היתה לאברהם להודיעו רשעת אנשי סדום, והפסיק באמרו (פסוק א) **והנה שלשה אנשים נצבים עליו** ודינו הכנסת אורחים, כי על ידי זה יסכים אברהם עם הקדוש-ברוך-הוא הוא להפך את סדום שנאמר בהם (יחזקאל טז מט) (הנה זה היה עון סדום אחותך) וגו' (וידעני ואביון לא הוויקה), וידוע שאורח ברגליו לא יבוא (ע"פ ישעיה מא א), וראיה מן המלאכים שלא רצו לתן להם אכסניא. ורצה הקדוש-ברוך-הוא לגלות לאברהם על ידי המלאכים שנודמנו לו, כי היה גלוי לפניו יתברך שלא יתנו למלאכים אכסניא, ועל כן ידע אברהם בזה כי בדין הם חייבים כליו:

וקרוב לשמע שהושיב הקדוש-ברוך-

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 84 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הכנסת אורחים בגיל תשעים ותשע

ומזה הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:
גם מי שפבר עסק רבות בקירוב בני ישראל לאביהם
שבשמים, וכבר ראה פרי טוב בעמלו, ויהודים רבים כבר
נתקברו על-ידו, אין לו לחשוב שאולי יכול הוא להפסיק
בזה לרגעים, ו"לנוח" קצת מעבודתו.
אלא גם אחרי "תשעים ותשע שנים" של התעסקות בזה,
עליו להמשיך ולעבוד בזה במרץ, ולחפש אולי יש עוד
יהודי אחד, שיכול לקרבו ולחברו לאבינו שבשמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ לך, ח' מרחשון התשמ"ד)

שנים, כולל "את הנפש אשר עשו בחרן" - באים ואומרים
לו שהוא צריך למול את עצמו!
ומכין שענן זה באר ה'צמח צדק' לאדמו"ר נשמתו-עדן
בהיותו בן ד' או ה' שנים - מוכן, שענן זה שיר להבנתו
של כל אחד ואחד מישראל, אפלו פשוט שבפשוטים,
שהרי נתן להסביר זאת אפלו ללד קטן! - ואדרבה: אצל
לד קטן מתקבל הדבר בפשטות יתירה.
ולכן, כאשר ילד יהודי טוען ובוכה שרצונו שהקב"ה יתגלה
אליו עכשו, "נאו", אומרים לו שעליו לעשות איזו פעולה
בענן זה. כי לא יתכן שדבר זה יבוא מאלי! - מצינו אמנם
שחזקיהו אמר "אני שוכב על מטתי", בסמכו על הקב"ה...
אבל: ענן זה הוא רק בנוגע לסנחריב שנמצא מחוץ
לירושלים, מה-שאירן-בנוגע לסנחריב שבכל אחד ואחד
מישראל (יצירה-רע) - בהכרח שתהיה פעולתו ועבודתו של
יהודי!
והפעולה היא - למול את עצמו, לשנות את טבעו ורגילותו
כו' פנ"ל בארוכה.
וכמדובר כמה פעמים שפאשר שומעים מרבותינו נשיאנו
סיפור מקסים, ובפרט לאחר ששהיפוד נדפס ונתפרסם
על-פי הוראתם - הרי פננת הדבר היא, לא פדי שיניחו את
הספר שבו נדפסה השיחה על-גבי ה"מדף", ומזמן לזמן
יעינו בדבר ויאמרו: אה, כמה נפלא ענן זה!... - לא זו
היתה פננתו של אדמו"ר נשמתו-עדן בשאלתו, לא זו היתה

אברהם אבינו עסק בפרסום דבר ה' לבירות במשך כל
שנותיו, ואף בהיותו בן תשעים ותשע שנה, ביום השלישי
למיתתו, ישב על פתח האוהל לראות אולי יעבור עוד אדם
אחד שיוכל להאכילו ולהשקותו ולפעול עליו לבקר למי
שאמר והיה העולם (עין סוטה י, סע"א ואילך).
כמו שכתוב בתחילת פרשתנו "והוא יושב פתח האוהל
כחום היום" (יה, א), ופירש רש"י שישב שם "לראות אם
יש עובר ושב ויכניסם לביתו".

ידוע ספורי פבוד-קדושת מוריי-וחמי אדמו"ר נשיא דורנו
(היום יום ט' חשוון): בהיות אדני-אבי-מוריי-ורבי בן ד' או
ה' שנים, נכנס אל זקנו ה'צמח צדק' בשבת קדש פרשת
וירא, והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל
אברהם אבינו, ולנו אינו נראה? ויגהו ה'צמח צדק': "אז א
איד א צדיק, צו גיין און גינציג יאר, איז מחליט אז ער
דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל
זיך באווייזען צו אים" (פאשר יהודי צדיק, בהיותו בן
תשעים ותשע שנה, בא לידי החלטה למול את עצמו, ראוי
הוא לכך שהקב"ה יתגלה אליו).

וההוראה מזה:

כאשר יהודי טוען מה נזכרו עכשו לבוא אליו בטענות?
בשלא אם היו מדברים עמו לפני כמה וכמה שנים,
כאשר כחו היה במתניו - היתה אפשרות שישנה את
עצמו. אבל עכשו, לאחר שפבר פעל רבות במשך חייו,
והעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים כו' - הוא כבר זקן
ואין לו כח, ומה נזכרו פתאם לתבע ממונו לשנות את
עצמו?!

הנה על זה באה ההוראה מענן הנ"ל - שלמרות שמדבר
אודות אברהם אבינו, שכל ימיו היה בבחינת מרפבה
להקב"ה [שהרי 'האבות הן הן המרפבה', ובמצב כזה היו
כל ימיהם (תניא פרק כג. שם פרק לד)], הנה בהגיעו לגיל
תשעים ותשע שנה, לאחר כל עבודתו במשך כמה וכמה

כלי יקר - עוז והדר

כל דיין צריך שיראה כאלו הגיהנם
פתוח תחתיו (וזהר ח"ב קיז), וכבר ידעת
שלשון **כחם היום** נדרש על הגיהנם,
כמו שנאמר (מלאכי ג יט) וְלִהְיוּ הַיּוֹם הַזֶּה
הַיּוֹם הַזֶּה וְגו' וְלִקְדוֹ מִכָּאן (ביר מח ט)
שאברהם אינו מניח לגיהנם כל
הנמולים, כך לפי דרכנו ופרש זה על
הדברים: תורה ב

פתח האהל 'כחם היום', כי היה
מחשב במהלך השמש המחמם היום,
ומתוך חקירה זו נראה אליו ה'. אבל
אנשי סדום ואשר לא ידעו את ה'
נדרונו כצאת השמש, לכן נאמר **כחם
היום**, כי זה הדבר אשר עליו נחתם
גור דיין של סדום:
דבר אחר, לכך הזכיר **כחם היום**, כי

אם בן (בקר וידע ה') מציאתו לכל
בריה, והרשעים אשר לא ידעו
ולא יבינו אל פעלת ה' ומעשה ידיו
לא ראו, דינם גרמו לבקר, כי הבקר
מחזיקם 'מקטע רגליהון דרשיעי' (ע"פ
ביצה כח):
על בן אמר שאברהם נראה אליו ה',
שנאמר **וירא אליו ה' והוא ישב**

שיעור יומי ליום ראשון י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת וירא מא

כְּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ שִׁישְׁנו "עץ" וְשֵׁנו "גֶּרֶן", הֲרִי הוּא מִבֵּין בְּפִשְׁטוֹת שֶׁהַפְּנוּה בָּזָה הִיא - שֶׁתִּהְיֶה פְּעֻלַּת הַגֶּרֶן עַל הָעֵץ; מִה־שְׁאִי־כֵן כְּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים עִם אָדָם מְבוֹגֵר - אֲזִי צְרִיכִים לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁתִּכְלִית הַלְמוּד הוּא כְּדִי שִׁבְיָא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֶעַל.

וְהִי־רָצוֹן שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְעִיל יַפְעִלוּ אֶת פְּעוּלָתָם.

הַפְּנוּה שֶׁל אֲדָמוֹר ה'צִמַּח צֶדֶק' בְּדַבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ, וְלֹא זֶה הִיְתָה הַפְּנוּה שֶׁל נִשְׂיָא דִּירוֹנוּ כְּאֲשֶׁר סִיפֵר אֶת הַדְּבָר וְצִוָּה לְפָרְסָמוֹ בְּדָפוּס! - הַפְּנוּה הִיְתָה כְּדִי שִׁלְמָדוֹ מִזֶּה הוֹרָאָה בְּנוֹעֵעַ לַפְּעַל, וְכַפְתָּגִם הִידוּעַ: "טֹאפֶארוֹ דָּא פִּלאַחוּ" - הַגֶּרֶן עַל הָעֵץ!

וְגַם עֲנָן זֶה מִתְקַבֵּל בְּפִשְׁטוֹת יוֹתֵר אֲצֵל יֶלֶד קָטָן - כִּי

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לְקוּסִי־שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ הַ, עֲמוּד 77 וְאֵילֶךְ - מִתּוֹךְ 'לְקֹרֵאת שַׁבָּת')

רְפוּי אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ עַל־יְדֵי הַקֶּבֶ"ה

בְּפִרְשָׁתָנוּ).

וְהִנֵּה שְׁלֵמוֹת הַמִּצְוָה הִיא, כְּאֲשֶׁר קִיּוּמָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ גָּס. וְכִמּוֹ כֵּן הוּא גַם בְּהַכְנוּת לַמִּצְוָה, וּבִתְּוֹצְאוֹת דְּקִיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁצְרִיכּוֹת לְהִיּוֹת עַל־פִּי טֶבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ גָּס. וְלָכֵן כְּאֲשֶׁר נוֹצְרִים קִשְׁיִים פְּתוּצָאָה מִקִּיּוּם הַמִּצְוָה, אִין לְבִטְלָם (אוֹ לְהַחֲלִישָׁם) בְּאִפֻּן בְּלִתִּי טִבְעִי, כִּי אֲזִי חֹסֵר בְּשְׁלֵמוֹת הַמִּצְוָה, אֲלֵא רַק בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרְפוּי ה' אֶת אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי עַל־יְדֵי הַמִּלְאָף רָפָאֵל הִיָּה בְּאִפֻּן טִבְעִי, שֶׁהֲרִי בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע מִשּׁוּם זְמַן רְפוּי הַמִּיִּלָּה הוּא שְׁלוּשָׁה יָמִים, וְלָכֵן בְּקֶרֶ ה' אֶת אֲבֵרָהָם רַק בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא קֶדָם לָזֶה, בְּכַדִּי לְרַפְּאוֹת בְּאִפֻּן טִבְעִי.

בִּיזְמָן עֲיִנְהוּי וְחֻזָּא וְהָא תִּלְמָא גְּבָרִין (ג') גְּבָרִין) קִיָּמִין עֲלוּהֵי וְחֻזָּא וִירֵהִט לְקַדְמוּתָהוֹן מִתְרַע מִשְׁפָּנָא וְסָגִיד עַל אֶרְעָא:

עֲלִיו • לִפְנֵיו, כְּמוֹ: (בַּמִּדְבָּר ב') "וְעֲלִיו מִטָּה מְנַשָּׁה", אֲבָל לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כְּלָפִי הַמִּלְאָכִים. וְיִרְא • מִהוּ "וְיִרְא", "וְיִרְא" ב' פְּעָמִים? הֲרֹאשׁוֹן כְּמִשְׁמַעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הַבְּנָה, נִסְתַּפֵּל שֶׁהִיוּ נִצְבִּים בְּמִקּוֹם אֶחָד, וְהַבִּין שֶׁלֹּא הִיוּ רוֹצִים לְהִטְרִיחוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי שִׁיּוּדָעִים הִיוּ שִׁיָּצָא לְקִרְאָתָם, עֲמָדוֹ בְּמִקּוֹמָם לְכַבּוֹדוֹ, וְלִהְרָאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִטְרִיחוֹ, וְקֶדָם הוּא וְרָץ לְקִרְאָתָם (כִּי הִגְרַסָּא בְּרִשִׁי יִשְׁן). כְּתִיב "נִצְבִּים עֲלִיו", וְכִתִּיב "וְיִרְץ לְקִרְאָתָם"? כִּד חֲזִיּוּהוּ דְהִנֵּה שְׂרִי וְאָסֵר, פְּרָשׁוֹ הִימְנוֹ, מִיָּד: "וְיִרְץ לְקִרְאָתָם".

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (אֲגוּרוֹת קֹדֶשׁ כֹּדֶךְ בַּ עֲמִי רַחֵם)

(בְּאֵא מִצִּיעָא פּו, ב), שֶׁרְפוּאָת אֲבֵרָהָם וְהַצֵּלָת לוֹט אִינֵן נִחְשָׁבוֹת לְשִׁתִּי שְׁלִיחִיּוֹת, כִּי "רְפוּאָה וְהַצֵּלָה עֲנָן אֶחָד הוּא". וְלִפִּי זֶה נִיחָא, שֶׁמִּלְאָף אֶחָד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שִׁתִּי שְׁלִיחִיּוֹת שְׁאִינֵן מִשְׁתַּנּוֹת, וְכֵן יִתְכַּן שֶׁהִיוּ בְּבַעֲלֵי־חֵי "שְׁנֵי פְּעֻלִּים" שְׁאִינֵם מְגֻדִּים.

וִירְא אֱלִיו יְהוָה

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הִיָּה, וְכֹא הַקֶּבֶ"ה וְשָׁאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ (יח, א. וּבִפְרוּשׁ רש"י)

וְצִרִיךְ לְהִבִּין מִדּוּעַ נִשְׁתַּהֲהַ הַקֶּבֶ"ה מִלְּבַקֵּר אֶת אֲבֵרָהָם עַד לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ וְלֹא בָּא לְבַקְרוֹ קֶדָם?

וְיִבֵּן זֶה עַל־פִּי מִאֲמֹר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (נִדְרִים לט, ב), שֶׁעַל־יְדֵי בְּקוּר חוֹלִים מְבִיאִים רְפוּאָה לְחוּלָה. וְהָגַם שֶׁבְּבִקּוּר חוֹלִים נוֹטֵל הַמְּבַקֵּר רַק אֶחָד מִשְׁשִׁים מִחוּלָיו, הִנֵּה בְּבִקּוּרוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֲצֵל אֲבֵרָהָם, "וִירְא אֱלִיו ה'" אוֹמֵר הַרְמָב"ן "שֶׁהִיָּה לוֹ בְּמִרְאָה הַשְּׁכִינָה רְפוּי לְמַחֲלַת הַמִּיִּלָּה" דְּבִפְשֻׁטוֹת לְשׁוֹנוֹ מִשְׁמַע שֶׁרְפָּאָהּ לְגִמְרִי (רַק שֶׁהִרְפּוּאָה נִמְשָׁכָה לְמִטָּה בְּגִלּוּי וּבְשִׁלּוּמוֹת עַל־יְדֵי מִלְאָף רָפָאֵל, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתִב רש"י

(ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים נִצְבִּים עֲלָיו וַיִּרְא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה:

כִּי־וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים • אֶחָד לְבִשָּׁר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לְהַפֵּךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אֲבֵרָהָם, שְׁאִין מִלְאָף אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (ב"ר). תִּדְעַ לָךְ, שֶׁכֵּן כָּל הַפֶּרָשָׁה הוּא מְזַכֵּרֵן בְּלִשׁוֹן רַבִּים: וַיֹּאכְלוּ, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, וּבְכִשְׁוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ", וּבְהַפְּכִית סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לְקַמֵּן יט): "כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דְּבָר לְבִלְתִּי הַפְּכִי" (ב"ר). וְרַפָּאֵל, שֶׁרְפָא אֶת אֲבֵרָהָם, הִלָּךְ מִשֶּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שְׁנֶאֱמַר: "וַיְהִי כִּהְיוּצִיאִם אוֹתָם מִחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְט עַל־נַפְשֶׁךָ", לְמַדָּת שֶׁאֶחָד הִיָּה מִצִּיל. נִצְבִּים

שְׁאִין מִלְאָף אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (רש"י יח, ב) ב'לְקוּסִי תוֹרָה' (אֲמֹר לו, ג) מְבִיא סְמוּכִין לְכָךְ מִדְּבָרֵי הַרְמָב"ם (הַקְדָּמָה לְפִרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת): בְּעַלִּי חַיִּים. . יֵשׁ לָהֶם פְּעַל אֶחָד בְּלִבָּד אוֹ שְׁנֵי פְּעֻלִּים. וְקִשָּׁה, שֶׁהֲרִי הַרְמָב"ם כְּתִב גַּם "שְׁנֵי פְּעֻלִּים". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי דְבָרֵי הַתּוֹסֵפוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, התשמ"ט)

וקל-וחומר) בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון **רוחני** דהנשמה, על ידי הפצת התורה והיהדות, והפצת המעניות חוצה.

ויש לומר, שבנוגע להכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות מדגש יותר הגלוי ד"נרא אליו ה'':

בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בגשמיות - השיכות להגילוי ד"נרא אליו ה'', היא מצד פללות הענין דגמילות חסדים, שמכיון שגמל חסד לזולת, זוכה שהקב"ה יגמל לו חסד ויתגלה אליו.

אבל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות - השיכות להגילוי ד"נרא אליו ה'' היא **באותו ענין עצמו**, שהרי פעולתו בגמילות חסדים היא **לקרב יהודי להקב"ה**, ולכן זוכה אף הוא **להתקרב יותר להקב"ה** - "וירא אליו ה''".

ג) ואמר יי אם כען אשפחית רחמיך לדמדך (ג"י בעיניך) לא כען תעבר מעל עבדך:

לקראתם", האמירה קדם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר בן, כמו שפרשתי אצל: "לא ידון רוחי באדם", שנקטב אחר "ויולד נח", ואי אפשר לומר בן, אלא-אם-בן קדם גזרת ק"כ שנה, ויפתי הלשונות ב'בראשית רבה'.

ד) יסבין כען זעיר מיא ואסחו רגליכון ואסתמיכו תחות אילנא:

והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביתו, אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר: "ולינו ורחצו רגליכם". תחת העץ • תחת האילן.

וזהו ההוראה שלמדים מ"נרא אליו ה'" - "והחי יתן אל לבו" - שבכחו וביקלתו של כל אחד ואחת מישראל (בנו ובתו של אברהם אבינו) לזכות לגלוי ד"נרא אליו ה'', על ידי השתדלותו בהכנסת אורחים, מתחיל מההכנות לזה (וגמילות חסדים בכלל).

ומזה מובן עד כמה צריכים להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים - דגמות הנהגתו של אברהם אבינו **שחפש** אחר אורחים, וכשראם, רץ לקראתם כו', והאכילם והשקם דברים משפחים ביותר, כמו "ג' לשונות בחרדל", ועל-דרך זה צריך כל אחד ואחת מישראל להשתדל בהכנסת אורחים, מתוך זריזות, ובסבר פנים יפות וכו'.

והנה, כשם שהדברים אמורים בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון **גשמי** דהגוף - כן הוא גם (ובמקל-שכן

ג) ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדך:

כ"י • ויאמר אדני אם נא וגו' • לגדול שבהם אמר, וקראם כלם אדונים. ולגדול אמר: "אל-נא תעבר", וכיון שלא יעבר הוא, נעמדו חביריו עמו, ובכשון זה הוא חול (שבועות לה). דבר אחר: קדש הוא, והיה אומר להקדוש-ברוך-הוא להמתין לו עד שיריץ ויכניס את האורחים, ואף-על-פי שכתוב אחר "וירץ

ד) יקח-נא מעט-מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ:

כ"י • יקח-נא • על-ידי שליח, והקדוש-ברוך-הוא שלם לבניו על-ידי שליח, שנאמר: (במדבר כ) "וירם משה את-ידו ויך את הסלע". ורחצו רגליכם • פסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם,

כלי יקר – עזר והדר

אמר והשענו תחת העץ, כי היה לו לומר והשענו בעץ, אלא שרצה לומר בואו חסו בצל שדי, כמו שפרש רש"י על פסוק (במדבר יז ט) וסר צלם, ויבנו צלו של הקדוש-ברוך-הוא. וכן יש מפרשים על דרך הקבלה, שמאמר והיש בה עץ אם אין) שם יג ט) דומה למה שנאמר (שמות יז ט) והיש ה' בקרבנו אם אין. כך אמר להם **השענו** לכם **תחת העץ** העושה צל, ורמוז לצל האמתי אשר בצלו יחיו כל הנמצאים והמשפיל יבין:

בתשובה על ידי שויתרו את אלהי הנבר (מקרבם) (ע"פ שופטים י טו), כי העבודה זרה בבטול כל דהו סגי (ראה ע"ז ג), לכך נאמר **מעט מים**, ונאמר **יקח** על ידי אחר משמע (ראה רש"י), כי אף אם יסירו האבק מה בך אם אמונה נפסדה זו נשארה קבוצה בלבם, וטהרת הלב הוא דבר שאין בידי של אברהם, על כן **יקח מעט מים** טהורים לטהר ההלבבות, כי דבר זה מה מסור להם ולא לו. ועל צד הרמז נראה לומר, כי על זה

ד) יקח נא מעט מים. פרש רש"י שלא רצה להכניס עבודה זרה לביתו. וזה רחוק מן הדעת, וכי מפני שוטים שקלקלו לא יכניס שום אבק לביתו, ולמה יכניס אור השמש לביתו והלא יש הרבה שעובדין לשמש, אלא שמכל מקום אינה נאסרת, כך קרקע עולם אינה נאסרת (סנהדרין מז):

ויותר קרוב לשמע שלא רצה לתן מפתו לבלתי הגונים, כי שמא ערביים המה, על כן רצה להחזירם

(ה) וְאִקְהָה פֶּת־לָחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶּם אַחֵר תַּעֲבְרוּ
כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עֲבֹדְכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה
בְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ:

הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִכֶּם, מֵאַחֵר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלֶי
לְכַבֹּדִי. כִּי־עַל־כֵּן. כְּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר', וְכֵן כָּל 'כִּי
עַל כֵּן' שֶׁבִּמְקָרָא: (לִקְמָן יט) "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בָצָל
קוֹרְתִי", (לִקְמָן לג) "כִּי עַל־כֵּן רֵאִיתִי פְּנִיךָ", (שם לח)
"כִּי־עַל־כֵּן לֹא נִתְתִּיחַ", (בַּמִּדְבָּר י) "כִּי־עַל־כֵּן יִדְעַת
חַנְתְּנוּ".

נִשְׁ"י וְסַעְדוּ לְבַבְכֶּם. בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבִכְתוּבִים,
מִצִּינוּ - ד' פֶּתָא סַעְדָּתָא דְּלָבָא'. בַּתּוֹרָה: "וְסַעְדוּ
לְבַבְכֶּם", בְּנִבְיָאִים: (שׁוֹפְטִים יט ה) "סַעַד לְבָבְךָ פֶת לָחֶם",
בְּכַתוּבִים: (תְּהִלִּים קד) "וְלָחֶם לִבְבִּי אֲנוֹשׁ יִסַּעַד". אָמַר
רַבִּי חֲמַא: לְבַבְכֶּם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלֹא "לְבַבְכֶּם",
מִגִּיד שֶׁאֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (ב"ר). אַחֵר
תַּעֲבְרוּ. אַחֵר בֶּן תִּלְכוּ. כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם. כִּי

(ו) וַיִּמָּהֵר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִּי
שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֵלֶת לְוִישִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:

נִשְׁ"י קֶמַח סֵלֶת. סֵלֶת לְעוֹגוֹת, קֶמַח לְעֲמִילָן שֶׁל טִבְחִים לְכֶסֶת אֶת הַדָּרָה, לְשֹׂאב אֶת הַזֶּהֱמָה.

(ז) וְאֶל־הַבָּקָר רֵין אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶךְ וְטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנֶּעֱר וַיִּמָּהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

נִשְׁ"י בֶּן־בָּקָר רֶךְ וְטוֹב. ג' פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן ג' לְשׁוֹנוֹת בְּחֶרֶדֶל (ב"ר פז). אֶל־הַנֶּעֱר. זֶה יִשְׁמַעְעָל,
לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת (ב"ר).

כלי יקר – עוז והדר

צָרָה בְּאוֹרְחִים. גַּם לְעִנְיָן הֵבִן אָמַר
שׁוֹב אָשׁוּב אֱלִיָּה, כִּי זְכוּתוֹ לְבָד גֶּרֶם
לָהּ לֵילִיד בֶּן בְּזֻכּוֹת הַכִּנְסֵת אוֹרְחִים,
כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּשׁוֹנְמִית (מִלְכִּים ב' ד י)
בְּזֻכּוֹת (נִעֲשָׂה נָא עֲלִית קִיר קִטְנָה) וְגו'
וְהִיָּתָה מְכַנְסֵת אוֹרְחִים, עַל כֵּן נֶאֱמַר
לָהּ (שם פסוק טו) וְכַעַת חִיָּה אֶת חֲבֵקֶת בֶּן,
תֵּלָה הַדָּבָר בָּהּ וְלֹא בִּבְעֵלָהּ, כִּי הִיא
הִיָּתָה שְׁלֵמָה בְּהַכְנִסֵת אוֹרְחִים וְלֹא
הוּא, הִפָּךְ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן שׁוֹב
אָשׁוּב אֱלִיָּה. וְכֵן בְּלוֹט נֶאֱמַר (לְחֹל יט א)
וּמִצְוֹת אֶפְדוּ, מִשְׁמַע הוּא וְלֹא אֲשֶׁתוֹ,
עַל כֵּן נִעֲשִׂית (וְנִצִּיב מִלְח) (שם פסוק כו), כִּי
לֹא הִיָּתָה שְׁלֵמָה בְּמִדַּת הַצָּדִיקָה
שֶׁנִּמְשָׁלָה לְמִלַּח עַל דֶּרֶךְ מְלַח מְמוֹן
חֲסִד' (בְּתוּבוֹת סו: תוֹרָה י

מִכָּל מְקוֹם הוּא אָמַר 'קֶמַח לְעֲמִילָן
שֶׁל טִבְחִים וְסֵלֶת לְעוֹגוֹת' (רש"י):
וְשִׁמְעָתִי אוֹמְרִים כִּי 'קֶמַח' שֶׁם בּוֹלֵל
לְיָפוֹת וּלְבִלְתִּי יָפוֹת,
וְאַבְרָהָם הוֹצִיא בְּאֶקְרָאִי מִפִּיּו לְשׁוֹן
קֶמַח, וְהִיָּה דַּעְתּוֹ לֵאמֹר 'כִּלְךָ אֶצֶל
יָפוֹת' (ע"פ קִידוּשֵׁין נב), וְאַחֲרֵי־כֵן חָשַׁב
כִּלְבּוֹ שֶׁמֶא תִּקַּח הִיא מִן הַבִּלְתִּי נְאוֹת,
כִּי יָדַע בָּהּ אַבְרָהָם כִּי עֵינֶיהָ צְרוּת
בְּאוֹרְחִים, עַל כֵּן מִהֵר וּפָרַשׁ דְּבָרָיו
וְאָמַר סֵלֶת אֲנִי חָפִץ. אוֹ מִתְחַלָּה אָמַר
קֶמַח לְעֲמִילָן, וְהִיָּה יָבֵר פֶּן תִּקַּח קֶמַח
גַּם לְעוֹגוֹת, עַל כֵּן פָּרַשׁ סֵלֶת:
וּלְפִי שֶׁהִיָּתָה עֵינֶיהָ צָרָה עַל כֵּן לֹא
נִזְכַּר בְּכָל עֲשִׂיָּה זוֹ שָׂרָה, כִּי לֹא
עֲשִׂתָה כְּלוּם. עַל כֵּן נֶאֱמַר (פסוק י) שׁוֹב
אָשׁוּב אֱלִיָּה, וְלֹא אֱלִיָּה, כִּי הִיא עֵינֶיהָ

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, לְפִי שֶׁהָאֲרִץ מִהִיָּה אֶת
הַכֵּל, כִּי 'הַכֵּל בָּא מִן הַעֲפָר וְשִׁמְעָה
שׁוֹב הַכֵּל' (ע"פ קְדוּלַּת ג' ב), עַל כֵּן טָעוּ
לֹאמַר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צֶדֶד אֱלֹהוֹת: תוֹרָה ה
(ו) מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֵלֶת.
בְּפֶרֶק הַפּוֹעֲלִים (ב"ר פז)
מְסִיק, 'כְּתִיב קֶמַח וְכְתִיב סֵלֶת, אָמַר
רַבִּי יִצְחָק מְכַאֵן שֶׁהָאִשָּׁה עֵינֶיהָ צָרָה
בְּאוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ. פָּרַשׁ רִשְׁ"י
הוּא אָמַר 'סֵלֶת' וְהִיא אָמְרָה 'קֶמַח'. כִּי
בְּהִפָּךְ זֶה אֵין לֹאמַר כָּלֵל, כִּי אִם הוּא
יֹאמַר 'קֶמַח', אֵיךְ תִּהְיֶה הִיא רִשְׁאָה
וְשִׁלְטָאָה לְקַח יוֹתֵר מִמָּה שֶׁצָּרָה לָהּ
בְּעֵלָהּ, שֶׁהִרִי הַכֵּל שְׁלוֹ, אֲבָל לְמַעַט
בְּהוֹצָאת דָּבָר אֲפָשָׁר שֶׁהִיא כְּמַחֲנֶנֶת
לְבַעֲלָהּ בָּזָה. אֶף־עַל־פִּי שֶׁלְשׁוֹן הַכְּתוּב
מִשְׁמַע שֶׁאַבְרָהָם אָמַר קֶמַח סֵלֶת,

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבֶּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

ח וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבֶּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

פָּנָיו. וּבֶן־הַבֶּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה • אֲשֶׁר תִּקֵּן. קָמָא קָמָא שְׁתִּיקָן, אִמְטִי וְאַתִּי קָמָהוּ. וַיֹּאכְלוּ • נִרְאוּ כְמוֹ שְׂאֵכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב"מ שם. כ"ח) •

ז"י • וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו' • וְלָחֶם לֹא הָבִיא, לְפִי שֶׁפָּרְסָה שָׂרָה נָדָה, שֶׁחֲזָרָה לָהּ אֶרֶץ פְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת הָעֵסָה (ב"מ שם) • חֲמָאָה • שֶׁמֶן הַחֶלֶב שֶׁקוֹלָטִין מַעַל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשנ"ג)

אָדָם.

וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, דְּעַל־יְדֵיָּהּ שֶׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁטִּיט אוֹיף זִי און צוגעבונדען מיט זִי, פֻּעַל שֶׁיְהִיָּה בָּהֶם אָכִילָת אָדָם, וְהִינוּ שְׂמִמְשִׁיר אור הַבְּלִי־גִבּוֹל בְּכָל מִקְשָׁרֵינוּ שְׁלֵמֻטָּה, שְׁעַל־יְדֵיָּהּ נַעֲשֶׂה אֲצֵלֶם תּוֹסֶפֶת חַיִּית בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

עַל־יְדֵיָּהּ שֶׁאֲבָרְהָם עֹמֵד עֲלֵיהֶם, פֻּעַל שֶׁיְהִיָּה בָּהֶם אָכִילָת אָדָם, וְהִינוּ שְׂמִלְאָכִים מִצַּד עֲצָמָם הֵם בְּמִדְרַגַּת הָעוֹלָמוֹת, אָבֵל עַל־יְדֵי עֲבוּדַת אֲבָרְהָם, פֻּעַל עֲלֵיהֶם שֶׁיְהִיָּה בָּהֶם אָכִילָת אָדָם, וְהוּא הַמְשַׁכֵּת אוֹר חֲדָשׁ שֶׁלִּמְעַלָּה מִהָעוֹלָמוֹת. אַף שְׂמִלְאָכִים מִצַּד עֲצָמָם אֵין שִׁיךְ בָּהֶם אָכִילָת אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הַנִּשְׁמוֹת נַעֲשֶׂה בָּהֶם גַּם כֵּן אָכִילָת

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאָהָל:

לֹאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלֹאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. ב'בְּכָא מְצִיעָא' (דף טז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרָת שָׂרָה אֲמָנוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֲלֹא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְנוּעָה הִיְתָה, כְּדִי לַחֲבֹבָה עַל בַּעֲלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: 'כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה'. הִנֵּה בָאָהָל • צְנוּעָה הִיא.

ז"י • וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • נִקְוֶה עַל אִי"ו שֶׁב'אֵלָיו", וְתַנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהִכְתֵּב רַבָּה עַל הַנִּקְדָּה, אֵתָּה דוֹרֵשׁ הִכְתֵּב וְכו', וְכֵאן הַנִּקְדָּה רַבָּה עַל הִכְתֵּב, אֵתָּה דוֹרֵשׁ הַנִּקְדָּה, שָׁאף לְשָׂרָה שָׂאָלוּ: אִיזוֹ אֲבָרְהָם? לְמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאֵל אָדָם בְּאִכְסָנְיָ שָׁלוּ,

כלי יקר – עוז וזהר

מַעֲלַת מִדְרַגְתּוֹ הִנֵּה בָאָהָל, כִּי זוֹ הוּא מִדְרַגְתּוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם לִישֵׁב פֶּתַח הָאָהָל וּלְצִפּוֹת עַל אוֹרְחִים, וְתָמִיד הוּא מִתְּעַסֵּק לְהִיּוֹת נוֹטֵעַ אֲהֵלִי אִפְדָּנוּ לְאוֹרְחִים, כְּמוֹ שְׁאָמַר (וּלְהַל כֹּא לֹא) וַיִּטַּע אֲשֵׁל (שֶׁל) הִינוּ פִּנְדָק, כְּמֹא דְאֵתָּה אָמַר (וְנִסָּל יֵא מִח) (וַיִּטַּע אֲהֵלִי אִפְדָּנוּ) (רֹאה סוּטָה י):

וְאֵם כֵּן פְּשוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כּוֹלָל שְׁנֵי עֲנִינִים, כִּי פְּשוּטוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ, אִיזוֹ מָקוֹם מִדְרַגַּת מַעֲלָתָה אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָה תְּנֻכָּה לָבָן, וְהַשִּׁיב הִנֵּה בָאָהָל, שְׁבוּנוֹת שֶׁצְנוּעָה הִיא תְּנֻכָּה שֶׁיִּצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים. וּמִדְרָשׁוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיזוֹ אִישׁ וְתֹאמַר הִנֵּה בָאָהָל, כִּי שְׂאֵלָת 'אִיזוֹ בְּאִיזוֹ מִדְרַגָּה הוּא שְׁיֻכָּה לָבָן, וְתֹאמַר 'הִנֵּה בָאָהָל', שֶׁהוּא נוֹטֵעַ תָּמִיד אֲהֵלִי אִפְדָּנוּ לְאוֹרְחִים, אֲשֶׁר מִן הָרָאוּי שְׁבוּנוֹת הַצִּדִּיקָה יַעֲמִיד לוֹ לְהוֹלִיד בֶּן, כְּמוֹ שְׁנִצָּאָמַר (תְּהִלִּים יד יד-טו) וַיִּשְׁבְּעוּ בָּנָיִם וְהַנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלָלֵיהֶם, אֲנִי בְּצִדִּיק אֲחִיזָה פְּנִיָּה: תוֹרָה י

וּרְבוּתֵינוּ ו'ל אָמַר (ב"ר מח טו) 'שְׁנִקְדָּה עַל אִי"ו לְפִי שֶׁשָּׂאָלוּ גַם לְשָׂרָה אִיזוֹ. וְדוֹרְשֵׁי רִשּׁוּמוֹת אָמַר (בַּעֲה"ט) כִּי אֵלָיו אֵיךְ הֵם אוֹתִיּוֹת 'אֵלִיָּה אִיזוֹ. וְעַל זֶה קָשָׁה וְדָא, אִיךְ שָׂאָלוּ לְשָׂרָה 'אִיזוֹ, וְהִלָּא אֲבָרְהָם הִיָּה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם:

עַל כֵּן לְבִי אוֹמֵר, שֶׁשְּׂאֵלָת 'אֵיךְ ו'אִיזוֹ' אֵינָה שְׂאֵלָה מִקְוִיָּה לִזְמַן אֵיפֹה הוּא אוֹ הִיא, אֲלֹא שְׂאֵלָת הַמִּדְרַגּוֹת, כִּי לְשׁוֹן 'מָקוֹם' מוֹרָה עַל הַמִּדְרַגָּה, וְלֹא שְׂאֵלוֹ כָּלֵל בְּאִיזוֹ מָקוֹם הוּא אוֹ הִיא, אֲלֹא שְׂאֵלוֹ עַל מָקוֹם מִדְרַגְתָּם וּמַעֲלָתָם בְּעִנְיָן מַעֲשִׂיהֶם הַטּוֹבִים אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָם יִזְכּוּ שְׁנֵיהֶם לָבָן, כִּי הִיא זְכוּתָה לָבָן בַּעֲבוּר שֶׁהִיא צְנוּעָה, וְהוּא זְכוּת לָבָן בְּזִכּוֹת הַצִּדִּיקָה וְהַכִּנְסָת אוֹרְחִים. וְכֵשֶׁם שֶׁרְמוֹז בְּשֵׁמִי תְּבוּת אֵלֹי 'אֵלִיו אֵיךְ' בְּאֵלֹי אָמַר 'אֵלִיָּה אִיזוֹ, כִּי רְמוֹז בְּשֵׁמִי תְּבוּת אֵלֹי 'אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר' 'אִישׁךָ וְתֹאמַר', וְהִרֵי כֹאֵלֹ נִכְתֵּב וַיֹּאמְרוּ אֵלִיָּה אִיזוֹ אִישׁךָ וְתֹאמַר הִנֵּה בָאָהָל, כִּי גַם הִיא הִשִּׁיבָה עַל שְׂאֵלָת

(ט) אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ. פֶּרֶשׁ רַש"י 'לְהוֹדִיעַ שֶׁצְנוּעָה הִיְתָה, כְּדִי לַחֲבֹבָה עַל בַּעֲלָהּ. וְקָשָׁה וְכִי עַד עֲבָשׁוּ לֹא יָדַע אֲבָרְהָם שֶׁצְנוּעָה הִיא. וְנִרְאָה לְפָרֶשׁ, לְפִי שֶׁרָצָה לִזְמַן (פְּסוּק י) שׁוֹב אֲשׁוֹב אֵלֶיךָ, מִשְׁמַע אָבֵל לֹא אֵלֶיךָ, וְנִשְׁ לַחוּשׁ שְׁמָא בַּעֲבוּר זֶה יִטִּיל שְׁנֵאָה עֲלֶיךָ לִזְמַן שֶׁהִיא הִיְתָה הַסִּפָּה אֲשֶׁר מִנֵּה ה' מִהֶם פְּרִי בָטָן, עַל כֵּן רָאָה הַמֶּלֶךְ אֶלֶף לְתִקֵּן זֶה וַיֹּאמֶר אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ, אֶף־עַל־פִּי שֶׁיָּדַע הַמֶּלֶךְ הֵיכָן הִיא, מִכָּל מָקוֹם אָמַר אִי אֵתָּה מוֹדָה שֶׁהִיא בָּאָהָל תָּמִיד מִמְּחַמַּת שֶׁהִיא צְנוּעָה, וְאֵם כֵּן וְדָאִי לֹא יִקְפַח לָהּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁכֵּר צְנִיעוּתָהּ, שֶׁהִרֵי אָמַר וּרְבוּתֵנוּ ו'ל (מְגִלָּה ט) 'כֹּל כֹּלָה שֶׁהִיא צְנוּעָה זֹכָה וְיִצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וְרֹאֵה מִן תִּמְר' כו', (וְהִיא גַם הִיא) צְנוּעָה, עַל כֵּן זְכוּתָה גֵּרָם לִיעוֹד וּמִלְכִּים מִמֶּנָּה (צִצְאָה) (לְעִיל ח) וּמִלְכִּי עַמִּים מִמֶּנָּה (הִיזוּ) (שֶׁם פְּסוּק טו), וְעַל יְדֵי זֶה יִחְבֹּבָה בַּעֲלָהּ כִּי זְכוּת צְנִיעוּתָהּ גֵּרָם לָהּ:

יִיאָמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיִךְ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן
 וְהָא בֶרֶשׁ לְשָׁרָה אֶתְנָה וְשָׁרָה שְׁמַעַת בְּתָרַע
 מִשְׁכָּנָא וְהוּא אַחֲרֵיהִי:
 אַחֲרָיו:

אָלָא בְּשִׁלְיֻחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אִף כָּאן בְּשִׁלְיֻחוֹתוֹ
 שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ בֵּן (בראשית רבה). (אלישע אָמַר לְשׁוֹנְמִית:
 "לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֶת חֻבְקָת בֶּן, וְתֹאמַר אֶל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל
 תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחוֹתָהּ", אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְׁרוּ אֶת שָׁרָה אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב",
 אָמַר לָהּ אֱלִישֵׁעַ: "אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם וְקִנְיָמִים לְעוֹלָם, אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד
 אָשׁוּב", אָכֵל אֲנִי בִּשְׂר־נֶדֶם, שֶׁהֵיטָם חֵי וּמְקָר מֵת, בֵּין חֵי וּבֵין מֵת: "לְמוֹעֵד
 הַזֶּה וְגו'".) וְהוּא אַחֲרָיו • הִפְתַּח חַיָּה אֶחָד הַמַּלְאָךְ.

נ"י • כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפְסָח
 הָיָה, וּלְפָסַח הַבָּא נולד יִצְחָק, מִדָּלָא קָרִינָן כָּעֵת
 (בְּשָׁנָא) אָלָא כָּעֵת. כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתָּהָא
 חַיָּה לָכֵם, שֶׁתְּהִי כָּלְכֶם שְׁלָמִים וְקִיָּמִים. שׁוֹב
 אָשׁוּב • לֹא בִּשְׂרוּ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אָלָא
 בְּשִׁלְיֻחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ
 מִלְאָךְ ה' הִרְבָּה אֲרֻכָּה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהִרְבּוֹת

יֹא אֲבָרְהָם וְשָׁרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָל לְהָיִית
 לְשָׁרָה אֲרַח בְּנָשִׁים:
 נ"י • חֲדָל לְהָיִית • פָּסַק מִמְּנָה. אֲרַח בְּנָשִׁים • אֲרַח נְדוּת.

יב וְחִיבֵית שָׁרָה בְּמַעֲהָ לְמִימָר בְּתַר דְּסִיכִית
 הוֹת לִי עוֹלָמִימוֹ וְרַבּוֹנִי סִיב:
 יב) וְתִצְחָק שָׁרָה בְּקִרְבָּה לֵאמֹר אַחֲרִי בְּלָתִי
 הִיתָה־לִּי עַדְנָה וְאֲדָנִי זָקֵן:

נ"י • בְּקִרְבָּה • מִסְתַּכֶּלֶת בְּמַעֲיָה, וְאָמְרָה: 'אֲפָשָׁר
 הַקְּרִבִּים הִלְלוּ טַעוּנִין וְלֹד, הַשְׂדִּים הִלְלוּ שְׁצֻמָּקוֹ
 מוֹשְׁכִין חֶלֶב? (תַּחְוּמָא). עַדְנָה • צִחְצֻחַ בִּשְׂר, וְלִשׁוֹן

יִיאָמֶר ה' לְמָה זֶה צִחְקָה שָׁרָה לֵאמֹר
 הֵאֱפָא אֲמָנָם אֵלֶּךְ (פסוק יג), אִם
 אָמַת הוּא שׁוֹדָאִי אֵלֶּךְ, מִכָּל מְקוֹם מַה
 בְּכָךְ הָרִי אֲנִי זְקֵנָתִי, כִּי אֵין לִי זְכוּת
 אֲשֶׁר יוֹסִיף עַל יָמִי. וּבְנָה שְׁנָה הַקְּדוּשָׁה
 בְּרוּךְ־הוּא מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָרִי הִיא
 הִיְתָה תוֹלָה מַעוֹט הַזְכוּת בּוֹ וְלֹא בָּהּ:
 הִיפְלֵא מַה דְּבַר (פסוק יד), כִּי יוֹדַע אֲנִי
 מִסְפֵּר חַיִּיהֶם כִּי זָכָב לְגִדְלוֹ.
 דְּבַר אַחֵר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר וְתִצְחָק שָׁרָה
 בְּקִרְבָּה מִשְׁמַע בְּמִחְשָׁבָה צִחְקָה,
 כִּי מִיָּרָאָה לֹא הוֹצִיָּאָה מִן הַשְּׁפָה לַחוּץ
 כָּל הַצִּחּוֹק שֶׁבִּלְבָּהּ, עַל כֵּן אָמַר
 הִיפְלֵא מַה דְּבַר, וְכִי אֵין אֲנִי יוֹדַע מַה
 שֶׁבִּסְתֵּר לְבָהּ: תוֹרָה יג

יְתַבְרָךְ, וְצִחְקָה עַל הַיַּעְדוֹר וְשִׁכְרָךְ
 הִרְבָּה מֵאֲדוֹ (לַעֲל טו א), וְחִשְׁבָּה מֵאַחֵר
 שֶׁהֵם קְרוֹבִים לְשִׁעְרֵי מוֹת וְלֹא הִרְבָּה
 יִזְכְּרוּ יָמֵי חַיֵּיהֶם' (ע"פ קהלת ה יט), וְדָאִי
 בְּדִרְךָ הַטֵּבַע לֹא יִזְכְּרוּ לְגִדְלֵי הַבֶּן
 וְלִהְיָאֵא אִשָּׁה, וְאֵין זֶה יַעֲדוֹ שְׁלָם, כִּי
 לֹא הִרְבָּה יִשְׁמַחוּ בּוֹ. עַל כֵּן צִחְקָה
 וְאָמְרָה, בְּשִׁלְמָא אֲנִי, אַחֵר שֶׁנֶּעֱשָׂה לִי
 גַם שְׂאֲחֵרִי בְּלָתִי הִיתָה לִי עַדְנָה,
 וְדָאִי זְכוּתִי גָרָם לִי וְזֶה הַזְכוּת יַעֲמַד לִי
 גַם לְחַיּוֹת יָמִים רַבִּים, אָכֵל אֲדָנִי זָקֵן
 וְלֹא חוֹר לִימִי עֲלוּמִי כִּי אֵין אֲנִי
 מִרְגָּשָׁת בּוֹ תוֹסַפֶּת כֹּחַ, וְאִם כֵּן וְדָאִי
 אֵין לוֹ זְכוּת גְּדוֹל כִּי כָּבֵד אָכֵלוּ בְּנִצְחוֹן
 הַמַּלְכִּים, וְלֹא יִרְבָּה יָמִים כְּנֶגֶד הַטֵּבַע,
 וְאִם כֵּן לְמָה זֶה לוֹ בֵּן:

יב) אַחֲרֵי בְּלָתִי הִיתָה לִי עַדְנָה
 וְגו'. יֵשׁ לְדִקְדָּק לְמָה
 צִחְקָה שָׁרָה, שֶׁהָרִי רָאָתָה שֶׁנֶּעֱשָׂה לָהּ
 גַם כְּנֶגֶד הַטֵּבַע וְחוּרָה לִימִי עֲלוּמִיָּה,
 וְהָיָה לָהּ לְהַבְחִין כִּי לֹא לְחֵנָם נֶעֱשָׂה
 לָהּ גַם זֶה. וְכָל שֶׁכֵּן אֲבָרְהָם, כִּי אֵין
 הַדְּבַר נִמְנָע כִּי זָקֵן הִרְבָּה יָכוֹל
 לְהוֹלִיד, וְאִם רָאָתָה בּוֹ חִלְשָׁה גְּדוֹלָה
 עַד שֶׁחִשְׁבָּה שֶׁתוֹלִידָה נִמְנָעַת מִצְדּוֹ,
 אִם כֵּן לְמָה שְׁנָה הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא
 מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם' (ב"מ פז.), כִּי לְמָה יִרַע
 בְּעֵינֵי אֲבָרְהָם עַל שֶׁאָמְרָה הֵאֱמַת.
 וְלִשׁוֹן הֵאֱפָא אֲמָנָם אֵלֶּךְ (פסוק יג) אֵינוֹ
 מְחוֹר לְפָרוֹשׁ רִש"י:
 וְהִנֵּה קְרוֹב לְשִׁמְעַע בְּעֵנָן זֶה, שֶׁשָּׁרָה
 לֹא נִסְתַּפְקָה בִּיכְלֵת הָאֵל

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צָחָקָה שָׂרָה
לֵאמֹר הֲאֵף אִמָּנָם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקְנָתִי:

כ"י • הֲאֵף אִמָּנָם • הֲגַם אִמָּת אֵלֶּךָ? • וְאֲנִי זָקְנָתִי • שָׁנָה הַכְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָרִי הִיא אִמְרָה "וְאֲדֹנִי זָקֵן".

(יד) הִיפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ בָּעֵת
חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:

כ"י • הִיפְלֵא • כְּתִירוֹתָיו: הִתְכַּסִּי, וְכִי שׁוּם דְּבַר
מִפְּלֵא וּמִפְרָד וּמִכֶּסֶה מִמֶּנִּי מַלְעָשׂוֹת כְּרִצּוֹנִי? • לְמוֹעֵד • לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמִּיָּעַד שֶׁקִּבַּעְתִּי לָךְ אֶתְמַל, לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הַאֲחֵרָה.

♦ יום שני י"ג מרחשון ♦

(טו) וַתִּבְחַשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחָקְתִּי כִּי | יִרְאָה
וַיֹּאמֶר | לֹא כִי צָחָקְתִּי:

כ"י • כִּי יִרְאָה וְגו' • כִּי צָחָקְתִּי • הִרְאֵשׁוֹן מִשְׁמַשׁ
לְשׁוֹן 'דִּקָּה', הוּא שְׁנוּתָן טַעַם לְדַבֵּר: וַתִּבְחַשׁ שָׂרָה,
לִפִּי שִׁירָאָה. וְהַשָּׁנִי מִשְׁמַשׁ בַּלְשׁוֹן 'אֶלֶּא': וַיֹּאמֶר

(טז) וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדָם
וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:

כ"י • וַיִּשְׁקְפוּ • כָּל הַשָּׁקֶפָה שֶׁבִּמְקָרָא לְרַעָה, חוּץ
מִ"הַשָּׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ" (דברים כח), שֶׁגְּדוּל כַּח מִתְנַת

(יז) וַיְהִיָּה אָמַר הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנִי
עֹשֶׂה:

כ"י • הַמִּכְסָּה אֲנִי • בְּתִמְיָהָה. אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה •
בְּסָדוּם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דְּבַר זֶה שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ.
אֲנִי נִתְתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְחִמְשָׁה כְּרִכִּין הִלְלוּ
שְׁלוֹ הֵן, שְׁנֵאֲמַר: (לעיל י') "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגו' "

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ
כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

כ"י • וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה • מִדְּרַשׁ אֲגָדָה: זָכַר צָדִיק
לְבָרְכָהּ, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוֹ, בְּרָכּוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: 'וְכִי מִקְּנֹו
אֲנִי מַעֲלִים, וְהָרִי הוּא חֲבִיב לְפָנַי לְהִיּוֹת לְגוֹי גָּדוֹל
וְלְהַתְבָּרֵךְ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 42)

ז"ר צדיק לברכה" הוא, שפאָשר מִזְכִּירִים צָדִיק וְשִׁ
לְשַׁבְּחוֹ; וְלָכֵן נִקְטַשׁ שֵׁם "שְׁנֵאֲמַר זָכַר צָדִיק לְבָרְכָה". וְאֵלּוֹ
כָּאן כֶּתֶב שֶׁפִּאָּשֶׁר מִזְכִּירִים צָדִיק וְשִׁ לְבָרְכּוֹ, וּמִקּוֹר פְּרוּשׁ
זֶה הוּא בְּמִדְרַשׁ אֲגָדָה.

מִדְרַשׁ אֲגָדָה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוֹ בְּרָכּוֹ, שְׁנֵאֲמַר זָכַר צָדִיק
לְבָרְכָה (רש"י יח, יח) וְלַעֲלִי רִישׁ פְּרָשְׁתָּה נִחַ כְּתַב "הוֹאִיל
וְהַזְכִּירוֹ סֵפֶר בְּשַׁבְּחוֹ, שְׁנֵאֲמַר זָכַר צָדִיק לְבָרְכָה", וְלֹא צִיָּן
שֶׁזֶה מִדְרַשׁ אֲגָדָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה הַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל

יט ארי גלי קדמי (ג' רמב"ן ידעתינה) בדיל די
יפקד ית בנוהי וית אנש ביתה בתרוהי
וישרון ארזן דמקנן קדם יי למעפד צדקתא
ודינא בדיל איתי יי על אברהם ית דמלל
עלוהי:

'למען' נופל על הלשון. יצנה • לשון הנה, כמו:
(איוב א) "ככה יעשה איוב", "על-פי ה' יחנו". 'למען'
הביא • כך הוא מצנה לבניו: 'שמרו דרך ה', כדי
שיביא ה' על אברהם וגו'. 'על בית אברהם' לא
נאמר, אלא "על-אברהם", למדנו, כל המעמיד בן
צדיק - כאלו אינו מת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון ה'תשנ"ז)

אומר בפרוש אשר יצנה את בניו ואת ביתו אחריו, עד סוף
כל הדורות. וצווי זה (שאברהם מצנה את בניו גו') הוא
תנינת כח מיוחד (נוסף על ה'תנינת כח' שמצד מעשה
אבות) לכל אחד מישראל על שתי עבודות הנ"ל.

כ ואמר יי קבלת דסידם ועמורה ארי סגיאת
והוכתהון ארי תקיפת לחדא:

(יט) כי ידעתיו למען אשר יצנה את-בניו ואת-ביתו
אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט
למען הביא יהוה על-אברהם את אשר-דבר עליו:

כ"י • כי ידעתיו • לשון חבה, כמו: (רות ב) "מודע
לאישה", (שם ג) "הלא בעז מדעתנו", (שמות לג) "ואדעך
בשם". ואמנם, עקר לשון פלם אינו אלא לשון
דיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו, ויודעו
ומפירו. ולמה ידעתיו? "למען אשר יצנה", לפי
שהוא מצנה את בניו עלי לשמר דרכי. ואם תפרשהו
כתרגומו: יודע אני בו שיצנה את בניו וגו', אין

והנה שני ענינים אלו דושמרו דרך הו' (המשכה מלמעלה
למטה) לעשות צדקה ומשפט (עבודה מלמטה למעלה)
ישנם בכל אחד ואחד מישראל, במשך כל הדורות. דנוסף
על זה שכל עניני התורה הם נצחיים, ובפרט הענינים
דמעשה אבות סימן ונתנינת כח לבנים, הרי בנוגע לענין זה

(כ) ויאמר יהוה זעקת סדם ועמורה כירפה
וחטאתם כי כבדה מאד:

או גדלה והולכת. אבל זה טעמו למעלה ברי"ש,
לפי שמתרגם: גדלה כבד, כמו שפרשתי: (לעיל טו)
"ויהי השמש באה", (רות ב) "הנה שבה יבמתך".

כ"י • ויאמר ה' • אל אברהם, שעשה כאשר אמר,
שלא יכסה ממנו. כירפה • כל רפה' שבמקרא,
הטעם למטה בבי"ת, לפי שהן מתרגמין: גדולה,

כלי יקר - עזר וזהר

ערייות (ויקרא יח כז) (ותטמא הארץ), כי
אפלו עבודה זרה אינו מטמא הארץ,
כי 'מקרקע עולם אינה נאסרת' (סנהדרין
מה) כי 'לא החרים אלהיהם' (ע"ז מה),
ועל שלא יצאו הצדיקים מתוך מקום
טמא זה דין הוא שיענשו עמהם, כי
'בכל מקום שיש גדר ערוה שם אתה
מוצא קדשה' (ויקרא כד ט), וכאן נאמר
(לחילוק יט ט) (ונדעה אתם) הרי שהיו
טמאים גם על ידי משכב זכר:
וטען אברהם על זה, בשלמא אם אתה
מעניש על ידי שליח דהינו
אנדרלמוסאי, אינו מבחין בין טובים
לרעים מאחר שיש גם בטובים צד
חטא שדרי ביניהם, אבל אתה אמרת
(פסוק כא) ארדה נא ואראה וגו', אם כן
ודאי אין הונות עקר, כי אין שם מקום
כלל לשכינה, ואם כן חלילה לה (פסוק

צעקה על מה שעשו בה על שנתנה
קמח לעני, והינו רבוי חמדת הממון
אשר הביאם לידי מדה זו. הן צעקת
ריבה נערה מארסה אשר צעקה בעיר
(ואין מושיע לה) (ע"פ דברים כב כז), וזהו
שאמר זעקת סדם, הן זעקת הנערות
האנוסות, הן זעקת רבים ולמשפט
והנה משפח) (ע"פ ישעיה ה ז):
ויאיה לך ברינו, ממה שנאמר (פסוק כג)
האף תספה צדיק עם רשע,
מהיכן למד אברהם זה. אלא לפי
שהבין ממאמר זעקת סדם כי רפה
עסק הונות, וכל מקום שאתה מוצא
ונות אנדרלמוסאי בא לעולם והורגת
טובים ורעים' (ב"ר כו ט) לפי שהיה להם
לצדיקים לצאת מן המקום הטמא
ההוא, כי אין לה עון המטמא גם
הארץ כמו הונות כמו שנאמר בפרשת

(כ) זעקת סדם ועמורה כי רפה. לפי
שחטאו בונות שתאות
האדם רפה והולכת כי 'אבר קטן
באדם משביעו רעב' (סוכה נב), וכן חטאו
בגל וחמס, כי על בן שמו ביניהם
חקים לא טובים ומשפטים כל יחיו
בהם (ע"פ יחזקאל כ כח) בנודע מדיני שקרי
דסידום (ראה סנהדרין קט), וחמדת הממון
גם כן רפה והולכת כי ואהב כסף לא
ישבע כסף) (קהלת ה ט), על בן הזכיר
לשון כי 'רפה', בדרך שנאמר בדור
המבול (לעיל ו ט) (ויא' ה' כי רפה רעת
האדם) כמו שנתבאר במקומו, וכן כאן
פרושו גדלה והולכת, ולא בפרוש
רש"י:
ורבותינו ו"ל אמרו (סנהדרין שם) 'על
עסקי ריבה אחת' כו. גם
למדרש זה שניהם במשמע, כי ריבה זו

(כא) **וַאֲרָאָה הַבְּצַעְקָתָהּ הַבְּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם-לֹא אֲדַעָה:**
 כא אתגלי כען ואדון הכי קבלתהון דעלת לקדמי עבדו אעבד עמהון גמירא (אם לא תיבין) ואם תיבין לא אתפרע:

אכלה אותן. וכיצא בו מצינו במקום אחר: (שמות לג) "וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדִיד מַעְלִיד וְאֲדַעָה מֶה אַעֲשֶׂה-לָּךְ". ולפיכך יש הפסק נקדת פסק, בין "עשו" ל"כלה", כדי להפריד תבה מתבתה. ורבותינו דרשו "הבצעקתה", צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משנה על שנתנה מזון לעני, כמפרש ב'חלק'.

כ"י ארדה נא. למד לדנינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר: "ארדה נא לסוף מעשיהם". הבצעקתה. של מדינה. הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם, כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדם, אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין, ולא

(כב) **וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סֻדְמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנָו עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:**
 כב ואתפניאו מתמן גבריא ואילו לסדום ואברהם עד כען משמש בעלו קדם יי:

"וצקת סדם ועמרה פי רבה", והיה לו לכתב: 'וה' עודנו עומד על אברהם', אלא תקון סופרים הוא זה (ב"ר) (אשר הפכוהו ד"ל לכתוב כן).

כ"י ויפנו משם. ממקום שאברהם וגם שם. ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמד לפניו, אלא הקדוש-ברוך הוא בא אצלו ואמר לו:

(כג) **וַיֵּגֶשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עִם-רָשָׁע:**
 כג וקרב אברהם ואמר הברגו תשיאי זכאה עם חיבא:

ולתפלה. האף תספה. הגם תספה, ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רגז, כף פרושו: האף ישיאף שתספה צדיק עם רשע.

כ"י ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה: (ש"ב י) "וַיֵּגֶשׁ יוֹאָב וגו'", הגשה לפיוס: "וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוֹנָדָה", והגשה לתפלה: (מ"א יח) "וַיֵּגֶשׁ אֵלֶיהָ הַנְּבִיא", ולכל אלו נכנס (ס"א: גגש) אברהם: לדבר קשות, ולפיוס

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות כרך י. עמוד 55 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הצלת נפשות אף שזה נגד טבעו

נפשות, דכשבא ענין של הצלת נפשות – הן הצלת אדם כפשוטה והן הצלת אדם ברוחניות – לידי האדם, אין לו "לחשב חשבונות", ולעשות רק מה שהוא לפי כבודו להציל, אלא עליו לעשות כל מה שאפשר ולנסות כל האפשרויות. ואפילו אם צריך לעשות דבר שהוא נגד טבעו, עליו לעשותו כדי להציל את חברו מרדת שחת.

כדמאים אית חמשין זכאין בגו קרתא הברגו תשיאי ולא תשבוק לאתרא בדיל חמשין זכאין די בגויה:

(כד) **אוּלֵּי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צָדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא-תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצָּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:**

כ"י אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי חמשה מקומות יש.

כה' חלין הוא לה שלא להבחין בין צדיק לרשע (ע"ד). כי אף אם יש צד חטא גם בצדיקים, מכל מקום אין הדין נותן שיהיו שוים בענש אל הרשעים והיה בצדיק פרשע: תורה כא

(כה) חָלַלָה לֶךְ מַעֲשֵׂת | בְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק
עַם־רָשָׁע וְהָיָה כְּצַדִּיק פְּרָשָׁע חָלַלָה לֶךְ הַשֹּׁפֵט
כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

נ"י חָלַלָה לֶךְ • וְאִם תֹּאמַר לֹא יִצְּלִי הַצַּדִּיקִים אֶת
הָרָשָׁעִים, לָמָּה תַּמִּית הַצַּדִּיקִים? • חָלַלָה לֶךְ • חֲלִין
הוּא לֶךְ, יֹאמְרוּ, כִּי הוּא אֲמָנוּתוֹ: שׁוּטָף הַכֹּל, צַדִּיקִים
וְרָשָׁעִים. כִּי עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמָּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה.

בְּדָבָר הַזֶּה • לֹא הוּא וְלֹא פִּיּוּצָא בּוֹ. חָלַלָה לֶךְ •
לְעוֹלָם הַבָּא. הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ • נִקְוֶה בְּחַט"ף
פֶּתַח ה' ה"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תַּמִּיּהָה, וְכִי מִי
שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֲמָתָה? •

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים
בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאֵתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרִי:

נ"י אֶם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם וְגו' לְכָל־הַמָּקוֹם • לְכָל הַכָּרָפִים, לְפִי שֶׁסֹּדֶם הִיְתָה מְטֹרֶפוֹלִין וְחִשּׁוּבָה מִכָּלֶם, תִּלָּה
בָּהּ הַכְּתוּב.

(כו) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר
אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר:

נ"י וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר • וְכַבֵּר הֵייתִי רֹאיוֹת עֹפֵר עַל־יְדֵי הַמַּלְכִים וְאֹפֵר עַל־יְדֵי נִמְרֹד, לִוְלִי רַחֲמִיד
אֲשֶׁר עָמְדוֹ לִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטישיחות כרך כה, עמוד 79 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ותור למען הזולת

רַגְלֵיהֶם" (רש"י פרשתנו יח, ד).
ובשכר זה זָכָה לְשִׁתִּי מִצוֹת:
"אֶפֶר פָּרָה" – אֶפֶר שֶׁ"כֹּל הַעוֹסְקִין בְּפָרָה מִתְחַלֵּה וְעַד סוּף"
נִטְמָאִים, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הִתְחַשְּׁבוּ הַכֹּהֲנִים בָּזָה, וְכִשְׁהָיָה
מִיִּשְׁהוּ שֶׁהָיָה טָמֵא לְמַת, וְתִרְוֵי הַכֹּהֲנִים וְנִטְמָאוּ כְּדִי לְטַהֵר
אֶת חִבְרָם מִטְּמֵאוֹתוֹ.
"עֹפֵר סוּטָה" – אֶפֶר שֶׁמִּחִיקֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, רַחֲמָנָא־
לִיִּצְלֵן, אִין לֶךְ חֲלוּל ה' גְּדוֹל מִזֶּה, הִנֵּה "לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין
אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אֲמָרָה תוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתָּב בְּקֶדֶשׁ יִמְחָה עַל
הַמִּיִּים" (שבת קטז, א), דָּאֶפֶר שֶׁמִּדְבָּר עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא הִתְנַהֲגָה
בְּצִנִּיעוּת, מִכָּל־מָקוֹם אֲמָרָה תוֹרָה לְמַחֵק שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה
"לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ".

וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר: (יח, כז)
בְּשִׁכְרָה שֶׁאֲמָר אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר, זָכָה בְּנִי
לְשִׁתִּי מִצוֹת, אֶפֶר פָּרָה וְעֹפֵר סוּטָה (סוטה יז, א)
יְדוּעַ שֶׁהַקֶּבֶ"ה מְשַׁלֵּם שִׁכְרָה "מִדָּה כְּנֻגַּד מִדָּה" (ראה סוטה ח,
ב ואילך), וְאִם־כֵּן יֵשׁ לַעֲוֹן בָּמָּה "אֶפֶר פָּרָה וְעֹפֵר סוּטָה" הֵם
מִדָּה כְּנֻגַּד מִדָּה לְעִבּוּדוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ?
וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבְּאֹר בָּזָה:
מִצִּינוּ שֶׁעִבּוּדוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ הִיְתָה בְּאֶפֶן ד' מִשְׁמִים
עֲצָמוֹ פְּשִׁינִיִּים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בְּפָנֵי כָל אֶחָד
וְאֶחָד. וְעַד שׁוֹתֵר עַל כָּל עֲוִינוֹ וְאֶפֶר עַל "קֶבֶלֶת פְּנֵי
שְׁכִינָה" בְּשִׁבְלֵי מִצוֹת "הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים" (ראה שבת קכז, סוף
עמוד א), וְאֶפֶר שֶׁהָיוּ אוֹרְחִים "עֲרַבִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִּים לְאַבְרָם

כלי יקר – עוז והדר

הוֹאֵלֵךְ מִשְׁה' הַתְּחִיל כְּמוֹ הוֹאֵלֵךְ
לְדָבָר, קִשְׁיָא אֲהֲדָרִי. אֵלֵךְ וְדָא שְׂבָאן
פֶּרֶשׁ עַל 'הוֹאֵלֵךְ' שֶׁנֶּאֱמָר בַּפֶּעַם שֵׁנִי,
וְלִהְיוֹן (דברים שם) פֶּרֶשׁ עַל 'הוֹאֵלֵךְ'
שֶׁנֶּאֱמָר פֶּעַם רִאשׁוֹן, כִּי הִלְשׁוֹן סוֹבֵל
שְׁנֵיהֶם. וּמִיִּשְׁבַּב גַּם כֵּן מִה שֶׁלֹּא נֶאֱמָר
'וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר' בְּ'הוֹאֵלֵךְ' שֵׁנִי. וְקָל
לְהִבִּין: תוֹרָה כח

נִפְשׁוֹת מִתְחִילִין מִן הַצֵּד (סנהדרין לב), עַל
כֵּן אֲמָר הִנֵּה נָא הוֹאֵלֵךְ, וְלָמָּה אֲנִי
מִתְחִיל לְהַגִּיד דְּעִתִּי, לְפִי שֶׁאֲנֹכִי עֹפֵר
וְאֹפֵר וּבְדִינִי נִפְשׁוֹת מִתְחִילִין מִן הַצֵּד:
וְלָכֵךְ פֶּרֶשׁ רִש"י דִּקְא בְּהוֹאֵלֵךְ
הַנֶּאֱמָר בַּפֶּעַם שֵׁנִי (פסוק לא)
שֶׁפִּרְשׁוּ 'רִצִּיתִי' כְּמוֹ (שמות ב כא) וַיֹּאֲלֵ
מִשְׁהוּ, וּבְפֶרֶשׁ דְּבָרִים פֶּרֶשׁ רִש"י

(כו) הִנֵּה נָא הוֹאֵלֵךְ לְדָבָר אֵל ה'
וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר. הוֹאֵלֵךְ
לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁפֶּרֶשׁ רִש"י עַל
פְּסוּק (דברים א ה) וְהוֹאֵלֵךְ מִשְׁה' בְּאֵר אֶת
הַתּוֹרָה וְהִבִּיא רִאשִׁיהָ מִן הַהָרָה נָא
הוֹאֵלֵךְ. וְכַבֵּר אֲמָרְנוּ לְמַעַלָּה (פסוק א)
שֶׁהוֹשִׁיב הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת
אַבְרָהָם בְּדִין עַל אֲנָשֵׁי סְדוּם, וּבְדִינִי

(כט) וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאֲרָבָעִים:

כט"א אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם אַרְבָּעִים • וַיִּמְלְטוּ ד' הַכִּרְפִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יִצְּלוּ ג' מֵהֶם, אוֹ כ' יִצְּלוּ ב' מֵהֶם, אוֹ י' יִצְּלוּ אֶחָד מֵהֶם.

(ל) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד לְאֹדְנִי וְאֶדְבָּרָה אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:

(לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֲלֹתִי לְדַבֵּר אֶל־אֹדְנִי אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרִים:

כט"ב הוֹאֲלֹתִי • רְצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה".

(לב) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד לְאֹדְנִי וְאֶדְבָּרָה אֶךְ־הַפַּעַם אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם עֶשְׂרֵה וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרֵה:

כט"ג אוֹלִי יִמְצְאוֹן שָׁם עֶשְׂרֵה • עַל פְּחוֹת לֹא בִקֵּשׁ, אָמַר: דוֹר הַמַּבּוּל הָיָה שְׁמֹנֶה, נָח וּבְנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא

(לג) וַיִּלְךָ יְהוָה כַּאֲשֶׁר בָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

כט"ד וַיִּלְךָ ה' וַיִּגְוֶה • כִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁתַּתַּק הַסַּנְגּוֹר, הָלַךְ לוֹ הַדִּיּוֹן. וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ • נִסְתַּלַּק הַדִּיּוֹן, נִסְתַּלַּק הַסַּנְגּוֹר וְהַקִּטְגּוֹר מִקִּטְרֵג, וּלְפִיכָף "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה" לְהַשְׁחִית: אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת

♦ יום שלישי י"ד מרחשון ♦

יט (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה בָּעֶרֶב וְלֹא יֵשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיֵּרֶא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפָיִם אַרְצָה:

כט"ה הַמַּלְאָכִים • וְהִלְחֵן קִרְאָם "אֲנָשִׁים", כְּשֶׁהִתְהַוְּהוּ שְׂכִינָה עִמָּהֶם קִרְאָם "אֲנָשִׁים". דָּבָר אַחֵר: אֲצֵל אַבְרָהָם שֶׁכָּחוּ גְדוּל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֲצֵלוֹ

א וְעָלוּ תְּרִין מַלְאָכִים לְסְדוֹם בְּרִמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (ג"י בְּתַרְעָא) וְסְדוֹם וְחִזָּא לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּסְגִּיד עַל אַפּוּהֵי עַל אַרְעָא:

כַּאֲנָשִׁים קִרְאָם "אֲנָשִׁים", וְאֲצֵל לוֹט קִרְאָם: "מַלְאָכִים". בָּעֶרֶב • וְכִי כָל־כּוֹף שֶׁהוּא הַמַּלְאָכִים מִתְּכַוֵּן לְסְדוֹם? אֵלֶּה מַלְאָכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמִמֶּתִּינִים

שָׁמָּא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא. ולוט ישב בשער-סדם. יושב פתיב, אותו היום מנחה

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדֹנִי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְּרוּב גְּלִין:

סדם ויראו שפבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו: 'פבר עברו שני ימים או שלשה, שבאו לביתך ולא הודעתנו', לפיכך אמר: מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשו. לפיכך אמר: "לינו" תחלה ואחר-כך "רחצו". ויאמרו לא. ולאברהם אמרו: "כן תעשה", מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (בראשית רבה). כי ברחוב גלין. הרי 'פי' משמש בלשון 'אלא', שאמרו: 'לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר גלין'.

(ג) וַיַּפְצְרֻם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצֹּת אָפָה וַיֹּאכְלוּ:

ס"י ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו. ומצות אפה. פסח הנה.

(ד) טָרֵם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֶדֶם נִסְבוּ עַל-הַבָּיִת מִנֶּעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:

ס"י טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם. כך נדרש ב'בראשית רבה': "טרם ישכבו, ואנשי העיר" היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט: מה טיבם ומעשיהם? והוא אומר להם: רבם ושעם. עודם מדברים בהם, "ואנשי סדם וגו'". ופשוטו של

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אִיֶּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הוֹצִיָּאם אֵלֵינוּ וְנַדְּעָה אֹתָם:

ס"י ונדעה אותם. במשפכ זכר, כמו: "אשר לא ידעו איש" (בראשית רבה).

(ו) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֶּתַח וְהַדֹּלֶת סָגַר אַחֲרָיו:

(ז) וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אֲחִי תַרְעוּ:

ויופק לותהו לוט למרעא ודשא אחד בתרהי:

וואמר בבועו קען אחי לא תבאישון:

ח הא כען לי תרתין בנן די לא ידענון גבר אפק כען יתהו לותכון ועיבדו להן כדתון בעיניכון לחוד לגברא האלין לא תעבדון מדעם ארי על בן עלו בטלל שריתי:

(ח) הנה־נא לי שתי בנות אשר לא־ידעו איש אוציאה־נא אתהן אליכם ועשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל אל־תעשו דבר פ־על־בן באו בצל קרתי:

קורתי, תרגום: בטלל שריתי. תרגום של קורה: שריתא.

כ"י האל. כמו האלה. פ־על־בן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל

ט ואמרו קרב להלא ואמרו חד אתא לאתותכא והא דין דינא כען נבאש לך מדילהון ותקיפו בגברא בלוט לחדא וקריבו למתבר דשא:

(ט) ויאמרו גשה־לָא ויאמרו האחד בא־לגור וישפט שפוט עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש בלוט מאד ויגשו לשבר הדלת:

ג"שה־לי ואשבה, המושף לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין, איך מלאך לך? על שאמר להם על הבנות, אמרו לו: "גשה־לָא", לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים, אמרו: "האחד בא־לגור", אדם נכרי יחידי אתה בינינו, שבאת לגור: "וישפט שפוט", ונעשית מוכיח אותנו. הדלת. דלת הסוככת לנעל ולפתח.

כ"י ויאמרו גשה־לָא. קרב להלא, כלומר: התקרב לצדדין והתרחק ממנו, וכן כל "הלאה" שבמקרא לשון רחוק, כמו: (במדבר יז) "ורה הלאה", (שמואל א כ) "הנה החצי מקד והלאה". "גשה־לָא", המושף להלן, בלשון לע"ז טריט"י דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר: 'אין אנו חוששים לך', ודומה לו: (ישעיה סח) "קרב אליך, אל־תגש־בי", וכן: (ישעיה מט)

י ואושיטו גברא ית ידיהון ואיתיאו ית לוט לותהון לביתא וית דשא אחרו:

(י) וישלחו האנשים את־יָדָם ויביאו את־לוט אליהם הביתה ואת־הדלת סגרו:

יא ונת גברא די בתרע ביתא מחו בשברירא מזעירא ועד רבא וילאו לאשכחא תרעא:

(יא) ואת־האנשים אשר־פתח הבית הכו בפסגוֹתֵם מקטן ועד־גדול וילאו למצא הפתח:

רבח הקטנים התחילו בעברה תחלה, שגאמר: "מנער ועד זקן", לפיכך התחילה הפרענות מהם.

כ"י פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין. בפסגוֹתֵם. מפת ערוזן. מקטן ועד־גדול. (בראשית

יב ואמרו גברא ללוט עוד מן לך הבא חתנא ובגנך ובנתך וכל לך בקרתא אפיק מן אתרא:

(יב) ויאמרו האנשים אל־לוט עד מי־לך פה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר־לך בעיר הוצא מן־המקום:

ומדרש אגדה: "עוד", מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגורא עליהם. שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות, קרי ביה: 'מי לך פה'.

כ"י עד מי־לך פה. פשוטו של מקרא: מי לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך ובנותיך שבביתך. חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן, או בנים ובנות, הוצא מן המקום!. ובניך. בני בנותיך הנשואות.

כלי יקר - עוז והדר

הדבר באחד בא לגור, כי אמרו שאין לך דין תושב אשר בידו לשנות החקים כפי צרך השעה, אלא גר אתה, ואדעתא דהכי קבלנוך להתישב עמנו כדי שתסכים על כל החקים שאלנו: תורה י

כבר, כי כבר ושם שם לו חק ומשפט שאורח ברגליו לא יבוא אל היכלו של שום אחד (ע"פ שמות טו כה, ישעיה מא א), ואיך אתה רוצה לשנות החק השפוט כבר, כי אדעתא דהכי לא קבלנוך לעשות חקים חדשים. ומה שתלו

יט (ט) האחד בא לגור וישפט שפוט. הרי באותו יום מנודה שופט עליהם כמו שפרש רש"י (פסוק א), ולמה התרעמו עליו. והנכון הוא כפרוש המפרשים בכפל לשון וישפט שפוט, שאתה רוצה לשפט דבר שפוט

יג אַרִי מִחֲבָלִין אֲנִחְנָא יֵת אֲתֵרָא הָדִין אַרִי
סְגִיאת קָבִלְתְּהוֹן קָדָם יִי וְשִׁלְחָנָא יִי
לְחֲבִלְתָּהּ:

יד וּנְפִק לֹוט וּמְלִיל עִם חֲתָנָהּ נָסְבִי בְּתָתָהּ
וְאָמַר קוּמוּ פּוֹקוּ מִן אֲתֵרָא הָדִין אַרִי מִחֲבָל
יִי יֵת קִרְתָּא וְהָרָה כְּמַחֲדָּךְ בְּעֵינֵי חֲתָנָהּ:

(יג) כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנִחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה
צִעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לֹוט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר
קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמֶּצֶחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

כ"י • חֲתָנָיו • שְׁתֵּי בָנוֹת נְשׂוֹאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לֵקְחֵי בְנֹתָיו • שְׂאוֹתָן שְׂבִיבִית אַרוֹסוֹת לָהֶם.

טו וּכְמִסַּק צִפְרָא הָוָא וּדְחִיקוּ מִלֹּאכֵיָא בְּלוֹט
לְמִימַר קוּם דְּבַר יֵת אֲתֵתָךְ וְיֵת תְּרִתִּין בְּתָתָךְ
דְּאִשְׁתַּכַּח מִהִימָנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְגִּי בְּחוּבֵי
קִרְתָּא:

(טו) וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר
קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת
פֶּן־תִּסָּפֶה בְּעֵין הָעִיר:

יז, וְזֶה יָשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא. תִּסָּפֶה • תִּהְיֶה כְּלֹה. עַד
תָּם כָּל הַדּוֹר, מִתְרַגֵּם: עַד דִּסְף כָּל דְּרָא.

כ"י • וַיֵּאֲצִיזוּ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מִהֲרֹהוּ.
הַנִּמְצָאֹת • הַמְזֻמָּנוֹת לָךְ בְּבֵית לְהִצִּילָם. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה

טז וְאֲתַעֲפֹב וְאֲתַקִּיפוּ גְבֵרֵיָא בִּידָהּ וּבִידָהּ
דְּאֲתָתָהּ וּבִידָהּ תְּרִתִּין בְּתָתָהּ כְּרִחִם (נ"י) פִּד
חֶסֶד) יִי עֲלוּהִי וְאִפְקוּהִי וְאִשְׁרוּהִי מִבְּרָא
לְמִקְרָתָא:

(טז) וַיִּתְּמַהֲמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ
וּבִיד־שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחִמְלַת יְהוָה עֲלָיו וַיֵּצְאוּהוּ וַיַּנְחֵהוּ
מִחוּץ לָעִיר:

סְדוּם, לִכְךָ נֹאמַר: "וַיֹּאמֶר הַמַּלְט", וְלֹא נֹאמַר:
'וַיֹּאמְרוּ'.

כ"י • וַיִּתְּמַהֲמָהּ • בְּדִי לְהִצִּיל אֶת מְמוֹנוֹ. וַיַּחֲזִיקוּ •
(כ"ד) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שְׁלִיחַ לְהִצִּילוֹ, וַחֲבֵרָו לְהַפִּךְ

יז וְהָוָא פִּד אִפְקוּ יִתְהוֹן לְבָרָא וְאָמַר חוּס
עַל נַפְשְׁךָ לֹא תִסְתַּכִּי לְאַחֲרֶיךָ וְלֹא תִקּוּם
בְּכָל מִישְׁרָא לְטוֹרָא אִשְׁתֹּבֵב דְּלִמָּא תִּלְגִּי:

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְט
עַל־נַפְשְׁךָ אַל־תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכֶּכֶר
הַהָרָה הַמַּלְט פֶּן־תִּסָּפֶה:

הָיָה שֶׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה", וְאַף־עַל־פִּי שְׂכַתוֹב:
"וַיֵּאָהֶל אֲבָרָם וְגו'", אֶהְלִים הִרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ
עַד חֲבֵרוֹן. הַמַּלְט • לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל אִמְלֻטָּה
שֶׁבִּמְקָרָא, אִשְׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהַמְּלִיטָה
זָכָר", שְׁנִשְׁמַט הַעֶבֶר מִן הָרָחֶם. (תהלים קכד) "כִּצְפֹּר
נִמְלֻטָה", (ישעיה מז) "וְלֹא יָכֹלוּ מַלְט מִשָּׂא", לְהַשְׁמִיט
מִשָּׂא הָרָעִי שֶׁבְּנִקְבֵּיהֶם.

כ"י • הַמַּלְט עַל־נַפְשְׁךָ • דִּינָךְ לְהִצִּיל נַפְשׁוֹת, אַל
תַּחֲסוּס עַל הַמְּמוֹן. אַל־תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ • אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ
עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אֲבָרָהֶם אַתָּה נָצוּל, אֵינְךָ פְּדָא לְרֵאוֹת
בְּפִרְעָנוּתָם וְאַתָּה נָצוּל. בְּכָל־הַכֶּכֶר • כֶּכֶר הַיַּרְדֵּן.
הַהָרָה הַמַּלְט • אֲצִל אֲבָרָהֶם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהֶר, וְאֵין
שְׁנֹאמַר: (לעיל יב) "וַיַּעֲתֵק מִשֶּׁם הַהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו
הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שְׁנֹאמַר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

כלי יקר – עוז והדר

בְּמִלַּח שְׁלֹא נִתְּנָה לְעֵנִי, קָשָׁה לָמוּהוּ
נִעְנִשָּׁה דְּוָקָא בְּפַעַם הַזֹּאת. אֵלֹא לְפִי
שֶׁעֲבָשׁוּ נִצְטַעְרָה עַל אֲבוּד מְמוֹנָהּ
וְהַבִּיטָה בְּמֹה שִׁיְהִיָּה אַחֲרֵי מוֹת בְּעָלָהּ,
וְזֶה שְׁנֹאמַר מֵאֲחֵרָיו, כִּי אִמְרָה
שֶׁבְּעָלָה לֹא יִשְׁאִיר אַחֲרָיו מְאוּמָה וְלֹא
יִהְיֶה לָּהּ מְקוֹם לְגִבּוֹת בְּתַבְּתָהּ מְמוֹנָהּ,

(יז) אַל תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ. לְפִי שְׁלוֹט
וְאִשְׁתּוֹ הָיוּ מִצְטַעְרִים עַל
שֶׁלֹּא הִצִּילוּ גַם אֶת כָּל מְמוֹנָם, לִכְךָ
נֹאמַר (פסוק כו) וּתִבְטֵי אִשְׁתּוֹ מֵאֲחֵרָיו
וְתִהְיֶי נָצִיב מִלַּח, מֵאֲחֵרֶיהָ מִבְּעֵי לָהּ
לְהַבִּיט, וְאִם כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל (כ"ד ג),
נֹא הִי שְׁנִעֲשִׂית נָצִיב מִלַּח לְפִי שֶׁחֲשָׂאָהּ

(יז) וַיְהִי כַּמֶּצֶחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו. לְפִי
שְׂאוֹמַר לָהֶם כִּי מִשְׁחָתִית ה' אֶת הָעִיר,
הַזִּכִּיר שֶׁם שֶׁל רַחֲמִים, עַל כֵּן הָיָה
כַּמֶּצֶחַק בְּעֵינֵיהֶם, כִּי אָמְרוּ וְכִי שֶׁם שֶׁל
רַחֲמִים וְשִׁחָתִית וְיִחְבַּל. אֲבָל הָאִמָּת כֵּן
הוּא, כִּי ה'רְשָׁעִים מִהֶפְכִּים מִדַּת
רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין' (כ"ד ג: טו) תוֹרָה טו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 190)

מסתברא שמי שיש בידו למחות צריך למחות. וגם פשוט הכתובים מוכיח שמגיע על כך ענש חמור, שלכן הצרף אברהם לבקש "האף תספה צדיק עם רשע" (ולא בקש רק שישא הקב"ה לעיר בזכות הצדיקים שבה).

אתה הרשעת עמהם (רש"י יט, יז) וקשה, דהרי כתיב "פן תספה בעון העיר". ויש לומר, שלוט הרשע עם אנשי סדום בכך שלא מכה בידם (וענין רש"י לעיל פסוק ד: שאין אחד מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם). דהנה,

יח ואמר לוט להון בבועו כען רבוני (נ"י ז):

(יח) ויאמר לוט אלהם אל-נא אדני:

אל-נא • אל נא תאמרו אלי להמלט ההרה. נא • לשון בקשה.

נ"י • **אל-נא אדני** • (שבועות לה) רבותינו אמרו: שם זה קדש, שנאמר בו: "להחיות את נפשי", מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו: 'בכעו כען ה'".

יט הא כען אשפח עבדך רחמין גדמך ואסגייתא טיבותך די עבדת עמי לקימא ית נפשי ואנא לית אנא זכיל לאשתזבא לטורא דילמא תערענני בשמא ואימות:

(יט) הנה-נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את-נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן-תדבקני הרעה ומתי:

(מ"א יז) "באת אלי להזכיר את עוני", עד שלא באת אצלי היה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה עמי, ואני צדקת ביניהם. ומשבאת אצלי - לפי מעשיך, אני רשעה.

נ"י • **פן-תדבקני הרעה** • כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק, אני כרשע. וכן אמרה הצרפת לאליהו:

כ הא כען קרתא דא קריבא למעירוק לתמן והיא זעירא אשתזב כען תמן הלא זעירא היא ותתקנם נפשי:

(כ) הנה-נא העיר הזאת קרבה לנום שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי:

ע, הרי קס"א. תן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, ויכשנחרבה סדום, היה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וצווער אחרה לשיבתה אחרי לשיבת סדום ויחרוטיה שנה אחת. הוא שנאמר: "אמלטה נא", נא, בגימטריא נ"א. הלא מצער הוא • והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה. ותחי נפשי • בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

נ"י • **העיר הזאת קרבה** • (שבת י) קרובה לשיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה צדין, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם. כיצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורוג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם

כלי יקר – עוז והדר

תצטער סוף סוף הרי בחיור מאין תאכל (והמן הגרן או מן היקבו), על זה נאמר **ההרה המלט** אצל אברהם היושב בהר (ביר נ"א), כי סופך בתחלתך, כמו שבתחלה מי גרם ללוט להיות לו (וצאן וקבר ואהלים) (לעיל יג ה) ושיבתו עם אברהם גרמה לו (רש"י שם), כך גם עתה המלט אליו, וקרב לגבי דהינא ואידהן' (ע"פ שבועות מזז): תורה יח

נענשה ותחי נציב מלח, כי ב'מלח' ממוין חסר' חטאה ובמלח נדונה: **אבל** ללוט אמר דרך מוסר דיער שהצלת נפשך ואל תחוש על אבדת הקמון שתעזוב אחריו ליורשים (ראה רש"י), כי למך **תביט אחריו** במה שיהיה אחריו ותדאג על עולם שאינו שלך, כי סוף שתעזוב לאחריים חילך. ובדרך זה נפרש בעזרת ה' גם פסוק (ורבים כ) ולא תפאר אחריו. ואם

על פן היתה הבטה זו לה למזכרת עון, כי מדת הדין קטרגה לאמר, לא די שלא עשיתה מן ממונה צדקה שנמשלה למלח על דרך 'מלח ממון חסר' (כתובות סו), והיתה ענינה צרה גם באורחים כי (מצות אפה) (פסוק א) משמע הוא ולא היא, ואם פן חטא חטאה אשתו כי בתוך ההפרכה הגדולה להיות נצטערה על ממונה, לא כדי לעשות בו צדקה כי לאו בת הכי היתה, על פן

♦ יום רביעי ט"ו מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנֶּחֱלָה נְשֹׂאתִי פָנַי גַּם לְדָבָר הַזֶּה לְבַלְתִּי הִפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

כ"י • גם לדבר הזה • לא דיך שאתה נצול, אלא
אף כל העיר אציל בגלגלך. הפכתי. הופך אני,

(כב) מִהֵרָה הַמֵּלֶט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בָּאֵךְ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעֵר:

כ"י • כי לא אוכל לעשות • זהו ענשן של
מלאכים, על שאמרו: "כי משחיתים אנחנו", ונתלו
הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקוק
לומר שאין הדבר ברשותן. כי לא אוכל. לשון

(כג) הַשֵּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵר:

(כד) וַיְהִי־הָהֵמָּה הַמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

כ"י • וה' המטיר • כל מקום שנאמר: "וה' הוא
ובית דינו. המטיר על סדם • בעלות השחר, כמו
שנאמר: "ויכמו השחר עליה", שעה שהלכנה עומדת
ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה
ומהם ללכנה, אמר הקדוש ברוך הוא: אם אפרע
מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים: 'אלו היה
בלילה, כשהלכנה מושלת, לא היינו חרבים'. ואם
אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים: 'אלו
היה ביום, כשהחמה מושלת, לא היינו חרבים', לכן
כתיב: "ויכמו השחר עליה", ונפרע מהם בשעה
שהחמה והלכנה מושלים. המטיר וגו' גפריית

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכְּפָר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה:

כ"י • ויהפך את הערים וגו' • ארבעתן יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר: (איוב כח)
"בחלמיש שלח ידו וגו'".

(כו) וַתִּבְטַ אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתִּהְיֶי נָצִיב מִלָּח:

כ"י • וטבת אשתו מאחרי • מאחרי של לוט. ונתי
נציב מלח • (ב"ר) במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר
ל'ה' תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו: 'אף
המנהג הרע הזה, אתה בא להנהיג במקום הזה?'

כא ואמר לה הא נסיבית אפך אף לפתגמא
הדין בדיל דלא למהפך ית קרתא דבעיתא
עלה:

כמו: "עד בואי", "אחרי ראי", (ירמיה לא) "מדי דברי
בו".

כב אחי לאשתוב תמן ארי לא אפול
למעבד פתגמא עד מיתך לתמן על כן קרא
שמה דקרתא צוער:

יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד
מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד.
על-כן קרא שם-העיר צוער • על שם: "והיא
מפער".

כג שמשא נפק על ארעא ולוט על לצוער:

כד ויי אמטר על סדום ועל עמורה גפרייתא
ואשתא מן קדם יי מן שמאי:

ואש • בתחלה מטר, ונעשה גפריית ואש • (מכילתא בשלח) •
מאת ה' • דרך המקראות לדבר כן, כמו "נשי למך",
ולא אמר: 'נשי'. וכן אמר דוד: (מלכים א א) "קחו עמכם
את עבדי אדוניכם", ולא אמר: 'מעבדי'. וכן
אחשוורוש אמר: "בשם המלך", ולא אמר: 'בשמי'.
אף כאן אמר: "מאת ה'", ולא אמר 'מאתו'. מן
השמים • והוא שאמר הכתוב: (איוב לו) "כי בם ידין
עמים וגו'". כשבא ליסר הבירות, מביא עליהם אש
מן השמים כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן
מן השמים: (שמות טו) "הנני ממטיר לכם לחם מן
השמים".

כה ויהפך ית קרוינא האלין וית כל מישרא
וית כל יתבי קרוינא וצמחא דארעא:

כו וטבתא אשתא מאחריה ותי נציב מלח:
דמלחא:

(כז) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:

(כח) וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו סָדֹם וְעִמּוֹרָה וְעַל כָּל־אֶרֶץ הַכְּפֹר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאָרֶץ כִּקִּיטָר הַכְּבָשָׁן:

כז"י • קיטור • תמור של עשן, שור"א בלע"ו. הכבשן • חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל 'כבשן' שבתורה.

(כט) וַיְהִי בַשָּׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפֹר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מֵתוֹךְ הַהֶפְכָּה בַּהֶפֶךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:

כט"י • ויזכר אלהים את־אברהם • (כ"ה) מהו זכירתו של אברהם על לוט? נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָיו עִמּוֹ כִּי יֵרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָיו:

כ"י • כי ירא לשבת בצוער • לפי שהיתה קרובה לסדום.

(לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אַבְיִנו זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ בְּדֹרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

כ"י • אבינו זקן • ואם לא עכשו, אימתי? שמא ימות, או יפסק מלהוליד. ואיש אין בארץ • סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (בראשית רבה).

(לב) לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אַבְיִנוּ יֵין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאַבְיִנוּ זָרַע:

(לג) וַתִּשְׁקִין אֶת־אַבְיָתָן יֵין בְּלִילָה הוּא וַתֵּבֵא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִוְמָהּ:

כ"י • ותישקין וגו' • יין נזדמן להן במערה, להוציא מהן שתי אמות. ותשכב את־אביה • ובצעירה כתיב: "ותשכב עמו". צעירה, לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חסד עליה הכתוב ולא פרש גנותה. אבל בכירה, שפתחה בזנות, פרסמה

הכתוב במפרש. ובקומה • של בכירה נקוד, (תרי קאלו נכתב ובקומה) לומר שבקומה ידע, ואף־על־פי־כן לא נשמר ליל שני מלשנות. (אמר רבי לוי: 'כל מי שהוא להוט אחר בלמוס של צריזות, לסוף מאכילים אותו מבשרו').

לוסלק לוט מצוער ויתב בטורא ותרתינ בנתה עמה ארי דחיל למתב בצוער ויתב במערמא הוא ותרתינ בנתה:

לא ואמרת רבתא לזערמא אבונא סיב וגבר לית בארעא למיעל עלנא כאורח כל ארעא:

לב איתא נשקי ית אבונא חמרא ונשכוב עמה ונקים מאבונא בנין:

לג ואשקיאה ית אביהן חמרא בלילא הוא ועלת רבתא ושכיבא עם אביהא ולא ידע במשכבה ובקומה:

לדַּוְהָהּ בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְאַמְרַת רַבְתָּא
לְזַעֲרָתָא הָא שְׂכִיבִית רַמְשָׁא עִם אָבָא
בְּשִׁקְנָה חֲמָרָא אָף בְּלִילִיא וְעוֹלֵי שְׂכִיבֵי
עִמָּה וְנִקְנִים מֵאַבּוּנָא בְּנִין:

(ד) וַיְהִי מִמָּחָרֹת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה
הִנֵּן־שֹׁכְבֹתִי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקָנוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה
וּבָאִי שֹׁכְבֵי עִמּוֹ וְנָחִיָּה מֵאַבּוּנֵינוּ זָרַע:

לַהּ וְאַשְׁקִיָּאָה אָף בְּלִילִיא הֵהוּא יֵת אַבּוּהֶן
חֲמָרָא וְקָמַת זַעֲרָתָא וּשְׂכִיבַת עִמָּה וְלֹא יָדַע
בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ:

(ה) וַתִּשְׁקֹנָה גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתִּקֶּם
הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקָמָהּ:

לִי וְעַדִּיאַן תַּרְתִּין בְּנֵת לוֹט מֵאַבּוּהֶן:

(ו) וַתַּהֲרִין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאַבִּיהֶן:

כִּי־׀ וַתַּהֲרִין וְגו' • אָף־עַל־פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתַּעֲבֵרַת מִבִּיאָה רֹאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שְׁלוֹטוֹ בַּעֲצָמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן
(ספרים אחרים: עדות) לחוץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רֹאשׁוֹנָה.

לִי וְיִלְדִית רַבְתָּא בֶּר וְקָרַת שְׁמָהּ מוֹאֵב הוּא
אַבּוּהֶן דְּמוֹאֵבָא עַד יוֹמָא דִּין:

(ז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא
אָבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם:

בָּם" כָּלָל, וּבְמוֹאֵב לֹא הִזְהִיר אֵלָּא שְׁלֹא יִלְחֶם בָּם,
אַבְל לְצַעֲרֵן הִתִּיר לוֹ.

כִּי־׀ מוֹאֵב • זוֹ שְׁלֹא הִיָּתָה צְנוּעָה פְּרִסְמָה שְׁמֵאֲבִיָּה
הוּא, אַבְל צְעִירָה קָרָאתוֹ בְּלִשׁוֹן נָקִיָּה, וְקָבְלָה שְׂכָר
בִּימֵי מִשָּׁה, שְׁנֵאמַר בְּכַנִּי עֲמוֹן: (דברים ב) "וְאַל תִּתְּגַדֵּר

לַח וְזַעֲרָתָא אָף הִיא וְלִידַת בֶּר וְקָרַת שְׁמָהּ
בֶּר עָמִי הוּא אַבּוּהֶן דְּכַנִּי עֲמוֹן עַד יוֹמָא
דִּין:

(ח) וַהַצְעִירָה גַּם־הוּא יִלְדָּה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עָמִי
הוּא אָבִי בְּנֵי־עָמוֹן עַד־הַיּוֹם:

א וְנָטַל מִתְּמָן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דְּרוּמָא וַיֵּתֵב
בֵּין רָקִם וּבֵין חֲגָרָא וְאִתּוֹתֵב בְּגָרָר:

כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קֹדֶשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגָרָר:

לְהִתְרַחֵק מִלוֹט, שְׂיַצָּא עָלָיו שָׁם רַע שְׂבָא עַל בְּנוֹתָיו
(ב"ר) •

כִּי־׀ וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם • כְּשִׁרְאָה שְׁחָרְבוּ הַכַּרְפִּים
וּפְסָקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר:

ב וְאַמַּר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְתָּה אַחֲתִי הִיא
וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶכָא דְּגָרָר וַדְּבַר יֵת שָׂרָה:

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הִיא
וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ דְּגָרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

בּו: (שמואל א ד) "אֵל הַלְקַח אֶרֶזֶן וְגו'", "וְאַל
מוֹת חֲמִיָּה", שְׁנִיָּהם בְּלִשׁוֹן "עַל".

כִּי־׀ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם • כָּאֵן לֹא נָטַל רִשׁוּת, אֵלָּא
עַל־פְּרִיָּתָהּ שְׁלֹא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שְׂכָרָה לְקַחָה לְבֵית
פְּרָעָה עַל־יְדֵי־כֶן. אֵל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ,

ג וַאֲתָא מִימַר מִן קֳדָם יְיָ לֵית אַבְיִמֶלֶךְ
בְּחִלְמָא דְּלִילִיא וְאַמַּר לָהּ הָא אַתְּ מִית עַל
עֵיסַק אַתְמָא דְּדִבְרָתָא וְהִיא אֶתְתָּה גָבֵר:

(ג) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־אַבְיִמֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלַת
בָּעַל:

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר יְיָ הָעַם אָף
זִבְאֵי תַקְטוּל:

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַּם־צָדִיק תִּהְיֶה:

כ"י • לא קרב אליה • המלאך מנעו, כמו שנאמר: האמות חנם? כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כשם שאתה אומר להרגני.

(ה) הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא אמרה אחי הוא בתם לבני ובנקנן כפי עשיתי זאת:

כ"י • גם הוא • לרבות עבדים וגמלים וחמרים שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי: 'אחיה הוא'. בתם לבני • שלא דמיתי לחטא. ובנקנן כפי • נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה.

(ו) ויאמר אֱלֹהִים בְּחַלְמֵם גַּם אֲנֹכִי יִדְעֹתִי כִּי בְתֵם-לִבְנֶךָ עָשִׂיתָ זֹאת וְאַחֲשֹׁךְ גַּם-אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוּלִי עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיךָ לְנָגַע אֵלֶיָּהּ:

כ"י • ידעתי כי בתם לבכך וגו' • אמת שלא דמית מתחלה לחטא, אבל נקיין בפנים אין כאן (הדא אמרה: משמוש נדים וש כאן) • לא-נתתיך • לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטא, שלא נתתי לך כח, וכן: (לקמן לא) "ולא נתנו אלהים", וכן: (שופטים טו) "ולא נתנו אביה לבוא".

(ז) ועתה השב אשת-האיש כי-נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם-אינך משיב דע כימות תמות אתה וכל-אשר-לך:

כ"י • השב אשת-האיש • ואל תהא סבור שמה תתגלה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך: יומי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו) • כי-נביא הוא • ויודע שלא נגעתי בה, לפיכך: "ויתפלל בעדך" (ב"ק צב).

(ח) וישפם אבימלך בפקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר את-כל-הדברים האלה באזניהם ויראו האנשים מאד:

(ט) ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לנו ומה-חטאתי לך כי-הבאת עלי ועל-ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי:

כ"י • מעשים אשר לא-יעשו • מכה אשר לא הרגלה לבא על בריה, באה לנו על-ידך: עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחטם.

(י) ויאמר אבימלך אל-אברהם מה ראית כי עשית את-הדבר הזה:

ויאמר אבימלך לאברהם מה חזית ארי עבדת ית פתגמא הדין:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם בִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין־יֵרָאֵת אֱלֹהִים
בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגֵנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
יֹאמֶר אַבְרָהָם אֲמַרְתִּי רַק אֵין־יֵרָאֵת אֱלֹהִים • אַכְסְנַאי שָׂבָא לְעִיר, עַל עֶסְקִי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עֶסְקִי

אֲשֶׁתוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק שס) 'אֲשֶׁתְּךָ הִיא, אוֹ אַחֲוָתְךָ
הִיא' • יב וַיִּבְרָם בְּקוֹשָׁטָא אַחְתִּי בַת אָבָא הִיא בְּרַם
לֹא בַת אָמִי וְהוּא לִי לְאִנָּתוֹ:

(יב) וְגַם־אִמְנָה אַחְתִּי בַת־אָבִי הוּא אֲךָ לֹא בַת־אָמִי
וְתַהֲיִלִּי לְאִשָּׁה:
כִּי־אֲחֹתִי בַת־אָבִי הוּא • וּבַת אָב מִתַּרְתּ לְכֹן נָח, שְׁאִין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְכַדִּי לְאִמָּת דְּבָרֵיו הִשִּׁיבּוּ כֵּן, וְאִם תֹּאמַר: וְהִלָּא בַת אַחִיו הִתְּנָה?

בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵן כְּבָנִים, וְהָרִי הִיא בַתוֹ שֶׁל תַּרְח, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ".
אֲךָ לֹא בַת־אָמִי • הָרֵן מֵאִם אַחֲרַת הָיָה.

יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי
וַאֲמַר לֹה זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל
כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שָׁמָּה אֲמַר־לִי אַחִי
הוּא:
יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ אוֹתִי וְגו' • אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם מֵה שֶׁתַּרְגָּם, וַיֵּשׁ לִישָׁב עוֹד דְּבַר דְּבֹר עַל אֶפְנֵי: כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִבֵּית אָבִי לְהִיּוֹת מְשׁוּטֵט וְנֹד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיִדְעָתִי שְׁאֵעָבַר בְּמָקוֹם רְשָׁעִים: "וַאֲמַר לֹה זֶה חֲסִדְךָ". כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ • לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵל תַּתְּמָה, כִּי בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֲלֹהוֹת וּלְשׁוֹן מְרוֹת קְרוֹי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף",

"וַאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים", "אֲדֹנָי הָאֲרָץ", וְכֵן: "בְּעָלִי יוֹמֶת", "וְהוֹעֵד בְּבָעָלִי". וְאִם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן הִתְּעוּ? כָּל הַגּוֹלָה מִמָּקוֹמוֹ וְאִינוּ מִלִּשָׁב, קְרוֹי תוֹעָה, כְּמוֹ: (לִקְמָן כ"א) "וְתַלְךָ וְתַתַּע", (תַּהֲלִים קיט) "תַּעֲיִתִי כְּשֶׁה אָבִד", (אִיּוֹב לח) "יִתְּעוּ לְכָל־אָכֶל", יִצְאוּ וַיִּתְּעוּ לְבָקֶשׁ אָכֶלם. אֲמַר־לִי • עָלִי, וְכֵן: (לִקְמָן כ"ו) "וַיִּשְׁאַלּוּ אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם לְאֲשֶׁתּוֹ", עַל אֲשֶׁתּוֹ. וְכֵן: (שְׁמוֹת יד) "וַאֲמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שׁוֹפְטִים ט) "כֵּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגַּתְהוּ".

יד וַיִּקַּח אַבְרָמָלְךָ צֶאֱן וּבָקָר וְעַבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וַיִּתֵּן
לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ:
יִד וַיִּדְבֵּר אַבְרָמָלְךָ עִאֵן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאִמָּהֶן וַיִּהְיֶה לְאַבְרָהָם וְאִתּוֹ לֵה יֵת שְׂרָה אִתְּתָה:

כִּי־וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם • כְּדִי שְׁיִתְּפִים וַיִּתְּפִל עָלָיו.

(טו) וַיֹּאמֶר אַבְרָמָלְךָ הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ
שָׁב:
טו וַיֹּאמֶר אַבְרָמָלְךָ הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ

כִּי־הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ • אָבֶל פְּרָעָה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲשֶׁתְּךָ קַח וְלֶךְ", לְפִי שְׁתַּחֲרָא, שְׁתַּחֲרָאִים שְׁטוּפִי זְמָה.

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךָ כָּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה
הוּא־לְךָ כְּסוּת עֵינָם לְכָל אֲשֶׁר אֶתְּךָ וְאֵת כָּל
וְנִכְחַת:
טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךָ כָּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הוּא־לְךָ כְּסוּת עֵינָם לְכָל אֲשֶׁר אֶתְּךָ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: וְאִתְּכַחַת:

כ"י וְלִשְׁרָה אָמַר • אָבִימֶלֶךְ לְכַבֹּדָהּ, כְּדִי לְפִסְסָהּ: 'הִנֵּה עֲשִׂיתִי לָךְ כְּבוֹד זֶה, נִתְּתִי מָמוֹן לְאַחֶיךָ, שְׁאַמְרָתָּ עָלָיו: "אָחִי הוּא", הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכְּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם'. לְכָל אֲשֶׁר אֶתָּה • יִכְסּוּ עֵינֵיהֶם שְׁלֹא יִקְלוּךְ, שְׂאֵלוּ הַשִּׁבּוּתֶיךָ רִיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: 'לְאַחֵר שְׁנַת־עֲלָל בַּהּ הַחֲזִירָה'. עַכְשָׁיו, שֶׁהֶצְרַכְתִּי לְבִזְבֹּז מָמוֹן וּלְפִי־סֵף, יִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל-כִּרְחִי הַשִּׁבּוּתֶיךָ וְעַל-יָדִי גַם. וְאַתָּה כָּל • וְעַם כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם. וְנִכְחַת • יִהְיֶה

לָךְ פֶּתַח־חַן פֶּה לְהַתְּנֹכַח וּלְהִרְאוֹת דְּבָרִים נִכְרָים הַלָּלוּ, וּלְשׁוֹן 'תּוֹכְחָה' בְּכָל מָקוֹם - בְּרוּר דְּבָרִים, וּבְלִע"ז אֲשֶׁר בִּי"ר, וְאִינְקְלוֹס תִּרְגָּם בְּפָנִים אַחֲרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כִּף הוּא נּוֹפֵל עַל הַתִּרְגוּם: 'הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כְּבוֹד עַל הָעֵינַיִם שְׁלִי שֶׁשָּׁלְטוּ בָךְ, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶתָּה', וְעַל כֵּן תִּרְגוּמוֹ: 'וְחֲזִיתִי יָתִיד וְנִת כָּל דְּעַמָּךְ', וְיֵשׁ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה, אֲבָל יָשׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פֶּרֶשְׁתִּי.

(י) וַיִּתְּפַלֵּל אֲבִרָהִם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אָבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמָּהֶתָּיו וַיִּלְדוּ:

י' וַיִּצְלִי אֲבִרָהִם קִדְּם י' וְאִסִּי י' יֵת אָבִימֶלֶךְ וְנִת אִתָּהּ וְאִמָּהֶתָּה וְאִתְּרוֹהוּ:

כ"י וַיִּלְדוּ • כִּתְּרִגּוּמוֹ 'וְאִתְּרוֹהוּ', נִפְתַּחוּ נִקְבֵּיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לָדָה שְׁלֵהֶם.

(יח) כִּי־עָצַר עֶצֶר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אָבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבִרָהִם:

יח אֲרִי מִיִּחַד אֶחָד י' בְּאִפִּי כָל פֶּתַח וּלְדָא לְבֵית אָבִימֶלֶךְ עַל עִסְק שָׂרָה אִתָּה אֲבִרָהִם:

כ"י בְּעַד כָּל־רַחֵם • כִּנְגֵד כָּל פֶּתַח. עַל־דְּבַר שָׂרָה • עַל־פִּי דְּבוּרָה שֶׁל שָׂרָה.

כא (א) וַיְהִי־הָיָה פֶּקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:

א וַיִּי דְּכִיר יֵת שָׂרָה כִּמְא דִּי אָמַר וַעֲבַד י' לְשָׂרָה כִּמְא דִּי מְלִיל:

הוּא דְּבוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתָּךְ וְגו'". דְּבוּר: "הִיא דְּבַר ה' אֶל־אֲבִרָם" בְּבִרְיַת בֵּין הַבְּתָרִים, וְשֵׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה וְגו'", וְהִבִּיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • לְאֲבִרָהִם.

כ"י וַיְהִי פֶקֶד אֶת־שָׂרָה וְגו' • (ב"ק צב) סִמְךָ פֶּרֶשָׁה זו, לְלַמֶּדךָ, שֶׁכָּל הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבַר, הוּא נִעְנֶה תַּחֲלָה, שְׁנֶאֱמַר: "וַיִּתְּפַלֵּל וְגו'" וְסִמְךָ לִיה: "וַיְהִי פֶקֶד אֶת־שָׂרָה", שֶׁפִּקְדָה כְּבֹר קִדְּם שְׂרָפָא אֶת אָבִימֶלֶךְ. פֶּקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר • בְּהִרְיוֹן. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • בְּלָדָה. וְהִכֵּן הִיא אֲמִירָה וְהִכֵּן

כלי יקר - עוז והדר

לְכַד וּבְלָשׁוֹן 'אֲמִירָה' שְׂאִין בּוֹ חֲבָה כָּל כִּף, כִּי פֶרֶשֶׁת לָךְ לָךְ מִתְחִיל בְּלָשׁוֹן אֲמִירָה (לעיל יב א), וְשֵׁם נֶאֱמַר (לעיל יז טז) וּבְכַרְתִּיהָ וְהִזְיָתָהּ לְגוֹיִם, רָצָה לוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה לְעֹזֵר לְכָל הַגּוֹיִם כִּי יִפְקְדוּ עֲקָרוֹת שֶׁל גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת עִמָּה: זֶהוּ שְׁנֶאֱמַר וַיְהִי פֶקֶד אֶת שָׂרָה, כִּי אֲמַר 'עַם שָׂרָה', פֶּרוּשׁ 'אֶת' מִשְׁמֵשׁ לְשׁוֹן 'עַם' כִּמּוֹ (שְׁמוֹת א א) וְהַבָּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב, שְׂאוֹתָן הָעֲקָרוֹת שֶׁנִּפְקְדוּ עִם שָׂרָה לֹא נִפְקְדוּ כִּי אִם בְּלָשׁוֹן פִּקְדָהּ וּבְלָשׁוֹן 'אֲמִירָה'. אֲמָנָם וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה, פֶּרוּשׁ לְשָׂרָה עֲצָמָה, בְּלָשׁוֹן דְּבוּר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּבְעֲשִׂיהָ מִמֶּשׁ. דְּרָךְ מִשָּׁל, מִי שְׂאִינוּ

וּבִאֵוֶר הָעֵנָן הוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִפְקְדָה שָׂרָה נִפְקְדוּ כָּל הָעֲקָרוֹת עִמָּה, כִּמּוֹ שֶׁפֶרֶשְׁתִּי פֶרֶשֶׁת לָךְ לָךְ (לעיל יז טז) וְהָאֶף־עַל פִּי שֶׁנִּפְקְדוּ עִמָּה מִכָּל מָקוֹם לֹא הָיוּ שׁוֹיִם לְשָׂרָה, כִּי פִקְדִית שָׂרָה בְּלָשׁוֹן 'עֲשִׂיהָ' מִמֶּשׁ בְּפֶעֶל יָדִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּמּוֹ שְׁאֶמְרוּ (מִדְּרַשׁ תַּהֲלִים קֶלֶט ה) 'גְּדוּלָּהִים צִדִּיקִים מִמַּעֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ כִּי הַצִּדִּיקִים נִבְרָאוּ בְּשִׁתֵּי יָדַיִם' כּו', דְּהִינוּ עֲשִׂיהָ מִמֶּשׁ, וּבְלָשׁוֹן 'דְּבוּר' הַמּוֹרָה עַל חֲבָה, כִּמּוֹ שְׁנֶאֱמַר (לעיל יז טז) וְהָיָה דְּבַר ה' אֵלָיו לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִין וְגו': אֲבָל שְׂאֵר הָעֲקָרוֹת בְּלָשׁוֹן 'פִּקְדָה'

כא (א) וַיְהִי פֶקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין לְשׁוֹן 'פִּקְדָה' לְלָשׁוֹן 'עֲשִׂיהָ', כִּי הַפִּקְדָה אֵינָה כִּי אִם זִכְרָה בְּעֵלְמָא, וְהָעֲשִׂיָה הִיא פְעֻלָּה מִמֶּשִׁית, כִּמּוֹ שְׁנֶאֱמַר (לעיל יב ב) וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גְּדוֹלָה, וּמִסִּיק בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (לעיל יא) 'אֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתָךְ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה'. גַּם יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין לְשׁוֹן 'אֲמִירָה' לְלָשׁוֹן 'דְּבוּר', כִּמּוֹ שֶׁפֶרֶשׁ רַש"י פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים (דְּבָרִים ב טז) שֶׁלְשׁוֹן 'דְּבוּר' מוֹרָה יוֹתֵר חֲבָה מִן לְשׁוֹן 'אֲמִירָה', לְפִי שֶׁהַדְּבוּר מוֹרָה עַל בְּרוּר הַדְּבָרִים כִּפְרוּשׁ בַּחֲתוּךְ הַלָּשׁוֹן, וְזֶה מִתְּנִיחַם אֶל לְשׁוֹן 'עֲשִׂיהָ':

(ב) וַתַּהֲרֵ וַתֵּלֶד שָׁרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקֹנִיו לְמוֹעֵד
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱלֹהִים:

כ"י - למועד אשר-דבר אתו • רבי יודן ורבי חמא.
רבי יודן אומר: מלמד שנולד לו' חדשים, שלא
יאמרו: 'מביתו של אבימלך הוא', רבי חמא אומר:
לו' חדשים. למועד אשר-דבר אתו • דמליל יתיה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 42)
היתה בדיוק "למועד אשר דבר אתו אלקים", ולשם מה
מפרט זאת הכתוב. לכן מפרש, שיתור זה מלמדנו שהדבר
היה נקר לכל.

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שְׁמֵ־בְנוֹ הַנּוֹלָד־לּוֹ אֲשֶׁר־
יָלְדָה־לּוֹ שָׁרָה יִצְחָק:

(ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים
כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:

♦ יום חמישי ט"ז מרחשון ♦

(ה) וַאֲבָרָהָם בֶּן־מֵאָה שָׁנָה בַּהֲוָלָד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
(ו) וַתֹּאמֶר שָׁרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמַע
יִצְחָק־לִי:

כ"י - יצחק-לי • ישמח עלי. ומדרש אגדה: הרבה
עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִינִיקָה בָנִים שָׁרָה
כִּי־יָלְדָתִי בֶן לִזְקֹנִיו:

כ"י - מי מלל לאברהם • לשון שבח וחיובות, כמו:
(ישעיה מא) "מי פעל ועשה", (שם נ) "מי ברא אלה", ראוי
מה הוא ומי הוא (ובמה הוא גדול), שומר הבטחתו,
הקדוש-ברוך-הוא מבטיח ועושה. מלל • שנה
הכתוב ולא אמר 'דבר', גימטריא שלו ק', כלומר:

כלי יקר - עוז והדר

אוהב גדול לחברו, אף-על-פי
שלפעמים הוא זוכרו, מכל מקום אינו
עושה כל כך בעבורו, אבל בשביל
אוהבו הוא נכנס בעבי הקורה ועושה
בעבורו:

ומה שנאמר 'וה' בניו', רבותינו ז"ל
אמרו (ביר נא ג) 'כל מקום
שנאמר 'וה' הוא ובית דינו', סמך
מכאן לדברי רבותינו ז"ל (רי"א)
שפקידה זו היתה בראש השנה'

אשר בו הקדוש-ברוך-הוא יושב
בדין עם כל בית דינו שלמעלה,
לכך קורין פרשה זו בראש
השנה: תורה ב

גוקרא אברהם ית שום ברה דאתיליד לה
דילידת לה שרה יצחק:

דוגדר אברהם ית יצחק ברה בר תמניא
יומין כמא די פקיד יתה יי:

ה ואברהם בר מאה שנין פד אתיליד לה ית
יצחק ברה:

וואמרת שרה חדוא עבד לי יי כל דשמע
יחדי לי:

וואמרת מאן מהימן דאמר לאברהם וקיים
דתוניק בנין שרה ארי ילדית בר
לסיבתיה:

לסוף מאה לאברהם. היניקה בנים שרה • ומהו
'בנים' לשון רבים? ביום המשתה הביאו השרות את
בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות: 'לא ילדה
שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 82)

לא התפלאו על כך שאברהם הוליד בגיל זה, שהרי ידעו שהוליד את ישמעאל בגיל שמונים ושש. ורק ליצני הדור, שלא חפשו את האמת, ולצון בעלמא חמדו להם, אמרו "מאבימלך נתעברה שרה".

שהיו אומרות, לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק (רש"י כא, ז) יש לשאל, הרי עדין אין כאן הוכחה שזה בנו של אברהם, ואם כן היו יכולות לומר שנתעברה מאבימלך (כפי שאמרו ליצני הדור - רש"י ריש פרשת תולדות), שהרי אברהם היה בן מאה. ויש לומר, שהשרות

חורבא רביא ואתחסיל ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאתחסיל ית יצחק:

(ח) ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משה גדול
ביום הגמל את יצחק:

כ"י • ויגמל • לסוף כ"ד חדש (גמ' עה) • משה גדול • שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך (כ"ד) •

טוחות שרה ית בר הגר מצריא דילית לאברהם מחיף:

(ט) ויתרא שרה את-בן-הגר המצרית אשר-ילדה
לאברהם מצחק:

רציתה, כמה דתימא: (שמואל ב ב) "קמונו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'".

כ"י • מצחק • לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר: (שמות לב) "ויקמו לצחק". דבר אחר: לשון גלוי עריות, כמה דתימא: (לקמן ט) "לצחק ביי". דבר אחר: לשון

יואמרת לאברהם תרף אמתא דא וית ברה ארי לא ירת בר אמתא דא עם ברי עם יצחק:

(י) ויתאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה
כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני עם יצחק:

זקים וגו', ואמר הלא משחק אני". עם-בני עם-יצחק • (כ"ד) מפיון שהוא בני, אפלו אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל-וחמר "עם-בני עם-יצחק", ששתייהן בו.

כ"י • עם-בני וגו' • מתשובת שרה: "כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני", אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירשה, ואמר: 'אני בכור ונוטל פי שנים', ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דתימא: (משלי כו) "כמתלהלה היורה

יא ובאיש פתגמא לחדא בעיני אברהם על עיסק ברה:

(יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו:

כ"י • על אודת בנו • (כ"ד) על ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לשלחו.

יבואמר יי לאברהם לא יבאש בעיניך על עולימא ועל אמתך כל די תימר לך שרה קבל מפה ארי כיצחק יתקרון לך בנין:

(יב) ויאמר אלהים אל-אברהם אל-ירע בעיניך על-הנער ועל-אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

כ"י • שמע בקלה • (בקול רוח הקדש שבה). למדנו, שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות.

כלי יקר – עוז והדר

בנבואה פי לא יירש עם בני ממצעשה אביו אברהם הטובים, ועל כן נשאר החפץ שמה ילמד יצחק ממנו. ויתר ענין פרשה זו עין לקמן פרשת חיי שרה בפסוק (ושמה קטורה) (ולחן כה א: תורה יא

המצרית הולידה בדומה לה, כי כל המצריים שטופי זמה שנאמר ויחזקאל כג ונורמת סוסים וזקמתם ותלדותיהן כיוצא בהם, על כן אמרה שרה לגרשו כדי שלא ילמד יצחק ממצעשיו. ואם תאמר אדרבה, שמה יצחק יהפכו ויחזירו למוטב, על זה אמרה ידעתי

(י) כי לא יירש בן האמה הזאת. וכי בעבור שגרשו אי אפשר לו לחזור לירשתו אחרי מות אביו. ונראה שעל ירשת המעשים הוא מדבר, כי ראתה שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק 'בגלוי עריות' (כ"ד גג יא), מצד שהיה בן הגר

(יג) וגם את־בן־האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא:

יג וְאֵף יָת בֶּר אִמָּתָא לְעַם אֲשׁוּנְהָ אָרִי בְנֶךְ
הוא :

(יד) וַיֵּשְׁבוּ אֲבֵרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת מִיִּם
וַיִּתֵּן אֶל־הָגֵר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ
וַתֵּלֶךְ וַתִּתֵּעַ בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:

יד וַיֵּשְׁבוּ אֲבֵרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח דְּמִיָּא וַיִּהַב לְהָגֵר שׁוּי עַל כְּתֻפָּהּ וַיִּתֵּן
רְבִיָּא וְשִׁלְחָהּ וַאֲזִילַת וַתַּעַת בְּמִדְבָּרָא (נ"י)
בְּמִדְבָּר) בְּאֵר שָׁבַע:

נ"י לָחֶם וַחֲמַת מִיִּם • וְלֹא כֶסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה
שׁוֹנָאוֹ עַל שֶׁצָּא לְתַרְבוּת רָעָה. וְאֶת־הַיֶּלֶד • אֵף
הַיֶּלֶד שָׁם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עֵינֵי רָעָה,

וַאֲחֻזָּתוֹ חֲמָה וְלֹא יָכוֹל לִילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). וַתֵּלֶךְ
וַתִּתֵּעַ • חֲזָרָה לְגִלְגָּלִי בֵּית אָבִיהָ (כ"ה) •

(טו) וַיִּכְלוּ הַמִּיִּם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת
אֶחָד הַשִּׁיחִים:

טו וַיִּשְׁלִימוּ מִיָּא מִן רְבִיָּא וַיִּרְמַת יָת רְבִיָּא
תַּחַת חַד מִן אֵילָנִיָּא :

נ"י וַיִּכְלוּ הַמִּיִּם • לְפִי שֶׁדָּרְךְ חוֹלִים לְשִׁתּוֹת הִרְבָּה.

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתָּשָׁב לָהּ מִנְּגֵד הַרְחֵק בְּמִטְחָיו קָשֶׁת כִּי
אִמְרָה אֶל־אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשָׁב מִנְּגֵד וַתִּשָּׂא
אֶת־קִלְהָ וַתִּבְרֶךְ:

טז וַאֲזִיל וַיִּתִּיבַת לָהּ מִקְּבֵל אֶרְחִיקַת (נ"י)
אֶרְחִיקַת) כְּמִיגַר כְּשִׁתָּא אָרִי אִמְרַת לֹא אֲחֻזִּי
בְּמוֹתָא דְרְבִיָּא וַיִּתִּיבַת מִקְּבֵל וַאֲרִימַת יָת
קְלָהּ וּבִכַּת :

נ"י מִנְּגֵד • מִרְחֹק (כ"ה) • בְּמִטְחָיו קָשֶׁת • כְּשִׁתִּי
טִיחֻת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִית חֵץ. בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שִׁהֲטִית
בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֶׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר:
הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'בְּמִטְחִי קָשֶׁת', מִשְׁפָּט הִי"ו לִיכְנֹס
לְכָאן, כְּמוֹ: (ש"ה ש"ב) "בְּחִגְרִי הַסֹּלַע", מִגְזֵרֶת: (ישעיה יט)

"וְהִיָּתָה אֲדָמַת יִהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא", וּמִגְזֵרֶת: (תהלים
קז) "יִחְגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשֹׁכּוֹר", וְכֵן: (ש"ה סה) "קִצְוִי אֶרֶץ",
מִגְזֵרֶת קִצָּה. וַתָּשָׁב מִנְּגֵד • כִּינֵן שֶׁקָּרַב לְמוֹת הוֹסִיפָה
לְהִתְרַחֵק.

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מִלֵּאָה
אֱלֹהִים • אֶל־הָגֵר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ
הָגֵר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹר
בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם:

יז וַיִּשְׁמִיעַ קָדָם יי יָת קְלָהּ דְרְבִיָּא וַיִּקְרָא
מִלֵּאָא דִּי לְהָגֵר מִן שָׁמַיָּא וַאֲמַר לָהּ מַה
לָךְ הָגֵר לֹא תִדְחִלִי אָרִי שְׁמִיעַ קָדָם יי יָת
קְלָהּ דְרְבִיָּא בְּאִתֵּר דְּהוּא תִמָּן:

נ"י אֶת־קוֹל הַנְּעֹר • מִכָּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוּלָה
מִתְּפִלַּת אַחֲרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמַת לְהִתְקַבֵּל (כ"ה) •
בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם • (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
עֲכָשׁוֹ הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת.
לְפִי שֶׁהָיָה מִלֵּאכִי הַשֶּׁרֶת מִקְטָרְגִּים וְאוֹמְרִים: 'רְבוּנוֹ
שָׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֲתִיד זֶרְעוֹ לְהִמִּית בְּנִיךְ בְּצִמָּא, אִתָּהּ
מַעֲלָה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עֲכָשׁוֹ, מַה הוּא, צָדִיק
אוֹ רָשָׁע? אָמְרוּ לוֹ: 'צָדִיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשָׂיו
שָׁל עֲכָשׁוֹ אָנִי דָנוּ, וְזֶהוּ: "בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם". וְהִיכֵן
הִמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶאצַּר,

שְׁנֵאמַר: (ישעיה כא) "מִשָּׂא בְעָרְב וְגו'" לְקִרְאָת צִמָּא הָתִיו
מִיִּם וְגו', כְּשֶׁהָיָה מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבֵיִים, הָיָה
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשָׂבָאִים: 'בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוּנוּ
אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ יִשְׁמַעְאֵל, וִירְחֻמוּ עָלֵינוּ', שְׁנֵאמַר:
(ש"ה כה) "אֶרְחֻת דְּדָנִים", אֵל תִּקְרִי דְדָנִים, אֵלֹא דוֹדִים.
וְאֵלֹו יוֹצֵאִים לְקִרְאָתָם וּמִבִּיאִין לָהֶם בְּשׁוֹר וְדָג מְלוּחַ
וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כְּסִבּוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֹאִים מִיִּם,
וְכִשְׁמִכְנִיסוֹ לַתּוֹךְ פִּיו וּפּוֹתַחוֹ, הָרִיחַ נִכְנָסֶת בְּגוֹפּוֹ
וּמֵת.

(יא) קוֹמִי שְׂאֵי אֶת־הַנֶּעֱר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדָךְ בּוֹ כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימוֹנִי:

יח קומי טולי ית רביא ואתקיפי ית ידך בה
ארי לעם סגי אשונה:

(יב) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאֵר מִים וַתֵּלֶךְ וַתַּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מִים וַתִּשֶׁק אֶת־הַנֶּעֱר:

יט וגלא יי ית עיניה וחתה וירא בירא דמיא
ואזלת ומלת ית רקבא מיא ואשקיא ית
רביא:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעֱר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רַבָּה קִשְׁתּוֹ:

כ ויהוה מימרא דיי בסעדה דרביא ורביא
ויתב במדברא ויהוה רבי קשתא:

כז"י רַבָּה קִשְׁתּוֹ • יוֹרָה חֲצִים בְּקִשְׁתּוֹ • קִשְׁתּוֹ • עַל שֵׁם הָאֲמֻנֹת, כְּמוֹ: חֲמַר, גָּמֶל, צִיד, לְפִיכֹךְ הַשִּׁי"ן מְדַגְּשֵׁת, הִיא יוֹשֶׁב בְּמִדְבָּר וּמִלְסָטִים אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנָאֲמַר: (לעיל טז) "יָדוּ בְּכָל וָגו'".

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר פֶּאֶרֶן וַתִּקַּח־לּוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כא ויתב במדברא דפארן ונסיבת לה אמה
אתתא מארעא דמצרים:

כז"י מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • מִמְּקוֹם גְּדוּלָּהּ, שְׁנָאֲמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וָגו'", הִינּוּ דְאֲמַרִי אֲנָשִׁי: 'זֶרֶק חוּטְרָא לְאֻיָּרָא, אַעֲקְרִיהָ קָאִי.

♦ יום שישי י"ז מרחשון ♦

(כב) וַיְהִי בַּעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שֹׂר־צָבָאוּ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:

כב ויהוה בעדנא ההיא ואמר אבימלך ופיכל
רב חילה לאברהם למימר מימרא דיי
בסעדך בכל די את עבד:

כז"י אֱלֹהִים עִמָּךְ • לִפִּי שָׂרָאוּ שִׁינְאָא מִשְׁכוּנַת סֹדֶם לְשָׁלוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים נִלְחָם וְנִפְּלוּ בִידּוֹ, וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לְזִקְנִיו.

(כג) וַעֲתָה הִשְׁבַּעָה לִּי בָאֱלֹהִים הִנֵּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי בַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּהּ בָּהּ:

כג ובענן קים לי במימרא דיי הקא דלא
תשקר בי ובכרי ובבר ברי פטיבותא די
עבדית עמך תעבד עמי ועם ארעא
דאתותבתא בה:

כז"י וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי • עַד כָּאֵן רַחֲמֵי הָאֵב עַל הַבֶּן. בַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ: "הִנֵּה אֲרֻצִּי לְפָנֶיךָ" (בראשית רבה) •

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ:

כד ואמר אברהם אנא אשבע:

(כה) וַהֲוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בָּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:

כה ואוכח אברהם ית אבימלך על אידות
בירא דמיא די אניסו עבדי אבימלך:

כז"י וַהֲוֹכַח • נְתוּכַח עֲמוֹ עַל כָּךְ.

כו וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעִית מֶאֵן עֲבַד יְתִּי
פִתְגָמָא הַדִּין וְאַף אֶת לֹא חֵיטָא לִי וְאַף אֲנִי
לֹא שְׁמַעִית אֶלְהִינן יוֹמָא דִּין:

(כו) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעִית מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְגַם־אֵתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
בְּלִילִי הַיּוֹם:

כו וידבר אברהם עמו ותורין ויבב לאבימלך
וגזרו תרויהון קנים:

(כו) וַיִּקַּח אֲבִרְהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ
שְׁנֵיהֶם בְּרִית:

כח וַיֵּצֵב אֲבִרְהָם יְתִי שְׁבַע חֹרְפֵן דְּעָאן
בְּלַחוּדִיקָן:

(כח) וַיַּצֵּב אֲבִרְהָם אֶת־שְׁבַע כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהֵן:

כט וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה הִנֵּה שְׁבַע
חֹרְפֵן אֵלַי דְּאַקְמָתָא בְּלַחוּדִיקָן:

(כט) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שְׁבַע
כִּבְשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה:

ל וַיֹּאמֶר אַרְי יְתִי שְׁבַע חֹרְפֵן תִּקְבַּל מִן יְדִי
בְדִיל דְּתַהֵי לִי לְסִהְרֵי אַרְי חֲפְרִית יְתִי בִּירָא
הַדִּין (נ"י הָדָא):

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שְׁבַע כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיַּדִּי בְּעִבּוּר
תַּהֲיֶיהָ־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת־הַפָּאָר הַזֹּאת:

וַאֲמָרִים: 'אֲנַחְנוּ חֲפְרָנוּהָ'. אָמְרוּ בִּינֵיהֶם: כָּל מִי
שִׁיתְרָאָה עַל הַבָּאָר וַיַּעֲלוּ הַמַּיִם לְקִרְאָתוֹ, שְׁלוֹ הִיא,
וַעֲלוּ לְקִרְאָת אֲבִרְהָם.

מ"י - בְּעִבּוּר תַּהֲיֶיהָ־לִּי • זאת. לְעֵדָה • לשון עדות
שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצְבָּה". כִּי חֲפַרְתִּי
אֶת־הַבָּאָר • מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אַבְיִמֶלֶךְ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו פרשת וירא)

ובדרך של קל-וחומר: אם בימי אברהם, כאשר מדבר ב**בני
נח**, ולפני מתן תורה, הביאה דרך זו ל"**הפרת אותי
בבריתי**",

"מעשה אבות סימן לבנים" - יש לנהוג כאברהם אבינו
ולפרסם אלקות בעולם, כפי שהוא נהג, ואף **אָסֵן** פעולתו
הוא סימן לבנים.

על־אחת־כמה־וכמה לאחר מתן תורה, וכאשר מדבר על
יהודי, שהוא "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל
המצוות...", וְעֹשֵׂית הַמִּצְוֹת היא לרצונו. יתר־על־כן: הַכִּפִּיָּה
והלחץ יגרמו לכך, שְׁזָה יְהִיָּה רָצוֹנוֹ הַגָּלוּי, עד לידי "מצוה
גוררת מצוה", והוא יקים את כל המצוות באֵפֶן מְשֻׁלָּם.

אין להסתפק בקריוב יהודים הנמצאים בביתו, אלא צריך
לצאת ל"רחוב" ולטפל שם ביהודים ה"עוברים ושבים".
בפעילות זו יש להשתדל בכל דרך אפשרית, גם כאשר
לשם כך צריך לתת ל"עוברים ושבים" מזון ומשקה.
יתר־על־כן: אֵפֶלוּ כאשר הדרך להשפעה עליהם היא
באמצעות **לחץ** (בדרך התורה, כמובן, ש"דרך־ה' דרכי
נעים").

עבודת זאת של פרסום שמו של הקב"ה בעולם באֵפֶן של
"הפרת אותי בבריתי", תחיש במדה כנגד מדה, את קיום
ההבטחה "כי מלאה הארץ דעה..." על־ידי ש"יעמוד מלך
מבית דוד... ויכוף **כל** ישראל לילך בה ולחזק בדקה" של
התורה שבכתב והתורה שבעל־פה, בגאולה האמתית
והשלמה על־ידי משיח צדקנו.

ואם יבוא הטוען ויטען: מהי התועלת בכך? האדם שלחצו
עליו לברך, לקרא קריאת שמע, להתפלל - עושה זאת
ללא רצון, ללא חשק. האחר מניח תפלין בפעם הזאת, כדי
ל"התפטר" מן הלחץ, אף אין לדעת מה יְהִיָּה מחר.
על כך מסופר לנו ב**תורה** - מלשון הוראה - בסיפור הנ"ל,

לא על בן קרא לאתרא ההוא באר שבע ארי
תמן קימו תרויהון:

(לא) עַל־בֶּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בָּאָר שְׁבַע בִּי שָׁם
נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:

לב וגזרו קנים בכאר שבע וקם אבימלך
ופיכל רב חילה ותבו לארע פלשתאי:

(לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּכָאָר שְׁבַע וַיָּקֶם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכָל
שַׁר־צָבָאוֹ וַיָּשְׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

(לג) וַיֵּטַע אֲשֵׁל בְּבֶאֱר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה
אֶל עוֹלָם:
לג וַיִּנָּצִיב נֶצְבָּא (נ"י אילנא) בְּבֶאֱר שָׁבַע וַצְלִי
תַמָּן בְּשֵׁמָא דַּיָּי אֱלֹהָא דְעֻלְמָא:

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, אֱלֹהִים לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר
שְׂאוּכְלִים וְשׁוֹתִים, אָמַר לָהֶם: 'בָּרְכוּ לִמִּי שְׂאֻכְלָתֶם
מִשְׁלֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שְׂמִשְׁלִי אַכְלָתֶם, מִשְׁלֵי מִי שְׂאֻמֶּר
וְהִיָּה הָעוֹלָם, אַכְלָתֶם' (סוטה י').

וְיִקְרָא־שָׁם וְגו' • עַל־יְדֵי אוֹתוֹ אֲשֵׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל
רַב וְשִׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'פְּרָדֶס לְהָבִיא
מִמֶּנּוּ פְרוֹת לְאוֹרְחִים בְּסֻעָה', וְחַד אָמַר: 'פְּנִדֶק
לְאַכְסֻנְיָא, וְכוּ כָל מִינֵי פְרוֹת', וּמִצִּינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה
בְּאֱהָלִים, שְׁנָאֻמֶּר: (דניאל יא) "וַיֵּטַע אֱהָלִי אֶפְדָּנוּ".
וַיִּקְרָא־שָׁם וְגו' • עַל־יְדֵי אוֹתוֹ אֲשֵׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטר־שיחות כרך טו, עמוד 122 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

התועלת בברכה שעל־ידי בפייה

וַיֵּשׁ לִזְמֹר הַבְּאוּר בְּזָה:
כָּל אֶדָם, אֶפִּילוּ בֶן נֹחַ, בִּיכְלָתוֹ לְהִגִּיעַ לְהַפְרָה שִׁ"ש בַּעַל
הַבַּיִת לְבִירָה זו", וְלִכְן הִתְעַשֶּׂק אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְפָרְסָם אֶת
אֲלֻקָּתוֹ וַיִּתְּבֵרף "בְּפָה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב".
אֶף כְּשֶׁנָּהָה אֲנָשִׁים שְׂאִינָם מִבְּנִים אֶת זֶה, וְאֵין הֵם בָּאִים
לְהַפְרָה זוּ מַעֲצָמָם, הַבִּין אַבְרָהָם שְׂגִסְוֹתָם וְחִמְרִיוֹתָם גְּדוֹלָה
מְאֹד, וְלִכְן אֵין הֵם יְכוּלִים לְהִגִּיעַ לְהַפְרָה זוּ.
וְלִכְן תִּבְעֵה מִהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גְּדוֹל, דְּעַל־יְדֵי־זֶה פִּעַל בְּטוֹשׁ
וּשְׁבִירָה בְּגִסְוֹתָם וְחִמְרִיוֹתָם, וְכַד־אֵיתָא בְּזֵהר הַקְדוּשׁ (חלק
ג קסח, א. הובא בתניא ריש פרק כט) "אֲעָא דְלָא סְלִיק בִּיה
נְהוּרָא מִבְּטָשִׁין לִיה, גּוּפָא דְלָא סְלִיק בִּיה נְהוּרָא כּו'
מִבְּטָשִׁין לִיה", וְאֵז הִגִּיעוּ כְּבֵר מַעֲצָמָם לְהַפְרָה שִׁ"ש
בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוּ".

וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: (כא, לג)
אֵל תִּקְרִי וַיִּקְרָא אֵלָא וַיִּקְרִיא, מִלְּמוֹד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם
אֲבִינוּ לְשִׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה בְּפָה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב. כִּי־צַד, לְאַחַר
שְׂאֻכְלוּ וְשָׁתוּ, עֲמָדוּ לְבָרְכוּ. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשְׁלִי אַכְלָתֶם?
מִשְׁלֵי אֱלָקִי עוֹלָם אַכְלָתֶם, הוֹדוּ וְשִׁבְחוּ וּבָרְכוּ לִמִּי שְׂאֻמֶּר
וְהִיָּה הָעוֹלָם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)
בְּמִדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה מט, ד) מוּבָא, שְׂאֻלוֹ שְׁלָא רָצוּ
לְבָרְךָ אֶת הַקֶּבֶ"ה, תִּבְעֵה מִהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גְּדוֹל עַל מַה
שְׂאֻכְלוּ וְשָׁתוּ, וּמִפִּינֵן שְׁלָא רָצוּ לְשַׁלֵּם, נִתְרָצוּ לִזְמֹר "בְּרוּךְ
אֵל עוֹלָם שְׂאֻכְלָנוּ מִשְׁלֹ".
וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה מְאֹד, מַה תּוֹעֵלַת מִצְאָ אַבְרָהָם לְהַכְרִיחַ
אֲנָשִׁים לְהַגִּיד "בְּרוּךְ אֵל עוֹלָם כּו'", דָּאֵם לֹא רָצוּ לְהַגִּיד
אֶת זֶה מְרָצוֹנָם הַטּוֹב, מַה תּוֹעֵלַת יֵשׁ לְהַגִּיד דְּבָרִים אֵלּוּ
רַק מִן הַשְּׁפָה וְלַחֲוִין, מִצַּד הַהִכָּרָה?

(לד) וַיִּגֵּר אַבְרָהָם בְּאַרְץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:
לד וַאֲתוּתֵב אַבְרָהָם בְּאַרְע פְּלִשְׁתַּאי יוֹמִין
סְגִיאיִין:

מִשֵּׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאַרְץ
פְּלִשְׁתִּים, וְכֵן צ"ט שָׁנָה הָיָה, שְׁהָרִי בְּשִׁלְיִשִּׁי לְמִילָתוֹ
בְּאוּ אֲצֻלוֹ הַמִּלְאָכִים, הָרִי כ"ה שָׁנָה, וְכֵן בָּא הַפְּתוּב
יָמִים רַבִּים", מְרַבִּים עַל הָרֵאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַפְּתוּב
לְסַתֵּם, אֲלָא לְפָרֵשׁ, וְאֵם הָיוּ מְרַבִּים עַל־יָהִם שְׁתֵּי
שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר, הָיָה מִפְּרָשָׁם, וְעַל־כִּרְחֹךְ אֵינָם יִתְרִים
יִתֵּר מִשְׁנָה, הָרִי כ"ו שָׁנָה, מִיָּד יֵצֵא מִשֵּׁם וְחִזּוֹר
לְחִבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קִדְמָה לְפָנֵי עֲקֻדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק
שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנִים, כִּךְ שְׁנוּיָה בְּסִדְר עוֹלָם' (כ"ה).

וְיָמִים רַבִּים • מְרַבִּים עַל שֶׁל חִבְרוֹן, בְּחִבְרוֹן
עָשָׂה כ"ה שָׁנָה, וְכֵן כ"ו, שְׁהָרִי בֶן ע"ה שָׁנָה הָיָה
בְּצִאתוֹ מִחֵרֶן, אוֹתָהּ שָׁנָה: "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי
מִמְרָא", שְׁלָא מִצִּינוּ קִדָּם לְכֵן שְׁנִיתִשְׁב אֵלָא שָׁם,
שְׁבָכַל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנָה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ,
שְׁנָאֻמֶּר: "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם", "וַיַּעֲתֵק מִשֵּׁם", "וַיְהִי
רָעָב... וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרֵימָה", וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה
אֲלָא שְׁלִשָּׁה חֲדָשִׁים, שְׁהָרִי שְׁלַחוּ פְרַעֲה. מִיָּד: "וַיִּלָּךְ
לְמִסְעָיו" עַד "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר
בְּחִבְרוֹן", שָׁם יָשַׁב עַד שְׁנֵי־פָכָה סְדוּם, מִיָּד: "וַיִּסַּע

♦ שבת קודש י"ח מרחשון ♦

א וְהָיָה כִּתְר פִּתְר פִּתְרִיָּה קְאֵלִין וַיִּי נְסִי קֵת
אַבְרָהָם וְאָמַר לָהּ אַבְרָהָם וְאָמַר הָא אָנָּא:

כב (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה
אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

כ"י אחר הדברים האלה • יש מרבתינו אומרים: (סנהדרין פט) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד'. אומר לו: 'כלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעצב'. ויש אומרים: 'אחר דבריו של

ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שכל בן י"ג שנה, ולא מחה, אומר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני, אלו אומר לי הקדוש-ברוך-הוא: 'זבח עצמך לפני', לא הייתי מעצב'. הנני כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון.

(ב) ויאמר קחנא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-ארץ המדיה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך:

בואמר דבר בען ית ברוך ית יחידך די רחמם ית יצחק ואיזל לך לארעא פולחנא ואסקה קדמי תמן לעלתא על חד מן טורינא די אימר לך:

ורבתינו זכרונם-לברכה פראשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואנוקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור, נרד ושאר בשמים. והעלהו • לא אומר לו 'שחטהו', לפי שלא היה חפץ הקדוש-ברוך-הוא לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עלה, ומשהעלהו, אומר לו: הורידהו. אחד ההרים • הקדוש-ברוך-הוא מתהא הצדיקים (ספרים אחרים: משהא לצדיקים), ואחר-כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן: (לעיל יב) "אל הארץ אשר אראך", וכן ביונה: (ינה ג) "וקרא אליה את הקריאה".

כ"י קחנא • אין נא, אלא לשון בקשה, אומר לו: 'בבקשה ממך, עמד לי בזה הנסיון, שלא יאמר: הראשונות לא היה בהן ממש' (סנהדרין פט). את-בנך • אומר לו: 'שני בנים יש לי', אומר לו: "את-יחידך". אומר לו: 'זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו', אומר לו: "אשר-אהבת". אומר לו: 'שניהם אני אוהב', אומר לו: "את יצחק". ולמה לא גלה לו מתחלה? שלא לערבבו פתאם, ותזוז דעתו עליו ותשרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. ארץ המדיה • ירושלים, וכן בדברי הימים (ב ג): "לכנות את בית ה' בירושלים, בהר המזריה".

(ג) וישכם אברהם בבקר ויחבש את-חמורו ויקח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל-המקום אשר-אמר לו האלהים:

ג ואקדים אברהם בצפרא וזרי ית חמרה ודבר ית תרין עולימוהי עמה וית יצחק ברה וצלח אצי לעלתא וקם ואזל לאתרא די אמר לה יי:

שאם יצטרף האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו. ויבקע • תרגומו: וצלח, כמו: (שמואל ב יח) "וצלחו הירדן", לשון בקוע, סנדר"א בלע"ז.

כ"י וישכם • נזדרז למצוה (פסחים ד). ויחבש • הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאברהם מקלקלת את השורה. את שני נעריו • (ב"ר) 'ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב' אנשים,

כלי יקר - עוז ודוד

וזלת אברהם ידע סוד זה, כי על פן קראו (פסוק יד) 'ה' יראה' כמו שיתבאר בסמוך בעזרת ה' בפסוק 'ה' יראה': דבר אחר אשר אמר אליה, כי לעתיד יהיה דבר ה' אל נביאיו משם, כמו שצאמר (שמות כה כב) 'וידברתי אתך מעל הכפרת': ויש אומרים, אשר אמר אליה קאי על והעלהו לעלה, לא אומר והעלהו עולה, אלא לעולה הינו להעלות עולה אחרת אשר אמר אליה מי יהיה העולה, או בנה או איזו דבר אחר: תורה ג

בעל באשתו אשר שם 'יה' מתוך ביניהם (פרקי ד"א פ"א, ראה סוטה יז), ויגיד עליו ריעו) חמש עשרה מעלות שהיו מן עזרת אנשים לעזרת נשים (מידות פ"ב מ"ה) כמספר שם 'יה'. והיה סימן לבית המקדש שייבנה בו אחר חמש עשרה דורות שמאברהם עד שלמה' (שומר טו כז): ומה שצאמר על אחד ההרים אשר אמר אליה, לפי שהמקום ההוא לא גלה הקדוש-ברוך-הוא לשום בריה שבו יבנה המקדש כמו שיתבאר טעמו לקמן פרשת ראה (דברים יב) בעזרת ה',

כב (ב) ולך לך אל ארץ המדיה. הוביר לך לך, הינו אל עצמותך, כי משם תוצאות החמר אשר לקח ממקום שצאמר בו (שמות כ כא) ומזבח אדמה תעשה לי, כמבאר פ'שט לך לך (לעיל יב א). ובמלת המדיה נראה 'ה' מיתר, שהרי נצאמר (ש"ה ש ד ו) ואלף לי אל הר המורו, אלא לפי ששם מקום אבן שתיה אשר ממנו השתתו שני עולמות שנבראו בשם של 'יה' (מנחות כט: ראה יומא נד:). כי (שער השמים) שם הוא (להלן כח יז) ושם נשלם הוויג בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל כדבוק

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

ד בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה וַזְּקַף אֲבָרָהָם יָת עֵינֵיהִי וַחֲזָא יָת אֶתְרָא מֵרַחֵיק:

וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכָּה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם לְעוֹלִימָוֶהֱ אוֹרִיכוֹ לָכוּן הֵכָא עִם חֲמָרָא וְאַנָּא וְעוֹלִימָא נִתְמַטִּי עַד כָּא וְנִסְגִּיד וְנִתּוּב לְוִתְכוּן:

וַיִּקַּח אֲבָרָהָם אֶת־עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עַל־יֶצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בִּידּוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמֶּאֱכָלֶת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַיִּנְסִיב אֲבָרָהָם יָת אָעִי דְעֵלְתָא וְשׁוּי עַל יֶצְחָק בְּרָה וְנִסִּיב בִּידָהּ יָת אֶשְׁתָּא וְיָת סִכְנָא וְאַזְלוּ תַרְוֵיהוֹן בְּתָרָא (נ"י בְּתָדָא):

וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אֲבָרָהָם, שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ שְׁהוֹלֵף לִשְׁחַט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵף בְּרָצוֹן וְשִׁמְחָה בְּיֶצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מְרַגֵּשׁ בְּדָבָר.

לִי הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ". וְנִשְׁוֹבָה • נִתְנַבֵּא שִׁשְׁיָשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם.

(ו) וַיֹּאמֶר יֶצְחָק אֶל־אֲבָרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיָּהּ הִשָּׂה לְעֵלָה:

וַיֹּאמֶר יֶצְחָק לְאֲבָרָהָם אָבוּהִי וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הָאֵנָּא בְּרִי וַיֹּאמֶר הָאֵשׁתָּא וְאֶעֱבֹא וְאֵן אִימְרָא לְעֵלְתָא:

(ז) וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

(ח) וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

(ד) וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק. אָבֵל לֹא מִקְרֹב, כִּי רָאָה זֵו שְׂכִינַת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ־הוּא שְׁנָקָרָא 'מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם' (בִּר סו ט) מֵרַחֵק וְזָקָא, רָאִיָּה חוֹשִׁית בְּהִסְתַּכְלוּת בְּשִׁמְשׁ שְׁמִרְחוּק יָכוֹל הָאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בִּיה אָבֵל לֹא מִקְרֹב, כִּי אֵין כַּח בְּחוּשׁ הָרְאוּת לְהִסְתַּכֵּל בְּשִׁמְשׁ בְּהִיוּתָהּ קְרוֹבָה לְאָדָם, קֵל וְחָמֵר בֵּן בְּנוֹ שֶׁל קֵל וְחָמֵר זֶה־זֵו שְׂכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה (שְׁמוֹת א ג) אֶסְכְּרָה זָא וְאֶרְאֶהוּ וְגו', 'אֶסְכְּרָה זָא' הֵינּוּ לְהִתְרַחֵק מִן הַמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ וְלֹא לְהִיּוֹת קְרוֹב לוֹ, וְהַכֵּל בְּדִי שִׁיבֹכֵל לְרִאוּת. וְכֵן אָמַר יִרְמְיָהּ (לא א) וּמִרְחוֹק ה' נִרְאָהוּ, מִשְׁמַע אָבֵל לֹא

מִקְרֹב: תוֹרָה ה

(ה) שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר. 'עִם' הַדּוּמָה לְחֲמוֹר' (יבְמוֹת סב), דָּאִם לֹא בֵּן הָוָה לִיָּה לְמִימֵר 'יֵשֵׁב הַחֲמוֹר עִמָּכֶם' וְלִמָּה עֲשֶׂה אוֹתָם טְפִלָּה אֶל הַחֲמוֹר, אֲלֹא לְפִי שֶׁהֵם דּוּמִים לְחֲמוֹר מִצַּד בְּהִמְיוּתָם וְהֵם גְּרוּעִים מִמֶּנּוּ, כִּי הַחֲמוֹר פּוֹעֵל בְּטֻבֵּעַ וְהִמָּה חוֹטְאִים בְּרָצוֹן, עַל כֵּן עֲשֶׂה אוֹתָם טְפִלָּה אֶל הַחֲמוֹר: תוֹרָה ו

(ו) וַיֹּאמֶר אָבִי וְגו'. וְלֹא אָמַר לוֹ יֶצְחָק עֵדִין בְּלוּם, אֲלֹא קִרְאוּ 'אָבִי' וְשִׁתַּק, לְפִי שֶׁהִרְגִּישׁ יֶצְחָק שֶׁרָצוֹן אָבִיו לְהַעֲלוֹתוֹ לְעוֹלָה, וְהִשָּׁב אִם בֵּן אִינוֹ מִרְחָם עָלֵי וּבְרִחָם אָב עַל בְּנִים) וְנִתְפָּרַח

(ז) וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֵק. (ע"פ תַּחֲלִים קג יג, אִיבֵל ל בא), כִּי לֹא יָדַע עֵדִין שֶׁזֶה רָצוֹן בּוֹרְאוֹ, עַל כֵּן קִרְאוּ אָבִי לְנִסְתּוֹתָם אִם יַעֲנֶנּוּ שֶׁעֵדִין קְבוּעַ בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא אָבִיו, אוֹ אִם בְּכֵר הִסְרִחוֹ מִלְבּוֹ בְּאֵלּוֹ אִינוֹ בְּנוֹ, כִּי בְנוֹ רָצָה לִידַע מִי יִהְיֶה הַנֶּשֶׁחֶט. וְכֹאֲשֶׁר עָנָה לוֹ הַנְּנִי בְנִי וְהוֹרָה לוֹ שֶׁעֵדִין כָּל גְּעֻגֻעֵיו עָלָיו, אָמַר לוֹ אִם בֵּן אִיָּהּ הִשָּׂה לְעֵלָה. וַיֹּאמֶר לוֹ (פִּסְקוֹ ח) אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הִשָּׂה לְעֵלָה בְּנִי, וְאִנִּי בְּחֲרַתִּי בְךָ כִּי אִם אֱלֹהִים, וְאִנִּי וְאִתָּה שְׁנֵינוּ חִיבִים בְּכַבּוּדוֹ. אִזּוֹ וְיִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו, בְּכֻנָּה אַחַת, לְאִפּוּקֵי עַד הִנֵּה הָיָה חֲלֻקִּים בְּדַעְתָּם: תוֹרָה ח

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׁה לְעֵלָּה
בְּנִי וְיִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ז"י • יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׁה • כלומר: יִרְאֶה ויבחר לוֹ הַשָּׁה, וְאֵם אֵין שָׁה, "לְעֵלָּה בְּנִי". וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנוּ שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמָּעַל לָעֵצִים:

ז"י • וַיַּעֲקֹד • (שבת נד) יָדָיו ורגליו מֵאֲחוּרָיו, הִידָם וְהַרְגָּלִים בַּיָּחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן "עֲקָדִים",

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יִדְּו וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאכְלָת לְשָׁחַט אֶת-בְּנֹו:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאדָּ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

ז"י • אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חֶבֶד הוּא שְׁכּוּפֵל אֶת שְׁמוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי-יִרְאֶה אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֹךְ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

ז"י • אֶל-תְּשַׁלַּח • לְשָׁחַט, אָמַר לוֹ: 'אִם בֶּן לְחַנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֶבֶדָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַעַט דָּם', אָמַר לוֹ: "אֶל-תַּעֲשֵׂ לוֹ מְאוּמָה", אֵל תַּעֲשֵׂ בּוֹ מוֹם. כִּי עֵתָה יָדַעְתִּי • אָמַר רַבִּי אָבָא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם:

כלי יקר - עוז והדר

(יא) אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חֶבֶד (רש"י). ומה שלא קראו בפעם ראשון (פסוק א) שְׁתֵּי פַעֲמִים לְשׁוֹן חֶבֶד, לְפִי שֶׁעִדִּין לֹא נִדְּעַ חֶבְדוֹ לְכָל בָּאֵי עוֹלָם כִּי שְׁמָא לֹא יַעֲמִד בְּנִסְיוֹן, וְאַחֵר שֶׁעֲמִד בְּנִסְיוֹן אִזּוֹ נִרְאָה לְעֵין כָּל בֵּיתֵךְ שָׂאת וַיִּתֵּר עָלָה וּלְתוֹלָה, עַל כֵּן קָרָא אַבְרָהָם אַבְרָהָם שְׁתֵּי פַעֲמִים לְשׁוֹן חֶבֶד, כִּי נִסְיוֹן זֶה הִיָּה לְתוֹעֵלַת הַמְּנוּסָה לְהוֹדִיעַ חֶבְדוֹ:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁבִשְׁעָה שֶׁעַסַּק בַּמִּצְוָה בְּעֵקֶדֶת בְּנֵי הָיָה כָּל כָּךְ טְרוֹד

בַּמִּצְוָה לְגַמְרָהּ בְּהִלְכָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא הָיָה נוֹתֵן לֵב לְקוֹל הַקְּרִיאָה, לְפִיכָךְ הִצְטָר לְקִרְוָתוֹ שְׁנִית, וְזֶהוּ טַעַם לְכַפֵּל אַבְרָהָם אַבְרָהָם, מִזֶּה שָׂאִין כֵּן בְּרִאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא הָיָה עֹדִין טְרוֹד בַּמִּצְוָה:

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאַבְרָהָם הֵבִין בְּקִרְיָאָה זוֹ שְׁמֹן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹדוּהוּ, לְפִיכָךְ עָשָׂה אֶת עֲצָמוֹ (וְכַאֲשֶׁם נִדְּהָם) (ע"פ ירמיה יד ט) וְכַאֲשֶׁם אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעַ (ע"פ תהלים לח ט) כְּדִי לְגַמֵּר הַמִּצְוָה, עַד שֶׁקָּרָא שְׁנִית: תורה יב

(יב) עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים אֹתָהּ. אֵין כָּל לְשׁוֹן 'עֵתָה' מִמַּעַט הַזְּמַן הַקּוֹדֵם לוֹ, שֶׁהָיָה מְצִינוּ וְהִרְסִי י (י) וְעֵתָה יִשְׂרָאֵל מִזֶּה ה' שָׂאֵל מִמֶּנּוּ כִּי אִם לִירְאָהוּ, וְכִי קִדְּם זֶה לֹא שָׂאֵל מִמֶּנּוּ הִירְאָהוּ, אֲלָא שְׁהוּא כְּאֵל אָמַר 'וְהִנֵּה יִשְׂרָאֵל', כִּךְ עֵתָה יָדַעְתִּי כְּאֵל אָמַר 'הִנֵּה יָדַעְתִּי':

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים יָדַעְתִּי כִּמּוֹ 'הוֹדַעְתִּי', כִּי תִכְלִית נִסְיוֹן זֶה הִיָּה כְּדִי לְהָרִים דָּגֵל גִּס וְלְהָרִאֵת הָעַמִּים) וְיָפִי מַעֲשִׂיו, וְיִהְיֶה מִמָּאֵר (וְהָאֱלֹהִים נִסָּה) (פסוק א)

יש לי מה להשיב לשטן ולַאֲמוֹת הַתְּמָהִים: מה היא חבתי אצִלְךָ. יש לי פתחון פה עכָּשׁוּ, שְׂרֹאִים: "כי ירא אֱלֹהִים אֶתָּה".

בריתי ומוצא שפתי לא אֲשַׁנָּה, כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ 'קח', מוצא שפתי לא אֲשַׁנָּה, לא אֲמַרְתִּי לְךָ 'שְׁחַטְהוּ', אֵלָּא 'הַעֲלֵהוּ', אִסְקַתִּיהָ אַחֲתִיהָ. **כי עתה ידעתי • מעתה,**

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ וירא, ט"ז מרחשון ה'תשמ"ח)

עכָּשׁוּ שְׂרֹאִים כי ירא אֱלֹקִים אֶתָּה, כלומר, לא היה זה אלא נסיון להראות לכל "כי ירא אֱלֹקִים אֶתָּה", מכיון ש"לא חשכת את בנך את יחידך ממני".

ליתר באור:

לכאורה, גם אם אינו מבין את הנהגתו של הקב"ה, "אתמול אמרת לי כו' וחזרת ואמרת כו' עכָּשׁוּ אתָּה אמר לי כו'" - היה לו לשמח שיצחק נשאר בחיים, ולהזדרז להורידו מעל גבי המזבח כו', מבלי לשאל שאלות מיותרות!?

אֵלָּא, שאברהם לא היה יכל לעבר לסדר היום מבלי לפרש את שיחתו לפני הקב"ה, כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁאֵלָּה וְקוֹשִׁיָא עַל הַנִּהְיָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה - עֲנִין הַנוֹגַע לַאֲמוֹנָה בַּהֶקֶב"ה.

והגע עצמך:

כָּל נְסִיּוֹן הַעֲקִידָה לֹא הָיָה אֵלָּא כְּדֵי לְהוֹכִיחַ וּלְהַרְאוֹת לְכָל הָעַמִּים אֶת **גִּדְּל וְתִקְהָ הָאֲמוֹנָה** דַּאֲבָרָהם אֲבִינוּ בַּהֶקֶב"ה, ואיך יתכן שבסופו של דבר ישאר אברהם אבינו עם שאלה וקושיא (הפך ענין האמונה) על הנהגתו של הקב"ה - הפך תכלית ומטרת נסיון העקידה!?

ולכן, לא היה אברהם אבינו יכל להחריש, אֵלָּא אָמַר לַהֶקֶב"ה **"אִפְרַשׁ לִפְנֵיךְ** את שיחתי כו'", עד שהשיב לו הקב"ה שאין כאן שום שינוי, "מוצא שפתי לא אֲשַׁנָּה" וכו'.

כְּאֲשֶׁר לומדים את הפסוק ויֹאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֵתָּה יִדְעֵתִי כִּי יֹרָא אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲידְךָ מִמֶּנִּי - מתעוררת שאלה פשוטה אצל בן חמש למקרא:

מהו הצורך ב**נתינת טעם** - "כי עתה ידעתי גו'" - לציווי "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", לכאורה, כְּשֶׁשָּׁמַע אֲבִרָהם אֲבִינוּ אֶת הַצִּוּי "אל תשלח ידך אל הנער", בִּדְאִי **שֶׁמַּח בְּיֹתֶר** שֶׁבָּנוּ יַחֲידוֹ וְשָׂאֵר בְּחַיִּים, ומהו הצורך בנתינת טעם **"כי עתה ידעתי גו'?"**!

ועל־כִּרְחֹף צָרִיף לומר **שְׁהִיָּה** אִיזָה עֲנָן בִּינְתַיִם (לֹאֲחֵרִי הַצִּוּי "אל תשלח ידך אל הנער"), שֶׁעַל זֶה בָּא הַמַּעֲנָה "כי עתה ידעתי גו'".

ולכן מפרש רש"י שבנתינים היתה שיחתו של אברהם לַהֶקֶב"ה, שִׁיחָה שְׁלִימָה כו', "אמר לו אברהם (לַהֶקֶב"ה) **אִפְרַשׁ לִפְנֵיךְ אֶת שִׁיחָתִי**", ויתכן דבריו, "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכָּשׁוּ אתָּה אמר לי אל תשלח ידך אל הנער"!?!

ועל זה השיב לו הקב"ה, "לא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנָּה, כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ קח, מוצא שפתי לא אֲשַׁנָּה, לא אֲמַרְתִּי לְךָ שְׁחַטְהוּ, אֵלָּא הַעֲלֵהוּ, אִסְקַתִּיהָ אַחֲתִיהָ, (וטעם הַדָּבָר) כִּי עֵתָּה יִדְעֵתִי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי מַה לְהַשִּׁיב לְשִׁטָּן וְלַאֲמוֹת הַתְּמָהִים מַה הִיא חֲבָתִי אֲצִלְךָ, יֵשׁ לִי פֶתַחֲוֹן פֶּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטישיחות כ"ד לה, עמוד 76 ואילך - מותוו' 'לקראת שבת')

קיים מצות העקדה בשלמות

זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכָּשׁוּ אתָּה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקב"ה, לא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנָּה, כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ קח - מוצא שפתי לא אֲשַׁנָּה, לא אֲמַרְתִּי לְךָ שְׁחַטְהוּ אֵלָּא הַעֲלֵהוּ, אִסְקַתִּיהָ אַחֲתִיהָ (כב, יב. ובפירושו רש"י)

ולכאורה הדבר תמוה (כמו שהקשו המפרשים): מדוע תמה אברהם רק כאשר נצטוו "אל תשלח ידך אל הנער"

ויֹאמֶר אֵל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר וְאֵל-תַּעֲשֵׂ לוֹ מֵאוֹמָה **כי | עתה ידעתי כי ירא אֱלֹהִים אֶתָּה**

אל תשלח - לשחט. אמר לו אם פן לחנם באתי לכאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבֵלָה וְאוֹצִיָא מִמֶּנִּי מַעַט דָּם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום.

כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אִפְרַשׁ לִפְנֵיךְ את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך

כלי יקר - עוז והדר

הַרְבֵּמִב"ם (בפיה"מ) אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל (אבות פ"ג מט"ו) 'הַכֹּל צָפוּי וְהָרְשׁוּת תְּנוּנָה', כִּי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכֹּל צָפוּי לִפְנֵי וְתִבְרָךְ, מְכַל מְקוֹם הָרְשׁוּת תְּנוּנָה לְאָדָם וְנִשְׁאָר עַל בְּחִירָתוֹ: תורה יג

והנה גִּעְגֵּין יְדִיעַת ה' כָּל דָּבָר טָרַם הָיוּתוֹ וְשִׁישָׁאֵר הָאָדָם עַל בְּחִירָתוֹ נְבוּכֵי רַבִּים בַּחֲקִירָה זו, וְרַב הַחֻקִּים וְצָאוּ לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ דָרֶךְ מִסְפִּיק לְהֵתֵר סֶפֶק זֶה כִּי נִרְאִין מִכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, וְהוּא דְרוּשׁ וְעַמֵּק מִי מִצָּאָנוּ (ע"פ קהלת ז כד), וְעָלִיו פֶּרֶשׁ

לְשׁוֹן הֶרְמֵת נִס הַנִּרְאָה לְכָל אָדָם, כִּי וְטוֹבָה תּוֹכַחַת מְגִלָּה הַבָּאָה מֵאֲהָבָה מִסְתָּרֵת (ע"פ משלי כו ד), כְּשֶׁאֲהָבָה גְּדוּלָּה וְהִיא נִסְתָּרָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹלֵחַ עָלָיו תּוֹכַחַת מְגִלָּה, וְעַל יְדֵי שִׁיבְרָתָהּ מֵאֲהָבָה תִּגְלָה וְתִרְאָה אֲהַבְתּוֹ לְעִין כָּל:

ולא לפני־זה תקף כְּשֶׁנֶּצְטוּהָ "קח נָא אֶת בְּנִי?"

וַיֵּשׁ לוֹמַר שְׂבָדְבְּרִיו אֵלּוּ לֹא בָּא אַבְרָהָם לְהַרְהֵר חֲסִידֵי־שָׁלוֹם אַחֵר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, (וְכַמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּפִרוּשׁ רַש"י לְהֵלֵן (סוף פרשת שמות) שְׁאָמַר הַקֶּבֶ"ה לְמוֹשֶׁה "הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי.

לֹא כְּאַבְרָהָם שְׁאָמַרְתִּי לוֹ כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע, וְאַחֲרֵי־כֵן אֲמַרְתִּי לוֹ הֵעֵלְהוּ לְעוֹלָה וְלֹא הִרְהֵר אַחֵר מִדּוֹתַי", אֲלָא דְבָזָה בָּא לְפָרֹשׁ דְּבָרָיו הַקּוֹדְמִים:

לְאַחֲרֵי שְׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם כֵּן לַחֲנֹם בָּאתִי לִכְאֹן, אֲעֹשֶׂה בּוֹ חֲבֻלָּה" כּו', וְנִעְנָה עַל כֵּן בְּשִׁלְיָהּ, חָשַׁב אַבְרָהָם, שֶׁמָּא לְבֹו אֵינוֹ שָׁלֵם עִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַעֲקֵדָה, וְאֵינוֹ רָאוּי לְקִיּוֹם מִצְוָה זוֹ. וּמִשּׁוֹם הַכִּי אֵין מִנִּיחִים אוֹתוֹ לְקִנְיָן צוּיִי זֶה, וְלָכֵן - חָשַׁב אַבְרָהָם - לֹא נִתְקַבְּלָה בְּקִשְׁתּוֹ דְּ"אֲעֹשֶׂה בּוֹ חֲבֻלָּה", כִּי בְּזֶה הוֹדָה שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵם עִם מַעֲשֵׂה זֶה וּמִבְּקִשׁ לְקִנְיָן הַצּוּיִי רַק בְּמִקְצָתוֹ;

וְכַדִּי לְשַׁלֵּל קִסְלָק־דְּעֵתָךְ זֶה, הַמְּשִׁיר אַבְרָהָם לְטַעַן -

(יג) וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲגֵה־אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בִּסְבָךְ בְּקֶרְנָיו וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בָּנוֹ:

רַש"י: «וַהֲגֵה־אֵיל • מוֹכֵן הָיָה לָכֵן מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. אַחֵר • אַחֲרֵי שְׁאָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", רָצָהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחָז, וְהוּא שְׁמִתְרַגְּמִינֵן: וַיִּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינָיוּהִי בְּתֵר אֵלֶיךָ (סְפָרִים אַחֲרִים: וּלְפִי הַהֲגָדָה: אַחֵר כֵּל דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשְׁכִּינָה וְאַחֵר טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם) • בִּסְבָךְ • אֵילָן. בְּקֶרְנָיו • שֶׁהָיָה רֵץ אֲצֵל אַבְרָהָם,

"אֲפָרֹשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחִתִּי", שְׂבָקְשָׁתוֹ "אֲעֹשֶׂה בּוֹ חֲבֻלָּה" הֵיטָה - לֹא לְגַרֵעַ מִצּוּי ה', אֲלָא - לְקִנְיָן הַצּוּיִי דְּ"קַח נָא אֶת בְּנִי", כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּתְרַץ הַסְתִּירָה בֵּין הַצּוּיִי דְּ"קַח נָא", לְבֵין הַהִבְטָחָה "כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע". דְּבִתְחִלָּה לֹא הָבִין אַבְרָהָם כִּיצַד יְכוּלִים לְהִתְקִין שְׁנֵי דְבוּרִים אֵלּוּ - הַסּוֹתֵרִים זֶה אֶת זֶה (וּמִכּוֹיִן שֶׁנֶּצְטוּהָ בְּפִרוּשׁ "קח נָא" וגו', קִנְיָן הַצּוּיִי מִבְּלִי לְהַרְהֵר אַחֵר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה); אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁנֶּצְטוּהָ לֹא לְשַׁחֵט, אִם כֵּן אֲפָשָׁר לְהַכְרִיעַ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתוּבִים וּלְקַנֵּם שְׁנֵיהֶם - עַל־יְדֵי עֲשִׂית חֲבֻלָּה וְהוֹצָאת דָּם (וּדְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ).

וְעַל זֶה נִעְנָה: "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אִתָּה גּו'", כְּלוֹמַר, קִיּוֹם הַמִּצְוָה הֵיכָּה בְּשִׁלְמוֹת וְאֵין בָּהּ שׁוֹם חֲסָרוֹן, וְלֹא נִמְנָע מִמֶּנּוּ לְקִנְיָן הַצּוּיִי, שֶׁהָיָה מְלַכְתְּחִלָּה "לֹא אֲמַרְתִּי לָךְ שִׁחֲטָהוּ אֲלָא הֵעֵלְהוּ, אֲסַקְתִּיהָ אַחֲתִיהָ" (וּבְזֶה תִּתְרַץ גַּם הַסְתִּירָה בֵּין שְׁנֵי הַצּוּיִים).

י. וַיִּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינָיוּהִי בְּתֵר אֵלֶיךָ וַיִּזְקַף דְּכָרָא בְּתֵר אַחֵר בְּקֶרְנָיוּהִי וַיִּזְקַף אַבְרָהָם וַיִּסְבֵּי יָת דְּכָרָא וַאֲסַקְתָּה לְעֵלְמָא חֲלָף בְּרָהּ:

וְהַשְׁטָן סוֹבְכוֹ וּמַעֲרַבְכוֹ בְּאֵילָנוֹת. תַּחַת בָּנוֹ • מֵאַחֵר שְׂכָתוֹב "וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה", לֹא חֲסַר הַמִּקְרָא כְּלוֹם, מֵהוּ "תַּחַת בָּנוֹ"? עַל כָּל עֲבוּדָה שְׂעֵשָׂה מִמֶּנּוּ, הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן, שֶׁתִּהְיֶה זֶה כְּאֵלוֹ הֵיא עֲשׂוּיָה בְּכֵנִי, כְּאֵלוֹ בְּנֵי שְׁחוּט, כְּאֵלוֹ דְּמוֹ דְּרוֹק, כְּאֵלוֹ בְּנֵי מַפְשָׁט, כְּאֵלוֹ הוּא נִקְטָר וְנִעֲשֶׂה דְשָׁן'.

כלי יקר – עזי וחדר

שְׁמִצָּה הִיטוֹ בְּמִצְחוֹ הָיָה פֹּהֵה כְּלָפִי מַעֲלָה, כִּי בְּמֵה שִׁחֲטָא יִתְקַן, וּמִכָּאן לְמִדּוֹ רְבוּתִינוּ וְ"ל לֹמַר כֵּן שֶׁהָיָה לוֹ קָרָן אַחַת וְדוֹקָא בְּמִצְחוֹ: **אֲבָל** לְדוּרוֹת, כֵּל חוּטָא מִבֵּיא שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עוֹ בַּעַל קֶרְנִים לְיָמִין וְלִשְׂמָאל לְכַפֵּר עַל אֲשֶׁר חֲטָא לְחִבְרוֹ, כִּי אֲפִלּוֹ הַחוּטָא בְּדְבָרִים שְׂבִין אֲדָם לְמִקּוֹם בְּרוּךְ הוּא מִכָּל מִקּוֹם הוּא מְזִיק גַּם לְבְרִיּוֹת, הֵן מִצַּד שְׂכָל יִשְׂרָאֵל עֲרִבִים זֶה בְּעַד זֶה (שְׁבוּעֹת לט.) וְרַבִּים נִשְׂאִין עֲנֵשׁ חֲטָא פְּנוּדָע, הֵן מִצַּד שְׂגוּרִים שְׁאֲחִירִים לִמְדִים לַעֲשׂוֹת בְּמַעֲשָׂיו, עַל כֵּן דִּינוֹ לְהִבִּיא בְּהִמּוֹת בְּעַלִּי קֶרְנִים לְיָמִין וְלִשְׂמָאל לְכַפֵּר עַל מֵה שִׁחֲטָא לְבְרִיּוֹת, וְהַקּוֹדֶשׁ-בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל חֲלָקוֹ, כִּי אִם רַבּוּ פִּשְׁעֵיו מֵה

בַּעַל קֶרְנִים מְנַגַּח כְּלָפִי מַעֲלָה בְּעִבְרוֹת שְׂבִין אֲדָם לְמִקּוֹם בְּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שֶׁפָּרֹשׁ רַש"י פָּרֹשֶׁת לָךְ לָךְ (וְעַל י ד ה) שְׁמֵאֲבָר שֵׁם אֲבָר לְקַפֵּץ וְלַעֲוֹף כְּלָפִי מַעֲלָה, וְכֵן בְּאִמּוֹת נֶאֱמַר (וַיִּבְרָא ה' אֱלֹהִים אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקֶּרְנִים) וגו'. כֵּן נִשְׂאָה הַמִּשְׁלָל כֵּן בְּאֵיל בַּעַל קֶרְנִים זֶה, כִּי יֵשׁ מְנַגַּח כְּלָפִי מַעֲלָה זֶהוּ הַחוּטָא לְשִׁמְיָם, וְרַב קֶרְנֵי הַבְּהֵמּוֹת פּוֹנִין לְיָמִין וְלִשְׂמָאל, כִּי כֵן הָאֲדָם הַחוּטָא לְחִבְרוֹ מְזִיק הֵן (וּבְאֲרָךְ יָמִים שְׂבִימִינוּ), הֵן (וּבְעֶשֶׂר וְכַבּוֹד שְׂבִשְׂמָאלוֹ) (ע"פ מַשְׁלִי 1 טו):

לְפִיכָךְ אֲדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁהָיָה יְחִידִי בְּעוֹלָם וְחֲטָא לְשִׁמְיָם לְבָד, עַל כֵּן נִדְּמָן לוֹ לְכַפֵּרָה שׁוֹר שֶׁהָיָה לוֹ קָרָן אַחַת בְּמִצְחוֹ (ע"פ טו), רָצָה לֹמַר

(יג) וַהֲגֵה־אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בִּסְבָךְ בְּקֶרְנָיו. מֵלֵת אַחֵר מִשְׁמַעוֹתוֹ הוּא כְּאֵלוֹ הָיָה כֵּאֵן שְׁנֵי אֵילִים, וְרָצָה לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם וְאָמַר שֶׁזֶה **אֵיל אַחֵר** מִן הָרֵאשׁוֹן. כִּי אִף־עַל־פִּי שְׁלָפִי זֶה הָיָה לְנֶקֶד צִירֵי תַּחַת הַחַיִּית, מִכָּל מִקּוֹם יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ כְּאֵלוֹ הוּא נְקוֹד צִירֵי, כִּי נְקוּדוֹת הַחַיִּית בְּתַחַת אֵינוֹ מִתְנִשֵּׁב כֵּל כֵּךְ, מִדְּכָתִיב מֵלֵת 'אַחֵר' בֵּין **אֵיל** וּבֵין **נֶאֱחָזוּ**. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין אֵיל זֶה מִן אוֹתוֹן אֵילִים שְׂנִבְרָאוּ בְּשִׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, אֲלָא **אֵיל אַחֵר** הוּא, כִּי אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק נִבְרָא בְּעֶרֶב שָׁבַת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת (אִבְתָּה פ"ה מ"ח):

וְהַקּוֹרֵב אֵילֵי לֹמַר בְּזֶה, שְׂכָל מִי שֶׁהוּא חוּטָא וְרַב מִרֵּי, נִמְשָׁל לְאֵילֵי

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וַיֵּרָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאָה:
 יד ופִּלַח וצִלִי אַבְרָהָם תָּמָן בְּאַתְרָא הִהוּא
 וַאֲמַר קָדָם יְיָ הֵכָא יְהוֹן פִּלְחָן דְּרִינָא בְּכֹן
 תַּאֲמַר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוּרָא הַדִּין אַבְרָהָם
 קָדָם יְיָ פִּלַח:

הַזֶּה, אוֹמְרִים: 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה', עַל הַיּוֹם שְׁעוֹמְדִים
 בוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: ה' יִרְאֶה עֲקֵידָה זוֹ לְסַלֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל
 בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילֵם מִן הַפְּרַעֲנוֹת, כְּדִי שִׂיאֲמַר הַיּוֹם
 הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים "בְּהַר ה' יֵרָאָה", אֲפָרוּ שֶׁל
 יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפֵּרָה.

כ"י ה' יִרְאֶה • פְּשוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: ה' יִבְחַר וַיִּרְאֶה
 לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בוֹ שְׂכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב בָּאֵן
 קֶרֶבְנוֹת. אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם • שִׂיאֲמָרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת
 עָלָיו: "בְּהַר זֶה יֵרָאָה" הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַעֲמוֹ.
 הַיּוֹם • הַיָּמִים הַעֲתִידִין, כְּמוֹ: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל
 הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא

כלי יקר – עוז והדר

וכי לא ידע שחוק הוא לִיִּשְׂרָאֵל מִיָּמִים
 מִיָּמָה וְעַדִּין מְשִׁיחַ לֹא בָּא וְקָרֹב
 לוֹמַר כִּינֹן דָּדֶשׁ דֶּשׁ. אֲלָא שְׁהוּא יוֹדֵעַ
 כִּי מִצּוֹת ה' עָלֵינוּ, וְגַם הוּא יוֹדֵעַ טַעַם
 הַמִּצְוָה כְּדִי לַעֲוֹרֵר עַל הַתְּשׁוּבָה,
 וְהַתְּשׁוּבָה מִקְרַבֵּת הַגָּאֻלָּה (יוֹמָא פ"ה), עַל
 כֵּן הוּא בְּהִיל דְּלִמָּא אֲתֵי מְשִׁיחָא, כִּי
 אֲתֵי-עַל-פִּי שְׁבִשְׁנִים הַקּוֹדְמִים לֹא
 נִתְעוֹרְרוּ עַל הַתְּשׁוּבָה בְּהַלְכָתָהּ, סוֹף
 סוֹף יִהְיֶה הַזֶּמֶן שִׁיתְקַדְּטוּ עַל רַעְתָּם
 וְיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, לְכֹף הוּא
 מִתְּיָרָא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שְׁמָא עֲכָשׁוּ
 יִתְקַדְּטוּ וְיִשְׁוּבוּ:

וּלְפִי שֶׁהִקְרָן הוּא מְקוֹם הַחֲטָא, עַל כֵּן
 יִהְיֶה גַם מְקוֹם הַתְּקוּן, דְּגַמַּת עָלֵי
 תַּאֲנָה שֶׁל אֲדָם הִרְאִישׁוֹן כִּי בְּמָה
 שֶׁקִּלְקַל נִתְקַן (סַחֲדִין ע"ה), כֹּף בְּקֶרֶן
 נִתְקַלְקַל וְעַל יְדוֹ יִתְקַן, וְהַסְטוֹר יִתְפַּךְ
 לְסַגּוֹר, כִּי כָּל בַּעַל תְּשׁוּבָה הַדּוֹנוֹת
 נִתְפַּכִּים לוֹ לִזְכֻּיּוֹת (יוֹמָא פ"ה), כֹּף קֶרֶן זֶה
 מְקוֹם הַדּוֹנוֹת וְעַל יְדוֹ יְבוֹאוּ אֵל
 הַזְּכֻיּוֹת: תּוֹרָה יד

(יד) וַיִּקְרָא שְׁם הַמָּקוֹם הַזֶּה יְהוָה וַיֵּרָאָה
 אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר

ה' יֵרָאָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ל"ד כ"ט)
 וַיִּרְאֶה כָּל זִכְרוֹנָהּ, קָרִי בִּיהַ יִרְאֶה
 וַיִּרְאֶה הַיּוֹד בְּצִירִי, לוֹמַר שֶׁבְּדֶרֶךְ
 שְׂבָא לְרִאוֹת כֹּף בָּא לִירְאוֹת (חִיגָה ב'),
 כֹּף נֶאֱמַר כָּאֵן מִזֶּה הַטַּעַם "יֵרָאָה"
 וַיִּרְאֶה, כִּי הִכַּל עֲנִין אֲחֵהּ:

אִף כְּדִי לִישֹׁב לְשׁוֹן אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם,
 אוֹמַר אֲנִי שְׁלֹכְךָ קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם
 'ה' יֵרָאָה' מְשַׁמֵּעַ לְהַבָּא, לְפִי שֶׁמְקוֹם
 קְדוֹשׁ זֶה לֹא גָלָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 לְשׁוֹם בְּרִיָּה, כִּי אֲפִלּוֹ לְאַבְרָהָם נֶאֱמַר
 (פֶּסְחִי ב) (עַל אַחַד הַהֲרִים אֲשֶׁר אִמְר

מִנְגַּח בָּהֶם יָמִין וּשְׂמָאל, עַל כֵּן דִּינוּ
 לְהַקְרִיב אֵיל אַחֵר, וְהוּא אַחֵר מִן
 הִרְאִישׁוֹן, כִּי הֵאֵל הִרְאִישׁוֹן הוּא הָאֲדָם
 הַחוּטָא הַמִּנְגַּח צְפוּנָה וְנִגְבָּה, וּבְחֻמַּלַּת
 הוּא תְּמוּרָתוֹ אֵיל אֲשֶׁר הִיָּה נֶאֱחָז
 בְּסַבָּה בְּקֶרְנָיו. עֲנִין הִיוֹתוֹ נֶאֱחָז בְּסַבָּה
 הֵינּוּ אֵילִן, רְמוֹ שֶׁכָּבֵה הַחוּטָא נִסְתַּבֵּר
 בַּחֲטָא הַנִּמְשָׁךְ מֵאֲכִילַת עֵץ הַדַּעַת
 אֲשֶׁר הִיָּה סַבָּה לְכָל חַטָּאת. וְעֲנִין
 בְּקֶרְנָיו, כִּי קֶרְנֵי הַחוּטָא גָּרְמוּ לוֹ
 לְהִסְתַּבֵּר בַּחֲטָא, כְּאֵלּוֹ אִמְרַ שֶׁהָאֲדָם
 נִתְפַּשׁ וְנֶאֱחָז בַּמִּצְוָה בַּעֲבוּר הִיוֹת לוֹ
 (קֶרְנֵי רֶאֶם קֶרְנָיו) (ע"פ דְּבָרִים ל"ג י"ז), מֵרִים
 קֶרֶן לְמָרוֹם אוֹ לִיָּמִין וּשְׂמָאל:

וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה (טו ט) אָמְרוּ 'וְהִנֵּה
 אֵיל אַחֵר, מִהוּ אַחֵר,

אַחֵר כָּל הַמַּעֲשִׂים שִׁישְׂרָאֵל נֶאֱחָזִים
 בַּעֲבֻרוֹת וּמִסְתַּבְּכִים בְּצֻרוֹת, וְסוֹפֵן
 לְהִגָּאֵל בְּקֶרְנָיו שֶׁל אֵיל. הִנֵּה פְּשוּטוֹ
 שֶׁל מִדְרַשׁ זֶה מְסַבֵּם לְדְבָרֵינוּ שֶׁפְּסוּק
 זֶה מִדְבֵּר בַּחוּטָא וְרַב מְרִי אֲשֶׁר
 וְקֶרְנִים מִיָּדוֹ לוֹ, וּמָה שֶׁאֲמָרוּ 'וְסוֹפֵן
 לְהִגָּאֵל בְּקֶרְנָיו שֶׁל אֵיל', נִרְאֶה לִי
 לְפָרֶשׁ עַל שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
 שֶׁהוּא בְּקֶרֶן שֶׁל אֵיל (רִי"ה ט"ז), וְעַל יְדוֹ
 יִגָּאֵל יִשְׂרָאֵל מִיָּד יִצְרָם הָרַע אֲשֶׁר
 מִצּוּדָתוֹ פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים, וְעַל יְדֵי
 הַשׁוֹפֵר הַבָּא לְעֲרַבֵּב הַשָּׁטָן יִגָּאֵל
 מִיָּדוֹ, כִּי הַשׁוֹפֵר מְעוֹרֵר אֶת הָאֲדָם עַל
 הַתְּשׁוּבָה (רַמְבַּ"ם תְּשׁוּבָה פ"ג ה"ד), כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר (עֲמוֹס א') אִם יִתְקַע שׁוֹפֵר בְּעִיר
 וְעַם לֹא יִתְרַדוּ:

וּמָה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל רֹאה תוֹסֵפוֹת רִי"ה
 ט"ז שֶׁהַשׁוֹפֵר מְעַרְבֵּב הַשָּׁטָן מִצַּד
 הַיָּתוֹר סְבוּר שְׁמָא הוּא שׁוֹפֵר שֶׁל
 מְשִׁיחַ, אֵין הַשָּׁטָן נִבְעֵר מִדַּעַת כָּל כֹּף,

יַעֲשֶׂה לוֹ יִתְבָּרַךְ (ע"פ אִיּוֹב ל"ח), אֲבָל
 לְאֲדָם הַדּוֹמָה לוֹ יְכוֹל לְהַכּוֹת בוֹ מִכָּה
 רַבָּה כְּפִי גִדּוֹל כּחוֹ, עַל כֵּן דִּינָם חֲלוּקִים
 בְּקֶרֶבְנוֹת, כִּי הִכְהֹן מְשִׁיחַ וְסִנְהֶדְרִין
 כְּחֵם גִּדּוֹל וּבִיָּדָם הִיָּה לְהַכּוֹת מִכָּה רַבָּה
 בְּזוּלָתָם, עַל כֵּן דִּינָם לְהִבְיָא פֶּר
 שְׁנִיגִיתוֹ גִּדּוּלָה וּמִסְכַּנְתָּ בִּיתָר. וְכָל
 סֻתָּם יְחִיד אֵין נִגִּיתוֹ גִּדּוּלָה כָּל כֹּף
 לְחִבְרוֹ, וְדוּמָה לְכָבֶשׂ אוֹ עֹז שְׂאִין
 נִגִּיתָם גִּדּוּלָה כָּל כֹּף, עַל כֵּן דִּינָם
 לְהִבְיָא כְּבֶשׂ אוֹ עֹז. אֲבָל הָעֵנִי שֶׁכַּחוֹ
 חֲלוּשׁ מִלְּהוּיָק, וְדוּמָה לְעוֹף הַמִּכָּה
 בְּכַנְפָיו עַל דֶּרֶךְ 'שְׁמָאֲכָר', עַל כֵּן דִּינוּ
 לְהִבְיָא תוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, לוֹמַר כִּי הוּא
 נִרְדָּף כְּמוֹתָם וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא מִכָּה
 עַם כְּנָפָיו בְּזוּלָתוֹ. וּבְדִלֵי דְלוֹת הַחֲשׁוֹב
 כְּמַת, עַל כֵּן קֶרְבָּנוֹ סֻלַּת שְׂאִין בוֹ נֶפֶשׁ
 הַחַיּוֹנִי. וְיִתְבָּאֵר זֶה עוֹד בְּעֻזָּתָהּ לְקַמֵּן
 פֶּרֶשׁת וַיִּקְרָא (וִיקְרָא א'), לְפִי שֶׁכָּל מְכַפֵּר
 צָרִיךְ שִׁיתְדַּמָּה בְּתַאֲרֵיו אֵל הַמִּתְכַּפֵּר:

זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ע"ה ה'-ו) וְאִמְרָתִי
 לְהוֹלִילִים אֵל תְּהִלּוֹ וְלִכְשָׁעִים אֵל
 תְּרִימוֹ קֶרֶן, אֵל תְּרִימוֹ לְמָרוֹם קֶרְנָם.
 'אֵל תְּרִימוֹ קֶרֶן', אַחַת בְּמִשְׁמַע, שֶׁלֹּא
 יִחְטָאוּ לְשִׁמִּים לְבַד. 'אֵל תְּרִימוֹ לְמָרוֹם
 קֶרְנָם', שְׁנִים בְּמִשְׁמַע, כִּנְגֵד הַחוּטָא
 גַּם לְאֲדָם, לְכֹף אִמְר 'אֵל תְּרִימוֹ
 לְמָרוֹם', שְׁנֵי הָרְמוֹת, אַחַת לִיָּמִין וְאַחַת
 לְשְׂמָאל כְּאֲמָרוּ:

וְדָבָר זֶה נִרְמֵי לְאַבְרָהָם, יַעֲן (כִּי אֲדָם
 אֵין צָדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב
 וְלֹא יִחְטָא) (קֹהֶלֶת ז' ב'), וְכָל שֶׁכֵּן לְדַעַת
 הָאוֹמְרִים (נִדְרִים ל"ב) שֶׁגְּלוֹת מִצְרַיִם הִיָּה
 בַּחֲטָאוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁאֲמָר (לַעֲלִיל טו ח')
 וּבְמָה אֲדַע, וְגַרְם לְכַנְּיָי עֲנוּי וְעַבְדוּת
 וּמִיתַת הַבְּנִים בַּמִּצְרִים כְּאֵלּוֹ הִיָּה

(טו) וַיִּקְרָא מֶלֶאךָּ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם שְׁנֵית מֶלֶךְ
הַשָּׁמַיִם:

טו ואמר במימרי קמית אמר יי ארי חלף
די עבדתא ית פתגמא הדין ולא מנעמא ית
ברך ית יחידך:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֹאם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁבְתָּ אֶת־בְּנוֹךְ אֶת־יְחִידְךָ:

יז ארי ברבא אברכנך ואסגאה אסגי ית בנך
ככוכבי שממא וכחלא די על פיה ימא
וירנתון פניך ית קרוי סגאיהון:

(יז) כִּי־בָרַךְ אֲבִרְכְּךָ וְהִרְבָּה אֲרֻבָּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל־שַׁפַּת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זַרְעֲךָ אֶת
שַׁעַר אֲבִיּוֹ:

יח בך אברכך • אחת לאב ואחת לבן • והרבה ארבה • אחת לאב ואחת לבן.

יח ויתברכון בדיל פניך כל עממא דארעא
חלף די קבלתא למימרי:

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֲךָ כָּל גִּוְיֵי הָאָרֶץ עֹקֵב אֲשֶׁר
שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

כלי יקר - עוז והדר

אמנם לא יוכלו להם כי שם נפלו
ונשברו, לכך קראם 'משבריר'. לכך
נמשלו ישראל לחול זה השובר הגלים
שלא יוכלו לעבר את החול, כי החול
הוא חזק וגבול הים, כך לא יוכלו
האמות לישראל לכלותם:

לפיכך בשבא עשו לקראת יעקב אמר
יעקב בתפלתו (להלן לב יא) וְאֵתָה
אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את
זרעך בחול הים, למה זכר דוקא
הבטחת החול ולא הזכיר הפוכבים
שיש בהם תרתי לטיבותא הרבוי
והגדלה. גם לא הזכיר לשון 'רבוי',
אלא 'ושמתי זרעך בחול הים'. אלא
שלפי שגה הבטחה לשלא יוכלו להם
שונאיהם, כך לא יוכל עשו להזיקו.
ומטעם זה הזכיר דוקא החול שעל שפת
הים, וכי אין חול אחר בעולם וזולתו,
אלא לפי שהוא שובר הגלים באמור:

לכך נאמר כאן **וכחול אשר על שפת
הים וירש זרעך את שער אביביו**,
מה ענין זה לזה. אלא שהוא דרך לא
זו אף זו, כי לא זו שיהיו בחול שלא
יוכלו להם הגלים דהינו השונאים,
אלא אף זו שהמה יירשו שער
אויביהם ויוכלו להם:

ודמיון העפר מורה על זמן השפלות,
כי בזמן שיהיו כעפר לרדוש
כדיוטה תחתונה, משם יעלו משפל

עשית ההקדמה, כי בזכות הקרבנות
נאמרו לו כל הבטחות. **ולא חשבת
את בנה**, הינו מלהזכירו בכל עבודה
ועבודה, לכך לא נאמר 'ממני' המורה
על ההקדמה ממש, שהרי עכשו לא
חשב להקריבו ממש. על פן **ברך
אברכך** ברכה בפולה, אחת כנגד
המעשה ואחת כנגד המחשבה, וזהו
טעם **והרבה ארבה**: תורה יז

(יז) **ככוכבי השמים וכחול וגו'**,
מצינו

שמדמה את ישראל לכוכבים,
ולפעמים לחול אשר על שפת הים,
ולפעמים לעפר שנאמר (להלן כח יד)
וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאֲרֶץ, כי הכל
מורה על זמן אחר. כי בזמן השלחה
וההצלחה הוא ממשיכם לכוכבים,
לשון גדלה, כמו שפרש רש"י (דברים א ט)
על פסוק וְהִי אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
והנכם היום ככוכבי השמים (לרב)
'הרבה והגדיל אתכם', כך **הרבה
ארבה** האמור כאן הוא לשון גדלה:

ודמיון החול הוא מורה על הזמן
שהאמות קמים על ישראל
לכלותם ולא יוכלו להם, כמו הגלים
המתנשאים כאלו רצו לשטף את כל
העולם ומיד כאשר יגיעו אל החול הם
נשברים, כך באמות כמו שנאמר (תהלים
מב ח) וְכָל מִשְׁבְּרֵיךָ וְגִלְיָךְ עֲבָרוּ,

אליהו, ולא מצינו שאמר לו כלום
וזולת מה שהרגיש אברהם במה שראה
ענין קשור על הדר (ביר נא א), אבל מכל
מקום (אין אמר ואין דברים) כי זה
(והדר אשר חמד אלהים לשבתו) (תהלים
סח יח), כי העלימו ה' מן הטעם שיתבאר
לקמן פרשת ראה (דברים יד) בעזרת ה'.
לכך קראו ה' **יראה**, מלשון **אלהים
יראה לו השם** (פסוק ח), כך אמר שיהיה
הזמן אשר **זה יראה** ויבחר במקום
הזה, ובאותו זמן **יאמר לדורות היום
בהר ה' יראה**, 'היום' ולא קדם, כי עד
היום שנבחר לא גלה אותו הקדוש-

ברוך הוא: תורה טו

(טו) **יען אשר עשית את הדבר הזה
וגו'**, מוקדאמר **ולא חשבת**

את בנה, שמע מינה שמאמר **בי עשית**
הוא ענין אחר. ועוד, כי למעלה אמר
(פסוק יב) **ולא חשבת את בנה את יחידך
ממוני**, וכאן לא הזכיר 'ממוני'. ועוד,
כפל הלשון **כי ברך אברכך** (פסוק יז)
צריך ישוב, כי לפרוש רש"י 'אחת לאב
ואחת לבן' קשה כפל **הרבה ארבה** (שם):
על בן נראה לפרש, לפי שבכל עבודה
אמר 'יהי רצון כאלו בני שחוט' כו'

(ביר נ טו ט), הרי כאלו עשה שני מעשים,
כי הקרבת האיל עשה בפעל ממש,
והקדבת בנו במחשבה. לכך נאמר **יען
אשר עשית את הדבר הזה**, הינו

שיעור יומי לשבת קודש י"ח מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת וירא

עז
(יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו
אֶל־בָּאָר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבָאָר שֶׁבַע:

י"ט וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבָאָר שֶׁבַע • לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב. י"ב שנים לפני עקדתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנגמרה:

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנַחֲוֹר אַחִיד:

י"ז אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד וַיִּגֹּף • בשובו מהר המוריה, היה אברהם מהרהר ואומר: 'אלו היה בני שחוט כבר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיא אשה מבנות ענר, אשפל וממרא', בשור הקדוש-ברוך-הוא, שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו "אחרי

נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך ב עמ' עח)

אף אלו, שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש (רש"י כב, ט) לפי זה "מעקה" הוא שם בן, כמוכן (וכן מפרש בסדר הדורות). אבל רגילים לפרש בלמוד התלמידים שהוא שם בת (וכן הוא בספרנו). וכנראה נשתרבה הדבר מפני שאינו

(כא) אֶת־עֹיֵן בָּכָרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי
אַרְם:

(כב) וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:

(כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה
לְנַחֲוֹר אָחִי אַבְרָהָם:

י"ז וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה • כל היוחסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה.

(כד) וּפִילְגֶשֶׁשׁ וַיִּשְׁמָה רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבֶח
וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

הפטרה לפרשת וירא לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפס בעמ' רנ

כלי יקר - עז והדר

מצבם ויפרצו לכל רוח, כמו שנגמרה (שם כח יד) ויהיה ורצה בעפר הארץ ופרצת ימה וקדמהו, וקמו שנגמרה (תהלים מד כז) וכי שחזה לעפר נפשנו, ומה בתיב בתריה (פסוק כז) וקומה עזרתה לנו. וטעמו של דבר, לפי שאין ישראל דורשים את ה' בכל לבבם כי אם בזמן שהם בתכלית השפלות, פיזוע מדרכי כל הדורות ודורנו. ואולי רמז בדמיון העפר אל גלות

מצרים, שהיו המצרים חורשים על גבם כמו העפר שחורשים עליה (סוטה יא), ויתבאר זה עוד לקמן פרשת ויצא (להלן כח יד) בעזרת ה' חסלת פרשת וירא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח	יום רביעי - ט"ו מרחשון מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא	יום חמישי - ט"ז מרחשון מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו	יום שישי - י"ז מרחשון מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח מרחשון פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמו, וז"ש בזה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

אגרת הקדש

וזה"ש בזה"ק דצדיקא

דאשתכח אשתכח ככלהו עלמין יתיר מבחיוהי דהיינו שגם בזה העולם המעשה היום לעשותם אשתכח יתיר כי המעשה (גדול) [גדל] והולך גידולי גדולין מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה' המאיר לארץ וחוצות וגם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים בדרכיו דרך הקדש יקרא לה. זאת בעבודת ה' במילי דשמיא. ובמילי דעלמא בפירוש אתמר בזה"ק דצדיקא מגנין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחיוהון ואלמלא צלותא דצדיקא בההוא עלמא לא אתקיים עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה' בחייו קודם לברכה:

דאצילות"ה הנקראת "שדה אשר ברכו ה'", שבה נמשך מ"ז"א דאצילות"ה המשכת יתר, מצד עליית התורה והעבודה של הצדיק, ומכך באים הרהורי התשובה והמעשים הטובים בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", המאיר לארץ וחוצות, - בארץ ישראל ובחוץ לארץ, וגם אנחנו אלה פה היום כלנו חיים בדרכיו - "דרך הקדש יקרא לה"²². - לא רק דרך של קדושה, כי-אם דרך של "קדש" שלמעלה מ"קדוש" בוי"ו. על-כל פנים יוצא שהצדיק והשפעתו נמצאים אחרי הסתלקותו גם בעולם המעשה ובמדה מרובה יותר. זאת בעבודת ה' במילי דשמיא; - בענינים רוחניים, שהתלמידים יכולים לקבל מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותו. ובמילי דעלמא - בענינים והשפעות גשמיות שהצדיק ממשיך, בפירוש אתמר - נאמר במפורש בזה"ק דצדיקא מגנין על עלמא, - שהצדיקים מגינים על העולם, ובמיתתהון יתיר מבחיוהון, - ואחרי הסתלקותם - במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, ואלמלא צלותא דצדיקא בההוא עלמא - ולולא תפלתם של הצדיקים בעולם ההוא, לא אתקיים עלמא רגעא חדא. - לא היה העולם הזה מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים מגינים על העולם הזה בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם, במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, וכל הקרוב קרוב אל משכן ה' - לצדיק, בחייו - קודם לברכה: - הבאה על ידי ומן הצדיק.

וזה שכתוב בזה"ק דצדיקא דאשתכח ככלהו עלמין יתיר מבחיוהי, - צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך בעולם התחתון הזה - כיצד הוא נמצא שם יותר אחרי פטירתו והסתלקותו? - דהיינו שגם בזה העולם המעשה - "היום לעשותם"¹⁸ - ש"היום" בעולם הזה, הוא עיקר ענין המעשה - קיום המצוות בפועל, כפי שהגמרא¹⁹ אומרת: "היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם", שבעולם הזה הוא עיקר ענין המעשה, ואילו הענינים של קיבול שכר או כמו קיבול שכר - הם "למחר", בעולם הבא. על-בלי-פנים העולם הזה הוא עולם המעשה - הרי גם בעולם המעשה אשתכח יתיר, - נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר, ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם המעשה שלהם, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה ואהבה, נמצא הצדיק והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה - תשובה ומעשים טובים - הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם מקבלים יותר השפעה, כי המעשה - של תלמידיו ומקורשיו, (גדול) [גדל] והולך, גדולי גדולין, מן אור זרוע לצדיק"²⁰ ב"שדה אשר ברכו ה'", - על-דרך הנאמר בספר בראשית²¹, שהכוונה היא על גן-עדן. בהתאם לביאור דלהלן על אגרת זו, הכוונה היא לאור הנמשך ומאיר ב"מלכות

יום שני י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, איתא בזה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזה"ק דצדיקא דאשתכח ככלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינה בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעולמות שמה אבל

אשתכח ככלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו'. - כתוב בזה"ק דצדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו. וצריך להבין,

ביאור על הנ"ל: רבנו דוקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): איתא בזה"ק דצדיקא דאשתכח

17. ח"ג עא, ב. 18. ואתחנן ז, יא. 19. עירובין כב, א. 20. תהלים צז, יא. 21. תולדות כז, כז. 22. ע"ד ל' הכתוב - ישע"י לה, ח. 23. ח"ג עא, ב.

- 1 תינה בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעולותו שמה, –
 2 מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי הסתלקותו
 3 במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה, אבל בעולם
 4 הזה איך אשתכח יתיר? – כיצד הוא נמצא שם במדה מרובה
 5 יותר? ויש לומר, על-דרך
 6 מה שקבלתי על מאמר
 7 חז"ל ד"שבק – השאיר, 1
 8 חיים לכל ח"י, – 2
 9 שבשעת הסתלקותו של
 10 צדיק אומרים שהוא
 11 השאיר חיים לכל החיים,
 12 וכנזכר לעיל, שבפשוט
 13 הלשון קשה, אם הכוונה
 14 היא רק לומר שהוא עזב
 15 את העולם ואחרים
 16 נשארו בחיים, הרי שלא
 17 השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא לפי ההסבר
 18 שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא –
 19 לכל החיים, כנודע – כידוע, שחיי הצדיק אינם חיים
 20 בשירים²⁴ בריאם חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה,
 21 – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע
 22 אותן לתלמידיו ומקשריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם
- 23 "חיים", כי באמונה כתיב: – כתוב: "וצדיק באמונתו ויחיה",
 24 ויראה כתיב: – כתוב: "ויראת ה' לחיים", ובאהבה כתיב:
 25 כתוב²⁵: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים", וחסד הוא
 26 אהבה. – אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד
 27 "חיים" הרי שאהבה היא
 28 ענין של חיים, וכל השלש:
 29 אמונה, יראה ואהבה, הרי
 30 מוגדרות בשם "חיים".
 31 ושלשה מדות אלו –
 32 אמונה, יראה ואהבה, הם
 33 בכל עולם ועולם עד
 34 רום המעלות, –
 35 והמדריגות שבעולמות,
 36 הרי בכל עולם ישנן
 37 הבחינות הנקראות
 38 אמונה, יראה ואהבה,
 39 הכל לפי ערך בחינת מעלות העולמות זה על זה – לפי
 40 עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות
 41 והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, בדרך עלה
 42 ועלול, כנודע. – העולם העליון יותר משמש "עילה" וסיבה
 43 שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב
 44 מהעולם העליון יותר.

יום שלישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, ומצאת תאמין.

- 45 ונהנה, בהיות הצדיק חי על פני האדמה, – בעולם הזה, היו
 46 שלשה מדות אלו – אמונה, יראה ואהבה, בתוך כלי ולבוש
 47 שלהם בבחינת מקום גשמי, שהיא בחינת נפש הקשורה
 48 בגופו, וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו
 49 וזיון, המאיר חוץ לכלי
 50 זה – מחוץ לכלי האמור,
 51 על-ידי דבוריו
 52 ומחשבותיו הקדושים,
 53 – אותיות הדיבור
 54 והמחשבה מגלות הרי
 55 הארה בלבד. ולכן אמרו
 56 ד"ל²⁶ שאין אדם עומד
 57 על דעת רבו וכו'. – עד
 58 ארבעים שנה. אבל לאחר
 59 שמיטתו, – של הצדיק,
 60 לפי שמתפרדים בחינת
 61 הנפש שנשארה בקבר
 62 מבחינת הרוח ש-אחרי
 63 ההסתלקות היא בגן עדן,
- 45 ונהנה, בהיות הצדיק חי על פני האדמה, היו
 46 שלשה מדות אלו – אמונה, יראה ואהבה, בתוך כלי ולבוש
 47 שלהם בבחינת מקום גשמי, שהיא בחינת נפש הקשורה
 48 בגופו, וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו
 49 וזיון, המאיר חוץ לכלי
 50 זה – מחוץ לכלי האמור,
 51 על-ידי דבוריו
 52 ומחשבותיו הקדושים,
 53 – אותיות הדיבור
 54 והמחשבה מגלות הרי
 55 הארה בלבד. ולכן אמרו
 56 ד"ל²⁶ שאין אדם עומד
 57 על דעת רבו וכו'. – עד
 58 ארבעים שנה. אבל לאחר
 59 שמיטתו, – של הצדיק,
 60 לפי שמתפרדים בחינת
 61 הנפש שנשארה בקבר
 62 מבחינת הרוח ש-אחרי
 63 ההסתלקות היא בגן עדן,
- 45 ונהנה, בהיות הצדיק חי על פני האדמה, היו
 46 שלשה מדות אלו – אמונה, יראה ואהבה, בתוך כלי ולבוש
 47 שלהם בבחינת מקום גשמי, שהיא בחינת נפש הקשורה
 48 בגופו, וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו
 49 וזיון, המאיר חוץ לכלי
 50 זה – מחוץ לכלי האמור,
 51 על-ידי דבוריו
 52 ומחשבותיו הקדושים,
 53 – אותיות הדיבור
 54 והמחשבה מגלות הרי
 55 הארה בלבד. ולכן אמרו
 56 ד"ל²⁶ שאין אדם עומד
 57 על דעת רבו וכו'. – עד
 58 ארבעים שנה. אבל לאחר
 59 שמיטתו, – של הצדיק,
 60 לפי שמתפרדים בחינת
 61 הנפש שנשארה בקבר
 62 מבחינת הרוח ש-אחרי
 63 ההסתלקות היא בגן עדן,

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארז"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). 25. משלי כא, כא. 26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו. 27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א.

המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב
בְּדֹתָר תְּקַדְּשׁ³⁰ דְּרוּחַ דְּרַעוּתָא דְּלֵבָא אֲמַשִּׁיף רוּחַ מְלַעֲלֵא,
– הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי
שה"רעוּתָא דְּלֵבָא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של
התלמיד לרבו, ממשיכים

שיתפשט ממדותיו של
הרבי לתלמיד, רַק אִם
יִכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֵי³¹
בְּהִכְנָה רַבָּה וְיִגְיעָה
עֲצוּמָה, – לפי פירושו
של חסיד קשיש, מובא
ב"לקוטי הגהות" על
"תניא", הכוונה ב"הכנה
רבה" היא – ההכנה של
הנשמה ו"יגיעה עצומה"
– יגיעת הגוף, "יגיעת
בשר", לְקַבֵּל שְׁלֹשׁ מִדּוֹת
הָלָלוּ, – אמונה, יראה
ואהבה, בְּדֶרֶךְ שְׁהוּרָהוּ
רַבּוֹ, וּכְמֹאמַר רַבֵּנוֹ³²:
יִגְעָה וּמִצְוָה – תַּאֲמִין.
בהתאם לפירושו של כ"ק
אדמו"ר מוהר"י צ"צ³³ על
"רק אם יכון לקראת
אלקיו בהכנה רבה ויגיעה
עצומה כו'" – הכוונה
היא, שהעבודה והיגיעה

היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום
התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר
(למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגיעת ומצאת תאמין"
הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של
"מציאה". וכפי שאומר שם בפירושו, שעל־ידי היגיעה מתהווה
התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא
"עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל
בבחינת נשמתו שבגן־עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש
לתלמידים מרוחו שנשארה בגן־עדן התחתון, אלא גם מרוחו
העצמית הנכללת בנשמה שבגן־עדן העליון, הרי זו "מציאה"
שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח
שנשארה בגן־עדן התחתון בלבד. אלא, כפי שהוא מסיים שם,
זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף זה מעניק
כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין
שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק
גדול מלשון אגרת הקודש זו, ובשייכות למה שהוא אומר
על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות,
אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי

את הברכות, הרי שגן־עדן נמצא בעולם הזה, וְכֵן כְּתֹב בְּסֵפֶר
עֲשֶׂה מַאֲמָרוֹת²⁸ שְׁאוּר גִּי'עָדָן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם,
וְנִרְשָׁמִים בְּאוּר זֶה – של גן־עדן, כָּל מַחֲשַׁבוֹתָיו וְדַבָּרוֹ
הַטּוֹבִים בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָת ה' (וְכֵן לְהַפֵּךְ חֲסִי וְשָׁלוֹם –

כשאדם חושב ומדבר
דברים שבניגוד לתורה
ועבודת ה', נִרְשָׁמִים
בְּאוּר הַמִּתְפַּשֵּׁט
מִנִּיהֶם סָבִיב כָּל אָדָם).
הַלָּכָה, – כיוון שכוחו של
הצדיק, אמונתו, יראתו
ואהבתו, אינם מוגבלים
בכלי ולבוש ובמקום
גשמי, אלא הם נמצאים
בגן־עדן הקיים גם בעולם
זה, נִקָּל מֵאֵד – קל
מאד, לְתַלְמִידוֹ לְקַבֵּל
חֻלְקֵם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם
הַעֲצָמִיית, שֶׁהֵם אֲמוֹנָתוֹ
וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר
עָבַד בָּהֶם אֵת ה', וְלֹא
זֵיוֹם – והארתם בְּלִבָּד
הַמֵּאִיר חוּץ לְבָלָי, – כפי
שהיה בחיים חיותו של
הצדיק, כשהם קיבלו זיו
בלבד על ידי מחשבותיו
ודיבוריו הקדושים. לְפִי

שְׁבִיחֵינָה רִחוּחַ הַעֲצָמִית – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות,
השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, מִתְעַלָּה בְּעִלּוֹי אֲחֵר
עִלּוֹי, לְהַכִּיל בְּבִחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגִי'עָדָן הַעֲלִיּוֹן שֶׁבְּעוֹלָמוֹת
הַעֲלִיּוֹנִים, וְנוֹדַע²⁹ שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁבְּקִדְּשָׁה אֵינוֹ נִעְקָר לְגַמְרִי
מִכָּל וְכָל מְקוֹמוֹ וּמִדְּרָגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, נֵם לְאַחֵר שֶׁנִּתְעַלָּה
לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה, – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו
ומדרגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, וּבְחִינָה זֹו –
מרוחו של צדיק, הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאַרָה לְמִטָּה בְּגִי'עָדָן
הַתַּחְתּוֹן – שהרי בחינת גן־עדן ישנה בכל עולם, גם למטה
בעשיה ישנה בחינת גן־עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה
למטה בגן־עדן, בְּמִקְוָמוֹ וּמִדְּרָגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הִיא
הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתַלְמִידוֹ, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו
העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת
בתלמידים, כָּל אֶחָד בְּפִי בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ וְקִרְבָּתוֹ אֵלָיו
– אל הצדיק, בְּחִיּוֹ וּבְמֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל אחד לפי
מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל
מהתפשטות רוחו של הרבי, בִּי הַמְשָׁכָה כָּל רוּחָנִיּוֹת אֵינָה
אֵלָּא עַל־יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות

28. מאמר חקו"ד ח"ב פ"ב. 29. פרס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. 30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב – עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, ב. 33. ד"ה פזר נתן לאבינונים, תרצ"ב.

העלין שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת
 "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם
 בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת ובריבוי עד אין שיעור,
 כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם גידולי
 גידולין של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח
 ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

1 לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי
 2 באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה
 3 בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על-ידיה נעשה
 4 ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת
 5 זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב
 6 המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן עדן

רביעי ט"ו מרחשוון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

מהצדיק, אשר הם תורתו ועבודתו. – הרי שעל-ידי תורתו
 ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים
 ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, והארת אורות
 עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו, שנעשו עובדי ה' על
 ידי תורתו ועבודתו. –

הרי בשעה שהאורות
 העליונים מתורו
 ועבודתו של הצדיק
 מתגלים, הם מאירים על
 כל התלמידים שנעשו
 על-ידי התורה והעבודה
 עובדי ה', והארה זו ש –
 מאירה עליהם מלמעלה,
 – למרות שהיא בבחינת
 "מקיף", מכנסת בלבם
 הרהורי תשובה ומעשים
 טובים, וכל המעשים
 טובים הנולדים –
 ונצרים, מהארה זו
 שמאירה מאורות
 הורעים בשדה – של
 "חקל תפוחין קדישין",
 הנזכר לעיל – נקרא
 "גידולי גידולין". – שכן,
 האורות עצמם הם הרי
 "גידולין" מזריעתו של

הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם
 "גידולי גידולין", והארה זו היא בהעלם והסתתרות גדול³⁵, כמו
 שמש המאיר לבוכבים מתחת לארץ, כדאיתא – כפי
 המובא ב'תקונים'³⁶ על משה רבנו עליו השלום, שאחר
 פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא – דור ודור,
 לששים רבוא נשמות, – לשש מאות אלף נשמות, שהן
 שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו,

13 והנה, יש עוד בחינת הארה – המאירה לתלמידיו, – אחרי
 14 הסתלקות הצדיק, רק שאינה מתלבשת בתוך מהם³⁴ ממש
 15 כראשונה, – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים
 16 מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה
 17 ואהבה של התלמיד,

18 ואילו ההארה השנייה
 19 איננה מתלבשת
 20 בפנימיות, רק מאירה
 21 עליהם מלמעלה, –
 22 בבחינת "מקיף", שכן היא
 23 למעלה מעלה
 24 ממדריגתם, והיא מעלית
 25 רוחו ונשמתו – של
 26 הצדיק, למקור הצב, –
 27 למקור שנמנו באות
 28 הנשמה והרוח, דהיינו
 29 "חקל תפוחין קדישין",
 30 – למלכות דאצילות",
 31 מקור הנשמות, הנקראת
 32 שדה של "תפוחין
 33 קדישין", ועל-ידיה –
 34 שהנשמה עולה שם,
 35 נעשה שם יחוד, –
 36 ש"מלכות" מתייחדת עם
 37 מה שלמעלה ממנה, על-
 38 ידי העלאת "מין

39 נוקבין" – התעוררות של אלקות, מכל מעשיו ותורתו
 40 ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, – כפי שיסביר להלן בסימן
 41 כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו
 42 ר"פ על" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם
 43 והסתתרות – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה והסתלקות,
 44 ונזרעו ב"חקל תפוחין קדישין" – במקור הנשמה, אורות
 45 עליונים מאד, לעצמת – ועל-ידי אורות תחתונים, – שבאו

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לחרץ – כשמאיר יחוד שבאצ"י באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) – ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי" (שזהו למטה מאצ"י) ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצ"י (שהרי המדובר ביחוד שבאצ"י) שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה – יום) המאיר לכוכבים (-שבמקומם – לילה גם כשמאיר השמש) מתחת (לובהפסק ה) ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (אצ"י) כו'. ומוסיף "לס"ר" – שמוזה ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא – ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"ג של חכמי הדור – כבנדו"ד באגה"ק". 36. הערת כ"ק אדמו"ר

- 1 כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", כְּמֹ
2 שֶׁמֶשׁ הַמָּאִיר מִתַּחַת לְאֶרֶץ לְשֵׁשׁ רְבּוּא בּוֹכָבִים: – הרי
3 כפי שנאמר בזהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים

יום חמישי ט"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מטה מנוגה:

- 7 **כח.** אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (נך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים
8 אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מחורודוק (מייטבסק), בה הוא מסביר,
9 שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את
10 ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני
11 ההסתלקות, כשהיה בחיים
12 חיותו בעולם זה, ובגשמיות
13 (בענינים גשמיים) מגינים
14 הצדיקים שנסתלקו, על
15 העולם הזה במדה מרובה
16 יותר מאשר לפני הסתלקותם
17 –
18 אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי
19 האגרות קודש, את האגרת
20 שכתב רבנו הזקן אל הרב
21 הצדיק רבי לוי יצחק
22 במרדיתשוב, בתור ניהומים
23 על פטירת בנו. באגרת זו
24 מסביר רבנו הזקן איך
25 הסתלקות צדיק "פועל"
26 ישועות בקרב הארץ, לכפר
27 על עוון הדור, אפילו על
28 ודונות, שגם הם יתכפרו.

אגרת הקדש

כח

מה שכתב למחותנו הרב הנאון המפורסם איש
אלקים קדוש ה' נ"י ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק
נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד
מו"ה מאיר נ"ע:

למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה
מכפרת וכו'. וצריך להבין למה נסמכה דוקא
לפרה אדומה הנעשה חוץ לשלש מחנות אלא
דחטאת קריי' רחמנא [בכת"י הנוסחא הנעשה בחוץ.
ומן תיבת לשלש עד תיבת רחמנא ליתא בכת"י] **ולא נסמכה לפ'**
חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח כפרה ממש.
אמנם נודע מזה"ק והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי
המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה
אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה
הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי"ז

- 29 **מה שכתב** – רבנו הזקן, לְמַחְתָּנו, הֶרֶב הַנְּאֻן הַמְּפָרָס, אִישׁ
30 אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ ה', נֶר יִשְׂרָאֵל עֲמוּד הַיָּמִינִי פְּטִישׁ
31 הַחֻזֵּק, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הֶרֶב לֹוי יִצְחָק נִשְׁמָתֵי־עָדָן, אֵב בֵּית
32 דִּין דִּקְהֵלַת קָדֶשׁ בְּאֶרְדִּיטְשׁוֹב, לְנַחְמוּ עַל פְּטִירַתִּי בְּנוֹ הֶרֶב
33 הַחֲסִיד מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הֶרֶב מָאִיר נִשְׁמָתֵי־עָדָן:
34 **לְמָה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת מְרִים** – פרשת "מיתת מרים", לְפֶרֶשֶׁת
35 פֶּרֶה, – אדומה, לומר לך: **מָה פֶּרֶה מְכַפֶּרֶת וְכו'.** – כך
36 מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן,
37 והתוספות מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי
38 כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת.
39 **וְצָרִיךְ לְהַבִּין, לְמָה נִסְמְכָה** – פרשת מרים דִּקְאֵל – לְפֶרֶשֶׁת
40 פֶּרֶה אֲדָמָה (הַנֶּעֱשֶׂה חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת, אֱלָא דִּחְטָאֵת
41 קְרִייתָ רַחֲמָנָא – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות

שליט"א: ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר: לע"ע מצאתי כל הענין בזה"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר – ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבר לו ממש"כ בתניא פמ"ד בתיקונים".
1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" (הסכמת הרבנים ש' ... נ"ע" – הנדפסת בתחלת הסי". 2. ע"ד ל' הכתוב – איוב א. ו. 3. ע"ד ל' חז"ל – ברכות כח, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בשנת תקס"ו". 5. כח, א. 6. ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. 7. פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. 8. פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" מורעה רבה שבראש הספר (משנת תר"ס – משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)."

1 המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "עת רצון" לכפר על עון
 2 הדור, אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה
 3 מ'נוגה'. בזה משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא
 4 לענין הקרבנות וקרבת חטאת. ובלשון רבנו חזקוני: **אִמְנָם** ¹⁰ **נִדְעַ**
 5 **מִזֶּה** **הַקָּדוֹשׁ** ¹¹
 6 **וְהָאֵרִיז** ¹², **סֹד**
 7 **הַקָּרְבָּנוֹת** שֶׁ-הַקְרִיבוּ עַל
 8 **נְבִי הַמִּזְבֵּחַ**, הֵן בְּחִינַת
 9 **הַעֲלֹאת** "מִן נִזְקִינִי" –
 10 העלאת והתעוררות
 11 מהתחתונים, **מִנְפָּשׁ**
 12 **הַבְּחִינַת** שֶׁבְּנִינָה אֶל
 13 **שְׂרָשֶׁן** וּמִקְוֶה, הֵן
 14 **בְּחִינַת ד'** חֵיוֹת
 15 **שֶׁבְּמִרְכָּבָה** – המזכרות
 16 ביחזקאל פרק א',
 17 **הַנּוֹשָׂאוֹת** אֶת הַכְּפָאִים ¹³:
 18 **פָּנֵי שׁוֹר וּפָנֵי נֶשֶׁר וְכוּ'**,
 19 – מ"פני שור" באות
 20 נפשות הבהמות, ומ"פני

21 נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים
 22 האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו", הרי קרבנות
 23 הם "העלאת מ"ן", העלאת מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה",
 24 שוק שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, וְעַל-יָדֵי
 25 **זֶה נִמְשָׁכִים וְיִוָּרְדִים** "מִן דּוֹכְרִין" – (המשכה (מהמשפיע)
 26 מלמעלה), **מִבְּחִינַת "אָדָם" שֶׁעַל הַכְּפָא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם**
 27 **"מִלְכָּא" וְ"עִיר אֲנָפִין"**. – הרי האור הנמשך משם הוא אור
 28 היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים
 29 קרבנות "אכילת מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין
 30 האכילה והמזון שהם ענין פנימי. **אֲבָן בְּשִׂרְפַת הַפָּרָה אֲרָמָה,**
 31 **הִנֵּה עַל-יָדֵי הַשְּׁלֶכֶת עֵץ אָרו וְאוֹזֵב וְכוּ'** – שגם זה הוא ענין
 32 של המשכה ¹⁴, ולאחרי זה מתווסף גם וְנִתְּנָה מִים חַיִּים אֶל
 33 **הָאֶפֶר** – **נִקְרָא בְּשֵׁם "קִדּוּשׁ מִי חֲטָאת" בְּמִשְׁנָה** ¹⁵, – קידוש
 34 מלשון "קדש", **וְהִיא בְּחִינַת "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן"**, – הבחינה
 35 העליונה ביותר ב"קדש", **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "טָלָא דְּבִרְלָחָא"**, – טל
 36 הבדולח, כמו הלשון "כעין הבדולח" הכתוב לגבי מן ¹⁶, הנקרא
 37 גם ¹⁷ "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא

אגרת הקדש

נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא
 בשם מלכא וז"א. אכן בשריפת הפרה אדומה הנה
 ע"י השלכת עץ ארו ואוזב וכו' ונתינת מים חיים
 אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא
 בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דברולחא כמ"ש
 בזוה"ק שהיא בחי' חכמה עילאה ומוחא סתימאה
 דא"א ועלה איתמר ברוכתי טובא בזוה"ק בחכמה
 אתברירו ואתחפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם
 התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א
 מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בבי"ע וכו' כנודע.
 ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו'
 ולמטה מטה מנוגה:

דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא
 דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על-ידי
 "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב ¹⁸: "ואד
 יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא
 דלעילא" (הבא
 מהתעוררות מלמעלה),
 ובפרט "טלא דברולחא"
 הוא "אתערותא דלעילא"
 שלמעלה לגמרי
 מ"אתערותא דלתתא",
 כמו שכתוב בזהר
 הקדוש ¹⁹, ש – טלא
 דברולחא" היא בְּחִינַת
 "חֲכָמָה עֲלִיּוֹנָה" – חכמה
 עליונה, ו"מִחָא
 סְתִימָאָה" ד"אֲרִיךְ
 אֲנָפִין", – "חכמה
 שבבחי' שלמעלה לגמרי
 מהעולם, וְעַלָּה אֵתְמַר
 בְּדוֹכְתֵי טוֹבָא בְּזֶהֱרִי
 הקדוש: **בְּחֲכָמָה אֲתַבְּרִירוּ** ²⁰, – עליה, על "חכמה עילאה"
 ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזהר הקדוש
 "בחכמה אתברירו" על-ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל-ידי
 "חכמה" נעשה הבריר והתיקון, הרי כשעל-ידי "קידוש מי
 חטאת" נמשך מבחינה זו – אזי: **וְאֵתְחַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לְנִהוּרָא,**
 – מתהפך החושך לאור, דְּהֵינִי עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנִּתְבָּרַר
 וְנִתְתַּקֵּן עַל-יָדֵי "מִחָא סְתִימָאָה" ד"אֲרִיךְ אֲנָפִין", – זה
 מתברר ונתתקן מעולם התהו ושבירת הכלים, שֶׁנִּפְּלוּ
 בְּבְרִיאָה יִצְרִיחַ עֲשִׂיָּה וְכוּ', כְּנֹדֵעַ. – שהניצוצות משבירת
 הכלים נפלו בעולמות בריאה יצירה עשיה, וזה מעבודתו של
 יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, וְלִזְמַת – ולכן פרה אדומה
 מְטַהֶרֶת טְמָאת הַמֵּת, – ממי שנטמא למת, אֵף שֶׁהוּא – המת
 הוא אָבִי אֲבוֹת וְכוּ', – הטומאה, וְלִמְטָה מְטָה מְנוּגָה: –
 המדריגה התחתונה ביותר בטומאה, אף-על-פי-כן מטהרת פרה
 אדומה טומאה זו. שכן, על-ידי "קידוש מי חטאת" נמשך
 מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי
 מהעולם, ובכוח אור זה להפוך חושך העולם לאור.

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". 11. ח"א סד, ב. 12. לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. 13. בחי תרומה כה, י. ובכ"מ. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב).". 15. פרה פרק ו'. 16. בהעלותך יא, ז. 17. בשלח טז, יג. 18. בראשית כו, ו. 19. ראה זח"א קכח, ב. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להור"י ש"י קארף): "ראה תר"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. – וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח שי"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד – ישוב הסתירות בזה".

יום שישי י"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמת, והנה מודעת... עד עמ' 296, מי חטאת וכו':

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת ראבא יונק ממזל השמיני כו' והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והיא ג"כ עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירת צדיקי עליון עובדי ה' באהבה במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"ג לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתיקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתו מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הבידורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם ואתיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

1 להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים
2 נמשך אור נעלה כזה "פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור
3 ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:
4 וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת²¹, – וְהִרִי יְדוּעַ הַדָּבָר, דְּ"אֵבָא" – "חֲכֻמָּה",
5 יוֹנֵק מִמָּזַל הַשְּׁמִינִי כו'
6 – שבי"ג מדות הרחמים
7 הנקראות "מזלות" (שכן
8 ההמשכה משם יכולה
9 להיות רק באופן של
10 "מזל" ו"שערות"), וְהוּא
11 תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד", –
12 כפי שכתוב ב"ג מדות
13 הרחמים²²: "נוצר חסד
14 לאלפים", "נוצר"
15 אוֹתוֹת "רְצוֹן", וְהִיא
16 עֵת רְצוֹן²³ הַמִּתְגַּלָּה
17 וְהַמֵּאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוֹי
18 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּעֵת
19 פְּטִירַת צְדִיקֵי עֲלִיּוֹן,
20 עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה,
21 בְּמִסִּירַת נַפְשָׁם לַה',
22 בְּחִייהֶם עֲרֵבִית וְשַׁחְרִית
23 בְּקִרְיַת שְׁמַע, שְׁעֵל-
24 יְדִידָהּ הִיוּ מַעֲלִים "מִן"
25 נוֹקְבִין "לְ"אֵבָא"
26 וְ"אֵמָא" – ("חֲכֻמָּה"
27 וְיִבְנֶה") בְּקִרְיַת שְׁמַע,
28 בְּיָדוּעַ – שִׁמְסִירַת הַנֶּפֶשׁ
29 של קריאת שמע, היא
30 "העלאת מ"ן" ל"חכמה" ול"בינה", (וְכֵן בְּתִלְמוּד תוֹרָה דְּ–
31 תוֹרָה מִחֲכֻמָּה נִפְקָא), – הַתוֹרָה בָּאָה מִ"חֲכֻמָּה", הִרִי
32 בְּלִימוּדֵם תוֹרָה יֵשׁ בּוֹ גַּם מִן "הַעֲלָאָה מִן" ל"חֲכֻמָּה", וְעַל-יְדֵי-
33 זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מִן דּוֹכְרִין" – (הַמִּשְׁכָּה
34 מִלְּמַעְלָה), בְּתִקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד", – שְׂכָמוֹר יוֹנֵקַת וּמִקְבֵּלַת
35 "חֲכֻמָּה" מִמֶּנּוּ, וְהֵם הֵם הַמֵּאִירִים בְּבְחִינַת גִּלּוֹי בְּפִטְרִיתָם,
36 – הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁהִיוּ נִמְשָׁכוֹת עַל יְדֵי מִסִּירַת נַפְשָׁם בְּקִרְיַת
37 שְׁמַע' וּבְלִימוּד הַתוֹרָה – מֵאִירוֹת בְּאֻפֶּן גִּלּוֹי בִּשְׁעַת פְּטִירַתָם,
38 כְּנוֹדָע שֶׁכָּל עֲמַל הָאָדָם שְׁעִמְלָה נִפְשׁוֹ בְּחִיּוֹ – וְ"פַעַל"
39 לְמַעְלָה בְּבְחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר – שׁוּחַ נִשְׁאָר נֶעֱלֵם וּמוֹסְתֵר
40 לְמַעְלָה, מִתְגַּלָּה וְהַמֵּאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוֹי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּעֵת
41 פְּטִירַתוֹ. – הִרִי לֵכֵן, כָּל הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁפָּעְלוּ "הַעֲלָאָה מִן" שֶׁל
42 קִרְיַת שְׁמַע וְלִימוּד הַתוֹרָה שִׁלְהֵם, שֶׁהִיוּ לִפְנֵי זֶה בְּאֻפֶּן שֶׁל
43 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר לְמַעְלָה – מִתְגַּלּוֹת וּמֵאִירוֹת לְמַטָּה בְּגִלּוֹי בִּשְׁעַת
44 פְּטִירַתָם. וְהִנֵּה, עַל-יְדֵי גִלּוֹי הָאֵרֶת תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד"

45 בְּפִטְרִיתָן – שֶׁל צְדִיקֵי עֲלִיּוֹן, מֵאִיר "חֶסֶד" ה' מִעוֹלָם –
46 מִ"עֲלֵמָא דַּתְבִּסְיָא" (הָעוֹלָם הַמְכּוּסֶה), עַד עוֹלָם – לְ"עֲלֵמָא
47 דַּתְגַּלְיָא" (הָעוֹלָם הַמְגּוֹלָה), עַל יְרֵאָיו²⁴, וְ"פּוֹעֵל יִשְׁעוֹת
48 בְּקֶרֶב הָאָרֶץ"²⁵, לְכַפֵּר עַל עוֹן הַדּוֹר, אֵף גַּם עַל הַזְדּוֹנוֹת
49 – עֲבִירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּמוֹד, –
50 שֶׁהֵן מְג' קְלִפּוֹת
51 הַטְּמָאוֹת שֶׁלְּמַטָּה
52 מִנֵּה, – שֶׁמִּ"נוֹגָה" בָּאוֹת
53 הָעֲבִירוֹת בְּשׁוּגָה שֶׁעֲלִיָּהֵן
54 מְכַפְּרִים קֶרֶבְנוֹת, לְפִי
55 שְׁמַעַל דְּ"נוֹצֵר חֶסֶד" –
56 בָּא מִ"מִּחָא סְתִימָאָה" –
57 "חֲכֻמָּה שֶׁבִּכְתֵּר" דְּ"אֵרֶךְ
58 אֲנָשִׁין" מִקּוֹר הַבִּירוּרִים,
59 – מִשֶּׁם בָּא הַכּוֹחַ לַעֲנֹךְ
60 הַבִּירוּרִים, לְבַרֵּר וּלְתַקֵּן
61 אֶת הַחוּשָׁךְ שֶׁל שְׁבִירַת
62 הַכִּלִּים, וְאַתְהַפְכָּא
63 חֲשׂוֹכָא – וּמִתְהַפֵּךְ
64 הַחוּשָׁךְ – דְּשִׁבְרִית
65 הַכִּלִּים לְנִהוּרָא – לְאוֹר,
66 דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן. – לֵכֵן זֶה
67 מְכַפֵּר עַל הַזְדּוֹנוֹת הַבָּאִים
68 מִשֶּׁלֶשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת,
69 שֶׁהֵן הַמְדִּירָגָה הַתַּחְתּוֹנָה
70 בִּיּוֹתֵר שֶׁנַּעֲשֶׂתָה עַל יְדֵי
71 שְׁבִירַת הַכִּלִּים. מִזֶּה
72 שְׁאִינִיכֵן בְּקֶרֶבְנוֹת שְׁעֵל
73 גְּבִי הַמְּזֻכָּר, שְׁאִינִי
74 מְכַפְּרִים אֵלָּא עַל הַשְּׁנֵנוֹת, – עַל הָעֲבִירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּשׁוּגָה,
75 שֶׁהֵן – בָּאוֹת, מִהַתְגַּבְּרוֹת נַפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁ-חִיּוּתָהּ הִיא
76 מִצְנָה, בְּמֹו שְׁתֻּכּוֹת בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה' – לְהֵאֲרִיזוֹל, פְּרִשְׁת
77 וְיִקְרָא. וְלֵכֵן נִסְמָכָה – פִּרְשַׁת מֵרִים, לְפִרְשַׁת פָּרָה –
78 אֲדוּמָה, דְּיִקְרָא – לְלַמֵּד אוֹתָנָה: "מִזֶּה פָּרָה וְכוּ'". – מִכְּפֶרֶת,
79 כֵּךְ גַּם מִיִּתַּת צְדִיקִים מְכַפֵּרַת, שֶׁכֵּן אֻפֶּן הַכְּפֶרָה שֶׁל מִיתַת
80 צְדִיקִים הוּא כְּאֻפֶּן הַפְּעוּלָה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה, כְּמוֹסֵבֶר לַעֲלֵל.
81 וּבְלִקּוּט – שֶׁמַּעֲוִנִי, פְּרִשְׁת שְׁמִינִי הַיִּזְרָכָא "מִי חֲטָאָה
82 וְכוּ'": – שֶׁם מוֹבָא אוֹתוֹ מֵאֲמָר, אֵלָּא שְׁבִמְקוּם "פֶּרָה" ("מִזֶּה
83 פֶּרָה מְכַפֵּרַת") כְּתוּב שֶׁם "מִי חֲטָאָה", זֶה מֵתָאִים יוֹתֵר לְמָה
84 שֶׁהוֹסֵבֶר לַעֲלֵל. שֶׁכֵּן, עֲנִין הַפֶּרָה הַמְכַפֵּרַת וּפּוֹעֵלַת עַל שִׁלְש
85 קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת – הוּא הִרִי עֲנִין "קִידוּשׁ מִי חֲטָאָה" שֶׁבִּפְרָה
86 (לֹא שְׂרִיפַת הַפֶּרָה, שֶׁבְּרוּחָנוֹת הָעֲנִינִים הִיא עֲנִין שֶׁל הָעֲלָאָה
87 – כִּי־אֵם "קִידוּשׁ מִי חֲטָאָה" שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּה מִ"קִּדְשׁ הָעֲלִיּוֹן"
88 עַד "חֲכֻמָּה סְתִימָאָה" מִקּוֹר הַבִּירוּרִים).

21. ע"ה שט"ז פ"ו. ובכ"מ. 22. תשא לד, ז. 23. בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א ככפנים. 24. ע"פ ל' הכתוב - תהלים קג, יז. 25. ע"ד ל' הכתוב - תהלים עד, יב.

יום שבת קודש י"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 296, כמ אשת חיל... עד עמ' קמט, דר"י ורכ"ט.

אגרת הקדש

כמ אשת חיל עמרת בעלה כו'. איתא בגמ'

פ"ד דמגילה ודאשתמש בתנא

חלף כו' זה המשתמש במי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מוכטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תנא וכתרה של תורה וגם למה השונה הלכות דוקא מוכטח לו כו' ולא שאר ד"ת. וכן להבין מאדו"ל בפ"א דמנחות אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו' יצא י"ח ולמה אינו יוצא י"ח בשאר ד"ת:

אך מודעת זאת מ"ש הארז"ל שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג

מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה להשלים לבושי

כו" - יצא ידי חובתו, -

במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים

מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך" ¹⁰, וממה שהגמרא

אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו חובה, הרי מסתבר,

שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה בכל הזמנים

(פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק אחד שחרית

ופרק אחד ערבית - יצא ידי חובתו). ולמה אינו יוצא ידי

חובתו בשאר דברי תורה? - הלשון "פרק אחד" מורה

שמדובר במשניות, תורה שבעל-פה, מדוע, איפוא, בזה דוקא

הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא,

מדרש ואגדה?

אך מודעת זאת, - ידוע, מה שכתב הארז"ל ¹¹, שכל ¹²

אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל

תרי"ג - 613, מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה, -

אלה הם שלשת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן

1 **כמ**, באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן את המעלה הנעלית

2 המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמנו ז"ל מצינים את

3 ההלכות כ"תנא" ו"כתרה של תורה", וזאת - מפני שגילוי הרצון העליון

4 של מצוות - אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה"

5 שבתורה (ומרצון זה מתהווים

6 הלבושים לנשמה שתוכל

7 "לקבל" התגלות זיו השכינה

8 שבגן-עדן) - מתגלה בעיקר ¹

9 בהלכות שבתורה שבעל-פה ²

10 - המבטאות בבהירות את

11 הרצון העליון שבמצוות.

12 **"אשת חיל עמרת בעלה**

13 **כו"** - זהו פסוק במשלי ¹.

14 כשם שתורה משולה ⁷

15 לאשה, על-דרך "ראה ⁸

16 חיים עם האשה אשר ⁹

17 אהבת" ² - אומרים חכמינו ¹⁰

18 ד"ל: שזה מוסב על חכמת ¹¹

19 התורה - כך גם כאן ¹²

20 משמעות "אשת חיל" היא

21 "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו

22 "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל"

23 שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה

24 שבעל-פה) - היא "עטרה לבעלה", לתורה שכתב, הנקראת

25 "בעל" של ה"אשת חיל". **איתא -** אנו מוצאים בגמרא פ"ק ד'

26 דמגילה: **"ודאשתמש בתנא חלף כו"** - על מה שכתוב

27 ב"אבות" ⁵ המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) - אומרת

28 על כך הגמרא במסכת מגילה: **"זה המשתמש במי ששונה**

29 **הלכות, בתרה של תורה כו"** - הב"ח אינו גורס שם המלים

30 "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל את הגירסא כפי שהיא

31 מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן

32 אומרת הגמרא שם ב"מגילה": **"תנא דבי אליהו, כל השונה**

33 **הלכות מקטח לו כו"** - שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה"

34 כתוב "כל השונה הלכות" - בלי ההוספה "בכל יום". ואילו

1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג. 6. עג, א. 7. קלז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 9. צט, ב. 10. יהושע א, ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ס' הגלגולים פ"ד. ש' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמו"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים" * (הדגשת הבפעול שבהווה, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן שבוודאי יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) התורה. וי"ל שזהו תוס' טעם ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ דרבנן כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דיבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה - בשביל דיבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמאת דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דיבור וכו'. (ד) בשו"ע שם - פס"ד ברור - מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות ק') חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו". ואולי עד"ד הטעם שבמקום "אדם" כאן - כתב שם 'נפש'".

נִבְרָאִים, וְאִי־אֶפְשָׁר לְשׁוֹם נִבְרָא לְהַשִּׁיג שׁוֹם הַשְּׁגָה
בְּנוֹרָא וְיוֹצֵר הַכֹּל, אִי־סוֹף בְּרוֹךְ־הוּא. – נברא שהוא בעל
גבול, אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא "אין סוף"
ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות
בכלל – אי אפשר שתהיה

לשום נברא השגה בו,
וגם אחריו אשר האור
ה' מאורו יתברך –
הארה בלבד מאורו,
והאציל בבחינת
השתלשלות מדרגות
רבות, מדרגה אחר
מדרגה, – מדרגה למטה
ממדרגה, בבחינת
צמצומים וצמצומים
ולבושים רבים וצמצומים
– לבושים רבים
המעלימים ביותר על
האור ומסתירים אותו,
הידועים ליוצרי חן, –
חכמה נסתרה (תורת
הקבלה), ונקראים
ב"אדרא רב"ה¹⁷ כשם
ש"ערות", – כשם

ששערה חיותה מצומצמת, עד שיכולים לגוזה אותה מבלי
להרגיש שום כאב – כך החיות הנמשכת על ידי הצמצומים,
נקראת "שערות", כלומר המשכה מצומצמת ביותר, ובדרכתיב
– וכמו שכתוב בְּנִיָּאֵל¹⁸: "וְשַׁעַר רִאשָׁה פְּעֻמָּה נָקָא כּוֹ"
– ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה
המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל
הצמצומים, אֶפְ־עַל־פִּי־כּוֹ, לֹא יִכְלָה הַנֶּפֶשׁ אֶל הָרוּחַ
וְנִשְׁמָה לְמִסְכָּל – לסבול האור, כי טוב ומתק האור וכו',
– כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם"
מבלי שיגוע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, כְּמוֹ שִׁכְתוּב¹⁹:
לְחֻזוֹת בְּנֵעָם הַ", לְשׁוֹן נְעִימוֹת וְעֲרִיבוֹת וּמְתִיקוֹת וְתַעֲנוּג
עֲצוּם לְאִין קִין, כְּמוֹ שִׁכְתוּב²⁰: "אִזְ תַּתְּעַנֵּג עַל הַ",
וְהַשְׁבִּיעַ בְּצַחְצוּחוֹת²¹ כּוֹ", – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן "צחצה

1 ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל
2 המצוות – כדי להשלים לבושי נפשו ולתקנם שלא יהא
3 לבושה דְּהִסְרָא כּוֹ, – לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו
4 הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש
5 אלקית שלשה לבושים

6 שהם מחשבה, דיבור
7 ומעשה של תרי"ג מצוות
8 התורה, ואם חסר בתרי"ג
9 המצוות – חסר הרי
10 בלבושי הנפש, וכדי שלא
11 יהיו לבושים חסרים – מן
12 ההכרח שהנפש תקיים כל
13 תרי"ג מצוות התורה,
14 שאז לבושיה הם
15 בשלימות, לְבָד¹³ מְצוֹת
16 הַתְּלוּיֹת בְּמִלְךָ¹⁴ –
17 המוטלות על המלך,
18 שְׁהוּא – המלך מוֹצִיא
19 בְּלִ יִשְׂרָאֵל – בקיום
20 מצוות אלו, כִּי הוּא
21 בְּלִלוֹת בְּלֵם כּוֹ¹⁵, –
22 הוא כולל בתוכו את כל
23 בני ישראל, ובקיומו
24 המצוות התלויות בו הרי

25 זה כאילו שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן
26 ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיון שבגלגול אחד הוא
27 לא קיים מצוות מסוימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם
28 בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו',
29 וְהַפְּעֵם – מדוע מן ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג
30 המצוות, הוּא כְּדִי לְהַלְבִּישׁ – בלבושים של מצוות, בְּלִ
31 תְּרִי"ג בְּחִינֹת וְכַחוֹת שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, – כפי שרבנו הזקן קורא
32 לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם
33 בלבושי מצוות, אַחַת מִהֶנָּה לֹא נַעֲדָרָה כּוֹ. – שלא יחסר
34 שום לבוש לכל אחת מתרי"ג הבחינות והכוחות של הנפש.
35 וְבִאֹר עֲנִין הִכְרַח וְצִדֵּךְ לְבוּשִׁים אֵלּוּ, – מדוע מן ההכרח
36 שיהיו לנפש לבושים אלה, מְבֹאֵר בְּחֵרָה¹⁶, וּמוֹכֵן לְכָל
37 מְשֻׁכָּל, כִּי לְהִיּוֹת שֶׁנֶּפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁבְּאֲדָם הֵן בְּחִינֹת

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע – שכן צ"ל הפס"ד יותר ברור – אין כל הפיסקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו'".
14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נג, ג הלשון: שכי"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצוות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוה"כפ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול".
15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(וכ"ה בתו"א שם) – ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל בידח "מצוות... לכהן, ללווים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"י יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם – כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם".
16. ח"ב רי, ב. שם רכט, ב. 17. זח"ג קכח, ב. ואילך. 18. ז, ט. 19. תהלים כז, ד. 20. ישעי' נח, יא. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות".

(* כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוס: לבוב, תקנ"ט; קאפוטט, תקע"ד; קאפוטט, תקפ"ח; ווארשא ת"ר; טשערנאוויץ תר"ט; לבוב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ.

לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל – הנשמה להנות מזיו
אור זה ולהשיגו, ולא תתבטל ממציאותה, – שכן, כיוון
שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את
האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא", יכולה הנשמה
להתלבש בלבוש זה,
והלבוש עצמו אינו בטל
במציאות באור זה, מפני
שהוא הרי בא מאור זה
עצמו – ואלה הם לבושי
המציאות, וכמשל הרוצה
בשמש דרך עששית
זכה ומאירה וכו', וכמו
שכתוב²³: "ויבא משה
בתוך הענן, ויעל כו",
– על הר סיני, שנתלבש
בענן ויעלה וראה
הענן וכו', – שהענן
שימש כלבוש למשה
שיוכל "לקבל" הגילויים
על הר סיני, כמו שכתוב בזה חלק ב' דף רי ורכט.

צמא, – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן
התענוג הוא איך-סופי, כמו שכתוב בזה²², ואין בכחה –
של הנשמה, לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות, שלא
הצא מנחתה – מהמגבלות שלה, ו – לא תתבטל
ממציאותה כנר –
הבטל באבוקה. – מפאת
האור הגדול של
האבוקה, בטל אור הנר
לגמרי במציאות – כך
מצד האור הגדול של
התענוג והמתיקות היתה
הנפש בטלה ממציאותה,
אם לא, שפחית אור
זה עצמו תשתלשל
ותמשך ממנו איזו
הארה מועטת, בדרך
השתלשלות מדרגה
אחר מדרגה בצמצומים
רבים, עד שיכרא ממנה
– מההארה שבאה מן האור, לבוש אחד נברא, מעין מהות
אור זה, להלביש – בלבוש זה את הנפש רוח ונשמה, ודרך

אגרת הקדש

בצחצחות כו' לשון צחה צמא כמ"ש בזה ואין בכחה
לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנחתה
ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמבחי'
אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה
מועטת בדרך השתלשלות מדרגה אחר מדרגה
בצמצומים רבים עד שיכרא ממנה לבוש אחד נברא
מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך
לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור
זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרוצה
בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא
משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה
דרך הענן וכו' כמ"ש בזה²² דר"י ורכ"ט.

22. ח"ב רי, ב. 23. משפטים כד, יח.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד א

לפטרם, הרי אולי לא ירצו לקבל על עצמם 'מי שפרע' ויתנו
לקונה את השומשמן, ונמצא הפסד המעות הוא של המוכרים.
אמר להו רבא לחכמים, הכי נמי – אכן צריך לתת עליהם קללת
מי שפרע, ואם לא ירצו המוכרים, יהיה הפסד המעות עליהם,
ויתנו לקונים את השומשמן.
הגמרא מביאה דעה אחרת כיצד היה המקרה עם השומשמן: אמר
רב פפי, אמר לי רבינא – רב פפי מספר מה שרבינא אמר לו, לדידי
אמר לי ההוא מרבנן אמר לי אחד מהחכמים ורב מבות שמייה,
ואמרי לה – ויש אומרים שאחד החכמים רב שמואל בר זוטרא
שמייה, וכך אמר אותו חכם, דאי הווי יחבי ליה כל חללא דעלמא –
שאים היו נותנים לאותו שהיה המעשה עמו את כל הרכוש שיש
בחלל העולם, לא הוי קא משיי בדיבוריה – לא היה משנה בדיבורו
לחזור בו ממכירת השומשמן. אלא בדידי הוה עובדא – מעשה זה
היה עמי, וכך היה המעשה, ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה
לפנות ערב קודם כניסת השבת, והוה יתיבנא – והייתי יושב
בביתי, ואתא ההוא נברא וקאי אבקא – ובא אותו האדם ועמד
בפתח ביתי, ואמר לי, אית לך שומשמי לזבני – האם יש לך
שומשמן למכור לי,

סלקא דעתך שדובר בגוף שנטלו ממנו ויתור והפקירו אצלם, אם כן
אמאי אין לו עליהם אלא תרעומת, הרי בין דמשכיה קנאם בקנין
גמור וממנא אית ליה גביה – יש לו ללוי טענת ממון על הישראל,
אלא לאו, שמע מינה שרבי יוחנן דיבר בלא נטלו הלוי מהישראל.
מסיימת הגמרא: שמע מינה, אכן רבי יוחנן דיבר כשלא נטלו ויש
להביא ראיה שסובר שבמנהג מועטת יש משום מחוסר אמנה.
דנה הגמרא האם לאחר החזרה מן המקד, נחשב המוכר שומר על
המעות: ההוא נברא, דיהיב זוזי אשומשמי – נתן מעות עבור
שומשמן ולא משך אותם, לטוב אייך שומשמי וחדרו כהו – חזרו
המוכרים מן המקד, ואמרו ליה לקונה, לית לן שומשמי – אין אנו
רוצים לתת לך שומשמן, שקול זוזך – קח את מעותיך בחזרה. אך
הלוקח לא שקול זוזיה – לא לקח מעותיו. לבסוף אייגוב – נגנבו
אותם המעות. אתו לקמיה דרבא, אמר ליה רבא לקונה, בין דאמרי
לך שקול זוזך ולא שקלית – כיון שהמוכרים אמרו לך לקחת את
מעותיך ולא לקחת אותם, לא מבעיא שומר שקול דלא הוי, אלא
אפילו שומר חנם נמי לא הוי, ולפיכך אפילו אם פשעו בשמירת
המעות הרי הם פטורים.
אמרו ליה רבנן דרבא – שאלו החכמים את רבא, והא בעי לקבולי
עליה מי שפרע, שהרי חזרו בהם לאחר מתן מעות, ואם כן מדוע

יום ראשון

יום רביעי

יב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: טו"סח.
תנאי: וז"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן - ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל - א איד דערהערט - הוי' אלקינו - אז כחנו וחיותינו איז דאס למעלה מן הטבע, און - הוי' אחד.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן - ונקראו אז בשם "ווערטער" [פתגמים]: שמע ישראל - יהודי "קולט" - הוי' אלקינו - שפחנו וחיותינו הם למעלה מהטבע, ואשר - "הוי' אחד".

יום שני

יום חמישי

יג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תנאי: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש"ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ'האט געלערענט דעם רמב"ם אלפס רא"ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואס מ'האט געלערענט. דער בעש"ט פלעגט אפטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ'האט געלערענט ערכין און געקומען צום מארו"ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האט דער בעש"ט דאס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג'ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאר דאס איז אין לבושים רוחנים, וואס דאס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הבעל-שם-טוב נהג ללמוד עם תלמידיו שיעור בגמרא. אפן הלמוד היה בחריפות וגאונות גדולה, ולמדו את הרמב"ם, אלפס, רא"ש ושאר מפרשים מהראשונים שהיו שכיכים לגמרא הנלמדת. הבעל-שם-טוב תרגם את המלים לאידיש. כשלמדו [מסכת] ערכין והגיעו למאמר רבותינו זכרונם-לברכה (טו, ב): "לשון תליתאי קטיל תליתאי", פרשו הבעל-שם-טוב: "לשון הרע קוטלת את כל השלשה: הממציא, המספר והשומע [זו דעת רבינו גרשום שם. עיין לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 44 הע' 74] אך זהו בלבושים רוחניים, שזה חמור יותר מרציחה בגשמיות".

יום שלישי

יום שישי

יד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: והנה בהיות . . . קמז תאמין.

"מה' מצעדי גבר כוננו", לכל אחד מישראל יש לו תעודה רוחנית בחיים, והוא: להתעסק בעבודת הבנין לעשות דירה לו יתברך. וכל אחד באשר הוא ובכל מקום שהוא, צריך להתעניין בכל מאמצי כחו לחפש בחפש מחפש למצא איזה פרנסה רוחנית כמו שהוא מחפש אחר פרנסה גשמית. והוא לפי שדרכו - של הקדוש-ברוך-הוא - יחפץ, כדכתיב באברהם "כי ידעתינו גו' ושמרו דרך ה'", כי יש שני דרכים: דרך הטבע ושלמעלה מן הטבע, העולם בראו הקדוש-ברוך-

הוא להיות נראה כמו שהוא בדרך הטבע – בעיני בשר – והוא דרך אלקים. תורה ומצוות הם דרך הוי', והוא המשכה שלמעלה מן הטבע בטבע, אשר בגלל זאת הגה הקדוש-ברוך-הוא משפיע לישראל למעלה מן הטבע בטבע.

יום רביעי

שבת

טו חשון

ה'תש"ד

הפטורה: ואשה – בנה ותצא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראפגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואס זי קען אויפטאן זייענדיק דא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אפ?

הנשמה מצפה למעלה לזמן בו תזכה לרדת לגוף, כי הנשמה חשה מה היא מסגלת לפעל בהיותה כאן למטה. היא מסגלת להגיע ל"להתענג על הוי'". אם כן, למתי דוחים זאת?

יום חמישי

יום ראשון

טז חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: כת. למה . . . מטה מנוגה.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאפ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה... ומבאר כי סבת המחשבות זרות או רעות הוא הריקנות של הראש, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

יום שישי

יום שני

יז חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו'.

מ'דארף היטען דעם זמן, מ'דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאג וואס גייט אוועק, איז דאס גיט נאך א טאג נאך א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'. דער טאטע האט געזאגט בשם רבינו הזקן: אזומערדיגער טאג און אוינטערדיגער נאכט איז א יאהר.

צָרִיךְ לְשַׁמֵּר עַל הַזְמַן, צָרִיךְ לִקְבֹּל עָלֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. כָּל זְמַן, כָּל יוֹם שְׁחוּלָף, הָרִי זֶה לֹא רַק יוֹם, אֲלָא עֲנִינְ בְּחַיִּים. הַיָּמִים חוֹלְפִים, כְּמֵאמֶר (יְרוּשָׁלַיִם בְּרֻכּוֹת פָּרַק א' הִלְכָה א') "יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא שֶׁבֶת נִכְנָס כּו' חֹדֶשׁ כּו' שָׁנָה כּו'". אָבָא [אֲדָמוֹר הִרְש"ב] אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן: יוֹם קִיצִי וְלִילָה חֲרָפִי – זֹהִי שָׁנָה.

ה'תש"ד

יח חשוון

שבת
קודש
יום שלישי

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פח-פט.
תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ"ט.

ב"תורה אור" פְּרִשְׁת חַיִּי שָׁרָה סוּף דְּבוּר־הַמַּתְחִיל "לְהַבִּין מַה שְּׁאָמְרוּ רַז"ל יָפָה שְׁעָה", יֵשׁ טַעוֹת הַדְּפוּס. וְכֵן צָרִיךְ לְהִיּוֹת: "וְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת בְּטוֹל (אָבָל עֲכָשׁוּ... הֵינּוּ בְּחִינַת אִיסָר, וְעַיִן מַה שִּׁיתְּבָאָר לְקַמֵּן בְּפִרוּשׁ אֶסְרִי לְגַפֵּן) שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶפֶץ, וְכַתִּיב הוֹדוּ... תוֹךְ כָּל עַלְמִין, אָבָל תְּכַלִּית הַפְּנוּנָה".

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד א

מדייקת הגמרא: מִדְּאָמַר רַבִּי שְׁנַרְאִין דְּבַרִּי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּהַקְדָּשׁ וְלֹא
בְּמַעֲשֵׂר, מִכָּל־יֵשׁ לַלְמוּד מִכָּן, דְּפָלִיג רַבִּי אֲלִיעֶזֶר עַל רַבִּי
יְהוֹשֻעַ אֲפִילוּ בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר, וּמִתִּיר הוּא אֶת הַפִּירוֹת בִּאֲכִילָה אֶף
קוֹדֶם נְתִינַת הַחוֹמֶשׁ, וּמִדְּאָמַר רַבִּי שְׁנַרְאִין דְּבַרִּי חֲכָמִים בְּמַעֲשֵׂר
וְלֹא בְּהַקְדָּשׁ, מִכָּל־יֵשׁ לַלְמוּד מִכָּן, דְּאֵינְהוּ וְ-חֲכָמִים פְּלִיגִי עַל
רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֲפִילוּ בְּפִדְיוֹן הַקְדָּשׁ, וְגַם בּוֹה הֵם סוֹבְרִים שֶׁלֹּא יֵצֵא
הַהַקְדָּשׁ לַחוּלִין אִם לֹא נָתַן אֶת הַחוֹמֶשׁ. וְנִמְצָא שֶׁנִּחְלָקוּ בֵּין בְּפִדְיוֹן
הַקְדָּשׁ וּבֵין בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר, וּבִיצֵד סוֹבֵר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁכָּל מוֹדִים
לִגְבִי הַקְדָּשׁ שָׁחַל הַפִּדְיוֹן אֶף לֹא נְתִינַת חוֹמֶשׁ.
וּמִחֲמַת קוּשִׁיא זֶה מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דְּבַרִּי רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוּפֹן שׁוֹנֶה:
אֲלֹא אִי אֲתָמֶר חֲבִי אֲתָמֶר – אֵלֶּה בְּהִכְרַח שְׁדַבְּרִי רַבִּי יוֹחָנָן נֶאֱמָרוּ
בְּאוּפֹן אַחֵר. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֶבֶל מוֹדִים בְּיוֹם הַשְּׁבֶת בְּפִדְיוֹן הַקְדָּשׁ
שֶׁחִלָּל. דְּהֵינּוּ, אִם פָּדָה אָדָם הַקְדָּשׁ בְּיוֹם הַשְּׁבֶת וְלֹא נָתַן אֶת
הַחוֹמֶשׁ, בּוֹה חַל הַפִּדְיוֹן לְדַעַת הַכֹּל, מֵאֲחֵר שִׁישׁ כָּאֵן שְׁנֵי טַעְמִים
לְהַקֵּל. הָרִא, דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָּה נח יג) וְקִרְאָתָּ לְשֶׁבֶת עֲנִי, וּמֵאֲחֵר
שֶׁמִּצְוָה לְעַנֵּן אֶת הַשְּׁבֶת יֵשׁ לְהַקֵּל עַלֵּי שׁוֹכֵל לֵאכּוֹל אֶת הַהַקְדָּשׁ
שֶׁפָּדָה, וְעוֹד יֵשׁ טַעַם נוסף לְהַקֵּל לִגְבִי הַקְדָּשׁ. הוּאִיל וְנִזְכָּרִין תּוֹכְעִין
אוֹתוֹ בְּשׁוּק, וְאֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יִשְׁכַּח לִתַּת אֶת הַחוֹמֶשׁ לְאַחֵר מִכָּן.
וְכֹאשֶׁר מִצְטַרְפִּים שְׁנֵי טַעְמִים אֵלּוּ, מוֹדִים הַכֹּל שֶׁלֹּא גִזְרוּ חֲכָמִים,
וְחַל פִּדְיוֹן הַהַקְדָּשׁ אֶף קוֹדֶם נְתִינַת הַחוֹמֶשׁ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה סֵפֶק בְּדִינֵי חוֹמֶשׁ לִגְבִי כַּמָּה עֲנִינִים: אֲמַר רַבִּי בַר
הָמָא, הָרִי אָמְרוּ חֲכָמִים (בְּכוֹרוֹת נא.) שֶׁהַקְדָּשׁ אֵינּוּ מִתְּחַלֵּל עַל
הַתְּרֻקָּה אֲלֵא עַל מַטְלָטְלִין, מִשּׁוּם דְּרַחֲמֵינָא אֲמַר (וּקְרָא כּו טו) וְנָתַן
הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ, כִּסֶּף וְלֹא קִרְקַע. וּמַעֲתָה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק לִגְבִי חוֹמֶשׁוֹ
שֶׁל פִּדְיוֹן הַקְדָּשׁ, מִהוּ שִׁיתְּחַלֵּל עַל הַתְּרֻקָּה, הָאֵם דִּינוּ כְּדִין הַקֶּרֶן
שְׂאִינָה מִתְּחַלֵּל עַל הַקְרָקַע, או לֹא.
וְכַמוּ כֵּן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹה לִגְבִי זֶר שֶׁאֵבַל תְּרֻקָּה בְּשׁוּגַג, שֶׁהָדִין בּוֹה
שֶׁהַתְּרֻמָּה אֵינָה מִשְׁתַּלְּמָת אֲלֵא מִן הַחוּלִין, דְּהֵינּוּ, שְׁחִיבִי הַאוֹכֵל
לִיתֵן עֲבוּר אֲבִילָתוֹ פִּירוֹת חוּלִין, וְעַל יְדֵי נְתִינָתוֹ חַל עֲלֵיהֶם שֵׁם
תְּרֻמָּה, וְלֹא יִתֵּן מַעוֹת או בְּגָדִים שְׂאִין הַתְּרֻמָּה יִכּוֹלָה לְחוֹל
עֲלֵיהֶם, מִשּׁוּם דְּרַחֲמֵינָא אֲמַר (וּקְרָא כב יד) וְנָתַן לְבָנָי אֶת הַקְדָּשׁ,
וְדַרְשׁוּ חֲכָמִים, שְׁצִירָךְ לִיתֵן דְּבַר הָרִאִי לְהִיּוֹת קֶדֶשׁ – לְחוֹל עַלֵּי

קְדוּשַׁת תְּרֻמָּה. וּמַעֲתָה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק לִגְבִי חוֹמֶשׁוֹ שֶׁל הַתְּרֻמָּה, 33
מִהוּ שִׁישְׁתֵּלֶם שְׂלֵא מִן פִּירוֹת הַחוּלִין אֲלֵא מַמַּעוֹת או בְּגָדִים, הָאֵם 34
דִּינוּ כְּדִין הַקֶּרֶן שְׂאִינָה מִשְׁתַּלְּמָת אֲלֵא מִפִּירוֹת או לֹא. 35
וְכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹה לִגְבִי חִילּוֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, שֶׁהָדִין בּוֹה שֶׁהַמַּעֲשֵׂר 36
אֵין מִתְּחַלֵּל עַל הָאֶסִּימוֹן וְ-כִסֶּף חֲסֵר צוּרָה, מִשּׁוּם דְּרַחֲמֵינָא אֲמַר 37
(דְּבָרִים יד כח) וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּקֶדֶךָ, וְדַרְשׁוּ חֲכָמִים לְרִבּוּת כָּל דְּבַר 38
שִׁישׁ עַלֵּי צוּרָה, שֶׁרַק בּוֹה נִיתֵן לְפָדוֹת אֶת הַמַּעֲשֵׂר. וּמַעֲתָה יֵשׁ 39
לְהַסְתַּפֵּק בְּדִין חוֹמֶשׁוֹ שֶׁל הַמַּעֲשֵׂר, מִהוּ שִׁיתְּחַלֵּל עַל הָאֶסִּימוֹן, הָאֵם 40
דִּינוּ כְּדִין הַקֶּרֶן שְׂאִינָה מִתְּחַלֵּל אֲלֵא עַל דְּבַר שִׁישׁ בו צוּרָה או 41
לֹא. 42
אֲתִגְלִיל מִלְתָּא – הַתְּגַלְגַּל הַדְּבַר, וּמִקְמָא לְקַמִּיָּה דְּרַבָּא – וְהִגִּיעוּ 43
סְפִיקוֹת אֵלּוּ לִפְנֵי רַבָּא. אֲמַר לָהּ – אֲמַר לְתַלְמִידִיו, אֲמַר קְרָא עַלֵּי 44
– בְּכָל דִּינֵי חוֹמֶשׁ אֵלּוּ נֶאֱמַר בְּמִקְרָא 'עַלֵּי', וְיֵשׁ לַלְמוּד מִכָּן 45
לְרִבּוּת אֶת דִּין חוֹמֶשׁוֹ שֶׁל כָּל דְּבַר, בְּמֹתוֹ – כְּמוֹ הַקֶּרֶן עֲצֻמָּה לְכָל 46
דִּינִיהָ. 47
הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לְדִינוּ שֶׁל רַבָּא: אֲמַר רַבִּינָא, אֶף אֲנִי נִמִּי תְּנִינָא 48
– אֶף אֲנִי שְׁנִינִי כֵךְ בְּמַשְׁנָה (תְּרֻמוֹת פ"ז מ"ד), שְׁבָה מְבוּאָר שְׂאִדִּם 49
הַנּוֹנֵב תְּרֻמָּה מִן הַכֶּהֱן וְעַדִּין לֹא אֲכָלָהּ, וְעַתָּה מִחוּזְרָה בְּשִׁלְמוֹתָה 50
לְרִשּׁוֹת הַכֶּהֱן, דִּינוּ הוּא שֶׁשְׁשֵׁלֶם לְכַהֵן תְּשִׁלוּמִי כָּפֶל כְּדִין גִּב 51
שֶׁקֶנְסָה אוֹתוֹ הַתּוֹרָה לְשֵׁלֶם כָּפֶל, דְּהֵינּוּ, שְׁמַלְבַּד הַתְּרֻמָּה שֶׁגִּב 52
שְׁמִשִּׁיב לְכַהֵן עַלֵּי לְשֵׁלֶם עוֹד פַּעַם נוספת אֶת דְּמִיָּה, וְתִשְׁלוֹם זֶה 53
מִשְׁלֵם בְּשׁוּי דְּמֵי תְּרֻמָּה, דְּהֵינּוּ, כְּפִי שְׁוִיָּה שֶׁל הַתְּרֻמָּה לְהִימְכַר 54
בְּשׁוּק. וְאֵם אֲכָלָהּ לְתְּרֻמָּה שֶׁגִּב בְּשׁוּגַג, שֶׁלֹּא יִדַּע שְׁהִיא תְּרֻמָּה, 55
דִּינוּ הוּא שֶׁשְׁשֵׁלֶם שְׁנֵי קָרְנִים וְחוֹמֶשׁ – עַלֵּי לְשֵׁלֶם לְכַהֵן פַּעַמִּים 56
אֶת שְׁוִיָּה שֶׁל הַתְּרֻמָּה כְּדִין גִּב הַמִּשְׁלֵם כָּפֶל, וּבְנוֹסֶף לְכָךְ עַלֵּי 57
לְשֵׁלֶם לוֹ חוֹמֶשׁ כְּדִין הַאוֹכֵל תְּרֻמָּה בְּשׁוּגַג. וְתִשְׁלוּמִים אֵלּוּ יִהְיוּ 58
בְּאוּפֹן כּוֹה, אֶת הַקֶּרֶן שֶׁמִּשְׁלֵם עֲבוּר הַתְּרֻמָּה עֲצֻמָּה, וְכֵן אֶת 59
הַחוֹמֶשׁ שֶׁמִּשְׁלֵם עֲבוּר אֲבִילָתָהּ, עַלֵּי לְשֵׁלֶם מִן הַחוּלִין, דְּהֵינּוּ, 60
פִּירוֹת חוּלִין מִתּוֹקְנִים הָרֵאשִׁיִּים לְהִיּוֹת תְּרֻמָּה, וְאֵילוּ אֶת הַקֶּרֶן 61
הַשְּׁנִיָּה שֶׁמִּשְׁלֵם עֲבוּר הַכָּפֶל שֶׁל קֶנֶס הַגִּבִּיבָה, מִשְׁלֵם דְּמֵי תְּרֻמָּה, 62
דְּהֵינּוּ, מַעוֹת כְּפִי שְׁוִי תְּרֻמָּה לְהִימְכַר בְּשׁוּק. 63

סוף זמן תפילת שחרית

יום ראשון י"ב חשוון ה'תשע"ז

ואמנם תפילת תשלומין ניתן להתפלל במשך כל זמן התפילה הבאה, היינו עד הערב, אבל כאשר כבר הגיע זמן המנחה (חצי שעה לאחר חצות) צריך להתפלל קודם מנחה ואחר כך את תפילת התשלומין, ואילו אם נזכר קודם שהגיע זמן המנחה משלים קודם את תפילת שחרית.

ועוד יש לבאר:

יסוד מחלוקת רבי יהודה וחכמים הוא מתי סוף זמן הקרבת התמיד, לדעת רבי יהודה בשעה רביעית ולדעת חכמים בחצות, ומאחר ותפילת שחרית נתקנה כנגד קרבן התמיד, נחלקו גם על זמן התפילה.

אמנם, על פי דעה אחת בגמרא (ברכות כו, ב) תקנת התפילות היא תקנה קדומה מזמן האבות (תפילות אבות תקנום), ולפי זה יש בתפילה שני עניינים: א) תקנת האבות. ב) כתחליף לעבודת הקרבנות.

ועל פי זה יש לומר כי הגבלת זמן תפילת שחרית עד סוף שעה רביעית היא רק מצד שייכותה לקרבן התמיד, אך מצד תקנת האבות זמנה עד חצות, ולכן גם אם לא התפלל עד שעה רביעית ולא קיים את חיוב התפילה שכנגד הקרבנות, עדיין יכול לקיים לפחות את החיוב שמצד תקנת האבות עד חצות (אשר לשלמה מועד סי' ב).

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ג, הלכה א: וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום. ואם עבר או מעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפלה אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה.

לדעת רבי יהודה (ברכות כו, א) זמן תפילת שחרית הוא עד סוף שעה רביעית של היום, ולדעת חכמים עד חצות. והרמב"ם פסק כדעת רבי יהודה אך הוסיף שבדיעבד יכול להתפלל עד חצות, ויש בכך מעלת תפילה אף שאין זו 'תפילה בזמנה'.

ויש להבין: מאחר שלדעת רבי יהודה זמן התפילה מסתיים בשעה רביעית, מדוע בדיעבד יכול להתפלל לאחר מכן, ולמה אין זה כמו אחר חצות היום שאינו יכול להתפלל עוד?

ומבאר ה'כסף משנה':

האפשרות להתפלל שחרית לאחר ארבע שעות היא מדין 'תפילת תשלומין', היינו שניתן להשלים תפילה שהחסיר בזמן התפילה הבאה, וכל-שכן שיכול להשלים קודם שהגיע זמן התפילה הבאה, תפילת מנחה שזמנה חצי שעה לאחר חצות, ואכן מה שכתב הרמב"ם 'עד חצות' הוא הדין עד חצי שעה לאחר מכן.

מדוע מתפללים בלחש?

יום שני י"ג חשוון ה'תשע"ז

שיש ארבעה שלבים בתפילה (כנגד ארבעת העולמות, אצילות, בריאה, יצירה ועשיה) ותפילת העמידה היא כנגד עולם האצילות, עולם האחדות בו אין שום מציאות בלעדיו. ולכן, התפילה היא בלחש, בביטול מוחלט אל הקב"ה, כביאורו של אדמו"ר הזקן (תו"א יח"י מה, ב) שהיא "בחינת ביטול במציאות ממש, והיינו בחינת השתפכות אל חיק אביה ממש להיות כאין ואפס".

והנה, מבואר ב'תורה אור' (ויגש מה, ב) שאף שבזמן הזה תפילת 'שמונה-עשרה' צריכה להיות בחשאי, לעתיד לבוא תהיה בקול רם, כי הביטול במציאות בתפילה, החודרת ככל כוח מכוחות הנפש, שאפשר להגיע אליו בזמן הזה הוא באופן ששולל את מציאות האדם (ואף הוא עצמו אינו שומע קול תפילתו). אבל לעתיד לבוא, כאשר יתגלה "כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו" (הבשר עצמו יראה' אלוקות) ויתגלה ש'ישראל יקוב'ה כולא חד' (זח"ג עג, א) ואין שום מציאות מלבדו, תהיה התפילה בקול רם כי בכך מותגלית מעלת הביטול.

(לקוטי שיחות לה עמ' 192)

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ה, הלכה ט: לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו, אלא מתחת הדברים בשפתי ושמיע לאזניו בלחש.

לדעת הרמב"ם האיסור להגביה קולו בתפילה הוא לאחרים (אף שמתפלל ביחיד, ראה כס"מ) אבל יכול להשמיע לאזנו. ולשיטת ה'זהר' (ויגש רי, א) אפילו לעצמו לא ישמיע קולו. וה'טור' (א"ח סי' קא) הביא ראייה לשיטת ה'זהר' מתוספתא (ברכות פ"ג ה"ט). אך להלכה נפסק - "לא ישמיע קולו לאחר" (ש"ע אדה"ז א"ח שם ס"ב).

ובביאור השיטות יש לומר:

לדעת הרמב"ם ענין מצות התפילה הוא בקשת צרכיו של אדם, והבקשה היא בדיבור, אלא כיון שהבקשה היא מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולפני המלך צריך לעמוד באימה ופחד, דיבורו יהא בלחש ולא ישמיע קולו אלא לאזניו.

אבל לשיטת ה'זהר' התפילה לא תהא נשמעת אפילו לאזני המתפלל, כי תפילת העמידה היא תכלית הדביקות, כידוע

מתי היא 'תפילת הציבור'?

יום שלישי י"ד חשוון ה'תשע"ז

וכן כתב אדמו"ר הזקן בשלחנו (א"ח סי' סט ס"ה), שאם "יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו" (וארבעה שאינם מתפללים כעת משלימים למנין) נחשבים "כמו ציבור גמור". וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סק"ח).

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ח, הלכה ד: ויצד היא תפלת הציבור... ואפלו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן, משלימין להם לעשרה; והוא, שהיו רב העשרה שלא התפללו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

וב'חיי אדם' (כלל יט ס"א) כתב: "עיקר התפילה בציבור הוא תפילת י"ח, והיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדיש וקדושה וברכו". ועל פי זה כתב ה'אגרות משה' (א"ח ס"ב כח) שדין 'תפילה בציבור' הוא שיהיו עשרה מתפללים ולא די בשישה מתפללים שהם רוב מנין ואין אומרים בזה 'רובו ככולו'. ומה שכתב הרמב"ם שאם "רוב העשרה לא התפללו" - מקצת המנין משלים לעשרה, כוונתו רק לדין המיוחד של 'תפילת ציבור' (כפי שמביאו כאן) ש"אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים" כדי להוציא את שאינם בקיאים בתפילה, ולזה די בשישה שלא התפללו, אבל תפילת לחש נחשבת 'תפילה בציבור' רק כאשר כל העשרה מתפללים.

ובספר 'בית ברוך' (על חיי אדם שם) כתב 'תירה מזו: כוונת ה'חיי אדם' היא לומר רק שתפילה בציבור אינה "כמו שחושבין ההמון" שאם מתאספים עשרה כדי "לשמוע קדיש וקדושה וברכו" אין צריך להקפיד ולהתפלל יחד - אלא צריך שיהיו "עשרה מתפללים ביחד או אפילו רובו, דחשיב נמי כאילו עשרה מתפללים יחד", ומתפלא על הלומדים ששמו בפיו של ה'חיי אדם' "מה שלא התכוון לזה כלל".

מדוע אסור לדבר בקריאת התורה?

יום רביעי ט"ו חשוון ה'תשע"ז

אלו, כי מהפסוק 'ובפתחו עמנו כל העם' (ועמידה זו היא שתיקה, כמבואר בגמרא) משמע שהאיסור חל מעת פתיחת הספר, והוא מדיני כבוד ספר תורה, שכל עוד הוא פתוח אין לדבר בפניו אפילו בדבר הלכה, אך הרמב"ם הביא את הפסוק 'ואזני כל העם אל ספר התורה', ולפי זה יסוד האיסור אינו משום כבוד ספר תורה אלא משום קריאת התורה, שבעת הקריאה צריך לשמוע ולתת לב לקריאה, ולפי זה האיסור חל רק מתחילת הקריאה. ולכן הרמב"ם מביא דין זה בין הלכות קריאת התורה, ולא בהלכות כבוד ספר תורה, כי לדעתו זהו מדיני קריאת התורה.

ולפיכך כותב הרמב"ם שמי שתורתו אומנותו מותר לו לעסוק בתורה בעת קריאת התורה, כי לדעתו איסור השיחה בדברי תורה אינו משום כבוד הספר-תורה אלא משום החיוב לשמוע את קריאת התורה, אך מי שתורתו אומנותו רשאי להמשיך בלימודו ואינו חייב להפסיק כדי לשמוע את הקריאה.

(ישרון' ג עמ' רסז)

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יב, הלכה ט: בין שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפילו בדבר הלכה, אלא הכל שומעין ושותקין ומשימין לבם למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הכנסת בשעה שהקורא קורא.

בגמרא (סוטה לט, א) נאמר: 'כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר 'ובפתחו עמנו כל העם', ואין עמידה אלא שתיקה'.

ומשמע מלשון הגמרא שאיסור הדיבור מתחיל מעת פתיחת ספר התורה, קודם שהתחילו לקרוא בו, אך הרמב"ם כותב 'כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה אסור לספר'. ויש להבין: מדוע שינה מדברי הגמרא?

ויש לבאר:

בגמרא הובאו שני לימודים לדין זה. הראשון מהפסוק 'ובפתחו עמנו כל העם', והשני, אותו מביא הרמב"ם, מהפסוק 'ואזני כל העם אל ספר התורה'.

ונראה שלדעת הרמב"ם יש חילוק בין שני מקורות

יום חמישי ט"ז חשוון ה'תשע"ז

'בל תוסיף' בברכת כהנים

ומוסיף הגרצ"פ פרנק (הר צבי שם): גם דברים שאינם מעכבים לקיום מצות ברכת כהנים, אלא שלכתחילה צריך לעשותם - אם לא עשאו בעת אמירת הברכה הנוספת אינו עובר על 'בל תוסיף'. שהרי לדעת אדמו"ר הזקן (שם סכ"א) אם פני הכהנים אינם כנגד פני העם אין זה מעכב בדיעבד, ועם זאת כתב שאינו עובר 'ביבל תוסיף' אלא אם בדרך "בהחזרת פנים כלפי העם".

וכתב ה'ביאור הלכה' (א"ח שם סכ"ז) שגם לדעת הרשב"א (סוכה לא, ב) אינו עובר על 'בל תוסיף' אלא אם בדרך בפרסות כפים, אך מדברי הרמב"ם כאן, שהכהנים אינם רשאים להוסיף "לא בקול רם ולא בלחש", משמע שעוברים על 'בל תוסיף' גם אם מברכים באופן שבו לא יוצאים ידי חובת מצות ברכת כהנים שהרי קיום המצוה הוא רק 'בקול רם' (לעיל

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יד, הלכה יב: אין הכהנים רשאין בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים... לא בקול רם ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על הדיבור".

ובהמשך ההלכה: "וכשמחזיר פניו מן הציבור אחר שהשלים, אומר: עשינו מה שגזרת עלינו, עשה עמנו מה שהטחנתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל". ולכאורה יש לתמוה: מדוע אין באמירה זו 'בל תוסיף' (הר צבי, א"ח ס"ב נב)?

ומבאר אדמו"ר הזקן (א"ח ס"ב קכח ס"ע מ):

איסור 'בל תוסיף' בברכת כהנים הוא רק כאשר הברכה נאמרת כמצוותה, "בנשיאת כפים ובהחזרת פנים כלפי העם, ולכן אומרים השקיפה כו' מפני שכבר פשטו כפיהם והחזירו פניהם".

כי חזרת פני הכהנים מהציבור מהווה הפסק בין שלושת הברכות לברכה זו, ולכן אינה נחשבת הוספה על הברכות. ועוד: אמירת הכהנים "השקיפה..." אינה אלא בקשת רחמים שתתקבל ברכתם לפני הקב"ה ויסקים עם הברכות (הר צבי שם).

ה"א ומסתבר שלדעת הרמב"ם גם אם מברך לאחר שפשט כפיו עובר על 'בל תוסיף'.

ומדוע אם כן לדעת הרמב"ם אין איסור 'בל תוסיף' באמירת "השקיפה..." לברך את עמך את ישראל?

יום שישי י"ז חשוון ה'תשע"ז

תפילין מעור אחד

והגר"ע איגר (תשובות סי' יא) הביא מדברי הרמ"א (אהע"ז סי' קל ס"ז, בשם האור זרוע) לגבי גט שצריך לכותבו על חתיכה אחת ('ספר כריתות' - 'ספר אחד ולא שנים'), שאם הדביק שתי חתיכות או תפרם פסול מספק, ואם כן גם בהדבקת שני עורות בתפילין יש להסתפק אם נחשב עור אחד.

אך כתב על זה ה'ביאור הלכה' (אור"ח שם סל"ח):

"כעת זכינו לאורו של האור זרוע" (שנדפס בשנת תרכ"ב) ושם מפורש (בסי' קצו) שאם כתב תפילין בשני עורות ודבקם בדבק או בתפירה כשר, ואם כן בהכרח שמחלק בין גט לתפילין. ואמנם, לענין תפילין הביא ראיות להכשיר, אבל בגט החמיר משום חומרת אשת איש.

ולמעשה כתב אדמו"ר הזקן (שם סנ"ח): "חתיכות עור תפורים יחד חשובים כעור אחד... ומכל-מקום טוב ונכון לעשותם מעור אחד". וכן כתב גם ה'ביאור הלכה': "לכתחילה בוודאי מי שאפשר לו טוב להחמיר לעשותו מעור אחד כדי לצאת כל החששות במצוות-עשה מדאורייתא".

הלכות תפילין ומזוזה פרק ב, הלכה א: כותבין ארבע פרישיות... ומניחין אותן בארבע פתחים, שהן מחברין בעור אחד. בגמרא (מנחות לה, ב) לומדים זאת מהכתוב "ולזכרון בין עיניך" - "זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות". וכן נפסק בטור ושלחן ערוך ('אור"ח סי' לב סל"ח): "יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש".

וב'ספר התרומה' (סי' רה, הביאור הבית יוסף אור"ח שם) כתב שיתכן ויש להתיר גם אם הבתים עשויים מארבע חתיכות של עור "ובלבד שיהיו תפורים זה לזה". ומסיים: "ונכון לעשותן מעור אחד".

וה'מגן אברהם' (אור"ח שם סקנ"ב) הביא דברי הב"ח (על הטור שם), שלדעת ה'שלחן ערוך' צריכים הבתים להיות 'דוקא מעור אחד שלם שאין בו תפירה', שלא כדעת 'ספר התרומה'. אך גם ב'ספר האגודה' כתב שחתיכות עור תפורות נחשבות כעור אחד. וגם התוספות (מנחות לב, א ד"ה דלמא) כתבו שתפילין ומזוזות הצריכות להיכתב על עור אחד - אם תפר יחד שתי חתיכות דינם כעור אחד, ומסתבר שהוא-הדין בבתים.

שבת קודש י"ח חשוון ה'תשע"ז

מתי מברכים על המזוזה?

ולפי זה מחדש שאם קבע את המזוזה בבית קודם שנכנס לדור בו, אינו מברך בשעת הקביעה שהרי עדיין לא חל החיוב אלא כאשר יכנס לדור בבית, יברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לדור בבית שיש בו מזוזה', כשם שבציצית מברכים בשעת הליכה 'להתעטף בציצית'.

אך ה'ברכי יוסף' (אור"ח יט, ב) כתב שאין לנו לחדש ברכות מדעתנו, ומאחר ובדברי חז"ל מצאנו רק את הנוסח 'לקבוע מזוזה', לעולם מברכים על קביעת המזוזה ולא על המגורים בבית שיש בו מזוזה.

והחילוק בין מזוזה לציצית הוא כי הברכה צריכה להעשות בזמן שאדם מתעסק בחפץ של המצוה, ולכן במזוזה אין מברכים בעת הכניסה לבית כי בשעה זו אינו עושה כל פעולה במזוזה אלא הברכה נעשית בעת קביעת המזוזה, אך בציצית מברכים בשעת הליכה כי אז מתעסק בגוף הציצית, ולכן לעולם אין מברכים על המזוזה בעת הכניסה לבית אלא רק בעת הקביעה.

הלכות תפילין ומזוזה פרק ה, הלכה ז: וְכֵן שֶׁיִּקְבְּעֶנָה בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח, מִבְּרֶךְ הַתְּחִלָּה: '... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לִקְבֹּעַ מִזְוָה'.

הקשה ה'מגן אברהם' (אור"ח יט, א): מדוע מברכים על המזוזה בשעת קביעתה בפתח, והרי חיוב מזוזה חל על הדר בבית ואם אינו דר בו אינו חייב במזוזה, ואם כן היה עליו לברך בשעה שנכנס לבית שאז חל עליו החיוב, כשם שבציצית מברכים בעת לבישת הבגד ולא בעת קשירת החוטים, כי המצוה חלה בלבישה, ומה ההבדל בין מזוזה לציצית? ומתריך:

אמנם מצד הדין אין הבדל בין מזוזה לציצית, והחילוק ביניהם הוא במציאות: קביעת המזוזה נעשית על פי רוב כאשר האדם כבר גר בבית, ולכן הוא מברך על הקביעה כי באותו זמן כבר חל עליו החיוב, אך הטלת חוטי הציצית בכגד נעשית בדרך כלל קודם הליכה, כאשר עדיין אינו מחויב, ולכן הברכה נעשית בעת הליכה.

גם לאחר שמיגיע לדרגא ד"בליגבול", ממשיך ללכת מ"חיל אל חיל" ל"בליגבול" נעלה יותר.

משיחת ליל כ"ף מרחשוון ה'תשד"מ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ב-י"ח מרחשון תשע"ז

יום א' י"ב מרחשון ה'תשע"ז

הלכות תפילה וברכת פהנים

פרק שני

(1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

1 א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישאל, והיו מצרים לישאל⁴ ומסיתין אותו לשוב מאחרי השם. וכיון שראה שזו⁵ גדולה מפל צרכי בני אדם - עמד הוא וביתו⁶ דינו והתקין ברכה אחת שתהיה 4 בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין, וקבע 5 אותה בתפלה⁷, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו 6 כל הברכות שבתפלה - תשע-עשרה⁸ ברכות. 7

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראו: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחר בספר ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). (4) על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

8 ב. בכל תפלה שבכל יום מתפלל אדם תשע-עשרה 9 ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים?⁹ 10 בשמץא דעתו מכוננת¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אבל 11 אם היה טרוד ודחוק¹¹, או שקצרה לשונו מהתפלל 12 - יתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל 13 האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו¹³.

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול

לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט:).

14 ג. וזוהי הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות: 15 "הבינונו יי אלהינו לדעת את דרכיך¹⁴, ומול את 16 לבבנו ליראתך¹⁵, לסלח¹⁶. היה לנו להיות גאולים¹⁷, 17 רחמנו ממכאוב¹⁸, ודשנונו¹⁹ ושפנונו בנאות²⁰ ארצך, 18 ונפוצים מארבע²¹ תקבץ, והתועים²² בדעתך 19 ישפטו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴, וישמחו צדיקים 20 בבנין עירך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן לדוד 21 עבדך ובצריכת נר²⁶ לכן ישי משיחך. טרם נקרא 22 אתה תענה, בדבר שנאמר: 'יהיה טרם יקראו ואני 23 אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע'. כי אתה הוא 24 עונה בכל עת, פודה ומציל מפל צוקה²⁷. ברוך אתה 25 יי, שומע תפלה".

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא יריבצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשעתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

26 ד. במה דברים אמורים?²⁸ בימות החמה; אבל 27 בימות הגשמים אינו מתפלל 'הבינונו', מפני שצריך 28 לומר שאלה²⁹ בברכת השנים³⁰. וכן במוצאי שבתות 29 וימים טובים אינו מתפלל 'הבינונו', מפני שצריך 30 לומר הבדלה³¹ ב'חוגן הדעת'.

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הבינונו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הבינונו" אמרו חז"ל (ברכות כט:). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמה יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

ז. ביום-הכפורים מתפלל בכל תפלה מחמש⁴³ תפלות שבע ברכות⁴⁴: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, ואמצעיות מעין היום; וחותם בכל אחת מהן: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הכפורים'⁴⁵. ואם חל להיות בשבת - חותם בכל תפלה מהן: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז.). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו').

ח. במה דברים אמורים? ביום צום של כל שנה ושנה, אבל ביום צום של שנת היובל מתפלל תפלת המוספים תשע ברכות, כמו שהתפלל במוסף ראש השנה; והם אותן הברכות עצמן⁴⁶, לא פחות ולא יותר. ואין מתפללין אותן אלא בזמן שהיובל נוהג⁴⁷.

(46) כמו ששינונו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו.). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). (47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דברי-הימים א, ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב.): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

ט. בכל תפלה מהתפלות פותח קדם לברכה ראשונה: 'יְיָ שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ'⁴⁸. ובשהוא חותם בסוף התפלה אומר: 'יהיו לרצון⁴⁹ אמרי פי' וגו', ואחר-כך צועד לאחוריו⁵⁰.

(48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפור זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבועוהו לאמרו בתפילה הרי הוא

ה. ובשבתות ובמים טובים³², מתפלל שבע ברכות בכל תפלה ותפלה מארבע תפלות של אותו היום³³: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, וברכה אמצעית מעין אותו היום³⁴. בשבתות חותמין בברכה אמצעית 'מקדש השבת', וברגלים חותם בה 'מקדש ישראל והזמנים'³⁵. ואם היה שבת ויום-טוב - חותמים בה: 'מקדש השבת וישראל³⁶ והזמנים'. בראש-השנה חותמין בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'³⁷. ואם היה שבת, חותם בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלויה בקדושתם של ישראל: שביט דין מקדש אותם. כמו ששינונו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אתם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י): "שאין הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעת בית דין (ביצה יז). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז).

ו. במה דברים אמורים? בתפלת ערבית וישחרית ומנחה, אבל תפלת המוספין של ראש-השנה מתפלל תשע ברכות: שלש ראשונות, ושלש אחרונות של כל יום, ושלש אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות, ענינה מלכיות³⁹; שנייה - זכרונות⁴⁰; שלישית - שופרות⁴¹. וחותם בכל אחת מהן מענינה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותינו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על

אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". (62) ככתוב: על כן ברח' ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". (63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? (65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התניקות ואנשי הבית שישמעהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

יג. בַּחֲנֻכָּה וּבַפּוּרִים מוֹסִיפִין בְּהוֹדָאָה: 'עַל הַנְּסִים'.⁶⁶ שֶׁבֶת שִׁחְלָה לְהִיּוֹת בַּחֲנֻכָּה - מְזַכֵּיר 'עַל הַנְּסִים' בַּמוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁמְזַכֵּיר בַּשָּׂאָר תְּפִלוֹת.⁶⁷

(66) (שבת כד.). אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

יד. בַּיָּמִי הַתַּעֲנִית, אֶפְלוּ יַחֲיד שֶׁהִתְעַנָּה,⁶⁸ מוֹסִיף בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.⁶⁹ 'עֲנֵנוּ' וְכוּ'. וְשִׁלַּח-צִבּוֹר אוֹמְרָה בְּרִכָּה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה בֵּין גּוֹאֲלִי ל'רִיפָא', וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַעֲנוּנָה בַּעֲת צָרָה'⁷⁰ (וימושיע); וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל עֹשֶׂרִים בְּרִכּוֹת. בַּתְּשַׁעָּה בָּאֵב מוֹסִיפִין בְּבִּוְנָה יְרוּשָׁלַּיִם: 'רַחֵם' יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַּיִם עִירְךָ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה' וְכוּ'.⁷¹

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב.). (71) ירושלמי (שם), ובנוסף התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הן. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעת, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאמרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו" ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי

גידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). (49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - תיקנוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות, שם). (50) שלוש פסיעות (יומא ג:).

1. בְּרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד מִתְּפִלָּל עֲרִבִית, שִׁחְרִית וּמִנְחָה, תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת בַּשָּׂאָר הַיָּמִים, וְאוֹמֵר בְּעִבּוּדָה⁵¹: 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וַיְבֹא'. בַּמוֹסֵף, בְּחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד, מִתְּפִלָּל תְּפִלַּת הַמוֹסֵף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְּפִלָּל בְּיוֹם-טוֹב. וּבְרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים מִתְּפִלָּל שֶׁבַע בְּרִכּוֹת: שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִית מֵעֵין⁵³ קֶרֶבֶן רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁴.

(51) בברכת רצה. (52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד.). (53) מעניין. (54) (ברכות מט.).

9. יָא. שֶׁבֶת שִׁחְלָה בְּחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד, וְכֵן רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ שִׁחְלָה לְהִיּוֹת בַּשָּׁבַת - מִתְּפִלָּל עֲרִבִית וְשִׁחְרִית וּמִנְחָה שֶׁבַע בְּרִכּוֹת בַּשָּׂאָר הַשָּׁבָתוֹת, וְאוֹמֵר 'יעֲלֶה וַיְבֹא' בְּעִבּוּדָה. בַּמוֹסֵף מִתְּחִיל בְּבִרְכָּה אֲמִצְעִית⁵⁵ בְּעֵנִין שֶׁבֶת, וּמִשְׁלִים⁵⁶ בְּעֵנִין שֶׁבֶת, וְאוֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם בְּאַמְצָע בְּרִכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים: 'מִקְדָּשׁ הַשָּׁבַת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁷, וּבְחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד חוֹתֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּיוֹם-טוֹב שִׁחְלָה לְהִיּוֹת בַּשָּׁבַת.

(55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". (56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "שמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יג., וכפירוש הכסף-משנה). (57) (ברכות מט.).

18. יוֹם-טוֹב שִׁחְלָה לְהִיּוֹת בְּאַחַד בַּשָּׁבַת, מִתְּפִלָּל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית בְּלִילָה: 'וְתוֹדִיעֵנוּ'⁵⁸ מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךְ וְתַלְמִדְנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ. וְתַתֵּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ קִדְשֵׁת שֶׁבֶת וּכְבוֹד מוֹעֵד⁵⁹ וְחִגִּיתָ הֶרְגֵּל⁶⁰. בֵּין קִדְשֵׁת שֶׁבֶת לַקִּדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ⁶¹, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַקִּדְשֶׁת⁶² (וְהַבְּדִלְתָּ וְהַקִּדְשֶׁת אֶת עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֶׁתְךָ⁶³). וְתַתֵּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן וְכוּ'.⁶⁴ וּבְמוֹצָאֵי-שָׁבַת וּבְמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב שָׁל כָּל הַשָּׁנָה מְבָדִיל בְּאַתָּה חוֹנֵן⁶⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְבָדִיל עַל הַכּוֹס⁶⁵.

(58) (ברכות לג:). (59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. (60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. (61) שבים טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. (79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעום בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י.). מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביעי יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב).

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה, כגון איי הים הרחוקים - שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן⁸³ ב"שומע תפלה"⁸⁴. ומקומות שהן עושין יום-טוב שני ימים⁸⁵, אומר "מוריד הגשם" בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני-עצרת⁸⁶, ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

(83) ולא ב' במרחשון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיולות? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א, משנה ג.) (84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה" (תענית יד:). (85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום שבקאים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86) שהוא ספק שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש שמא שביעי הוא (תענית ה.).

יח. כל השנה פלה חותם בברכה שלישית 'האל הקדוש', ובברכת עשתי-עשרה - 'מלך אוהב צדקה ומשפט'; ובבשרת הימים שפראש-השנה עד מוצאי יום-הכפורים חותם בפשלישית 'המלך הקדוש', ובבשרת-עשרה - 'המלך המשפט'⁸⁸.

(87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל

בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. כל ימות הגשמים אומר בברכה שניה⁷² 'מוריד הגשם', ובימות החמה⁷³ - 'מוריד הטל'⁷⁴. מאימתי אומר 'מוריד הגשם'? מתפלת המוספין של יום-טוב האחרון של חג⁷⁵, עד תפלת שחרית של יום-טוב הראשון של פסח⁷⁶, ומתפלת המוספין של יום-טוב הראשון של פסח אומר 'מוריד הטל'⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שם אין גשמים אין יבול), קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתנו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח.). (75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל משלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשי בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב:): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים⁷⁸ בברכת שנים⁷⁹, כל זמן שמזכיר הגשם⁸⁰. במה דברים אמורים? בארץ-ישראל; אבל בשנערי⁸¹ ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריצוי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שישגיא אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ד' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב

ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא (ברכות, פ"ב).

ב. כָּכֵר אֲמָרְנוּ שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין
הָעֶרְבִים תִּקְנוּ זְמַנָּהּ. וְלִפִּי שֶׁהִיא תְּמִיד קָרֵב בְּכָל
יוֹם בְּתִשְׁעֵי שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה תִּקְנוּ זְמַנָּה מִתְּשַׁע שָׁעוֹת
וּמִחֻצָּה. וְהִיא הַנִּקְרָאת 'מִנְחָה קְטָנָה'⁸. וְלִפִּי שֶׁבְּעֶרֶב
הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבַּת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת
הַתְּמִיד בִּשְׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה⁹ אָמְרוּ שֶׁהַתְּפִלָּה
מֵאַחֵר שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה יֵצֵא. וּמִשְׁהִיגֵעַ זְמַן זֶה
הִגִּיעַ זְמַן חִיּוּבָהּ. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת 'מִנְחָה גְּדוֹלָה'¹⁰.

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי
שזמן שחיטתו הוא משיטנו צללי ערב שהוא בשש שעות
וחצי, היו מאחרים את זמן שחיטתו לשמונה וחצי - כדי
שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים
מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד
שהכינו אותו להקריבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע
וחצי (פסחים נח.). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא
שעה ורבע בלבד. (9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את
קרבת הפסח ולצלותו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את
השבת (פסחים נח.). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש
שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של
מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא
ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נִהְגוּ אֲנָשִׁים הִרְבֵּה לְהַתְּפַלֵּל גְּדוֹלָה וְקְטָנָה
וְהָאֲחֵת רָשָׁת. וְהוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוֹנִים שְׂאִין רְאוּי
לְהַתְּפַלֵּל רָשָׁת אֲלָא הַגְּדוֹלָה. וְכֵן הָיִין נוֹתֵן. מִפְּנֵי
שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דָּבָר שְׂאִינוּ תְּדִיר בְּכָל יוֹם¹¹. וְאִם
הַתְּפִלָּה הַגְּדוֹלָה חוֹבָה לֹא יִתְּפַלֵּל קְטָנָה אֲלָא
רָשָׁת¹².

(11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד
בשש שעות וחצי. (12) וצריך לחדש בה דבר, באחת
מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר
לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הָא לְמִדָּת שְׁזַמַּן מִנְחָה גְּדוֹלָה מִשְׁשׁ שָׁעוֹת
וּמִחֻצָּה עַד תְּשַׁע שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה. וְזַמַּן מִנְחָה קְטָנָה
מִתְּשַׁע שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה עַד שִׁישְׁאָר מִן הַיּוֹם שָׁעָה
וְרִבְעִי¹³. וַיֵּשׁ לוֹ¹⁴ לְהַתְּפַלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע
הַחֲמָה¹⁵.

(13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה
(ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין
הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים.
וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת
לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי שתפילת מנחה מכוונת
כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה).
(14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם)
סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם
הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז): "העושה כזה - עושה;

השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך
להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ
"תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א
עמוד ב).

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלּוּ
בְּבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה: 'זָכְרָנוּ לַחַיִּים' וְכוּ', וּבִשְׁנֵי - 'מִי
כְמוֹךָ אֵב הַרְחֵמֵם' וְכוּ', וּבְהוֹדָא - 'זָכַר רַחֲמֶיךָ'
וְכוּ', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה אַחְרוֹנָה 'בְּסֶפֶר חַיִּים' וְכוּ'.
וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלּוּ
בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'וּבְכֵן תֵּן פְּחָדֶךָ... וּבְכֵן כו' אֲבָל
בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַכְּפֻרִים מִנְּהַג פְּשוּט הוּא
לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, 'וּבְכֵן תֵּן פְּחָדֶךָ' וְכוּ'.

(89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה
רק לעניין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי
תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש
ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי
רבים שואלים (ברכות לד, ובתוספות שם דיבור המתחיל:
"אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי
שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר מִצְוָתָהּ שִׁיתְּחִיל לְהַתְּפַלֵּל עִם הַנֶּגֶץ
הַחֲמָה². וְזַמַּנָּה עַד סוֹף שָׁעָה רִבְעִית שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית
הַיּוֹם³. וְאִם עָבַר אוֹ טָעָה וְהַתְּפַלֵּל אַחֵר אֲרָבַע עַד
חֲצוֹת הַיּוֹם יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה⁴ אֲבָל לֹא יֵצֵא יְדֵי
חוֹבַת תְּפִלָּה בְּזַמְנָהּ. שֶׁשֵּׁשׁ שֶׁתְּפִלָּה מִצְוָה מִן
הַתּוֹרָה כִּד מִצְוָה מִדְּבָרֵיהֶם לְהַתְּפַלֵּל אוֹתָהּ בְּזַמְנָה
כְּמוֹ שֶׁתִּקְנוּ לָנוּ חֲכָמִים וְנִבְיָאִים⁵.

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה
בביאורנו הלכות קריאת-שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו
ז"ל (ברכות ט:): סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך
עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם
שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הנץ החמה (רש"י שם).
(3) בזמן שהיום שתי-עשרה שעות. וכל שעות האמורות
בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות
קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:)
אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי
תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי
יהודה בן בבא (עדות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב
בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים
ונשתהו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה
את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד,
והקריבם בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי
יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות
(ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת
הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן
תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו
להנמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו;

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם).
 26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב'טור' או"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם).
 27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

- ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל -
 17 במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלם. בשוגג³⁰, או
 18 שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפלה בזמן
 19 תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה,
 20 ואחריה מתפלל את התשלומין³².

29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

- ט. פיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי³³
 22 היום - יתפלל מנחה שתיים: ראשונה - תפלת
 23 מנחה, והשנייה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל
 24 מנחה עד ששקעה החמה - יתפלל ערבית שתיים³⁴:
 25 ראשונה - ערבית, ושנייה - תשלומי מנחה. טעה
 26 ולא התפלל ערבית עד ששקעה עמוד השחר, מתפלל
 27 שחרית שתיים: ראשונה - שחרית, והשנייה -
 28 תשלומי ערבית³⁵.

33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה).
 34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קרבינו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתיים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קרבינות היום, ואיך יזכור בערב את קרבינות היום שכבר עבר זמנם? (הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

- י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפלה
 30 הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד.
 31 פיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה -
 32 מתפלל ערבית שתיים: ראשונה - ערבית, והאחרונה
 33 - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין,
 34 שכן עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפלות.

והעושה כזה - עושה, לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה, אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפטלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו.). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

- ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד
 1 שבע שעות ביום¹⁶. והמתפלל אותה אחר שבע
 2 שעות אף-על-פי שששע¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני
 3 שזמנה כל היום¹⁸.

16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לו): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" - וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח.). (17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצוה (ברכות כח.). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה (ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. (18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקרבינות פ"ד, ה"ו).

- ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל
 5 אותה, זמנה מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד
 6 השחר¹⁹. ותפלת נעילה זמנה - פדי שישלים אותה
 7 סמוך לשקיעת החמה²⁰.

19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

- ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו,
 9 וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת
 10 שחרית בשעת הדחק²¹ אחר ששקעה עמוד השחר²² -
 11 יצא²³. ויש-לו²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-
 12 שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל
 13 ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת
 14 ערבית רשות²⁷, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא
 15 קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22) אף-על-פי שצריך מצוותה משעת הנץ החמה. (23) ברכות ל, ע"א. (24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלושה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום א' י"ב מרחשון – ספר אהבה – הלכות תפילה

צט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ישנה מצוות ידיעת ה' ששם הידיעה היא חלק מגדר המצוה ממש.

ועד"ז בעניין התפילה, כוונת הלב היא גדר במצות התפילה בכללות, כלומר הכוונה ב"דע לפני מי אתה עומד", אבל בתפילה פרטית - כוונת הלב היא בנוגע לתוכן הבקשה ופירוש המילות, שלעניין זה יצא אם כיוון בברכה ראשונה. בריש הלכות תפילה, מדבר הרמב"ם בגדר הכללי של כוונת הלב בתפילה, היינו ברגש של העומד להתפלל - "דע לפני מי אתה עומד" שהוא רגש כללי שחייב להיות אצל כל העומד להתפלל. ומ"ש "אם כיוון לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך" הוא בנוגע לבקשה בתפילה פרטית, היינו פירוש המילות.

(על"פ יין מלכות ט' כ"ב)

(2) המביאים אתו להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

ב. טְהִירָת יָדַיִם וְרוּחָן יְדֵי בָּמִים עַד הַפָּרָק³
וְאַחֲרָיו כָּף יִתְפַּלֵּל⁴. הִיא מְחַלֵּץ בְּדֶרֶךְ וְהַגִּיעַ זְמַן
תְּפִלָּה וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם
אֲרָבָעָה מִלִּין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנֶת אֲלָפִים אָמָה, הוֹלֵךְ עַד
מְקוֹם הַמַּיִם וְרוּחָן, וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל⁵. הִיא בֵּינוֹ
וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר עַל כֵּן - מְקַנֵּחַ יְדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעָפָר
אוֹ בְּקוֹרָה⁶ וּמִתְפַּלֵּל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידים פ"ב, מ"ג; חולין קד:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידייו נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו). הגירסא: "בעפר, ובצרוור ובקסמית".

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? לְפָנָיו; אָבֵל אִם הָיָה
מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו - אֵין מְחַיֵּב אוֹתוֹ לַחֲזֹר
לְאַחֲרָיו, אֲלֵא עַד מִל. אָבֵל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר
- אֵינוֹ חַיֵּב לַחֲזֹר⁷, אֲלֵא מְקַנֵּחַ יְדָיו וּמִתְפַּלֵּל. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים, שְׂאִינוֹ מְטַהֵר לְתַפִּלָּה אֲלֵא יְדָיו
בְּלָבָד? בְּשָׁאֵר תְּפִלּוֹת חוּץ מִתְפַּלֵּת שְׁחֵרִית; אָבֵל
שְׁחֵרִית, רוּחָן פָּנָיו יְדָיו וְרַגְלָיו¹⁰ וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל.
וְאִם הָיָה רְחוּק מִן הַמַּיִם - מְקַנֵּחַ יְדָיו בְּלָבָד
וְאַחֲרָיו יִתְפַּלֵּל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל שחרית רוחץ פניו וידי ורגליו".

ובראב"ד השיג "לא ידעתי רגליו למה", וב'מגדל עז' כתב על השגת הראב"ד "ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהיה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושיחדש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

1 יא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, שֶׁל מְנַחָה וְשֶׁל מוֹסֵפִין³⁷
2 - מִתְפַּלֵּל שֶׁל מְנַחָה, וְאַחֲרָיו מִתְפַּלֵּל שֶׁל
3 מוֹסֵפִין³⁸. וַיֵּשׁ מִי שְׁמוֹרָה, שְׂאִין עוֹשִׂין בְּצִבּוֹר כֵּן,
4 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

פָּרָק רְבִיעִי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

5 א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּפִלָּה, אֶף-עַל-פִּי
6 שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּה: טְהִירָת יָדַיִם, וְכִסּוֹי הָעֲרָוָה, וְטְהִירַת
7 מְקוֹם תְּפִלָּה, וְדְבָרִים הַחוּפְזִים² אוֹתוֹ, וְכוֹנֵנַת הַלֵּב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשה דברים מעכבין את התפילה".

"... טהרת ידים וכיסוי הערוה וטהרת מקום התפילה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב".

ומשמע שעיקוב התפילה כשאין כוונת הלב הוא כמו ארבעת הדברים המעכבים את התפילה כולה, וא"כ היאך פסק הרמב"ם בהמשך "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה - שוב אינו צריך", היינו שכוונת הלב אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור הוא: שישנם שני גדרים בכוונת הלב, האחד הוא הגדר הכללי שתפילה צריכה כוונה, והאחר מדבר בתפילה פרטית שלא כיוון בה כדבעי. דוגמא לדבר, 'קבלת עול' שהוא תנאי בכל המצוות אבל אינו גדר פרטי בהם כמו במצות קריאת-שמע שעניינה הפרטי הוא קבלת עול מלכות שמים. או למשל ידיעת ה' שהוא דבר הנוגע לכל המצוות שאנו מקיימים בגלל מי שצויה עליהן, ובנוסף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמה לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרגול לא ישיביע תאוותו לעולם.

- ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפילו זב שראה קרי¹⁸, ונדה שפלט שכתב¹⁹ זרע, ומשמש שראתה דם-נדה²⁰, צריכים טבילה לקריאת-שמע וכן לתפילה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הגזירה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה, לפי שלא פשטה ככל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בה²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה..."

ואף-על-פי-כן לא ביטל הרמב"ם טבילת עזרא שהיא הכנה לתפילה כדבעי, וכתשובת הרמב"ם (לר' פנחס ב"ר משולם - אגרות הרמב"ם עמוד 871 ואילך) בדבר מעלת טבילת האנשים, ומה שכתב שם שבשום אופן לא ביטל טבילה זו.

(על-פי לקו"ש חלק כ' עמוד 345)

(18) שאין טבילתו לקרי מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשמיש, שפליטתה מטמאת כטומאת קרי. (20) אחרי התשמיש. (21) שגם אחרי טבילתם לקרי - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשאת, יטבלו לקרי. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה הקודמת, שמקורם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

- ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים²⁵, משום 'הפון לקראת אלהיו ישראל'²⁶. במה דברים אמורים? בבריא או בחולה שבעל; אבל חולה שראה קרי

בברייתא דפרק במה טומנין... רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". וב'כסף משנה' כתב שבדודאי ראה הראב"ד ברייתא זו, אבל מכיון שאינה מדברת בעניין התפילה אלא בעניין האם מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו כדי לייפות עצמו, לכן לא הביאה. ובאחרונים ביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלויה בגירסא שבברייתא. לדעת הרמב"ם, הגירסא בברייתא הנ"ל כוללת גם את הפסוק "הכון לקראת אלקיך ישראל", וממילא מדברת בתפילה. אבל לשיטת הראב"ד הגירסא היתה רק "כל פעל ה' למענהו", ולכן אינה עוסקת בתפילה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 184)

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י אור"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונוצר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי ה'ערך'. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים ככריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרוחץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן ('טורי אבן').

- ד. כל הטמאין, ורוחצין ידיהן בלבד פטוהוין ומתפללים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבול ולעלות מטמאתן, אין הטבילה מצבבת. וכבר בארנו¹², שעזרא תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיטבול¹³; ובית-דין שעמדו אחר-כך התקינו אף לתפילה¹⁴, שלא תפיל בעל-קרי בלבד עד שיטבול. ולא מפני טמאה וטהרה נגזרו בה¹⁵, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם¹⁶ פתרגולים¹⁷, ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאין.

(11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה,

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום א' י"ב מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כַּנְגָדוּ : אִם יָכוֹל לְהֵלֵךְ לִפְנֵי כָּדִי שִׁירָקָנָה⁴⁰ לְאַחֲרֵי
אֲרַבַּע אַמּוֹת - יֵהָלֵךְ ; וְאִם לֹא⁴¹ - יִסְלָקָנָה
לְצִדְדִין⁴² ; וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל - נִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים
לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּבֵית שֵׁשׁ בּוֹ שֹׁכֵר⁴³ וְלֹא בְּבֵית
שֵׁשׁ בּוֹ מוֹרִיס⁴⁴ בְּעֵת עֲפוּשׁוֹ⁴⁵, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע,
אֶף-עַל-פִּי שְׁהִמְקוֹם טְהוֹר.⁴⁶

(38) במקום "שאינו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה).
(39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל -
תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה"
(משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר
מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו.
(42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד'
אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד
מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו
יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר
משכרו וטורדו. (44) שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה:
מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן
הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה
עפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

י. דְּבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ בִּיצֵד? אִם הִיא צָרִיף
לְנִקְבֵי - לֹא תִפְלָל; וְכָל הַצָּרִיף לְנִקְבֵי וְהַתְּפִלָּל -
תִּפְלְתוֹ תוֹעֵבָה⁴⁶, וְחוּזָר וּמִתְפַּלֵּל אַחֵר שִׁיעֲשֶׂה
צָרְכֵּי. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּדִי פֶרֶסָה⁴⁷ -
תִּפְלְתוֹ תִּפְלָה; וְאֶף-עַל-פִּיכֶן, לְכַתְּחֵלָה לֹא יִתְפַּלֵּל
עַד שִׁיבְדִק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה. וְיִבְדֵּק נִקְבֵי⁴⁸, וְיִסֵּר
פִּיחוֹ⁴⁹ וְנִיעוֹ וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ⁵⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל.⁵¹

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר
דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו
(הגהות מיימוניות). (47) שם. פרסה - מרחק של ארבעה
מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות
(שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך
אל בית האלהים, לומר: "שמור נקיבך בשעה שאתה עומד
בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון
בכח. נייעו - הוא היוצא מן הפה עלי-ידי נענוע כל שהוא
(תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוו ונייעו") ונוכרים
בברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

יא. מִי שֶׁהֵקֵי⁵¹ וּפְהֵק⁵² וְנִתְעַשְׂשׁ⁵³ בַּתְּפִלָּתוֹ - אִם
לְרִצּוֹנוֹ, הֵרִי זֶה מִגְּנָה; וְאִם בְּדַק גּוֹפּוֹ קִדְם שִׁיתְפַּלֵּל
וְבֹא לְאִנְסוֹ - אֵין בְּכָף פְּלוּם⁵⁴. נִזְדַּמֵּן לוֹ רֵק בַּתְּפִלָּתוֹ
- מִבְּלִיעוֹ בְּטִלִּיתוֹ אוֹ בְּכִגְדוֹ. וְאִם הִיא מִצְטַעַר
בְּכָף⁵⁵ - זוֹרְקוֹ בִּידוֹ⁵⁶ לְאַחֲרָיו, כְּדִי שְׁלֹא יִצְטַעַר
בַּתְּפִלָּה וְנִמְצָא טְרוֹד⁵⁷. יִצָּא מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלֻמָּטָה,
כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, שְׁלֹא לְרִיעָתוֹ - שׁוֹהָה עַד
שֶׁתִּקְלָה הָרוּחַ, וְחוּזָר לַתְּפִלָּתוֹ⁵⁸.

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו
בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד
משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר:

1 לְאִנְסוֹ²⁷, פָּטוּר מִן הִרְחִיצָה²⁸, וְאֵין בָּזָה מִנֶּהֱגָה²⁹. וְכֵן
2 זֶב שֶׁרָאָה קָרִי וְנָדָה שְׁפִלְטָה שְׂכַת-זֶרַע - אֵין בָּהֶן
3 מִנֶּהֱגָה³⁰, אֲלֹא מִקְנָחִין עֲצָמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן
4 וּמִתְפַּלְלִין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר:
אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת
מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד
התפילה, הדרושת הכנת הגוף וטהרתו בעמדנו לפני ה'.
(וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה.
(28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם
אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה).
(29) כלומר: אפילו כשנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה
שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי
מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור
מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ
הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלץ בין בריא
לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם
נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם,
לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה
מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן
התקנה היו מחויבים בטבילה. (לחם-משנה).

5 ז. פִּסּוּי הָעֵרֹה בִּיצֵד? אֶף-עַל-פִּי שְׂפָסָה עֲרוֹתוֹ
6 כְּדֶרֶךְ שְׂמֻכְסִין לְקִרְיַת-שֹׁמְעָה³¹ - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד
7 שִׁיכְסָה אֶת לְבָבוֹ³². וְאִם לֹא כִסָּה לְבּוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין
8 לוֹ בִּמָּה יִכְסֶּה - הוֹאִיל וְכִסָּה עֲרוֹתוֹ וְהַתְּפִלָּל, יִצָּא.
9 וְלִכְתָּחֵלָה לֹא יַעֲשֶׂה.

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר
לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות
כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני
המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני
המלך" (לשון רש"י, שם).

10 ח. טְהֵרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה בִּיצֵד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם
11 הַטְּנִפָה³³, וְלֹא בְּמִרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית-הַפֶּסֶא, וְלֹא
12 בְּאַשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינּוּ בְּחֻזְקַת טְהָרָה³⁴, עַד
13 שִׁיבְדִקְנּוּ. כָּלֵלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ
14 קְרִיַּת-שֹׁמְעָה, אֵין מִתְפַּלְלִין בּוֹ. וְכִשֶּׁם שֶׁמִּרְחִיקִין
15 מִצּוֹאָה וּמִמִּירְגָלִים³⁵ וְרִיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמִרְאֵית
16 הָעֵרֹה³⁶ לְקִרְיַת-שֹׁמְעָה, כֵּן מִרְחִיקִין לַתְּפִלָּה³⁷.

(33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת
שמע (פ"ג, ה"י). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם
צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו -
כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד
הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ז).
(37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

17 ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמִצָּא צוֹאָה בְּמָקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחָטָא,
18 מִפְּנֵי שְׁלֹא בְּדָק³⁸ עַד שְׁלֹא הַתְּפִלָּל, חוּזָר וּמִתְפַּלֵּל
19 בְּמָקוֹמוֹ³⁹ טְהוֹר. הִיא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה וּמִצָּא צוֹאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפוחת פיו הרבה (רש"י, ברכות כד.). (53) הוא הזרירה: התפרצות הרוח מהנחיריים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישותיו תהל אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב): "עטישו יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישם ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור') או"ח סימן צ"ז. (55) שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכיין בתפילתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

1 **יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחרי⁶⁰ ארבע**
2 **אמות וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל**
3 **העולמים, יצרתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים,**
4 **גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו; חרפה וכלמה**
5 **בחינו, תולעה ורמה במיתתנו". וחוזר למקומו**
6 **ומתפלל.**
7

8 **יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברכיו -**
9 **ממתין עד שיכלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם**
10 **שעה פדי לגמר את התפלה - חוזר לראש.**

(59) להתאפק. (60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזניים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

8 **יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברכיו -**
9 **ממתין עד שיכלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם**
10 **שעה פדי לגמר את התפלה - חוזר לראש.**

(62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

11 **יד. וכן המשתין מים, שוהה פדי הלוח ארבע**
12 **אמות⁶³, ואחר כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר**
13 **תפלתו פדי הלוח ארבע אמות, ואחר כך משתין,**
14 **פדי שפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.**

(63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הלוח ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

15 **טו. פונת הלב פיצד? כל תפלה שאינה בכונה,**
16 **אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חוזר**
17 **ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד**
18 **- אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא**
19 **מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד**
20 **שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: ישעה שלשה ימים**
21 **עד שינוח ותתקדר דעתו, ואחר כך יתפלל.**

22 **טז. פיצד היא הפונה? שפונה את לבו מכל**
23 **המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני**
24 **השכינה⁷⁰. לפיכך צריך לישב מעט קדם התפלה**
25 **פדי לכון את לבו, ואחר כך יתפלל בנחת**
26 **ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא**
27 **משאויו⁷¹ ומשליכו והלך לו. לפיכך⁷² צריך לישב**
28 **מעט אחר התפלה, ואחר כך יפטר. חסידים**
29 **הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה**
30 **אחת לאחר תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³.**

(70) סנהדרין כב, ע"א. שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

31 **יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו⁷⁴ כונה. ואם**
32 **התפלל, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חוזר ומתפלל**
33 **כשיתרוקן⁷⁶ משכרותו. שתי⁷⁷ - אל יתפלל. ואם**
34 **התפלל - תפלתו תפלה⁷⁸. איזה שכור? זה שאינו**
35 **יכול לדבר לפני המלך. שתי? - יכול לדבר בפני**
36 **המלך ואינו משתבש⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל**
37 **ושטה רביעית יין לא יתפלל עד שפסיר יינו**
38 **מעלין⁸⁰.**

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א. (76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח") הנוסח: "כשיתרונו מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונו מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרו יינו ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן: כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ז

פרק חמישי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם; השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

א. שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק? או נאנץ³⁵, או שעבר⁴ ולא עשה אותן, אין מעבין⁵. ואלו הן: עמידה, ונכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבושים, ותקון המקום, והשנות הקול, והפריעה, והשתחויה⁶.

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק הקודם המעבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו בהלכות הבאות.

ב. עמידה פיצד? אין מתפלל אלא מעמד⁷. היה יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו⁸, יושב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל אפלו שוכב על צדו; והוא שיכול לכוון את דעתו⁹. וכן הצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים; אם יש בו יכולת לכוון את דעתו - יתפלל; ואם לאו - אל יתפלל¹⁰ עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה, אף-על-פי שיש לו מי שיאחז בהמתו - לא ירד¹¹, אלא יושב במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מיושבת עליו.

(7) (ברכות ל.) כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה, שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה" בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבך, ובלבד שתדום מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נכח המקדש פיצד? היה עומד בחוצה לארץ - מחזיר פניו נכח ארץ-ישראל ומתפלל¹². היה עומד בארץ - מכון את פניו כנגד ירושלים¹³. היה עומד

וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה כל שהיא - מפיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו". וכתב ה'טור' (או"ח סימן צ"ט): 'ו'ש'כר' 'א'ל' 'ת'ש'ת' (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיחה⁸¹, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פגע, אלא מתוך דברי-תורה⁸². ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות⁸⁵.

(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין, כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי, הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת ואינו צריכות עיון והרהור (שם).

יט. תפלות הפרקים⁸⁶, כגון תפלת מוסף ראש-חודש⁸⁷ ותפלת מועדות, צריך להסדיר תפלתו ואחר-כך עומד ומתפלל, כדי שלא יפשל בה⁸⁸. היה מהלך במקום סכנה, כגון מקום גדודי⁸⁹ חיות ולסטים, והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא: "צרכי עמך ישראל מרבים ודעתם קצרה⁹⁰. יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד פדי פרוסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה, והטוב בעיניך⁹¹ עשה. ברוך אתה יי, שומע תפלה⁹²". ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך; ואם יכול לעמד - עומד. וכשהוא מגיע לישוב ותתקן דעתו - חוזר ומתפלל תפלה כתקנתה, תשעה-עשר בברכות⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם לשלשים יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה). (89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם. (91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו" (כסף-משנה בשם רבינו מנוח), וכן מצינו במקרא: עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו" ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות הראשונות ושלש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל. ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה - אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא חוזר ומתפלל.

- 1 בַּיּוֹשָׁלִים - מִכּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ¹⁴. הָיָה עוֹמֵד
2 בַּמִּקְדָּשׁ - מִכּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים¹⁵.
3 סוּמָא, וְיָמִי שְׁלֹא כוֹל לִבְנוֹת אֶת הַרוֹחוֹת¹⁶, וְהַמְהִלָּה
4 רַב־בְּסִינָה¹⁷ - יִכּוֹן אֶת לְבוֹ¹⁸ כְּנֶגֶד הַשְּׂכִינָה וְיִתְפַּלֵּל.
12 (ברכות ל.), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך
דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (שם), שנאמר (שם,
מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה.
14 שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה.
15 שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית
קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא
מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים.
17 בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים
מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו
ורעיוניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש
המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).
5 ד. תקון הגוף פיצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך
6 לכוון את רגליו זו בצד זו¹⁹, ונותן עיניו למטה,
7 כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה,
8 כאלו הוא עומד בשמים²⁰. ומניח ידיו על לבו
9 כפתייתו²¹, הימנית על השמאלית²², ועומד כעבד
10 לפני רבו, באימה, ביראה ופחד²³. ולא יניח ידיו על
11 חלציו²⁴.
19 (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז)
נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך
לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך
השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח,
ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים
סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים-א ט, ג): והיו
עיניו וליביו שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר
(איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד:
"שהתפלל צריך שיתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל,
רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו"
(יבמות קה:). (21) חבירות אחת ברעותה כאילו הן
קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד
שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא
פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י:).
(24) שניאה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יאחז בשען
ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר
גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על
סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו:
"סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).
12 ה. תקון המלבושים פיצד? מתקן מלבושיו ותכלה,
13 ומצניץ²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחוה לה'
14 בהדרת קדש'. ולא יעמד בתפלה באפנדות²⁶, ולא
15 בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגלות²⁸, אם דרך אנשי
16 המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי
17 הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו
18 וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד
- 25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב
יהודה הווה מציין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש
האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים
בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו
בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה).
(27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה"
(מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:):
"לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון
רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני
גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים
מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו
(ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים
ייעברו והמעות יתפזרו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה
עליו המצוה, אין משאה כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא:
וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו
בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה
כדי להתפלל בעיון ובריוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והרי
זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים
סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו
מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא
קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו
גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ו).
(34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו.
(35) בטליתם (שבת י:). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות
ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים
שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן
צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאווה.
ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל
תנידני (תהלים לו, יב).
- 26 ו. תקון המקום פיצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר
27 פניו לכפל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד
28 ירושלים, כדי להתפלל כנגדו, שנאמר: 'וכוין'³⁸
29 פתיחו לה בעליתה נגד ירושלים³⁹ וגו'. וקובע
30 מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחרבה⁴¹, ולא
31 אחורי⁴² בית-הכנסת, אלא-אם-כן החזיר פניו לבית-
32 הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר
33 לפניו, עד שירחק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו

ז. לא יַעֲמֵד בְּמָקוֹם גְּבוֹה שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים או יוֹתֵר
וְיִתְפַּלֵּל⁴⁴; וְלֹא עַל-גְּבִי מִטָּה, וְלֹא עַל-גְּבִי סַפְסָל,
וְלֹא עַל-גְּבִי כִסֵּא⁴⁵. הֵיחָּה בִּנְיָן גְּבוֹה - אִם יֵשׁ בוֹ
אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׁעוֹר הַפֵּית,
הָרִי הוּא פְּעֻלָּהּ וּמִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל בוֹ. וְכֵן אִם הָיָה
מִקֵּץ מַחְצוֹת מִכָּל רוּחוֹתָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בוֹ
אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַ (אַרְבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל בוֹ,
מִפְּנֵי שְׁאִין גְּבוֹה נָפֶר, שֶׁהִרְי חֶלֶק רְשׁוֹת לַעֲצָמוֹ⁴⁶).

(44) (ברכות דף י" עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאין רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עוז").

ח. הָאֲמִנִּין שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה⁴⁷ בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוּ
בְּרֹאשׁ הַנֶּדֶבֶךְ⁴⁸ אוּ בְּרֹאשׁ הַתְּתִל, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה
- יוֹרְדִין לַמִּטָּה וּמִתְפַּלְלִין⁴⁹, וְחוֹזְרִין לְמְלָאכְתָּן. וְאִם
הָיוּ בְּרֹאשׁ הַיָּדֵית אוּ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְלִין
בְּמָקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁטְרַחֲנָן⁵⁰ מִרְבָּה. וְהָיָה הֵן מִתְפַּלְלִין?
אִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסִטְוֹתָן בְּלִבָּד⁵¹ - מִתְפַּלְלִין שְׁלֹשׁ
תְּפִלּוֹת שֶׁל תְּשַׁע־עָשָׂר בְּרֻכּוֹת⁵². הָיוּ עוֹשִׂין בְּשִׁכְרָן
- מִתְפַּלְלִין 'הַבִּינֵנוּ'⁵³. וְכֵן כֶּף וְכֵן כֶּף, אֵין יוֹרְדִין
לְפָנֵי הַתְּבָה⁵⁴ וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציאת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר בס יבנה ויכוון הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א). (50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט

שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (כפירוש רש"י בברכות לד.), אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים", והוא דוגמא לזה שהעליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

(על-פי לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 11)

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:): שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצרכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית-המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לרניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובזוהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמוס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוך אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל-ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוהו שם לאלוקים. "השתחוהו" לא נאמר אלא "ישתחוהו" - מכאן שצריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמא יפסיקוהו עובדי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבריו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל-א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לד: "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

יא. וְלָמָּה נִוְתַן שְׁלוֹם לְשִׁמְאֵלוֹ תַּחֲלָה? מִפְּנֵי
שְׁשִׁמְאֵלוֹ הוּא יִמְיִן שְׁפָנְגַּד פָּנָיו; כְּלוּמָר - כְּשֶׁהוּא
עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, נִוְתַן שְׁלוֹם לִימִין⁶⁷ הַמֶּלֶךְ,
וְאַחֲרֵיכֵן לְשִׁמְאֵל הַמֶּלֶךְ; וְקָבְעוּ, שִׁיפְטֹר מִן
הַתַּפְלָה כְּמוֹ שֶׁנִּפְטְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ⁶⁸.

שהימין היא חשוכה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא
אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים
לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו
שכינה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח):
שייתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

יב. כָּל הַכְּרִיעוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ שִׁיכַרְע בָּהֶן עַד
שִׁיתַּפְקֻקוֹ⁶⁹ כָּל חֲלִילוֹת שִׁבְשֻׁדָּהָ, וְיַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ
כְּקֶשֶׁת⁷⁰. וְאִם שָׁחָה מְעֻט וְצָעַר עֲצָמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ
בְּכָל כַּחוֹז⁷¹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁷².

שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י
ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק
ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר
שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר
כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדוני
שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה
יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז
יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר:
שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה.
(72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו
- שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

יג. הַשְּׁתַּחֲוִיָּה בִּיצֵד? אַחֵר שִׁמְגִבִּיהָ רֹאשׁוֹ מִכְּרִיעָה
חֲמִישִׁית, יֵשֵׁב לְאַרְצָן, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו⁷³ אֲרָצָה
וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּנִים שִׁרְצָהָ⁷⁴. כְּרִיעָה הָאֲמוּרָה
בְּכָל מְקוֹם - עַל בְּרַפְּסֵי⁷⁵; קִידָה - עַל אִפְסֵי⁷⁶;
הַשְּׁתַּחֲוִיָּה - זֶה פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם, עַד שֶׁנִּמְצָא
מוֹטֵל עַל פָּנָיו אֲרָצָה⁷⁷.

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו'
(דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה
וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב
עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל
על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים:
תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר
כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל
בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר
(דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י
פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח
חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור"
(ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת
"תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח

(ברכות, שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין
מעמידים שליח ציבור (חזון) לפני התיבה, כלומר: אין
מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי.
(55) לברכת כהנים (שם).

ט. הַשְּׁוֹנֵת הַקּוֹל בִּיצֵד? לֹא יִגְבִּיהָ קוֹלוֹ בַּתַּפְלָתוֹ
וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ⁵⁶, אֲלָא מַחֲתֵךְ הַדְּבָרִים בִּשְׁפָתָיו
וּמְשַׁמֵּיעַ לְאָזְנוֹ בְּלִחְשׁוֹ⁵⁷. וְלֹא יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ⁵⁸, אֲלָא -
אִם-כֵּן הָיָה חוֹלָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכְנֹן אֶת לִבּוֹ עַד
שִׁישְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הֲרִי זֶה מִתָּר; וּבְלִבְדֹּ שְׁלֹא יִהְיֶה
בְּצַבּוּר, כְּדִי שְׁלֹא תִטָּרֵף דַּעְתָּן מִקּוֹלוֹ⁵⁹.

(56) בלי הנעת שפתיים וחייתוך דיבור. (57) (ברכות דף
ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק
א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך
בשפתי; וקולה לא יישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה
קולו בתפילתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני
מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי
עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם).
(58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו
בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-
הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפילתו (בקול רם
יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח,
כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג
להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר
תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית
יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל
ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי
תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש
לטיודת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים
דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם
מחזורים ולא יתבלבלו.

י. כְּרִיעָה בִּיצֵד? הַמִּתְפַּלֵּל פּוֹרֵעַ חֲמִשׁ כְּרִיעוֹת בְּכָל
תַּפְלָה וְתַפְלָה: בְּכָרְכָה רֹאשׁוֹנָה, בַּתַּחֲלָה וּבִסְוָה⁶⁰;
וּבִהְיוּדָה - בַּתַּחֲלָה וּבִסְוָה; וּבִשְׁגוּמָר הַתַּפְלָה -
פּוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו⁶¹. וּכְשֶׁהוּא
פּוֹרֵעַ⁶² - נִוְתַן שְׁלוֹם מִשְׁמָאל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן
מִיְמִין עֲצָמוֹ⁶³, וְאַחֲרֵיכֵן מִגְּבִיהָ רֹאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה.
וּכְשֶׁהוּא פּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת - פּוֹרֵעַ בְּכָרוֹף⁶⁴;
וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרָיִם?
בְּהִידוּט; אָבֵל כֶּהֵן גָּדוֹל פּוֹרֵעַ בַּתַּחֲלָת כָּל בְּרָכָה
וּבִסְוָה כָּל בְּרָכָה. וְהַמֶּלֶךְ - פִּיּוֹן שִׁשְׁחָה בְּרֹאשׁוֹנָה,
אֵינוֹ מִגְּבִיהָ רֹאשׁוֹ עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל תַּפְלָתוֹ⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב)
כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שנוצינו וכן בכתב יד
התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר
בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה".
(65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה'
זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות

כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

פרק ששי

(1) העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים מתפילה.

א. אסור לו לאדם לעבור אחורי² בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל³, אלא אם כן היה נושא משאו⁴, או שהיה לבית הכנסת שני פתחים בשני רוחות; שהרואה אומר, שמא ילך ויכנס מפתח האחר. וכן אם היה בעיר שני בתי כנסיות, לאמר הרואה: שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו. ואם יש לו תפילין בראשו, מותר לו לעבור, ואף על פי שאין שם אחד מכל אלו; שהתפילין מוכיחין עליו שהוא יורדף אחר מצות ואינו ממבטלי תפילה⁵.

(2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכוין שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י). (4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

ב. המתפלל עם הציבור, לא יאריך את תפלתו יותר מדאי; אבל בינו לבין עצמו - הרשות בידו⁶. ואם בא לומר אחר תפלתו⁷ אפילו בסדר ודוי יום הפגורים⁸ - אומר. וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה ובכרה מן האמצעיות מעין⁹ הברכה - מוסיף¹⁰.

(6) ברכות לא. "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור; וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות". (7) אחרי גמר תפילת "שמונה עשרה". (8) שהוא ארוך מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

ג. פיצד? היה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת חולים¹¹ כפי צחות לשונו¹². היה צריך לפרנסה - מוסיף תחנון ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה בכל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפילה¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו. (13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה וביבולה (עבודה זרה ח). (14) כגון: אם היה שוכח תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא - מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל הבקשות (שם). (16) ברכות לד. "ראשונות - דומה לעבד

ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לו, פסוק י): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

יד. כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפילה - יש מי שהיה עושה קידה, ויש מי שהיה עושה השתחויה. ואסור לעשות השתחויה על האבנים⁷⁸, אלא במקדש⁷⁹, כמו שבארנו בהלכות עבודת כוכבים⁸⁰. ואין אדם חשוב רשאי לפל על פניו, אלא אם כן הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע⁸¹. אבל מטה פניו מעט, ואינו כובש אותן בקרקע⁸². ומתיר לאדם להתפלל במקום זה ולפל על פניו במקום אחר⁸³.

(78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש. (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמוכסח הוא שייענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מוכסח בצידיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמשופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה).

טו. מנהג פשוט⁸⁴ בכל ישראל, שאין נפילת אפים בשבתות ובמועדים, ולא בראש השנה ולא בראשי חודשים ובחגים ובפורים, ולא במנחה של צריכי שבתות וימים טובים⁸⁵, ולא בערבית⁸⁶ שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. ובימים הפגורים בלבד נופלים על פניהם בכל תפילה ותפילה⁸⁷, מפני שהוא יום תחנון ובקשה ותענית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפיים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 הַפֶּסֶד בְּמִלְאֲכָתוֹ וַיִּתְּעֶסֶק בָּהּ, וַיִּתְּעַבֵּב מִן הַתְּפִלָּה.
17 וְאִם הִתְחִיל בְּאַחַת מֵאלוּ³² - לֹא יִפְסִיק, אֲלֹא גּוֹמֵר,
18 וְאַחֲרָיָהּ מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב).
(25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובציננים.
(26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה.
(28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדיון מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו).
(30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפלל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפלל - יפסיק ויתפלל.

19 ו. מֵאֵימָתִי הִתְחַלַּת תְּסַפְּרָתָ³⁴? מִשְׁנִינִי מִעֲפָרָתָ³⁵ שֶׁל
20 סִפְרִין עַל בְּרָכְיוֹ. וּמֵאֵימָתִי הִתְחַלַּת מְרַחֵץ?
21 מִשְׁיַפֵּשֵׁט הַבֶּגֶד הַסְּמוּךְ לְבִשְׁרוֹ. וּמֵאֵימָתִי הִתְחַלַּת
22 הַבְּרִסְקִי? מִשְׁיַקְשֵׁר בֶּגֶד בֵּין כַּחֲפִיו, כְּמוֹ שֶׁהָאֲמִינִין
23 עוֹשִׂין. וּמֵאֵימָתִי הִתְחַלַּת אֲכִילָה? לִבְנֵי אֶרֶץ-
24 יִשְׂרָאֵל³⁶ - מִשְׁטִיל יָדָיו, וְלִבְנֵי בָבֶל³⁷ - מִשְׁתִּיר
25 חֲגוּרָיו. וּמֵאֵימָתִי הִתְחַלַּת הִדִּין? מִשְׁתַּעֲטָפוֹ³⁸
26 הַדִּינִים וַיֵּשְׁבוּ. וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבֵינִי³⁹ - מִשְׁתַּחֲוִּילִי
27 בְּעַל־דִּינִין לְטַעַן.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא הסדין שהספרים מכסים את המסתפרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שעריו". ויחפש באפר על עיניו (מלכים-א כ, לח) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהו. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחזק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתיר. (38) בטליתם. כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). (39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

28 ז. אַף-עַל-פִּי שֶׁתְּפִלַּת עֶרְבִית רְשׁוּתָ⁴⁰ - לֹא יָבוֹא
29 אָדָם מִמִּלְאֲכָתוֹ וַיֹּאמֶר: אֲכַל מַעֲט, וַאֲיֵשׁן מַעֲטָ⁴¹,
30 וְאַחֲרָיָהּ אֶתְפַּלֵּל; שְׁמָא תֵּאָנֵס⁴² אוֹתוֹ שָׁנָה, וְנִמְצָא
31 יֵשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה. אֲלֹא מִתְפַּלֵּל עֶרְבִית, וְאַחֲרָיָהּ
32 אוֹכֵל וְשׁוֹתָה אוֹ יֵשֶׁן⁴³. וּמִתֵּר לְהִסְתַּפֵּר וּלְכַנֵּס
33 לְמִרְחֵץ סְמוּךְ לְשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי שְׁלֹא גָזְרוּ אֲלָא סְמוּךְ

שמסדר שבת לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו, שמשבח והולך לו ('טור') או"ח סימן קיב). וראה לעיל (פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל "צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות, בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה ויבוא" "בעבודה". וכן כראשונות, שמסדר בהן שבת רבו, יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבת וכבוד לרב שרבים צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר בהן שאר דברי שבת וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן "קרויבך", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי הגאונים ועוד).

1 ד. אִסּוּר לֹו לְאָדָם שְׁיִטְעֵם כָּלוּם¹⁷ אוֹ שְׁיַעֲשֶׂה
2 מִלְּאֲכָה¹⁸, מֵאַחַר שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר עַד שְׁיִתְפַּלֵּל
3 תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְכֵן לֹא יִשְׁפִּים לְפֶתַח חֲבֵרוֹ לְשֹׂאֵל
4 בְּשִׁלּוּמוֹ קֹדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית¹⁹. וְלֹא יֵצֵא
5 בְּדֶרֶךְ קֹדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל; אֲבָל טוֹעֵם²⁰ וְעוֹשֶׂה מִלְּאֲכָה
6 קֹדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל מוֹסֵף וְקֹדֶם מִנְחָה²¹; אֲבָל אֵינוֹ
7 סוֹעֵד²² סְמוּךְ לְמִנְחָה²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפלל, עליו הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט), אל תקרא גוך - אלא "גאיך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו מלכות שמים". ומותר לשותות מים לפני התפילה. כי אין בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר הפרי חדש (או"ח סימן פ"ט) לשותות קפה, כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו, ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב): חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב, כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג). (21) ברכות כה, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

8 ה. פִּיּוֹן שֶׁהֵגִיעַ זְמַן מִנְחָה גְדוּלָה²⁴, לֹא יִכַּנֵּס
9 לְמִרְחֵץ, אֲפִלּוּ לְהִזְיַע²⁵, עַד שְׁיִתְפַּלֵּל, שְׁמָא יִתְעַלֶּף²⁶
10 וַיִּבְטֵל מִן הַתְּפִלָּה. וְלֹא לֵאכֹל, אֲפִלּוּ אֲכִילַת עֲרָאִי,
11 שְׁמָא יִמְשֹׁף בְּאֲכִילָה²⁷. וְלֹא לְדוֹן, אֲפִלּוּ בְּגִמְרֵ-דִין,
12 שְׁמָא יִסְתַּר²⁸ הִדִּין וַיִּמְשֹׁף, וַיִּבְטֵל מִן הַתְּפִלָּה. וְכֵן
13 לֹא יֵשֵׁב לִפְנֵי הַסֵּפֶר לְסַפֵּר, אֲפִלּוּ תְּסַפֵּר הִדְיוּט²⁹,
14 עַד שְׁיִתְפַּלֵּל, שְׁמָא יִשְׁבֵּר הַזּוּג³⁰. וְלֹא לְכַנֵּס
15 לְבִרְסָקִי³¹ סְמוּךְ לְמִנְחָה עַד שְׁיִתְפַּלֵּל, שְׁמָא יִרְאֶה

57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו בתפילה. (58) ואף-על-פי שנשים ועבדים פטורים מקריאת שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. (59) כגון אונן, או שומר המת, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ג-ו). (60) ברכות יז, ע"ב. (61) וחייבים בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). (62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

פרק שביעי

(1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

- א. כְּשֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים דְּבָרֵי תַפִּלוֹת אֱלֹהִים, תִּקְנוּ בְּרָכוֹת אַחֲרוֹת לְבִרְךָ אוֹתָן בְּכָל יוֹם. אֱלֹהֵינוּ: כְּשֶׁיִּפְגַּע אָדָם לְמִטָּתוֹ לִישׁוֹן בַּלַּיְלָה, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְפִּיל חֲבִלֵי שָׁנָה עַל עֵינֵי, וְהַמְשַׁקֵּיעַ שָׁנַת תְּרִדָּה, וְהַמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּתַּעֲיִין.²² יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלִינֵנוּ מִצֵּד רָע וּמִפְּגַע רָע, וְאֵל יִבְהַלֵּנוּ חֲלוּמוֹת רָעִים וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים, וְהָיָה מִשְׁתִּי שְׂלֵמָה²³ לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנוּ מִמָּנָה לַחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וְהָאִירָה עֵינֵינוּ פֶּן אִישָׁן הַמָּוֶת.²⁴ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְאִיר לְעוֹלָם כָּל בְּכֹדוֹ."²⁵

(2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, ג), כי הער יותר מדי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקודו: חבלי. ויש מפרשים, מענין חבלי בוך (אסתר א, ו), כי ע"י השניה תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי (מתוך "עיון תפילה" לסדור "אוצר התפילות"). (3) מלשון הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו; וע"ש שחרוריתו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). (4) מחשבות, מלשון הכתוב (דניאל ד, ב). (5) שלא יהא פסול בורעי. (6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות לאור היום ללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו נמצא בשניונים קלים במסכת ברכות (ס:).

- ב. וְקוּרָא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מְקִרְיַת-שְׁמַע²⁶ וְיִשְׁוֹן, וְאֶפְלוּ אֶשְׁתּוֹ שָׁנָה עֲמוּ²⁷ (קוּרָא פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחֲרֵי-כֵן יִישְׁוֹן); וְאֵם אֲנִסְתִּי שָׁנָה - קוּרָא אֶפְלוּ פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים²⁸, וְאַחֲרֵי-כֵן יִישְׁוֹן.²⁹

- 1 לְמִנְהָה, שֶׁהוּא דְּבַר הַמְצוּי⁴⁴, שֶׁרַב הָעָם נִכְנָסִין שָׁם בָּיוֹם; וְאֵבֶל בְּשַׁחַר, דְּבַר שְׂאִינוּ מְצוּי, לֹא גָזְרוּ בּוֹ⁴⁵.

(40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). (41) מעט. (42) תתקפהו. (43) ברכות ד, ע"ב. (44) רגיל. (45) על-פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים" (עירובין ג:).

- ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד-תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַתַּפִּלָּה - פּוֹסֵק וּמְתַפַּלֵּל⁴⁶. וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֲמוֹנוֹתוֹ⁴⁷ וְאִינוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כָּלֵל, וְהָיָה עוֹסֵק בְּתּוֹרָה בְּשַׁעַת תַּפִּלוֹתוֹ - אֵינוּ פּוֹסֵק⁴⁸, שֶׁמִּצְוָה תַּלְמוּד-תּוֹרָה גְּדוֹלָה מִמִּצְוַת תַּפִּלָּה⁴⁹. וְכָל הַעוֹסֵק בְּצִרְכֵי רַבִּים, כְּעוֹסֵק בְּדִבְרֵי-תּוֹרָה⁵⁰.

(46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. (47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. (48) שבת יא, ע"א. (49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". (50) שתורתו אומנותו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

- ט. אֵין הַמְתַּפַּלֵּל מִפְּסִיק תַּפִּלוֹתוֹ, אֲלֹא מִפְּנֵי סִכְנַת נַפְשׁוֹת בְּלִבָּהּ. וְאֶפְלוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל⁵¹ שׁוֹאֵל בְּשִׁלוּמוֹ - לֹא יִשְׁכָּנוּ⁵²; וְאֵבֶל פּוֹסֵק הוּא לְמַלְךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִהְיֶה רָגוּז. הָיָה עוֹמֵד בְּתַפִּלָּה, וְרָאָה מֶלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ אֲנָסִיס⁵³ בָּא כְּנֶגְדּוֹ - יִקְצָר⁵⁴; וְאִם אֵינוּ יְכוֹלֵם⁵⁵ - יִפְסִיק. וְכֵן אִם רָאָה נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים פְּאִים כְּנֶגְדּוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהָיָה דִּרְכָּן בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵן מְמִיתִין - פּוֹסֵק⁵⁶ וּבוֹרֵחַ; וְאִם לֹא הָיָה דִּרְכָּן לְהָמִית - אֵינוּ פּוֹסֵק.

(51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. (52) כי בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.). (53) איש מציק, ובעל זורע. (54) שיאמר רק פתיחות הברכות וחתימתן. (55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות קיצורו (שם). (56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת: עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שארין הנחש מוכן כ"כ לישוך כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז:): "הצד נחש בשבת... שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב ושונים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות א).

- י. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים⁵⁷ חִיבִין בְּתַפִּלָּה⁵⁸. וְכָל אִישׁ שֶׁפְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע⁵⁹, פְּטוּר מִן הַתַּפִּלָּה⁶⁰. וְכָל הַמְּלִוִּין אֶת הַמֵּת - אַף-עַל-פִּי שְׂאִין לְמִטָּה צִרְךָ בָּהֶן⁶¹, פְּטוּרִין מִן הַתַּפִּלָּה⁶².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו¹⁹, מְבָרֵךְ "פּוֹקֵחַ עוֹרִים"²⁰.
16. כְּשֶׁיֵּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ "מַתִּיר אֲסוּרִים"²¹.
17. כְּשֶׁמוֹרִיד רִגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמַנִּיחָם עַל-גַּבֵּי קֶרֶעַ,
18. מְבָרֵךְ "רוֹקֵעַ הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם"²². כְּשֶׁעוֹמֵד, מְבָרֵךְ
19. "זוֹקֵף כְּפופִים"²³. כְּשֶׁנוֹטֵל יָדָיו, מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר
20. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים". כְּשֶׁרוֹחֵץ
21. פָּנָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
22. הַמַּעֲבִיר חֲבָלֵי שָׁנָה מֵעֵינֵי וְתוֹנוּמָה מֵעַפְעָפִי. יְהִי
23. רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּרַגְּלֵנִי
24. לְדַבֵּר מִצְוָה וְאֵל תְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְתִשְׁלַט
25. בִּי יָצָר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט בִּי יָצָר רָע"²⁴. וְתַחֲזָקֵנִי
26. בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד
27. וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי, וְתַגְּמִלֵּנִי חֲסִדִּים
28. טוֹבִים"²⁵. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים".

17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכוי (ראש השנה כו.). והראש"ל לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכוי בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכוי בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול". 18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר שבת (ק"ח:). ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישראל נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף או"ח סימן מו). ובזה פרשת נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגלילי ראש. 19) בעוד שהענינים עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידי-זה כאילו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם (פרישה, או"ח סימן מ"ו). וכבר תמזה מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח:): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בעיניו על-ידי מפת, וזה מותר. 20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס:) כתוב כך: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). 21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. 22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). 23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיטתו קומתו כפופה. 24) אף-על-פי

8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר, שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת "המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע - מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר: "רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים גאון). 9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח). ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. 10) כגון: "בידך אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה). ובשבועות (טו): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה' מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה קוראם לפני שנתו.

1 ג. כְּשֶׁעָשָׂה שְׂיִיקָן בְּסוֹף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל
2 מִטָּתוֹ כֵּן: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנָתָה בִּי טְהוֹרָה"¹². אַתָּה
3 בְּרָאתָה וְאַתָּה יָצַרְתָּה וְאַתָּה נִפְחַתָּה¹³ בִּי וְאַתָּה
4 מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי¹⁴, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלֵּה מִמֶּנִּי, וְאַתָּה
5 עֲתִיד לְהַחְזִירָה בִּי לְעֵתִיד¹⁵ לְבּוֹא. כָּל זְמַן שֶׁהִנֵּשְׁמָה
6 תְּלוּיָה בְּקִרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי, רְבוֹן כָּל
7 הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶
8 מֵתִים".

11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו. 12) וכמאמרם ז"ל (שבת קנב:): והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז): - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. 13) כנגד ג' לשונות שבכריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). 14) שלא תצא לפני זמנה. 15) בעת תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל, יד). 16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד מששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה; והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישני עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח:): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים" ("עבודת ישראל").

9 ד. כְּשֶׁשׁוֹמֵעַ קוֹל הַתְּרַנְגּוּלִים, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה
10 יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנוֹתֵן לְשִׁכּוּי¹⁷ בִּינָה לְהַבְחִין
11 בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ
12 אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְלַבֵּישׁ עֲרוּמִים".
13 כְּשֶׁמַּנִּיחַ סִדְּנוֹ עַל רֹאשׁוֹ, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
14 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה"¹⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ג מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּשָׁמְהֶלֶךְ לְצֵאת לְדֶרֶךְ, מִבֶּרֶךְ "הַמְכִּין מִצְעָדִי
גִבֹּר" 38. וּמִבֶּרֶךְ אֲדָם בְּכָל יוֹם: "בֶּרוּךְ אַתָּה יי
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי גִיּוֹר" 39; "בֶּרוּךְ
אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה" 40; "בֶּרוּךְ
אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא עָשִׂי
עֶבֶד" 41.

35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע
ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אזור נא כגבר
חליצך. 36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד
(ברכות ס:): ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר:
"שעשית". 37) שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת
ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). 38) ע"פ הכתוב
(תהלים לז, כג). 39) שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות
של בני נח בלבד. 40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה
שהזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהזמן
גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה משועבדת לבעלה
לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה
שהזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה
עליה בעלה לעשות מצותו - ומה עליה לעשות אז? לפיכך
פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה.
שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה
על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". 41) שגם
הוא פטור מכל מצוות-עשה שהזמן גורם אותן, ומזולזל
הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל.
ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:).
ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון:
"שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו
חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרו: שנוה לו לאדם שלא נברא
משנברא" (עירובין ג:), אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו:
מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה'
שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מו, סעיף
ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב"טור" (סימן מו) הוא:
גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על
הגורע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף
הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד.
ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי:
מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד
שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לבן חורין יושלם להיות כבן
ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י
התימנים נזכר עבד לפני אשה.

ז. שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶם סֵדֵר 42, אֶלָּא
מִבֶּרֶךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דָּבָר שֶׁהַבְּרָכָה בְּשִׁבְלִיו
בְּשַׁעְתּוֹ. בִּיצֵד? הֲרִי שֶׁחֲגֵר חֲגוּרָו וְהוּא עַל מִטָּתוֹ,
מִבֶּרֶךְ "אֲזוּר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָה"; שְׁמַע קוֹל
הַתִּרְנָגוּל 43, מִבֶּרֶךְ "הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינָה". וְכָל בְּרָכָה
מֵהֶן שְׁלֹא נִתְחַיֵּב בָּהּ - אֵינוּ מִבֶּרֶךְ אוֹתָהּ.

42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. 43) ודעת
ה'תוספות' (ברכות ס:): שאפילו לא שמע קריאת התרנגול -
מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול

שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ
מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי
יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת
ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים
המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). 25) על-
פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... רוב טוב. ואחד
מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מעניו וחדש
כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק
חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב
נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה
מחזירה לו חדשה ורגועה".

ה. וְכָל זֶמֶן שִׁיכְנֵס לְבֵית-הַכֶּסֶּא, אוֹמֵר קִדְּם שִׁיכְנֵס:
הַתַּכְפִּידוֹ מִכַּפְּדִים 26, קְדוּשִׁים, מְשֻׁרְתֵי עֲלִיּוֹן. עֲזָרוֹנִי
עֲזָרוֹנִי, שְׁמִרְוִי שְׁמִרְוִי 27, הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֲכַנֵּס
וְאֶצֵּא, שְׁזֶה דְרָכָן שֶׁל בְּנֵי-אָדָם 28. וְאַחֵר שִׁיֵּצֵא
מִבֶּרֶךְ: "בֶּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
יֵצֵר אֶת הָאָדָם בְּחֻכְמָה, וּבָרָא בּוֹ נְקִיבִים וְנָקִיבִים 29
חֲלוּלִים חֲלוּלִים 30. גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כֶסֶא כְבוֹדָךְ,
שָׁאֵם יִשְׁתֵּם אֶחָד מֵהֶם 31 אוֹ אִם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם 32,
אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם אֶפְלוֹ שְׁעָה אֶחָת. בֶּרוּךְ אַתָּה יי,
רוֹפֵא כָּל בְּשָׁר 33 וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת 34.

26) למלאכים המלוים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב):
כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:).
ואומר להם: התכבדו - שאל יתבזו ויכנסו אתו לבית הכסא
אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן
ג). 27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם).
28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך
בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה
זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין
לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו,
אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה,
אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), נחבטלה אמירתו בדורות
הללו. 29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על
רביים. 30) כגון הלב והמעיים שהם אברים חלולים,
ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על
החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין
בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים,
(ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס:
חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו).
וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב,
זבול ("עבודת ישראל"). 31) מן הנקבים הפתוחים.
32) מן האברים החלולים. 33) הכוונה ליציאה שהיא
רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). 34) כשאדם עושה
נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו
ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים,
ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה
וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

ו. פְּשָׁחוּגֵר חֲגוּרוֹ, מִבֶּרֶךְ "אֲזוּר יִשְׂרָאֵל 35 בְּגִבּוּרָה".
כְּשִׁלּוּבֶשׂ נַעְלָיו, מִבֶּרֶךְ "שְׁעִשִּׁית 36 לִי כָּל צָרָפִי" 37.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. הַמְשָׁפִים לְקָרָא בַתּוֹרָה קִדְּם שְׂקִירָא קְרִיאַת-
שְׁמַע⁴⁶ - בֵּין קָרָא בַתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, בֵּין קָרָא בַתּוֹרָה
שְׁבַעֲלָפָה - נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה וּמִבְּרֹךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת,
וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרָא. וְאָלוּ הֵן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה"; "וְהָעֶרֶב נָא"⁴⁷ יִי אֱלֹהֵינוּ אֵת
דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצִיאֵנוּ⁴⁸ וְצִאֲצִאי עַמְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ⁴⁹
וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְי, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"אשר קדשנו במצוותיו וציונו על דברי תורה".

בגמרא (ברכות כא, א.) ישנו לימוד מיוחד לברכת התורה, שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". ומזה שלא נכלל החיוב לברכה זו במה שמברכין על כל המצוות, הוא מפני החילוק המהותי שביניהם.

בכל המצוות, הברכה היא הודאה לקב"ה על שקידש אותנו במצוותיו, אבל ברכת התורה היא על עצם לימוד התורה, והיא כברכת הנהנין ממש.

(על"פ לקו"ש חלק י"ד עמוד 148)

46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדויק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו.). הערב - המתק. 48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): וצאצאי מעיך. 49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50) כנוסח דפוס וונציה ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:) וברי"ף שם.

יא. בְּכָל יוֹם חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלוּ, וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרָא מִעֵט מִדְּבָרֵי-תּוֹרָה⁵¹. וְנִהְיָ הָעָם לְקָרָא בְּרֶפֶת פִּהֵנִים⁵²; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוֹרִין: "צו אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁵³; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוֹרִין שְׁתֵּיהֶן. וְקוֹרִין פְּרָקִים⁵⁴ או הִלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמִּשְׁנָה וּמִן הַבְּרִיתוֹת⁵⁶.

51) כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה): "והוא ששנה על אתר" (מיד). 52) שגם אנשי משמר היו נוהגים לקרותה

מבחינ' והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומנין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו.).

ח. מִיָּצֵד? לֵן בְּכִסּוּתוֹ - אֵינוּ מְבָרֵךְ בְּשִׁעוּמָד מְלִבִּישׁ עֲרוּמִים; הֵלֶךְ יַחַף - אֵינוּ מְבָרֵךְ "שְׁעִשִּׁית לִי כָּל צָרָכִי". בְּיוֹם-הַכְּפּוּרִים וּבַתְּשַׁעָה בָּאָב, שְׁאִין שֵׁם רַחֲמָנָה - אֵינוּ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַי", וְלֹא "הַמְעַבִּיר חֲבָלֵי שְׁנָה"⁴⁴; אִם לֹא נִכְנס לְבֵית-הַכֶּסֶּא - אֵינוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר יָצַר אֵת הָאָדָם"; וְכֵן שְׁאָר בְּרָכוֹת אֵלוּ.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנוטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמולוכות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

ט. נִהְיָ הָעָם כָּרִב עֲרִינוּ לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלוּ זֶה אַחֵר זֶה בְּבֵית-הַכֶּנֶסֶת, בֵּין נִתְחַיְבוּ בְּהֵן, בֵּין לֹא נִתְחַיְבוּ בְּהֵן - וְטַעוֹת הוּא, וְאִין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְלֹא יִבְרֹךְ בְּרֶכָה אֱלֹא-אִם-כֵּן נִתְחַיְבוּ בְּהֵן⁴⁵.

45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך כראוי, תקנו שיסדרון בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' אור"ח סימן מו.). והגאונים: רב נטרונאי ורב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברכן קודם לעשייתו; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

שֶׁל שְׁחִירֵי וְעִרְבֵי, לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ⁶⁵; וּכְשֶׁמֶתְעַטֵּף
בְּצִיצֵת, מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצֵת";
וּכְשֶׁלֹּכֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ
תְּפִלִּין"; וְשֵׁשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מֵהֵן שְׁמוֹנֶה-
עָשָׂר בְּרָכוֹת - הֲרֵי שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת; וְכִשְׁהוּא
אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהִלְיָלָה, מְבָרֵךְ אַרְבַּע-
עָשָׂר בְּרָכוֹת - שֶׁבַע בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת בְּשִׁטְל יָדָיו
תַּחֲלָה, וְעַל הַמְּזוֹן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶ וְשֵׁשׁ בְּסוֹף⁶⁷,
וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו⁶⁹ - הֲרֵי שֶׁבַע בְּרָכוֹת. הֲרֵי
מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַכֹּל.

(64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על - "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). (65) שבשחר - מברך שתים לפניה ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתים לפניה ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). (66) ברכת המוציא. (67) בברכת המזון שהן: הון את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. (68) שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. (69) ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

טו. בְּזִמְנָן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנֶה בְּרִפְתְּ הָאֶפִיקוֹרוֹסִין בְּתַפְלָה⁷⁰, וְהוֹסִיפוּ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבִרְכַּת-הַמְּזוֹן⁷¹ - נִמְצְאוּ חֲמֵשׁ⁷² בְּרָכוֹת יְתֵרוֹת. בְּשִׁפְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יֵשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא נִכְנס לְבֵית-הַפֶּסֶס וּכְיוּצָא בָּאֵלּוּ - צָרִיד לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִן הַפְּרוֹת⁷³.

(70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). (71) ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). (72) שתים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. (73) מנחות מג, ע"ב. וב'הגהות מיימוניות' כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עולות לחשבון לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכוונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבחפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבלייל שבת. וב'בית יוסף' או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

טז. פִּיעֵד? אוֹכֵל מֵעֵט יִרְק, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו; וְחוּזֵר וְאוֹכֵל מִפְּרֵי זֶה וּמְבָרֵךְ⁷⁴ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו⁷⁵; וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁמִּשְׁלִים מֵאָה בְּכָל יוֹם.

בכל בוקר, כמבואר ב'תוספות' למסכת ברכות (שם). (53) (במדבר כח, א"ט) המדברת בקרבן התמיד. כמו שאמר (תענית כז:): שאל אברהם אבינו את הקב"ה, בזמן שאין בית-המקדש קיים, מה תהא עליהם? א"ל: כבר תקנתי להם סדר קרבינות. בזמן שקוראים בהם לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. (54) שלמים. כגון: איזהו מקומן של זבחים. ובחרו פרק זה, שאין בכל הפרק מחלוקת, והכל משנה ברורה למשה מסיני ('בית יוסף' או"ח סימן ג.). (55) חלק מן פרק שלם, כגון: "אלו דברים שאין להם שיעור" וכו', שהוא המשנה הראשונה למסכת פאה. (56) כגון: "תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום" וכו', ועוד ברייתות כאלה, המובאות בסוף ספר זה ב"סדר תפילות כל השנה" לרבינו.

יב. וְשִׁבְחוּ חֲכָמִים⁵⁷ לְמִי שֶׁקּוֹרֵא זְמִירוֹת מִסְפָּר תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, מִ'תְּהִלָּה לְדוּד'⁵⁸ עַד סוֹף הַסִּפָּר⁵⁹. וְכָבֵד נִהְגוּ לְקִרְוֹת פְּסוּקִים לְפָנֶיהֶם⁶⁰ וּלְאַחֲרֵיהֶם⁶¹. וְתִקְנֶה בְּרָכָה לְפָנֶי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא 'בָּרוּךְ שְׁאֲמַר', וּבְרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם, וְהִוא 'יִשְׁתַּבַּח'⁶². וְאַחֲרֵיכֶן מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת-שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע.

(57) שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של'פסוקי דזמרה' התכוין. (58) פרק קמח. (59) ע"פ הרי"ף (ברכות פ"ה). (60) כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. (61) כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. (62) ברכות אלו הוזכרו ברי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב'הגהות מיימוניות' מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'ישתבח' ל'יוצר אור' - עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "ישתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, וברי"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפנייהם וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזהר (פרשת ויקהל רסו:) בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ בָהֶן לְקִרְוֹת בְּכָל יוֹם, אַחֵר שֶׁמְבָרְכִין 'יִשְׁתַּבַּח'⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיכֶן מְבָרְכִין עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שִׁירַת 'הָאֲזִינוּ'. וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמְּנֶהֱג.

(63) ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפני ישתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפני ישתבח (מעשה רוקח).

יד. חַיֵּב אָדָם לְכַרֵּךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה⁶⁴. וּמֵה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים-וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת שֶׁמִּנֵּינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשֶׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע

ישראל, אינה הפסק בין גאלה לתפלה, והרי
שתייהן כברכה אחת ארקה.⁸⁴

82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט
אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא
משאוי ומשליכו והולך לו. (83) שאף-על-פי שהיא רשות,
הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח
(מעשה רוקח). (84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא
דמיא". והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא,
שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפחדים
ומתפללים לבורא עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית
לבוא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמה יגרום
החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו",
שיצילונו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה
שהיה בשעת הגאולה - הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה
לברכות שם).

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ז

פרק שמיני

1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית
המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא
השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

א. תפילת הציבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן
חוטאים², אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של
רבים³. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור;
ולא יתפלל ביחיד, כל-זמן שיכול להתפלל עם
הציבור. ולעולם ישכים אדם⁴ ויעיר לבית-הכנסת,⁵
שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁶ אלא בבית-הכנסת.
וכל מי שישלול בית-הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו
עם הציבור, נקרא שכן רע.⁹

2) (תענית דף ח עמוד א). 3) (ברכות ח). שנאמר (איוב
פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא
ימאס, רש"י). 4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות,
יכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני
תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון,
וזה עת תפילת הציבור (ברכות, שם). 5) לפי רמב"ם
כתב התימנים "ולא יתפלל יחידי". 6) אמר רבי יהושע בן
לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם
עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו
שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). 7) אפילו
כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד
להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות
דף ו עמוד א). 8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת
אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל
עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. 9) (שם, דף ח
עמוד א).

ב. ומצוה לרזון¹⁰ לבית-הכנסת, שנאמר: "ונדעה
נרדפה לדעת את יי". וכשיצא מבית-הכנסת, אל
יפסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיכנס

74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם
בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור
לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה).
75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות
(פ"ח, ה"א).

יז. סדר תפלות כף הוא: בשחר משכים אדם ומברך
ברכות אלו, וקורא הזמירות⁷⁶ ומברך לפניהם
ולאחריהם; וקורא אחר-כך 'שמע' ומברך לפניה
ולאחריה, ומדלג קדשה מן הברכה ראשונה
שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה⁷⁷; וכשהוא
חותם גאל ישראל, מיד יעמוד, כדי שישמך גאלה⁷⁸
לתפלה, ומתפלל מעמד, כמו שאמרנו⁷⁹;
וכשישלים, ישוב ויפל על פניו, ומתחנן, ומגביה
ראשו ומתחנן מעט, והוא יושב, בדברי תחנונים⁸⁰;
ואחר-כך יקרא 'תהלה לדוד'⁸¹ (מלשם); ויתחנן פני
כחו, ויפטר למעשיו.

76) פסוקי דזמרה. 77) כמו ששנינו (מגילה כג:):
"ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא
פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה"
מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעימות יתנו. וכדברי רבינו
מפורש ב"זוהר" שמות (דף קל"ב:) הובא ב"בית יוסף"
לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב"ארחות חיים" מובא
בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה,
והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה).
ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה
רוקח" עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור:
איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו
המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות
מעשרה". 78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט):
ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א)
ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו
סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך
שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג
(נחרק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה
אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא
מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי
רש"י ברכות ד:). 79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). 80) כגון:
"ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות
כל השנה"). 81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד
(תהלים, פרק קמה) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא
בן עולם הבא".

יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא 'תהלה לדוד'
מלשם; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה;
וכשישלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו
ויתחנן פני כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב
קורא קריאת-שמע ומברך לפניה ולאחריה, וסומך
גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישוב
מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית - הרי זה
משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ד מרחשון – ספר אהבה – הלכות תפילה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמוע' 24 והכל שומעים 25 וענין אחריו 'אמן', אלא בעשרה. וזה הוא הנקרא פורס על שמוע' 26. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה. ואין הפהנים נושאים ידיהם 27 אלא בעשרה, והפהנים מן המנין 28. שכל עשרה מישראל הם הנקראים עדה, שנאמר: "עד מתי לעדה הרעה הזאת" וגו', והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב 29.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכל עשרה מישראל הן הנקראין עדה, שנאמר עד מתי לעדה".

צריך להבין, היאך יתכן שהמקור לתפילה במנין - ענין שבקדושה - ילמד דווקא מעדת המרגלים, והלא המרגלים היו בגדר מורדים בה' (כדברי כלב 'אך בה' אל תמרודו כו'), והרי ע"פ הלכה אין זה פשוט כלל לצרף "מורדים" למנין עשרה. ולא עוד אלא שהלימוד מעדת המרגלים משמש גם מקור למנין הסנהדרין, שבזה פשיטא שאין בהם רשע כלל.

בתורת החסידות מבואר, שהמרגלים היו בדרגה נעלית מאוד ולא רצו להפרד מדביקותם באלוקות על-ידי הכניסה לארץ, והעסק עם גשמייות העולם, אמנם עניין זה חייב להתאים גם עם חלק ההלכה שבתורה.

ובהקדים: בפרק י' מהל' תשובה, מאריך הרמב"ם עד כמה אסור לאדם שיאמר "הריני עושה מצוות התורה..." כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא... אין ראוי לעבוד על דרך זה, והעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים.

ובפרק ט' שלפנ"ז כתב "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם חכמיהם לימות המשיח...כו" כדי שיזכו לחיי העולם הבא", ואין כתב בהלכה שלפנ"ז שאינה מעלת הנביאים?

להלן בפרק י' ממשיך "העובד מאהבה... לא מפני דבר בעולם... אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה, ומעלה גדולה היא, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה". ולכאורה גם כאן סותר את עצמו, כי בה"א כתב שהעבודה מיראה היא דרך עמי הארץ, ואינה מעלת החכמים והנביאים שמעלתם עבודה מאהבה, וכאן כתב על עבודה זו "שאין כל חכם זוכה לה".

והביאור בזה: מה שכתב בפ"ט "כדי שיזכו לחיי העוה"ב" אין פירושו כדי לקבל השכר של העולם הבא, אלא כדי להגיע להמשך העסק בתורה ומצוות באופן שהוא בעולם

בבית-הפנסת, יפנס שיעור שני פתחים 12 ואחר-כך יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמר מזוזות פתחיו" 13.

(שם, דף ו עמוד ב). (11) לפי שמראה בעצמו שעוכב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). (12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). (13) מזוזות ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה לפני בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א).

ג. בית-המדרש 14 גדול מבית-הפנסת 15. ויחכמים גדולים, אף-על-פי שהיו להם בעירם פתי-כנסיות הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה 16; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור 17.

(14) שמרביצים בו תורה ברבים. (15) שמיוחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). (16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות". (17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים 18. ואין עושין בן פפחות מעשרה גדולים 19 ובגין-חרוץ 20, ושלח-צבור אחד מהם 21. ואפלו היו מקצתן שפכו התפללו ויצאו ידי חובתן, משלימין להם לעשרה; והוא, שהיה רב 22 העשרה שלא התפללו. וכן אין אומרים קדיש, ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה, ולא מפטירין בנביאים, אלא בעשרה 23.

(18) ראה בסמוך (הלכה ט"י). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפדע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כב (פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

ו. וְכָל דָּבָר קִדְשָׁהּ³⁰ לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּתוֹךְ הָעֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בַּעֲשָׂרָה וְהִלְכוּ מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין רִשְׁאִין³¹ - יִגְמְרוּ הַשְּׂאֵר³².

(30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלקינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג.) (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוֹבֵי ה' יָכֻלוּ (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד.) (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְצָרִיף לְהִיּוֹת בָּלֶם בְּמָקוֹם אֶחָד, וְשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר קִטְנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוּאָה לְחָצֵר גְּדוּלָּה³³, וְהָיָה תִּשְׁעָה בְּגְדוּלָּה וְיָחִיד בְּקִטְנָה - מִצְטָרְפִּין³⁴; תִּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיָחִיד בְּגְדוּלָּה - אֵין מִצְטָרְפִּין³⁵; צִבּוֹר בְּגְדוּלָּה וְשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר בְּקִטְנָה - יוֹצֵאִין יָדֵי חוֹבְתָן³⁶; צִבּוֹר בְּקִטְנָה וְשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר בְּגְדוּלָּה - אֵין יוֹצֵאִין יָדֵי חוֹבְתָן, שֶׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג מֵהֶם וְאֵינוֹ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֵׁשׁ בְּגְדוּלָּה פִּסִּין³⁷ מִכָּאן וּמִכָּאן³⁸, הָרִי הֵיא כְּמוֹ מְפַלֵּגָת³⁹ מִן הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלֵּגָת מִן הַגְּדוּלָּה, אֶלָּא הָרִי הֵיא פְּקָרָן-זֵוִית שְׁלֵה.

(33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגזרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב.) (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכה יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב.): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוּאָה בְּגְדוּלָּה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל וּלְקִרְוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הָיְתָה צוּאָה בְּקִטְנָה,

1 הבא, כי חיי העולם הבא אינם רק שכר על עסק התורה ומצוותיה אלא המשך עליה והתקרבות תמידית לשלימות הדביקות בה' שע"י התורה ומצוות.

2 וזהו החילוק בין מה שכתב בתחילת פ"י "אל יאמר אדם הריני...כו' כדי שאקבל... או כדי שאזכה לחיי העוה"ב" כי

כאן שולל עשיית מצוות התורה כוונת קבלת שכר.

אבל מה שכתב בפרק ט' ש"נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם.. כו' כדי שיזכו לחיי העולם הבא", אין כוונתו בתור פרס על עבודתם אלא לתכלית העבודה ושלימות האהבה והדביקות בה' לשגות בה תמיד שתיגרם על-ידי שירבו ויוסיפו תמיד בחכמה בימות המשיח.

אמנם ישנה דרגה נעלית יותר מדרגת החכמים והנביאים העובדים מאהבה, והיא מדרגתו של אברהם אבינו, כי כאשר העבודה היא מאהבה הרי עסק התורה והמצוות הוא לא התומ"צ עצמם אלא שהם אמצעי להגיע להתקשרות ודביקות בקב"ה, אבל אע"פ"ה היה בדרגה של "עושה את האמת מפני שהוא אמת", ואין כל מבוקש אחר בעבודתו, ועל כך כתב "ואין כל חכם זוכה לזה".

ומעתה יובן גם עניין המרגלים שהיו במעלה גדולה - עבודה מאהבה - ורצו להגיע לשלימות הדביקות בקב"ה, ומכל-מקום הכניסה לארץ ישראל מביאה לדרגה נעלית יותר, והוא קיום ציווי ה' בלי שום מבוקש כלל, "עושה האמת מפני שהוא אמת".

על-פ"ז יובן גם מה היה עונשם של המרגלים, הרי לכאורה בסופו של דבר קיבלו את מבוקשם ולא נכנסו לארץ, אלא שעל-פי הנ"ל מובן שהכניסה לארץ כרוכה בהתעלות גדולה יותר שלא "כל חכם זוכה לה", והגם שהיו במדרגה נעלית של עבודה מאהבה, לא זכו להגיע לדרגה של "עושה האמת מפני שהוא אמת".

(ענ"פ ליקו"ט חלק ל"ג עמוד 85)

(24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א.) (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג.) פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונים אחריי אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק

שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שערו, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנֵּין, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

יב. וכן העלג, כגון מי שְקוּרָא לְאֶלֶף עי"ן או
לְעִי"ן אֶלֶף, וְכָל מִי שְאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת
הָאוֹתוֹת בְּתַקוּנָן - אֵין מְמַנֵּין אוֹתוֹ שְלִיחַ-צָבוֹר.⁵⁰
וְהָרֵב מִמֶּנָּה אֶחָד מִתְלַמְּדֵיו לְהַתְפַּלֵּל לְפָנָיו
בְּצָבוֹר.⁵¹ הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְמַע⁵² וְנַעֲשֶׂה שְלִיחַ-
צָבוֹר.⁵³ אֲבָל מִי שֶׁתִּפְתּוּ מְגִלּוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
פּוֹרֵס עַל שְמַע⁵⁴, אֵינוּ נַעֲשֶׂה שְלִיחַ-צָבוֹר לְתַפְלָה,
עַד שֶׁיִּהְיֶה עֲטוּף.⁵⁵

(שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפין עיניי ולעיניי אלפין (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יְצַר ה' פְּנוֹי (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה ביד, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתיפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף"

1 מִתָּר לְהַתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְמַע בְּגִדוּלָה, אִם לֹא
2 הָיָה שָם רֵיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא מִפְּלִגְת מִמֶּנָּה.⁴¹

(40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

3 ט. שְלִיחַ-צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הָרָבִים יְדֵי חוּבְתָן.
4 בִּיצֵד? בְּשִׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שוֹמְעִין וְעוֹנִין
5 'אָמֵן' אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הֲרִי הֵן כְּמִתְפַּלְלִין.
6 בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁאֵינוּ יוֹדְע לְהַתְפַּלֵּל; אֲבָל
7 הַיּוֹדְע אֵינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ, אֲלֹא בְתַפְלַת עֲצוּמוֹ.⁴²

(42) (ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ץ אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

8 י. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשִׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ
9 מִרֵּאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אֲבָל
10 בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלּוּ שְלִיחַ-צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדְע, כְּשֶׁם
11 שְמוֹצִיא מִי שְאִינוּ יוֹדְע, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת אֲרָכוֹת,
12 וְאֵין רֵב הַיּוֹדְעִים אוֹתָן יְכוֹלִין לִכְנֹן דַּעְתָּן בְּשְלִיחַ-
13 צָבוֹר.⁴⁵ לְפִיכָף אִם רָצָה הַיּוֹדְע לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים
14 אֵלּוּ עַל תַּפְלַת שְלִיחַ-צָבוֹר לְהוֹצִיא יְדֵי חוּבְתוֹ -
15 הָרְשוּת בִּידּוֹ.

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו.
(44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כמבוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

16 יא. אֵין מְמַנֵּין שְלִיחַ-צָבוֹר, אֲלֹא גָדוֹל שֶׁבְצָבוֹר
17 בְּחֻכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו.⁴⁶ וְאִם הָיָה זָקֵן - הֲרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ
18 בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיְוֹת שְלִיחַ-צָבוֹר אֲדָם שְקוּלּוֹ
19 עָרֵב וְרָגִיל לְקְרוֹת⁴⁷. וְמִי שֶׁלֹא נִתְמַלֵּא זְקֻנָּה⁴⁸ -
20 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָכֵם גָדוֹל, לֹא יִהְיֶה שְלִיחַ-צָבוֹר,
21 מִפְּנֵי כְבוֹד הַצָּבוֹר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְמַע,
22 מְשִׁיבֵינָא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְלֹש-עֶשְׂרֵה שָׁנִים.⁴⁹

(46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היכול להיות

הרמב"ם מעיד בחידושו, שכבר נודע מה שתיקן אביו והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישיחו זה עם זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה לזול גדול בכבוד שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג בפריסה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי. והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך מקולו להוציא עצמם בתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור תפילתם כאחד, ופשוט המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי חייו, ואחרי פטירתו ז"ל". וראה במוספנו "תשובות רבינו" (14) יומא נג, ע"ב: "משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר" וכו' שסופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו כדי להפטר מרבו, כיון שחוזר אליו מיד ('טור' או"ח סי' קכ"ג). (15) עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך (ה"ד).

ג. ואחר שפסיע שליח צבור שלש פסיעות 16
לאחוריו ויעמדו, 16 מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת 17
הברכות, להוציא את מי שלא התפלל. והכל 18
עומדים ושומעים ועונין 'אמן' אחר כל ברכה 19
וברכה - בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו 20
שכבר יצאו ידי חובתן. 21

16 להתפלל במקום שכלו שלש פסיעות, וזה בניגוד
למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל
(כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכוונתו
לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל
להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ו הובאת
ב'בית יוסף' או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י
התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. (17) כדעת רב כהן צדק
גאון, הובאה ב'תוספות' לסוכה (נב). וב'ערוך' ערך "אמן".

ד. ואומר קדשה בברכה שלישית. וכיון שהגיע 22
שליח צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד 23
לחזור במקום שעמד בו בתפילה. 18 וכשיגיע שליח 24
צבור ל'מודים' וכו' - כל העם שוחין 19 מעט, ולא 25
ישחו יותר מדא, 20 ואומרים: "מודים אנחנו לך יי 26
אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית. 27
ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על 28
שהחיייתנו וקיימתנו, בן תחינו ותחננו ותאסף 29
גלייתנו לחצרות קדשך, 21 לשמך חקיך ולעבדך 30
באמת ולעשות רצונך בלבב שלם, 22 על שאנחנו 31
מודים לך" 23. וכל האומר: 'מודים מודים', 32
משתקין אותו. 24

18 הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). (19) ירושלמי ברכות (פ"א,
ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". (20) שם. מפני
שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא
יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די

(ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פָּחַיָּח ויחף. (55) משום
כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים
באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה
תיקנוה.

א. סדר תפילות הצבור 2
יושבים, ושלח צבור יורד 3 לפני התבה, 4 ועומד
באמצע העם, 5 ומתחיל ואומר קדיש, 6 וכל העם
עונים: "אמן, יהא שמה רבא 7 מברך לעולם ולעלמי
עלמא" 8 בכל כחן, 9 ועונין 'אמן' בסוף קדיש. 10
ואחר כך אומר: "ברכו את יי המברך", והם עונים: 6
"ברוך יי המברך לעולם ועד". ומתחיל ופורס 11 על
שמע בקול רם, והם עונים 'אמן' אחר כל ברכה 8
וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא, עד 9
שממברך גאל ישראל. 10

2) לעיל (בפרק ז, ה"ז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד,
וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. (3) לפי שמצוה
להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו
לשון "יורד" (ר"ה לב. ברש"י שם). (4) נוסף להיכל שבו
נמצאים כל ספרי-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה
וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל
(ב"ח לאו"ח סימן ק"נ). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר
בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה
לקמן (פ"א, הלכה ג"ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום
להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל
מונחים. (5) כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום.
(6) על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו
ברבים. ונזכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים
(פ"ט, ה"ב). (7) שמו הגדול. (8) לעולם ועד. וכן תרגם
אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח).
וראה בסוף ספר זה ב'נוסח הקדיש' לרבינו, ובביאורנו שם.
(9) בכל כוונתם (שבת ק"ט:). ויש מפרשים: בקול רם
(תוספות שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו
פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי
צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן.
מאי אמן? "אל מלך נאמן" (שמעיד על בוראו שהוא אל
מלך נאמן). (10) רבינו מונה ב'נוסח הקדיש' שלו, חמשה
"אמנים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך
רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). (11) ראה לעיל
(פ"ח, ה"ה).

ב. והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש 12. ומי 11
שאינו יודע להתפלל - עומד ושותק, עד שיתפלל 12
שליח צבור בלחש 13 עם שאר העם. וכל מי שיגמר 13
תפלתו עם הצבור, יפסיע שלש פסיעות לאחוריו, 14
ויעמד במקום שהגיע אליו 14 בעת שפסיע. 15

12) משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה",
כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). (13) ורבינו אברהם בנו של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יושחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש, כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתהו בחצרות קדש". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחיינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". (24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: כמה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

ז. מי שאמר בתחנונים: "מי שרחם על קן-צפור, שלא לקח האם על הבנים³², או שלא לשחט אותו ואת בנו ביום אחד³³, ירחם עלינו", וכיצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים³⁴; שאילו היו מפני רחמים, לא היה מתיר לנו שחיטה פל-עקר. וכן לא ירפה בכנויים של שם ויאמר: "האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמין והעוז³⁵", שאין פה באדם להגיע בסוף שבחי; אלא אומר מה שאמר משה רבנו, עליו השלום³⁶.

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן ולגוים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מצינו ל"תרגום יונתן בן עוזיאל" על הפסוק: ושוור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מח) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי-חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר-ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"ט) פירוש יפה בכוונת המשל הזה. (36) האל הגדול הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

ח. במנחה אומר שליח-צבור 'אשרי יושבי ביתך' וכו', 'תהלה' לדוד' וכו', קורא הוא והעם מישב, ועומד שליח-צבור ואומר קדיש, והם עומדים אחרי וְעוֹנִין בְּדִרְכָּן, ומתפללין פֶּלֶם בְּלִחָשׁ. ואחר-כך חוזר שליח-צבור ומתפלל בקול רם, בְּדִרְכָּן שְׁעֶשֶׂה בְּשִׁחְרִית, עד שישלים כל התפלה. ונופלים על פניהם, ומתחנן ומגביה ראשו, הוא והם,

שישחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש, כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתהו בחצרות קדש". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחיינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". (24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: כמה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, יושב ויפל על פניו ויטה מעט, הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל²⁶. וישב ויגביה ראשו, הוא ושאר העם, ומתחנן מעט בקול רם מישב. ואחר-כך יעמד שליח-צבור לבדו ואומר קדיש פעם שניה, והם עונים, בְּדִרְכָּן שְׁעוֹנִין בְּתַחֲלָה²⁷. ואומר 'והוא רחום' וכו', 'תהלה' וכו' - הוא עומד והם יושבים, והם קוראים עמו. ואחר-כך אומר 'ובא לציון גואל' וכו', 'ואני זאת' וכו', 'ואתה קדוש'... וקרא זה אל זה ואמר קדוש', וגומר הקדשה, והם עונים 'קדוש קדוש' שלש פעמים, וחוזר וקורא הקדשה תרגום, ואומר 'ותשאני רוח' וכו' וקורא אותו תרגום, ואומר "יְיָ יְמַלֵּךְ לְעֵלְמָם וְעַד" וקוראהו תרגום, פְּדִי לְהַבִּין הָעָם²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר: בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו, כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום ב' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בוכר) הובא ב'תוספות' לבבא-קמא (פב.). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים בכלום ופעמים במקצתם". ואולי נחזיקין להבדיל בין שני וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

ו. ואילו הפסוקים שלפני קדשה ושל אחריה עם תרגומן, הם הנקראין סדר קדשה³⁰. ואחר-כך מתחנן בדברי תחנונים ובפסוקי³¹ רחמים ואומר קדיש, וכל העם עונים בְּדִרְכָּן ונפטריין.

(30) הקדושה שבסדר "ובא לציון" המלוקט מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית-המקדש אין

1 "אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא
2 אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן.
3 (47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ
דברי חז"ל (סוכה מו.) על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי
ביום מברכים אותו, ובליילה אין מברכים אותו? אלא בכל
יום תן לו מעין ברכותיו": "של שבת מעין של שבת; של
חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין
המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב:
"מעון הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות
ומקורן. (50) כנגד "שלום רב". (51) השבת היא יום
מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה,
ב): ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום
השבת יום העונג, ככתוב (שם נח, יג): וקראת לשבת עונג.
(53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

1 יא. ולמה תקנו חכמים זה? מפני שרוב העם באין
2 להתפלל ערבית בלילי שבתות, ויהיה שם מי
3 שנתאחר לבא ולא השלים תפלתו, וישאר לבדו
4 בבית-הכנסת ויבא לידי סכנה.⁵⁴ לפיכך חזר שליח
5 צבור ומתפלל, כדי שיתעצבו כל העם, עד שישלים
6 המתאחר ויצא עמהם.

7 (54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לשוב; שבתי כנסיות
8 שלהם היו מחוץ לעיר. (לבית-הכנסת באו רק בלילי
9 שבתות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו
10 ערבית בבתיים) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין
11 סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום
12 מנהג אבותינו בידינו ('טור' או"ח סי' רס"ח).

13 יב. לפיכך יום-טוב שחל להיות בשבת או יום-
14 הכפורים או ראש-הודש, אין שליח-צבור היורד
15 ערבית לפני התבה מזכיר ענין היום בברכה זו, אבל
16 חותם בה 'מקדש השבת' בלבד, לפי שלא נתחייב
17 היום בברכה זו.⁵⁵

18 (55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל
19 בחול, שהרי לא תקנוה לאמרה אלא משום סכנה, ולא
20 מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים
21 בלילי יו"ט לסכנה, מפני שביו"ט כולם מקדימים לבוא ואין
22 מאחרים (סמ"ג עשין יט).

23 יג. בשבתות וימים טובים, כשגומר שליח-צבור
24 תפלת שחרית בקול רם, אומר קדיש, ואחר-כך
25 'תהלה לך' וכו'. ואומר קדיש, ומתפלל מוסף
26 בלחש, ואחר-כך מתפלל מוסף בקול רם, בדרך
27 שיעשה בשחרית. ואומר קדיש אחר תפלת מוסף,
28 והעם נפטרי. ואין אומרים קדשה⁵⁶ ותחנונים אחר
29 תפלת שחרית כשאר הימים,⁵⁷ אלא אומר אותה
30 קדם תפלת המנחה. כיצד? קורא 'תהלה לך' וכו'
31 ואומר סדר היום⁵⁸, ודברי תחנונים⁵⁹, ואומר קדיש,
32 ומתפלל מנחה, וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול
33 רם, ואומר קדיש.

1 ומתחנן מעט מישב בדרך שיעשה בשחרית, ועומד
2 ואומר קדיש, וכל העם עונים בדרך ונפטרי
3 למעשיהן.

4 (37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן
5 אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר 'תהלה לדוד' שלש
6 פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

7 ט. בערב כל העם יושבין, והוא עומד ואומר
8 'והוא'³⁸ רחום וכו', "ברכו את יי המברך" וכו',
9 והם עונים "ברוך יי המברך לעולם ועד". ומתחיל
10 לפרס על שמעו³⁹, ואומר קדיש, ואחר-כך הכל
11 עומדים ומתפללין בלחש, וכשמשלימין אומר
12 קדיש, והם נפטרי. ואינו חוזר להתפלל בקול רם
13 ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה⁴⁰; לפיכך לא
14 יכרך ברכות לבטלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהם,
15 כדי להוציא ידי חובתו.⁴¹

16 (38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קריבות
17 התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר,
18 תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" ('רוקח' סימן ש"ט).
19 ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום
20 וגו' ('כל בו'. הובא בב"י או"ח סימן רל"ז). (39) שתי
21 ברכות שלפניה ושתיים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל
22 השנה" שבסוף ספר זה, כתב רבינו, שאומר פסוקים שונים
23 אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"
24 וחותם בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל
25 (פ"א, ה"ו), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול.
26 ואף-על-פי שקבלוה אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל
27 (שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח
28 או"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

1 י. בלילי שבתות חוזר שליח-צבור, אחר שמתפלל
2 בלחש עם הצבור, ומתפלל בקול רם. אבל אינו
3 מתפלל שבע, אלא ברכה אחת מעין שבע⁴³. וכן
4 הוא אומר: "ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו,
5 אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול
6 הגבור והנורא אל עליון, קנה ברחמי שמים
7 וארץ".⁴⁴ מגן אבות⁴⁵ בדרך, מחיה מתים⁴⁶ במאמרו,
8 האל הקדוש שאין כמוהו. המניח⁴⁷ לעמו ביום שבת
9 קדשו, כי הם רצה⁴⁸ להניח להם. לפנינו נעבד ביראה
10 ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין⁴⁹ הברכות.
11 אל ההודאות, אדון השלום⁵⁰, מקדש השבת ומברך
12 השביעי, ומניח בקדשה⁵¹ לעם מדשגי ענג⁵², זכר
13 למעשה בראשית⁵³. אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא
14 במנוחתנו וכו'. ברוך אתה יי, מקדש השבת.
15 ואומר קדיש, ונפטרי כל העם.

16 (42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת
17 תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון
18 הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים
19 ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבודרהם). (45) כנגד ברכת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א"כ למה יחזור? (טור' או"ח סימן קא). (5) שם לד, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. (6) שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלוש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף משנה). (7) (שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזכרה ודיו, אלא מוכרה הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. (8) שכיון שחזרתו מכוונת להוציא את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדין יחיד שטעה ('מעשה רוקח').

- 13 ב. אָבֵל אִם טָעָה שְׁלִיחַ-צְבוֹר פֶּשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל
- 14 בְּלֶחֶשׁ - אָנִי אוֹמֵר, שְׁאִינוּ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל פַּעַם
- 15 שְׁנִיפָה, מִפְּנֵי טָרַח צְבוֹר, אֶלֶּא סוּמָךְ עַל הַתְּפִלָּה
- 16 שְׁמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם. וְהוּא, שְׁלֹא טָעָה בְּשִׁלְשׁ
- 17 רֵאשׁוֹנוֹת; שְׁאִם טָעָה בָּהֶם, לְעוֹלָם חוֹזֵר, כְּמוֹ
- 18 שֶׁהֵיחִיד חוֹזֵר.¹⁰

(9) בלחש. (10) והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז:): שאמרו: מנין שאומרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קדושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש" - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד ששאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כלי"ך ('אור שמח'), והכסף משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ו מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

- 19 ג. שְׁלִיחַ-צְבוֹר שֶׁטָעָה וְנִכְהַל וְלֹא יָדַע מֵהֵיכָן יִתְחַל, וְשָׁהָה שְׁעָה¹¹ - יַעֲמֵד אַחֵר תַּחְתִּי¹². וְאִם טָעָה בְּבִרְכַּת
- 20 הָאֶפִיקוֹרְסִין, אֵין מִמֵּתִינִין לוֹ, אֶלֶּא מִיָּד¹³ יַעֲמֵד אַחֵר תַּחְתִּי, שְׁמָא אֶפִיקוֹרְסוֹת נִזְרָקָה¹⁴ בוֹ; וְהוּא, שְׁלֹא
- 22 הִתְחַל בָּהּ; אָבֵל אִם הִתְחַל בָּהּ - מִמֵּתִינִין לוֹ¹⁵ שְׁעָה. וְלֹא יֵהָא הַשְּׁנִי סִרְבָּן¹⁶ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה¹⁷.
- 24

(11) זמן ממושך. (12) ואין אנו ממתנים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לה). (13) אפילו אם לא שהה כלל. (14) ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שב'ירושלמי' ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' קכו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר 'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים' כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת

(56) סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). (57) מפני שהאריכו הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחוה עד המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח). (58) הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שוניצ'נו, מנטובה ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". (59) ומוסיפים: "ואני תפילתי" וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' או"ח סימן רצ"ב): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין אומה זו כשאר אומות העולם, כששוחים ומשחקים הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשאול ממך עת רצון לכפר על העולם".

- 1 יד. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלֹל שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר סֹדֵר
- 2 קִדְשָׁה קִדְּם תְּפִלַּת מוֹסָף. בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת אוֹמֵר סֹדֵר
- 3 הַיּוֹם⁶⁰ גַּם אַחֵר תְּפִלַּת הָעֶרֶב⁶¹, וְאוֹמְרִים קִדְּשׁ,
- 4 וְאַחֲרֵיכֵן מְבַדִּיל.

(60) כנוסח מנטובה ועוד. ונוסח אחר: "סדר היום". (61) ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידורו: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתהו ישראל בהשלמת פדריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

- 5 א. מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא כָּנַן אֶת לְבוֹ - יִחְזֹר וְיִתְפַּלֵּל
- 6 בְּכוֹנָה²; וְאִם כָּנַן אֶת לְבוֹ בְּבִרְכָּה רֵאשׁוֹנָה³, שׁוּב
- 7 אֵינוּ צָרִיף⁴. מִי שֶׁטָעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרִכּוֹת
- 8 הָרֵאשׁוֹנוֹת - חוֹזֵר לְרֵאשִׁי⁵. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ
- 9 בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת - יִחְזֹר לְעִבּוּדָה⁶. וְאִם טָעָה בְּאַחַת
- 10 מִן הָאֲמֻצְעִיּוֹת - חוֹזֵר לְתַחֲלַת בְּרִכָּה שֶׁטָעָה בָּהּ,
- 11 וּמִשְׁלֵים תְּפִלָּתוֹ עַל הַסֵּדֶר⁷. וְכֵן שְׁלִיחַ-צְבוֹר שֶׁטָעָה
- 12 פֶּשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם - עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא חוֹזֵר⁸.

(2) ברכות ל, ע"ב. (3) "ברכת אבות". (4) לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לה). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח). וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין,

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשיח". (15) כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט.). (16) ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). (17) אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ץ קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת - לא יצא.²⁷ ואם נזכר והוא בתוך התפילה - גומר²⁸ ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים?²⁹ בערבית או בשחרית או במנחה; אבל במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה.³⁰ וכן אם השלים תפילה של חל על דעת³¹ שהוא מוסף - חוזר ומתפלל מוסף. אחד שבת ואחד יום-טוב ואחד ראש-החדש.

(27) שהרי לא הזכיר של שבת בתפילתו. (28) ברכות כא, ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חיבבוהו להפסיק באמצע. (29) שגומר את ברכתו שנזכר בה. (30) הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול, כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו. (31) בחשבו.

ח. מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד הגשם, ולא מוריד הטל - חוזר לראש³²; ואם הזכיר הטל³³, אינו חוזר³⁴. ואם טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם - חוזר לראש³⁵; ואם לא הזכיר טל - אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר³⁶ ואין צריך בקשה³⁷.

(32) "לברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. (33) אע"פ שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. (34) שגם הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ, והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם" (ירושלמי תענית פ"א, ה"א). (35) שהגשמים בימות החמה סימן קללה הם, ואין זה מברך אלא מקלל (שם). (36) שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג). ולמדוהו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים-א יז, א): חי ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן השנים שלא ירד מטר. (37) אבל לכתחילה מזכיר אותו, בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה" שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר: "בימות החמה: מוריד הטל". ובירושלמי תענית (פ"א, ה"א) אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד לאמרו (וצריך לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אליו שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו הולך ("הגהות מיימוניות").

ט. מי ששכח שאלה בברכת³⁸ השנים: אם נזכר קדם שומע תפילה - שואל את הגשמים בשומע

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת ברכה שטעה בה ראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות. אבל אם טעה באחת מן השלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש. ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה¹⁸.

(18) ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א.

ה. האומר: איני יורד לפני התיבה, מפני שבגדי צבועים! - אף בלבנים לא יעבר¹⁹ באותה תפילה²⁰. אמר: איני עובר, מפני שיש בגלי סנדל! - אף יחף לא יעבר²¹.

(19) מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזרקה בו מינות, שדרך המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי טעות נכנסו בלבו ומינות נזרקה בו (ר"ן שם). (20) אבל לתפילה אחרת ראוי הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי לנו לחוש לו בשעתו ולא שנחזיקהו כמין גמור לעולם (ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה לעולם. (21) מגילה, שם.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל²², אלא-אם-כן מתפלל תפילה זו על דעת שהיה נדבה²³; שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדבה, יתפלל²⁴. מי שהיה עומד בתפילה, ונזכר שכבר התפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה²⁵. ואם הייתה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה, אלא על דעת שאינה חובה²⁶.

(22) כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד, ב). (23) ויכול אדם להביא קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. (24) ברכות כא, ע"א: "ולוא שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך (לחם-משנה). (25) שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. (26) כי כבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"ו) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנוה עלינו כתפילת חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגירסת התלמוד שלפנינו משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת הרי"ף שם. ומכאן המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: "ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר", וכמו שרמזנו בביאורנו שם.

יג. עֲשֶׂה יָמִים שְׁמֵרָאֵשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכַּפֹּרִים, טָעָה וְחָתַם בָּהֶם בְּכִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ' 50 - חוֹזֵר לְרֹאשׁ. טָעָה וְחָתַם בְּעֲשֶׂתִּי-עֶשְׂרֵה 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט' 51 - חוֹזֵר לְתַחֲלַת הַבִּרְכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ 'הַמֶּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט', וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם לֹא נִזְכַּר אֲלֵא עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ 52. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שְׁלִיחַ-צִּבּוֹר.

(50) במקום "המלך הקדוש". (51) במקום "המלך המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). (52) ברכות יב, ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב", או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד: ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש ('הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

יד. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר הַבְּדִלָּה ב'חוֹנֵן 53 הַדַּעַת' - מִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחֹזֵר 54. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר 'עַל הַנְּסִים' בְּתַנְכָּה וּבַפּוּרִים, וְעֲנָנוּ בְּתַפִּלַּת תַּעֲנִית - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל 55. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שְׁלִיחַ-צִּבּוֹר. וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שִׁיעָקָר אֶת רִגְלָיו, אוֹמֵר: "עֲנִינוּ 56 כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה - יְהִי לְרִצּוֹן אֲמִרִי פִי" וְגו' 57.

(53) בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה "אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות לרבינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). (54) שהרי יכול לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט). (55) שכלל הוא, ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד). והטעם: מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. (56) כדעת הרי"ף (תענית פ"א). (57) ואינו חותם בברכה, כי לא תוקנה הברכה אלא כשאומרים אותה במקומה, אבל כשאומרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו'טור' אור"ח סימן תקס"ה). אבל "על הנסים" אינו אומר אפילו כשנזכר קודם שיעקור רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבח; לא כן "תפלת עננו" שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מעשה ורקח').

טו. שָׂכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מְנַחָה בְּעֶרְב־שַׁבָּת - יִתְפַּלֵּל עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל שַׁבָּת, וְכֵן בְּיוֹם-טוֹב. שָׂכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מְנַחָה בְּשַׁבָּת או בְּיוֹם-טוֹב, מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵיהֶן עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל חֹל 58 - מְבָדִיל בְּרֹאשׁוֹנָה 59 וְאֵינוֹ מְבָדִיל בְּשִׁנְיָה 60; וְאִם הַבְּדִיל

1 תְּפִלָּה 39; וְאִם אַחֵר שִׁבְרָךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה - חוֹזֵר
2 לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים 40; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל
3 תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁ וּמִתְפַּלֵּל שִׁנְיָה 41.

(38) ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". (39) שהיא סוף ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר לעיל (פרק ו, הלכה ג). (40) ברכות כט, ע"א. (41) ואין הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול (כסף-משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית התלמוד (ברכות, שם).

4 י. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבּוֹא' 42; אִם נִזְכַּר קֹדֶם
5 שִׁשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְעִבּוּדָהּ וּמִזְכִּיר; וְאִם
6 נִזְכַּר אַחֵר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁ 43; וְאִם
7 הָיָה רָגִיל לומר תַּחֲנוּנִים אַחֵר תְּפִלָּתוֹ 44, וְנִזְכַּר אַחֵר
8 שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, קֹדֶם שִׁיעָקָר רִגְלָיו - חוֹזֵר
9 לְעִבּוּדָהּ 45.

(42) בברכת ה"עבודה". (43) ברכות כט, ע"ב. (44) כגון: "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר התפילה. (45) (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפילתו וחוזר לראש (כסף-משנה).

10 יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּחֻלּוֹ שָׁל מוֹעֵד, או
11 בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה שָׁל רֹאשִׁי הַדָּשִׁים; אֲבָל עֶרְבִית
12 שָׁל רֹאשׁ-הַדָּשׁ, אִם לֹא הִזְכִּיר, אֵינוֹ חוֹזֵר 46.

(46) לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש בלילה (ברכות ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי": מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא", או כל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): "ש"ץ מוציא את הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו ('הגהות מיימוניות'), וכן נפסק להלכה בשו"ע אור"ח סי' קכד סי'י).

13 יב. כָּל מְקוֹם שֶׁהִיָּחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ-צִּבּוֹר
14 חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִם טָעָה כְּמוֹתוֹ בָּעֵת שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל
15 רֶם, חוֹץ מִשַּׁחֲרִית שָׁל רֹאשׁ-הַדָּשׁ, שְׁאֵם שָׂכַח
16 שְׁלִיחַ-צִּבּוֹר וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבּוֹא' עַד שֶׁהִשְׁלִים
17 תְּפִלָּתוֹ 47 - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טַרַח צִבּוֹר 48;
18 שֶׁהִרִי תְּפִלַּת הַמוֹסָפִין לְפָנָיו, שֶׁהוּא מְזִכִּיר בָּהּ
19 רֹאשׁ-הַדָּשׁ 49.

(47) אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה. (48) ברכות ל, ע"ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן ובציבור שנינו. ופירוש הרי"ף: בשליח ציבור שנינו, משום טורח הצבור. (49) אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו,

כדי לבנות אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים.

א. כל מקום שישבו עשרה מישאל, צריך להכין לו בית שישב בו לתפלה בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית-הכנסת. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-הכנסת, ולקנות להם ספר-תורה, נביאים וכתובים.⁴

(2) כי אין תפילה בציבור פחות מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א): "כל פי (בין) עשרה השכינה שורה". (3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). (4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שכנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים בלבד, אבל בימינו מחויבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף א).

ב. בשבועות בית-הכנסת, אין בונים אותה אלא בגבהי של עיר, שנאמר: "בראש המיות תקרא". ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר, שנאמר: "ולרומם את בית אלהינו". ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח, שנאמר: "והנהיגם לפני המשכן קדמה". ובונים בו היכל, שמניחין בו ספר-תורה. ובונים היכל זה ברוח⁸ שמתפללין כנגדו באתה העיר, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה.

(5) (תוספתא, מגילה פרק ג). (6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף קטן ב). (7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח - אין עושים הפתח אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"ג). (8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו בצד מזרח, כמו שביארנו.

ג. ומעמידין בימה באמצע הבית, כדי שיעלה עליה הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי כבושין¹⁰, כדי שישמעו פלם. וכשמעמידין התבה שישבה ספר-תורה¹¹, מעמידין אותה באמצע¹², ואחורי התבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.

(9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). (10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים את ליבו של האדם ומכניעים אותו. (11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמונחים בהיכל), כדי שיהא מוכן להעלותו משם לבימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידים לקרוא בו "שניים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם

בשתייהן או לא הבדיל באחת מהן⁶¹ - יצא⁶²; אבל אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה⁶³ - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלת ערבית⁶⁴. וכל המתפלל שתי⁶⁵ תפלות, אפילו שחרית ומוסף⁶⁶ - לא יתפלל זו אחר זו, אלא ישנה בין תפלה לתפלה כדי שתתחזק⁶⁷ דעתו עליו.

(58) ברכות כו, ע"ב. (59) שם. שהיא תפילת מעריב בזמנה. (60) שאינה אלא לתשלום תפילת שבת, שאין בה הבדלה. (61) שלא הבדיל בתפילה כלל. (62) שהרי עתיד להבדיל על הכוס. וכאמור לעיל ה"ד. (63) גילה דעתו שהיא לחובת תפילת מעריב בזמנה. (64) וכלל הוא שתפילת התשלומין באה לבסוף, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ח). (65) כגון ששכח להתפלל, ומתפלל עכשיו שתיים. (66) שמתפלל שתיים כרגיל, לא מחמת טעות. (67) שתהא דעתו מיושבת לערוך תפילתו דרך תחינה (ברכות ל:). ובירושלמי (שם, פ"ד, ה"ו) נתנו לה שיעור: כדי הילוך ארבע אמות.

טז. אסור לו למתפלל בצבור שיקדים תפלתו לתפלת הצבור⁶⁸. הנכנס לבית-הכנסת ומצא צבור שמתפללין בלחש: אם יכול להתחיל ולגמר עד שלא יגיע שליח-צבור לקדשה - יתפלל; ואם לאו - ימתין⁶⁹ עד שיתחיל שליח-צבור להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שיגיע שליח-צבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור⁷⁰, ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם שליח-צבור, והגיע שליח-צבור לקדשה - לא יפסיק ולא יענה קדשה עמה. וכן לא יענה אמן יהא שמה רבא מברך⁷¹ והוא באמצע התפלה, ואין צריך לומר בשאר הברכות⁷².

(68) אלא ימתין כדי שיתפלל עם הציבור, שתפילת הציבור רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). (69) כי אם לא ימתין לא יוכל לענות קדושה עם הצבור שאסור לו להפסיק באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). (70) כדעת רב האי גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. (71) שבתפילת קדיש (שם). (72) כשהוא עומד באמצע איזו ברכה שהיא מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית אמן לשאר הברכות (לחם-משנה).

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ז

פרק אחד-עשר

(1) איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואיך נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ניאותות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בזאת נאות לכם (בראשית פרק לז, פסוק טו). (27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל ייכנס לתוכם לטייל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). (28) להיות למחסה מחוס השמש. (29) (מגילה דף כח עמוד ב). למה נקרא בית המדרש "בית רבנן"? - "ביתא דרבנן" לפי שבתם הוא לכל דבר. (30) אבל שלא מדחק, לא, כפי שמסופר שם: רבינא ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש דיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת דיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה מותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סעודת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות").

ז. ואין מחשבין בהן חשבונות, אלא-אם-כן היו חשבונות של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבוים וכיוצא בהן. ואין מספידין בהן, אלא הספד של רבים³¹, כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר, שכל העם מתקבצין וקאין בגללן³².

(מגילה שם). (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כה עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זאב והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח).

ח. היה לבית-הכנסת או לבית-המדרש שני פתחין - לא יעשנו קפנדריא³³, כדי שיכנס פתח זה ויצא בפתח שפנגדו לקרב הדרך, שאסור לפנס בהן אלא לדיבר מצוה³⁴.

(33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבותינו (מגילה דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נוטריקון: "אדמקיפנא אדרי איעול בהא, - בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא ילזול במוראו, והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק יא, פסוק טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל.

ט. מי שצריך לפנס לבית-הכנסת לקרות תינוק או

לטרוח ולהוציא ספר-תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז). (12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח-ציבור עומד ומתפלל, כמו שמבואר בסמוך (רדב"ז שם).

ד. כיצד העם יושבין בבתי-כנסיות? הזקנים יושבין ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפי הקדש¹⁴ וכלפי הזקנים וכלפי התבה. ובעת ששליח-ציבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה¹⁵, ופניו לפני הקדש פשאר העם.

(תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"ג סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם כלפי ההיכל" בהתאם למנהגנו היום שרק צידיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. (14) הוא ההיכל. (15) ולא היה מתפלל על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד), שהיה הקורא בתורה יורד מעל הבימה לעבור לפני התבה להתפלל.

ה. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות¹⁶, נוהגין בהן כבוד, ומכבדים¹⁷ אותן ומרביצין¹⁸ אותן. ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ הצבי²¹ להדליק עצשיות²² בבתי-כנסיות, ולהציע בקרקען מתקלאות²³ כדי לישב עליהם. ובצרי אדום²⁴ יושבין בה על הכסאות.

(16) שלומדים בהם תורה ברבים. (17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). (18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. (19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. (20) היא ארץ בבל. (21) היא ארץ ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק יט; וכן בדניאל פרק ח, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ. (22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה (תרומות פרק י"א, משנה י). (23) שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. (24) בארצות הנוצרים.

ו. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אין נוהגין בהן קלות-ראש, כגון שחוק והתול ושיחה בטלה; ואין אוכלין בהן, ואין שותין²⁵ בהן, ואין גאותין²⁶ בהן, ואין מטילין²⁷ בהן; ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה²⁸ ובגשמים מפני הגשמים. ויחכמים ותלמידיהם מתרין לאכל ולשתות²⁹ בהן מדיחק³⁰.

(25) (מגילה דף כח עמוד א). (26) אין מתקשטין בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי

23 אחד ממנו, בונה החדש בצד הישן, ואחר-כך סותר
24 הישן.

(44) (כבא בתרא דף ג עמוד ב).

25 יג. במה דברים אמורים⁴⁵? שלא חרבו יסודותיו,
26 או שלא נטו כתליו לפל; אבל אם חרבו יסודותיו
27 או שנטו כתליו לפל – סותרין אותו מיד, ומתחילין
28 לבנות במהרה⁴⁶ ביום ובלילה, שמא תדחק השעה
29 וישאר חרב.

(45) שאין סותרים טרם שבונים. (46) (שם) "רב אשי ראה
בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניס
מיטתו שם – מחשש שמא יתעצל בבניינו, והואיל והחמה
והגשמים יצערוהו וידורו בבניינו – ולא הוציאה עד שגמר
כל הבניין לרבות המרזבים".

30 יד. מתר לעשות בית-הכנסת⁴⁷ בית-המדרש⁴⁸; אבל
31 בית-המדרש אסור לעשותו בית-הכנסת; שקדשת
32 בית-המדרש יתרה על קדשת בית-הכנסת, ומעלין
33 בקדש ולא מורידין⁴⁹. וכן בני העיר שמכרו בית-
34 הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבה⁵⁰; מכרו תבה –
35 יש להן לקח בדמיה מטפחות⁵¹ או תיק לספר-
36 תורה; מכרו מטפחות או תיק – לוקחים בדמיו
37 חמשים⁵²; מכרו חמשים – לוקחין בדמיו ספר-
38 תורה; אבל אם מכרו ספר-תורה⁵³, אין לוקחין
39 בדמיו אלא ספר-תורה אחר⁵⁴, שאין שם קדשה
40 למעלה מקדשת ספר-תורה; וכן במותריה⁵⁵.

(47) המיוחד לתפילה בלבד. (48) המיוחד ללימוד תורה
ברבים (מגילה דף כז עמוד א). (49) תוספתא, (מובאת
ברש"י למגילה דף כז עמוד א): ויקם משה את המשכן
(שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול
ממנו הקימו – מכאן שמעלין בקדוש, ואין מורידין – שנאמר
(שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא סייעוהו
אחיו הכהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין מורידין
(מנחות דף צט עמוד א). (50) מבואר לעיל (הלכה ג).
(51) מעילים. (52) גליונות קלף שכתוב בהם חומש אחד
מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר
תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי
היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק
י, הלכה ב). (54) (מגילה דף כז עמוד א). (55) גירסת
דפוס רומי – "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שצאלנו.
אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו
ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם).

41 טו. וכן אם גבו העם מעות לבנות בית-המדרש או
42 לבית-הכנסת, או לקנות תבה או מטפחות ותיק או
43 ספר-תורה, ורצו לשנות כל מה שגבו – אין משנין
44 אותן, אלא מקדשה קלה לקדשה חמורה ממנה⁵⁶.
45 אבל אם עשו מה שגבו והותרו – משנין המותר
46 לכל מה שירצו⁵⁷. וכל כלי בית-הכנסת⁵⁸ – כבית-

1 חדרו, יפגס ויקרא מעט או לאמר שמועה⁵⁵, ואחר-
2 כך יקרא חדרו, כדי שלא יפגס בשביל חפציו בלבד.
3 ואם אינו יודע – לאמר לתינוק מן התינוקות: קרא
4 לי הפסוק שאמתה קורא בו; או ישעה מעט בבית-
5 הכנסת ואחר-כך יצא⁵⁶, שהישיבה שם מעסקי
6 המצות היא, שנאמר: "אשרי יושבי ביתך" וגו'.

(35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב).

7 י. מי שגכנס להתפלל או לקרות, מתר לו לצאת
8 בפתח שפגגו כדי לקרב את הדרך⁵⁷. ומתר לאדם
9 לזכור לבית-הכנסת במקלו, במנעלו ובאפנדיתו⁵⁸
10 ובאבק שעל רגליו⁵⁹. ואם היה צריך לרק, ירק
11 בבית-הכנסת⁶⁰.

(37) (דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק
מו, פסוק ט): ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך
שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ודווקא שנכנס
מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה
נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה
מועילות בזה, ואף על פי שכדי לקרוא לחבירו מותר
להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה
ט', אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזוהי הסיבה
שאיחר לבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח'
אף על פי שלכאורה שם מקומה – כי כיוון בזה לומר: שאין
שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת
לעשותו קפנדריא (אור שמח). מפורש לעיל פרק ה
הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת כביתו:
מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא – אף
בית הכנסת כן. (40) ולבדד שישפשונו ברגליו, כמבואר
בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי
שאר הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן
קנא), אבל אם הרוק נראה – אסור, כמו שאמרו בירושלמי
שם: "הווקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו".

12 יא. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שחרבו – בקדשתן
13 הן עומדות, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" –
14 אף-על-פי שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין⁶¹.
15 וכשם שנוהגין בהן כבוד בישובן, כך נוהגין בהן
16 בחרבנם, חוץ מפבוד ורבוץ, שאין מכבדין אותן
17 ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים – תולשין
18 אותם ומניחין אותן במקומן⁶², כדי שיראו אותן
19 העם ותעזר רוחם⁶³ ויבנום.

(41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת
מקדשיכם אשומם – אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר
לך: אף על פי ששומם – בקדושתו הוא עומד (מפירוש
ה"תוספות יום טוב", שם). (42) (מגילה דף כח עמוד ב).
(43) מחמת עגמת נפש (שם).

20 יב. אין סותרין בית-הכנסת כדי לבנות אחר במקומו
21 או במקום אחר; אבל בונין אחר ואחר-כך סותרין
22 את זה; שמא יארע להם אנס ולא יבנו⁶⁴. אפלו כהלל

ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' - והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה - הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, כוונת השגת הראב"ד).

יח. וכן אם התנו שבִּעָה טובי העיר⁶⁹ בְּמַעַמַד אֲנָשֵׁי הָעִיר עַל מוֹתֵר הַדָּמִים שִׁיְהִי חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין. וְכִשְׁלֹקְחִין הַדָּמִים וּבּוֹנִין מֶהֶן בֵּית־הַכֶּנֶסֶת אַחֵר, או שִׁיְקַנּוּ מֵהֶם תִּבָּה או מְטַפְחוֹת וְתִקֵּן או חֲמִשִּׁין או סִפְר־תּוֹרָה - הַשָּׂאֵר יֵהָא חֲלִין כְּמוֹ שֶׁהִתְּנוּ, וַיַּעֲשׂוּ בָהֶן מָה שִׁירָצוּ⁷⁰.

(69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשישי חול (מגילה דף כו עמוד א).

יט. וכן אם קבלו עליהן כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁷¹ או רַבָּם אֶדָם אַחֶד⁷² - כָּל מָה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְהוּא מוֹכֵר וְנוֹתֵן לְבִדּוֹ כָּפִי מָה שִׁיְרָאָה, וְיִתְּנָה כָּפִי מָה שִׁיְרָאָה⁷³.

(71) אפילו כרך גדול (כדעת המע"ק). (72) שהוא יהיה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו את הכסף לבניינו על דעתו, שאעשה בו כרצוני - הרשות בידי למכרו אם ארצה".

כ. כִּשְׁם שֶׁמֶתֵר לָהֶם לְמִכֹּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת, כֶּן נּוֹתְנִין אוֹתוֹ בְּמִתְּנָה; שֶׁאֵלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְצַבּוֹר הַנֶּהֱנֶה בְּמִתְּנָה זֶה, לֹא נִתְּנוּהוּ⁷⁴. אֲבָל לֹא מְשַׁפְּרִין אוֹתוֹ וְלֹא מְשַׁקְּנִין אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן כִּשְׁסוֹתְרִין בֵּית־כְּנִסְיֹת לְבִנּוֹתָן, מִתְּרִין לְמִכֹּר וּלְהַחֲלִיף וְלָתֵת בְּמִתְּנָה הַלְּבָנִים וְהָעֵצִים וְהָעֶפֶר שֶׁלָּהֶן; אֲבָל לְהַלְוִיתָן אֲסוּר, שֶׁאֵין הַקֹּדֶשׁ עוֹלָה⁷⁶ מֶהֶן אֶלָּא בְּדָמִים, או בְּהֶנֶּה, שֶׁהִיא כְּדָמִים.

(74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). (75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלוקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאיל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד - מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף יא). (76) מסתלקת (מגילה שם).

הַכֶּנֶסֶת. פְּרָכֶת⁵⁹ שֶׁעַל הָאֲרוֹן שְׁמִנִּיחִים בּוֹ הַסְּפָרִים - כְּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים; וְאִם הִתְּנוּ עֲלֵיהֶם⁶⁰, הָרִי הֵן כָּפִי הַתְּנָאִי⁶¹.

(56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתינה הזאת - מוטל עליו לקיימו, כדין כל נדר נדר לרבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנ"ג סעיף קטן ב). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדם לספר תורה התנו שיהו מותרים להשתמש בהם תשישי חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א).

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמּוּרִים שֶׁמֶתֵר לְמִכֹּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת? בְּבֵית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים⁶², שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתוֹ אֶלָּא עַל דַּעַת בְּנֵי הַכֶּפֶר לְבָדֵם, שִׁיְהִיָּה לָהֶם לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ, שֶׁאִם רָצוּ כָּלֵם לְמִכְרוֹ, מִתְּרִין; אֲבָל בֵּית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁל כְּרִכִּין⁶³ - הוֹאִיל וְעַל דַּעַת כָּל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם נַעֲשָׂה, שִׁיְבּוֹאוּ וְיִתְּפַלֵּל בּוֹ כָּל הַבָּא אֶל הַמִּדִּינָה, נַעֲשָׂה שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְעוֹלָם⁶⁴.

(62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. (63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל-ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם יונתן: כרך רב. (64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם).

יז. בְּנֵי הַכֶּפֶר שֶׁרָצוּ לְמִכֹּר בֵּית־הַכֶּנֶסֶת שֶׁלָּהֶן או לְבָנוֹת בְּדָמִיו בֵּית־הַכֶּנֶסֶת אַחֵר, או לְקָנוֹת בְּדָמִיו תִּבָּה או סִפְר־תּוֹרָה - צְרִיכִין לְהִתְּנוֹת עַל הַלּוּקָח שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא מִרְחֵץ, וְלֹא בְּרִסְקִי, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמַּעֲבִדִין בּוֹ אֶת הָעוֹדוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה, וְלֹא בֵּית הַמִּסֵּם⁶⁵; וְאִם הִתְּנוּ שְׁבָעָה טוֹבִים⁶⁶ הָעִיר בְּמַעַמַד אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁷ בְּשַׁעַת מְכִירָה, שִׁיְהִי הַלּוּקָח מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֵלּוּ - מִתֵּר⁶⁸.

(65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים - אין מוזלזלים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים-ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך

לקרוא בשני וחמישי, משום שהם ימי רחמים ורצון (תוספות' לבבא-קמא פב.). וראה לעיל (פ"ט, ה"ה בבאורנו אות יא). (3) שם. יושבי חנויות כל ימות חול עוסקים בסחורה ואין קוראים בשני וחמישי, תיקנו בגללם קריאה יתירה בשבת (רש"י שם). וב'ערוך' פירש: קרנות - זירות, יושבי קרנות - אנשים שאינם רגילים לבוא לבית המדרש אלא יושבים בקרנות העיר ועוסקים בדברי שיחה ובטילה. ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג) מתורגם: ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנתא. (4) כי משה רבינו לא תיקן אלא שיקרא אדם אחד שלשה פסוקים ולא יותר או שלשה אנשים שלשה פסוקים (בבא-קמא, שם). (5) כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני (מגילה כא:). ובכת"י התימנים, הנוסח: פסוקים.

ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: 15
בשבתות, ובמועדים, ובראשי-חודשים, ובתעניות, 16
ובחגגה ובפורים, ובשני וחמישי שבכל שבוע 17
ושבוע. ואין מפטירין בנביאים, אלא בשבתות 18
וימים טובים⁶ ותשעה באב⁷ בלבד. 19

(6) מגילה, שם. כי ימי החול הם ימי מלאכה וקשה להכביד על הציבור להאריך הרבה בקריאה. וכן בשבת במנחה אין אנו מפטירים, מפני שכבר סמוך לחשכה שהרי כל היום לפני המנחה רגילים היו לדרוש (מפירוש רש"י, שם). ובכת"י התימנים, הנוסח: וביום הכיפורים ובתשעה באב, וראה כס"מ. (7) (שם לא, ע"ב). וראה לקמן (פי"ג, ה"ח). וגם בתשעה באב אע"פ שמצד הדין מותר במלאכה - אבל כבר נהגו לא לעשות בו מלאכה עד חצות היום, ואמרו (תענית ל:): "כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם - לפיכך אפשר להפטיר בו ללא הכבדה על הציבור.

ג. אין קורין בתורה בצבור בפחות מעשרה⁸ אנשים 20
גדולים⁹, בגיחורין¹⁰. ואין קורין פחות מעשרה 21
פסוקים¹¹; וידבר' עולה מן המניין¹². ולא יהיו 22
הקורין פחות משלשה אנשים¹³. ואין מתחילין 23
בפרשה פחות משלשה פסוקים¹⁴, ואין משרין 24
בפרשה פחות משלשה פסוקים¹⁵, ולא יקרא הקורא 25
פחות משלשה פסוקים¹⁶. 26

(8) כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כמבואר לעיל (פ"ח, ה"ד). (9) פרט לקטנים שהם פחותים משלש עשרה שנה. (10) פרט לעבדים כנענים, וכן אמרו: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, שחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכות מז:). (11) מגילה כא, ע"ב: "כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני". לבד בפורים שקוראים רק תשעה פסוקים: מן "ויבא עמלק" (שמות יז, ח) עד סוף הפרשה (הגהות מיימוניות' בשם הסמ"א). (12) וידבר ה' אל משה לאמור" מצטרף למנין עשרה פסוקים, אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום (מלשון רש"י מגילה כא:). (13) כנגד כהנים ליום וישראלים (שם). (14) שם כב, ע"א: הקורא בתורה והגיע לפרשה חדשה, אינו פוסק בה עד שיקרא ממנה שלשה פסוקים, גזירה משום

1 כא. רחובה של עיר¹⁷, אף-על-פי שהעם מתפללין
2 בו בתעניות¹⁸ ובמעמדות¹⁹, מפני שהקבוצין רב ואין
3 בתי-קנסיות מכילין אותן - אין בו קדשה, מפני
4 שהוא עראי ולא נקבע לתפלה²⁰. וכן בתיים וחצרות
5 שהעם מתקבצין בהם לתפלה - אין בהם קדשה,
6 מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד, אלא עראי
7 מתפללים בהם, כאדם שמתפלל בתוך ביתו.

(77) כיכר עירונית רחבה ופנויה. (78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). (79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבוע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המקדש פרק ו, הלכה ה). וייתכן שביית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). (80) (מגילה דף כו עמוד א).

פרק שנים-עשר

(1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקורא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

8 א. משה רבנו תקן להם לישראל, שיהיו קורין
9 בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי
10 שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה². ועזרא
11 תקן, שיהיו קורין בן במנחה בכל שבת, משום יושבי
12 קרנות³. וגם הוא תקן, שיהיו קורין בשני ובחמישי
13 שלשה בגי' אדם⁴, ולא יקראו פחות מעשרה
14 פסוקים⁵.

(2) בבא-קמא פב. שנאמר: וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו, כב) "דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה - נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קוראים בשבת, ומפסקים באחד בשבת וקוראים בשני ומפסקים שלישי ורביעי וקוראים בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". וסובר רבינו, שודאי לא עשו נביאי הדור ההוא בלי הסכמת משה רבינו שהוא גדול הנביאים, וכל נביאי דורו חברי בית דינו הם, לפיכך ראוי לייחס תקנה זו למשה רבינו (כסף-משנה). אולם בירושלמי (מגילה פ"ד, ה"א) נאמר בפירוש: "משה התקין את ישראל שיהיו קוראים בתורה בשבתות ובימים טובים... שנאמר: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". וכן במסכת סופרים (פ"י, ה"א). וקבעו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנכנסים, שלא נכחו בקריאת הפרשה הקודמת, ואם יפסיק הקורא בסוף שני הפסוקים הראשונים יחשבו שלא קרא זה אלא שני פסוקים בלבד, והרי אין קוראים פחות משלושה פסוקים. (15) מי שקרא והגיע לסוף פרשה, אל יפסיק קריאתו לפני שני הפסוקים האחרונים של הפרשה, גזירה משום היוצאים מבית הכנסת, שיסברו שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים האחרונים בלבד (שם). (16) שם כד, ע"א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואפילו פרשה שלמה, אם אין בה אלא שני פסוקים, כגון: וביום השבת (במדבר כח, ט"י), אינו קורא בפני עצמה.

ד. שלשה שקראו עשרה פסוקים - שנים קוראין שלשה שלשה, ואחד ארבעה; ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון או אחרון או אמצעי, הרי זה משבץ.¹⁷

ה. כל אחד ואחד מן הקוראין פותח ספר-תורה ומביט למקום שהוא קורא בו, ואחר-כך אומר: "ברכו¹⁸ את יי המבורך", וכל העם עונין: "ברוך יי המבורך לעולם ועד"¹⁹, וחוזר ומברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה"²⁰, וכל העם עונין "אמן". ואחר-כך קורא עד שישלים לקרות, וגולל הספר ומברך²¹: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורתו"²² תורת אמת²³, וחי עולם נטע²⁴ בתוכנו. ברוך אתה יי, נותן התורה"²⁵.

(17) אין אנו מקפידים לומר דוקא האחרון יקרא ארבעה פסוקים משום "מעלין בקודש ואין מורידין", אלא כל אחד מהם הרשות בידו לקרותם (שם, כא:).

(18) ואינו חייב לגלול את הספר טרם שיברך, אלא עם פתיחתו הוא מברך (שם לב.). ובירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז) סמכוה על הפסוק: וכפתחו עמדו כל העם ויברך עזרא את ה' וגו' (נחמיה ח, ה') - משמע: שבירך מיד אחר פתיחתו. (19) וחוזר ואומר: ברוך ה' המבורך וגו' כדי לכלול את עצמו בין המברכים, כמו שאמרו (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ואף-על-פי שלא פירשו רבינו, סמך על דבריו לקמן ה' ברכות (פ"ה, ה"ב) ('מעשה רוקח'). (20) ברכות כא, ע"א: "מנין לברכת התורה לפניו מן התורה? - שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו". אמר משה לישראל: אני אברך תחלה, ואתם ענו אחרי אמן (ע"פ פירוש רש"י שם). וכבר ביארנו לעיל (פ"ז, ה"יד) שעניית אמן של הציבור עולה לו למניין מאה ברכות, ולפיכך ראוי לקורא לברך ברכות אלו בקול כדי שישמעו העם ויענו אחריו ('הגהות מיימוניות'). (21) ואינו מברך קודם שיגלול כדי שלא יאמרו העם "ברכות התורה כתובות בספר". ומכיון שאין טורח הציבור בגלילתו - שהרי בין כה וכה הוא גוללו בין עולה לעולה - תיקנו שיגלול לפני ברכתו, אבל בברכה ראשונה אינו גולל משום טורח הציבור, וכדברי רבינו מבואר במס' סופרים פ"ג, ה"ח (כסף-משנה).

ז. אין הקורא בתורה רשאי לקרות עד שיאמר לו גדול שבציבור לקרות; ואפילו חזן³² הפנסת או ראש הפנסת³³ אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הציבור או גדול שבהם לקרות³⁴. וצריך אחד לעמד עמו בשעת קריאה, פדרך חזן העומד עם הקוראין³⁵.

ו. אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה 'אמן'²⁶ מפי הציבור. קרא וטעה, אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק²⁷. ולא יקראו שנים בתורה²⁸, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון²⁹ שנשתתק, ומברך בסוף³⁰.

(26) סוטה לט, ע"ב. אמן של ברכת התורה, כי רק אז ישמעו את קריאת הקורא. (27) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "אע"פ שאמרו אין התרגום מעכב, טעה (בתרגום) מחזירים אותו". ואם בתרגום כך - בתורה עצמה לא כל-שכן ('הגהות מיימוניות'). וכן אמרו (סנהדרין צט:): "כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (חסרות ויתרות, כפירוש רש"י שם) - הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). (28) מגילה כא, ע"ב. כי כלל הוא: "אין שני קולות נשמעים כאחד" (ראש השנה כז.). ומכאן מנהג שהעולה לתורה אינו קורא עם המקרא אלא בלחש, כדי שלא להפריע לציבור בשמיעת הקריאה מפי המקראי (כסף-משנה). (29) ואינו מתחיל ממקום שפסק הראשון, שא"כ נמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם; שהרי הראשון נשתתק ולא בירך לאחריהם, והכתוב אומר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה - שתהא כולה תמימה בברכותיה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג). (30) ואינו מברך לפניו, שכבר בירך הראשון, ואע"פ שהראשון בירך בתחלתו והשני בסופה, אין בכך כלום, שאין הקפידא על העולים שיברכו אלא על הפסוקים שיתברכו לפנייהם ולאחריהם. תדע: שמתחילה לא תיקנו אלא שראשון לקראים מברך לפניו והאחרון מברך לאחריה, והאמצעיים לא בירכו כלום: אלא משום גזירה תיקנו החכמים שכולם יברכו, (ראה מגילה כא:). ובדבר שאינו מצוי, כגון זה שנשתתק שהוא מקרה בלתי שכיח - לא גזרו בו (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן מ"ז).

מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל ביקאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעיניו כיודע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי

מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל ביקאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעיניו כיודע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי

עד שיתרגם אותו התרגמן, וחוזר וקורא פסוק שני. 18
ואין הקורא רשאי לקרות למתרגמן יותר מפסוק 19
אחד. 20

46 כי לא היו מבינים אלא ארמית בלבד, והתורגמן היה מתרגם דברי הקורא בארמית. שנאמר: ויקראו בספר בתורת אלהים מפרש... ויבינו במקרא (נחמיה ח, ח) "תורת אלהים" - זה מקרא; "מפרש" - זה תרגום, שהוא מפרש את המקרא (מגילה ג.). 47 כדי שלא יטעה התורגמן המתרגם על-פה (שם, פ"ד, מ"ד). וכיום אין אנו נוהגים לתרגם בעת קריאת התורה, כיון שאין העם מבין ארמית ואין תועלת בתרגום זה. ותרגום אחר אין בו אותה קדושה של תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקודש ('טור' או"ח קמה). וגם בימיהם לא היה התרגום מעכב, כמבואר בירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן 21
המתרגם, והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן 22
הקורא. 48 ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שישקלה 23
הפסוק מפי הקורא; 49 ואין הקורא רשאי לקרות 24
פסוק אחר עד שישקלה התרגום מפי התרגמן. ואין 25
התרגמן נשען, לא לעמוד ולא לקורה, אלא עומד 26
באימה וביראה. 50 ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא 27
על-פה. 51 ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן, שלא 28
יאמרו תרגום פתוב בתורה. 52 והקטן מתרגם על-ידי 29
גדול. 53 ואין כבוד לגדול שיתרגם על-ידי קטן. ולא 30
יהיו המתרגמין שנים כאחד, אלא אחד קורא ואחד 31
מתרגם. 54

48 ברכות מה, ע"א. כדי שישלחן כבוד זה לזה, ויתקבלו דבריהם באזני השומעים. וראה הל' תלמוד תורה (פ"ד, ה"ג) ובביאורנו שם. 49 סוטה לט, ע"ב. שאין שני קולות נשמעים כאחד, והרי מחוייבים לשמוע לקול הקורא, ככתוב: "ואזני כל העם אל ספר התורה". 50 "כשם שניתנה (התורה) באימה וביראה, כך צריכים אנו לנהוג בה באימה וביראה" (ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א). וגם הקורא אסור לו להשען ('תוספות' זבחים יט:). 51 ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "דברים שנאמר בפה - בפה". 52 מגילה לב, ע"א. 53 תוספתא מגילה פ"ג. קטן וגדול האמורים כאן, הם לא בשנים אלא במעלה ובחשיבות. 54 מגילה כא, ע"ב. וכבר ביארנו הטעם, כי אין שני קולות נשמעים.

יב. ולא כל המקראות מתרגמין בצבור: מעשה 33
ראובן. 55, וברפת כהנים. 56, ומעשה העגל. 57 - מן 34
"ויאמר משה אל אהרן" עד "וירא משה את העם" 35
וגו', ועוד פסוק אחד: "ויגף ה' את העם" - כלם 36
נקראין ולא מתרגמין; ובמעשה אגמון. 59 - במקום 37
שנאמר: "אמנון בן דוד", נקרא. 60 ולא מתרגם. 38

55 בראשית לה, כב. משום גנותו של ראובן, וכן חוששים אנו לכבודו של יעקב אבינו (מגילה כה:). 56 שנאמר בה

שלא תהא ברכתו לבטלה ('טור' או"ח סימן קמ"א). 32 ש"ץ. 33 מנהיג הציבור בביהכ"נ. ורש"י ביומא (סח:) מפרש: "ראש הכנסת - על פיו נחתכים צרכי הכנסת: מי מפטיר... מי עובר לפני התיבה". 34 תוספתא מגילה פ"ג: "שאין אדם מבזבז לו" שלא יהא נראה כאילו נוטל חלק לעצמו בשביל גדולתו. 35 כלומר: אפילו כשהחזן בעצמו קורא, אינו עומד לבדו לפני התורה, כי כשם שניתנה (התורה) ע"י סרסור, שנאמר (דברים ה, ה): אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה', כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור (מקשר ומתווך), ירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

ח. הקורא, ישרל. 36 לדלג במקום למקום בענין 1
אחד, כגון 'אחרי מות', ו'אך בעשור', שפפשת 2
אמר אל הכהנים. 37, והוא. 38, שלא יקרא על-פה, 3
שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תבה אחת. 39
ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שישלם התרגמן. 40
תרגום הפסוק. 41

36 מותר לו. 37 שהיה הכהן הגדול קורא ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורש במס' יומא (פ"ז, מ"א) ושתייה מדברות בענין יום הכיפורים, אחרי מות - ויקרא טז, א-לד; אך בעשור - שם, כג, כ-לב. ואנו נוהגים היום לדלג בקריאת "ויחל משה" בתענית ציבור. אבל בשני ענינים לא ידלג "לפי שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשאדם יוצא מענין לענין אחר אינו נוח להתכונן" (מלשון רש"י יומא טז:). 38 ובלבד. 39 גיטין ס, ע"ב: "כתב לך את הדברים האלה" - דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאמרם על-פה. 40 ראה בסמוך הלכה י. 41 שאם ישהה יותר, נמצא הציבור יושב בטל ומצפה ואין זה כבוד הציבור (יומא טז:).

ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר 7
אפילו בדבר הלכה. 42, אלא הפל שומעין ושותקין 8
ומשמין לפם למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני 9
כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הכנסת 10
בשעה שהקורא קורא; 43, ומתיר לצאת בין איש 11
לאיש. 44, ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו 12
אמנותו - מתיר לו לעסוק בתלמוד-תורה בשעה 13
שהקורא קורא בתורה. 45

42 סוטה לט, ע"א. 43 ברכות ח, ע"א: ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א, כח) - זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא. 44 (שם). אבל לספר, אפילו בין איש לאיש אסור (כסף-משנה). 45 שם: "רב ששת היה מחזיר פניו ולומד, אמר: הם בשלהם, ואנחנו בשלנו". ולדעת הר"ף (ברכות שם) אם אין בביהכ"נ עשרה אנשים המבינים בתורה, חוץ ממנו - אסור לו לעסוק בתלמוד תורה ('הגהות מיימוניות').

י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם 15
מה שהקורא קורא בתורה, כדי שישמיעו ענין 16
הדברים. 46. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק 17

אחר קריאת התורה לפני קריאת המפטיר, כדי להפסיק בין קריאת חובה לקריאת מפטיר שאינה אלא משום כבוד התורה. ולפיכך גומר כל הסדר לפני ה"קדיש", שאין זה מקובל לומר "קדיש" באמצע הסדר, ולא נשאר ל"מפטיר" אלא לחזור ולקרוא מה שקראו לפניו. אבל ביום-טוב שקוראים בשני ספרים ובשני סדרים נפרדים, אומר "קדיש" אחרי גמר הסדר הראשון, והמפטיר קורא מחדש בספר השני שהוא סדר אחר (רא"ש למגילה פ"ד. 65) כדי שיוכל גם הגולל לשמוע ההפטרה מפי המפטיר (סוטה לט.). (66 מגילה כג, ע"א. כנגד שבעה שקראו בתורה, שכל אחד אינו פותח משלשה פסוקים. 67) שם, כי יחד עם תרגומו של התורגמן הרי עשרים, ופסוק אחרון חוזר וקורא עברית פעם שנית הרי עשרים ואחד (ר"ן, שם). (68) שם כא, ע"ב. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ, ובשל נביאים שאין בהם מצוות ואזהרות אין אנו מקפידים כל-כך בשמיעתם (רש"י, שם). (69) מותר לדלג, כי אפילו לא יכוין השומע כל-כך, אין אנו מקפידים בו (שם כד.). (70) שיש כאן טירוף הכוונה יותר מדאי (שם). (71) כי הם נחשבים כספר אחד. (72) לא רק מסוף 'שנים עשר' לתחילתו, שבזה אפילו מתחילתו לסופו אסור, כי יש כאן הפסק רב ואסור, כמבואר בסמוך, אלא אפילו מסוף אותו הספר לתחילתו - אסור (תוספות לוימא ע.), כי אין קוראים למפרע. (ראה 'מגן אברהם' סימן קמ"ד, ס"ק ד.) (73) מגילה כד, ע"א. משום כבוד הציבור.

- 13 יד. הקורא בנביא, ישלול לקרות לתרגמן שלשה
14 פסוקים, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה.⁷⁴
15 ואם היו שלשה הפסוקים שלש פרשיות - לא יקרא
16 לתרגמן אלא אחד אחד בלבד.⁷⁵

(74) ולא איכפת לנו אם המתרגם יטעה, מכיון שאין הוראה יוצאת מדברי נביא (שם, וברש"י). (75) כי מאחר ששלשה ענינים הם, צריך לתרגם כל אחד לחוד. ובגמרא שם אמרו: שלשה פסוקים שהם שלש פרשיות, כיצד? כגון: כי כה אמר ה' חנם נמכרתם (ישעיה נב, ג); כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי (שם, ד); ועתה מה לי פה (שם, ה).

- 17 טו. המפטיר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת:
18 "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר
19 בנביאים"⁷⁶ וכו'; ומברך לאחריו ארבע ברכות.⁷⁷
20 ברכה ראשונה, חותם בה: "האל הנאמן בכל
21 דבריו"; שנייה, חותם בה: "בונה ירושלים"⁷⁸;
22 שלישית, חותם בה: "מגן דוד"; רביעית, חותם בה
23 ענין קדשת היום, כמו שחתם בתפלה.⁷⁹ וכן אם
24 חל ראש-החדש להיות בשבת.⁸⁰ - המפטיר בנביא
25 מזכיר ראש-החדש בברכה זו, כמו שמזכיר בתפלה.⁸¹

(76) מס' סופרים פ"ג, ה"ט. וראה פירוש כל הברכות האלו, בבאורנו ל"סדר התפילות" שבסוף הספר. (77) ויחד עם שתי הברכות לקריאתו בתורה לפניו ולאחריה - הרי שבע, כנגד שבעה קרואים שקראו בתורה (מס' סופרים פ"ד, ה"א). (78) ואנו נוהגים לחתום: "משמח ציון בבניה" (כסף-משנה). (79) כפי המבואר לעיל (פ"ב, ה"ה).

(במדבר ו, כו) ישא ה' פניו אליך. והרי זה סותר למה שכתוב "אשר לא ישא פנים"? והם אינם יודעים שכדאי הם ישראל לישא להם פנים, כמאמרם (ברכות כ:): "אמר הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת" והם מדקדקים על עצמם עד כזית" שמברכים ברכת המזון אפילו כשאינם שבעים. (57) שמות לב, כא-כה. (58) שם, לה. כי חוששים אנו לכבודו של אהרן שגינהו משה בפסוקים הללו לאזני הציבור, וכן בפסוק ויגוף ה' וגו' נאמר "על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" תלה הכתוב חטא העגל ועשייתו באהרן, ולפיכך אין מגלים גנותו ברבים, ואע"פ שאנו מתרגמים גנותו של עם ישראל שחטא בעגל, אינו דומה גנאי ציבור בציבור לגנאי יחיד בציבור, שזה האחרון חמור יותר (מגילה שם, ובירושלמי שם פ"ד, ה"א). (59) שמואל-ב, יג. (60) כגירסת דפוס רומי ר'מעשה רוקח', ובדפוסים אחרים: "נקרא ולא מתרגם" ונוסח המשנה במגילה (פ"ד, מ"י) כנוסח רומי שלפנינו. והטעם שאינו מתרגם? משום כבודו של דוד. וכן אינו נקרא לגמרי לפני הציבור, שהרי אפשר להפטיר בענין אחר, אבל פסוקי התורה נקראים, כי אסור לדלגם ולהסרם (תוספות יום טוב, שם).

- 1 יג. המפטיר בנביא,⁶¹ צריך לקרות בתורה תחלה,⁶²
2 אפילו שלשה פסוקים;⁶³ חוזר וקורא מה שקרא
3 לפניו.⁶⁴ ולא מפטיר בנביא עד שיגלל ספר-תורה.⁶⁵
4 ולא יפחת מעשרים ואחד פסוקים;⁶⁶ ואם שלם
5 הענין בפחות מאלו, אינו צריך להוסיף; ואם קרא
6 עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם - דיו, ואפילו לא
7 שלם הענין.⁶⁷ ובנביא, אחד קורא, ואפילו שנים
8 מתרגמין.⁶⁸ ומדלג מענין לענין.⁶⁹ אחר; ואינו מדלג
9 מנביא לנביא,⁷⁰ אלא בנביאים של שנים-עשר⁷¹
10 בלבד; ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו.⁷²
11 וכל המדלג, לא ישהה בדלוג, אלא פדי שישלים
12 המתרגם תרגומו.⁷³

(61) תיקנו להפטיר בנביא משום מעשה שהיה: שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה; עמדו וקראו בנביאים שבעה אנשים כנגד שבעה קרואים העולים לתורה. ואע"פ שהגזירה בטלה, לא בטל המנהג לגמרי ('אבודרהם'), ובלבוש סימן רפ"ד). ונקראת קריאה זו: "הפטרה", לפי שבשעת גזירה נפטרו בקריאה זו מקריאת התורה. ('אבודרהם'). (62) משום כבוד התורה, שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה, לפיכך מקדים לקרוא בתורה להראות שגדולה היא התורה מהנביא (מגילה כג.). (63) שאל תאמר כיון שאין זה אלא משום כבוד התורה, אל יקרא אלא פסוק אחד, משום טורח הציבור, כבימי תקנת משה רבינו עד לעזרא. (ב"ק פב.) - לפיכך משמיענו שאפילו שלשה פסוקים מותר לקרוא לו (מערכ"ק). (64) אחרי שקראו לפניו שבעה קרואים בשבת ידובר כאן שמותר להוסיף בה על מנין הקרואים, כי ביום תענית אין מוסיפים על מנין הקרואים, כמבואר בסמוך (ה"טז) ואז המפטיר הוא ממנין הקרואים, והטעם שהמפטיר חוזר וקורא בשבת מה שקראו מלפניו, מפני שנהגו לומר "קדיש"

הקוראים⁸⁷. וכן מפטיר עולה מהמנצח⁸⁸, שהרי הוא
קורא בתורה; ואם הפסיק שליח-צבור בקדיש בין
משלים⁸⁹ ובין המפטיר - אינו עולה מן המנצח⁹⁰.
צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד⁹¹ -
עולה וקורא ויורד, וחוזר וקורא שניה ושלישית,
עד שיגמר מנצח הקוראים של אותו היום⁹².

(86 מגילה כג, ע"א. 87 ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב.
ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד ('מגן
אברהם' אור"ח סי' רפב ס"ק ו', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם).
(88 שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא
עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא
משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"ג (מגילה,
שם). (89 במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר
כמנהגנו. (90 תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת ברי"ף
למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים
למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש
אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91 בימיהם שהיה
העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא
בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר
ביאורנו לעיל (ה"ז). (92 תוספתא מגילה, פ"ג. כדי
להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים
נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקום לעלות לתורה
(כסף-משנה).

יח. פכל קריאה וקריאה מאלו, פהן קורא ראשון,
ואחריו לוי, ואחריו ישראל⁹³. ומנהג פשוט הוא
היום⁹⁴, שאפילו פהן עם-הארץ קודם לקרות לפני
חכם גדול ישראל. וכל מי שהוא גדול מחברו
בחכמה קודם לקרות⁹⁵. והאחרון, שגולל ספר-
תורה, נוטל שקר פנגד הפל⁹⁶; לפיכך עולה
ומשלים אפילו גדול שבצבור⁹⁷.

(93 גיטין נט, ע"א. 94 אבל בימי חכמי התלמוד לא היה
כהן עולה ראשון כשהיה שם ישראל חכם גדול ממנו. וכך
לשון רבינו בפירוש המשנה (גיטין פ"ה, מ"ח): "דע שזה
הדבר... שיהיה הכהן קורא בביהכ"נ ראשון בין שיהיה
תלמיד חכם או עם הארץ, הוא דבר שאין לו שורש בתורה
ולא נזכר זה בש"ס... ואני נפלאתי הפלא ופלא מערי הגלות
שנהגים בזה המנהג, אחרי היותם בריאים מחולאי
המנהגות... ואיני יודע מאיזה מקום בא להם ההפסד הזה,
ואמנם צורת הענין לפי מה שבא לנו בקבלה היא: שהכהן
קודם ללוי ולישראל, לפי שנאמר (ויקרא כא, ה): וקדשתו
כי את לחם אלהיך הוא מקריב. "וקדשתו" - לכל דבר
שבקדושה: לפתוח ראשון (בכל דבר כבוד) ולברך ראשון...
וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, כגון שיהיה שם כהן
ולויים וישראלים, והיו כולם במדרגה אחת בחכמה... וכן
אמרו (הוריות פ"ג, מ"ח): "אימתי - בזמן שכולם שוים;
אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן-גדול עם הארץ -
ממזר תלמיד חכם קודם לכ"ג עם הארץ", וכבר אמרו רז"ל
(מגילה כב.): "רב קרא בכהני" - קרא ראשון כמו הכהן,
לפי שהיה יותר חכם מן הכהנים המצויים שם, וראה

(80) אע"פ שיש לדון ולומר, שאין להזכיר בה ענין ראש
חודש, שאלמלא שבת אין קריאת ההפטרה בראש חודש
שחל להיות בחול. (81) כי יום הוא שנתחייב בהפטרה,
והוא גורם להזכיר גם של ראש חודש (שבת כד:). אבל אינו
חותם את הברכה בשל ראש חודש, אלא רק מזכיר מעין
המאורע באמצע הברכה שאומר: על התורה ועל הנביאים...
ועל יום ראש החודש הזה וכו' וחותם בשל שבת בלבד, כי
לא יפה כחו של ראש חודש בהפטרה שאינה אלא לשבת
בלבד, יותר משלש תפילות הקבועות בכל ראש חודש
שאינו חותם בהן משל ר"ח, כי אין חתימת ר"ח קיימת אלא
בתפילת מוסף בלבד (כסף-משנה).

טז. כמה הן הקוראים? בשבת בשחרית קוראים
שבעה, וביום-הכפורים ששה, ובמים טובים
חמשה - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהם.
בראשי חודשים ובחלו של מועד קורין ארבעה⁸²;
בשבת וביום-הכפורים במנחה, ובשני ובחמישי של
כל השנה, ובחנכה ובפורים בשחרית, ובמי
התענית⁸³ בשחרית ובמנחה, קורין שלשה⁸⁴; אין
פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן⁸⁵.

(82) מגילה פ"ד, מ"א. שלא להכביד על הציבור מפני שהם
ימי מלאכה, ומתוך שיש בהם קרבן מוסף - מוסיפים עליהם
קורא יתר על ימי שני וחמישי. (83) בתעניות שאנו
מתענים על מה שאירע לאבותינו - כגון עשרה בטבת, או
י"ז בתמוז וכיוצא בהן - ידובר פה, כי רק בהן קוראים
בשחרית ובמנחה. ראה לקמן (פ"ג, ה"ח; ובהל' תעניות
פ"ה, ה"ה), אבל בתעניות שגוזרים על הציבור מפני הצרות,
כגון: הבצורת והדבר והחרב - אין קוראים בהם אלא
במנחה בלבד. תדע שבהל' תעניות (פ"א, ה"ז) המדבר
בתעניות מסוג זה, לא הזכיר אלא הקריאה שקוראים אחר
חצות היום לעת ערב. ובזה סרה פליאת הכסף-משנה על
רבינו, שבמס' תענית (יב:). מבואר שלא היו קוראים אלא
במנחה בלבד? כי שם מדובר בתעניות שגזרו על הציבור
בגלל הצרות, וכאן בתעניות הקבועות לזכר מה שאירע
לאבותינו (מער"ק). (84) זה הכלל: כל שקדושתו מרובה
מחבירו, הוסף עליו איש לתורה. לפיכך ראש-חודש וחול-
המועד שיש בהם קרבן מוסף - קוראים ארבעה; יום-טוב
שאסור בעשיית מלאכה - חמשה; יום-הכיפורים שענוש
כרת על חילולו - ששה; שבת שיש בה סקילה - שבעה
(מגילה כב:). (85) כי כל אלה ימי מלאכה הם, ואין
להכביד בהם על הציבור יותר מדאי משום ביטול מלאכה.
ושבת במנחה כבר סמוך לחשכה היא, שהיו רגילים לדרוש
כל היום לפני מנחה, לפיכך אין מאחרין בה כל-כך
בקריאות נוספות (מגילה כא, ברש"י שם). ואם יש בביהכ"נ
שלשה חתנים ביום אחד, שנים ישראלים ואחד כהן, והרי
לוי מוכרח לקרוא אחר כהן, אז מוסיפים עליה נוספת לחתן
השלישי, שיום חופתו הוא כמועד אצלו, כמבואר בכתובות
ד. (ה'גהות מיימוניות').

יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד⁸⁶ הצבור.
קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין - עולה ממנין¹⁰

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ט"ו מרחשון – ספר אהבה – הלכות תפילה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

במוספנו "תשובות רבינו". ובכל זאת הסכים כאן רבינו למנהגנו היום, מפני שבדורות האחרונים אין אדם יכול לומר חכמתי גדולה מחכמתך... וראוי לוותר לומר שכהן עם הארץ קודם לישראל תלמיד חכם, כדי שלא יבואו לריב לומר אני חכם גדול ממך (תוספות יום טוב' לגיטין פ"ה מ"ח, ע"פ המשנה שם). (95) כמו שאמרו (גיטין ס.): "אחריהם (אחרי כהן ולוי) קוראים תלמידי חכמים הממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם חכמים הראויים למנותם פרנסים על הציבור; ואחריהם בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם". (96) מגילה לב, ע"א. (97) מדברי רבינו נראה שהאחרון המשלים את הקוראים לתורה הוא גם הגולל, ולא כנהוג בימינו שאין הגולל מן העולים לקריאת התורה, וראה 'בית יוסף' סימן קמז.

יט. אין שם כהן - עולה ישראל⁹⁸; ולא יעלה אחרי⁹⁹ לוי כלל. אין שם לוי - כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי¹⁰⁰; אבל לא יקרא אחרי¹⁰¹ כהן אחר, שמא יאמרו הראשון פסול¹⁰¹, ולפיכך עולה כהן אחר. וכן לא יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו אחד משניהם פסול¹⁰².

(98) גיטין נט, ע"ב: "אם אין שם כהן - נתפרדה החבילה", נפסק הקשר ואיבד הלוי את זכותו, ויכול ישראל לעלות ראשון ואין הלוי מעכבו. אבל ודאי שגם הלוי יכול לעלות ראשון שאינו גרוע מישאל אחר שאינו עולה עליו בחשיבות ('בית יוסף', ודרכי משה' סימן קלה בדעת רבינו). (99) אחרי שקרא ישראל ראשון, אסור ללוי לעלות אחרי, כי יאמרו: ודאי הראשון כהן היה, ולפיכך קרא אחרי לוי (גיטין נט, ע"ב; ובכתובות כה:). (100) ומברך שנית. (101) ואפילו אם אנו יודעים באביו של ראשון שכהן היה - שמא גרועה נשא והוליד ממנה בן זה וחילולו מקדושת כהונה. (102) שאביו לקח אשה פסולה לו, והרי הבן מחולל מקדושת לוייה. וקורא בתורה כישראל פסול, ודקדק רבינו לומר בלוי: "שמא יאמרו אחד משניהם פסול". ובנוגע לכהן אחר כהן, חשש רק לכבודו של הראשון? כי באמת אין מקום לחוש לכבודו של כהן שני: שאין אתה חושש בו שהוא בן גרועה ונפסל מכהונה, אם כן מדוע קרא שני במקום לוי אע"פ שאינו לוי? ולפיכך כל החשש נופל על הכהן הראשון בלבד שפסול הוא, ולכן עלה אחרי כהן זה (גיטין שם).

כ. כיצד סדר הקריאה בתורה? אחר התפלה - כל יום שיש בו תפלת מוסף¹⁰³, אחר שייגמר שליח-צבור תפלת-שחרית, אומר קדיש ומוציא ספר-תורה, וקורא לאחד אחד מן הצבור, ועולין וקורין בתורה; וכשגומרין, מחזיר ספר-תורה למקומה ואומר¹⁰⁴ קדיש, ומתפללין תפלת מוסף¹⁰⁵. וזמנים שיש בהם מפטיר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם¹⁰⁶ שיעלה המפטיר; ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפטיר.

כא. ובמנחה של שבת ושל יום-הכפורים - אחר שייגמר שליח-צבור תהלה לדוד' וסדר היום¹⁰⁷, אומר קדיש, ומוציא ספר-תורה ועולין וקורין בו, ומחזירין, ואומר קדיש ומתפללין מנחה. וכן בתענית קוראין במנחה, ואחר-כך אומר קדיש ומתפללין תפלת מנחה. אבל ביום-טוב לא נהגו לקרות במנחה.

(107) מפורש לעיל פ"ט, הלכות ה"ו. ואנו נוהגים שלא לומר ביום הכיפורים "סדר קדושה" בתפילת המנחה, אלא לאחריה, כדי להפסיק בינה ובין תפילת נעילה ('הגהות מיימוניות').

כב. יום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר-תורה, וקוראין בו, ומחזירין, ואומר קדיש, ואחר-כך אומר תהלה לדוד' וסדר היום, בדרך שאומרים בכל יום, ואומר קדיש, וכל העם נפטרינן.

כג. אין קוראין בחרמשיין¹⁰⁸ בכתבי-כנסיות, משום כבוד הצבור¹⁰⁹. ואין גוללין ספר-תורה בצבור, מפני טרם הצבור, שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שייגלל ספר-תורה; לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים¹¹⁰ - מוציאין שני ספר-תורה. ולא יקרא איש אחד ענין אחד בשתי תורות¹¹¹, שמא יאמרו ספר ראשון פגום היה, ולפיכך קורא בשני.

(108) יש כותבים להם חמשה חומשים - על הקלף ובגלילה כספר-תורה - כל חומש לבדו, ומתוך שאין כל החומשים ביחד - אין קדושתם ספר-תורה המכיל כל החומשים כאחד. (109) גיטין ס, ע"א. אבל בחומשים שלנו הנדפסים בדפוס ואינם נגללים כגליון - אפילו מצד הדין אין קוראים בהם בבהיכ"ו בברכה (שו"ע או"ח סימן קמ"ג ס"ב). (110) כגון בשבת ראש-חודש. ולפעמים יצטרכו לקרוא גם שלשה ענינים, כגון ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, שמוציאים בו שלשה ספר-תורה, ראה לקמן פרק יג הלכה כג. (111) כגון כהן גדול ביום הכיפורים שהיה קורא במקדש בפרשת "אחרי מות" מתוך הספר, ובפרשת "ובעשור לחודש" שבחומש במדבר (כט, ז"א). היה קורא בעל-פה, ולא היה מוציא ספר-תורה שני משום פגמו של ראשון (יומא ע). ודוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים - מותר אפילו לאיש אחד לקרוא. תדע: שהרי ציבור שאין בו

20 אַהֲרֵן' קֹדֶם הַפֶּסַח בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה¹². לְפִיכָף יֵשׁ
21 שְׁבֹתוֹת שְׁקוּרִין שְׁחִירִית שְׁנֵי סָדְרִים¹³, כְּגוֹן 'אֲשֶׁה כִּי
22 תִזְרִיעַ' וְזֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמַּצְרָע'¹⁴, 'אִם בְּחֻקֹּתֵי'
23 עִם 'בְּהֵרִי סִינִי'¹⁵ וְכִי־צֵא בְּהֵן¹⁶, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלִימוּ
24 בְּשָׁנָה¹⁷, וְיִקְרָאוּ אוֹתָן הַסָּדְרִים בְּעוֹנָתָן¹⁸.

(6) היא פרשת התוכחה בסדר "בחוקותי" (ויקרא כו, יד-מו).
(7) חג השבועות, שאז נידונים על פירות האילן וקוראים
פרשה זו, לומר: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא:).
(8) שבפרשת "כי תבוא" (דברים כח, טר-פט). (9) מהטעם
הנ"ל, שאז האדם נידון, כלשון המשנה (ר"ה פ"א מ"ב):
"בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (מגילה,
שם). (10) היא הפרשה שאחרי "בחוקותי", כדי להפסיק
בה בין הקללות שבסדר "בחוקותי" לעצרת (שם,
ב'תוספות'). (11) כדי להפסיק בה בין הקללות שבפרשת
"כי תבוא" לראש-השנה וכאמור. (12) שאין בה אלא
שנים-עשר חודש. ובשנה מעוברת קוראים "זאת תהיה תורת
המצרוע" קודם הפסח. וסימן לקריאות אלו: פקוד ופסח,
מנה ועצור, צום וצלי, קום ותקע. וזה פירושו: קרא פרשת
"צ"ו" ואח"כ תעשה פסח; קרא פרשת במדבר המדברת
במנין ישראל ופקודיהם, ואח"כ תחוג חג העצרת; צום
תענית תשעה באב ואח"כ קרא פרשת ואתחנן, שהיא תרגום
צ"ל שפירושה בקשה ותחנונים; קרא פרשת נצבים ואח"כ
תקע בראש-השנה ('הגהות מיימוניות' בשם סדר רב עמרם
גאון). וה'טור' או"ח סי' תכח הוסיף סימן לשנה מעוברת
סגור ופסחור, קראו פרשת מצורע הטעון הסגר ואח"כ
תעשו פסח. (13) הואיל וצריך לקרוא סדרים מסויימים
בזמנים קבועים, ונוהגים להשלים את התורה בשנה אחת.
(14) ששתיהן מדברות בענין אחד בתורת הטמאים וסדר
טהרתם. (15) פרשת "בהר" היא קטנה במספר פסוקיה,
וראויה להצטרף לקריאת פרשת "בחוקותי", וכן משתפוט
הן בענין השמיטה הנאמר בפרשת "בהר" וחזור ונזכר
בפרשת "בחוקותי", ככתוב: אז תרצה הארץ את שבתותיה
וגו' (ויקרא כו, לד-לה). (16) כגון סדר "חוקת ובלק", או
"מטות ומסעי". (17) שהרי בשנה פשוטה שמספר
שבתותיה עולה לחמישים, לא תוכל לגמור כל התורה
שסדריה עולים למספר חמישים וארבעה; ומה גם ששבת
החלה בתוך החג אין קוראים בה בסדר הרגיל אלא מענין
המועדות. (18) כי אם תחבר סדרי "בהר ובחוקותי" כאחד,
תוכל לכון לקרוא "במדבר סיני" לפני העצרת כדרוש.

25 ג. מקום שֶׁמִּפְסִיקִין בְּשֶׁבֶת בְּשְׁחִירִית, שֶׁם קוֹרְאִין
26 בְּמִנְחָה וּבְשָׁנִי וּבְחֻמִּישִׁי¹⁹ וּלְשֶׁבֶת הַבָּאָה. פִּי־צַד?
27 שֶׁבֶת רִאשׁוֹנָה קוֹרִין בְּשְׁחִירִית בְּסֶדֶר 'בְּרֵאשִׁית' -
28 בְּמִנְחָה קוֹרִין 'אֵלֶּה תוֹלְדֹת נָח', עֲשֶׂה פְּסוּקִים אוֹ
29 יוֹתֵר, וְכֵן בְּשָׁנִי וּבְחֻמִּישִׁי, וְכֵן לְשֶׁבֶת הַבָּאָה
30 בְּשְׁחִירִית מִתְחִילִין מֵאֵלֶּה תוֹלְדֹת נָח, וְקוֹרֵא עַד
31 סוֹף הַסֶּדֶר²⁰, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה קוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה. וּמִפְּטִירִין
32 בְּכָל שֶׁבֶת וְשֶׁבֶת בְּנִיבֵא מִצֵּין שֶׁקָּרָא בְּתוֹרָה²¹.

(19) לשלשה עולים בלבד, כמבואר לעיל (פ"ב, ה"א).
(20) מגילה לא, ע"ב. (21) כגון: בסדר "בראשית" הוא

יודע לקרות אלא אחד, אותו האחד קורא וגומר מנין כל
הקוראים. ראה לעיל (ה"ז). ומה יעשה בראש-חודש טבת
שחל להיות בשבת שמוציאים בו שלשה ספרים? על-כרחך
האחד קורא בשלשתן, ואין לחוש משום פגמו של ספר
ראשון, מפני שהם ענינים נפרדים ('מרכבת המשנה').

1 כד. כָּל הַגּוֹלָל סִפְרֵ-תוֹרָה, גּוֹלְלוּ מִבְּחוּץ¹¹²;
2 וּבְשֶׁהוּא מְהֻדָּקוּ, מְהֻדָּקוּ מִבִּפְנִים¹¹³. וְצִרְיָה
3 לְהַעֲמִידוֹ עַל הַתֶּפֶר¹¹⁴, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרַע. מְקוֹם
4 שְׁמוֹצִיאִין סִפְרֵ-תוֹרָה אַחֵר שְׁקוּרָאִין בּוֹ וּמוֹלִיכִין
5 אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַצְנִיעוֹ¹¹⁵ - אֵין הַצְבּוֹר רִשָּׁאִין
6 לְצֵאת עַד שֶׁיֵּצֵא סִפְרֵ-תוֹרָה וְיִלּוּ אוֹתוֹ, וְהֵם אַחֲרָיו,
7 עַד הַמְּקוֹם שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתוֹ בּוֹ¹¹⁶.

(112) מגילה לב, ע"א. מנהגם היה שמגביה הספר היה גם
הגולל, והיה מעמידו בעמודיו התחתונים על ברכיו, ואיש
אחר היה אווזו בראשו ב'עצי חיים' העליונים, וזה שהגביה
היה גולל את הספר וקושרו בחגורה. ולפיכך כשהוא קושר
את הספר בחגורתו צריך להתחיל בקשירתו מבחוץ שהוא
הצד שמאחורי הכתב, כי אם יתחיל הקשירה מבפנים כלפי
חוץ, הרי הוא כדוחה את הספר מפניו ממנו והלאה
(פרישה', ל'טור' או"ח סי' קמז). (113) שם. הוא צד
הכתב - כדי שבקריאה הבאה כשיפתחו את הספר לא
יצטרכו להפכו על הכתב להחיר את הקשר כי אין זה דרך
כבוד. (114) שם. מקום תפירת יריעות הספר, שאפילו אם
יקרע שם אפשר לחזור ולתפרו מחדש. (115) ששם
משתמר יותר. (116) סוטה לט, ע"ב. שנאמר: אחרי ה'
אלהים תלכו (דברים יג, ה). וגם כיום שמצניעים את הספר
בהיכל שבבית הכנסת, אנו נוהגים שלא לצאת מביה"כ עד
שיכניסו את הספר בהיכל (או"ח סי' קמט).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר

(1) מנהגי קריאת התורה ומשך זמן השלמתה; סדר קריאתה
בכל מאורעות השנה; ארבע פרשיות שלפני הפסח וסדר
הפסקתן.

8 א. הַמִּנְהַג הַפְּשׁוּט² בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁלִימִין אֶת
9 הַתוֹרָה בְּשָׁנָה אַחַת. מִתְחִילִין בְּשֶׁבֶת שְׁאַחֵר חֲגֵ-
10 הַפֶּסַח וְקוֹרִין בְּסֶדֶר 'בְּרֵאשִׁית', בְּשָׁנָה - 'אֵלֶּה
11 תוֹלְדֹת'³, בְּשָׁלִישִׁית - 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם'⁴,
12 וְקוֹרְאִין וְהוֹלִכִין עַל הַסֶּדֶר הַזֶּה, עַד שְׁגוּמְרִין אֶת
13 הַתוֹרָה בְּחֵג־הַפֶּסַח. וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּשְׁלִים אֶת הַתוֹרָה
14 בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים⁵, וְאִינוּ מִנְהַג פְּשׁוּט.

(2) שנתפשת ונתקבל. (3) בראשית ו, ט. (4) שם, יב, א.
(5) הכוונה לבני ארץ ישראל שנהגו כן בתקופת התלמוד
(מגילה כט:).

15 ב. עֲזָרָא תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְהִי קוֹרִין קְלָלוֹת
16 שֶׁבְּסֶפֶר 'וַיִּקְרָא'⁶ קֹדֶם עֲצֶרֶת⁷, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה-תוֹרָה⁸
17 קֹדֶם רִאשֵׁי-הַשָּׁנָה⁹. וְהַמִּנְהַג הַפְּשׁוּט, שֶׁיְהִי קוֹרְאִין
18 'בְּמִדְבַּר סִינִי'¹⁰ קֹדֶם עֲצֶרֶת, וְאַתְחֲלִין אַחֵר תְּשַׁעֲהָ
19 בְּבָב, 'אַתֶּם נִצְבִּים'¹¹ קֹדֶם רִאשֵׁי-הַשָּׁנָה, 'צוֹ אֶת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימות עולם' עד 'נרביהו', והשלישי מ'נרביהו' 18
עד 'נרביהו' ו'נרביהו' מן 'נרביהו' ו'נרביהו' 19
עד 'נרביהו' ו'נרביהו' מן 'נרביהו' עד 'נרביהו' 20
אל שמים ידי', והשלישי מ'נרביהו' אל שמים ידי' 21
עד סוף השירה³¹; ולמה פוסקין בה בענינות אלו³²? 22
מפני שהן תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה. 23

30 ירושלמי שם, (פ"ג, ה"ז). וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע ('מגן אברהם' סי' קלח סק"ד, ע"פ פירוש המשנה לרבינו, ידים פ"ד, מ"ח). 31 ע"פ הרי"ף מגילה פ"ד; וכן דעת רב פלוני גאון מובאת ב'טור' (או"ח סימן תכח). וסימן קריאות אלו הז"ו ל"ך (ראש השנה לא). 32 שתחילתם וסופם דברים קשים.

ו. שמונה פסוקים שבסוף התורה³³, מתר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה³⁴; אף-על-פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם³⁵ - הואיל ומשמעין שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן. 24 25 26 27 28

33 המתחילים בפסוק: וימת שם משה עבד ה' (דברים לד, ה). 34 מנחות ל, ע"א: "יחיד קורא אותם בבית הכנסת" - ומפרש רבינו שהכוונה לומר שיכולים לקרותם בביהכ"נ בברכה תחילת וסוף אפילו כשאין שם עשרה, והראב"ד חולק על רבינו ומפרש את דברי התלמוד: "יחיד קורא אותם" לומר: שאדם אחד קורא ואין הפסקה בהם להזמין עולה אחר לקרות, ומסתמך על דברי ה'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז). וכן פירש רש"י (מנחות, שם). 35 שם: "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".

ז. קללות שבתורת פהנים³⁶ אין מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן³⁷ - מתחיל בפסוק שלפניהם, ומסיים בפסוק של אחריהם³⁸. וקללות שבמשנה תורה - אם רצה לפסק בהן, פוסק³⁹; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא אותן. 29 30 31 32 33

36 ויקרא כו, יד-מד. 37 מגילה לא, ע"ב. שנאמר (משלי ג, יא): מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות, ו'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז) אמרו: אמר הקב"ה: "אינו בדין שיהיו בני מתקללים ואני מתברך". 38 מגילה, שם. כי אין אומרים ברכה על הפורענות, ופסוק אחד לא דוקא, שהרי אין מתחילים ומשיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים, אלא קורא שלשה פסוקים אחריהם שבהם נגמרת הפרשה, וכן לפניהן ('תוספות', שם). 39 מגילה, שם. ומה בין ראשונות לאחרונות? הראשונות - משה מפי הגבורה אמרן, כלומר: נעשה שליח להקב"ה לאמרן, ובלשון רבים נאמר, שהרי נאמר בהן: ונתתי פני בכם... והבאתי עליכם חרב... ונתתי את עריכם... והאחרונות - משה מפי עצמן אמרן (ברוך הקודש), כלומר: אם תעברו על מצוות ה' הוא יקפיד עליכם כך וכך ובלשון יחיד: יככה ה'... יתן ה'... ולפיכך אין תוכחתן קשה כב ראשונות.

ח. מפסיקין למעצדות וליום הכפורים⁴⁰ וקוראין 34

מפטיר: כה אמר... ה' בורא השמים ונוטיהם רוקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מב, ה) המתאים למעשה בראשית; וכן בסדר "נח" הוא מפטיר (בישעיה נד) על שם הפסוק הנאמר בה: כי מי נח זאת לי וגו' (שם, ט) וכן כולן. ובספר "תשוב" שורש "פטור" נאמר: אנטיכוס מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לפרשת השבוע וקראו בה. ועתה אף שבטלה הגזירה - המנהג הזה לא בטל.

ד. ובראשי חדשים - הראשון קורא שלשה פסוקים מפרשת צו²², והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון, ושני פסוקים שאחריו, כדי שישיר בפרשה שלשה פסוקים²³, והשלישי קורא שלשה פסוקים ששיר השני עם 'וביום השבת', והרביעי קורא ובראשי חדשיכם²⁴. ואם חל ראש-חדש להיות בשבת, מוציאין שני ספרים בשחרית: באחד קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו המשלים²⁵ ובראשי חדשיכם', והמפטיר קורא²⁶ ענין ראש-חדש, ומפטירין 'והיה מדי חדש בחדשו'. וראש-חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין 'חדשיכם ומועדיכם שנה נפשי'²⁸. וראש-חדש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חדש²⁹. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

22 צו את בני ישראל... את קרבני לחמי (במדבר כח). 23 וכבר נתבאר לעיל (פרק י"ב, הלכה ג') שאין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים. 24 ואע"פ שפרשה זו יש בה חמשה פסוקים, אין אנו אומרים שיקרא השלישי מ'וביום השבת' המכילה שני פסוקים, ויוסיף עוד פסוק מ'ובראשי חדשיכם' ואז יוכל השני לקרוא כרגיל ולא יצטרך לחזור על מה שקרא הראשון - כי כלל הוא: אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, לפיכך יצטרך השלישי לקרוא מ'ובראשי חדשיכם' שלשה פסוקים וישיר ממנה שני פסוקים בלבד; וכבר אמרנו: "אין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים" (מגילה כא:). 25 שם, כט, ע"ב. העולה השביעי המשלים את מנין הקרואים. 26 חוזר וקורא מה שקרא המשלים (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז ח"א ב'לשונות הרמב"ם" סח, הכוונה בדברי רבינו: "קורא בו המשלים" - אם רוצה להיות מפטיר, שהרי המפטיר עולה מהמנין (לעיל פ"ב, ה"ז) וזה שחזר ואמר: "והמפטיר קורא" - לומר בין שיהיה משלים בין שלא יהיה, תמיד המפטיר קורא בענין ראש-חודש. ואנו נוהגים לקרוא שבעה קרואים בסדר של שבת, ובספר השני קורא המפטיר מ'וביום השבת', ו'בראשי חדשיכם' עד סוף הפרשה ('טור' סי' תכח). 27 הוא הפסוק האחרון של ההפטר, המתחילה ב"כה אמר ה' השמים כסאי" (ישעיה סו, א-כד). 28 שם, א, יד. ואנו לא נוהגים כך, אלא מפטירים: "השמים כסאי" ('הגהות מיימוניות'). 29 מגילה לא, ע"א.

ה. פל העולה לקרות בתורה, פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב³⁰. אבל פרשת 'האזינו', קורא הראשון עד 'זכר ימות עולם', והשני מתחיל מ'זכר 15 16 17

קוראים "פסל לך" ביום השבת, וביום א' קוראים "קדש לי כל בכור" כי כלל הוא שבת שחלה להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קוראים בה "פסל לך" כמבואר בסמוך ה"טז. ומתחילים מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות לג, יב) כדי לספק לכל ז' הקוראים, ומפני שיש בקריאה זו מענין שבת ורגלים וחז"ל, מ"קוראים אותה בשבת שהיא יום אסיפת ציבור הבא להתפלל (מגילה לא. וברש"י שם).

ט. בעצרת קורין בשבעה שבועות⁵⁷. ומנהג פשוט, שקורים ביום-טוב הראשון 'בחדש השלישי'⁵⁸, ומפטירין במרכבה⁵⁹, ובשני⁶⁰ קורין בפירשת מועדות 'כל הככר', ומפטירין בפבבוק⁶¹.

(57 דברים טז, ט. שמות יט, א' עד סוף פרק כ', לפי שביום הזה שהוא ששה בסיון ניתנה תורה לישראל, ופרשה זו מדברת במתן תורה. (59) האמורה ביחזקאל פרק א', על שם שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו. (60) בגולה שעושים שני ימים-טובים. (61) פרק ג', המדבר במתן תורה שכתוב בו: "אלוה מתנין יבוא וקדוש מהר פארן" וכו' ורבותינו דרשוהו (ע"ז ב:): בענין מתן תורה.

י. בראש-השנה קורין 'בחדש השביעי באחד לחדש'⁶². ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון 'וי' פקד את שרה'⁶³, ומפטירין 'ויהי איש אחד מן הרמתיים'⁶⁴, ובשני קורין 'והאלהים נסה את אברהם'⁶⁵, ומפטירין 'הבן יקיר לי אפרים'⁶⁶.

(62) במדבר כט, א. (63) בראשית כא, א. (64) שמואל-א, א. כי בראש-השנה נפקדו שרה וחנה (ר"ה יא.). (65) בראשית כב, עד סוף הפרק כדי להזכיר ענין עקירת יצחק. (66) ירמיה לא, יט. שנאמר בו: "זכור אזכרנו עוד... רחם ארחמנו" וחובת היום להזכיר בו "זכרונות" של טובה, (כמבואר בראש השנה לב:).

יא. ביום-הקפורים בשחרית קורין 'אחרי מות'⁶⁷, ומפטירין 'פה אמר רם ונשא'⁶⁸, במנחה קורין בעצירות שבאחרי מות⁶⁹, כדי שישפך ויפלו כל מי שנקלש באחת מהן ויחזר בתשובה⁷⁰, והשלישי קורא בתורה ומפטיר ביונה⁷¹.

(67) ויקרא פרק טז, המדבר בעבודת יום הכיפורים. (68) ישעיה נז, טו עד סוף פרק נה, המדבר בענין התשובה והתענית, ככתוב שם פסוק ו' "הלא זה צום אבחרהו" וגו'. (69) ויקרא פרק יח. (70) תשובת הגאונים. (מובאת ב"אוצר הגאונים" למגילה אות רב"ז). (71) כל ספר יונה, ומדובר בו בענין תשובת אנשי נינוה, ושקבל הקב"ה תשובתם ככתוב: וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (שם, ג, י).

יב. בסוכות, בשני ימים טובים הראשונים, קורין בפירשת המועדות, שהיא 'שור או כשב או עז וגו'', ומפטירין ביום ראשון 'הנה יום בא לי', וביום שני - 'ויקהלו אל המלך שלמה'⁷³, וביום-טוב

1 בענין המועד, לא בסדר שפתי. ומשה תקן להם
2 לישראל, שהיו קוראין בכל מועד ענינו⁴¹, ושואלין
3 ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד⁴². ומה
4 הן קורין? בפסח - בפירשת מועדות שפתי
5 כהנים⁴³. וכבר נהגו העם לקרות ביום ראשון 'משכו
6 וקחו לכם'⁴⁴, ומפטירין בפסח גלגל⁴⁵, וביום-טוב
7 שני⁴⁶ - 'שור או כשב'⁴⁷, ומפטירין בפסח
8 לאשה⁴⁸, בשלישי - 'קדש לי כל בכור'⁴⁹, ברביעי
9 - 'אם פסח תלנה'⁵⁰, בחמישי - 'פסל לך'⁵¹, בששי
10 - 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו'⁵², ביום-
11 טוב אחרון - 'ויהי בשלח' עד סוף השירה⁵³, עד
12 'כי אני ה' רפאך', ומפטירין 'וידבר דוד'⁵⁴,
13 ובשמיני - 'כל הככר'⁵⁵, ומפטירין 'עוד היום'⁵⁶.

(40) מגילה פ"ג, משנה ד. מפני שיום הכיפורים נקרא: "שבת שבתון" (ויקרא כג, לב) ואסור במלאכה כשבת, הייתי אומר שלא נפסיק בו מסדרי שבת, וכן הואיל ויום הכיפורים שונה משאר המועדות שקוראים בו בשחרית ובמנחה, הייתי אומר שבשחרית יקראו בסדר השבת, ובמנחה יקראו מענין יום הכיפורים (תוספות יום טוב, שם). (41) מגילה פ"ג, מ"ו. שנאמר (ויקרא כג, מד): וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכי כל המצוות לא אמרן משה לישראל? אלא מלמד שתיקן להם לקרוא בכל מועד מענינו. (42) מגילה לב, ע"א. מן הפסוק הנזכר: "מלמד שהיה משה מדבר עמהם הלכות כל מועד בזמנו להודיעם חוקי האלהים ותורותיו (רש"י, שם). (43) ויקרא כג, א-מד. (44) שמות יב, כא-נא. (45) יהושע ה, ב; שם, ו, א. (46) בגולה מדובר כאן, שיש שם שני ימים-טובים, ובארץ אנו קוראים ככל הסדר הזה אלא שאין אצלנו קריאת יום השמיני כלל, שהרי הוא חול. (47) ויקרא כב, כו-לג; כג, א-מד. (48) מלכים ב, כג, א-כה. (49) שמות יג, א-טז. (50) שם, כב, כד-ל; כג, א-יט. (51) שם, לד, א-כו. (52) במדבר ט, א-יד. ובכל הפרשיות האלה ידובר על חג הפסח, וסדר קריאתן כסדר כתיבתן בתורה. (53) שמות יג, יז עד פרק טו פסוק כז. לפי שבשביעי של פסח אמרו אבותינו שירה על הים בצאתם ממצרים. (54) תהלים יח, א-נא, שגם הוא שירה ומדובר בה מיציאת מצרים, ככתוב: עלה עשן באפו - וישלח חציו ויפיצם, המכוונים למכות ה' במצרים (רש"י, מגילה לא.). (55) דברים טו, יט עד פרק טז, א-יז, שמדובר בו בענין המועדות. וסימן קריאות אלו: "משך" תורא "קדש" בכספא "פסל" במדברא "שלח" בוכרא [שם]. (56) ישעיה י, לב עד סוף פרק יב המדבר במפלת סנחריב שהיתה בליל פסח, ועל גאולתנו העתידה (מגילה, שם). ואם חל יום שמיני להיות בשבת, מתחילים מ"עשר תעשר" (דברים יד, כב) עד סוף פרשת "ראה" כדי להספיק לשבעה קוראים העולים לתורה בשבת, וכן ביו"ט שני של העצרת, וכן בשמיני העצרת שחל בשבת, ראה בסמוך ה"ט יב ('הגהות מיימוניות'). וכל הסדר האמור כאן בהלכה זו לא ישתנה, אלא-אם-כן כשחל הפסח להיות ביום חמישי, אז אנו

"ובחמשה עשר יום" בלבד, אע"פ שגם הוא ספק שני, אין אנו מזלזלים בו לקרוא בו "וביום השני" כדי שלא יבואו להקל בקדושת יו"ט שני (ר"ן למגילה פ"ג). ויש להעיר שבנוסח דפוס רומי ושוניצנינו, כתוב: "וישראל קורא וביום הרביעי". אבל מרן הכסף-משנה סובר שגירסא משובשת היא, ונימוקו עמו כי מה לנו לקרוא בהתחלת חול-המועד "וביום הרביעי" שאינו מספיק היום כלל, ומשום כך הוא מאשר את גירסתנו שבספר, ואמנם כך כתוב ברי"ף למגילה פ"ג על-פי דעת הגאונים. ובארץ ישראל שאין שם "ספיקא דיומא" אין קוראים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני לחג שהוא ראשון לחול-המועד קורא כהן "וביום השני" והשלשה העולים אחריו חוזרים וקוראים אותה פרשה עצמה (שו"ע או"ח סי' תרסג סעיף א').

יד. בכל יום יום מ'מים טובים, וכן ביום-הקפודים¹⁴ ובשבעת ימי הפסח, מוציאים שני ספרים¹⁵ בשחרית¹⁶: הראשון - קורא בו אלו הענינות שאמרנו, והשני - קורא בו קרבן אותו היום האמור בחמ"ש הפקודים¹⁷ בתורה, והקורא ענין הקרבן¹⁸ הוא מפקדין בנביא.¹⁹

(84) לפי שהזכיר שבימי חול-המועד סוכות אנו קוראים בקרבנות החג, הוא משמיענו שבכל ימים-טובים ואף בחול-המועד פסח אנו קוראים בקרבנות היום נוסף על הקריאה בענין היום שהזכיר לעיל, ותפס יום הכיפורים ופסח לדוגמא בעלמא. (85) הוא חומש "במדבר" המתחיל במנין בני ישראל ופקודיהם, בפרשת פנחס פרקים כח-כט. ודבר זה שאנו קוראים בקרבנות היום בכל המועדים, אינו מפורש בתלמוד אלא מקובל בידינו מימי הגאונים ונזכר בסדר רב עמרם גאון ('הגהות מיימוניות'). ויש סומכים מנהג זה בקשר עם דברי התלמוד (מגילה לא:): "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבוננו של עולם! שמא חסד-ושלום ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה... אמר לו: כבר תיקנתי להם סדר קרבנות - כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם". ובשבת אין אנו קוראים בסדר הקרבנות, כי אין קרבן מוסף של שבת תופס בתורה אלא שני פסוקים בלבד (ראה במדבר כח, ט"ז) ואין לקרוא בתורה פחות משלשה פסוקים, ועוד שאין קרבן מוסף של שבת בא לכפר אלא לרצות בלבד, שהרי לא נאמר בו "לכפר" כבשאר קרבנות החג, לפיכך אין בו הטעם של "מחילת עוונות" שבאגדה הנ"ל (ר"ן למגילה פ"ג). הוא שאנו אומרים בתפילת מוסף לשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" "למה רצית קרבנותיה? שבשאר ימים-טובים באים הקרבנות - חטאת, ובשבת - כולם באים עולות" ('טור' או"ח סי' רפג). (86) שבו הקריאה נגמרת.

טו. ובכל יום שמוציאים שני ספרים או שלשה²⁰, אם הוציאו זה אחר זה²¹ - כשמוציא את הראשון, אומר קדיש²² ומוציא השני, וכשמוציא את האחרון אומר קדיש²³. וכבר אמרנו²⁴, שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המ'שלים לעולם²⁵, ואחר-כך מפקדין בנביא.

1 אחרון⁷⁴ קורין כל הבכור, ומפקדין ויהי פכלות
2 שלמה⁷⁵, ולמחר קורין וזאת הברכה⁷⁶, ומפקדין
3 ויעמד שלמה⁷⁷, ויש מי שמופקדין ויהי אחרי
4 מות⁷⁸ משה. ובשאר ימות החג קורין בקרבנות
5 החג⁷⁹.

(72) זכריה יד, עד סוף הפרק. ומדובר בו על חג הסוכות, ככתוב: ועלו מדי שנה בשנה... ולחוג את חג הסוכות (שם, טז). (73) מלכים-א, ח, כ"ב. לפי שאותה אסיפה היתה בחג הסוכות. (74) הוא חג שמיני העצרת. (75) מלכים-א ח, נד-סו. ונאמר שם: ביום השמיני שלח את העם ויכרכו את המלך. (76) לפי שהוא סוף כל המועדות, חותמים בו בברכת משה רבינו שבידך את ישראל (ר"ן למגילה פ"ג). (77) מלכים-א ח, ככ"ג. המדבר בתפילת שלמה - ביום שמיני העצרת - לשלום העם וקיומו. וכל אלה הדברים מקורם במס' מגילה דף לא, ע"א. (78) יהושע פרק א. דעת רב האי גאון מובאת ב'תוספות' (שם). ולדעת ה'טור' או"ח סי' תרסט, מקורו ב'ירושלמי'. והטעם: לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו, מפטירים במה שצוה הקב"ה לאחר פטירתו ליהושע תלמידו (ר"ן שם פ"ג). ואנו נוהגים להוציא שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון "וזאת הברכה" עד סוף התורה; ובשני "בראשית ברא" עד "אשר ברא אלהים לעשות" (בראשית ב, ג), כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטר ולומר: כבר סיימו את התורה ואינם רוצים לקרותה עוד. ובשלישי קוראים ב"סדר הקרבנות", כמבואר בסמוך הל' יד. וקוראים ליום-טוב זה, האחרון לחג: "שמחת תורה", לפי ששמחים בו ועושים סעודה לכבוד סיום התורה ע"פ המדרש ב"קהלת רבה" פרק א, על הפסוק: ויעש משתה לכל עבדיו (מלכים-א ג, טו) "מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה (שו"ע או"ח סי' תרסט). (79) האמורים בפרשת פנחס (במדבר כט, יז-לד).

6 יג. פיצד? בכל יום יום מחלו של מועד קורא שתי
7 פ'שית⁸⁰. ביום השלישי, שהוא חלו של מועד,
8 קורא הפהן וביום השני⁸¹, ולוי קורא וביום
9 השלישי⁸², וישאל קורא ביום השלישי, והרביעי
10 חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי⁸³. וכן ביום
11 הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין וביום
12 השלישי, וביום הרביעי, ועל דרך זו בכל יום
13 יום.

(80) בחוץ לארץ ידובר, שהיו מסופקים בקביעות היום המדויק של ראש-חודש, אשר על כן היו עושים שני ימים-טובים מספק, ולפיכך ביום השלישי שהוא חול-המועד הם מסופקים שמא זה רק שני לחג, כי יתכן שיום ט"ו בתשרי שהוא התחלת חג הסוכות חל ביום-טוב השני, ויתכן גם שט"ו בתשרי חל ביום-טוב הראשון ויום זה הוא כבר השלישי לחג. ובנוגע למנהג ארץ ישראל - ראה בסמוך בסוף ההלכה. (81) סוכה נה, ע"א. כי שמא שני הוא. (82) כי שמא שלישי לחג הוא. (83) שהוא בא לכבוד היום - שהרי בכל יום חול קוראים רק שלשה - ולפיכך הוא חשוב לקרוא את ספיקי היום. אבל ביו"ט שני עצמו, אין אנו קוראים אלא

14 וְאֵת הַמְנוּרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְגו' וְהִטְעַם שֶׁאֵינוּ מַפְטִירִים
בְּנֵרוֹת זְכוּרִיהַ תַּחֲלִילָה, אֲעִיפֵי שֶׁנִּכְתְּבוּ אַחֲרֵי "נֵרוֹת שְׁלֵמָה",
כִּי נִבְּוֹאָה זְכוּרִיהַ נֶאֱמָרָה עַל הַעֲתִיד, וְרֹאשִׁיהַ לְהַעֲדִיפָה עַל
15 "נֵרוֹת שְׁלֵמָה" שֶׁנִּכְתְּבוּ לְשַׁעֲבֵר (ר"ן). (104) שֶׁהָרִי אֵינוֹ
קוֹרְאִים שֶׁל חֲנוּכָה בִּסְפֵר הָאֲחֵרוֹן. וְכָלֵל הוּא: שֶׁהַקּוֹרָא
אֲחֵרוֹן בִּסְפֵר הוּא הַמַּפְטִיר בִּנְבִיאָה. (105) שְׁמוֹת יוֹ, חֲטוּ.
כִּי הֵמָּן מִזְרָעוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק הוּא.

14 יח. בְּתִשְׁעָה בָּאָב קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית יָפִי תוֹלִיד
15 בָּנִים¹⁰⁶, וּמַפְטִירִין אָסֶף אָסִיפִם נָאִם יי¹⁰⁷,
16 וּבִמְנַחָה קוֹרִין וַיַּחֲלֵל מֹשֶׁה, פֶּשַׁעַר יָמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת.
17 וּבִשְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת, שָׁאֵנוּ מִתַּעֲנִים עַל מַה שָּׁאֲרַע
18 לְאַבְוִתֵּינוּ¹⁰⁸, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית וּבִמְנַחָה: הָרֹאשׁוֹן
19 קוֹרָא וַיַּחֲלֵל מֹשֶׁה אַרְבַּע פְּסוּקִים¹⁰⁹, וְקוֹרָא הַשֵּׁנִי
20 וַיִּשְׁלִיכֵי מִפֶּסֶל לָף עַד אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ¹¹⁰.
21 וּבִתְעִנִּיּוֹת שְׁגוֹזִירִין אוֹתָן הַצָּבוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, כְּגוֹן
22 בַּצֵּרֶת¹¹¹ וְדָבָר וְכִינֵצָא כֶּהֱן, קוֹרִין בְּרִכּוֹת וְקִלְלוֹת¹¹²,
23 כְּדִי שִׁישׁוּבוּ הָעַם וְיִכְנָעוּ לִבָּם כְּשִׁישְׁמְעוּ אוֹתָם¹¹³.

(106) דְּבָרִים ד', כִּדְמ. הַמְדוּבָר שֶׁם בְּפוֹרְעִנִיּוֹת יִשְׂרָאֵל אִם
יִכְעִסוּ אֶת ה'. (107) יִרְמְיָה ח', יג - ט, כג. הַמְדוּבָר שֶׁם
בְּחוֹרֵבן צִיּוֹן, כְּכָתוּב: "כִּי קוֹל נָהִי נִשְׁמָע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֶׁדָּדְנוּ".
(108) כְּגוֹן י"ז בְּתַמּוּז, וְתַעֲנִית "צוּם גְּדִלְיָה". (109) שְׁמוֹת
לֵב, יֵאֱמָר. (110) שֶׁם לֵד, אֲיִי. וְהַמְקוֹר לְקִרְיָאָה זוֹ,
בְּמַסַּכַּת סוֹפְרִים פֶּרֶק י"ז ה"ז. (111) עֲצִירַת גְּשָׁמִים, מִלְשׁוֹן
הַכְּתוּב (יִרְמְיָה יוֹ, ח): וּבִשְׁנַת בְּצוּרֶת לֹא יִדָּאג.
(112) שֶׁבִּסְדֵּר "בַּחֲקוֹקוֹתֵי". (מְגִלָּה לֵא). וְהַהֲבָדֵל בְּקִרְיָאָה בֵּין
תַּעֲנִית לְתַעֲנִית, מְקוֹרוֹ בְּדַבְרֵי רַב הָאֵי גֶאֱוֹן ("אוֹצֵר הַגְּאוֹנוֹת"
שֶׁם). וְאֵינוֹ נִוְהָגִים הַיּוֹם לְקוֹרָא: "וַיַּחֲלֵל מֹשֶׁה" (או"ח סי'
תַּקְסָד). (113) וְכָלֵשׁוֹן רַש"י (שֶׁם) "לְהוֹדִיעַ שְׁעַל עֶסְקִי
חֲטָא בָּאָה פּוֹרְעֵנוֹת לְעוֹלָם, וַיַּחֲזִרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה וַיִּנְצְלוּ מִצָּרָה
שֶׁהֵם מִתַּעֲנִים עֲלֶיהָ".

24 יט. נִהְגוּ הָעַם לְהִיּוֹת מַפְטִירִין קֹדֶם תִּשְׁעָה בָּאָב
25 בְּשִׁלְשׁ שְׁבָתוֹת בְּדָבָרֵי תוֹכְחוֹת: שְׁבַת רֹאשׁוֹנָה
26 מַפְטִירִין בְּדָבָרֵי יִרְמְיָהוּ¹¹⁴, שְׁנִיָּה - חֲזוֹן
27 יִשְׁעִיָּהוּ¹¹⁵, שְׁלִישִׁית - אֵיכָה הֵיטָה לְזוֹנָה¹¹⁶. וְכֵן
28 שְׁבַת שְׁאֲחֵר תִּשְׁעָה בָּאָב מַפְטִירִין נִחְמָנוּ נִחְמָנוּ
29 עִמָּי¹¹⁷. וּמִנְהֵג פְּשוּט בְּעִירָנוּ לְהִיּוֹת מַפְטִירִין
30 בְּנִחְמוֹת יִשְׁעִיָּהוּ מֵאַחֵר תִּשְׁעָה בָּאָב עַד רֹאשֶׁהֶשְׁנָה.
31 וְשְׁבַת שְׁפִין רֹאשֶׁהֶשְׁנָה יוֹם-הַכְּפוּרִים מַפְטִירִין
32 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל'¹¹⁸.

(114) יִרְמְיָה פֶּרֶק א. (115) יִשְׁעִיָּה פֶּרֶק א. (116) שֶׁם, כֹּא.
וְאֵינוֹ נִוְהָגִים לְקוֹרָא דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ - לְשַׁבַּת רֹאשׁוֹנָה, שֶׁמֶעוֹ
דְּבַר ה' (יִרְמְיָה ב', ד) - לְשַׁבַּת שְׁנִיָּה, חֲזוֹן יִשְׁעִיָּה - לְשַׁבַּת
שְׁלִישִׁית. (117) יִשְׁעִיָּה פֶּרֶק מ. (118) וְזֶה סֵדֶר הַהַפְטָרוֹת
לְפִי מִנְהַגָּנוּ ע"פ ה"פְּסִיקְתָּא דְּרַב כְּהֵנָּה": שֶׁלֹּשׁ שֶׁל פּוֹרְעֵנוֹת,
שֶׁבַע שֶׁל נִחְמָה וְשִׁתִּים שֶׁל תִּשְׁבּוּבָה, הַמִּתְחִיל מִפְּרִשְׁתָּ פִּינַחֵס
שֶׁאֲחֵר י"ז בְּתַמּוּז, וּמִסִּיִּים בְּשַׁבַּת שְׁבִין ר"ה לְיוֹם הַכִּיפּוּרִים
וְסִימָנָם: דְּשִׁיחַ גּוֹ'עַ אֲרִי'ק שֶׁד"ש, וְזֶה פִּירוּשׁוֹ: "דְּבָרֵי
יִרְמְיָהוּ", "שֶׁמֶעוֹ דְּבַר ה'", "חֲזוֹן יִשְׁעִיָּה" - אֵלוֹ שֶׁל

(87) רֹאה בִּסְמוּךְ הַלְכָה כ"ג. (88) כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא כִּמְנַהֲגוּ
הַיּוֹם שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיאִים אֶת כּוֹלָם בְּבֵת אַחַת. (89) שָׁבוּ קִרְאוּ
וְגַמְרוּ סֵדֶר הַיּוֹם, וְחֹשֶׁבֶן הוּא לֹמֵר עֲלֵיו קְדִישׁ. (90) כִּי
אַחֲרֵי גִמְרַת הַקְּרִיאָה בְּאוֹפֶן סוּפִי, רֹאוּי לֹמֵר קְדִישׁ.
(91) לְעִיל (פ"יב, ה"כ). (92) אֲפִילוֹ בְּיוֹם שֶׁאֵין מוֹצִיאִים
אַלֵּא סֵפֶר אֶחָד, שְׁעִדִּין עֲתִיד הַמַּפְטִיר לְקוֹרָא בְּאוֹתוֹ סֵפֶר.
כֹּל-שֶׁכֵּן כְּשִׁמוֹצִיאִים שְׁנֵי סִפְרִים נִפְרָדִים, וְגַמְרוּ לְקוֹרָא בִּסְפֵר
הָרֹאשׁוֹן וְאֵין הַמַּפְטִיר עֲתִיד לְקוֹרָא בּוֹ - שְׁצִרִיךְ לֹמֵר עֲלֵיו
קְדִישׁ, אֲפִילוֹ כְּשִׁמוֹצִיאֵי שְׁנֵי הַסִּפְרִים כֹּאחַד (כִּסְף-מִשְׁנָה).
וְאֵינוֹ נִוְהָגִים לֹמֵר קְדִישׁ לְפָנֵי קְרִיאַת הַמַּפְטִיר בֵּין כְּשִׁקְרֹאִים
בִּסְפֵר אֶחָד בֵּין כְּשִׁקְרֹאִים בְּשִׁלְשָׁה סִפְרִים, וְאֵין אֵינוֹ אוֹמְרִים
אַלֵּא קְדִישׁ אֶחָד בְּלִבָּד (רמ"א או"ח סי' רפב ס"ד).

1 טז. שְׁבַת שְׁחָלָה לְהִיּוֹת בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - בֵּין
2 בְּפֶסַח, בֵּין בְּסִפְכוֹת - קוֹרִין בְּאוֹתָהּ שְׁבַת רֹאשׁוֹן
3 אֲמֵר אֱלֹהֵי⁹³, וּמַפְטִירִין בְּפֶסַח - הַעֲצָמוֹת הַיְּבָשׁוֹת⁹⁴,
4 וְאִם חָלָה בְּתוֹךְ הַחֵג⁹⁵ - בְּיוֹם בֹּא גוֹג⁹⁶.

(93) נִתְבָּאֵר לְעִיל (ה"ח). (94) יִחְזָקָא לֹ. (95) זֶה חֵג
הַסּוֹכוֹת. (96) שֶׁם, לֵח, יח, - לט, טז. וְכָתַב ה'טוֹר' (או"ח
סי' תצ) שֶׁאֲמַר רַב הָאֵי גֶאֱוֹן: שֶׁמֶעֱתִי מִפִּי חֲכָמִים כִּי תַחֲיִית
הַמֵּתִים עֲתִידָה לְהִיּוֹת בְּנִיסָן, וְנִצְחוֹן גּוֹג וּמִגּוֹג בְּתִשְׁרִי -
לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַפְטִירִים כְּסֵדֶר הַזֶּה.

5 יז. בְּחִנְכָּה - בְּיוֹם רֹאשׁוֹן קוֹרִין מִבְּרַכַּת בְּהִנִּים⁹⁷ עַד
6 סוֹף קָרְבֵּן הַמִּקְרִיב בְּיוֹם הָרֹאשׁוֹן⁹⁸, וּבְיוֹם הַשֵּׁנִי
7 קוֹרִין קָרְבֵּן נְשִׂיא שֶׁהַקְּרִיב בְּשָׁנִים⁹⁹, וְכֵן עַד יוֹם
8 הַשְּׁמִינִי; בְּיוֹם שְׁמִינִי קוֹרִין עַד סוֹף הַקָּרְבָּנוֹת, עַד
9 סוֹף הַסֵּדֶר¹⁰⁰. וּמַפְטִירִין בְּשַׁבַּת שֶׁל חִנְכָּה בְּנֵרוֹת
10 זְכָרִיָּה¹⁰¹; וְאִם הָיָה שְׁתֵּי שְׁבָתוֹת¹⁰² בְּחִנְכָּה -
11 מַפְטִירִין בְּשַׁבַּת רֹאשׁוֹנָה בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה, וּבְשָׁנִיָּה
12 בְּנֵרוֹת שְׁלֵמָה¹⁰³. וְהַקּוֹרָא בְּעִנְיֵן חִנְכָּה הוּא שְׁמַפְטִיר
13 בְּנְבִיאָה¹⁰⁴. בְּפוּרִים קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית וַיִּבָּא עֲמֶלֶק¹⁰⁵.

(97) מְגִלָּה ל', ע"ב: "בְּחִנּוּכָה קוֹרְאִים בְּנִשְׂאִים" וְהִטְעַם
מִפּוֹרֵשׁ בְּפִסְקִיתָא רַבְתִּי, פֶּסְקָא ו' (מִוִּבְאָת ב'טוֹר' או"ח סי'
תַּרְפֵּד), כִּי נִשְׁלַמָּה מִלֵּאכַת הַמִּשְׁכָּן בְּיוֹם כ"ה בְּכִסְלוֹ, שֶׁהוּא
א' דְּחִנּוּכָה, וּמִתַּחֲלִילִים מִבְּרַכַּת כְּהֵנִים, לְפִי שֶׁנֶּסֶם חֲנוּכָה נַעֲשֶׂה
עַל יְדֵי כְּהֵנִים. וּבִסְפֵר "מַכְבִּי" כְּתוּב: שֶׁכְּשִׁנִּיצְחוּ
הַחֲשִׁמוֹנָאִים, מִצָּאוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ מִשׁוֹקֵץ מִתְקַרְבֵּת הַיּוֹנוֹת,
שֶׁהִקְטִירוּ עֲלָיו לְעַבְדָּה-זוֹרָה, סָתְרוּ אוֹתוֹ וּבִנְאוּהוּ מִחֲדָשׁ,
וְחָנְכוּ אוֹתוֹ בְּכ"ה בְּכִסְלוֹ, לְפִיכָךְ אֵינוֹ קוֹרְאִים בְּיָמֵי חֲנוּכָה
עַל חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ וְכָלִיו ('תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב' מְגִלָּה פ"ג,
מ"ו). (98) בְּמִדְבָּר ו', כב, עַד פֶּרֶק ז', יז, כֵּהֵן קוֹרָא עַד בְּיוֹם
הָרֹאשׁוֹן (שֶׁם, ז', יב) וְלֹוֹי יִשְׂרָאֵל כָּל פִּרְשַׁת קָרְבֵּן הַיּוֹם
(הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנוֹת). (99) כֵּהֵן קוֹרָא עַד "פֶּר אֶחָד בֵּן
בְּקֶר" (שֶׁם, כֹּא). לֹוֹי עַד "בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי", וְיִשְׂרָאֵל חֲזוֹר
וְקוֹרָא "בְּיוֹם הַשֵּׁנִי", וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל יוֹם (ש"ע או"ח סי'
תַּרְפֵּד ס"א). (100) כֵּהֵן וְלֹוֹי קוֹרְאִים בְּקָרְבֵּן הַיּוֹם, וְיִשְׂרָאֵל
קוֹרָא מ"בְּיוֹם הַתִּשְׁעִי" עַד "כֵּן עֲשֶׂה אֶת הַמְנוּרָה" ('הַגְּהוֹת
מִיִּמּוֹנוֹת'). (101) זְכוּרִיָּה ב', יד עַד פֶּרֶק ד', ז. ע"ש הַכְּתוּב
שֶׁם "רֹאשִׁית וְהִנֵּה מְנוּרַת זֹהב". (102) כְּגוֹן שְׁחַל יוֹם א' שֶׁל
חֲנוּכָה בְּשַׁבַּת. (103) מַלְכִּים-א ז', מ"ג. עַל שֶׁם הַכְּתוּב שֶׁם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 **כא. נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת**
15 **ראשונה ושניה¹³¹ או בין שניה¹³² ושלישית,**
16 **ופעמים יהיו שתי הפסקות¹³³: בין ראשונה לשניה**
17 **ובין שניה ושלישית; אבל בין שלישית לרביעית**
18 **אין מפסיקין¹³⁴.**

(131) כגון שחל ר"ח אדר ביום שני, כי אז השבת שאחריו ביום ו' באדר ואינה סמוכה לפורים ומפסיקים בה. (132) כגון שחל ר"ח אדר בשבת, כי אז קוראים בשבת שאחרי ב"פרשת זכור" כי היא סמוכה לפורים, ובשבת שאחריה שהיא בט"ו באדר מפסיקים, וקוראים "פרשת פרה" בשבת שאחריה. (133) כגון שחל ר"ח אדר ביום שישי, אז מפסיקים בשבת שאחרי שהיא ב' באדר, וקוראים "פרשת זכור" בשבת לאחר שהיא ט' באדר, וכן מפסיקים לקרוא "פרשת פרה" בשבת שאחריה שהיא ט"ז באדר הואיל ואינה סמוכה ל"פרשת החודש". וסימן ההפסקות ב"ו, ד' ט"ו, ו' ב' ט"ז. וזה פירושו: חל ר"ח אדר ביום ב', אז ההפסקה בשבת השניה שהיא בששה לאדר. חל ר"ח אדר ביום ז', אז מפסיקים בשבת השלישית שהיא בחמשה עשר לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', מפסיקים בשבת השניה, שהיא בשני לאדר, וגם בשבת השלישית שהיא בששה עשר לחודש. וכן אם חל ר"ח אדר ביום ד', מפסיקים בשבת שניה שהיא ד' לחודש, וסימנו ד"ד. אבל בשאר הימים אין ראש-חודש אדר חל בהם, כי הימים הראויים לקביעות ראש-חודש אדר הם: ז', ב', ד', ו'. (134) ירושלמי מגילה (פ"ג, ה"ה): "ברין הוא שתקדים "החודש" ל"פרה", שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, (שהרי לא היו יכולים לשרוף פרה אדומה לטהר באפר את הטמאים עד שהוקם המשכן, נמצא פרה מאוחרת לר"ח ניסן) ולמה פרה קודמת? - שהיא טהרתם של ישראל", ולפיכך אין מפסיקים בין "פרה" ל"החודש" כדי שלא להקדימה כ"כ אחרי שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

19 **כב. כל פרשה מארבע פרשיות האלו, אחד קורא**
20 **אותה בספר שני, אחר שקורין סדר אותה שבת**
21 **בספר שהוציאו ראשון. חל ראש-חודש אדר להיות**
22 **בשבת¹³⁵, והיה סדר אותה שבת¹³⁶ ב'אותה תצוה' -**
23 **קורין ששה מ'אותה תצוה' עד ו'עשית פיור**
24 **נחשת', והשביעי חזר וקרא¹³⁷ מ'פי תשא' עד**
25 **ו'עשית פיור¹³⁸; ואם היה סדר אותה שבת פי**
26 **תשא' עצמו - קורין ששה מ'פי תשא' עד ו'קחל,**
27 **והשביעי חזר וקורא בספר שני¹³⁹ מ'פי תשא' עד**
28 **ו'עשית פיור נחשת¹⁴⁰.**

(135) גירסא זו נמשכת אחרי גירסת הרי"ף במס' מגילה פ"ג, אבל בנוסח התלמוד (מגילה ל.) שלפנינו לא נזכר ר"ח כלל. וכבר החליט ה"קרבן נתנאל" לרא"ש שם, שיש כאן טעות הדפוס, וכן החליט ה"נחל אשכול" בפירושו ל"האשכול" ח"ב עמ' 66. וכן הדעת נותנת. (136) של פרשת שקלים. (137) באותו ספר, כמבואר ב"טור" או"ח סי' תרפה. (138) ואין אנו אומרים יקראו הששה עד "כיתשא" והשביעי ימשיך הלאה, כי אז לא יהיה הדבר ניכר שמצות

פורענות; "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה מט, יד), "עניה סוערה" (שם, נד, יא), "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (שם נא, יב), "רני עקרה" (שם, נד, א), "קומי אורי" (שם, ס), "שוש אנשי בה" (שם סא, י) - אלו שבע של נחמה; "דרשו ה' בהמצאו" - לתענית גדליהו, בשלישי לתשרי - (שם, נה, ו), "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (הושע יד, ב) לשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים. ע"פ ה'בית יוסף' (או"ח סי' תכח).

1 **כ. ראש-חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין**
2 **בפרשת שקלים¹¹⁹ ומפסיקין ביהודיע הפה¹²⁰. וכן**
3 **אם חל ראש-חודש אדר להיות בתוך השבת¹²¹,**
4 **ואפלו בערב-שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו**
5 **בפרשת שקלים¹²². בשניה קורין 'זכור'¹²³,**
6 **ומפסיקין 'פקדתי את אשר עשה עמלק'¹²⁴; ואיזו**
7 **היא שבת שניה? כל שחל פורים להיות בתוכה¹²⁵,**
8 **ואפלו בערב-שבת. בשלישית קורין פרה אדמה¹²⁶,**
9 **ומפסיקין ו'זרקתי עליכם'¹²⁷; ואיזו היא שבת**
10 **שלישית? הסמוכה לרביעית¹²⁸. ברביעית קורין**
11 **'החודש הזה¹²⁹, ומפסיקין 'בראשון באחד**
12 **לחדש¹³⁰; ואיזו היא רביעית? כל שחל ראש-**
13 **חודש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת.**

(119) היא פרשת "כיתשא" (שמות ל, יא-טז) הנאמר בה: "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל" וגו'. (120) מלכים-ב, יב. וכתוב בה: "כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עובר" וגו'. (121) באמצע השבוע. (122) מגילה כ"ט, ע"א, להודיע שיביאו שקלים במשך חודש אדר, כדי שיקריבו במקדש את הקרבנות באחד בניסן מהכסף החדש, שנאמר: זאת עולת חודש בחדשו (במדבר כח, יד) אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, הוא ששנינו (שקלים פ"א, מ"א): "באחד באדר משמיים על השקלים". (123) דברים כה, יז. וזכור את אשר עשה לך עמלק וגו' כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן שהוא מזרעו. (124) שומאל"א טו, ב. (125) אבל אם אין פורים חל להיות בתוכה, אין קוראים בה "פרשת זכור" למרות שהיא שניה לשבת פרשת שקלים, כגון: שחל ר"ח אדר להיות בתוך השבת, כי אז אין פורים שהוא ב"ד באדר חל בשבת שאחריה אלא לאחר מכאן - לפיכך מפסיקים בשבת זו, וקוראים פרשת זכור בשבת הבאה שהיא סמוכה לפורים. אבל אם חל ר"ח אדר בשבת, אז השבת הבאה היא סמוכה לפורים וקוראים בה "פרשת זכור", ואין הפסקה בין שבת "פרשת שקלים" לשבת "פרשת זכור". (126) במדבר יט, א"כב. שהיא מטהרת את הטמאים, ומזהירים בקריאתה את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו קרבן הפסח בטהרה (מגילה כט, וברש"י). (127) יחזקאל לו, כה. שמדבר בטהרת הטמאים. (128) שקוראים בה "פרשת החודש", כמבואר בסמוך, ואם אינה סמוכה לרביעית מפסיקים בה וקוראים "פרשת פרה" בשבת הבאה שהיא סמוכה לרביעית, וכפי שיתבאר בסמוך. (129) שמות יב, א"כ. שמדברת בקרבן פסח. (130) יחזקאל מה, יח עד פרק מו א"טו.

היום ב"פרשת שקלים", ויחשבו שפרשת "ואתה תצוה" מסתיימת עד "ועשית כיור" (מגילה ל.). (139) שאי אפשר לקרוא בספר הראשון הואיל ויצטרך לגלול ולדלג חזרה לראש פרשת "כיתשא" ואין מדלגים בשני ענינים, כמבואר לעיל פרק י"ב, ה"ה והלכה כ"ג. (140) ואין אנו אומרים שיתחילו הששה מ"ועשית כיור נחושת", והשביעי יקרא מ"כיתשא" עד "ועשית", כי זה נראה כקורא למפרע (המאחר את המוקדם), לפיכך מוטב שהשביעי יחזור על מה שכבר קראו (מגילה שם). ויש להעיר שלפי חלוקת קריאת הסדרים שבימינו, לא יארע לעולם ש"פרשת שקלים" תחול ב"ואתה תצוה" או ב"כיתשא" (ר"ן למגילה פרק ג).

1 כג. ראש־חֹדֶשׁ אֲדָר שָׁחַל לְהִיט בַּשָּׁבֶת, מוֹצֵיאִין
2 שְׁלֹשָׁה סָפָרִים: הָרִאשׁוֹן - קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם,
3 וְהַשֵּׁנִי - קוֹרֵא בּוֹ עֲנֵינן רִאש־חֹדֶשׁ, וְהַשְּׁלִישִׁי -
4 קוֹרֵין בּוֹ כִּי תִשָּׂא¹⁴¹. וְכֵן רִאש־חֹדֶשׁ נִסָּן שָׁחַל
5 לְהִיט בַּשָּׁבֶת, מוֹצֵיאִין שְׁלֹשָׁה סָפָרִים: קוֹרֵין סֵדֶר
6 הַיּוֹם בְּרִאשׁוֹן, וְעֲנֵינן רִאש־חֹדֶשׁ בַּשֵּׁנִי, וְהַחֹדֶשׁ
7 הַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי¹⁴².

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶרְבָּעָה־עֶשְׂרִי

(1) בכמה תפילות הכוהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכוהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

- 19 א. בַּשַּׁחֲרִית, בְּמוֹסָף וּבִנְעִילָה, הַפְּהִינִים נוֹשְׂאִים
20 אֶת כַּפֵּיהֶם². אַבְל בְּמִנְחָה אֵין נִשְׂיֵאת כַּפִּים, מִפְּנֵי
21 שֶׁבְּמִנְחָה כָּבֵד סִעְדוּ כָּל הָעָם, וְשָׂמָּה שָׁתוּ
22 הַכֹּהֲנִים יַיִן, וְשָׂכֹר אֲסוּר בְּנִשְׂיֵאת כַּפִּים³. וְאַפְּלוּ
23 בַּיּוֹם תַּעֲנִית⁴, אֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן בְּמִנְחָה - גְּזֵרָה
24 מִנִּחְת תַּעֲנִית מִפְּנֵי מִנְחַת כָּל יוֹם⁵.

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שבירך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

- 25 ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּתַעֲנִית שֶׁמִּתְפַּלְלִין בּוֹ
26 מִנְחָה וּנְעִילָה, כְּגוֹן צוּם כְּפֹר וְתַעֲנִית צָבוּר⁷;
27 אַבְל תַּעֲנִית שָׂאִין בּוֹ נְעִילָה, כְּגוֹן תִּשְׁעָה בָּאָב⁸
28 וְשִׁבְעָה־עֶשְׂרִי בְּתַמוּז - הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה שְׁלָהֶם
29 סְמוּךְ לְשִׁמְיַעַת הַחֲמִיּוֹת⁹, הָרִי נִרְאִית בְּנְעִילָה,
30 וְאֵינָה מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שֶׁל כָּל יוֹם¹⁰, וּלְפִיכָף
31 יִשְׁכָּה נִשְׂיֵאת כַּפִּים¹¹. וְכֵהן שֶׁעֲבָר וְעָלָה לְדוּכָן
32 בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם־הַכַּפּוּרִים - הוֹאִיל וְהַדְּבָר יָדוּעַ
33 שָׂאִין שָׁם שְׁכָרוֹת, הָרִי זֶה נוֹשֵׂא כַּפּוֹ וְאֵין
34 מוֹרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ פָּסוּל
35 הֵיךְ לְפִיכָף הוֹרִידוּהוּ¹².

(6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י).

(141) מגילה כט, ע"ב. (142) דבר זה נלמד מהדין הקודם המפורש בתלמוד כאמור, ועדיף ממנו. כי בדין הקודם אין ב"הפטרות שקלים" שום רמז לראש־חודש, ובכל זאת נדחית הפטרות ר"ח מפניה, אע"פ שהיא תדירה, ואילו בהפטרות "החודש הזה" (יחזקאל מה, יח) יש בה פסוק מפורש המדבר בענין ראש־חודש, ככתוב (שם, מו, ג): והשתחוו עם הארץ... בשבתות ובחדשים לפני ה', ואין ענין ר"ח נדחה כלל ('אור שמח').

- 8 כד. ראש־חֹדֶשׁ טֵבַת שָׁחַל לְהִיט בַּשָּׁבֶת, מוֹצֵיאִין
9 שְׁלֹשָׁה סָפָרִים: הָרִאשׁוֹן - קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם,
10 וְהַשֵּׁנִי - קוֹרֵא בּוֹ עֲנֵינן רִאש־חֹדֶשׁ, וְהַשְּׁלִישִׁי - קוֹרֵא
11 בּוֹ עֲנֵינן חֲנֻכָּה¹⁴³. חָל לְהִיט בְּאִמְצַע הַשָּׁבֶת - שְׁלֹשָׁה
12 קוֹרֵין בְּעֲנֵינן רִאש־חֹדֶשׁ, וְהַרְבִּיעִי קוֹרֵא בְּעֲנֵינן
13 חֲנֻכָּה¹⁴⁴.

(143) מגילה, שם. (144) (שם) ראש־חודש תדיר מחנוכה, לפיכך קוראים בענין ראש־חודש תחילה, כי כלל הוא: "תדיר ושאנו תדיר - תדיר קודם".

- 14 כה. אָף־עַל־פִּי שָׂאֵדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה בְּכָל
15 שָׁבֶת צָבוּר, חֵיב לְקָרוֹת לְעֲצָמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וּשְׁבוּעַ
16 סֵדֶר שֶׁל אוֹתָהּ שָׁבֶת¹⁴⁵ שְׁנֵים מִקְרָא וְאַחַד תְּרֻגוֹם.
17 וּפְסוּק שָׂאִין בּוֹ תְּרֻגוֹם¹⁴⁶, קוֹרְאָהּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַד
18 שִׁישְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצָּבוּר¹⁴⁷.

(145) ברכות ח, ע"ב: "שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור, מאריכים לו ימיו ושנותיו", וזמן הקריאה מתחיל מתחילת השבוע מיום הראשון. ובמכילתא פ' בא על הפסוק "והיה כי יאמרו אליכם בניכם" נאמר: שלשה דברים ציוה רבינו הקדוש לבנו לפני פטירתו... שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. (146) כגון "ראובן שמעון" וגו' (שמות א, ב), או "את דיבון ואת עטרות" (במדבר לב, לד).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין הש"ץ מקריא את הכהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובתו חלק א, סימן ג'; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הסור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. כְּשֵׁיִשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, מִתְחִיל שְׁלִיחַ-צַבּוֹר בְּרִכָּה אַחֲרֵיכֶם שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁהִיא 'שִׁים שְׁלוֹם', וְהַכֹּהֲנִים מְחַזְרִין פְּנִיָּהֶם כְּלפִי הַקֹּדֶשׁ וְקוֹפְצִין²⁰ אֲצָבְעוֹתֵיהֶן, וְעוֹמְדִין שָׁם בְּדוּכָן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ הַבְּרָכָה, וְחוֹזְרִין לְמִקְוָם.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אֵין הַמְּקַרֵּא רְשָׁאִי (לְהַקְרוֹת²¹ לַכֹּהֲנִים) עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אֶמֶן' מִפִּי הַצַּבּוֹר²²; וְאֵין הַכֹּהֲנִים רְשָׁאִים לְהַתְחִיל בַּבְּרָכָה²³ עַד שֶׁיִּכְלֶה הַצַּבּוֹר²⁴ מִפִּי הַמְּקַרֵּא; וְאֵין הַצַּבּוֹר עוֹנִין 'אֶמֶן' עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַבְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים; וְאֵין הַכֹּהֲנִים מִתְחִילִין בַּבְּרָכָה אַחֲרֵי²⁵ עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אֶמֶן' מִפִּי הַצַּבּוֹר. וְאֵין שְׁלִיחַ-צַבּוֹר רְשָׁאִי לַעֲנוֹת 'אֶמֶן' אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים כְּשֶׁאֵר הָעָם, שֶׁמָּא תִּטְרַף²⁶ דַּעְתּוֹ וְלֹא יֵדַע אִיזוֹ בְּרִכָּה מְקַרֵּא אוֹתָן²⁷, אִם פְּסוּקִים שְׁנֵי אוֹ פְּסוּקִים שְׁלִישִׁי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים", ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים"! ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "יברכך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (בברכות דף לד עמוד א).

ו. אֵין הַכֹּהֲנִים רְשָׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנִיָּהֶם²⁸ מִן הַצַּבּוֹר עַד שֶׁיִּתְחִיל שְׁלִיחַ-צַבּוֹר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רְשָׁאִין לַעֲקֹר מִמִּקְוָם²⁹ עַד שֶׁיִּגְמְרוּ שְׁלִיחַ-צַבּוֹר 'שִׁים שְׁלוֹם'. וְאֵין רְשָׁאִין לִכְפֹּת קִשְׁרֵי אֲצָבְעוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיִּחַזְרוּ פְּנִיָּהֶם מִן הַצַּבּוֹר. וּמִתְקַנּוֹת [עֲזָרָא³⁰], שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לְדוּכָן בְּסִנְדְּלֵיהֶן³¹, אֶלָּא עוֹמְדִין יַחְפִּין³².

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) מן הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד

(8) (פסחים דף נד עמוד ב): "חשעה באב אינו כתענית ציבור לעניין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה בט' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אָכַל ולא לתפילה. אָכַל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: "ראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

ג. כִּיצַד הִיא נְשִׂיאת פָּפִים בְּגִבּוֹלִין¹³? כַּעַת שֶׁיִּגְעֶי שְׁלִיחַ-צַבּוֹר לְעִבּוּדָהּ, כְּשִׁיאֵמַר 'רַצְהָ', כָּל הַכֹּהֲנִים הַעוֹמְדִים בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת נֶעְקְרִין מִמִּקְוָם וְהוֹלְכִין וְעוֹלִין לְדוּכָן¹⁴, וְעוֹמְדִים שָׁם, פְּנִיָּהֶם לְהִיכָל וְאַחֲרֵיהֶם כְּלפִי הָעָם, וְאֲצָבְעוֹתֵיהֶם כְּפּוֹפוֹת לְתוֹךְ פְּפִיָּהֶם, עַד שֶׁיִּשְׁלִים שְׁלִיחַ-צַבּוֹר ה'הודאה'¹⁵, וּמְחַזְרִין פְּנִיָּהֶם כְּלפִי הָעָם, וּפּוֹשְׁטִין אֲצָבְעוֹתֵיהֶן, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם¹⁶ כְּנֶגֶד כַּתְּפֵיהֶם וּמִתְחִילִין¹⁷ "יְבָרְכְךָ", וְשְׁלִיחַ-צַבּוֹר מְקַרֵּא אוֹתָם מְלֵה מְלֵה, וְהֵם עוֹנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲמֹר לָהֶם" - עַד שֶׁיִּאֲמְרוּ¹⁸. כְּשֶׁמְשַׁלְּמִין פְּסוּקִים רַאשׁוֹן¹⁹, כָּל הָעָם עוֹנִין 'אֶמֶן'. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וּמְקַרֵּא אוֹתָן פְּסוּקִים שְׁנֵי מְלֵה מְלֵה, וְהֵם עוֹנִים, עַד שֶׁמְשַׁלְּמִין פְּסוּקִים שְׁנֵי, וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אֶמֶן', וְכֵן בְּפִסּוּקִים שְׁלִישִׁי.

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובוטל המיוחד לכך. ונזכר במשנה (מידות פרק ב, משנה ו). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רווחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה'חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קרית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכן הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל

לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. פיצד ברפת כהנים במקדש? הכהנים עולין לדוכן³⁸ אחר שישלימו הכהנים עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על-גבי ראשיהן³⁹ ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול, שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ⁴⁰, ואחד מקרא אותן מלה מלה פדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו שלשה הפסוקים. ואין העם עוניין⁴¹ אחר כל פסוק, אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלימו, כל העם עונים: "ברוך יי אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם"⁴².

(38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לו) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב). (42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוהיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו אומר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכך מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

י. ואומר את השם בכתבו, והוא השם הנגהה⁴³ מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפרש⁴⁴ האמור בכל מקום⁴⁵; ובמדינה אומרים אותו ככנויו, והוא באל"ף דל"ת, שאין מזכירין את השם בכתבו אלא במקדש בלבד⁴⁶; ומשמת שמעון הצדיק⁴⁷, פסקו הכהנים מלברך בשם המפרש אפילו במקדש, כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ושאנינו הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה

(ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". (31) והטעם: שמא תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובינתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגרייז מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שיורי כנסת הגדולה").

ז. כשיהיו הכהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם ולא יסוחו דעתן³³, אלא יהיו עיניהם פגוד הארץ, פעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתפל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם, כדי שלא יסוחו דעתם³⁴; אלא כל העם מתפנין לשמע הברכה³⁵, ומקונים פניהם פגוד פני הכהנים ואינם מביטים בפניהם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחת"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - עיניו כחות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אם היה הכהן המברך אחד, מתחיל לברך מעצמו³⁶, ושלית-צבור מקרא אותו מלה מלה כמו שאמרנו. היו שנים או יותר - אינן מתחילין לברך עד שיקרא להם שלית-צבור³⁷ ואומר להם: כהנים! והם עונין ואומרים "יברכה", והוא מקרא אותן מלה מלה על הסדר שאמרנו.

(36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחד. ומפסוק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמין. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמר'?" תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורה בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "רואה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עולם⁵⁷. וקדם שיחזיר פניו לברך את העם, מברך: 19
 "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו 20
 בקדשיו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל 21
 באהבה"⁵⁸, ואחר-כך מחזיר פניו לצבור ומתחיל 22
 לברכם. וכשמחזיר פניו מן הצבור אחר שמשלים, 23
 אומר: "עשינו מה שגזרת⁵⁹ עלינו, עשה עמנו מה 24
 שהבטחתנו - השקיפה ממעון קדשך מן השמים 25
 וברך את עמך את ישראל". 26

(ראש השנה דף כח עמוד ב). (56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהרז"ו למדרש במדבר רבה פרשה י"א). (57) (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעשה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. (58) מכון על פי דברי הזוהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). (59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

יג. כשמחזירין הפהנים את פניהם לצבור לברכם, 27
 וכשמחזירין פניהם מן הצבור אחר שמברכין - לא 28
 יחזירו אלא על דרך ימין בכל מקום. וכן כל פנות 29
 שיהיה אדם פונה, לא יהיו אלא על דרך ימין⁶⁰. 30

(זבחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים-ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

יד. במקדש מברכין ברכת פהנים פעם אחת ביום - 31
 אחר תמיד של שחר, באין ועומדין על מצלות 32
 האולם⁶¹ ומברכין, בדרך שאמרנו⁶². אבל במדינה 33
 מברכין אותה אחר כל תפלה, חוץ ממנחה, כמו 34
 שאמרנו⁶³. בכל מקום משתדלין⁶⁴ שיהא המקרא 35

לתלמידיהם ובניהם ההגונים, אלא פעם אחת לשבע 1
 שנים; כל זה גדלה לשמו הנכבד והנורא⁴⁷. 2

(43) המבוטא. (44) (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). (45) (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצוון להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). (46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. (47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

יא. אין ברכת פהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון 3
 הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל". כך 4
 למדו מפי השמועה⁴⁸ ממשא רבנו, עליו השלום: 5
 "כה תברכו" - בעמידה, "כה תברכו" - בנשיאת 6
 כפים, "כה תברכו" - בלשון הקדש⁴⁹, "כה תברכו" 7
 - פנים כנגד פנים⁵⁰, "כה תברכו" - בקול רם⁵¹, 8
 "כה תברכו" - בשם המפורש⁵², והוא שיהיה 9
 במקדש⁵³, כמו שאמרנו⁵⁴. 10

(48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). (49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו בקול, והתורה וודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. (50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. (51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). (52) שנאמר "ושמו את שמי" וגו' שמי המיוחד לי. (53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. (54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א).

יב. אין הפהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה 11
 על שלשת הפסוקים⁵⁵, כגון: "ה' אלהי אבותכם 12
 יסוף עליכם ככם אלף פעמים", וביצא בה - לא 13
 בקול רם ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על 14
 הדבר". בשעה שכל פהן עולה לדוכן, קשהוא עוקר 15
 רגליו לעלות, אומר: "יהי רצון מלפניך יי אלהינו, 16
 שתהיה ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל 17
 ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול⁵⁶ ועון מעשה ועד 18

- 1 אותן ישראל, שנאמר: "אמור להם" - מפלל שאין
2 המקרא מהם.

(4 כפופות. (5 עקומות לצדיהן. (6 שידי מלאות בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, לט) מבאר רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח. (7 ויסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ז. (8 מגילה כד, ע"ב: "זבלגן לא ישא את כפיו" ומפרש רבינו: שרירו יורד על זקנו, כפירוש הערוך. ורש"י פירש שם: עניו זולפות דמעה. ומן הכסף-משנה חוקר לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחשו איפוא להסתכלות העם במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים. ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר. (9 רגיל וידוע לבני עירו. (10 צבע כעין התכלת. (11 שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז, מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

- ג. העברה כיצד? פהן שהרג את הנפש, אף-על-פי
שעשה תשובה, לא ישא את כפיו¹², שנאמר:
"ידיכם דמים מלאו", וכתוב: "ובפרשכם פפיכם"¹³
וגו'. וכהן שעבד פוכבים - בין פאנס, בין בשגנה¹⁴
- אף-על-פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו
לעולם, שנאמר: "אף לא יעלו פהני הבמות"
וגו'¹⁵; וברכה פעבודה היא, שנאמר: "לשרתו
ולבשרו בשמו"¹⁶. וכן פהן שהמיר¹⁷ לעבודת פוכבים
ומזלות - אף-על-פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו
לעולם¹⁸. ושאר העבדות אין מונעין.

(12 ברכות לב, ע"ב. (13 כיון רבינו לומר שידיים המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ר"ה כו). וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את החינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוה, ועוד שמא היה התינוק "נפל" (שלא כלו לו חדשיו), או שמא הרוח בלבטלו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה (הגהות מיימוניות). (14 שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15 הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16 הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח). ומן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד). שהכהנים שאנסום מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" (הגהות אדרת; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים-ב כג, ה): והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17 כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום

(61 הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתיים עשרה מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). (62 לעיל הלכות ט"י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה ט אומר רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג"ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים בעלי מומין (שאין מום בידיהם, מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין) נושאים כפיהם על וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד, (63) לעיל (הלכה א). (64 ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" (הגהות מיימוניות).

פרק חמשה-עשר

(1) שישה דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

- א. שישה דברים מונעין נשיאת כפיים: הלשון,
והמומין, והעברה, והשנים, והזין, וטמאת הידים.
הלשון כיצד? העלגים שאין מוציאים את האותיות
בתקונן, כגון שקורין לאלפין עניין² ולעניין
אלפין, או ל'שבט' סבלת³, וכיצא כהן - אין
נושאים את כפיהן. וכן כבדי-פה וכבדי-לשון, שאין
דבריהם נקרים לכל, אין נושאים את כפיהן.

(2) מגילה כד, ע"ב. וראה בבאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפין לעינין, אבל בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול אצלנו (ט"ז, לאו"ח סי' קכח, ס"ק ל). (3) על-פי דברי הכתוב (שופטים יב, ו).

- ב. המומין כיצד? פהן שיש מומין בפניו או בידיו
או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות⁴ או
עקושות⁵, או שהיו ידיו בהקניות⁶ - לא ישא את
כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו. מי שהיה יריר יורד
על זקנו⁸ בשעה שהוא מדבר, וכן הסומא באחת
מעניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש⁹ בעירו
והכל היו רגילים בזה הסומא באחת מעניו או בזה
שרירו זב - מתר, לפי שאין מסתכלין בו. וכן מי
שהיו ידיו צבועות אסטיס¹⁰ ופואה¹¹, לא ישא את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילה קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. טמאת הידים כיצד? פהן שלא נטל את ידיו, לא
ישא את כפיו; אלא נטל את ידיו עד הפרק²⁸ בדרך
שמן קדשין לעבודה²⁹, ואחר כך מברך, שנאמר:
שאו ידיכם קדש וברכו את יי³⁰. והחלל³¹ אינו
נושא את כפיו, לפי שאינו בכהונתו³².

מקום חיבור היד והזרוע. (29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין קו:). (30) וכדברי התרגום שם: טולו ידיכון קודשא כהניא על דוכן קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט.). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ו, והוא ע"פ ה"זהרה" פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הבכור. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחורית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה - אינו צריך לטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחורית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תרע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אומר בפירושו: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה - לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה ניגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו תפלה (כסף-משנה). (31) שנולד מגרושה האסורה לאביו הכהן. (32) בקדושת כהונה (כתובות כד: ; סוטה מ.).

ו. פהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים³³
המונעין לנשיאת כפים, אף-על-פי שאינו חכם ואינו
מדקדק במצות, או שהיו הדברות מונעים³⁴ אחריו,
או שלא היה משאו ומתנו³⁵ בצדק - הרי זה נושא
את כפיו ואין מונעין אותו, לפי שזו מצות עשה³⁶
על כל פהן וכהן וכהן שראוי לנשיאת כפים, ואין
אומרים לאדם רשע: הוסף רשע והמנע מן המצות.

(33) המנויים למעלה בהלכה א. (34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון ודבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. (35) מסחרו. (36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

ז. ואל תתמה ותאמר: ומה תועיל ברכת הדייט
זה?³⁷ שאין קבול הברכה תלוי בפהנים, אלא
בהקדוש-ברוך-הוא³⁸, שנאמר: "ושמו את שמי על
בני ישראל, ואני אברכם" - הפהנים עושים מצותן
שנצטוו בה, והקדוש-ברוך-הוא ברחמי מברך את
ישראל כחפצו.

(37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מוננים אחריו.

עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז:
"אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו
ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר,
שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה
ב'תוספות' לסוטה לט.). שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה
נושא את כפיו, שכיון שחזר בתשובה חזר לקדושתו,
שהפסוק הנאמר במלכים ב' (כג, ט) לא הקפיד אלא על
עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי
הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל
מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר
כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי
לאותה בוששה, אוי לאותה כלמיה" וימנעו מעשות תשובה,
וכן אמרו (סנהדרין קג:): "כל האומר מנשה אין לו חלק
לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה
(קידושין כ:): "הואיל והלך זה ונעשה כהן לע"ז, אדחה אבן
אחר הנופל". וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת
קרח.

ד. השנים כיצד? פהן נער לא ישא את כפיו, עד
שיתמלא זקנו¹⁹. והיין כיצד? מי ששתה רביעית יין
בבת אחת, אינו נושא את כפיו עד שישיר את יינו
מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבודה²⁰. שטה
רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט
מים - מתיר²². ואם שטה יותר מרביעית, אף-על-פי
שהיה מזוג, אף-על-פי ששתאו בכמה פעמים - לא
ישא את כפיו, עד שישיר את יינו מעליו. וכמה היא
רביעית? אצבעים על אצבעים, ברם אצבעים וחצי
אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע
שמושחין²⁴ בו בכל התורה כלה²⁵ הוא הגודל²⁶,
והוא הנקרא בהן-יד²⁷.

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו
מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת
רבינו". ואין האיסור אלא שיברך ביחיד, אבל עם אחרים
יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת
הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס).
(20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א
בביאורנו. ובמסכת כריתות (יג:): אמרו: "רביעית יין בן
ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכת"י התימנים,
הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם.
שטה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבד פטור,
ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור,
בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא -
מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל
פ"ד ה"ז בביאורנו, שיעור רביעית ומדידתו.
(24) שמודרים, מדד ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן
"משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח'
ועוד) כתוב כאן: "שמודרים". (25) כגון עשרון שבמקדש,
ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות,
כמבואר בהל' בכורים פ"ו, ט"ו. (26) האצבע העבה שביד.
וראה שיעורו המדויק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט.
(27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"ב). ולדעת רש"י (ברכות לד.) הש"ץ מסיים תפילתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"ץ כהן לברך ('הגהות מיימוניות'). (50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. (51) כסדר רב עמרם גאון. ודעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ראה לעיל פרק יד ה"ב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת ('הגהות מיימוניות'). (52) אחרי כל פסוק מפסוקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכז, ס"ב).

יא. כֹהֵן שֶׁנִּשְׁאַ אֶת פִּיּו בְּבֵית־הַכֹּנֶסֶת, וְהֵלֵךְ לְבֵית־הַכֹּנֶסֶת אַחֵר וּמִצָּא צִבּוֹר שֶׁמִּתְפַּלְלִין וְלֹא הִגִּיעוּ לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים - נוֹשֵׂא יָדָיו לֵהֲנִי וּמְבָרְכֵן⁵³, וְאִפְלוּ בְּמָה פְעָמִים בִּיּוֹם⁵⁴. כֹהֵן שֶׁלֹא עָקַר רִגְלָיו מִמְקוֹמוֹ לְעֵלּוֹת לְדוֹכֵן בִּשְׁעָה שֶׁאִמְרָ שְׁלִיחַ־צִבּוֹר רְצִיחַ, שׁוֹב אֵינוֹ עוֹלָה בְּאוֹתָהּ תְּפִלָּה⁵⁵; אֲבָל אִם עָקַר רִגְלָיו לְעֵלּוֹת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹא הִגִּיעַ לְדוֹכֵן אֲלֹא אַחֵר עֲבוּדָה, הֲרִי זֶה עוֹלָה וּמְבָרְךָ⁵⁶.

(53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפנייהם ('הגהות מיימוניות'). (54) ר"ה כח, ע"ב. (55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). (56) סוטה, שם.

יב. כֹהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלָה לְדוֹכֵן - אֶף־עַל־פִּי שֶׁפִּטֵּל מִצִּוֹת עֲשֵׂה אַחַת⁵⁷, הֲרִי זֶה כְּעוֹבֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אָמַר לָהֶם", "וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי"⁵⁸. וְכָל כֹהֵן שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, אֵינוֹ מְתַבָּרֵךְ; וְכָל כֹהֵן הַמְבָרֵךְ, מְתַבָּרֵךְ⁵⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ".

(57) שהיא: "כה תברכו את בני". (58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלושה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממנוי המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא הענינים המצווים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה

(38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברכך? אני אברכך". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא בריונו בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב:): "כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ג'.

ח. עִם שֵׁהֶם אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה³⁹; וְהַעוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן⁴⁰, הֲרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴¹. וְאִם הִיָּתָה מִחֲצָה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הַמְתַּבָּרְכִים, אֲפֹלוּ הִיא חוֹמָה שֶׁל בְּרָזֵל - הוֹאִיל וּפְנִיָּהֶם מוֹל פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, הֲרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴².

(39) סוטה לח, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כדת. (40) ואין הם מכוונים לאחרי הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. (41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). (42) סוטה, שם.

ט. נִשְׂיָאת פָּפִים בַּעֲשָׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְיָן⁴³. בֵּית־הַכֹּנֶסֶת שֶׁפֶלֶן כֹּהֲנִים - כָּלֵם נוֹשְׂאִים אֶת פִּיָּהֶם; וְלָמִי הֵם מְבָרְכִים? לְאַחֲיהֶם שֶׁבִּצְפּוֹן וְלְאַחֲיהֶם שֶׁבְּדִרוֹם⁴⁴; וְמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם 'אֲמֵן'? הַנִּשְׂשִׁים וְהַטָּף⁴⁵. וְאִם נִשְׂאָרוּ שֵׁם עֲשָׂרָה כֹהֲנִים יוֹתֵר עַל אֵלוֹ שֶׁעָלוּ לְדוֹכֵן - הַעֲשָׂרָה עוֹנִין 'אֲמֵן' וְהַנִּשְׂאָר מְבָרְכִין⁴⁶.

(43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). (44) הנמצאים בשדות בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. (45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. (46) סוטה, שם. כלומר יש שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

י. צִבּוֹר שֶׁלֹא הָיָה כֹהֵן כֹהֵן, אֲלֹא שְׁלִיחַ־צִבּוֹר לְבִדּוֹ - לֹא יִשָּׂא אֶת כִּפְיוֹ⁴⁷; וְאִם הִיָּתָה הַבְּטָחָתוֹ⁴⁸ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כִּפְיוֹ וְחוֹזֵר לְתַפְּלוֹתוֹ - רִשְׁאִי⁴⁹. וְאִם אֵין לָהֶם כֹהֵן כָּלֵל - כִּשְׂיָגִיעַ שְׁלִיחַ־צִבּוֹר לִישִׁים שְׁלוֹם, אֹמֵר: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּרַכְנוּ בְּבִרְכָּה הַמְּשַׁלֶּשֶׁת בְּתוֹרָה הַפְּתוּכָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, הָאֲמִוְרָה מִפִּי⁵⁰ אֶהְרֵן וּבְנָיו כֹּהֲנִים עִם קְדוֹשְׁךָ, כְּאֲמִוִּר: יְבָרְכֶךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ. יֵאָר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִחַנֶּךָ. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשָּׂם לָךְ שְׁלוֹם. וְשָׁמוּ⁵¹ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם". וְאֵין הָעָם עוֹנִין 'אֲמֵן'⁵², וּמִתְחִיל וְאֹמֵר 'שִׁים שְׁלוֹם'.

(47) שמה יטעה ולא יוכל לחזור לתפילתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד.). (48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. (49) כדי שלא תתבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט"ז מרחשון – ספר אהבה – הלכות תפילין קמז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה, שנאמר "והיו לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך, יהו שתיים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש.

היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של יד, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל 'ספר אהבה', שעליו כתב הרמב"ם: "המצוות שהן תדירות שנצטוו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שב'ספר אהבה', על-פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני ש"י, כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמור להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאומרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב בלבד, איך אפשר לבטל מצות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידיהם להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמח וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הב"י (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (59 (סוטה לח:).

סליקו ה'לכות תפלה בסיעתא דשמיא

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶה פֶּרֶטָן: (א) לְהִיטֵּת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ. (ב) לְקַשֵּׁר עַל הַיָּד. (ג) לְקַבֵּעַ מְזוּזָה בַּפֶּתַח הַבָּיִת. (ד) לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. (ה) לְכַתֵּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שְׁנֵי לְעַצְמוֹ, כְּדִי שִׁיְהִי לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

ובאור קל מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

~ נקודות משיחות קודש ~

(א) להיות תפילין על הראש (ב) לקשר על היד.

ידועה הקושיא, מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: ב'מניין המצוות' שבריש ה'ל' תפילין, ב'ספר המצוות', בתחילת ה'ל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"ר - "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין כו".

ויבואר על-פי הצפ"נ שביאר שמצות תפילין של יד, היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע

- א. ארבע פרשיות אלו, שהן: "קדש לי"², "והיה
- פי יבאך יי"³ שבספר 'אלה שמות'⁴, ו"שמע"⁵,
- "והיה אם שמע" - הן שנכתבות בפני עצמן,
- ומחפין אותן בעור, ונקראים תפילין⁸. ומניחין אותן
- על הראש, וקושרין אותן על היד⁹. ואפלו קוצו¹⁰
- של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את כלן¹¹
- מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות פתקונן.

(2) שמות יג, א"י. (3) שם, יא, טז. (4) שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יבאך" שבספר דברים (ו, י). (5) שם, ד"ה. (6) שם, יא, יג-כא. (7) מכסים. (8) משורש "פלל", והתי"ו נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד:): שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:): אלו תפילין שבראש. (9) ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת

יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו ובדק בו".
 (26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו").
 (27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתובה, תוכל למחקו. (28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא עשוי מעץ, וב'זוהר' (פרשת תרומה דף קט). מצריך שהדיו יעשה מדברים הבאים מן העץ. (29) ספרים, תפילין ומזוזות. (30) חומצת הנחשת, ונקראת בלע"ז "ויטריאלו". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). (31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חינוך' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. (10) רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברש"י שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). (11) מנחות לד, ע"א.

1 ב. וכן שתי פרשיות שפמזוזה, שהן ש"מ,ע,
 2 "היה אם ש"מ"ע" - אפלו אות אחת משתי
 3 הפרשיות, אם חסר קצו, מעכב¹² מן התורה, עד
 4 שיהיו שתייהן נכתבות שלמות. וכן ספר-תורה
 5 שחסר אפלו אות אחת - פסול¹³.

(12) מנחות כט, ע"א. (13) שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

6 ג. עשרה דברים יש בתפילין, פלן הלכה למשה
 7 מסיני, וכלן מעכבין. לפיכך אם שנה באחת מהן,
 8 הרי התפילין פסולות. שנים הן בכתובתן, ושמונה
 9 בחפזן¹⁴ וקשירת רצועותיהן. ואלו הן השנים
 10 שפכתבתן: שפותבין אותן בדיו¹⁵, ושיהיו נכתבין
 11 על הקלף¹⁶.

(14) בעור הבתים המכסה את הפרשיות. (15) שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. (16) מבואר בסמוך ה"ז. וב'ירושלמי' מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

12 ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים¹⁷,
 13 או של זפת ושל שנה וכו' וכו' וכו', וגובלין¹⁸ אותו
 14 בשרף¹⁹ האילן ובמעט דבש²⁰, ולותתין²¹ אותו
 15 הרבה²², ודכין²³ אותו עד שיעשה רקיקין²⁴,
 16 ומכשין²⁵ אותו ומגניעין אותו. ובשעת כתיבה
 17 שורה במי עפצים²⁶ וכו' וכו' בו, וכותב בו; שאם
 18 תמחקנו, יהיה נמחק²⁷. וזהו הדיו, שמצוה מן
 19 המבחר²⁸ לכתב בו ספרים, תפילין ומזוזות. ואם כתב
 20 שלשון²⁹ במי עפצא ונקנתום³⁰, שהוא עומד ואינו
 21 נמחק, כשרים³¹.

(17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים וגוררים השחרורית (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים). (18) לשים. (19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. (20) שהדבש מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך "ויש לו ריר והרי הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו ה'ל' טומאת אוכלין פ"ז, ה"ד). (21) מרטיבים, ולשון "לתייתה" נזכרת בתלמוד (פסחים לו. ועוד). (22) בשרף האילן ובדבש. (23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). (24) דק כעוגות שטוחות. (25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא

ה. אם-כן, מה מעטה ההלכה, שנאמר למשה מסיני שיהיו כתובים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין,
 כגון האדם³² והירק וכו' וכו'; שאם כתב בספרים או בתפילין או במזוזות אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין, או בזהב³³ - הרי אלו פסולין.

(32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". (33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתובת תפילין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרוד את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגרוד ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה ההיא ('בית יוסף' או"ח סי' לב).

ו. שלש עורות הן: גויל, וקלף ודוכסוסטוס. כיצד?
 לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכו' וכו' וכו'³⁴
 מדברים שמכוצין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא הנקרא גויל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים ('תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחקקו אותו בעכו' לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיהיו שני עורות: אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הפער; ועבדו אותו במלח ואחר-כך בקמח, ואחר-כך בעפצא וכו' וכו' וכו'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכאן ואילך מפרש רבינו בפורטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

י. אין פותבין ספרים, תפלין ומזוזות על-גבי עור
בהמה טמאה ועוף וחייה הטמאים⁴⁵. אבל פותבין
על-גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים, ואפלו
נבלות⁴⁶ וטרפות⁴⁷ שלהן. ואין פותבין על-גבי עור
הדג הטהור, מפני הזהמא⁴⁸, שאין הזהמא פוסקת
בפבורה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מוותרים בפניו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחיים) איזה מהן משובח? הרי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפלין או של ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי, פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפלין - פסולין, שהפותי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²; לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו⁵³, אם עשהו הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העבדה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער, צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מח, ע"ב. (52) גיטין כג. ושם אמר גמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיהיה בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזוזה (תשובות הרמב"ם, ליפסאה, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות' ד"ה 'תפילין' שהביאו ראה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשרות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו מזוזה" מפני שאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה. (ראה ב'שירי קרבן' שם).

יב. הלכה למשה מסיני, שאין פותבין ספר-תורה

1 - זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול
2 הפער נקרא דוכסוסטוס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערות' ערך "דוכסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוכסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוגי ('תוספות' ב"ב יד.). ובכת"י התימנים, הגירסא בדברי רבינו: "זה החלק שממול השיער נקרא דוכסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

3 ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר-תורה
4 על הגויל³⁷, וכותבין במקום השער³⁸, ושהיה
5 כותבין התפלין על הקלף, וכותבין במקום הפער³⁹,
6 ושהיה כותבין המזוזה על דוכסוסטוס, וכותבין
7 במקום השער⁴⁰. וכל הפותב על הקלף במקום שער,
8 או שפתב בגויל ודוכסוסטוס במקום פער -
9 פסול⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח.). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתיבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת עט:), נמצא שכתובתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערות' הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבלי (שבת עט:).

10 ט. אף-על-פי שפך היא הלכה למשה מסיני, אם
11 כתב ספר-תורה על הקלף, פער; ולא נאמר גויל,
12 אלא למעט דוכסוסטוס, שאם כתב עליו הספר,
13 פסול⁴². וכן אם כתב את המזוזה על הקלף או על
14 הגויל, פער⁴³; לא אמרו על דוכסוסטוס אלא
15 למצוה⁴⁴.

(42) שבי'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רע"א ס"ג). (43) שבת עט, ע"ב: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתיבתן. (ראה לעיל ה"ג).

68 שם. (69) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו.

טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזוזה, ובשעת פתיבה לא היתה לו פונה⁷⁰, וכתב אזכרה⁷¹ מן האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך, הכותב את השם, אפלו מלך ישראל שואל בשלמו, לא ישכנו⁷³; הנה כותב שנים או שלשה שמות⁷⁴, הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב.

70) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעוד לא נכתבו, שפסולים העורות לכתובת אלו, וכאן משמענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד. (71) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם. (72) שם משמות הקב"ה. (73) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב. (74) שמא יסיח דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלמו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה).

טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא יתחיל מאות השם⁷⁶, אבל מתחיל הוא מאות שולפניו. שכח לכתב את השם פלו - תולה אותו בין השיטות⁷⁷. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי⁷⁸, פסול. ובשאר התבות אם שכח, פותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים? בספר-תורה, אבל במזוזה ותפילין, אין תולין בהן אפלו אות אחת; אלא אם שכח אפלו אות אחת, גונז מה שכתב⁷⁹ וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על מקום הגדר⁸⁰ ועל מקום המחק בכולן⁸¹.

75) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור והניח להם מקום ובהם לכתבם עכשיו בבת אחת. (76) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. (77) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושם תיפול הדיו על השם ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). (78) בין השורות, אבל לא בין הדפים. (79) מנחות ל, ע"ב. (80) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפילין ומזוזה: "והיו הדברים" בהיותן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי-אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או אות לאות. (81) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהכתובה לחה, והכתובה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכותב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:).

יז. כותבי ספרים, תפילין ומזוזות, אסור להם להפך

1 ולא מזוזה אלא בשרטוט⁵⁵; אבל תפילין אינן צריכין שרטוט⁵⁶, לפי שהן מחפין. ומתיר לכתב תפילין ומזוזה שלא מן הקתב, שהכל גורסין פרישיות אלו⁵⁷; אבל ספר-תורה, אסור לכתב אפלו אות אחת שלא מן הקתב⁵⁸.

(55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתובה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלה, והוא דק הרבה, ושם יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שירטוט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', או"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). (58) שאינו צריך לכתוב מתוך העתק ספר אחר ושגורות בפה, ולא יבוא לטעות בכתיבתן (מגילה יח:).

יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן אפיקורוס, ישפוט⁵⁹. כתבן כותי, או ישראל מומר⁶⁰, או מוסר ביד אנס⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו פסולין, ויגנזו, שנאמר: "ויקשרתם", "וכתבתם" - כל שמזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב⁶⁴. נמצאו ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ - יגנזו. נמצאו ביד כותי - פשרים⁶⁶. ואין לזקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנבן ולגזלן⁶⁷.

(59) שם. והטעם, שמא יטעה בחסרות ויתירות. (60) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ח). (61) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים: ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (62) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"ב). (63) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנהגת רק ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (64) שאינו בר חיוב מצוות. (65) וכתובת מזוזה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתובה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתובת המין (גיטין מה:). (66) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (67) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל.

יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן על-גבי עור בהמה, חיה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות שאינם מעבדין⁶⁸, או שכתב ספר-תורה ותפילין על עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

93) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזווה, כי הלא מזווה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:). 94) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאושר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. 95) לשון יוונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעמים "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להתרגם כל צרכה אלא יוונית", וחז"ל (מגילה ט): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיתו של יפת (היא לשון יוונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יווני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יוונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). 96) אותה שפה יוונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). 97) מנחות כט, ע"א. 98) שם, ע"ב: "רמי בר תמר, נפסקה לו רגל הוא"ו של זיהרג ה' כל בכור". אמרו לו: הבא תינוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "זיהרג" כלפי מעלה וקורא "זיהרג") ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "זיהרג" - כשר, אם "זיהרג" - פסול". 99) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע או"ח סי' לב, וב"טור, או"ח סי' ל"ו.

- 26 כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על-גבי הנקב¹⁰⁰. וכל
27 נקב שהדי' עוברת עליו אינו נקב, ומתיר לכתב עליו;
28 לפיכך מתיר לכתב על-גבי עור העוף שנתעבד¹⁰¹.
29 נקב העור אחר שנקב - אם נקב בתוך האות¹⁰²,
30 כגון תוך ה"א או תוך מ"ם, וכן בשאר אותיות,
31 כפ"ר¹⁰³. נקב בדרך¹⁰⁴ של אות עד שנופסקה - אם
32 נשתתיר ממנה¹⁰⁵ מלא אות קטנה¹⁰⁶, כשר; והוא¹⁰⁷,
33 שלא תדמה לאות אחרת¹⁰⁸; ואם לא נשתתיר ממנה
34 מלא אות קטנה - פסולה.

100) מלשון הכתוב (חבקוק ב, ב). 101) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. 102) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח.). 103) בקלף החלק שבפנים האות. 104) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. 105) רגל האות. 106) מהחלק שלמעלה מהנקב. 107) אות יו"ד. 108) ובלבד.

1 היריעה על פניה⁸², אלא פורש עליה בגד⁸³ או כופלה⁸⁴. 2

82) בין בספר-תורה בין בתפילין ומזווה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכותב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזווה אסור מפני ש"סדרן מעכב". 83) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח.). 84) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם). ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז).

3 יח. ספר-תורה, תפילין ומזווה, שאמר הסופר אחר
4 שיעצאו מתחת ידו: לא כתבתי האזכרות שבהן
5 לשמן! אינו נאמן לפסלן⁸⁵, אבל נאמן הוא להפסיד
6 כל שכרו⁸⁶. ולמה אינו נאמן לפסלן? ⁸⁷ שמה לא
7 נתפון אלא להפסיד על הלוקח⁸⁸ או על זה
8 ששכרו⁸⁹, ודומה⁹⁰ שאינו מפסיד באמירה זו אלא
9 שכן האזכרות⁹¹. לפיכך אם אמר: ספר-תורה זה או
10 תפילין אלו, עורות שלהן אינם מעבדות לשמן! -
11 מתוך שגאמן להפסיד שכרו, נאמן לפסלן, שהרי
12 הפל יודעים, שאם אין העורות מעבדין לשמן, אין
13 שכן לו כלל⁹².

85) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו. 86) שמה נתכוין להקניט את הלוקח. 87) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. 88) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכרו, יהא נאמן לפסלן? 89) שמתכוין לצערו. 90) לכתוב בשבילו. 91) והוא חושב וטועה. 92) שאינו יודע שיפסיד כל שכרן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן.

14 יט. אין כותבין תפילין ומזווה, אלא בכתב
15 אשורית⁹³. והתירו בספרים לכתב אף ביוני⁹⁴ בלבד.
16 ויכבד נשקע⁹⁵ יוני מן העולם ונשתבש ואבד, לפיכך
17 אין כותבין היום שלשמן אלא אשורית. וצריך
18 להזהר בכתבתן, כדי שלא תדבק אות באות, שכל
19 אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסול⁹⁶.
20 וכל אות שאין התינוק, שאינו לא חכם ולא סכל,
21 יכול לקרותה - פסול⁹⁷. לפיכך צריך להזהר בצורת
22 האותיות, שלא תדמה היו"ד לוא"ו ולא ו"ו ליו"ד,
23 ליו"ד, ולא כ"ף לבית"ל ולא בית"ל לכ"ף, ולא דל"ת
24 לרי"ש ולא רי"ש לדל"ת, וכן כל פיוצא בזה⁹⁸, עד
25 שיריץ כל הקורא בהן⁹⁹.

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ז

פרק ענין

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

א. ביצד כותבין את התפילין של ראש? כותבין ארבע פרשיות על ארבע קלפין³, וגוללין כל אחד ואחד לבדו, ומניחין אותן בארבע בתיים, שהן מחברין⁴ בעור אחד⁵. ושל יד, כותבין אותן הארבע פרשיות בארבע דפין⁶ על קלף אחד, וגוללו כמין ספר-תורה מסופו לתחלתו⁷, ומניחו בבית אחד⁸.

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) מנחות דף על עמוד (ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב"ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלשה זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שיניחם בבתים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחור ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתובת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לז עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

ב. וצריך להזהר בפרשיות, שאם עשה הסתומה⁹ פתומה¹⁰ או הפתומה סתומה, פסלן. ושלש פתומה¹¹ הראשונות כלן פתומות, ופרשה אחרונה, שהיא ויהי אם שמע, סתומה.

(9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. (10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א"ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

ג. וצריך להזהר במלא וחסר, עד שיהיו ארבעתן כתובות כמו שהן כתובות בספר תורה הבדוק¹¹;

שאם כתב החסר¹² מלא¹³, פסול, עד שימחק היתר¹⁴; ואם כתב המלא חסר, פסול ואין לו תקנה¹⁵. ואלו הן החסרות והמלאות שיש בארבע פרשיות אלו:

(11) מוגה משגיאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "ביאך" במקום "ביאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושלאחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגזרו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

ד. פרשה ראשונה: קדש לי כל בכור' - מלא, 'בכור' - מלא, 'בחוק' - חסר, 'הוציא' - מלא, 'צאים' - חסר וא"ו, 'ביאך' - מלא, 'והאמרי' - חסר, 'והיבוס' - מלא, 'לאבתיך' - חסר וא"ו, 'העבדה' - חסר, 'מצת' - חסר, 'השביעי' - מלא, 'מצות' - מלא, 'שאר' - חסר, 'גבלך' - חסר, 'בעבור' - מלא, 'לאות' - מלא, 'ולפרון' - מלא, 'עניניך' - מלא, 'תורת' - מלא, 'הוצאך' - חסר ו"ד, 'החקה' - חסר, 'למועדה' - מלא.

ה. פרשה שנייה: ויהי כי יבאך' - חסר וי"ד, 'לאבתיך' - חסר וא"ו, 'חמר' - חסר, 'בכור' - מלא, 'בחוק' - חסר, 'הוציאנו' - מלא, 'ויהרג' - חסר, 'בכור' - מלא, 'מפכר' - חסר, 'ועד בכור' - מלא, 'זבח' - חסר וא"ו, 'וכל בכור' - מלא, 'לאות' - מלא, 'דכה' - כתוב בה"א, 'לטוטפת' - חסר וא"ו תנינא, 'עניניך' - מלא, 'בחוק' - חסר, 'הוציאנו' - מלא.

ו. פרשה שלישית: שמע' - עי"ן של שמע' גדולה, דל"ת של אחד גדולה¹⁶, מאדך' - חסר, לבניך' - מלא, בביתך' - מלא יו"ד שנייה, ובקומך' - מלא, לאות' - מלא, ירך' - חסר, לטוטפת' - חסר שני ואו"ו, עניניך' - מלא, מזוזות' - חסר וא"ו ראשונה, ביתך' - מלא יו"ד שנייה, ובשעריך' - מלא.

(16) רומז לתיבת עד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י'): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

ז. פרשה רביעית: ויהי אם שמע' - חסר, מצותי' - מלא, בואו אחת, יורה' - מלא, ומלקוש' - מלא, ויתרשך' - חסר וא"ו, והשתחויתם' - מלא,

עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח הבתים ולברוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוסי התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה נותר כל הצבת.

יא. הפותב תפילין בכתב-ידו, או שלקחן מן הממחה³¹ או משאר אדם, ובדקן והחזירן לעורן - לעולם אינו צריך לבדקם פעם אחרת, ואפילו לאחר כמה שנים; כל זמן שחפזין שלם, הרי הן בחזקתן, ואין חוששין להן שמא נמחקה אות מתוכן או שנקבה. הלל הזקן היה אומר: אלו משל אבי אמאי!³²

(31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י, הלכה א) ולא בדקתין מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פרק שלישי

(1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

א. שמונה הלכות יש במעשה התפילין², פלן הלכה למשה מסיני, ולפיכך פלן מעבדות, ואם שנה באחת מהן, פסל. ואלו הן: ושיהיו מרצועות, וכן תפירתן³ ברצועה, ואצלסונן ברצועה⁴, עד שיהיה להן ארבע זויות שוות⁵; ושיהיה בעור של ראש צורת שיי⁶ ממיזן ומשמאל⁷; ושיכרך הפרשיות במטלית⁸; ושיכרך אותן בשער⁹ מעל המטלית, ואחר-כך מכניסן בבתיהן; ושיהיו תופרין אותן בגידין¹⁰; ושעושין להן מעברת¹¹ מעור החפוי, שתפנס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת בתוף תוכר¹² שלה; ושיהיו הרצועות שחרות¹³; ושיהיה הקשר שלהן¹⁴ קשר ידוע, פצורת דלת¹⁵.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתובת

1 'יבוליה' - מלא, 'הטבה' - חסר, 'נתן' - חסר, 'אתם' - חסר, 'לאות' - מלא, 'לטוטפת' - חסר וא"ו
3 שניה, 'ענייכם' - מלא, 'אתם' - חסר, 'בביתך' - בלא יו"ד שניה, 'ובקומך' - מלא, 'מזוזות' - מלא, 'ביתך' - בלא יו"ד שניה, 'ובשעריך' - מלא, 'לאבתיכם' - חסר וא"ו¹⁷.

(17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד).

7 ח. וצריך להזהר בתגין¹⁸ של אותיות, והן כמו זיגין¹⁹ וקופות¹⁹ שיש להם תג, כמו שהן²⁰ כתובין בספר-תורה²¹. ואלו הן האותיות המתקנות שבארבע פרשיות אלו.

(18) בכתרים. (19) אות זיגין וקופה. (20) התגים. (21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימוש רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "חשובות רבינו".

ט. פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד, והיא מ"ם סתומה של מ"מים, עליה שלש זיגין. פרשה שניה יש לה חמש אותיות, וכל אחת מהן ה"א, ועל כל ה"א מתמשתן ארבע זיגין. והן: ה"א של ונתנה, וה"א ראשונה וה"א אחרונה של יהקשה, וה"א של ויהרג, וה"א של ידכה. פרשה שלישית יש בה חמש אותיות, ואלו הן: קו"ף של 'ובקומך' יש עליה שלש זיגין, וקו"ף של 'יקשרתם' יש עליה שלש זיגין, וטי"ת-טי"ת-פ"א של 'לטוטפת', על כל אחת משלשתן ארבע זיגין. פרשה רביעית יש בה חמש אותיות: פ"א של 'ואספת' יש עליה שלש זיגין, ותיו של 'ואספת' יש עליה זיגין אחת, וטי"ת-טי"ת-פ"א של 'לטוטפת', על כל אחת משלשתן ארבע זיגין. כל האותיות המתקנות - שש עשרה. ואם לא עשה התגין, או הוסיף וגרע בהן - לא פסל.

י. הלוקח תפילין ממי שאינו ממחה²², צריך לבדקן²³. לקח ממנו מאה קציצות²⁴, בודק מהן שלש קציצות; או שתיים של ראש ואחת של יד, או שתיים של יד ואחת של ראש²⁵ - אם מצאם בשרים, החזק זה האיש²⁶, והרי כלן בשרים ואין השאר צריך בדיקה²⁷; ואם לקחם צבתים²⁸ צבתים, פלן צריכות בדיקה²⁹, שחזקת הצבתים, מאנשים הרבה לקוחים³⁰.

(22) שאינו בקי בכתובת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתכנס בו הרצועה כמו תופר, והוא הנקרא מעפרת.

(19 דפוס. 20 רוחותיו.)

ד. וכיצד עושין תפלין של יד? לוקחין עץ מרבע, ארפו פרחבו, ויהיה גבהו פאצבע, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמם עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העין, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרין מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תופר, מקום הרצועות.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניסין פרשה אחרונה²¹, שהיא 'ויהי אם שמוע', בבית ראשון, שהיא על ימין המניח; ושמוע' סמוכה לה; ויהי פי יבאף' - בבית שלישי, סמוכה לשמוע'; וקדש לי' בבית רביעי, שהיא לשמאל המניח תפלין - כדי שהיא הקורא שלפניו²², פני המניח, קורא²³ על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם החליף סדור זה - פסולות²⁵.

(21 לסדר כתיבתה בתורה. (22 ובנוסח אחר: "שלפניו". (23 מימינו לשמאלו. (24 שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:) וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחת הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הויות (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השינויים של קדש, שמוע, סמוכות לשינוי שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפילין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפילין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שיניח של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25 מנחות, שם.

ו. תפלה של יד, פותחם בארבעה דפין²⁶, בעור אחד

התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמנות הדברים המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל (פ"א, ח"ג). (3) שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ח:): כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7) ע"פ סדר תפילין לגאונים, הנקרא "שימושא רבה". (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב). (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונזכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תוברות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). ושלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (15) על-פי "שימושא רבה".

ב. כיצד עושין תפלין של ראש? לוקחין עץ מרבע ארפו פרחבו ונגבהו. ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין כף כלום. ואין מקפידין אלא על ארפו שהיא כרחבו. וחופרין בו שלשה חריצין, כדי שיעשה לו ראשים, כגון זה ולוקחין עור, ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העין, ומכניסין את העור בין כל חריץ וחריץ, ומכמשים¹⁶ אותו והוא רטב¹⁷ מכאן ומכאן, עד שעושין בו דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח תפלין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניח¹⁸.

(16) מקמטים אותו בצבת. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ "שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אדירים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה אדירים; וכתיבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).

ג. ומניחין את העור על העין עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גפי האמם¹⁹ של עין, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויין. ומכניסין פרשה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ז מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין של יד בין של ראש"

בכל מקום הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לשל יד, מהטעם שהתבאר לעיל (ריש פ"א), אבל בהלכות המדברות אודות שניהם יחד, פעמים שמקדים של יד לשל ראש.

(ענ"פ ל"ק"ש חלק ל"ט עמוד 22 הערה 7)

40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) שעושה ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים עשרה בין כולן - כנגד שנים עשר שבטי ישראל. (43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעונותינו) שהן יהודה ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים, שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון ואחת לצד התחתון.

יא. וצריך שיגיע החריץ⁴⁶ של תפילין של ראש עד מקום התפר⁴⁷. ואם היה החריץ נפרד⁴⁸, כדי שיהיו ארבעה ראשין נראין לכל, ואף-על-פי שאין החריץ מגיע למקום התפר - פשרות. ואם אין חריץ נפרד - פסולות⁴⁹. וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על-גבי העור חוט או משיחה⁵⁰, להבדיל בין בית לבית. ומנהג פשוט, להעביר גיד מגידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשפתן.

46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב. (50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

יב. וכיצד עושין הרצועות? לוקחין רצועה של עור, רחבה כארץ השעורה⁵¹; ואם היתה רחבה מזו השעור, פשרה. וארץ רצועה של ראש - כדי שתקיף את הראש, ויקשר ממנה הקשר⁵², ותמתח שתי הרצועות מפאן ומפאן, עד שיגיעו לטבור או למעלה ממנו מעט⁵³. וארץ רצועה של יד - כדי שתקיף את הזרוע, ויקשר ממנה הקשר⁵⁴, ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית, ויכרך ממנה על אצבעו שלש⁵⁵ פריכות ויקשר⁵⁶. ואם היו הרצועות ארכות יותר על שעורים האלו - פשרות.

51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת "בא". (52) כמפורש בסמוך ה"ג. (53) וב'שמושא רבה' כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן ב'טור' או"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן (ד, ב). ונוהגים לכוון על הזרוע שש או שבע כריכות (שו"ע או"ח סי' כז). (55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות לה:) ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש

1 ארץ כספר-תורה²⁷, על סדורן בתורה²⁸, כגון זה אם 2 כתבן על ארבע עורות והכניסן בבית אחד, יצא, 3 ואינו צריך לדבקם²⁹.

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
-------------------	------------------	--------------	-----------------

ז. כשהוא גולל הפרשיות³⁰ - בין של ראש, בין של יד - גולל אותן מסופן לתחלתן³¹, עד שתמצא פשתפתח הפרשה, תקרא כל פרשה ופרשה מתחלתה עד סופה.

(30) להניחן בבתיהן. (31) כמו שאמרו במוזוה (שם, לא:): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ח. וכשמכניסין את הפרשיות בבתים שלהם, כורכין אותן במטלית, ועל המטלית שעצר³², ואחר-כך מכניסין אותן בבתיהן. ושער זה צריך להיות שער בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלחן³³. וכבר נהגו כל העם לכרכן בשער זנב³⁴ העגלים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימושא רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל (מעשה רוקח).

ט. כשתופרין את התפילין, אין תופרין אלא בגידין של בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן. לוקחין הגידין שיש בעקב³⁶ בהמה או החיה טהורים, והם לבנים; ואם הם קשים, מרכיין אותן באבנים וכיוצא בהן, עד שיעשו כפשתן, וטווין³⁷ אותן ושוזרין³⁸ אותן, ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר-תורה³⁹.

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים. (38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.

י. כשתופרין התפילין, תופרין אותן ברצוע. והלכה רווחת⁴⁰, שיהיו בכל צד⁴¹ שלש תפירות, עד שיהיו הכל שתיים-עשרה תפירות⁴², בין של יד, בין של ראש. ואם עשה התפירות עשר⁴³ או ארבע-עשרה⁴⁴, עושה. וכל התפירות, יהיה החוט שלחן סובב משתי רוחות⁴⁵.

(ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת ע"ט.). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן ('בית יוסף' או"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

טז. אין עושין התפילין, אלא ישראל, שעשיתן ככתיבתן⁷³, מפני השי"ן שעושין בעור⁷⁴, כמו שאמרנו⁷⁵. לפיכך אם חפץ הכותי או תפרן, פסולות. והוא הדין לכל הפסול⁷⁶ לכתבן, שלא יעשה אותן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשייה לעשייה ('בית יוסף' או"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחרין כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

יז. תפלה של ראש אין עושין אותה של יד⁷⁷, ושל יד עושין אותה של ראש⁷⁸, לפי שאין מורידין מקדשה תמורה לקדשה קלה⁷⁹. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד⁸⁰. במה דברים אמורים⁸¹? בשלכשן; אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם מעולם - אם רצה להחזירן ליד, מתיר⁸²; וכיצד עושין⁸³ טולה⁸⁴ עליה עור עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף משנה). (79) מנחות לר, ע"ב. ותפלה של ראש קדושתה חמורה שיש בה רובה של שדי, שי"ן בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל הל' תפילה פ"א ה"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עור שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכרה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

יח. תפילין שנפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שנפסקו שלש תפירות, אפלו

רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון "שלש" בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

1 יג. ומכניס רצועה של ראש בתוך⁵⁷ שלה, ומקיף במדת ראשו, וקושר קשר מרבע⁵⁸ כמין דל"ת. 2 וקשר זה צריך כל תלמיד-חכם ללמד⁵⁹. ואי אפשר להודיע צורתו בכתב, אלא בראית העין⁶⁰. וכן בשל 3 יד קושר קשר כמין יו"ד⁶¹, ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר, כדי שירחיב ויקצר בעת 4 שירצה לקשר על ידו.

(57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א. (58) כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). (59) חולין ס, ע"א. (60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג, כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין" כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי אפשר להודיעו אלא בראית העין ('האשכול', הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי' לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב). והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב.).

8 יד. הרצועות של תפילין - בין של ראש, בין של יד - פניהם החיצונים שחורים, וזו הלכה למשה מסיני⁶². אבל אחורי הרצועות, הואיל ומפפנים הן - 9 אם היו ירקות או לבנות, פשרות; אדמות לא יעשה, שפא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו⁶³; ולא יהיה 10 אחורי הרצועה לעולם, אלא כעין הקציצה⁶⁴: אם ירקה - ירקין, ואם לבנה - לבנים, ונוי הוא לתפילין, 11 שיהיו כלן שחורות, הקציצה והרצועה כלה⁶⁵.

(62) מנחות לה, ע"א. (63) שיאמרו גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו. (65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף' או"ח סי' לג).

16 טו. העור שמחפין בו התפילין⁶⁶ ושעושין ממנו הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף 17 הטהורים⁶⁷, ואפלו נבלות וטירפות⁶⁸ שלהן. ואם 18 עשה מעור טמאים, או שחפה תפילין בזהב - 19 פסולות⁶⁹. ועור הרצועה צריך עבוד לשמה⁷⁰. אבל בעור שמחפין בו, אינו צריך עבוד כלל; אפלו 20 עשהו מצה⁷¹, פשר; ומקומות הרבה נהגו לעשות 21 אותן בעור מצה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בביאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמוחו (ראה לעיל פ"א,

15 המקום שִׁמְחוּ שֶׁל תִּינוּק רֹפֶס² בּוֹ. וְצָרִיף לְכֹנֶן
16 אוֹתָם בְּאֶמְצַע, כְּדִי שִׁיְהִיו בֵּין הָעֵינַיִם³, וְיִהְיֶה
17 הַקָּשֶׁר⁴ בְּגִבֵּה הָעֶרְףָּה⁵, שֶׁהוּא סוֹף הַגִּלְגֻּלָּת.

2) רך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא כמונוגות באמצעו כנגד המקום שבין העיניים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג ה"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

18 ב. וְשֶׁל יָד, קוֹשֶׁר אוֹתָהּ עַל שְׁמָאלוֹ⁶, עַל הַקֶּבֶת⁷,
19 וְהוּא הַבָּשָׂר הַתּוֹפֶחֶת⁸ שֶׁבְּמַרְפֵּק, שֶׁבֵּין פֶּרֶק הַכַּתֵּף
20 וּבֵין פֶּרֶק הַזְרוּעַ; שֶׁנֶּמְצָא, כִּשְׁהוּא מְדַבֵּק מִרְפָּקוֹ
21 לְצִלְעָיו, תִּהְיֶה תַּפְלָה כְּנֶגֶד לְבָו, וְנִמְצָא מְקֻיָּם:
22 "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבְךָ"⁹.

6) מנחות לז, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שרוב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם יניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לז, ע"ב; מדרש נחומא פרשת "בא" אות יד).

23 ג. הַמְנִיחַ תַּפְלָה שֶׁל יָד עַל פֶּסֶד־יָדוֹ¹⁰, או שֶׁל רֹאשׁ
24 עַל מַצְחוֹ¹¹ - הָרִי זֶה דֶּרֶךְ צְרוּקִים¹². הָעוֹשֶׂה תַּפְלָתוֹ
25 עֲגֻלָּה כְּאֶגוֹז¹³, אֵין בָּהּ מַצְוָה כָּלִיל¹⁴. אֲטֵר¹⁵ מְנִיחַ
26 תַּפְלִין בְּיָמִינוּ, שֶׁהוּא שְׁמָאל שְׁלֹו. וְאִם הִיָּה שׁוֹלֵט
27 בְּשֵׁתִי יָדָיו, מְנִיחַ אוֹתָהּ בְּשְׁמָאלוֹ, שֶׁהוּא שְׁמָאל כָּל
28 אָדָם¹⁶. וּמְקוֹם קִשְׁיֶת הַתַּפְלִין¹⁷ וּמְקוֹם הַנֶּחֱתָן¹⁸,
29 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹⁹ לְמָדוּם.

10) כף, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (ישש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לז:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכוון כנגד בין העיניים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה (רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (15) מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו (נמוקי יוסף), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. (16) מנחות לז, ע"א. (17) על היד. (18) על הראש. (19) מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה שם).

30 ד. תַּפְלָה שֶׁל רֹאשׁ אֵינָה מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד²⁰, וְשֶׁל יָד

1 זוּ שְׁלֹא כְּנֶגֶד זוּ, הָרִי אֵלֹו פְּסוּלוֹת⁸⁷. בְּמָה דְּבָרִים
2 אֲמֹרִים? בִּישְׁנוֹת⁸⁸, אֲבָל בְּחֻדְשׁוֹת⁸⁹, כָּל זְמַן שִׁפְנִי
3 טְבִילָתִי⁹⁰ קְנֻמּוֹת, כְּשִׁרְוֹת⁹¹. וְאֵלֹו הֵן הַחֻדְשׁוֹת? כָּל
4 שְׁאוּחֲזִין מִקְצַת הָעוֹר שֶׁנִּקְרַע תַּפְרוֹ, וְתוֹלִין בּוֹ הַתַּפְלִין
5 וְהוּא חֲזָק וְאֵינוֹ נִכְרַת - הָרִי אֵלֹו חֻדְשׁוֹת; וְאִם אֵין
6 רְאוּי לְתַלּוֹת בּוֹ, אֲלֹא הוּא נִפְסָק - הָרִי אֵלֹו יִשְׁנוֹת.

85) המחברות את התיתורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף ה' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

7 יט. רְצוּעָה שֶׁנִּפְסְקָה, אֵין קוֹשֶׁרִין אוֹתָהּ⁹² וְאֵין
8 תּוֹפְרִין אוֹתָהּ, אֲלֹא מוֹצִיָּאָה וְגוֹנֶזָה וְעוֹשִׂין אֶהְרֶת⁹³.
9 וְשִׁוְרֵי הָרְצוּעָה⁹⁴ פְּסוּלִין, עַד שִׁיְהֶא אֶרְבֶּה וְרַחֲבָה
10 בְּשִׁעוֹר אוֹ יֵתֶר עָלָיו⁹⁵. וְלַעֲלוֹם יִזְהַר לִהְיוֹת פָּנָי
11 הָרְצוּעָה⁹⁶ לְמַעְלָה, בְּעֵת שֶׁקוֹשֶׁר⁹⁷ אוֹתָן עַל יָדוֹ וְעַל
12 רֹאשׁוֹ.

92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה ברא"ש ה' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פסולות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"של יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחורף לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פסולות (ראה 'טור' או"ח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"יב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): "ונוייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדקדקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', או"ח סי' כז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכתן; זמן הנחתן; מי הם הפטורים מהנחתן.

13 א. הֵיכָן מְנִיחִין תַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ? מְנִיחִין אוֹתָן עַל
14 הַקֶּדֶקֶד, שֶׁהוּא סוֹף הַשָּׁעַר שֶׁכְּנֶגֶד הַפְּנִים, וְהוּא

1 לא תשא שם ה' אלהיך לשוא. (28) שם: "סח מברך שמים".

2 ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפלו
3 חולץ ולובש במה פעמים ביום²⁹. וכל המצות פלן
4 מברך עליהן קדם לעשותן³⁰; לפיכך צריך לברך על
5 התפלה של יד אחר הנחה על הקברת, קדם
6 קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

7 (29 סוכה מז, ע"א. 30) מנחות לה, ע"ב. 31) שנאמר:
8 "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי
9 הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה
10 (כסף-משנה).

11 ח. כשחולץ אדם תפילין להצניען בכלי³², לא יניח
12 של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה
13 שהוא רוצה ללבושן יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא
14 שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של
15 ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה,
16 ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא
17 לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך
18 צריך להניח של יד למעלה, כדי שישפגע בה תחלה
19 וילבש על הסדר³⁷.

20 (32) בתיקן. 33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר
21 להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד
22 הימין כמנהגנו היום. 34) עזובה מידו ומניחה.
23 35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות
24 בין עיניך" (מנחות לו.). 36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ'
25 בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמתם את המצות (שמות יב,
26 יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין
27 מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם
28 באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". 37) שם, לג, ע"ב:
29 "עבורי דרעא אוטופתא אסור", וכפירוש רב האי גאון,
30 הובא ב'תוספות' שם.

31 ט. כלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו,
32 נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל³⁹; הכינו
33 ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא
34 נתקדש, והרי הוא חל פמו שהיה. ואסור לתלות את
35 התפילין - בין ברצועה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אבל
36 תולה הוא את הפיס שהתפילין מנחין בו.

37 (38) יחדו לכך. 39) סנהדרין מח, ע"ב. 40) דרך מקרה.
38 41) משום גנאי ובוזין (ברכות כד.). אבל בשעת הנחת תפלה
39 של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכך
40 הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין
41 בזה משום בזיון (ט"ז או"ח סי' מ).

42 י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר:
43 "מימים ימימה"⁴² - "חקה" זו היא מצות תפילין⁴³.
44 וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר:
45 "והיה לאות", ושבתות וימים טובים הן עצמן

1 אינה מעצבת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו
2 לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש
3 מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות
4 תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו
5 וצונו להניח תפילין".

6 (20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על
7 ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של
8 יד" (מנחות מד.). 21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני
9 תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז).
10 אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר
11 בסמוך ה"ה. 22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל
12 מד, ל): להניח ברכה אל ביתך 'בית יוסף' או"ח סי' כה),
13 וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום
14 ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים:
15 ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מערין" והר'
16 יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדעיה
17 הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח,
18 כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

19 ה. במה דברים אמורים²³? כשהניח אחת מהן²⁴,
20 אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא
21 "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של
22 ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך
23 חולץ של יד²⁶.

24 (23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". 24) כגון
25 שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. 25) ואינו מברך
26 עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתייהן (מנחות לו.
27 וכפירוש הרי"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא
28 משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ
29 ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי
30 המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא
31 הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות
32 הרמב"ם לפסיא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא
33 (ברכות פ"ו) וב"זהר" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם
34 גאון ורבינו-תם 'תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של
35 ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש
36 במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי
37 ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם
38 כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה
39 (רמ"א או"ח סי' כה). 26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו
40 לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתים.
41 ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל
42 ראשו, בין עיניו.

43 ו. מי שברך "להניח תפילין" וקושר תפילין של יד,
44 אסור לו לספר, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד
45 שניח של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך
46 לברך ברכה שניה, "על מצות תפילין", ואחר-כך
47 מניח של ראש²⁸.

48 (27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה:

10 יב. הָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרָאשׁוֹ, וְשָׁקְעָה עָלָיו
11 הַחֲמָה⁵⁰ וְקָדַשׁ⁵¹ הַיּוֹם⁵² - מְנִיחַ יָדָיו עָלֶיהֶן⁵³ עַד
12 שֶׁהוּא מְגִיעַ לְבֵיתוֹ וְחוֹלֵץ⁵⁴. הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית־
13 הַמִּדְרָשׁ⁵⁵ וּתְפִלִּין בְּרָאשׁוֹ, וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁵⁶ - מְנִיחַ
14 יָדָיו עָלֵיהֶן עַד שֶׁמְגִיעַ לְבֵיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בֵּית
15 סְמוּךְ לַחוֹמָה שֶׁמִּשְׁתַּמְרִין בּוֹ, מְנִיחַן שָׁם⁵⁷. וְאִם לֹא
16 חֲלָץ תְּפִלָּיו מִשְׁשָׁקְעָה הַחֲמָה, מְפָנִי שָׁלֹא הָיָה לוֹ
17 מְקוֹם לְשִׁמְרוֹן, וְנִמְצָאוּ עָלָיו כְּדֵי לְשִׁמְרוֹן - מִתְּרָם⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש ('מעשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו ('נמוקי יוסף'). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובלי שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניח בבית המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכן לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

18 יג. כָּל הַפֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פֶּטוּר מִתְּפִלִּין⁶⁰.
19 קָטָן שְׂוִידֵעַ לְשִׁמְרַת תְּפִלָּיו⁶¹ - אָבִיו לֹוֹקֵה לוֹ תְּפִלִּין,
20 כְּדֵי לְחַנּוּכוֹ בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעֲסִים, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יָכוֹל
21 לְשִׁמְרָם אֶת נִקְבֵּיוֹ אֲלֹא בְּצַעַר, פֶּטוּר מִן הַתְּפִלִּין⁶³.
22 וְכָל הַטְּמֵאִים כְּלָן, חִיבִין⁶⁴ בַּתְּפִלִּין כְּשֶׁהוֹרִים.
23 מְצֻטְעָר, וּמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבַּת וּנְכוּנָה עָלָיו, פֶּטוּר
24 מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, אֲסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ
25 מֵהֶן⁶⁵. כֹּהֲנִים בִּשְׁעַת הַעֲבוּדָה⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בִּשְׁעַת
26 שְׁאוּמְרֵם הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת
27 שְׁעוּמָדִים בַּמִּקְדָּשׁ⁶⁸, פֶּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן
28 הַתְּפִלִּין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. וב'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: 'רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו' כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכונן מלהסיח דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו. וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: 'תשמרו להקריב

1 אות⁴⁴. וּמֵאֵימָתִי זְמַן הַנִּחָתָה? מִשְׁיָרָא אֶת חֲבֵרוֹ
2 בְּרִחוּק אֲרָבַע אַמּוֹת וְנִפְרְהוּ⁴⁵, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק הקודם: 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך' וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמרו" מכוונת גם לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', ו'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום-טוב פ"ו, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה כסף-משנה כאן. (וב'שלטי הגיבורים' - להל' תפילין להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחן בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם מדברי ה'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד מתוך שמותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו בזוהר חדש' על הפסוק "לרית שמניך טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניחן בחול-המועד, 'ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחתן' ('בית יוסף', או"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירוהו (ירושלמי בר' א, ב).

3 יא. מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין קִדְּם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה, וְחִשְׁבָּה
4 עָלָיו - אֶפְלוּ הֵן עָלָיו כָּל הַלֵּילָה, מִתְּרָם⁴⁶; וְאֵין מוֹרִין
5 דְּבַר זֶה לְרַבִּים, אֲלֹא מִלְּמַדִּין אֶת הַפֶּל, שֶׁלֹּא יִגְיחוּ
6 תְּפִלִּין⁴⁷ עָלֵיהֶן בַּלֵּילָה, אֲלֹא יַחְלְצוּ אוֹתָן מִשְׁשָׁקְעָה
7 הַחֲמָה⁴⁸. וְכָל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע
8 הַחֲמָה, עוֹבֵר בְּלֹאוֹ, שְׁנֹאמֵר: "וְשִׁמְרָתָם⁴⁹ אֶת הַחֲקָה
9 הַזֹּאת וְגו' מִיָּמִים יָמִימָה".

(46) להשאירן מונחות על ראשו. (47) שלא ישאירן מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמא ישכח ויישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניחן עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

שָׁמָּא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים⁸⁸. בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? אֶפְלוּ
הַצֶּרֶךְ לְהִשְׁתִּין מִים, חוֹלֵץ תַּפְּלִיּוֹ בְּרוּחֹק אֶרֶבֶעַ
אֲמוֹת⁸⁹, וְגוֹלָלָן בְּבִגְדוֹ כְּמִין⁹⁰ סִפְר־תּוֹרָה, וְאוֹחֶזֶן
בִּמְיֻנּוֹ⁹¹ כְּנָגֵד לְבֹ; וְיִזְהַר, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה רְצוּעָה
יֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טֶפֶח⁹²; וְנִכְנָס וְעוֹשֶׂה צִרְקוּי⁹³,
וְכִשְׁנֵצָא, מִרְחִיק אֶרֶבֶעַ אֲמוֹת מִבֵּית־הַכֶּסֶּא
וְלֹבֶשֶׁן⁹⁴.

(86) לעשות בו צרכיו. ובתיכסאות האמורים בתלמוד, על פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתו, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס". (89) מבית־הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמו". (91) שלא יפלו מידו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית־הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית־הכסא (לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94) שם. וכל זה בבית־הכסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית־הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניח במקום המשתמר ('ספר המצוות').

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁹⁵? בְּבֵית־הַכֶּסֶּא הַקָּבֹועַ,
שָׁאִין נִיצוּצוֹת נִתְּזוֹת⁹⁶ עָלָיו; אֲבָל בֵּית־הַכֶּסֶּא
עֲרֵאִי⁹⁷, לֹא יִכְנָס בָּהֶן פְּשָׁהִם גְּלוּלִים⁹⁸, אֲלֹא חוֹלֵץ
אוֹתָן וְנוֹתֵן לְחֻבְרוֹ לְשִׁמְרוֹ. וְאִין מִי־רְגָלִים כְּלִין⁹⁹,
אֶפְלוּ בְּבֵית־הַכֶּסֶּא קָבֹועַ, אֲלֹא בִישִׁיבָה; וְאִם הִיָּה
עֶפֶר תַּחוֹתָן¹⁰⁰ - אֶפְלוּ בְּעִמְדָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמָקוֹם קָשָׁה,
יַעֲמֵד בְּמָקוֹם מְדֻרָּן¹⁰², כְּדִי שְׁלֹא יִתְּזוּ נִיצוּצוֹת
עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית־הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילים לבית־הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית־הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית־הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, או"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוּשׁ בַּתַּפְּלִין, וְהַצֶּרֶךְ לְבֵית־הַכֶּסֶּא לַעֲת־
עָרֵב, וְלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְלָבֶשֶׁן אַחֵר שְׁנֵצָא -
לֹא יִכְנָס בָּהֶם גְּלוּלִים בְּבִגְדוֹ, וְאֶפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִים

לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבנו, וראה בביאורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה בכהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

יד. חִיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ⁷⁰ בַּתַּפְּלִיּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו,
שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם אֶפְלוּ רִגַע אֶחָד, שֶׁקִּדְּשֵׁתָן
גְּדוּלָה מְקֻדֶּשֶׁת הַצִּיּוֹן⁷¹; שֶׁהַצִּיּוֹן אֵין בּוֹ אֲלֹא שֵׁם
אֶחָד⁷², וְאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד וְעֶשְׂרִים שֵׁם שֶׁל יו"ד
ה"א בְּשֵׁל רֹאשׁ, וְכַמּוֹתָן בְּשֵׁל יָד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשמטו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. "והיו לטוטפות בין עיניך" - ממשמש בשל ראש (או"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן־גדול שאסור היה לו להסיח דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה". (ראה סוכה ה.).

טו. תַּפְּלִין צִרְכִּין גּוֹף נָקִי, שְׁיִזְהַר שְׁלֹא תֵצֵא מִמֶּנּוּ
רוּחַ מְלֻמָּשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהֵם⁷³ עָלָיו. לְפִיכָךְ אֲסוּר
לִישֹׁן בָּהֶם, לֹא שְׁנַת קָבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרֵאִי; אֲלֹא אִם
הִנִּיחַ עָלֵיהֶן סוּדָר⁷⁴, וְלֹא הִתִּיהָ עִמּוֹ אִשָּׁה⁷⁵, יִשֹּׁן
בָּהֶם שְׁנַת עֲרֵאִי⁷⁶. וְכִיצֵד הוּא עוֹשֶׂה⁷⁷? מִנִּיחַ רֹאשׁוֹ
בֵּין בְּרִפְיוֹ⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשֹּׁן⁷⁹.

(73) שבת מט, ע"א. (74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו:). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ירדם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

טז. הִיּוֹ תַּפְּלִיּוֹ כְּרוּכִין בִּידוֹ⁸⁰, מִתֵּר לִישֹׁן בָּהֶם אֶפְלוּ
שְׁנַת קָבַע⁸¹. וְאִינוּ אוֹכֵל בָּהֶם, אֲלֹא אֲכִילַת עֲרֵאִי⁸².
אֲבָל אִם נִכְנָס לְסַעֲוֹדַת קָבַע, חוֹלֵץ⁸³ וּמַנִּיחָן עַל
שִׁלְחָנוֹ עַד שֶׁיִּטֵּל יָדָיו⁸⁴, וְאַחֲרֵיכָּךְ יִנִּיחֵם, וְיִכְרֹךְ עַל
מְזוֹנוֹ וְהוּא לְבוּשׁ בָּהֶן⁸⁵.

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן מעל ראשו אין קדושתן עליו, ואינם צריכים גוף נקי ('מגדול עזר'). וכן ב'פרישה' לאורח־חיים סי' מד). (82) ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף הסעודה. (85) שם.

יז. הִיָּה לְבוּשׁ תַּפְּלִין וְהַצֶּרֶךְ לְבֵית־הַכֶּסֶּא⁸⁶, לֹא יִנִּיחַ
הַתַּפְּלִין בַּחוּרִין⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְיִכְנָס,

עָרוֹתָי¹¹⁸ וְיִלְכֹּשׁ בְּגָדָיו. הַנּוֹשֵׂא מִשְׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ,
חֹלֶץ תְּפִלָּיו שֶׁל רֹאשׁ, עַד שֶׁיִּסְרֵי הַמִּשְׂאוֹי¹¹⁹
מֵעָלָיו; וְאִפְלוּ מִטְפַּחַת אָסוּר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שֵׁשׁ
בּו תְּפִלִּין; אֲבָל צוּנָף הוּא מִצְנַפְתּוֹ עַל תְּפִלָּיו¹²⁰.

(117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). (118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). (119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכהן גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדור המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד:).

כד. בֵּית שֵׁשׁ בּו תְּפִלִּין או סִפְרֵתוֹרָה, אָסוּר
לְשַׁמֵּשׁ בּו מִטָּתוֹ, עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם¹²¹ או יִנִּיחֵם בְּכָלִי,
וְיִנִּיחַ הַכָּלִי בְּכָלִי אַחֵר שֶׁאֵינוֹ כָּלִין¹²²; אֲבָל אִם הָיָה
הַכָּלִי הַשֵּׁנִי מְזֻמָּן לָהֶם - אִפְלוּ עֲשֶׂהָ כָלִים, בְּכָלִי
אֶחָד הֵן חֲשׂוּבִין. וְאִם הֵנִיחָן כָּלִי בְּתוֹךְ כָּלִי, מִתֵּר
לְהִנִּיחָן תַּחַת מְרֹאשׁוֹתָיו, בֵּין פֶּר לְכֶסֶת¹²³, שְׁלֹא
כִּנְיָד רֹאשׁוֹ, כְּדִי לְשַׁמְרָן¹²⁴, וְאִפְלוּ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ
בַּמִּטָּה.

(121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים (הגהות מיימוניות). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו (הערן). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד:).

כה. קִדְּשֵׁת תְּפִלִּין, קִדְּשָׁן גְּדוּלָּה הִיא, שֶׁכָּל זָמָן
שֶׁהַתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם וְעַל זֵרְעוֹ, הוּא עֲנֹ
וִירֵא-שָׂמִים, וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בְּשָׂחוּק¹²⁵ וּבְשִׁיחָה
בְּטֵלָה¹²⁶; וְאֵינוֹ מְהִרְהֵר מִחֻשְׁבוֹת רְעוּת, אֲלֵא מְפַנֶּה
לְבוֹ בְּדַבְרֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם
לְהִשְׁתַּדֵּל לְהִיטֵן עָלָיו כָּל הַיּוֹם¹²⁷, שֶׁמִּצְוָתוֹ כָּךְ
הִיא. אָמְרוּ עָלָיו עַל רֹב, תִּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּנּוּ הַקָּדוֹשׁ,
שֶׁכָּל יָמָיו לֹא רָאוּהוּ שֶׁהָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה
אוּ בְּלֹא צִיצִית אוּ בְּלֹא תְּפִלִּין¹²⁸.

(125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה, ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: "וגילו ברעדה" כתוב! אמר לו: תפילין אני מניח" (והן עדות שממשלת קוני עלי, רש"י שם), הרי שמסגולת התפילין לא להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר

בְּבֵית-הַפֶּסֶא קְבוּעָה¹⁰³. אֲלֵא פִּיֶּצֶד יַעֲשֶׂה? חֹלֶץ
וּמִנִּיחַ בְּכָלִין¹⁰⁴, אִם הָיָה בּו טֶפַח¹⁰⁵, או בְּכָלִי
שֶׁאֵינוֹ כָּלִין, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בּו טֶפַח¹⁰⁶, וְאוֹחֶז
הַכָּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס. וְכֵן אִם הִצְרֵךְ בְּלִילָה¹⁰⁷, מִנִּיחַן
בְּכָלִי, וְאוֹחֶז הַכָּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן. (104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. (105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג:), וכפירוש רב האי גאון, הובא ברבינו יונה' שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחוץ שלא יגנבו (שם).

כ. שִׁכַּח וְנִכְנַס לְבֵית-הַפֶּסֶא וְהוּא לְבוֹשׁ תְּפִלִּין¹⁰⁸,
מִנִּיחַ יָדוֹ עָלֵיהֶן עַד שֶׁיִּצְמַר עֲמוּד¹⁰⁹ רֹאשׁוֹ, וְיֹוצֵא
וְחֹלֶץ, אַחֲרֵי-כֵן נִכְנַס וְעוֹשֶׂה צָרְכּוֹ; שֶׁאִם נִפְסִיק
בְּעֲמוּד רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּגִדוּלִים בֵּין בְּקִטְנִים, יָבוֹא לְיָדֵי
חֲלָאִים שֵׁשׁ בֵּהֶן סָכְנָה גְּדוּלָּה¹¹⁰.

(108) על ראשו, בלתי גלויות בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. (109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החזון מביא את האדם לידי הדיוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזון - מביא את האדם לידי ירוקן" (עור פניו נהפך ירוק).

כא. שִׁכַּח וְשָׁמַשׁ מִטָּתוֹ בְּתְּפִלִּין, הִרִי זֶה לֹא יֵאָחַז,
לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצְיָה¹¹¹, עַד שֶׁיִּטֵּל יָדָיו וְיִטֵּלם,
מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדִים עֲסָקָנוֹת¹¹².

(111) בתי התפילין. (112) ושמא נגעו במקום הטינופת (סוכה כז: וברש"י).

כב. הִנְכַּס לְבֵית-הַמֶּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין
לְבוֹשֵׁין¹¹³, מִתֵּר לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין¹¹⁴; וּמְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם
עוֹמְדִין שָׁם, מְקַצֵּת עֲרָמִים וּמְקַצֵּת לְבוֹשֵׁין, אֵינוֹ
חֹלֶץ¹¹⁵ תְּפִלָּיו, וְאֵינוֹ מִנִּיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְכַתְּחָלָה;
וּמְקוֹם שֶׁבְּנִי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרָמִים, חֹלֶץ¹¹⁶ תְּפִלָּיו,
וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִנִּיחַ.

(113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולבוש חלוקו, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם ('קריית ספר').

כג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ¹¹⁷.
וְאִפְלוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, או בְּתוֹךְ אַרְבַּע
אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, צָרִיךְ לְחַלֵּץ תְּפִלָּיו, עַד שֶׁיִּצְרִיחַ
אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְכֹּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שֶׁיִּכְסֶּה

בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כזב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני" והיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

העיסור בשם רב עמרם גאון: ושאלתם ממנהג רבנן: כך ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי הישיבה שאין חולצין התפילין עד "כימי השמים על הארץ" של קריאת-שמע של ערבית ('הגהות מיימוניות'). ומפני שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא בשעת תפילה בלבד ('טור' אור"ח, סי' לז). (128) מגילה כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה). ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פי' קע"ח מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם.

1 כו. אף-על-פי שמצותן ללבושן כל היום - בשעת
2 תפילה יותר מן הכלל¹²⁹. אמרו חכמים: כל הקורא
3 קריאת שמע בלא תפילין, כאלו מעיד עדות שקר
4 בעצמו¹³⁰. וכל שאינו מניח¹³¹ תפילין, עובר בשמונה
5 עשרה; שהרי בארבע פרשיות צוה על תפילין של
6 ראש ועל תפילין של יד. וכל הרגיל בתפילין, מאריך
7 ימים¹³², שנאמר: "ה' עליהם יחיו"¹³³.

(129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידי ויניח תפילין ויקרא קריאת-שמע ויתפלל". (130) שם. מכין שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו "להניח" כהכרעת השולחן ערוך' וכמבואר לעיל. (132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

יום ש"ק י"ח מרחשון ה'תשע"ז

פרק חמישי

(1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזות יחיד למזוזות רבים.

20 ב. ומצוה לעשות רוח שבין פרשת 'שמע' ל'והיה
21 אם 'שמע' פרשה סתומה¹⁵; ואם עשה אותה
22 פתוחה¹⁶ - פרשה, לפי שאינה סמוכה לה מן
23 התורה¹⁷. וצריך להזהר בתגין¹⁸ שבה. ואלו הן
24 התגין שעושין במזוזה:

(15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה

8 א. כיצד כותבין את המזוזה? פותבין שתי פרשיות,
9 'שמע', 'והיה אם שמע', על דף³ אחד, ביריעה אחת.
10 ועושה לה רוח מלמטה ורוח מלמעלה כמו חצי
11 צפרדף⁴. ואם כתבה בשנים או בשלושה דפין - פרשה⁵.
12 ובלבד שלא יעשה כזב⁶, או כמו עגול⁷, או כקבה⁸.
13 ואם עשה קצת מאלה - פסולה⁹. כתבה שלא על
14 הסדר¹⁰, בגון שהקדים פרשה לפרשה - פסולה¹¹.
15 כתבה בשני עורות - אף-על-פי שתפרן, פסולה¹².
16 ספר-תורה שבלה ותפילין שבלו, אין עושין מהן
17 מזוזה¹³; ולא מן הגליונים¹⁴ של ספר-תורה, אין
18 פותבין עליו מזוזה, לפי שאין מורידין מקדשה
19 חמורה לקדשה קלה.

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת

להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרסויא ה', ואחד של סוריאה שר הפנים". (25) מזוזה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוהש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל ישישן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש ברוך הוא והשמירה תבוא מאלה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כוז"ו במוכס"ז כוז"ו" נגד ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פועט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

ה. ומצוה לכתב 'על הארץ' בשיטה אחרונה, בין בראש, בין (באמצע) השיטה. ונהגו כל הסופרים לכתב אותה בשתיים ועשרים שיטות, ועל הארץ בראש שיטה אחרונה. ואלו הן האותיות שבראש כל שיטה ושיטה על הסדר: ש"מ, ה', ה"דכ"ר, ל"ב"ד, ובשכ"ב, בין, ויהי³⁰, מצוה, בכל, יורה, ע"ב, פן, והשתחויתם, השמים, ואבדתם, ושמחתם, אתם, אתם, בדרך, ובשעריך, אשר, על הארץ.

(29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

ו. כשכופלין אותה, גוללין אותה מסוף השיטה לתחלתה³¹, עד שתמצא, כשיפתח הקורא לקרות, יקרא מראש השיטה לסופה. ואחר שגוללה, מניחה

בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתיחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו בכלן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייגין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פרשה ראשונה יש בה שבע אותיות, על כל אות מהן שלשה זייגין¹⁹. ואלו הן: ש"י, ע"ן, ש"ל ש"מ, ונו"ן ד'נפשה, ותרי זייגין של 'מזוזת', ותרי טית"ן של 'טטפת'. ופרשה שניה יש בה שש אותיות, על כל אות מהן שלשה זייגין. ואלו הן: גימ"ל של 'דגנך', ותרי זייגין של 'מזוזת', ותרי טית"ן של 'טטפת', וצדי"ק של 'הארץ'. ואם לא עשה תגין, או שהוסיף בהן או גרע מהן, לא פסל. ואם כתבה שלא כשרטוט²⁰, או שלא דקדק במלא וחסר, או שהוסיף מבפנים אפלו אות אחת - הרי זו פסולה²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייגין ואלו הן: שעטנ"ז גי"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואתם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מנהג פשוט, שכותבים על המזוזה מבחוץ, כנגד הרוח שפין פרשה לפרשה: שדי²²; ואין בזה הפסד, לפי שהוא מבחוץ. אכל אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים, או שמות קדושים²³, או פסוק או חותמות²⁴ - הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא; שאילו הטפשים, לא די להם שפלטו המצוה, אלא שעשו מצוה גדולה²⁵, שהיא יחוד השם של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו, כאלו הוא קמיע²⁶ של הגנת עצמן²⁷, כמו שעלה על לבם הסכל, שזהו דבר המהנה בהבלי העולם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"זהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שדי נטריקון שומר דת ישראל (כלבו). (23) אזכרות, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב

- 1 בְּשׂוֹפְרֹתָ³² שֶׁל קֶנֶה³³ או שֶׁל עֵץ או שֶׁל כָּל דָּבָר,
2 וּמִחֲבֵר אוֹתָהּ אֶל מְזוֹזַת הַפֶּתַח בְּמִסְמָר, או חוֹפֵר
3 בְּמְזוֹזַת הַפֶּתַח וּמִכְנִיס בָּהּ³⁴ הַמְּזוֹזָה.
4 וְקֵדָם שִׁיקְבָּעָהּ בְּמְזוֹזַת הַפֶּתַח, מִבֶּרֶךְ תְּחִלָּה:
5 "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
6 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מְזוֹזָה"³⁵. וְאֵינוּ מִבֶּרֶךְ מִשְׁעַת
7 פְּתִיבְתָּהּ, שֶׁקְבִיעֶתָה זוֹ הִיא הַמִּצְוָה³⁶.

- (31) (מנחות שם). (32) (שם), דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נבוכ הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזווה (מנחות שם).
8 ח. תְּלַאֲהָ בְּמִקְלָה³⁷ - פְּסוּלָה³⁸, שֶׁאֵין זוֹ קְבוּעָה.
9 הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדִּלְתָּ³⁹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁴⁰. הִפֵּר
10 בְּמְזוֹזַת הַפֶּתַח וְהַכְנִיס הַמְּזוֹזָה כְּמוֹ נֶגֶר, וְהִיא
11 כְּבָרִיחַ הַקָּרְשִׁים בְּטַבְּעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָה. הַעֲמִיק לָהּ
12 טַפַּח⁴² - פְּסוּלָה⁴³. חֲתַךְ קֶנֶה וְהַכְנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוֹזָה,
13 וְאַחֲרֵי־כֵן חֲבַר הַקֶּנֶה אֶל קָנִים אֲחֵרִים, וְהַעֲמִיד מִן
14 הַכָּל מְזוֹזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּמָה קְבִיעַת
15 הַמְּזוֹזָה לַעֲשִׂית מְזוֹזַת הַפֶּתַח⁴⁵.
(35) ר"ף הלכות מזווה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזווה.
8 ח. תְּלַאֲהָ בְּמִקְלָה³⁷ - פְּסוּלָה³⁸, שֶׁאֵין זוֹ קְבוּעָה.
9 הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדִּלְתָּ³⁹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁴⁰. הִפֵּר
10 בְּמְזוֹזַת הַפֶּתַח וְהַכְנִיס הַמְּזוֹזָה כְּמוֹ נֶגֶר, וְהִיא
11 כְּבָרִיחַ הַקָּרְשִׁים בְּטַבְּעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָה. הַעֲמִיק לָהּ
12 טַפַּח⁴² - פְּסוּלָה⁴³. חֲתַךְ קֶנֶה וְהַכְנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוֹזָה,
13 וְאַחֲרֵי־כֵן חֲבַר הַקֶּנֶה אֶל קָנִים אֲחֵרִים, וְהַעֲמִיד מִן
14 הַכָּל מְזוֹזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּמָה קְבִיעַת
15 הַמְּזוֹזָה לַעֲשִׂית מְזוֹזַת הַפֶּתַח⁴⁵.
(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזת הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזווה ברוחב המזווה ולא בגובה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזת הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזווה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזווה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזת הפתח בבית, וזה שקבע את המזווה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

- 16 ט. מְזוֹזַת הַיַּחֲדִיד נִבְדָּקָת פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ⁴⁶, וּמְזוֹזַת
17 רַבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בְּיוֹבֵל⁴⁸; שֶׁמָּא נִקְרָעָה⁴⁹ מִמֶּנָּה אוֹת
18 אַחַת אוֹ גַּמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בְּפִתְלִים,
19 מִרְקָבָת.
(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.
20 י. הַכָּל חֵיבִין בְּמְזוֹזָה, אֶפְלוּ נָשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹.

- א. עֲשֶׂה תְּנַאֲיִן יֵשׁ בְּבִית, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְחַיֵּב הָדָר בּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוֹזָה. וְאִם חָסַר תְּנַאֲיִ אֶחָד מֵהֶן, פְּטוּר מִן הַמְּזוֹזָה. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁהִיָּה בּוֹ אֲרָבַע אֲמוּת² עַל אֲרָבַע אֲמוּת³ או יֵתֶר, וְשֶׁתְּהִיָּנָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוֹזוֹת⁴, וְהִיָּה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תִּקְרָה⁶, וְהִיּוּ לוֹ דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר,
(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.
2 על עשרה תנאים יש בבית, ואחרי-כך יתחייב הדָר בו לעשות לו מזווה. ואם חָסַר תְּנַאֲיִ אחד מֵהֶן, פְּטוּר מִן הַמְּזוֹזָה. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁהִיָּה בּוֹ אֲרָבַע אֲמוּת² עַל אֲרָבַע אֲמוּת³ או יֵתֶר, וְשֶׁתְּהִיָּנָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוֹזוֹת⁴, וְהִיָּה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תִּקְרָה⁶, וְהִיּוּ לוֹ דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר,
(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.

פֶּרֶק שְׁעִי

- 1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.
2 על עשרה תנאים יש בבית, ואחרי-כך יתחייב הדָר בו לעשות לו מזווה. ואם חָסַר תְּנַאֲיִ אחד מֵהֶן, פְּטוּר מִן הַמְּזוֹזָה. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁהִיָּה בּוֹ אֲרָבַע אֲמוּת² עַל אֲרָבַע אֲמוּת³ או יֵתֶר, וְשֶׁתְּהִיָּנָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוֹזוֹת⁴, וְהִיָּה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תִּקְרָה⁶, וְהִיּוּ לוֹ דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר,
(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.
2 על עשרה תנאים יש בבית, ואחרי-כך יתחייב הדָר בו לעשות לו מזווה. ואם חָסַר תְּנַאֲיִ אחד מֵהֶן, פְּטוּר מִן הַמְּזוֹזָה. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁהִיָּה בּוֹ אֲרָבַע אֲמוּת² עַל אֲרָבַע אֲמוּת³ או יֵתֶר, וְשֶׁתְּהִיָּנָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוֹזוֹת⁴, וְהִיָּה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תִּקְרָה⁶, וְהִיּוּ לוֹ דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר,
(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ח מרחשון - ספר אהבה - הלכות תפילין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. בית שיש לו מזוזה מִפָּאן וּמִפָּאן, וְכִפָּאן¹⁸ כְּמִין¹⁷
קֶשֶׁת על שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת בְּמִקוֹם הַמִּשְׁקוּף - אִם יֵשׁ¹⁸
בְּגוֹבַה הַמְּזוּזוֹת עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר, חַיֵּב¹⁹
בְּמִזוּזָה¹⁹; וְאִם אֵין בָּהֶן עֲשָׂרָה טַפְחִים, פְּטוּרִים,²⁰
מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ מִשְׁקוּף²⁰.

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה
נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות
עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה
המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש
מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי
רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בית שאין לו תקרה, פטור²¹ מן המזוזה. הִנֵּה²²
מִקְצָתוֹ מִקְרָה וּמִקְצָתוֹ אֵינוֹ מִקְרָה - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם²³
הָיָה הַקְּרוֹי²² כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁהוּא חַיֵּב בְּמִזוּזָה.²⁴
וּמִמֵּידין הַדְּלָתוֹת, וְאֶחָד־בָּן קוֹבְעִין אֶת הַמְּזוּזָה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאין להם תקרה),
פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין
הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע
אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנוח). (23) מנחות לג,
ע"א. שאין חיוב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,
שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער
הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד
שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח
שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו
בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע
את המזוזה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה
קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא
מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הרה"בית²⁴, הַלְשָׁכוֹת²⁵ וְהַעֲזָרוֹת²⁶, וּבִתֵּי-כְנֻסִיּוֹת²⁶
וּבִתֵּי-מִדְרָשׁוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, פְּטוּרִין, לְפִי²⁷
שֶׁהֵן קֹדֶשׁ²⁷. בֵּית-הַכֶּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, שֶׁהָאֹרְחִין²⁸
דְּרִין²⁸ בוֹ, חַיֵּב בְּמִזוּזָה. וְכֵן בֵּית-הַכֶּנֶסֶת שֶׁל כְּרִפִּין,²⁹
אִם הָיָה בוֹ בֵּית דִּירָה²⁹, חַיֵּב³⁰. כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁהֵיוּ³⁰
בְּמִקְדָּשׁ לֹא הָיָה לָהֶם מְזוּזוֹת³¹, חוּץ מִשְׁעַר נִיקְנָוֹר³²
וּשְׁלֻפְנִים מְמֻנֹה, וְשֶׁל לִשְׁפַת פְּרִהָדְרִין³³, מִפְּנֵי³²
שֶׁהִלְשָׁה הַזֹּאת הָיְתָה בֵּית-דִּירָה לְכָהֵן גָּדוֹל בְּשָׁבָעַת³³
יָמֵי הַהִפְּשָׁה³⁴.

(24) שבית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש,
מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן:
עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך"
בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים:
שבית-המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו
מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה,
וב"ירושלמי" (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי
חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג
מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת
הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקן בו מזוזה (טור)

וְהָיָה הַבֵּית חָלֵל⁷, וְהָיָה עֲשׂוֹי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוֹי¹
לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוֹי לְדִירַת קִבְעָה¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויהיו לו דלתות."

אבל הראב"ד כאן השיג וכתב, שדלת אינה תנאי למזוזה,
ואף אם אין דלת חייב במזוזה.
ויש לומר שטעם מחלוקתם הוא בגדר הדלת, הרמב"ם
סבר שהדלת עשויה לפתיחה ויציאה, וממילא היא חלק
מהשער, ואם אין דלת חסר בשער ואינו חייב במזוזה, אבל
הראב"ד סבר שהדלת עשויה רק לסתימת השער ואינה
חלק ממנו, ולכן גם אם אין דלת חייב השער במזוזה.

(על"פ לקו"ש חלק ט"ז עמוד 446)

(2) באורך. (3) ברוחב. (4) עמודים משני צדי הפתח,
ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5) קורה
מעל לפתח. (6) שהבית יהיה מקורה. (7) פרט לבתי
כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8) פרס לבית התבן ובית
העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9) פרט לבית
המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד,
כמבואר בסמוך ה"ט. (10) פרט לסוכת החג וכיו"ב,
שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו
מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

ב. בֵּית שֶׁאֵין לוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת על אֲרָבַע אַמּוֹת, פְּטוּר³
מִן הַמְּזוּזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בוֹ כְּדִי לְרַבֵּעַ אֲרָבַע אַמּוֹת על⁴
אֲרָבַע אַמּוֹת בְּשִׁוְהָ¹², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עָגֹל אוֹ בָּעַל⁵
חֶמֶשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה אֲרָבּוֹ יוֹתֵר⁶
עַל רִבְעוֹ¹³, הוּאִיל וְיֵשׁ בוֹ לְרַבֵּעַ אֲרָבַע אַמּוֹת על⁷
אֲרָבַע אַמּוֹת, חַיֵּב בְּמִזוּזָה⁸.

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על
מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין
ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש
בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה
יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ
שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים:
"ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף
לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה ה"ל
טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אֶכְסָדְרָה, וְהוּא הַמִּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים⁹
וְתִקְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְצִימִין¹⁴ בְּרוּחַ¹⁰
רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין¹¹
לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מְשׁוּם מְזוּזוֹת¹²
נִצְשׁוֹת¹⁵. וְכֵן הַתִּקְרָה שֶׁאֵין לָהּ כְּתָלִים, אֲלֹא עֲזָמֶדָת¹³
עַל עַמּוּדִים מִפָּאן וּמִפָּאן¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא¹⁴
כְּתֻבָּנִית בֵּית, פְּטוּרָה¹⁷, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ מְזוּזוֹת, שֶׁאֵלּוֹ¹⁵
הַעַמּוּדִים לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵן עֲשׂוּיִין¹⁶.

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות
לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ממוזזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אחד שְעָרֵי חֲצֵרוֹת⁴⁴, ואֶחָד שְעָרֵי מְבוֹאוֹת⁴⁵, ואֶחָד שְעָרֵי מְדִינוֹת⁴⁶ וְעִירוֹת, הַכֹּל חֲיָבִים בְּמִזְוָה; שְהָרִי הַפְתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְתוֹכָן. אֲפִלּוּ עֲשָרָה בָתִּים⁴⁷, זֶה פְתוּחַ לְזֶה וְזֶה פְתוּחַ לְזֶה - הוֹאִיל וְהַפְנִימִי חֲיָב בְּמִזְוָה, כֹּלֵן חֲיָבִין. וּמִפְנֵי זֶה אָמְרוּ⁴⁸: שֶׁעַר הַפְתוּחַ מִן הַגִּנָּה⁴⁹ לְחֲצֵר⁵⁰, חֲיָב בְּמִזְוָה.

(44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממוזזה. ומטעם זה, נפטרו שערי ערי הגיטו ממוזזה (באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במוזזה.

ט. בֵּית־הַכֶּסֶּא, וּבֵית־הַמֶּרְחָץ, וּבֵית הַטְּבִילָה⁵¹, וּבֵית הַבְּרִסקִי⁵² וְכִיּוּצָא בָהֶם, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת כְּבוֹד⁵³. סֶפֶת חֲגִי⁵⁴ בְּחֶגֶג⁵⁵ וּבֵית שֶׁבִסְפִּינָה⁵⁶, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת קִבְעָה. שְׁתֵּי סִפּוֹת שֶׁל יוֹצְרִים⁵⁷, זֶה לְפָנִים מִזֶּה - הַחֲיֻצוֹנָה פְּטוּרָה מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָה קְבוּעָה⁵⁸. הַחֲנִיּוֹת שֶׁבִּשְׁוֹקִים פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שְאֵינָן קְבוּעִים לְדִירָה⁵⁹.

(51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. (52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המוזזה ואין בה משום בזיון הקדוש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במוזזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך יו"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממוזזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהרין חייבת במוזזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבגינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מוזזה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפני זו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במוזזה, שגם הוא חייב במוזזה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד סי' רפו). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

יו"ד סי' רפו). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון ה'נמוקי יוסף' להל' מוזזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב; רי"ף הל' מוזזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער המזרח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו. (33) חדר פקיד המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהרין (יומא ח:). פרהרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במוזזה, נתחייב גם שער נקנור במוזזה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר החייב במוזזה, נתחייב גם הוא במוזזה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר: "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממוזזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט:): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" (חתם סופר' יו"ד סי' רפא).

ז. בֵּית הַתְּבִין³⁵, בֵּית הַבֶּקֶר, בֵּית הָעֵצִים, בֵּית אוֹצְרוֹת³⁶ - פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, שְנֵאָמַר: "בֵּיתְךָ - בֵּיתְךָ הַמִּיּוּחַד לָךְ³⁷, פָּרַט לְאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בָהֶן. לְפִיכָךְ, רִפְת הַבֶּקֶר, שְהַנְשִׁים יוֹשְבוֹת בָּהֶן³⁸ וּמִתְקַשְׁטוֹת בָּהֶן, חֲיָבוֹת בְּמִזְוָה, שְהָרִי יֵש בָּה יָחִיד לְדִירַת אָדָם. בֵּית־שֶׁעַר³⁹, אֶכְסָדְרָה וּמִרְפֶּסֶת⁴⁰, וְהַגִּנָּה, וְהַדִּיר⁴¹ - פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, מִפְּנֵי שְאֵינָם עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴². אִם הָיוּ בָתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְמִקְוֹמוֹת אֵלּוּ - חֲיָבִין בְּמִזְוָה⁴³.

(35) המיוחד לאצור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליין ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הרי"ף בהל' מוזזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים

בראש הפרק, מפני שבימא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה לי? ותיצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חייב אדם להזיז במזוזה, מפני שהיא חובת הכלל⁷² תמיד⁷³. וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע ביחוד השם, שמו של הקדוש-ברוך-הוא, ויזכר אהבתו, ויעזר משנתו ושגיוותיו⁷⁴ בהכלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרך מישרים. אמרו חכמים הראשונים⁷⁵: כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא; שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם⁷⁶ המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם"⁷⁷. בריך רחמנא דסייען.

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה").

(73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלט מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפילין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

הלכות ספר תורה

פרק שביעי

(1) חייב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

א. מצות עשה על כל איש ואיש² מישראל לכתב ספר-תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה"; כלומר: כתבו לכם תורה, שיש בה שירה זו³, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות⁴. ואף-על-פי שהניחו לו אבותיו ספר-תורה, מצוה לכתב משלו⁵. ואם כתבו בידו, הרי הוא כאלו קבלה מהר-סיני⁶. ואם אינו יודע לכתב, אחרים כותבין לו. וכל המגיה⁷ ספר-תורה, ואפלו אות אחת, הרי הוא כאלו כתבו בל⁸.

(2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל ה' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג. וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה). (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולכוא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח⁶⁰. פתח קטן שבין בית לעליה⁶¹, חייב במזוזה. חדר שבבית, אפלו חדר בחדר - חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שכלן עשויין לדירה וקבועין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הכנסת וביתו - אם רגיל לצאת ולכוא פאותו הפתח, חייב במזוזה⁶². פתח שבין שני בתים⁶³, הולכין אחר הצייר⁶⁴ של דלת; מקום שהצייר נראה עמו, שם קובעים את המזוזה⁶⁵.

(62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתר ברזל שברזל למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזוזה? בתוך חלל של פתח⁶⁶, בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער⁶⁸; ואם קבעה למעלה מזה, בשרה; והוא, שירחיקה מן המשקוף טפח⁶⁹. וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית⁷⁰; ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חייב במזוזה⁷¹.

(66) ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינרם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוזה הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א י"ד סי' רפט). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה השער (שם). (69) כשם שקשירת התפילין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשארם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיים, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימכם" וגו', כולם צריכים לחיות (שם). ואחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו

14 בְּלִילָהּ בְּלִבְדָּהּ¹⁵, וּכְשִׁיכְנֶס לְבֵית־הַמֶּרְחֵץ אוֹ לְבֵית־
15 הַפֶּסֶא¹⁶, אוֹ לִישָׁן עַל מִטָּתוֹ¹⁷.

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב, משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו" ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו ביום.

ד. סִפְר־תוֹרָה שֶׁפָּתְבוּ בְּלֹא שְׂרִטוּט¹⁸, אוֹ שֶׁפָּתְבוּ
מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף¹⁹ - פֶּסוּל²⁰;
אֵלָּא, אוֹ כָּלוּ עַל הַגּוֹיִל, אוֹ כָּלוּ עַל הַקֶּלֶף. וְכִיצַד
פּוֹתְבִין סִפְר־תוֹרָה? פּוֹתֵב פְּתִיכָה מִתְקַנֶּת, נָאָה
בְּיוֹתֵר²¹. יֵנִיחַ בֵּין כָּל תִּכְהָ²² וְתִכְהָ כְּמֵלֵא אוֹת
קִטְנָה²³, וּבֵין אוֹת לְאוֹת כְּמֵלֵא חוּט הַשְּׁעָרָה, וּבֵין
כָּל שֵׁיטָה²⁴ וְשֵׁיטָה כְּמֵלֵא שֵׁיטָה. וְאֶרֶךְ כָּל שֵׁיטָה
וְשֵׁיטָה - שְׁלֹשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדִי לִכְתֹּב
'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם',
תִּלְתָּא זְמַנִּי²⁵; וְזֶה הוּא רַחֵב כָּל דֶּף²⁶ וְדֶף. וְלֹא תִּהְיֶה
שֵׁיטָה קְצָרָה מִזֶּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדֶּף כְּאַגְרֵת. וְלֹא
אֶרְפָּה יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֲנִינוּ מִשּׁוֹטְטוֹת
כַּפְתָּב²⁷.

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים למעלה (פ"א, ה"ד). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט). והעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רצא). (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד. (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות - מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עינו משוטטות בכל הארץ.

ה. לֹא יִמְעַט הַכְּתָב²⁸ מִפְּנֵי הַרוּחַ שֶׁבֵּין פְּרָשָׁה
לְפְרָשָׁה²⁹. נִדְמָנָה לוֹ תִּכְהָ בֵּת חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא
יִכְתֹּב שְׁתֵּים בְּתוֹךְ הַדֶּף וְשֵׁלֶשׁ חוּץ לַדֶּף, אֵלָּא פּוֹתֵב
שֵׁלֶשׁ בְּתוֹךְ הַדֶּף וּשְׁתֵּים חוּץ לַדֶּף³⁰. לֹא נִשְׁאָר מִן
הַשֵּׁיטָה כְּדִי לִכְתֹּב שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת - מִנֵּיחַ הַמָּקוֹם
פְּנוּי, וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשֵּׁיטָה³¹.

ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" ('ה'חינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשב"י"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל-ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השגיאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' ה' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסורו ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:): וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ר"ע).

ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לִכְתֹּב סִפְר־תוֹרָה אֶחָד
לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יִתֵּר עַל סִפְר־שִׁיחָהּ לוֹ כְּשֶׁהוּא
הַדְּיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּשֶׁבָתוֹ עַל פֶּסֶא מְמַלְכָתוֹ
וְכָתֵב לוֹ וְגו'⁹". וּמִגִּיהֵן אוֹתוֹ מִסִּפְר־הַעֲזָרָה¹⁰,
עַל־פִּי בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁהָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט,
מִנִּיחוֹ בְּבֵית גִּנְזוּיוֹ¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתֵב אוֹ שֶׁנִּכְתֵּב¹² אַחֵר
שֶׁמֶלֶךְ, יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד. וְאִם יֵצֵא לְמַלְחָמָה -
סִפְר־תוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין -
וְהוּא עִמּוֹ, מִסֵּב¹³ - וְהוּא כְּנֻגְדּוֹ¹⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה
עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע. (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבט פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד, למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" ('ה'חינוך' מצוה תקג).

ג. לֹא הָיָה לוֹ סִפְר־תוֹרָה קֹדֶם שֶׁיִּמְלֹךְ, צָרִיךְ לִכְתֹּב
לוֹ אַחֵר שֶׁמֶלֶךְ שְׁנֵי סִפְר־תוֹרָה - אֶחָד מִנִּיחוֹ בְּבֵית
גִּנְזָיו, וְהַשֵּׁנִי יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד, לֹא יִסּוֹר מִעִמּוֹ, אֵלָּא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ח מרחשון – ספר אהבה – הלכות ספר תורה קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובמנינך. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש
עליה שבעה⁴⁹. וכל התגין בצורת זיג"ן⁵⁰ הן, דקין
כחוט השערה.⁵¹

(43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה,
ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא
קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף בי"ת
שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות
מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט)
שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס
מנטובה ונציץ, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות.
ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יו"ד סי' רסה.
(47) כגון נו"ן ההפוכה שלפני 'ויהי בנסוע הארון' (במדבר
י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו
(מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה
שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם
אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף
שמו, שעתידי לדרוש על כל קרן וקון (תג) תילין תילין של
הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו".
(50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוד' מראה מקום לכל פרטי
הלכה זו בספר "התגין".

ט. כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן
המכתב. ואם שנה בתקון זה⁵¹, או שלא דקדק
בתגין, וכתב כל האותיות בתקון; או שקרב את
השיטין⁵² או הרחיקן⁵³, או האריךן⁵⁴ או קצרן -
הואיל ולא הדביקן אות באות, ולא חסר ולא הוסיף
ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתיחות
וסתומות⁵⁵ - הרי זה ספר פשר.

(51) האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרט אחד
אחד. (52) ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53) שהניח
ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54) למעלה משלשים
אותיות אורך השיטה. (55) מפורש לקמן (פ"ח, הלכה
א-ב).

י. יש דברים אחרים שלא נאמרו בגמרא, ונהגו
בהם הסופרים, וקבלה הוא בידם איש מפי איש.
והן, שיהיו מנין השיטין שבכל דף ודף, לא פחות
משמונה וארבעים ולא יתר על ששים⁵⁶; ושיהיה
הריוח שבין פרשה לפרשה כמו תשע אותיות:
'אשר', 'אשר', 'אשר'; ושיהיה בראש השיטין
למעלה משירת הים⁵⁷: 'הבאים'⁵⁸, 'בנפשה'⁵⁹,
השם⁶⁰, 'מת'⁶¹, 'במצרים'⁶² - חמש שיטין; ולמטה
מן השירה חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כך:
'ותקח'⁶³, 'אחריה', 'סוס', 'ויצאו', 'ויבאו'⁶⁴;
ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת 'האזינו'⁶⁵:
'ואעידה'⁶⁶, 'אחרי', 'הדרך', 'באחריה',
'להכעיסו', 'קהל' - שש שיטין; ולמטה ממנה
חמש שיטין: 'ויבאו'⁶⁷, 'לדבר', 'אשר', 'הואת',
'אשר'.

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נודמנה
לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
את הריוח, אלא יורז עצמו שלא יבוא לידי כך.
(30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך
להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
(מעשה רוקח').

ו. נודמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזקנה
בין הדפין³², אלא יחזיר לתחלת השיטה. נודמנה לו
בתוך השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או
יתר³³, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את פלה
בתוך הדף - אם יכול לכתב חצייה בתוך הדף וחצייה
חוץ לדף, פותח; ואם לאו, מניח המקום פנוי
ומתחיל מתחלת השיטה³⁴.

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
(מנחות ל.). (33) כגון "והאחשדרפנים" (מגילת אסתר ט,
ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה
מגילה יז: הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
זלמן מוילנא). (34) אבל למשוך האותיות ולהגדילן עד
סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת
האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
קטנות ('הגהות מיימוניות').

ז. ומניח בין כל חמש וחמש³⁵ ארבע שיטין פנויות
בלא כתיבה³⁶, לא פחות ולא יתר, ויתחיל החמש
מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר את התורה, צריך
שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדף³⁷. ואם נשאר מן
הדף שיטין הרבה³⁸, מקצר³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל
מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמר את
השיטה⁴¹, ומתפון, עד שיהיה "לעיני כל ישראל"
באמצע שיטה שבסוף הדף⁴².

(35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב.
(37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע
הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח
התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון
הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב:
"מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כת"י
התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא
יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה,
לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז יו"ד סי' רע"ב סק"י).

ח. ויזהר באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴,
ובאותיות הנקודות⁴⁵, ובאותיות המשנות, כגון
הפא"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו
שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתגין⁴⁸

13 **שֵׁשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דֶּף וְדֶף - יִתְקַן, וְאִם הָיָה**
 14 **אַרְבַּע - יִגְנָז.**⁸⁰ **וְאִם הָיָה רֹב הַסְפָּר מִגָּזָה, וְהַשָּׂאָר**⁸²
 15 **יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דֶּף, וְנִשְׁאָר אֶפְלוֹ דֶּף אֶחָד**
 16 **מֵאוֹתוֹ הַשָּׂאָר הַמְשָׁבֵשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת - הָרִי זֶה**
 17 **יִתְקַן.**⁸³

76 מטעויותיו המצויות בו. 77 כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו בה'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א ('יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברא בלבד, כי-אם בראיה ברורה שיש בו טעות". 78 שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (בי"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל' ס"ת). 79 נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג). 80 מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. 81 רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. 82 המיעוט המשובש. 83 שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

18 **יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**⁸⁴ **שֶׁכְּתֹב הַמֶּלֶא חֶסֶר,**
 19 **שֶׁנִּמְצָא תּוֹלָה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁשֹּׁכַח בֵּינֵי הַשִּׁטּוֹת**⁸⁵; **אֶבֶל**
 20 **אִם כְּתֹב הַחֶסֶר מְלֵא - אֶפְלוֹ יֵשׁ בְּכָל דֶּף וְדֶף בְּמָה**
 21 **טַעֲוִיּוֹת, הָרִי זֶה מִתְקַן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹרֵד וְאִינוֹ**
 22 **תּוֹלָה.**⁸⁶

84 שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנז. 85 וגנאי הוא לתלות כל-כך. 86 שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחוריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

23 **יד. מִתֵּר לְכֹתֵב הַתּוֹרָה, כָּל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ,**
 24 **וְאִין בִּהֵן קִדְשֵׁת סִפְרֵי-תּוֹרָה.**⁸⁷ **אֶבֶל לֹא יִכְתֹּב מִגְלָה**⁸⁸
 25 **בְּפָנֵי עֲצָמָה, שֶׁהִיָּה בָּהּ פְּרָשִׁיּוֹת**⁸⁹; **וְאִין כּוֹתְבִין**
 26 **מִגְלָה לְתִינּוֹק לְהַתְלַמֵּד בָּהּ.**⁹⁰ **וְאִם יִדְעוּתוֹ לְהַשְׁלִים**
 27 **עָלֶיהָ חֲמֵשׁ - מִתֵּר.**⁹¹ **כְּתֹב מִגְלָה, שֶׁלֹּשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּת**
 28 **בְּשִׁטָּה אַחַת - מִתֵּר.**⁹²

87 השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס). אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. 88 חזק מהחומש. 89 לפי שהתורה חתומה ושלמה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). 90 גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי-אפשר לכל

56 ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). 57 שמות טו, א-יט. 58 שם, יד, כח. 59 שם, כט. 60 שם, ל. 61 שם. 62 שם, לא. 63 שם, טו, כ. 64 שם, כג. 65 דברים לב, א-מג. 66 שם, לא, כח. עד סוף הפרק. 67 שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בוי"ו, וקוראים לו: "ווי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע וי"ו לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הריח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ מ"ואעידה בס"י. וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמו" בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית, י' - "יודוך אחיך (בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס"י (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא-אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבעמוד הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).

1 **יא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְמַצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם**
 2 **שָׁנָה, לֹא פָסֵל. אֶבֶל אִם כְּתֹב הַמֶּלֶא חֶסֶר אוֹ הַחֶסֶר**⁸⁹
 3 **מְלֵא, אוֹ שֶׁכְּתֹב מְלֵא שֶׁהִיא קְרִי' וְכְתֹב כְּקִרְיָאָתָהּ,**
 4 **כְּגוֹן שֶׁכְּתֹב 'יִשְׁכְּבֶנָּה' בְּמָקוֹם 'יִשְׁגְּלָנָה'**⁹⁰,
 5 **וּבִטְחוּרִים' בְּמָקוֹם 'וּבַעֲפָלִים'**⁹¹, **וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן**⁹²; **אוֹ**
 6 **שֶׁכְּתֹב פְּרָשָׁה פְּתוּחָה סְתוּמָּה, אוֹ סְתוּמָּה פְּתוּחָה**⁹³,
 7 **אוֹ שֶׁכְּתֹב הַשִּׁירָה**⁹⁴ **כְּשֶׁאָר הַכְּתֹב, אוֹ שֶׁכְּתֹב פְּרָשָׁה**
 8 **אַחַת כְּשִׁירָה - הָרִי זֶה פְּסוּל.**⁹⁵ **וְאִין בּוֹ קִדְשֵׁת**
 9 **סִפְרֵי-תּוֹרָה כָּלֵל, אֶלֶּא כְּחֵמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמִּלְמַדִּין**
 10 **בָּהּ הַתִּינּוֹקוֹת.**

68 מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות': שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. 69 שנקראת אחרת מכתבתה. 70 דברים כח, ל. 71 שם כז. 72 נדרים לז, ע"ב: "קריין ולא כתיבין, כתיבין ולא קריין" - הלכה למשה מסיני". 73 ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). 74 "שירת הים" ו"האזינו", שיש בהן ריח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. 75 שבת קג, ע"ב.

11 **יב. סִפְרֵי-תּוֹרָה שְׂאִינוֹ מִגָּזָה**⁹⁶, **אִסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ**⁹⁷ **יִתֵּר**
 12 **עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם**⁹⁸, **אֶלֶּא יִתְקַן אוֹ יִגְנָז.**⁹⁹ **סִפְרֵי-תּוֹרָה**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ח מרחשון – ספר אהבה – הלכות ספר תורה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו שיאבד, וצירפוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו (שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל בימי אחשוורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי הימים עד אליו (בבא-בטרא שם). ועזרא ונחמיה חשובים כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. פל פתבי הקדש אין פותבין אותן אלא
בשרטוט¹⁰⁵, אפלו פתבין על הנגר¹⁰⁶. ומתן לכתב
שלש תבות בלא שרטוט; יותר על זה - אסור¹⁰⁷.
פרך זה שיש בו תורה, נביאים וכתובים, אין קדשתו
פקדשת ספר-תורה, אלא פחמש מן החמש¹⁰⁸. דין
היתר פדין החסר¹⁰⁸.

(105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגרא"א יו"ד סי' רפ"ד). (107) גיטין, שם. ורבינו-תם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתיבה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:): תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). (108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, ככו): עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה, כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. מתן לדבק⁹³ תורה, נביאים וכתובים כפרך
אחד⁹⁴. ומנחת⁹⁵ בכל חמש וחמש ארבע שיטין, וכן
כל נביא ונביא שלש שיטין⁹⁶, וכן כל נביא ונביא
משנים-עשר - שלש שיטין, שאם פא לחתך,
חונך⁹⁷. וסדרון של נביאים פך הוא: יהושע,
שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל,
ישעיה⁹⁸, תרי-עשר⁹⁹. וסדר הכתובים: רות,
ותהלים, ואיוב, ומשלי, וקהלת, ושיר-השירים¹⁰⁰,
וקנינות¹⁰¹, ודניאל¹⁰², ומגילה¹⁰³ ודברי הימים¹⁰⁴.

(93) לכרוך. (94) ואע"פ שאי-אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). (95) משאיר חלק. (96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא, שמשמע ארבע שיטין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שיטין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג:): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל באמצעיתו" ('מרכבת המשנה'). (98) אע"פ שישעיהו קדם בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני ש"מלכים" מסיים בחורבן בית-המקדש וירושלים, ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). (99) אע"פ שהושע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב-י"ח מרחשון תשע"ז

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ז

הלכות כלים

פרק חמשה עשר

(1) יבאר שאין כלי חרס מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו, ומאימתי הוא גמר מלאכתו. תנור וכיריים של אבן או של מתכת. כל המקבל טומאה משום תנור או משום כירה. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי כירות וכו'.

- 1 א. אין כלי חרס מקבל טמאה עד שתגמר מלאכתו.
- 2 ומאימתי הוא גמר מלאכתו? משיצרפו³ בכבשן⁴.
- 3 התנור - משיציקנו⁵ כדי לאפות בו ספגנין⁶. הכירה
- 4 - משיציקנה כדי לבשל עליה ביצת התרנגולין⁸
- 5 טרופה⁹ ונתונה באלפס¹⁰. הכפח¹¹: אם עשאהו
- 6 לאפה - שעורו פתנור; עשאהו לבשול - שעורו
- 7 ככירה.

(2) כלים פרק ד משנה ד. (3) כלי חרס עשויים מטיט ושרופים בכבשן, כדי לחזקם. השריפה בכבשן נקראת "צירוף". (4) ואף על פי שלא נגמרה עדיין כל מלאכתו, שהרי האומן משפשף ומחליק וגם מסיר את הבליטות שבשפת הכלי לפני שמוציאו למכירה. (5) מלמדנו, אף על פי שהצירוף מספיק בשאר כלי חרס - בתנור, כירה וכופח אינו מספיק. (6) ואינו צריך צירוף לפני ההיסק. (7) משמשת לבישול ויש בה מקום המעמיד שתי קדרות. (8) במשנה כתוב: "ביצה קלה שבביצים" ובגמרא שבת פ, ב פירשו שהכוונה לביצת תרנגולת שמתבשלת מהר. (9) מעורבת. (10) מרוחה בשמן. (11) קטן מכירה ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד.

- 8 ב. תנור שהתחיל לבנותו¹²: אם היה גדול -
- 9 משיתחיל בו ארבעה טפחים¹³ ויסיקנו מקבל
- 10 טמאה; ואם היה קטן¹⁴ - משיתחיל בו טפח¹⁵
- 11 ויסיקנו. הכירה - משיתחיל בה שלש אצבעות
- 12 ויסיקנה. הכפח: אם עשאהו לאפה - הרי הוא
- 13 פתנור, ואם לבשל - הרי הוא ככירה.

(12) התנורים שלהם תבניתם כקדרות גדולות עומדות על הקרקע ומחוברות לו בטיט. והתורה אמרה (ויקרא יא, לה): "תנור וכיריים יותץ" ללמד שאף על פי שהם מחוברים בקרקע אינם בטלים לגבו ומקבלים טומאה (שבת קכה, א). (13) כשגבהו מגיע לשיעור זה דינו כתנור שלם אף על פי שברעתו להוסיף עליו פי כמה. (14) במשנה אמרו חכמים: "אבל בקטן תחילתו בכל שהוא וכו'". ורבינו לא פירש שם ולא כאן, קטן מה הוא, והרי כל תנור לפני שנעשה גדול היה קטן ולמה הצריכו ארבעה טפחים? רש"י בחולין קכד, א מפרש תנור שעושים לחינוקות לשחק בו (הכוונה לאפות בו עוגות קטנות, שאם לא נעשה לאפייה אין עליו דין

תנור). והר"ש כאן מפרש שתנורים קטנים נעשו בתבנית מיוחדת. (15) טפח = ארבע אצבעות, במשנה אמרו: "כל שהוא" ובחולין שם: "אמרו דבי רבי ינאי - טפח, שכן עושים תנורים בנות טפח".

- 14 ג. תנור שהסק מאחוריו¹⁶ או שהסק מבית האמן¹⁷
- 15 או שהסק שלא לדעת¹⁸, הואיל והסק מקבל מקום -
- 16 הרי זה מקבל טמאה. מעשה¹⁹ שנפלה דלקה פתנור
- 17 בכפר מן הכפרים, ובא מעשה לפני בית דין ואמרו:
- 18 מקבל טמאה.

(16) לא הכניס אש בפנים אלא הדליק שלהבת סביבו מבחוץ. (17) ולא הוסק כדי לאפות בו. (18) בלי כוונה להסיקו. (19) זה מובא במשנתנו ומסתיים: "וטימאן רבן גמליאל". ורבינו סובר שלא חלקו עליו חבריו.

- 19 ד. תנור שהסיקו להיות צולה בו²⁰ - הרי זה מקבל
- 20 טמאה. ללפן בו אונין של פשתן²¹ - טהור; שאין
- 21 זה עושה מלאכה בגוף התנור²².

(20) ולא התכוון לאפייה. (21) אגודות פשתן מנופץ. הפשתן מראהו כזה ומתלבן בחום. (22) הפשתן אינו צריך לחומו של תנור, אלא לחום נמוך, ואם יתנוהו לתנור מוסק בלתי מצונן - יישרף.

- 22 ה. תנור שחצצו²³ לשנים והסיק אחד מחלקיו
- 23 ונטמא במשקין²⁴ - הוא טמא וחברו טהור²⁵. נטמא
- 24 בשרץ וכיצא בו מטמאות של תורה - הפל טמא²⁶,
- 25 ועבי שפיניהן²⁷ טמא. הסיק שניהן ונטמא אחד מהן
- 26 במשקין באויר - חולקין את עביו: המשמש
- 27 לטמא²⁸ - טמא²⁹, לטהור - טהור³⁰. במה דברים
- 28 אמורים? בזמן שחצצו ואחר כך הסיקו; אבל
- 29 הסיקו ואחר כך חצצו³¹, ונטמא אחד מהן אפלו
- 30 במשקין - נטמא הפל³².

(23) חילקו במחיצה. (24) חכמים גזרו על משקין טמאים שיטמאו את הכלים. (25) מפני שלא נגמרה מלאכתו. (26) בטומאה דאורייתא גזרו חכמים טומאה גם על החלק שלא הוסק. (27) עובי המחיצה. (28) חצי העובי הפונה לצד החלק הטמא. (29) חלק זה של המחיצה נידון כרופן התנור הטמא (ראה כסף משנה). (30) למעלה בהסיק אחד מהם, כל המחיצה נגזרת אחריו, מה שאין כן כאן. (31) ובשעה שנגמרה מלאכתו על ידי ההסקה היה כולו כלי אחד ומוכשר לקבל טומאה. (32) העמדת המחיצה אחר גמר מלאכה אינה מפקיעה תורת קבלת טומאה שירדה עליו בשעת גמר מלאכה.

- 31 ו. תנור או כירה של אבן - טהורין לעולם³³. ושל
- 32 מתכת - טהורין משום תנור וכירים³⁴, שנאמר: יתץ
- 33 - את שיש לו נתיצה, ומטמאין משום כלי מתכות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ב מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46 של חרס. 47 אף על פי שהוא פתוח מלמטה ובמצב זה אי אפשר לאפות בו, פסק כרבנן במשנה כלים פרק ה' ולפי המסקנה של עולא בשבת קכה, א, שאפילו אם לא הוסק מעולם כשהוא עומד על הקרקע - הוא מקבל טומאה אחר היסק בכל מקום שהוא, ודבר זה הוא גזירת הכתוב.

- ט. פור של צורפי מתכות⁴⁸ שיש בו בית שפיתה⁴⁹ 16
- מתטמא ככירה⁵⁰. וכן של עושי זכוכית, אם יש 17
בו בית שפיתה - מקבל טמאה. 18

48 הצורפים מתיכים את המתכות בחפירה בקרקע ששוליה ודפנותיה טוחים בטיט, חפירה זו נקראת "כור". 49 שקע בדופן הכור, כדי להעמיד בו קדירה ולבשל מה שבתוכה (העמדת קדירה על כירה לצורך בישול נקראה "שפיתה", מלשון המקרא (מלכים-ב ד, לח): "שפות הסיר הגדולה"). 50 השימוש להתכת מתכת אינו מוריד עליו תורת תנור וכיריים, אבל השקע לצורך בישול עושה אותו כירה. והמדובר כשהטיט המרוח על דפנות החפירה יכול לעמוד בפני עצמו, כי החפירה כשהיא לעצמה אינה מקבלת טומאה אלא הטיט ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוא בטל לגבי קרקע. ראה שם פרק ה' משנה י' בדין תנור של בית דינאי. בתוספתא כלים בבא קמא פרק ו' הלכה ט אמרו: "ואינו טמא אלא המשמש את הצורך". פירוש, בית השפיתה בלבד מקבל טומאה והחפירה עצמה טהורה.

- י. כבשן של סידין⁵¹ ושל זוגגין⁵² ושל יוצרין⁵³ - 19
טהורין⁵⁴. הפורנה⁵⁵, אם יש לה דפן⁵⁶ - מתטמא⁵⁷. 20

51 ששורפים בו אבנים לסיד. 52 עושי כלי זכוכית או זגוגיות שקופות לחלונות. 53 "עושי זכוכית" שבהלכה הקודמת הם המתיכים את החומרים הגלמיים שמהם עושים זכוכית, היינו החול וחמרי העזר. התכה ראשונה זו נעשית בכור מוטח בטיט, והיא מפרידה את העפר ושאר הפסולת ונשאר גוש זכוכית נקי, והזוגגים מרככים הגוש הזה בחום גבוה עד שהוא נעשה נוזל לטיפול הרצוי. חימום שני זה עושים בתנור בלתי מוטח. 53 עושי כלי חרס. 54 מפני שאינם טוחים בטיט. 55 תנור שפתחו בצידו, כמו תנורים שלנו ומדביקים את הפת ומעמידים את הקדירות על הקרקע. 56 בתנורים וכירות שבתקופת התלמוד היו מדביקים את הפת על דפנותיהם ושופכים את הקדירות למעלה על פיהם או על בליטות מיוחדות לכך. 56 במשנה: "לבזבז", ומפרש רבינו דופן עבה עומד על השוליים או על גגה של הפורנא ועל דופן זה מעמידים קדירות ומדביקים פת. 57 בתוספתא שם אמרו שפורנא טהורה "מפני שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. רבי מאיר אומר בשם רבן גמליאל: אם יש לה ליזבז (לבזבז) = מסגרת - דופן נמוך) טמאה". פירוש פורנא בלי לבזבז טהורה, מפני שמשמשים בשוליה היינו בקרקע ולא בפורנא עצמה, ואומר רבי מאיר, שאם יש לה דופן ואפשר להעמיד עליו את הקדירות ואת הפת מבלי להשתמש בקרקע - טמא. ומפני שאין חולק על דבריו פסק רבינו כמותו.

- יא. אבנים שחברן זו לזו ועשאן תנור: אם עשה 21

1 פיצד? אין מתטמאין מאורין ולא במחבר לקרקע 2
3 כתנור וכירים; ואם נגעה בהן טמאה, אפלו 4
5 מאחוריהן - מתטמאין פשאר כלי מתכות; ואם 6
7 נטמאו במת - נעשין אב טמאה³⁵ פשאר כלי 8
9 מתכות; ויש להן טהרה במקוה³⁶. 10

33 אינם מקבלים טומאה בכלל. נתבאר למעלה בפרק א הלכה ו', שכלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה (שלא הוסקו) אינם מתטמאים. 34 נתבאר למעלה בהלכה ב שתנור וכיריים הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע אין זה מקבל טומאה, אלא שחידשה תורה ואמרה שתנור וכיריים הם יוצאים מן הכלל ומטמאין, אף על פי שהם מחוברים לקרקע, ומלמדנו רבינו, שתנור וכיריים האמורים בתורה לענין טומאה הם כלי חרס, אבל בתנורי מתכת לא חידשה תורה דין מיוחד ודינם ככל כלי מתכת. 35 אבל תנור של חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו נגע במת, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה' הלכה ו'. 36 טבילתם במקוה שיש בה ארבעים סאה מטהרת אותם מטומאתם מה שאין כן בכלי חרס, שאמרה תורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

- ז. תנור של מתכת שנקב או נפגם³⁷ או נסדק וסתמו 6
7 בטיט או שעשה לו ספלה³⁸ של טיט או מוסף³⁹ של 8
9 טיט - הרי זה מתטמא משום תנור⁴⁰. וכמה יהיה 10
11 בנקב⁴¹? כדי שציא בו האור⁴². וכן בכירה. ואם 12
13 עשה לכירה פטפוטים⁴³ של טיט - מתטמא משום 14
15 כירה. מרחקה בטיט⁴⁴, בין מבפנים בין מבחוץ - 16
17 עדין אינה מקבלת טמאה⁴⁵. 18

37 שפתו נפגמה ואינו נוזל לשימוש. 38 הדביק עליו טיט במקום הנקב או הסדק. 39 נסתימה = הכנסת טיט בתוך הנקב והסדק. אבל מריחת טיט על הדופן במקום הסדק אינה נידונית (נסתימה). 39 הוסיף שכבת טיט על שפת התנור והגדיל את בית קיבולו. 40 מפני שהטיט תיקן את התנור או הגדילו הרי הוא נידון כתנור של טיט. והמדובר כשהסיק את התנור אחר הדרכת הטיט. 41 כדי שסתמתו בטיט תוריד על התנור תורת תנור וכיריים לענין טומאה. 42 שהאש תצא דרכו וזה גורם להורדת חומו של התנור והסתימה של טיט שומרת על החום. 43 רבינו מדייק ואומר: "כמה יהיה בנקב" (וכן כתוב גם במשנה) ואינו שואל כמה יהיה בסדק. משינוי לשון זה למד בעל משנה אחרונה, שנסדק הכוונה לכל אורכו של התנור וסתם סדק - כל שהוא, ולפיכך לא שאלו על שיעורו. 43 בליטות בשפת הכירה, כדי להעמיד עליהן את הקדירה. והמדובר בכירה שלימה. 44 המדובר בכירה שלימה. 45 כירה של מתכת כמות שהיא, חומה מספיק לבישול והמירוח אינו מוסיף תועלת ולפיכך דינה ככלי מתכת.

- ח. תנור⁴⁶ שאינו מחבר בארץ, אפלו תלוי בצואר 13
14 הגמל - הרי זה טמא משום תנור⁴⁷; שצאמר: 15
טמאים הם - בכל מקום.

13 משום פירה. קבע שלשה מסמרי⁷⁶ בארץ להיות
14 שופת עליהן את הקדירה, אף על פי שעשה בראשון
15 מקום בטיט שתשב הקדירה - הרי זו טהורה⁷⁷
16 כפירה של מתכת⁷⁸. וכן אבנים שלא מרחם בטיט
17 שהוא שופת עליהן - אינן מקבלות טמאה, כאלו
18 היא פירה של אבן.

(74) כעין רגליים. (75) העמידם על הארץ בצורת סגול.
(76) של מתכת. (77) אינה מקבלת טומאה.
(78) שהמסמרות הם עיקר הכלי.

19 יד. העושה שתי אבנים פירה וחברן⁷⁹ בטיט -
20 מתטמאה. חבר את האחת בטיט והשניה לא חברה
21 - אינה מקבלת טמאה.

(79) לקרקע. [ויש מפרשים חוברן זו לזו בראשון]. פטופטים
שהם קטנים אין על שניים תורת כירה, אלא על שלושה,
אבל אבנים שהן רחבות, מספיקות שתיים.

22 טו. האבן שהוא שופת עליה⁸⁰ ועל התנור⁸¹, עליה
23 ועל הפירה, עליה ועל הכפח - טמאה⁸². עליה ועל
24 הפתל⁸³, עליה ועל הסלע⁸⁴ - אינה מקבלת טמאה⁸⁵.

(80) המדובר באבן המחוברת בטיט. (81) האבן מרוחקת
קצת מן התנור והקדירה עומדת על שניהם. (82) כמו שתי
אבנים שחיברן בטיט שבהלכה הקודמת. משמיענו שלא
תטעה לומר שדווקא שתי אבנים מצטרפות להיות כירה,
אבל אבן אינה מצטרפת לכירה הקיימת כבר. (83) הבעיר
אש בין הכותל והאבן והושיב את הקדירה על האבן כשהיא
שעונה על הכותל. (84) אבן קבועה במקומה מתחילת
בריאתה. (85) בתורה (ויקרא יא, לד) כתוב: "תנור וכיריים
יותץ" ודרשו בתורת כהנים: "את שיש לו נתיצה - יש לו
טומאה, את שאין לו נתיצה - אין לו טומאה", ובכותל וסלע
אין דין נתיצה.

25 טז. פירת הטבחים⁸⁶, שהוא נותן אבן בצד אבן
26 וכלן מחברות בטיט, נטמאת אחת מהן - לא נטמאו
27 כלן⁸⁷.

(86) מוכרי בשר מבושל, ודרכם לחבר לקרקע הרבה אבנים
מרוחקות קצת זו מזו ומעמידים כל קדירה על שתי אבנים.
(87) וזה דומה לטבלא שקערות דבוקות בה.

28 יז. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי פירות⁸⁸,
29 בין שחברן זו לזו ולא חברן לקרקע בין שחברן
30 בקרקע ולא חברן זו לזו, אם נטמאת אחת משתי
31 הפירות⁸⁹ - האבן האמצעית, המשמש ממנה לפירה
32 הטמאה⁹⁰ טמא, והמשמש ממנה לפירה הטהורה
33 טהור. נטלה האבן החיצונה של פירה הטהורה -
34 החלטה האמצעית פלה לטמאה⁹¹. נטלה החיצונה
35 של פירה הטמאה - טהרה האבן האמצעית פלה⁹².
36 נטמאו שתי החיצונות: אם היתה האבן האמצעית
37 גדולה - נותן ממנה לכירה זו פרי שפיתה⁹³ מצדה

1 לו טפלה⁵⁸ מבפנים ומבחוץ - הרי זה פתנור לכל
2 דבר ומתטמא מאויר⁵⁹; ואם טפלו מבחוץ בלבד -
3 מתטמא במגע⁶⁰ ולא באויר⁶¹. חבר אבנים לתנור
4 ולא חברן זו לזו - מתטמאות עם התנור⁶². חברן זו
5 לזו ולא חברן לתנור - הרי הן פטירה. חפר בארץ
6 ועשה טירה - טהור⁶³. וטירת הפירה⁶⁴ - טהור⁶⁵.

(58) של טיט. (59) למעלה בהלכה ו למדנו: "תנור או כירה
של אבן טהורין לעולם" ומלמדנו כאן שהטפילה של טיט
מורידה עליו תורת תנור של חרס. (60) אם נגע שרץ בפנים
התנור - נטמא. (61) נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס
מטמא מאוירו, פירוש, אם נכנסה טומאה לאויר הכלי
נטמא, אף על פי שלא נגעה בדפנותיו, אולם תנור של
אבנים שטחוהו מבחוץ בטיט אינו מקבל טומאה עד שתיגע
הטומאה בכלי עצמו. דין דומה לזה מצאנו במשנה כלים
פרק ה, ג גבי בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה.
ובשבת מח, ב נימקוהו, מפני שמן התורה אינם חיבור
לטומאה אלא מגזירת חכמים, הקילו בטומאת לשם היכר,
כדי שלא יטעו וישרפו תרומה וקדשים שיתטמאו בטומאה
זו. ואותו הנימוק כוחו יפה גם בנידון כאן. (62) אם נטמא
התנור - נטמאו גם האבנים ואף על פי שכלי אבנים אינם
מקבלים טומאה כלל (ראה למעלה הלכה ו). והטעם, מפני
שהן כיד לתנור שהרי משתמשים בהן לטלטול התנור.
(63) אינה מקבלת טומאה. קרקע אינו מתטמא אפילו כשהוא
משמש את הכלים. (64) שם. במשנה כלים פרק ה ג כתוב:
"עטרת הכירה". ונראה שעטרת כירה וטירת כירה אחת הן
(ר"ש) היינו בניין קטן על ראש הכירה להעמיד בתוכו את
הקדירות, כדי שלא יצטנן התבשיל אחר הסרתן מן האש.
לבניין זה קראו "עטרה", מפני שהוא מעוגל ונתון בראש
הכירה (רבינו בפירוש). וטירת התנור בנוייה בצידו של
התנור. (65) מפני שאין דרכם של בני אדם לעשות טירה
לכירה או מפני שאינה צורך בישולו מה שאין כן בתנור
שאופים בו פת ואחר הרדייה מניחים אותה בטירה.
והמדובר, כשאינה מחוברת לכירה.

7 יב. שתי חביות ושני⁶⁶ אלפסין⁶⁷ שעשאן פירה⁶⁸ -
8 מתטמאין באויר⁶⁹ ובמגע⁷⁰. ותוכן של חביות⁷¹ -
9 טהור⁷². ועבי החביות⁷³ חולקין אותו: המשמש את
10 הפירה - טמא, והמשמש את תוף החבית - טהור.

(66) פירוש או שני. (67) קערות גדולות. (68) העמידן זו
לא רחוק מזו והדליק אש ביניהן ואת הקדירות השעין על
דפנות החביות או האילפסים. (69) אם נכנסה טומאה
לאויר שבין החביות - נטמאו האוכלים הנמצאים שם.
(70) אינו צריך להשמיענו טומאת מגע, שהרי אין מגע בתוך
הכלי בלי כניסה לאויר, ומגע בגבו אינו מטמא כלי חרס,
אלא מפני שלמדנו כמה הלכות שנאמר בהן: "במגע ולא
באויר", כתב כאן "במגע ובאויר". (71) שלא נכנסה שם
הטומאה. (72) מפני שצידם הפנימי של החביות הוא גב
התנור וכלי חרס אינו מטמא מגבו. (73) עובי הדפנות.

11 יג. העושה שלשה פטופטין⁷⁴ בארץ⁷⁵ וחברן בטיט
12 להיות שופת עליהן את הקדירה - הרי זו טמאה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ג מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם נטמא הדוכן. וכן הפופה¹¹⁶ את הסל¹¹⁷ ובנה²¹
פירה על גבה¹¹⁸ - הרי זו¹¹⁹ טמאה משום כלי²²
עץ¹²⁰, לא משום פירה. לפיכך אינה מקבלת טמאה²³
מאורה כפירה.²⁴

(107) "היו עושים מחרס תמונת מרובע ארוך, לא אורך ורוחב וגובה (פירוש, יש לו דפנות וגג), והוא חלול מתוכו ושטחו העליון נקוב נקבים עגולים אחד לפני השני וימלא מתוכו באפר החם וירכיב כלים בראשה (פירוש, יעמיד כלים על גבי הנקבים שבגגו) ויקרא דכון, ודכון ודוכן אחת הן". שלדוכן שלושה דפנות ומעמידים אותו ליד הכירה באופן, שדופן הכירה משמש לו דופן רביעי. (108) מעמידים את הקדירות בנקבים שבגגו, כדי שישמר חומן. (109) אפר חם שמעורבות בו קצת גחלים לוחשות. (110) אינו נידון ככירה לעניין קבלת טומאה. (111) חידוש הוא שחידשה תורה בתנור וכיריים, שייטמא אף על פי שהם מחוברים לקרקע, מה שאין כן בשאר כלים. (112) שאם ניקב כשיעור הקבוע אינו מקבל טומאה, אבל כירה נקובה מקבלת טומאה. (113) אם נגעה טומאה בהם. (114) אלא משום כלי קיבול כשאינו מחובר לקרקע. (115) של הדוכן, שטח יותר רחב ממנו מחובר אליו וישבו בו בעת הבישול. (116) הפוכו על פניו ושוליו למעלה. (117) קלוע מענפי עצים ודינו ככלי עץ. (118) במשנה: "על גביו". רצוי לגרוס גם כאן כן. (119) הכוונה לסל, ולכן יש לתקן ולכתוב "הרי זה" (משנה אחרונה). (120) אם נגעה בו טומאה ואין אנו אומרים שהסל בטל לגבי כירה, אבל הכירה עצמה מיטמאה משום כירה אם נכנסה טומאה לתוכה (משנה אחרונה). כי אין כל נימוק לדבר, שתיבטל לגבי הסל.

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ז

פרק נשעה עשירי

(1) יבאר שתנור גדול שיריו ארבעה טפחים והקטן שיריו רובו. הכופח שעשאו לאפיה או לבישול. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרים אותו. תנור שנידה וטהורה אופות והוא טהור. תנור שבא מחותך מבית האומן ויורת הערביים. המביא שברי חרס ודבקם זה בזה. והדבר שראוי לחבר הסדקים. תנור שנתן בו עפר עד חציו וכירה שנחלקה לאורכה או לרוחבה. הקלתות של בעלי בתים שנפתחו קרקעותיהן.

א. תנור²⁵ גדול - שיריו ארבעה טפחים, והקטן -
שיריו רבו. פיצץ? אם נשאר³ בגדול ארבעה²⁶
ובקטן⁵ רבו - מקבל טמאה⁶; פחות מכאן - אינו²⁷
מקבל טמאה. וכן אם נטמא ונתצו עד ששיר בו²⁸
פחות מארבעה בגדול או פחות מרב בקטן - טהור²⁹.
נשאר בו ארבעה או רב בקטן - עדין הוא בטמאתו.³⁰
והפירה⁸ - שיריה שלש אצבעות⁹. הכפח שעשאהו³¹
לאפיה - שעורו כתנור; לבשול - שעורו ככירה¹⁰.³²

(2) כלים פ"ה מ"א. (3) נראה שצ"ל "נשבר ונשאר".
(4) בגבהו. (5) ראה למעלה פט"ו ה"ב. (6) מפני שראוי

ולפירה השנייה כדי שפיתה מכאן⁹⁴, והשאר⁹⁵ טהור;
ואם היתה קטנה⁹⁶ - הכל טמא. נטלה האמצעית:
אם יכול לשפת על שתיים חיצונות יורה גדולה - הרי³
היא טמאה; היו מרחקין יתר מזה⁹⁷ - טהורה. החזיר⁴
את האמצעית⁹⁸ - הרי הכל טהור כשהיה⁹⁹. מרחה⁵
בטיט - מקבל טמאה מכאן ולהבא¹⁰⁰. והוא⁶
שפיקנה לכל אחת מהן כדי לבשל עליה את⁷
הביצה¹⁰¹.⁸

(88) כל ריווח שבין אבן לאבן ככירה, שהרי אפשר לשפות שם קדירה. (89) כגון שנכנס שרץ לאוירה. (90) חצי עובייה, כלמעלה הלכה י"ב בדין עובי החבית. (91) כל זמן שהאבן החיצונה הטהורה במקומה הרי האמצעית משמשת גם את הכירה הטהורה אבל כשניטלת החיצונה שייכת כל האמצעית לכירה הטמאה. (92) כי היא משמשת את הטהורה בלבד. (93) מקום להעמיד שם קדירה. (94) מצידה השני, ושתי כדי שפיתה אלו טמאות. (95) החלק שנשאר באמצע בין שני מקומות שפיתה. (96) ואין בה כשתי שפיתות ועוד. (97) ואי אפשר להשעין את היורה על שתיהן. (98) למקומה בין שתי החיצוניות. (99) הכירות נתפרקו ופקעה טומאתן, והחזרת האבן למקומה אינה מביאה טומאה. (100) ככירה חדשה. (101) נתבאר למעלה בהלכה א, שכירה אינה מקבלת טומאה עד שסיקנה כדי שיעור זה, ומכיוון שזו נידונית ככירה חדשה - צריכה היסק בשיעור הקבוע לכירות חדשות.

יח. שתי אבנים שעשאן פירה ונטמאת, וסמך לאבן⁹
זו ממנה¹⁰² אבן אחת מכאן ולזו אבן אחת מכאן¹⁰³
- הרי חצי כל אבן משתי אבני הפירה הראשונה¹⁰⁴
טמא, וחצי האבן טהור¹⁰⁵. נטלו השתיים הטהורות¹²
שסמך - חזרו השתיים של פירה לטמאתן¹⁰⁶.¹³

(102) מן הכירה. (103) ומירחן בטיט ויש כאן שלוש כירות - האמצעית טמאה ושתי החיצונות טהורות. (104) חצייה החיצון. (105) מפני שהחצאים החיצוניים משמשים כירות טהורות והרי זה דומה לדין האמצעית שלמעלה בהלכה יז. (106) ואין זה דומה לדין החזיר את האמצעית שבסוף ההלכה הקודמת שהכול טהור כשהיה, מפני שכאן לא נותצה הכירה הטמאה, ואפילו לפני שניטלו האבנים החיצוניות לא פקעה הטומאה לגמרי מן האבנים הפנימיות, שהרי חציין נשאר טמאות, ולפיכך עכשיו, כשהן משמשות רק את הכירה הטמאה בלבד, חלה טומאה על כולן, אבל בדין שלוש אבנים הרי נותצה הכירה והכול נטהר, ומיחין תבוא טומאה לאבנים אחרי החזרתן?

יט. דוכן של חרס¹⁰⁷ שיש לו בית קבול הקדרות¹⁰⁸
והרמין¹⁰⁹ נתון בתוכו - טהור משום פירה¹¹⁰ וטמא¹⁵
משום כלי קבול. לפיכך, אם היה מחבר בארץ -
טהור כשאר הכלים¹¹¹, ואם נקב - אינו מקבל¹⁷
טמאה ככלי קבול¹¹². מה שאין כן בכירה. הצדדין¹⁸
שלו, הנוגע בהן¹¹³ - אינו טמא משום פירה¹¹⁴.
הרחב שלו¹¹⁵ שיושבין עליו בשעת בשול - מתטמא²⁰

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַיְתָה בּוֹ³³ חֲלִיאָ אַחַת שֵׁשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה טַפָּחִים -
הִיא מִתְטַמָּא בְּמַגֵּעַ וְלֹא מִתְטַמָּא בְּאֵוִיר³⁴, וְשֶׁאֵר
הַחֲלִיּוֹת טְהוֹרוֹת.³⁵

(21 טמא. (22 כלים פ"ה מ"ז. (23 ודווקא אם הוא גדול כשניים האחרים, אבל אם השניים ביחד גדולים יותר - גם הגדול טהור. (24 שם מ"ח. (25 ויש כאן כמה תנורים נמוכים. (26 נתבאר בהלכה א, ששיירי תנור גדול טהורים אם הם פחותים מארבעה טפחים. (27 דינו כתנור חדש לגמרי, כי התנור הראשון בטל מתורת כלי. (28 אבל הטומאה הראשונה פקעה ואינה חוזרת. (29 בהתאם להאמור למעלה בהלכה א גבי תנור חדש. (30 את הטיט לא מרח את הטיט על דופן התנור עצמו, אלא עשה תבנית תנור מטיט סביב התנור החתוך, ואויר מפסיק בין התנור הישן ובין הטיט. (31 ומילא את הרווח שביניהם, ומתוך כך נתחברו לכלי אחד. (32 מפני שהחוליות לא נתחברו בטיט. (33 תוספתא שם ב"ק פ"ד ה"ח. (34 גירסת הגר"א שם "מטמאת במגע ובאוויר", וכן גורס בעל 'סדרי טהרות'. אולם רבינו - כנראה - גורס כמו שכתב כאן, ולא נתברר למה אינה מיטמאת באוויר כשיש בה בעצמה שיעור תנור גדול. [ראה ר"ש במשנתנו, שתמה גם כן, ושאל מה בין מגע לאוויר, ולא מצא יישוב].

ד. תנור³⁵ שֶׁבֶּא מִחֶתְךָ³⁶ מִבֵּית הָאֶמֶן וְעָשָׂה לוֹ סְמוּכִין³⁷ שֶׁמְקַבְּצִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת כְּאֶחָד וְיִתְּנֵם עָלָיו וְהוּא טָהוֹר³⁸ וְנִטְמָא³⁹ - כְּשִׁסֵּיר אֶת הַסּוּמְכִין אוֹתוֹ יִטְהַר⁴⁰. וְאִפְּלוּ הַחֲזִירִין - הֲרִי הוּא טָהוֹר⁴¹. מִרְחוֹ בְּטִיט - מִקְבֵּל טֻמְאָה לְהִבָּא. וְאִינוּ צָרִיךְ לְהִסְקוֹ,⁴² שֶׁכֶּפֶר הַסֵּק.

(35 משנה שם פ"ה, ט. (36 לארכו. (37 חישוקים כמו אלה שמחברים את דפי חביות של עץ. (38 התנור עודנו טהור, אפילו אם נגעו חלקיו בטומאה לפני שנתן עליהם את החישוקים. (39 מפני שהאומן עשהו מתחילה לשם כך שיחברוהו בחישוקים, הרי זה מקבל טומאה אף-על-פי שלא מירחו בטיט. אבל תנור שנעשה מחתיכה אחת, ובעל הבית חתכו לארכו, אינו מקבל טומאה עד שימרח את חלקיו בטיט, כמבואר בהלכה ג. (40 הסרת החישוקים היא נתיצת התנור. (41 לא חזרה טומאתו, ולא עוד אלא שאינו מקבל טומאה מכאן ולהבא שימרחנו בטיט, כי החישוקים מועילים לדונו כתנור שלם בפעם הראשונה בלבד כשבאו מבית האומן. אבל אחר שהסירם ונותן התנור, הרי הוא כתנור שחילקו בעל הבית, שנתבאר דינו בהלכה ג. (42 ואינו דומה לחילקו בעל הבית ומירחהו בטיט, שאמרנו בה"ג שצריך היסק חדש. והטעם, מפני שהוסק ע"י האומן כשהוא עשוי דפים דפים ולא נשתנה כלום בגופם.

ה. תנור שֶׁחֲתָכּוֹ⁴³ חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיאָ לְחֲלִיאָ וְטַח בְּטִיט עַל הַפֶּל מִבְּחוּץ - הֲרִי זֶה מִקְבֵּל טֻמְאָה⁴⁴.

(43 שם משנה י. (44 אפילו נחתך לרחבו, וכל החוליות

הוא עדיין למלאכתו. (7 שבירה כזו מועילה לא רק למנוע קבלת טומאה, אלא גם להפקיע טומאה. (8 שם מ"ב. (9 תנור שמלאכתו לאפיית לחם, אינו ראוי למלאכתו בפחות מארבעה טפחים. אבל כירה, שמשתמשים בה לבישול, מספיק גובה של שלוש אצבעות. (10 ראה פט"ו ה"ב.

ב. תנור שֶׁנִּטְמָא⁴⁵ וְלֹא רָצָה לְכַתְּתוֹ⁴⁶, פִּיצֵד מִטְהָרִין אוֹתוֹ? חוֹלְקִין⁴⁷ לְשַׁלְּשָׁה חֲלָקִים, וְגוֹרְרִין⁴⁸ אֶת הַטַּפָּלָה⁴⁹ שֶׁעַל הַחֲרָסִים, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל חֶרֶס מִהֵן עוֹמֵד עַל הָאָרֶץ בְּלֹא טִיט עַל גִּבּוֹ⁵⁰. חֲלָקוֹ לְשָׁנִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא⁵¹ וְהַקָּטָן טָהוֹר. חֲלָקוֹ לְשָׁנִים בְּשָׁנָה - כָּל אֶחָד מִהֵן טָמֵא⁵², לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַנּוֹ⁵³. אֲבָל טַבְּלָא שֶׁל חֶרֶס שֵׁשׁ לָהּ דָּפֵן שֶׁנִּחְלָקָה לְשָׁנִים - טָהוֹרָה⁵⁴. וְאִם הִיא אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא.

(11 שם מ"ז. (12 לשברו לרסיסים. (13 מלמעלה למטה. (14 צ"ל וגורר. (15 שכבת טיט שמירחה על התנור מבחוץ, אחר צירופו בכבשן ולפני היסקו לאפייה. (16 נראה שהכוונה לטפילה שבמקום החתכים, שאם לא הסירה הרי הטפילה של טיט שלימה, ומיטמאה כשהיא יכולה לעמוד בפני עצמה, אבל אם חתך גם את הטפילה לשלושה חלקים - הכל טהור, כי שכבת הטיט אינה עדיפה מהתנור עצמו. (17 מפני שהוא רוב הכלי. (18 'תורת כהנים' פרשת שמני פ"י ה"ג. (19 לחלק לשני חלקים שווים בהחלט (בלשון הגמרא: "אי אפשר לצמצם"). (20 מחלוקת רבן גמליאל וחכמים במשנה כלים פ"ב, ופסק כרבים. במשנה כתוב סתם "טבלא", ורבינו מפרש שהמדובר בטבלא של חרס, ולא ביאר טעמו של ההבדל בין תנור לטבלא (ראה השלמות). [ב'תוספות יום טוב' שם מצדד לומר, שטבלא קל יותר לחלק בצמצום. אולם דבריו מנוגדים למה שאמרו (בכורות יז, ב) "שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות". פירוש, מקום החתך אינו חלק כמו בכלי עץ או מתכת, אלא יש בו בליטות ושקיעות, ולפיכך אי אפשר לצמצם, והרי גם בטבלא שבורה יש שקיעות ובליטות. ובתפארת ישראל מפרש, שטבלא שנחלקה טומאתה מדרבנן, אין לה לבזבז מכל צדיה, ומפני שאי אפשר לצמצם יש להסתפק בכל חלק, שמה הוא הגדול, וספק טומאה דרבנן - טהור.

ג. תנור⁵⁵ שֶׁחֲלָקוֹ⁵⁶ לְשַׁלְּשָׁה וְאֶחָד גָּדוֹל בְּשָׁנִים - הַגָּדוֹל טָמֵא⁵⁷, וְהַשְּׁנַיִם הַקָּטָנִים טָהוֹרִין. חֲתָכּוֹ חֲלִיּוֹת⁵⁸ לְרַחֲבָם⁵⁹, אִם הִיא גְּבִה כָּל חֲלִיאָ וְחֲלִיאָ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טַפָּחִים - טָהוֹר⁶⁰. חֲזוֹר וְסִדֵּר הַחֲלִיּוֹת זו עַל גִּבִּי זו וְהִמְרִים עֲלֵיהֶם בְּטִיט וְהַחֲזִירוּ תִנּוֹר בְּשִׁהִיָּה - הֲרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה תִנּוֹר אַחֵר⁶¹, וְאִינוּ מִקְבֵּל טֻמְאָה אֲלָא מִכָּאן וְלִהֲבָא⁶². וְהוּא שִׁסִּיקָנוּ בְּדִי לְאִפּוֹת בּוֹ סִפְגִּין אַחֵר שֶׁמִּרְחוֹ⁶³. הֲרִיחִיק מִמֶּנּוּ אֶת הַטַּפָּלָה⁶⁴ וְנָתַן חוֹל אוֹ צִרוֹרוֹת בֵּין הַחֲלִיּוֹת וּבֵין הַטַּפָּלָה⁶⁵ - אִינוּ מִקְבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם⁶⁶. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: הַנֶּדֶה וְהַטְהוֹרָה אוֹפּוֹת בּוֹ וְהוּא טָהוֹר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ג מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(57 שם ה"ז. 58) תנור העשוי מחתיכות חרס מחוברות זו לזו, ונשארו סדקים בין החתיכות. (59 מרח טיט על כל חתיכה וחתיכה. 60) לא מרח על מקום הסדקים. (61 מפני שחלקי התנור אינם מודבקים. 62) גבס. (63) אף-על-פי שלא מירח על החרסים. (64) חרס כתוש שנילוש במים (רבינו בפירושו לכלים פ"י מ"ב, אולם בפירושו לשבת פ"ח מ"ד כתב: "טיט האדמה, והוא ידוע אצל הרופאים").

י. סֶדֶק⁶⁵ תנור שְׁנִתְנוּ פְּלִי זָוִית⁶⁶ וּמִרַח בְּטִיט מִן הַצִּדִּי⁶⁷ - טְהוֹר⁶⁸.

(65 שם. 66) העמיד את התנור בזווית הבית, והוא נוגע בשני הקירות באופן שהסדק נמצא בחלול שבין הקירות והתנור (ביאור הגר"א לתוספתא). (67) במקום שדופנות התנור נוגעים בקירות הבית. (68) אף-על-פי שהמירוח מחזק ומעמיד את התנור שלא יתפרק.

יא. דִּף⁶⁹ שֶׁל תנור שְׁנִתְנוּ בְּזוּיִת⁷⁰ לְהִיּוֹת אוֹפֶה בּוֹ⁷¹ - טְהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ רֵב⁷² תנור - מְקַבֵּל טְמָאָה.

(69 שם. 70) העמיד אותו בזווית הבית, באופן המבואר בהלכה הקודמת. (71) להסיק במקום הפנוי שבין הדף והקירות. (72) להדביק פת בדף.

יב. תנור⁷³ שְׁנִתְנוּ בּוֹ עֶפֶר עַד חֲצִי: אִם נָטְמָא מְאִירוֹ בְּלִבָּד⁷⁴ - אֵינוֹ מְתַטְמָא אֲלָא מְעַפֵּר וּלְמַעֲלָה⁷⁵; וְאִם נָטְמָא בְּמַגֵּעַ וְנִגְעָה טְמָאָה בּוֹ מְתוּכָה⁷⁶ - נָטְמָא כֻּלּוֹ אֶף מְעַפֵּר וּלְמַטָּה⁷⁷.

(73) משנה כלים פ"ה, ו. (74) שרץ נתלה באווירו ולא נגע בתנור. (75) אוכלין ומשקין הנמצאים בתנור למעלה מן העפר מתטמאים, אבל הטמונים בתוך העפר לא נטמאו (רבינו בפירושו למשנה). (76) לא נתבאר אם הכוונה לנגע בתוכו למעלה מן העפר בלבד או אפילו אם נגע בתוכו למטה מן העפר. (77) לקמן בפ"ז ה"ה כתב רבינו, שכל הדברים שנאמר בהם בכלי חרס מטמאים במגע ולא באוויר - טומאתם מגזירת חכמים, ולפיכך הקילו בטומאתם, כדי שלא ישרפו תרומה וקדשים על טומאה זו. שם אמנם המדובר בענין חיבור, אבל יש ללמוד משם לכאן. ויוצא מזה, שלדעת רבינו ביטל העפר את חלק הכלי שהעפר בתוכו, ואינו מקבל טומאה מן התורה כלל, אלא חכמים גזרו על המגע ולא על האוויר. [במשנתנו כתוב: "מעפר ולמטן מטמא במגע, מעפר ולמעלן מטמא באוויר". ומפרש רבינו, "מעפר ולמטן", היינו הדברים הנמצאים בתוך העפר. "ומעפר ולמעלן", פירושו מה שנמצא למעלה מן העפר. ובאליהו רבה מפרש: "מעפר ולמטן", היינו שהשרץ נמצא מעפר ולמטן ונגע בשולי התנור - נטמא כל התנור, ואם לא נגע אינו מטמא כלל; "ומעפר ולמעלן", פירושו השרץ נמצא באוויר הפנוי - מטמא כל הכלי. אגב, הוא מקשה, הלא התנור נטמא מאווירו כשנכנס לתוכו השרץ לפני שהגיע לעפר? ותיירץ, שהמדובר, כשהשרץ נמצא בתוך העפר, שהיה מוטל על הקרקע לפני שהעמידו שם את התנור (נתבאר כבר שלתנורים שלהם לא היו שוליים). ראה תפארת ישראל.]

פחותות מארבעה טפחים. במשנה חולק ר' אליעזר ומטהר מפני שהחול מפיסק בין החוליות, אין המירוח מועיל. [בבבא מציעא נט, א מסופר באריכות על המחלוקת העצומה שפרצה בבית-המדרש בבעיא זו, שתוצאותיה היו חמורות מאוד.

ו. יוֹרֵת הָעֶרְבִיִּים⁴⁵, שְׁהוּא חוֹפֵר בְּאֶרֶץ וְטַח בְּטִיט⁴⁶: אִם יָכוֹל הָטִיט לַעֲמֹד בְּפָנָי עֲצָמוֹ - מְקַבֵּל טְמָאָה⁴⁷, וְאִם לֹא - טְהוֹר⁴⁸.

(45 שם. 46) את כותלי הבור. (47) אם נגעה טומאה בטיט. (48) חפירה באדמה אינה מקבלת טומאה.

ז. הַמְבִיא⁴⁹ שְׁבָרֵי חֶרֶס וְדִבְקָן זֶה בְּזֶה וְעֹשֶׂאֵן תנור, וְעֹשֶׂה לוֹ טַפְלָה מִבֵּית וּמִבְחוּץ וְהִסִּיקוּ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה, אֶף עַל פִּי שְׂאִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן בְּשַׁעוֹר⁵⁰.

(49) תוספתא שם פ"ג ה"א. (50) למעלה, בהלכה ג למדרנו, שאם חילק תנור לכמה חלקים, ולאחר מכאן דיבק את אותם החלקים עצמם ומירחם בטיט - מקבלים טומאה. וכאן מוסיף רבינו ומשמיענו, שאפילו נטל שברי חרס שלא היו מחוברים מעולם ודיבקם ומירחם - דינם כתנור שלם.

ח. פֶּטֶס⁵¹ שֶׁקָּרְזְלוּ⁵² וְעֹשֶׂאֵהוּ תנור וְעֹשֶׂה לוֹ טַפְלָה מְחוּץ, אֶף עַל פִּי שְׁמִקְבָּל עַל דְּפִנּוֹתָיו בְּשַׁעוֹר⁵³ - הָרִי זֶה טְהוֹר; שְׂפָלִי חֶרֶס שְׁטֵהָר⁵⁴ - אֵין לוֹ טְמָאָה לְעוֹלָם, אֲלָא אִם כֵּן עֹשֶׂאֵהוּ תנור וְעֹשֶׂה לוֹ טַפְלָה⁵⁵ מִבֵּית וּמִבְחוּץ⁵⁶.

(51) חבית גדולה של חרס (שם פ"ד ה"ח). (52) שברו (הגר"א), פירוש, חתך את השוליים ואת הגג. פֶּטֶס כמו שהוא, אינו מתאים לאפיה אלא אם שבר השוליים והגג. (53) דפנות הפֶּטֶס הם שקעורים מבפנים, ואפשר להכניס בהם משקין כשיעור האמור לקמן בפ"ח ה"ג. (54) שהיה ראוי לקבל טומאה, ונשבר ונעשה בלתי ראוי לכך. (55) הדביק עליו שכבת טיט וצירפו בכבשן. (56) וכלי חדש בא לכאן. [לקמן בפ"ח ה"י יתבאר, ששברי כלי חרס מקבלים טומאה אם הם מקבלים, ולמה דפנות הפֶּטֶס אינם מקבלים טומאה? נראה, שהפֶּטֶס שניטלו שוליו וגגו וכולו שלם, אי-אפשר להשתמש בו לקבלה. אולם תמוה הדבר, שאינו מיטמא כשדופנותיו שלמים, ואם יישברו ויישאר כדי לקבלה - ייטמא. ואולי הכוונה כשיש בית קיבול בדופנותיו מבחוץ, ואעפ"כ אינו מקבל טומאה מפני שלא נעשה לקבלה].

ט. תנור⁵⁷ שֶׁל סֶדֶקִין⁵⁸ שְׁעֹשֶׂה טַפְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁹ וּמִקּוֹם הַסֶּדֶקִין מְגֻלָּה⁶⁰ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה⁶¹. נִתֵּן טִיט אוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִיס⁶² עַל גְּבִי הַסֶּדֶקִין - הָרִי זֶה מְתַטְמָא⁶³. נִתֵּן עֲלֵיהֶן חֶרְסִית⁶⁴ אוֹ זָפֶת וְגִפְרִית, שְׁעֹה וְשִׁמְרִים, בְּצֶק אוֹ גִּלְלִים - טְהוֹר. זֶה הַפֶּלֶל: דָּבַר שְׂאִין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ תנור - אֵינוֹ מְחַבֵּר אֶת הַסֶּדֶקִין.

- 1 יג. הפירה⁷⁸ - מקום שפיתתה⁷⁹ שתי קדרות; והפפח
2 - מקום שפיתת קדרה אחת. לפיכך, פירה שגחלה
3 לארבה⁸⁰ - טהורה; לרבה⁸¹ - עדן מקבלת טמאה.
4 הפפח שגחלה, בין לארכו בין לרחבו - טהור⁸².

- 22 ב. הפפח⁹: עשאהו לאפיה - שיעור¹⁰ פתנור;
23 עשאהו לבשול - שיעורו בכירה.
(9) ראה למעלה פט"ז ה"ג. (10) שיעור היד שלו.

- 24 ג. מוסף התנור¹¹ של בעלי בתים - טהור¹²; ושל
25 נחתומין - טמא בטמאת התנור, מפני שסומך עליו
26 את השפור¹³. פיוצא בו: מוסף יורה של שולקי זיתים
27 - טמא¹⁴, ושל צפעים - טהור¹⁵.

- (11) שם מ"ה. לפעמים מוסיפים שיכתב טיט על שפת
התנור, כדי להגביהו וישמור חומו. שיכתב זה "מוסף
התנור" שמה. (12) מוסף זה אינו עוזר למלאכת האפייה,
ובדרך כלל מספיק גבהו של התנור עצמו. (13) שצולים
בו בשר, והנחתום הצולה בשר בתנור למכירה משעין עליו
את השפור, כדי שלא יצטנן הבשר שעליו, ולפיכך נידון
כצריך למלאכתו. (14) דרכם להשתמש גם במוסף היורה,
כשיש להם הרבה זיתים לבשל. (15) צבעים נזהרים
מלהשתמש במוסף, מפני שהצבע מתקלקל על-ידי-זה.

- 28 ד. עטרת¹⁶ הפירה¹⁷ - טהורה¹⁸. וטירת התנור, והוא
29 המקום הבנוי בצדו שמניחין בו את הפת בעת
30 רדתה: בזמן שהיא גבוהה ארבעה טפחים - טמאה
31 בטמאת התנור¹⁹; פחות מארבעה טפחים -
32 טהורה²⁰, לפי שאינה חבור לוי²¹. ואם חברה לתנור,
33 אפלו על שלש אבנים²² - טמאה.

- (16) שם מ"ג. (17) בראש הכירה עשו מקום מעוגל
להעמיד עליו את הקדירה שהורידו מן האש, ונקרא "עטרת
הכירה". (18) אם נטמאה הכירה, לא נטמאה עטרתה.
(19) כשנטמא התנור – נטמאה, מפני שהיא משמשת מלאכת
האפייה. (20) טירה קטנה אינה ראוייה להניח בה את
הפת. (21) טירה רגילה גבהה ארבעה טפחים כתחילת בנין
התנור (ראה למעלה פט"ז ה"א) ואינה מחוברת לתנור,
ואעפ"כ היא נטמאת בטומאת התנור, מפני שהיא משלימה
את האפייה. בנמוכה משיעור זה אין משתמשים, ולפיכך
אין דינה כחלק מן התנור כשאינה מחוברת לו.
(22) העמיד שלושה אבנים לשלושת צידי התנור ולא חיברן,
והעמיד עליהן את הטירה וחיברה לתנור.

- 34 ה. בית²³ הפך²⁴ ובית התבלין²⁵ ובית הנר²⁶
35 שבפירה: אם נטמאת הפירה במגע²⁷ - נטמא פלן,
36 ואם נטמאת באויר²⁸ - לא נטמא; לפי שאינן חבור
37 לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך עשו להן הכר כדי
38 שלא ישרפו על מגען תרומה וקדשים²⁹. וכן כל
39 שאנו אומרים בענין זה שהוא מתטמא במגע ואינו
40 מתטמא באויר - אינו חבור אלא מדבריהם, ועשו
41 לו הכר זה כדי שלא ישרפו עליו קדשים, אלא
42 תולין.

- (23) שם. מחוברים היו לכירה כלים קטנים. (24) מקום
להעמיד בו פך השמן. (25) שמשמים בו תבלין לצורך
התבשיל. (26) לשום בו נר. כל אלה הכלים אינם משמשים

(78) שם פ"ז מ"ג. (79) העמדת קדירה על הכירה נקראת
שפיתה, מלשון "שפות הסיר הגדולה" (מלכים-ב, ד, לח).
(80) ונחלקו שני מקומות השפיתה, ואין הכירה ראוייה
למלאכתה. (81) ושני מקומות השפיתה נשאר שלמים
אלא שאינם מחוברים זה לזה. (82) משום שלא נשאר כל
מקום שהוא לשפיתת קדירה.

- 5 יד. הקלתות⁸³ של בעלי בתים שגפחתה קרקעיתה:
6 אם היה עמק הפחת פחות משלשה טפחים - הרי
7 זו מקבלת טמאה; שאם יסיק בפחת מלמטה -
8 תתבשל הקדרה מלמעלה. היה הפחת עמק שלשה
9 או יותר - אינה מקבלת טמאה; שהרי האש⁸⁴ רחוקה
10 מן הקדרה ואינה בשלה. נתן אכן או צרור על פי
11 הפחת⁸⁵ - עדן היא בטירתה⁸⁶. מרחו בטיט -
12 נעשת האבן קרקע הפירה ומקבלת⁸⁷ טמאה מפאן
13 ולחבא.

(83) בסיס של חרס שמעמידים עליו את הכירה.
(84) הנמצאת בקרקעית הפחת. (85) ואפשר להסיק על
האבן ותגיע האש לקדירה. (86) מפני שהאבן והצרור אינם
קרקעית הכירה. (87) הכירה.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ז

פרק שבעה עשר

(1) יבאר ידות הכלים אם הן ככלים. מוסף תנור של בעלי
בתים או של נחתומים. חצר הכירה בזמן שהיא גבוהה
שלוש אצבעות וכו'.

- 14 א. כל ידות הכלים² - הרי הן ככלים, ואם נטמא
15 הפלי - נטמא ידו הצריך לה³ בתשמישו⁴; ושאין
16 צריך לה - טהור, כמו שיתבאר⁵. לפיכך, האבן⁶
17 היוצאת מן התנור טפח ומן הפירה שלש אצבעות
18 - חבור⁷, ואם נטמא התנור והפירה - נטמאו אבנים
19 אלו. ואכלין ומשקין הנוגעים באבנים אלו - נטמאו.
20 ואם נגעו בחוץ לטפח של תנור או בחוץ לשלש
21 אצבעות של פירה - טהורין⁸.

(2) כל דבר המחובר לכלי והוא משמש את הכלי לצורך
מלאכתו – נקרא יד הכלי. (3) שהכלי צריך לה.
(4) בחולין קיח, א – למדו זה מן הכתוב (ויקרא יא, לח):
"טמא הוא לכם" – לכל שבצרכים (ראה הל' טומאת
אוכלין פ"ה). (5) לקמן בפרק זה. (6) כלים פ"ה מ"ב.
(7) גידונות כחלק מן התנור והכירה. (8) חלק האבן
המרוחק יותר מטפח מן התנור או יותר משלש אצבעות מן
הכירה, אינו מתטמא עמהם, מפני שחלק זה אינו מוסיף
כלום לצורך תשמיש התנור והכירה – אינו יד להם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכירה מסודרות בצורת סגול, ועליהן מעמידים את הקדירה. [נתבאר כבר שבכירה מקום לשפיתת שתי קדירות, ולפיכך יש להניח שעשו שלוש בליטות לכל מקום שפיתת]. (39) כי הן חלק מהכירה עצמה. (40) שם מ"ה. (41) מדובר בכירה של שלושה פטפטים. (42) אפשר להשתמש בהם בדוחק, ומן התורה אינם מתטמאים עם הכירה, וחכמים גזרו טומאה על המגע ולא על האוויר (ראה למעלה הל"ה). (43) האומן עשה רק שני פטפטים. (44) ואפשר לשפות עליהם קדירות. (45) מפני ששינה מדרך העולם, אין הפטפטים מתטמאים מן התורה אלא מגזירת חכמים ('משנה אחרונה' במשנתנו). [בכל ספרי המשניות שבידינו, הגירסא: "מטמאין במגע ובאוויר". אולם רבינו גורס "ולא באוויר" ('תוספות יום-טוב')]. (46) יותר משלוש אצבעות. (47) חלק הפטפטים מגובה שלוש עד לכירה (במשנה כתוב: "משלוש אצבעות, משלוש ולמטה". ורצוי להוסיף גם כאן את התיבה "משלוש", וישופר בזה הסגנון). (48) לצד החוץ. (49) המרחק בין הפטפוט לבין השפה, הוא פחות משלוש. (50) כל הדינים שבהלכה זו, החל מ"ניטל אחד מהן", שנויים במחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק כרבי מאיר. (51) רבינו לא פירש, עד כמה אפשר לסטות מהשיעורים שנקבעו ובאיזה תנאים ב'תוספות יום-טוב' כתב, שרבינו מסתמך על דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, עיי"ש].

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ז

פרק שמונה עשר

(1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

א. כלי חרס² אינו מקבל טמאה עד שיהיה מקבל³⁴ ועשוי לקבלה; אבל אם לא היה לו בית קבול, או שיהיה מקבל ולא נעשה לקבלה³⁵ - אינו מקבל טמאה כלל⁴, לא מן התורה ולא מדברי סופרים. לפיכך, הפסא והמטה והספסל והמנורה והשלחן של חרס, וכן כל פיוצא בהן מבלים שאין להם תוף - אינן מקבלין טמאה. וכן הסילונות שהמים מהלכין בהן, אף על פי שהן כפופין ואף על פי שהן מקבלין - הרי הן טהורין, מפני שלא נעשו לקבלה, אלא כדי שיצאו מהן המים. וכן חבית של שיטים⁵ וחבית הדפונה⁶ בשולי המחץ⁷, הואיל ונעשית כמו בית יד שנושאין בה המחץ ולא נעשית לקבלה - אינה מקבלת טמאה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיהי' מקבל ועשוי לקבלה". ולדוגמא הביא "הכסא והמטה והספסל והמנורה והשלחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן

את פעולת הבישול ממש, ולפיכך אינם חיבור לכירה מן התורה, אלא חכמים גזרו שיהא נידונים כמחבורים (שבת מח, ב.). (27) כשנגע שרץ בתוכה. (28) נכנס שרץ לאווירה ולא נגע בדופנה. (29) שם. ראה למעלה פט"ו הי"א הערה ע.

1 ו. חצר³⁰ הפירה³¹, בזמן שהיא גבוהה שלש אצבעות³² - הרי זו חבור; ואם נטמאת הפירה או חצרה, בין באויר בין במגע - נטמאת השניה³³.
2 היתה החצר פחותה מפאן ונטמאת אחת מהן במגע - נטמאת השניה; אבל אם נטמאת אחת מהן מאוירה בלבד - אין חבורה טמאה, לפי שאינה חבור לה אלא מדבריהם³⁴. היתה חצר הפירה מפרשת³⁵ ממנה³⁶: בזמן שהיא גבוהה שלש אצבעות - הרי זו חבור לה בין לטמאת מגע בין לטמאת אויר; היתה פחות מפאן, או שהיתה החצר חלקה ואין לה שפה - אין חבור לה; ואם נטמאת הפירה, בין מאוירה בין במגע - החצר טהורה, וכן אם נטמאת החצר - הפירה טהורה.

(30) שם פ"ז מ"ג. חצר - שטח שכנגד פי המוקד. (32) כתחילת בניינה של כירה (ראה למעלה פט"ו ה"א). (33) אם נטמאה הכירה נטמאה החצר, וכן להפך. (34) נתבאר בהלכה הקודמת גבי טירת התנור. (35) שם מ"ר. (36) אינה מחוברת לכירה. מכאן שבבבות הקודמות מדובר במחבורות, ואף-על-פי-כן אין התנור מועיל אלא לטומאת מגע.

ז. פטפטי פירה³⁷ - שלשה³⁸. היה גבה פל אחד מהן שלש אצבעות או פחות, אם נטמאת הפירה, בין במגע בין באויר - נטמאו שלשתם³⁹. וכן אם היו ארבעה. נטל⁴⁰ אחד מהן⁴¹: אם נטמאת הפירה במגע - נטמאו שני הפטפטים שנושארו, ואם נטמאת באויר - לא נטמאו עמה⁴². עשה לה שני הפטפטים⁴³ זה כנגד זה⁴⁴: אם נטמאת הפירה במגע - נטמאו, ואם נטמאת באויר - לא נטמאו⁴⁵. היה הפטפטים גבוהין⁴⁶ משלש אצבעות ולמטה⁴⁷ - מתטמאין עמה בין שנטמאת במגע בין שנטמאת באויר; ומשלש ולמעלה - מתטמאין עמה אם נטמאת במגע, אבל אם נטמאת מאוירה בלבד - אין מתטמאין עמה. היו משוכין מן השפה⁴⁸ בתוף שלש אצבעות⁴⁹ - מתטמאין עמה בין שנטמאת במגע בין שנטמאת באויר; היו חוץ לשלש אצבעות - מתטמאין עמה אם נטמאת במגע, ואם נטמאת באויר בלבד - אין מתטמאין עמה⁵⁰. ואין מדקדקין⁵¹ בקל השעורין האלו, שפלן הן מדברי סופרים.

(37) שם. (38) דרך האומנים לעשות שלוש בליטות בראש

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשום בה את היד כשמשמשם בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

- ב. פָּנֵס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן⁸ - מִקְבֵּל טִמְאָה,¹
וְשֹׁאֵין בּוֹ - טְהוֹר⁹. וְכֵן מְגֻפֶת הַיּוֹצְרִים¹⁰ שֶׁיֵּשׁ לָהּ²
תוֹךְ - טִמְאָה.³

(8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. (9) מפני שהדפנות לא נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. (10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

- ג. מִשְׁפָּף שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים - טְהוֹר¹¹; וְשֶׁל רוֹקְלִין -
מִתְטָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁמְטָהוּ עַל צִדּוֹ¹² וּמִרִּיחַ בּוֹ⁵
לְלוֹקֶת¹³.⁶

(11) מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונות כפופים שבהלכה א. (12) ונותן בו מעט שמן. (13) כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

- ד. פְּסוּי בְּדֵי יֵין וְכֵי שֶׁמֶן וְהַחֲבִיּוֹת¹⁴ - טְהוֹרוֹת¹⁵,
שֶׁלֹא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּלָהּ. וְאִם הִתְקִינָן לְתַשְׁמִישׁ¹⁶ -
מִתְטָמְאִין.⁷

(14) פירוש, כיסויי חביות. (15) אף על פי שיש להם בית קיבול. (16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

- ה. פְּסוּי הָאֵלֶפֶס¹⁷: בְּזֶמַן שֶׁהוּא נָקוּב¹⁸ וְיֵשׁ לוֹ¹⁰
חֲדוּד¹⁹ - טְהוֹר²⁰; וְאִם אֵינוֹ נָקוּב וְאֵין לוֹ חֲדוּד -
מִתְטָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשָׁה מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיֵּרֶק²¹.
זֶה הַקֵּל: כָּל הַמְשֵׁמֵשׁ בְּכָלִי חֶרֶס כִּשְׁהוּא כְּפוּי²² -
טְהוֹר²³.¹⁴

(17) מחבת גדולה. (18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. (19) פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודר. (20) כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. (21) שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. (22) על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. (23) ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

- ו. טִיטְרוֹס²⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב וּמוֹצִיא¹⁵
פְּרוּטוֹת²⁵ - מִתְטָמֵא; שֶׁהָרִי הַמִּים מִתְכַּנֵּסִין¹⁶
בְּצִדֵּיהֶן, וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבֵּלָהּ.¹⁷

(24) שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרביץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם

כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" "...ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלין טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים" הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול שורפין אותו באש שלמעלה "רשפי" רשפי אש שלהבת י"ה שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים דתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש כסא - ק"ש, ומנורה תפלת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לשיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לשיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעניינם לפרט את התושב"כ ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לשיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(על פי יין מלכות סי' קק)

(2) כלים פרק ב משנה ג. (3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. (4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח"ט). (5) חבית שמשמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. (6) מלשון דופן. (7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ו מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר - הרי זה טהור, אף על פי שנטלה האזן או
נשבר החדוד³⁵; שכל כלי חרס שטהר שעה אחת -
אין לו טמאה לעולם.

(34) און הכלי מפריעה. (35) ואפשר להושיב את הכלי
באופן שיקבל.

יב. כלי חרס ששוליהן חדין³⁶ כמזרקות שנספרו
ושוליהן מקבלין, אף על פי שאין מקבלין אלא אם
בן נסמכו, כגון שולי הקרפיות³⁷ והכוסות³⁸ - הרי
אלו מקבלין טמאה; שלכך נעשו מתחלתן, שיהיו
שוליהן מקבלין בסמיכה או באחיזה³⁹.

(36) השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים
בחוד בצורת קוץ. (37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו.
(38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות
ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. (39) ביד.
שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא
כשאנו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל
כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית,
גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

יג. כמה יקבל החרס ויהיה מקבל טמאה? אם היה
הכלי כשהיה שלם מכיל כדי סיכת אדם קטן⁴⁰ עד
חביות שהן מקבלות כסאה⁴¹ או קרוב⁴² לה ונשברו,
ונשאר פחרסים, בין מקרקעיהן בין מדפניהן, חרס
שהוא מקבל כשהוא יושב רביעית - הרי זה מקבל
טמאה.

(40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג,
מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). (41) הסאה שישה קבים
והקב ארבעה לוגים. (42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה"
הכוונה קרוב לסאה; משחו פחות מסאה, אבל סאה מליאה
דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

יד. היה הכלי מחבית המכילה כסאה עד חבית
המכילה סאתים או יתר ונשברה, אם היה פחרס
הנשאר כדי לקבל חצי לג - הרי זה מקבל טמאה.
היה הכלי מחבית המכילה סאתים עד חצבים
גדולים ונשברו, אם נשאר מהן חרס המקבל לג
- הרי זה מקבל טמאה. היו הפחרסים מקבלין
פחות משעורין אלו - אין מקבלין טמאה.

טו. כלי חרס קטן, כגון הפך וכיוצא בו, שנספך,
ונשאר מקרקעיתו⁴³ חרס המקבל כל שהוא כשהוא
יושב⁴⁴, והיה חד ביותר⁴⁵ שנמצא כלי קטן⁴⁶ - הרי
זה מקבל טמאה. ואם נשאר מדפנותיהן חרס
המקבל - אינו מקבל טמאה; לפי שדפנות כלים
אלו וכיוצא בהן פשוין הן⁴⁷, ואין להן תוף הנפר,
ונמצאו כפשוטי כלי חרס.

(43) מחלקו התחתון. (44) בלי סמיכה. (45) הדפנות

באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר
אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. (25) טיפות קטנות.
(26) בצידי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו
נקבים גסים המים ממהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים
אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן
מתכנסים.

ז. הלפיד של חרס שמניחין מטליות הפגדים
והשמן בתוכו והוא דולק - מתטמא²⁷. וכן כלי
שמניחין תחת הנרות²⁸ לקבל השמן - מתטמא.

(27) הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד
במוט ארוך. משמינו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני
עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה.
(28) במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב
כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים
בשעת מלאכה בלבד.

ח. גסטר²⁹ שמניחין תחת הכלים לקבל משקין
הנוזלין מן הכלי - מקבל טמאה³⁰.

(29) שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול
ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טטופס" (רבינו
בפירוש). (30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד -
נידונית הגיסטרא כעשייה לקבלה. [מלשונו של רבינו
בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך.
אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי
שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתנו
מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

ט. ספינה של חרס, אף על פי שהיא מקבלת - אינה
מקבלת טמאה; שאין הספינה בכלל הכלים
האמורין בתורה³¹, בין היא של חרס בין היא של
עץ, בין גדולה בין קטנה.

(31) בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה?
שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא
שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

י. כל הכלים שנספכו ונפסדה צורתן - אין שבריהן
מקבלין טמאה, אף על פי שאותן השברים ראויין
לתשמיש; חוץ משברי כלי חרס, שאם היה בהן
חרס הראוי לקבל - הרי הוא מקבל טמאה. שנאמר:
וְכָל כֵּל כְּלִי חָרָס³². מפי השמועה למדו, שזה לא בא
לרבות אלא שברי כלי חרס. כמה דברים אמורים?
כשהיה לחרס זה תוף לקבל בו המשקין כשהיה
החרס יושב, לא סמוך³³; אבל אם אינו יכול לקבל
אלא אם כן סומכין אותו - אינו מקבל טמאה.

(32) תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין
לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר וְכָל כֵּל חָרָס".
(33) על מה שהוא אחר.

יא. החרס שאינו יכול לישב כדי שיקבל מפני
אזנו³⁴, או שהיה בו חדוד והחדוד מכריעו לצד

19 לְהַכְשִׁיר הַזְרָעִים¹³ בַּמִּשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כִּמּוֹ
20 שְׂבָאֲרָנָה¹⁴. נֶקֶב בְּשֶׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמִּים שֶׁבְּתוֹכוֹ
21 מְכַשְׁרִין אֶת הַזְרָעִים וְהָרִי הֵן כִּמּוֹ שְׂאִינָן בְּכָלִי,
22 וְעֵדִין כָּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים וּמִקַּבֵּל
23 טְמָאָה¹⁵. נֶקֶב בְּמוֹצֵיא זֵיתִים - טְהוֹר, וְהָרִי הוּא
24 בְּכָלִי גָּלִילִים וְאֶבְנִים שְׂאִין מִקַּבְּלִין טְמָאָה, וְעֵדִין
25 כָּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצִמּוּד פְּתִיל¹⁶ עַד שֶׁיִּפְתַּח
26 רִבּוֹ¹⁷, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנָה בְּטִמְאָת מֵת (בַּפֶּרֶק שְׁנִי עֶשְׂרִי).

(10) מימרא של רבא, שם צה, ב. (11) נתבאר בהלכה הקודמת. (12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". (13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. [רש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. (14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. (15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. (16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד ומהודק. (17) ואם נפתח רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פ"ד ה"ה).

ג. הַחֲבִית¹⁸ - שְׁעוּרָה בְּאֶגְזִים¹⁹. הָאֵלֶּפֶס וְהַקֶּדֶרָה²⁰
28 - שְׁעוּרָן בְּזֵיתִים²¹. וְכֵן עֲרֵבָה²² שֶׁל חֶרֶס, אֶפְלוֹ
29 הַיְתָה גְּדוֹלָה וּמִחֲזָקָה אֲרֻבָּעִים סָאָה בִּלְחָ²³, וּנְפַחְתָּהּ
30 בְּמוֹצֵיא זֵיתִים, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטָה עַל צִדָּהּ וְלֹשׁ
31 בָּהּ²⁴ - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְחַלְתָּהּ לֹא נַעֲשִׂית לִכְף²⁵.

(18) כלים פ"ג מ"ב. (19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כ"ר יהודה. (20) שם. (21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. (22) תוספתא פ"ג ה"ג. (23) בתוספתא הגירסא: "אף-על-פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפחתה במוציא זיתים אף-על-פי שהוא מטה על צידה ולש בה - טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? (24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. (25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפ"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טומאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו

שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. (46) השבר הזה הוא ככלי קטן. (47) כאילו שיטחם ישר.

1 טז. חֲזָקָת⁴⁸ חֲרָסִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם -
2 טְהוֹרִים⁴⁹, חוץ מִהַנְּמָצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר; מִפְּנֵי שְׂרָפָן
3 גִּסְטְרִיּוֹת הֵן⁵⁰ לְפָלִים, וְהַגִּסְטְרָא מְקַבֵּלֶת טְמָאָה אֶף
4 עַל פִּי שֶׁהִיא מְשַׁבְּרִי בָּלִים.

(48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. (49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיסטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם מייחדים אותם הבעלים לשם גיסטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיסטרא. (50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיסטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

5 א. בְּמָה² שְׁעוּר הַשֶּׁבֶר שִׁישְׁבֵּר כָּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר
6 מִטְּמֵאָתוֹ אִם הָיָה טְמָא, או לא יִקַּבֵּל טְמָאָה אִם הָיָה
7 טְהוֹר? הָעֲשׂוֹי לְאֹכְלִין³ - מְשִׁינֶקֶב בְּמוֹצֵיא זֵיתִים⁴;
8 וְהָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין - מְשִׁינֶקֶב מְכָנִים בַּמִּשְׁקִין,
9 שֶׁמִּנְחִיחִין אוֹתוֹ עַל הַמִּשְׁקָה וְגַם הַמִּשְׁקָה לְכָלִי
10 בְּנֶקֶב; הָעֲשׂוֹי לְכָף וּלְכָף⁵ - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ⁶,
11 וְהָרִי הוּא מְקַבֵּל טְמָאָה עַד שֶׁיִּנְקֶב בְּמוֹצֵיא זֵית. וְלֹא
12 אֶמְרוּ בְּמוֹצֵיא מִשְׁקָה⁷ אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בְּלִבְדָּ⁸, לְפִי
13 שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמִּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַפָּלִים,
14 וְאִם הוֹצִיאָה מִשְׁקִין - הָרִי זֶה בָּטֵל תְּשַׁמִּישָׁה⁹.

(2) כלים פ"ג מ"א. (3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. (4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. (5) לאוכלין ולמשקין. (6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. (7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). (8) זה נאמר בגיסטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. (9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

15 ב. חֲמֵשׁ מִדּוֹת¹⁰ בְּכָלִי חֶרֶס: נֶקֶב בְּמוֹצֵיא מִשְׁקָה -
16 טְהוֹר מִלְּהִתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא¹¹, וְעֵדִין הוּא חָשׁוּב
17 כָּלִי לְקִדְּשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת¹². נֶקֶב בְּכּוֹנֵס מִשְׁקָה - אֵינוֹ
18 רָאוּי לְקִדְּשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת, וְעֵדִין כָּלִי הוּא חָשׁוּב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט"ז מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- בפי"ח הט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות [שם].
- ד. הפפ"ה והט"ז²⁷ - שעורין בשמן²⁸. והצ"צ²⁹ - שעורין במים³⁰.
- ט. גסטר⁵² שנתרעצה ואינה מקבלת משקין⁵³, אף על פי שמקבלת אכלין - הרי זו טהורה⁵⁴; שאינה עשויה אלא לקבל משקין הדולפין⁵⁵, כמו שבארנו, ואם היתה דולפת⁵⁶ - אין עושין גסטר לגסטר⁵⁷. וכן גסטר שנתפתה או שנתלקה לשמים - טהורה; שלא אמרו⁵⁸ שירים של שירים מתטמאין, אלא שירי כלי חרס⁵⁹ בלבד הן שמתטמאין.
- (52) משנה שם פ"ד ב. (53) המשקין נשפכים. (54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתו. וכל-שכן שאינה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. (55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. (56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. (57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין (שיריים) לשירין". (58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז' ה"א. (59) ב'תורת כהנים' שבידיו, כתוב: "שברי כלי חרס". ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".
- י. גסטר⁶⁰ שחידודין⁶¹ יוצאין ממנה, בין שהיתה יושבת⁶² בין שהיתה מטה על צדה: כל המקבל מן החידודין זיתים⁶³ בשיתמלא הגסטר זיתים⁶⁴ - מתטמא במגע⁶⁵ וכנגדו מתטמא באויר; וכל שאין מקבל עמה בזיתים - מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר.
- (60) משנה שם פ"ד ג. (61) בליטות גדולות כעין שיניים. (62) על שוליה. (63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. (64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים עליהם. (65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה - בהלכות י"ב.
- יא. כיצד⁶⁶ מתטמא במגע ואין כנגדו מתטמא באויר? שאם נגעה הטמא בגסטר מתוכה - מתטמא החידוד; וכןכס הטמא באויר הגסטר, אפלו היתה כנגד החידוד⁶⁷ - לא נטמא החידוד.
- (66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאנו מקבלים כזיתים. (67) הטמא תלוייה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.
- יב. וכיצד כנגדו מתטמא באויר? שאם היתה הטמא באויר הגסטר כנגד החידוד - נטמא החידוד עם הגסטר⁶⁹. ועל דרך זה הוא בכל מקום שנאמר בכלי חרס ובתנור וכירים מתטמא במגע וכנגדו באויר או אין מתטמא כנגדו באויר. וכן כל טמאת מגע האמורה בענין כלי חרס או תנור וכירים.
- (26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. (27) רבינו גורס במשנה, "והטפי". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין טיפין, ולכן שמו "טפי". (28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. (29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. (30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.
- ה. נר³¹ שנטל פיו³² - טהור³³. ושל אדמה³⁴ שהסק פיו בפתילה³⁵ - אינו מקבל טמא, ואינו בכלל כלי חרס עד שישק פלו בפכשן כלי חרס.
- (31) משנה שם. (32) נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. (33) שאינו ראוי למלאכתו. (34) שלא הוסקה בכבשן. (35) בשלהבת הפתילה.
- ו. חבית³⁶ שנתפתה³⁷ וכשמשקין אותה על דפנה מקבלת, או שנתלקה³⁸ כמין שתי ערבות - עדין היא מקבלת טמא³⁹. נתרעצה⁴⁰ ואינה יכולה להטיל בפחי קב גרוגרות⁴¹ - טהורה⁴².
- (36) שם פ"ד מ"א. (37) ניטל חלק ממנה. (38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. (39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. (40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. (41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). (42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישרב.
- ז. חבית⁴³ שנטלו אזניה - הרי היא כגסטר⁴⁴. אפלו און אחת. נסדקה למטה מאזניה, אף על פי שאזניה קצמות - הרי זו כגסטר⁴⁵. ואם עשאה מתחלה שלא באזנים - נדונה כחבית⁴⁶.
- (43) שם מ"ג. (44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. (45) שאם יטלטל אותה באזניה - תתפרק. (46) תוספת כלים, פרק ג הלכה ה.
- ח. חבית⁴⁷ שנסדקה בפכשן ונמצא שהיא פשתי גסטרות: אם משנמרה מלאכתה נסדקה - כל גסטר מהן מקבלת טמא⁴⁸; ואם נסדקה קדם שתנמר מלאכתה ואחר כך נשרפה בפכשן - טהורה⁴⁹. והיאך ידוע⁵⁰ דבר זה? אם היו שבריה שוין⁵¹ ותוכה מאדים - עד שלא נמרה מלאכתה נסדקה; אין שבריה שוין ואין תוכה מאדים - בידוע שאחר שנמרה מלאכתה נשרפה, ומקבלת טמא פשאר שברי כלי חרס הראויין לתשמיש.

החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה (כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא ובתפארת-ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. (85) שאין אדם מתקן גיסטרא. (86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, ביורור שיטת רבינו בדין זפת.

טו. קמקומוס⁸⁷ שנקב וצא⁸⁸ הזפת - טהור, 23
שאין יכול לקבל החמין בצונן⁸⁹. וכן כלי הזפת⁹⁰ 24
והשערה וביצא בהן - טהורין, ואין בקלל 25
הכלים⁹¹. 26

(87) שם מ"ז. (88) תיקנו. (89) הזפת נמס בחמים. (90) שכולו עשוי מזפת. (91) לענין טומאה.

טז. משפך⁹² של חרס שפקקו⁹³ בזפת - אינו מקבל 27
טמאה, שאין הזפת משימו כלי קבול⁹⁴; אבל משפך 28
של עץ שסתמו - הרי זה ככלי קבול ומתטמא⁹⁵. 29

(92) שם מ"ג. (93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפ"ח ה"ג. (94) מפני שסופו להתפרק. (95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ז

פרק עשרים

(1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כר בארנו², שכל יד הכלים שהפלי צריך לה 30
בשעת תשמישו - הרי היא חשובה כגוף הכלי 31
להתטמא ולטמא. לפיכך, הטופל³ כלי חרס הבריא, 32
אם נטמא הכלי - הרי אכלין ומשקין הנוגעין 33
בטפלה טהורין, שאין הפלי צריך לטפלה זו; אבל 34
הטופל את כלי חרס הרעוע⁴ - הרי הטפלה חשובה 35
כגוף הכלי. וכן המהדק את הקרויה⁵ של חרס 36
הדולין בה המים, אם חפה אותה בעור או בקלף 37
וביצא בהן, אם היתה רעועה - הרי הן כגופה. 38

(2) למעלה פי"ז ה"א. (3) כלים פ"ג מ"ה. (4) הוזקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. (5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

1 הוא שתגע הטמאה בהן מתוך⁷⁰, וכל טמאת אור 1
2 הוא שלא תגע הטמאה כלל אלא תפגס לאור 2
3 בלבד⁷¹. 3

(68) כשמקבלים זיתים. (69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. (70) אבל אם נגעה בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו שתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. (71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

יג. חבית⁷² שנתרעעה וטפלה בגללים⁷³, אף על פי 4
שהוא נוטל⁷⁴ את הגללים והחרסים נופלים - הרי 5
זו מקבלת טמאה, מפני שלא בטל שם כלי 6
מעליה⁷⁵. נשברה ודבק חרסיה אחר שפירשו או 7
שהביא חרסים ממקום אחר וטפלים בגללים, אף על 8
פי שנוטל את הגללים וחרסיה עומדין - הרי זו 9
טהורה, מפני שבטל מעליה שם כלי⁷⁶. הרי בהן 10
חרס מחזיק רביעית⁷⁷ - כנגד אותו החרס בלבד⁷⁸ 11
מתטמא באור, מפני שהוא כלי בפני עצמו; וישאר 12
החבית אינו מתטמא עד שתגע בה הטמאה 13
מתוכה⁷⁹, מפני שאינה כלי שלם. 14

(72) שם פ"ג מ"ד. (73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. (74) התכוון לומר "שכשהיא ניטל", אבל אם נטלם ונפלו החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. (75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף-על-פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. (76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. (77) שבא מכיל שהיה מכיל עד סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פי"ח ה"ג). (78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. (79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

יד. חבית⁸⁰ שנקבה⁸¹ וסתם הנקב בזפת⁸² ואחר כך 15
נשברה, אם יש בחרס הסתום בזפת כדי להחזיק 16
רביעית - הרי זה מקבל טמאה⁸³, מפני שהוא 17
משברי החבית, ולא בטל שם כלי מעליה⁸⁴. אבל 18
חרס שנקב אחר שפרש מן הכלי וסתם הנקב בזפת, 19
אף על פי שהוא מחזיק רביעית - טהור; שהחרס 20
שנקב - בטל שם כלי מעליו⁸⁵ וטהר, וכל שטהר 21
בכלי חרס שעה אחת - אין לו טמאה לעולם⁸⁶. 22

(80) שם מ"ג. (81) אפילו נקב המטהר. (82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג). (83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. (84) מעל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ז מרחשון – ספר טהרה – הלכות כלים קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 ב. הטופל⁶ פלי חרס להיות מבשל בו⁷ - אינו
- 2 חבור⁸. טפל פלים להיות זופת בהן⁹ - חבור¹⁰.
- ו. מחם²⁷ שטפלו בחמר²⁸ ובחרסית²⁹ ונטמא - 18
הנוגע בחמר טמא, והנוגע בחרסית טהור; שאין 19
החרסית מתחבר לפלי³⁰.
- 27 שם מ"ז. (28) טיט סמין מאוד. (29) במשנה כלים
פ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתו
כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף
פירושו הברור שבפ"י. [וגם רש"י חולין פח, א - מפרש
כך]. (30) אלא הולך ונפרך.
- ז. מגופת החבית³¹ שטפל בטיט עליה ועל החבית 21
- אינה חבור לה³², ואם נגעו משקין טמאין 22
בחבית³³ - לא נטמאת המגופה, ואם נגעו במגופה 23
- לא נטמאו אחורי החבית³⁴.
- 31 שם מ"ו. (32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל-
שכן כשלא טפלה בטיט. (33) דעת רבינו, שכלי חרס
מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות
פ"ז ה"ג). (34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה
בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).
- ח. פלי נחשת³⁵ שזפתן³⁶ - אין הזפת חבור³⁷. ואם 25
ליין³⁸ - הרי זה כגוף הפלי³⁹. 26
- 35 שם. (36) מרח זפת בפנים הכלי. (37) שהכלי אינו
צריך לזפת. (38) היין משתמר יפה בכלי מזופת.
(39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה
הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת - נטמאו, מפני
שגם הזפת היא אב הטומאה.
- ט. בצק⁴⁰ שפסדקי הערבה שנגע בו שרץ: אם 27
בפסח, הואיל ואסורו חשוב⁴¹ - חוצץ⁴², ולא 28
נטמאת הערבה⁴³; ואם בפסח ימות השנה: אם היה 29
מקפיד עליו⁴⁴ - הערבה טהורה⁴⁵, ואם רוצה 30
בקיומו⁴⁶ - הרי הוא כערבה ונטמאת הערבה. 31
- 40 פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. (41) האיסור
מטיל עליו חשיבות. (42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה
אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה.
(43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה,
שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. (44) רוצה להסיר
את הבצק. (45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה.
(46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.
- י. המשיחות⁴⁷ והרצועות שבמטפחות הספרים 32
ושבמטפחות התינוקות: תפורות - חבור, וקשורות 33
- אינן חבור⁴⁸. וכן רצועות שבמעדר ושפשק 34
ושבקפה⁴⁹. אבל שבאזני כלי חרס, אפלו תפורות⁵⁰ 35
- אינן חבור, שאין חבורין לכלי חרס. 36
- 6 תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי
שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבצע. (8) גם בלי
הטיפול הנוסף לא ייבצע. (9) מחמם זפת בכלי חרס על
מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי
תלוש עלול להיפסק מחומו.
- ג. חבית¹¹ שנוקבה ועשאא בזפת, בבצץ וגפרית, 3
בסיד ובגפסס - אינן חבור¹²; ושאר פל הדברים - 4
חבור. 5
- 11 תוספתא שם ה"ה. (12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה
של הלכה זו.
- ד. דברים¹³ הלחין המשוכין¹⁴ שטופלין בהן 6
הפטסין¹⁵ של מים כדי שלא ידלף הפלי - הרי הן 7
כגופו של פלי; שאפלו נטמא הפלי מאויר¹⁶ - 8
אכלין ומשקין הנוגעים בטפלה טמאין¹⁷. וכן טפלו 9
של תנור¹⁸ - הרי הוא כחרס התנור. והוא שיהיה 10
בעבי הטפלה עד טפח¹⁹, שהוא צרכו של תנור; 11
אבל יתר על טפח - אינו מצרך התנור, והנוגעין 12
ביתר על טפח מעביו - טהורים. טפלת הפירה²⁰ - 13
עביו שלש אצבעות. 14
- 13 שם מ"ד. (14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. (15) כלי
חרס גדולים מאוד. (16) וכל-שכן אם נטמא במגע בתוכו.
(17) בפרקים הקודמים נתבאר כמה ענינים בחיבורי כלי
חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן
רבינו, שמטמא גם מאויר, מפני שהטפילה היא כגופו של
הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאויר. (18) מדובר
כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או
רעועים (ראה ה"א). (19) תוספתא, שם פ"ד ה"א.
(20) שם.
- ה. חבית²¹ שנוקבה וסתמה בזפת יותר מצרפה - 15
הנוגע בצרפה²² טמא²³, וביתר מצרפה טהור. זפת²⁴ 16
שנטפה על חבית²⁵ - הנוגע בה טהור²⁶. 17
- 21 משנה, שם פ"ג מ"ח. (22) החלק הסותם את הנקב.
ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את
החלק המיותר כיותר מצרכה. (23) לכאורה זה מנוגד למה
שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי
האחרונים. ותיירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה
ליתר מצרכה. [ויבסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם
מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש,
ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה
טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב
החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירוצים דחוקים מאוד,
וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר
בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה
מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה

(47) תוספתא, כלים בבא-מציצה פ"ט ה"ב. משיחה = חבל
דק. (48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. (49) סל

68) ששוכרים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרישה). (69) קטן מפטיש. (70) שמבקעים בו עצים. (71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. (72) מסתתי אבנים גדולות. (73) בקצה שכנגד הדרבן. (74) כעין כף גדולה "אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרוד שבוחשים בו את התבשיל). (75) שמערבבין בה את הסיד. (76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. (77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. (78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. (79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

יג. מקל⁸⁰ שעשאהו יד⁸¹ לקרדם - הרי הוא חבור
לטמאה בשעת מלאכה, ואם נגעה טמאה במקל
כשהוא חורש או מבקע בו - נטמא הקרדם, ואם
נגעה בקרדם - נטמא המקל⁸². וכן הדיוסטר⁸³, שהן
בשני גלים⁸⁴ והמסמר מחברין להיות מס⁸⁵ עליהן
- הרי הן חבור בשעת מלאכה⁸⁶. קבעו בקורה - הרי
זה מקבל טמאה⁸⁷, ואין הקורה חבור לו⁸⁸. עשה
קצת הקורה דיוסטר⁸⁹: כל שהוא מן הקורה לצד
הדיוסטר - חבור לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה -
טהור, שאין כל הקורה חבור⁹⁰.

80) שם פ"כ מ"ג. (81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. (82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף-על-פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציא משם. (83) שם. (84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). (85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". (86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. (87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. (88) אם נגעה טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפורטי כלי עץ. (89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. (90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

יד. עגלה⁹¹ שנטמאת: הנוגע בעל⁹² ובקטרב ובצעץ⁹³
ובעבות⁹⁴, אפלו בשעת מלאכה - טהור⁹⁵; והנוגע
בחרב⁹⁶ ובפרד⁹⁷ ובצל⁹⁸ ובצעץ⁹⁹ של מתכת¹⁰⁰
ובלחינים¹⁰¹ ובצינאין¹⁰² - טמא. וכן מגרה¹⁰³
שנטמאת: הנוגע בידה מכאן ומכאן¹⁰⁴ - טמא¹⁰⁵;
והנוגע בחוט ובמשיחה¹⁰⁶ ובאמה¹⁰⁷ ובספינין¹⁰⁸
שלה - טהור, שאין אלו חבור לה¹⁰⁹. אבל הנוגע
במלבן¹¹⁰ של מסר הגדול - טמא.

91) פכ"א מ"ב. (92) נתבאר למעלה בפ"ד ה"ב.
93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה

קלוע מענפים דקים. (50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

1 יא. יד⁵¹ קרדם היוצא מאחריו⁵²: שלש אצבעות -
2 חבור⁵³, והיתר על שלש - הנוגע בו טהור. יד קרדם
3 מלפניו⁵⁴: טפח⁵⁵ הסמוך לפרזל - חבור, יתר על פן
4 - הנוגע בו טהור⁵⁶.

51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. (52) המשתמש בקורדום אינו אווזו בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". (53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. (54) החלק שבין יד האדם לברזל. (55) שם מ"ה. (56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח - לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

5 יב. שני⁵⁷ הפרגל⁵⁸ - טפח⁵⁹; ויד מקבת⁶⁰ של
6 מפתחי אבנים⁶¹ - טפח. יד קרנס של זהבים⁶² -
7 טפחים, ושל חרשים⁶³ - שלשה⁶⁴. שני מלמד
8 הבקר⁶⁵ - ארבעה טפחים סמוך לדרכון⁶⁶. יד קרדם
9 שחופרין בו ביריין של מים⁶⁷ - ארבעה טפחים;
10 ויד קרדם של נפוש⁶⁸ - חמשה. ויד פן פטיש⁶⁹ -
11 חמשה; ושל פטיש - ששה. וכן יד קרדם של
12 בקוע⁷⁰ ושל עדייר⁷¹ - ששה. יד מקבת של סתתין⁷²
13 - ששה. שני המרדע הסמוך לתחרור של מתכת⁷³
14 שבראש המרדע⁷⁴ - שבעה טפחים. יד המגרפה⁷⁵
15 של בעלי בתים - שמונה טפחים, ושל סדיין⁷⁶ -
16 עשרה. וכל היתר על זה, אם רצה לקימו - טמא.
17 יד כל משמשי האור⁷⁷, כגון השפודין
18 והאסקלאות⁷⁸, אפלו ארפין כל שהן⁷⁹ - טמאין.

57) שם. (58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. (59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבידן זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. (60) פטיש. (61) אבנים החורתים תמונות או אותיות באבנים. (62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורך מכה על זהב חם מאד, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה. (63) חרשי ברזל. (64) החרש מטפל בברזל מלוכלך, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. (65) אם נשבר. (66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי הפרגל). (67) קורדום שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידן).

על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. (116) מין עכבר עיור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. (117) שם פכ"א מ"א. (118) כלי האריגה. (119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. (120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". (121) החוטים הארוגים על הקנים. (122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. (123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים – ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקים) מעבירים אותם. (124) החוטים היוצאים משפת הבגד. (125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. (126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. (127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. (128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. (129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

טז. הנוגע ¹³⁰ בצמר שעל האימה ¹³¹ ובאשוייה ¹³² - 16
טהור. הנוגע בפקה ¹³³: עד שלא פרעה ¹³⁴ - טמא ¹³⁵; 17
משפרעה ¹³⁶ - טהור ¹³⁷. 18

(130) שם. (131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. (132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשוייה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוות, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. (133) כוש קטן שכרוכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. (134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. (135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). (136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. (137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

יז. החוט ¹³⁸ שהשילול ¹³⁹ למחט, אפלו קשור משני ¹⁴⁰ צדין ¹⁴¹ - אינו חבור ¹⁴². הכניסו לבגד - החוט ¹⁴³ חבור לבגד, ואין המחט חבור לבגד ¹⁴⁴. ואין החוט ¹⁴⁵ פלו חבור לבגד, אלא פלו שהוא לצרף התפירה - חבור ¹⁴⁶; שאינו לצרף התפירה - אינו חבור. החוט ¹⁴⁷ שפרש מן הבגד ¹⁴⁸, אפלו מאה אמה - פלו חבור ¹⁴⁹. חבל שקשור בחרס ¹⁵⁰, אפלו מאה אמה - פלו חבור ¹⁵¹. קשר בו ¹⁵² חבל אחד - מן הקשר ולפנים ¹⁵³ חבור, מן הקשר ולחוץ אינו חבור ¹⁵⁴. החבל שהוא קשור בקפה - אינו חבור ¹⁵⁵, אלא אם פן תפר ¹⁵⁶. 28

(138) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ט ה"ב. (139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. (140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. (141) ואם נגע בחוט - לא נטמא

מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטוב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". (94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרשה, והשני למרדע. (95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. (96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. (97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרשה. (98) בית יד של מרכב המחרשה, ובה יטה האדם את המחרשה לכיוון הרצוי לו. (99) טבעת המחבורת למחרשה. (100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ("ערוך"). (101) עצים שבצידי המחרשה השוכרים את גושי העפר. (102) שם מ"ג. (103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. (104) ביד זו או בשניה. (105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. (106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. (107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. (108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. (109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. (110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

1 טו. מכש ¹¹¹ של חרש ¹¹² שנטמא הרמח ¹¹³ שבו, 1
הנוגע במכש - טהור. מגרה ¹¹⁴ שנטמא, הנוגע 2
בקשטנית שהיא לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. 3
קשת שהיתה מתוחה והחץ משובץ עמה ¹¹⁵ ונטמא 4
החץ, הנוגע ביהר ובקשת - טהור, ואפלו פשהיה 5
מתוחה. וכן מצודת האישות ¹¹⁶ שנטמא החץ שלה 6
- לא נטמאת המצודה, אפלו פשהיה מתוחה. וכן ¹¹⁷ 7
מסכת ¹¹⁸ נסוכה ¹¹⁹ שנטמאת בשעת האריג: הנוגע 8
בכבד העליון והתחתון ¹²⁰, ובנירים ¹²¹ ובקירוס ¹²², 9
ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן ¹²³, ובעירה ¹²⁴ שאינו 10
עתידי להחזירה ¹²⁵ - טהור, שכל אלו אינן חבור 11
לבגד; אבל הנוגע בנפש המסכת ¹²⁶, ובשתי 12
העומד ¹²⁷, ובכפול ¹²⁸ שהעבירו על גבי ארגמן, 13
ובעירה שהיא עתידי להחזירה ¹²⁹ - טמא, שכל אלו 14
חבורין לבגד. 15

(111) שם. (112) נגר. הנגר נותן במכש את הנסרים העוקמים כדי ליישרם. (113) הברזל המהדק את שני חלקי המכש. (114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרס "מנקבת" במקום "מגירה". (115) החץ נתון

קפת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י"ח מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 **הַשְּׁעָרָה, וְהַפּוֹנְדָה¹⁸ שְׁלֹכֶשׁ הָאֲדָם עַל בְּשָׁרוֹ,**
14 **וְהַשְּׁמָלָה וְהַפְּגוּד¹⁹ שְׁמִינִיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ**
15 **פְּרֹכֶת - נִמְיָהּ כָּל שְׁהוֹן²⁰.**

(15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקנה.
(16) נראה שהכוונה לערביות. (17) חגורה של צמר.
במשנה: והקולקין. (18) כעין גופייה שבזמננו. (19) מסך
הפתח. (20) כל אורך שהוא - חיבור.

16 **ג. מִשְׁקָלָת²¹ שְׁנַטְמָאָת - הָרִי שְׁנִים עָשָׂר טָפַח²² מִן**
17 **הַחוּט שְׁלֵה חֲבוּר לָהּ; וְכָל הַנוֹגֵעַ בְּחוּץ לְשְׁנֵים עָשָׂר**
18 **טָפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקָלָת שֶׁל חֲרָשִׁים²³ - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר**
19 **טָפַח; וְשֶׁל בְּנָאִין²⁴ - חֲמִשִּׁים אָמָּה. וְהֵיתֵר עַל מִדּוֹת**
20 **אֵלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ²⁵ - טָהוֹר.**

(21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת
ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על
גבי זה. (22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים
קטנים. (23) נגרים שבונים בתי עץ. (24) בוני מגדלים
גבוהים. (25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור
את המיותר.

21 **ד. מִשְׁקוּלוֹת שֶׁל סִידִין וְשֶׁל צִירִין, אֶפְלוֹ אֲרָכִין כָּל**
22 **שְׁהוֹן²⁶ - טָמֵאִין²⁷.**

(26) ללא הגבלת ארכם. (27) אם נגעה טומאה במשקולת
- נטמא כל החוט.

23 **ה. חוּט מֵאֲזֵנִים²⁸ שֶׁל זֹהָבִים²⁹, שֶׁל פֶּלֶס³⁰, וְשֶׁל**
24 **שׁוֹקְלֵי אֲרָגְמָן טוֹב, שְׁאוּחֹז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלָה**
25 **הַמֵּאֲזֵנִים מִיָּדוֹ - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³¹. קֹנֶה שְׁלֵה³²**
26 **וְחוּטִיָּה³³ - כָּל שְׁהוֹן. חוּטִי מֵאֲזֵנִים שֶׁל מוֹכְרֵי**
27 **עֲשָׂשִׁיּוֹת שֶׁל מַתְכוֹת וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹן³⁴ - שְׁלֹשָׁה**
28 **טָפָחִים. קֹנֶה שְׁלֵה וְחוּטִיָּה - שְׁנִים עָשָׂר טָפָחִים.**
29 **חוּט מֵאֲזֵנִים שֶׁל חֲנֻנִים וְשֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים - טָפַח.**
30 **קֹנֶה הַמֵּאֲזֵנִים וְחוּטִיָּה - שְׁשֶׁה טָפָחִים. חוּט מֵאֲזֵנִים**
31 **שֶׁל צִמְרִים³⁵ וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טָפָחִים. קֹנֶה**
32 **מֵאֲזֵנִים וְחוּטִיָּה - תְּשַׁעַה טָפָחִים. וְהֵיתֵר עַל**
33 **הַשְּׁעָרִין אֵלוֹ - אֵינָן חֲבוּר.**

(28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות
קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון
המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחו בחוט הקשור בראש
המסגרת. (29) מוכרי זהב. (30) מין בד משובח המיוצר
בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן
הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). (31) בחוט קצר אפשר
יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש
בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. (32) שכפות
המאזניים קשורות בו. (33) המחברים את הכפות לקנה.
(34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין.
(35) מוכרי צמר.

34 **ו. הַחֶבֶל שֶׁמְסַרְגִּין הַמְטוֹת³⁶ מֵאִמְתִּי הוּא חֲבוּר**

המחט, וכן להיפך. והוא הדין אם קשר שני ראשי החוט זה
לזה. (142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט
יוציאו. (143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד
צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת
בלבד. (144) נפרמה התפירה ויצא החוט. (145) מתקבל
על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך
התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק
חיבורו כל זמן שלא ניתן לגמרי. (146) קשור מתחת
לשפתו הבולטת לחוץ. (147) משתמשים בו להעלות מים
מן הבור. (148) בחבל הקשור בחרס. (149) בכיוון הכלי,
היינו החבל הראשון. (150) מפני שקל להתירו, כשאינו
צריך לחבל ארוך כל-כך. (151) מדובר בקופה קלועה
בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. (152) ראה
למעלה ה"ב.

יום שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו
השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא
חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזון יוצא
ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס
והיברה למיטה וכו'.

1 **א. הַחוּטִין² הַיּוֹצֵאִין מִן הָאֲרִיג³ וְשֶׁבִתְחַלַּת הַיְרִיעָה**
2 **וְשֶׁבִסּוּפָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כְּמָה שְׁעוֹרִין⁴? שֶׁל**
3 **סִידִין וְשֶׁל סוּדְרִין⁵ וְשֶׁל צְעִיף⁶ וְשֶׁל פְּלִיזִין⁷ שֶׁל רֹאשׁ⁸**
4 **- שֶׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁹; וְשֶׁל חֲלוּק שֶׁהוּא קְרוּעַ⁹ מִתְחַלְתּוֹ**
5 **וְעַד סוּפוֹ וְאַחֵר שְׁלֹכְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ**
6 **בְּלוֹלָאוֹת - שְׁעוֹר חוּטִי עָשָׂר אֲצָבָעוֹת¹⁰. הַסָּגוֹס¹¹**
7 **וְהַדִּיד¹² וְהַטְּלִית¹³ - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת. וְכָל הֵיתֵר עַל**
8 **הַשְּׁעוֹרִין הָאֵלוֹ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִפְגֵּד**
9 **טָמֵא בְּמִדְרָס¹⁴ אוֹ בְּשֹׂאֵר טָמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר,**
10 **שֶׁאִם נִגְעָה טָמֵא בֵּיתֵר - שֶׁהִפְגֵּד טָהוֹר.**

(2) כלים פרק כ"ט, משנה א. (3) מצידי האריג יוצאות
שאריות חוטים שלא נארגו. (4) שיהיו נידונים כחיבור
לאריג. (5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים.
(6) מטפחת דקה וקטנה. (7) מין כובע מחודד בראשו.
(8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמאו, וכן
להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור.
(9) פתוח מאחוריו. (10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר
ארוכים. (11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך
גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו
בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו.
(12) צעיף דק. (13) בגד עליון רגיל. (14) זב והדומים לו
מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה
אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה
נכתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

11 **ב. נִימֵי הַכֶּפֶה שֶׁל רֹאשׁ¹⁵, וְהַמְסָה שְׁמִינִיחִין**
12 **הָעֶרְבִיִּים¹⁶ עַל פְּגִיהֶם, וְהַקְּלָלִין¹⁷ הַשְּׁזוּרִין מִן**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י"ח מרחשון - ספר טהרה - הלכות כלים קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא פמגע מדרס⁵³. דרס⁵⁴ הִזְבַּח על המזרן היוצא⁵⁵:
מַעֲשֶׂה וּלְפָנִים⁵⁶ - הָרִי הַמָּטָה פְּלֵה מִדְּרָס⁵⁷;
מַעֲשֶׂה וּלְחוּץ⁵⁸ - טְהוּרָה⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
לְמִדְרָס⁶⁰; אֲכַל לִשְׁאֵר טְמָאוֹת, אֲפִילוּ מֵאָה אֶמָּה -
כָּלוּ חֲבוּר. בֵּיצָד? מִזְרֵן שֶׁהוּא פְּרוּף עַל הַמָּטָה
וְהַכְּנִיס קֶצֶתוֹ לְאַהֲלֵי הַמֶּת אוֹ שְׁנָע שְׂרִץ בְּקֶצֶתוֹ אוֹ
שְׁנָפְלוּ מִשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ⁶¹ - נְטִמַּאת הַמָּטָה,
וְאֲפִילוּ הָיָה הַקֶּצֶה שֶׁנִּטְמָא יוֹצֵא מִן הַמָּטָה מֵאָה
אֶמָּה.

ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. (51) כששכב הזב
על המיטה היה חלק המזון כרוך עליה. (52) ומטמא אדם
וכלים הנוגעים בו. (53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך
לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב
הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. (54) נתבאר כבר שהמונח
"דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. (55) החלק היוצא
מן המיטה. (56) אם דרס על המזון בעשרה טפחים
הראשונים היוצאים מן המיטה. (57) כל המיטה וגם עשרת
הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזון,
כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה
דינו כמיטה. (58) אם דרס על המזון במקום המרוחק מן
המיטה יותר מעשרה טפחים. (59) הכל טהור מטומאת
מדרס מפני שהמזון אינו ראוי למדרס. מוכן שאם נגע הזב
במזון נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל
כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין
הזב ובין המזון - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות
טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה
סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון].
(60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל
בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזון
כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן
המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל
בשאר טומאות גם המזון כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה
ולפיכך כולו חיבור. (61) משמיענו רבותא, שאפילו
בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מִדְּרָס וְכָרֵךְ לָהּ מִזְרֵן⁶² - הַפֶּל טְמָא
מִדְּרָס⁶³. הַפְּרִישׁוֹ⁶⁴ - הַמָּטָה מִדְּרָס בְּשִׁהִיתָהּ, וְהַמִּזְרֵן
מִגֵּעַ מִדְּרָס⁶⁵. הִיתָה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁶ וְכָרֵךְ לָהּ
מִזְרֵן - פְּלֵה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁷. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא
טְמֵאָה בְּשִׁהִיתָהּ, וְהַמִּזְרֵן טְמָא טְמֵאָת עָרֵב⁶⁸. הִיתָה
טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב וְכָרֵךְ לָהּ מִזְרֵן - הַפֶּל טְמָא
טְמֵאָת עָרֵב⁶⁹. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב,
וְהַמִּזְרֵן טְהוּר⁷⁰.

(62) אחר שנטמאה במדרס הזב. (63) גם המזון, מפני שהוא
טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. (64) אחר שכרכו ונטמא
מדרס. (65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה
בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין
מפני שנטמא למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה
טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על

לְטֵמְאָה? מִשְׁיִסְרָג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים³⁷. וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶבֶל
מִן הַקָּשָׁר³⁸ וּלְפָנִים³⁹ - טְמָא. מִן הַקָּשָׁר וְלְחוּץ: עַד
שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁰ - טְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צָרְכֵינוּ שֶׁל קָשָׁר
הָרִי הֵן מִכָּל הַמָּטָה; וְחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת -
טְהוּר, שְׂאִינוּ לְצַרֵּף הַפֶּלִי, שֶׁאֲפִילוּ פֶסֶקוֹ⁴¹ אֵין
הַקָּשָׁר נִתְּרָה⁴².

(36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים
אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים
כעין חלונות. (37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל
זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים.
(38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל
אחר לחבל הסורג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל).
(39) לצד שנסרג. (40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר
מכובד השוכב על המיטה. (41) אם חתך חלק זה.
(42) והסריגה תתקיים.

ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמָּטָה⁴³ שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף
אֲרָבָעָה טַפָּחִים⁴⁴ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוּר, שְׂאִינוּ מִצְרָכֵי
הַמָּטָה, לְפִי שְׂאִינוּ רְאוּי לְכָלוּם⁴⁵; מִתְחַלֵּת חֲמִשָּׁה
וְעַד סוֹף עֶשְׂרֵה - טְמָא⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת
הַמִּטּוֹת; מִעֲשֶׂרָה וְלְחוּץ - טְהוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יֹתֵר
עַל צֶרֶף הַמָּטָה.

(43) אחר שנגמרה הסריגה. (44) במשנה: "עד ה' טפחים
טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו
"חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח
החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן
"עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה
חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה.
(45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק
וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי
הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש
אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים
הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך.
(46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אֲבָנִט שֶׁל אֲרִיג שֶׁמְקִיפִין⁴⁷ אוֹתוֹ עַל הַמָּטָה פְּרִי
לְקַבֵּץ אֵיבָרֶיהָ⁴⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא מִזְרֵן, שֶׁמְקַצֵּתוֹ יוֹצֵאָה
מִן הַמָּטָה: עַד עֶשְׂרֵה טַפָּחִים - הָרִי הוּא מִצְרָכֵי
הַמָּטָה; יֹתֵר עַל כֵּן - אֵינוּ מִצְרָכֵי הַמָּטָה. וּמִזְרֵן
שְׁבָלָה, אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שְׁבָעָה טַפָּחִים פְּרִי לְעִשּׂוֹת
מִמֶּנּוּ חֶבֶק לְחִמּוּר⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה.

(47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. (48) לחבר
ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. (49) להניחו על
המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה
מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים
אותו על החמור כדי להגן על עורו).

ט. מִטָּה שֶׁהִיתָה טְמֵאָה מִדְּרָס⁵⁰ וּמִזְרֵן יוֹצֵא
מִמֶּנָּה⁵¹: עַד עֶשְׂרֵה טַפָּחִים - הָרִי הוּא אֲב טְמָאָה⁵²
כְּמָטָה עֲצָמָה וְהַפֶּל מִדְּרָס; מִעֲשֶׂרָה וְלְחוּץ - הָרִי

עֶרֶב. פֶּרֶשָׁה - הִיא טֻמְאָה טְמֵאת עֶרֶב, וְהַמָּטָה 14
טְהוֹרָה. שְׁאִין הַטֹּמֵא טְמֵאת עֶרֶב מִן הַמֵּת מְטֵמֵא 15
לֹא אָדָם וְלֹא בָּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 16
וְכֵן הִדִּין בִּשְׁנֵן שֶׁל מַעֲדָר⁷⁹ שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְאַחֲרֵי כֵן 17
חִבְרוּ לְמַעֲדָר. 18

71 רגל של מיטה. 72 שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). 73 טהורה. 74 מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזון שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזון. 75 המחובר לה כשנטמאה. 76 מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. 77 אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. 78 ואינה צריכה הזייה. 79 כלי שמשתמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. 66 במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. 67 גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. 68 וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. 69 כמו בטומאת מדרס. 70 יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. 71 כמו בטומאת שבעה. 72 ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

1 יא. מָטָה שֶׁפָּרַף עָלֶיהָ מִזֶּרֶן וְנָגַע בָּהֶן הַמֵּת - הַפֶּל
2 טֻמֵּא טְמֵאת שְׂבָעָה. פֶּרֶשׁוֹ - טֻמֵּא טְמֵאת שְׂבָעָה. נָגַע
3 בָּהּ שְׂרִין וְכִיּוּצָא בָּהֶן - טֻמֵּאִין טְמֵאת עֶרֶב. פֶּרֶשׁוֹ -
4 טֻמֵּאִין טְמֵאת עֶרֶב.

5 יב. פֶּרֶעִי⁷¹ שֶׁהִיטָה טֻמְאָה מִדֶּרֶס⁷² וְחִבְרָה לְמָטָה⁷³ -
6 הַמָּטָה פְּלֵה מִדֶּרֶס⁷⁴. פֶּרֶשָׁה - הַפֶּרַע טֻמְאָה מִדֶּרֶס
7 כִּשְׁהִיטָה, וְהַמָּטָה מִגַּע מִדֶּרֶס. וְכֵן אִם הִיטָה הַפֶּרַע
8 טֻמְאָה טְמֵאת שְׂבָעָה וְחִבְרָה לְמָטָה - הַמָּטָה פְּלֵה
9 טֻמְאָה שְׂבָעָה, כְּאִלוּ נָגַע הַמֵּת בִּפְרַע שְׂלֵה⁷⁵. וְאִם
10 הִיטָה עַל הַמָּטָה⁷⁶ - טְהוֹרָה וְהַפֶּרַע בְּכֻלָּהּ⁷⁷. וְאִם
11 פֶּרֶשָׁה קֹדֶם הִיטָה - הַפֶּרַע טֻמְאָה טְמֵאת שְׂבָעָה
12 כִּשְׁהִיטָה, וְהַמָּטָה טֻמְאָה טְמֵאת עֶרֶב⁷⁸. הִיטָה הַפֶּרַע
13 טֻמְאָה טְמֵאת עֶרֶב וְחִבְרָה לְמָטָה - הַפֶּל טֻמֵּא טְמֵאת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח מרחשון תשע"ז

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה ה.

35 מצות עשה ה נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה ה.

36 מצות עשה ה נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה ה.

37 מצות עשה ה נדפסה ביום ראשון.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה כו. יב.

38 הַמִּצְוָה הַכֹּ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּי הַפְּהִגִּים לְבָרָף
39 אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־יוֹם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כֹּה תִּכְרְכוּ
40 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם" (במדבר ו, כג). ויִּכְבֵּר נִתְּבָאֲרוּ

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה ה.

19 הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵינוּ לְעִבְדוֹ
20 יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּפֹה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעִבְדְּתֶם
21 אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ"
22 (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר
23 "וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, יג). וְאֶף־עַל־פִּי שְׁנֵים הַצּוּיִם הַזֶּה הוּא
24 מִן־הַצּוּיִם הַפְּלִילִים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש)
25 הַרְבִּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִוּד, כִּי הוּא צּוּי עַל הַתְּפִלָּה.
26 וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תְּפִלָּה".
27 וְאָמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוּ — זֶה תְּלִמּוּד". וּבִמְשָׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי
28 אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִנֵּיִן לְעִקֵּר
29 תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהֶבֶא (מכאן): אֶת־הַ' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא
30 וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עֲבֹדָהּ בְּתוֹרָתוֹ, עֲבֹדָהּ
31 בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוֹמַר יוֹשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש)
32 וְנִכְחוּ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָה שְׁלֹמֹה "וְהִתְּפַלְּלוּ אֶל־הַמֶּקוֹם
33 הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו,
34 יט)).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שישי-ש"ק י"ז-י"ח מרחשון

קצא

מתוך מהדורת חזק

1 והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
2 וּבִשְׁעָרֶיךָ" (דברים ו, ט). וּכְבֹר נִכְפַל הַצְוִי בְעֵינֶיךָ זֶה (שם)
3 יא, ב; וְדִינִי מִצְוָה זוֹ כֵּלָם נִתְבָּאֵרוּ בְּפֶרֶק ג' מִמִּנְחוֹת (דף
4 לא ואילך).
5 הַמִּצְוָה הִיא"ח — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
6 ראש, והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיוּ לְטִטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ"
7 (דברים ו, ח). וּכְבֹר נִכְפַל הַצְוִי בְּמִצְוָה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים
8 (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).
9 הַמִּצְוָה הִיא"ח — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
10 יָד, והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ" (שם);
11 וְגַם הַצְוִי בְּמִצְוָה זוֹ נִכְפַל אַרְבַּע פְּעָמִים. וְהָרִאָּה
12 שֶׁתַּפְלִין שֶׁל ראש וְשֶׁל יָד שְׁתֵּי מִצְוֹת — הוּא אֶמְרָם
13 בְּמִקְרָא מִנְחוֹת (מד). עַל דֶּרֶךְ הַתַּמָּה עַל מִי שֶׁסּוֹבֵר,
14 שֶׁתַּפְלִין שֶׁל ראש וְשֶׁל יָד לֹא תוֹנֵחַ אַחַת מֵהֶן בְּלִי
15 הָאֲחֵרָה, אֵלָּא כְּשִׁיהִיו שְׁתֵּיהֶן בְּנִמְצָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מֵאֵן
16 דְּלִית לָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, חֵדָּא מִצְוָה לֹא לְעִבְדָּ?!" כְּלוּמָר:
17 מִי שָׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא יַעֲשֶׂה [לְפָחוֹת]
18 אַחַת? ! לֹא, אֵלָּא יַעֲשֶׂה אֶת-הַמִּצְוָה שֶׁבִּידוֹ, וּלְפִיכָּךְ גִּנִּית
19 אִיזוֹ מֵהֶן שֶׁבְּנִמְצָא. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שֶׁקֶרְאוּ לְתַפְלִין שֶׁל
20 יָד וְשֶׁל ראש שְׁתֵּי מִצְוֹת. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוּ אֵין הַנָּשִׁים
21 חִיבוֹת בָּהֶן, שֶׁהָיָה אִמֵּר יִתְעַלֶּה בְּטַעַם חִיבוֹת: "לְמַעַן
22 תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) — וְנָשִׁים אֵינֶן חִיבוֹת
23 בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכֵן בָּאֵרוּ בְּמִכְלָתָא. וּכְבֹר נִתְבָּאֵרוּ
24 כָּל-דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּפֶרֶק ד' מִמִּנְחוֹת (לא):
25 (ואילך).
26 יוֹם שַׁבַּת קוֹדֵשׁ י"ח מִרְחֻשׁוֹן ה'תשע"ז
27 מִצְוֹת עֲשֵׂה טו. יח.
28 הַמִּצְוָה הִיא"ו — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה מְזוֹזָה,

1 והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
2 וּבִשְׁעָרֶיךָ" (דברים ו, ט). וּכְבֹר נִכְפַל הַצְוִי בְעֵינֶיךָ זֶה (שם)
3 יא, ב; וְדִינִי מִצְוָה זוֹ כֵּלָם נִתְבָּאֵרוּ בְּפֶרֶק ג' מִמִּנְחוֹת (דף
4 לא ואילך).
5 הַמִּצְוָה הִיא"ח — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
6 ראש, והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיוּ לְטִטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ"
7 (דברים ו, ח). וּכְבֹר נִכְפַל הַצְוִי בְּמִצְוָה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים
8 (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).
9 הַמִּצְוָה הִיא"ח — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה תַפְלִין שֶׁל
10 יָד, והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ" (שם);
11 וְגַם הַצְוִי בְּמִצְוָה זוֹ נִכְפַל אַרְבַּע פְּעָמִים. וְהָרִאָּה
12 שֶׁתַּפְלִין שֶׁל ראש וְשֶׁל יָד שְׁתֵּי מִצְוֹת — הוּא אֶמְרָם
13 בְּמִקְרָא מִנְחוֹת (מד). עַל דֶּרֶךְ הַתַּמָּה עַל מִי שֶׁסּוֹבֵר,
14 שֶׁתַּפְלִין שֶׁל ראש וְשֶׁל יָד לֹא תוֹנֵחַ אַחַת מֵהֶן בְּלִי
15 הָאֲחֵרָה, אֵלָּא כְּשִׁיהִיו שְׁתֵּיהֶן בְּנִמְצָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מֵאֵן
16 דְּלִית לָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, חֵדָּא מִצְוָה לֹא לְעִבְדָּ?!" כְּלוּמָר:
17 מִי שָׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא יַעֲשֶׂה [לְפָחוֹת]
18 אַחַת? ! לֹא, אֵלָּא יַעֲשֶׂה אֶת-הַמִּצְוָה שֶׁבִּידוֹ, וּלְפִיכָּךְ גִּנִּית
19 אִיזוֹ מֵהֶן שֶׁבְּנִמְצָא. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שֶׁקֶרְאוּ לְתַפְלִין שֶׁל
20 יָד וְשֶׁל ראש שְׁתֵּי מִצְוֹת. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוּ אֵין הַנָּשִׁים
21 חִיבוֹת בָּהֶן, שֶׁהָיָה אִמֵּר יִתְעַלֶּה בְּטַעַם חִיבוֹת: "לְמַעַן
22 תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) — וְנָשִׁים אֵינֶן חִיבוֹת
23 בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכֵן בָּאֵרוּ בְּמִכְלָתָא. וּכְבֹר נִתְבָּאֵרוּ
24 כָּל-דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּפֶרֶק ד' מִמִּנְחוֹת (לא):
25 (ואילך).

יום שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ז

מצות עשה טו. יח.

24 הַמִּצְוָה הִיא"ו — הַצְוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּמַעֲשֵׂה מְזוֹזָה,

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד ב

1 פרוטה, ודנה בהם: גופא, אמר חזקיה, מעשר שני שאין בו שוה
2 פרוטה, מחללו על סלע שכבר חילל עליה מעשר שני אחר, ואומר,
3 הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות, לפי שאין אפשר לו לאדם
4 לצמצם מעותיו, וכשחילל הוסיף בשווי המעות יותר משווי
5 הפירות, ועל עודף זה הוא מחלל עתה את המעשר שאינו שוה
6 פרוטה.
7 מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו במשנה (ביכורים פ"ב מ"א), התרוקה
8 והביכורים שאכלום זר או כהן טמא במוזר, חייבין עליה מיתה בידי
9 שמים, וזר שאכלם בשוגג מוסיף חומש על הקרן שהוא נותן לכהן,
10

1 הגמרא: מאי 'מחללה ביה' שאמר חזקיה, שמחללה בתורת יפה –
2 כדן מטבע יפה, שהתבאר בדברי חזקיה האחרונים שאין מחללים
3 על כל שווה אלא מעט פחות, כך במטבע זו שנחסרה אין מחללים
4 על ערכה כאילו היתה שלימה, ואף לא כשויה הפחות שיתנו
5 עבורה חלק מהאנשים, אלא כשויה הפחות ביותר שיתנו עבורה
6 האנשים הקפדנים ביותר שממעטים בשווה, והטעם לדין זה הוא
7 כיון דתרי זילי לא מוללין ביה – שאין לזלול במעשר שני בשני
8 זלולים, גם לחללו על סלע חסירה, וגם לחלל עליה כאילו היא
9 שלימה, אלא די בכך שזולו בו לחללו על סלע פחותה.
10 הגמרא מביאה את דברי חזקיה לגבי חילול מעשר שני שאינו שוה

ישעיה פרק לב טו-כ

טו עד־יערה עלינו רוח ממרום והיה מדבר לפרמל (וכרמל) והפרמל ליער יחשב: טז ושכן במדבר משפט וצדקה בפרמל תשב: ז והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד־עולם: יח וישב עמי בננה שלום ובמשפנות מבטחים ובמנוחת שאננות: יט וברד ברדת היער ובשפלה תשפל העיר: כ אשריכם זרעי על־פלמים משלחי רגל־השור והחמור: (ם)

ישעיה פרק לג א-ב

א הוי שורד ואתה לא שרוד ובוגר ולא־בגור בו בפתחמך שורד תושד פנלתך לבגר יבגרו־ך: (ם)
ב יהנה חננו לך קוינו היה זרעם לבקרים אף־ישועתנו בעת צרה:

רש"י

שהצליחה זריעת צדקתכם כזורעים על מים מעתה תקצרו ותאספו תבואת שכרם הטוב תשלחו רגל השור לדוש התבואה והחמור להביא אל הבית כך ת"י כלומר תקבלו שכר פעולתכם הטובה: (א) הוי. האויב שאתה שורד תמיד ואתה לא שרוד ובוגר אתה תמיד ואין אדם בוגדך ובוזזך: כהתימך. להיות שורד ככלותך שדירתך באותם שנגזרה גזרה עליהם להיות שדודים על ידך תושד: כנלותך לבגוד. מנחם חיבר כנלותך עם לא יטה לארץ מנלם בחלק אחד ומנלם המ"ם הראשונה בו יסוד נופל כמו מ"ם של מאמר ושל מדע ויתכן להיות ל' כליון לפי הענין: כנלותך. ל' ככלותך ולא יטה לארץ מנלם כליון הנגזר עליהם לא יטה לארץ להיות בטל והולך אלא הולך וחזק: (ב) היה זרועם. של שדודים ביד השודד: לבקרים. מדי יום יום כשהוא מיצר להם אף ישועתינו תהיה בעת צרה:

מצודת ציון

(טו) יערה. ענין שפיכה כמו תחת אשר הערה (לקמן נ"ג): לכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: (יז) ועבודת. תרגום של מעשה הוא עובדא: (יח) בננה. ענין מדור: שאננות. ענין השקט ושלוח: (יט) ברדת. מלשון ירידה: (כ) אשריכם. ענין הצלחה כמו אשריך ישראל (דברים ל"ג): משלחי. ענינו דבר הנעזב לרצונו וכן נוער משולח מביש אמו (משלי כט): (א) הוי. ענין קריאה לנער: שורד. עושק: ובוגד. ענין מרי ומרד: כהתימך. מל' תם והשלמה וכן כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז): כנלותך. ענין תכלית והשלמה וכן לא יטה לארץ מנלם (איוב ט"ו) ור"ל תכליתם והשלמתם: (ב) לבקרים. מל' בוקר ור"ל בכל יום:

מצודת דוד

(טו) עד יערה. ר"ל כן תהיה חרבה עד אשר ישפוך עלינו ממרום רוח הרצון והרחמים: והיה מדבר לכרמל. מקום שממה כמדבר חשוב להיות כרמל והוא מקום שדות וכרמים: והכרמל. מקומות שהם עתה ככרמל תשוב להיות כיצר מבלי מצוא שדות וכרמים: (טז) ושכן במדבר. ירושלים שהיתה כמדבר ישכון בה משפט ר"ל אנשים עושים המשפט: בכרמל. בא"י שתהיה באותן הימים ככרמל שמה תשב צדקה ר"ל אנשים יעשו צדקה: (יז) והיה מעשה הצדקה. בגמול הצדקה תביא שלום: ועבודת הצדקה. כפל הדבר במ"ש: (יח) וישב עמי וכו'. מאז והלאה ישב עמי בננה שלום וכו' וכפל הדבר פעמים ושלש ויורה על מרבית השלום: (יט) וברד ברדת היער. ר"ל ואף ברדת ברד לא תרד על הצמחים

כי ביער תרד: ובשפלה. בנין העיר תשפל להבנות במקום שפל ועמוק ועכ"ז יהיו בטוחים מן האויב ולא יצטרכו לבנותה בגובה הר להשגב שמה: (כ) אשריכם. הצלחה תהיה לכם כי תורעו על כל מים ר"ל בכל מקום שתזרעו ימצא מים לגדל התבואה: משלחי רגל. ותהיו משלחים שמה רגל השור והחמור לאכול לשבעה ולרמוס ברגל ולא יחושו כי תגדל הרבה תבואה: (א) הוי שורד. אוי לך שנחריב השודד כל האומות שלא היית עד עתה שדוד ממך ואתה הוא הבוגד בכולם ועדיין לא בגדו בך: כהתימך. כאומר לא כן תהיה לעולם כי כאשר תשלם לשדוד אחרים אז תושד גם אתה: כנלותך. כשתכלה לבגוד באחרים אז הם יבגדו בך: (ב) ה' חננו. לבל תשלוט בנו יד שנחריב כי לך נקוה ולא נבטח במצרים כאשר בטחו עשרת השבטים: היה זרועם לבקרים. בכל יום היה לחזק להמקום לך: אף ישועתנו בעת צרה. אף היה לנו לישועה אם כבר באה הצרה:

איוב פרק יב זיט

ו ואולם שאל־נא בהמות ותִּרְדַּךְ ועוף השָׁמַיִם ויִגְד־לָךְ: ח או שִׁיחַ לָאָרֶץ ותִּרְדַּךְ ויסִפְרוּ לָךְ דְּגֵי הַיָּם:
ט מִי לֹא־יִדְעַךְ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי יִדְרֶיהָ עָשְׂתָה זֹאת: י אֲשֶׁר בִּידוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר־אִישׁ:
יא הֲלֹא־אֲזֹן מִלִּין תִּבְחַן וְחָד אָכַל יִטְעֶם־לוֹ: יב בִּישִׁישִׁים חֲכָמָה וְאָרֶךְ יָמִים תִּבְנֶנָּה: יג עֲמֹ חֲכָמָה
וּנְבוֹרָה לֹא עָצָה וּתְבוּנָה: יד הֵן יִהְיוּם וְלֹא יִפְנֶה יִסְגֹר עַל־אִישׁ וְלֹא יִפְתָּח: טו הֵן יַעֲצֹר בְּמַיִם וַיִּכְשֹׁ
וַיִּשְׁלַחם וַיַּהֲפֹכוּ אֶרֶץ: טז עֲמֹ עַז וְתוֹשִׁיָה לֹא שֹׁגֵג וּמִשְׁגָּה: יז מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלֵל וְשׁוֹפְטִים יְהוֹלֵל:
יח מוֹסֵר מַלְכִּים פֶּתַח וַיֹּאסֵר אֲזוֹר בְּמַתְנֵיהֶם: יט מוֹלִיךְ כְּהָנִים שׁוֹלֵל וְאַתָּנִים יִסְלֹף:

רש"י

או סמ"ך והוא בא לדבר בלשון נעשה ונפעל או מתפעל נותן תי"ו אחר אות ראשונה של יסוד כמו וישתכחו בעיר (קהלת ח) וישתמר חוקות עמרי (מכה ו) מסתולל בעמי (שמות ט) ויסתבל החגב (קהלת יב): י הולל. ישוטה לשון הוללות וסכלות: (יח) מוסר מלכים פתח. להסיר מוסר סבלם מעל אחרים ומעבירם ממלוכה: ויאסור אזור במתניהם. בתחילתם כשהוא חפץ בהם חוגר חלציהם ומזרוזם כח למלוכה: (יט) כהנים. שרים כמו כהן מדין (שמות ג) כהן און

(בראשית מא):

מצודת ציון

(ז) ותורד. ותלמדך: (ח) שיח. מלשון שיחה ודבור: (יב) ביששים. הזקן הרבה יקרא ישיש והוא מלשון יש כי עמדה בו הישות ימים רבים: (יד) יפתח. ענין התרה מן המאסר: (טז) יעצור. ענין מניעה: (יז) שולל. ענין שטות כמו אשתוללו אבירי לב (שם טז): (יח) יהולל. ענין סכלות וכן וקוסמים יהולל (ישעיה מד): (יח) מוסר. קשרי רצועות העול כמו מוסרי צואריך (שם כב): פתח. מתיר: ויאסור. קושר כמו הסוס אסור (מלכים ב ז): אזור. חגורה כמו ואזור עור (שם א): (יט) כהנים. שרים כמו ובני דוד כהנים (ש"ב ח): ואיתנים. וחזקים כמו איתן מושביך (במדבר כד): יסלף. יעות כמו ויסלף דברי צדיקים (שמות כג):

אשר בידו וגו': וריח וגו'. זכר לעצמו רוח האדם על כי היא העולה על כלנה: (יא) הלא און. האון השומעת תבחן הדברים ממי נאמרו והחין הטועם הוא יטעם לו טעם המאכל המר הוא אם מתוק כי בו ניתן ההרגש הזה ויובן א"כ הרבה מן הדברים ע"פ החוש: (יב) ביששים חכמה. ובעבור זה ימצא הרבה מן החכמה בלב הישישים כי בעבור רוב הימים ראו הרבה בחוש ומהם יקחו התחלה להבין דבר מתוך דבר: ואורך. הבי"ת מן ביששים משמשת בשתים כאילו אמר ובאורך ימים תבונה והוא כפל ענין במ"ש ועל כי צופר היה צעיר ממנו לימים אמר איך תתפאר בחכמה למולי ואני ישיש וזקן ממך: (יג) עמו. ובעבור רוב השנים ידעתי א"כ בלעדך שעם ה' תכלית החכמה והגבורה: לו עצה. הוא המשכיל לתת עצה ובידו תבונה: (יד) הן יהרוס. כאשר יחפור להשגיח הלא ישדר המערכה וכשהוא מהרס דבר מה הנה לא יבנה בזולת רצונו: יסגור. כאשר יסגור המאסר על איש הנה לא יפתח בזולת חפצו: (טז) עמו עוז. בידו החוזק והתשות את מי לחזק מימיהם וישלחם לשטוף פני האדמה ומהפכים הארץ כי מאבדים הרבה: (יז) עמו עוז. בידו החוזק והתשות את מי לחזק ואת מי להתיש כח זרועו: לו שוגג. יודע הוא שגגת האדם עם כי לא ידע האדם בנפשו: ומשגה. יודע הוא הדבר אשר האדם משגה בו את הזולת עם כי לא ידעו הזולת: (יז) מוליך. חכמי לב בעלי עצה מוליך בדרך שולל ויסכל דעת השופטים עם כי מאד חכמו: (יח) פתח. מתיר קשר השרים ר"ל מסיר קשרי רצועות העול אשר שמו על העם: ויאסור. וכאשר יחפור יקשור האזור במתניהם ר"ל יאמץ כוחם כי האזור במתניו הוא מחוזק ומזורז: (יט) מוליך כהנים. השרים מוליך בדרך שולל ויעוות החזקים בעלי הכח לבל ילחמו בדרך הנימוס והראוי:

מצודת דוד

(ז) ואולם. אבל חכמת מה לך ואם בהודעת העלמת חקר אלוה לא צריכנא לך כי באמת שאל אל הבהמות וכ"א תלמדך העלם חקר אלוה, רצה לומר משלימות יצירת היצורים ומהחכמה אשר בהם יתחלפו אלה מאלה מכל זה נוכל להשכיל שלא נמצא חקר אלוה וכאלו הם יורו ויגידו את זאת: (ח) ותורד. ר"ל מטבעי ארבעה היסודות וכל הדברים הנמצאים בארץ המורכבים מהם מאלה תוכל להבין העלם חקר אלוה: (ט) מי לא ידע בכל אלה. מי הוא הסכל אשר לא ישכיל לדעת העלמות חקר אלוה באמצעות אלה הדברים זולת מאמריך: כי יד ה' וגו'. כי הלא יד ה' עשתה כל זאת ומהם הלא יוקח ראייה על עומק חכמתו שאין חקר לה: (י) אשר בידו וגו'. מוסב למקרא שלפניו לומר הוא האלהים

ג המעלה פרות מן הגליל ליהודה, או עולה לירושלים – אוכל מהם עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך, וכן בחזרה. רבי מאיר אומר: עד שהוא מגיע למקום השביתה. והרוכלין המחזירין בעירות, אוכלים עד שמגיעים למקום הלינה. רבי יהודה אומר: הבית הראשון הוא ביתו.

ד פרות שתרכמן עד שלא נגמרה מלאכתן – רבי אליעזר אומר: אוסר מלאכול מהם עראי; וחכמים מתירין, חוץ מפלגת תאנים. פלגת תאנים שתרכמה – רבי שמעון מתיר, וחכמים אוסרין.

פירוש ברטנורא

ג המעלה פירות מן הגליל. ליקט פירות בגליל כדי למכרן ביהודה לא הוקבעו למעשר אפילו לן בדרך, עד שיגיע ליהודה שדעתו למכרם שם; וכן בחזרה. אם קודם שהגיע ליהודה נמלך להחזירן לגליל, אוכל מהן עראי בדרך עד שיגיע לגליל: עד שהוא מגיע למקום השביתה. למקום שהוא רוצה לנוח שם בשבת, ומיד כשיגיע שם הוקבעו פירותיו למעשר אע"פ שעדיין לא הגיעה שבת. ואין הלכה כר"מ: והרוכלין המחזירין בעירות. למכור בשמים ותמרוקי הנשים ומוליכין עמיהם פירות, אוכלים מהן עראי עד שיגיעו למקום הלינה, וכשמגיעים שם הוקבעו הפירות למעשר: ר' יהודה אומר בית ראשון. שבעיר שהוא לן שם, קובע למעשר ואפילו הוא לן בקצה האתר של העיר, לפי שאדם רוצה לפנות כליו בבית ראשון שהוא פוגע כדי ללון שם. ואין הלכה כרבי יהודה:

ד עד שלא נגמרה מלאכתן. שלא הגיע גרנן למעשר. כל פרי ופרי, כפי מה שמפורש לעיל: ר' אליעזר אוסר לאכול מהן עראי. עד שיפריש כל מעשרותיהן, דתרומה טובלת: וחכמים מתירין. דסברי אין תרומה טובלת אלא א"כ תרם מתוך הכלכלה: כלכלת תאנים שתרכמה. עד שלא הגיע גרנן למעשרות: ר' שמעון מתיר. אפילו תרם מתוך הכלכלה: וחכמים אוסרים. והלכה כחכמים דתרומה קובעת למעשר כשתרם מתוך הכלכלה, ולאחר שתרם אסור לאכול עראי מאותה כלכלה עד שיפריש כל המעשרות:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

פרות שתרכמן – שהפריש מהם תרומה גדולה, עד שלא נגמרה מלאכתן – קודם שנגמרה מלאכתם למעשר, כפי ששינונו בפרק הקודם (משניות ה-ח), רבי אליעזר אוסר מלאכול מהם עראי – עד שיפריש מהם את כל המעשרות, שהפרשת תרומה קובעת למעשר, אפילו לא נגמרה מלאכתן; ויחכמים מתירין – לאכול מהם עראי, שלדעתם אין הפרשת תרומה קובעת למעשר אלא לאחר שנגמרה מלאכתם, חוץ מפלגת תאנים – ששינונו לעיל שגורנה למעשרות משיחפה אותה בעלים, ואם אינו מחפה, משימלא את הכלי, ואם אינו ממלא את הכלי, משילקט כל צרכו; ומודים בה חכמים, שאם הפריש מן הכלכלה תרומה גדולה קודם שחיפה אותה או מילאה או ליקט כל צרכו, אסור לאכול ממנה אכילת עראי עד שיפריש ממנה כל המעשרות; ברם, רבי שמעון חולק גם בכלכלת תאנים, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: פלגת תאנים שתרכמה – שהפריש ממנה תרומה גדולה קודם שהגיע גורנה למעשרות, רבי שמעון מתיר – לאכול ממנה אכילת עראי בלא הפרשת המעשרות, שלדעתו אין תרומה קובעת למעשר אף בכלכלת תאנים, כדון שאר הפירות. ובירושלמי מבואר טעמו, שדן הוא קל וחומר: ומה בשעה שיש עליה זיקת שלושה מעשרות (תרומה, מעשר ראשון ומעשר שני), מותר לאכול ממנה אכילת עראי, בשעה שאין עליה אלא זיקת שני מעשרות לא כל שכן? ויחכמים אוסרין – לאכול מכלכלת התאנים לאחר שהופרשה ממנה תרומה גדולה, עד שיפריש כל המעשרות, כמו שבארנו לעיל; וטעמם של חכמים, שהואיל ותרם מתוך הכלכלה, גילה דעתו שאינו עומד להוסיף עליה, שהרי לא יערב טבל בחולין (תפארת ישראל), הלכך נגמרה מלאכתה למעשר. ובירושלמי אמרו, שלא דווקא כלכלת תאנים אלא הוא הדין בכלכלה של פירות אחרים, שלדעת רבי שמעון אין התרומה קובעת למעשר, ולדעת חכמים הפרשת התרומה מן הכלכלה קובעת למעשר. ויש מבארים, שדווקא בכלכלת תאנים חכמים אוסרים, לפי ססתם תאנים כשמכניסים אותן לכלכלה הרי הם חשובים כנגמרו מלאכתן (עיי' "משנה ראשונה"). ואף הרמב"ם נוקט בחיבורו "כלכלת תאנים". וכן לשונו: "התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן מותר לאכול מהן עראי, חוץ מכלכלת תאנים. שאם תרומה קודם שתיגמר מלאכתן. נקבעה למעשר" (הל' מעשר ד, ג; ועיי' רדב"ז שם שכתב: "לא נתבאר בדברי רבנו, מה שונה כלכלה של תאנים משאר פירות, ומדברי הר"ש נראה שלא דווקא תאנים אלא הוא הדין שאר פירות שעדיין לא נגמרה מלאכתם").

יום ראשון

באור משנה ג

המעלה פרות מן הגליל ליהודה – שליקטם בשדהו בגליל והוא מעלה אותם ליהודה כדי למכרם שם, או עולה לירושלים – ומעלה עמו פירות לשם, אוכל מהם – אכילת עראי בלי הפרשת מעשרות, עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך – ואף על פי שהוא לן בדרך, אין מקום הלינה קובע למעשר. ומה ששינונו (לעיל א, ה), במוליך פירות לשוק, משנגמרה מלאכתם בשדה הוקבעו למעשר, היינו בעומד למכרם בכל מקום שהוא, אבל כאן המדובר הוא שלא היה בדעתו למכרם במקום אחר אלא ביהודה או בירושלים (וי"ש), כגון משום שהפירות נמכרים שם ביוקר, או שפסק עם אנשי יהודה להביאם שם ("משנה ראשונה"), הלכך אוכל מהם עד שיגיע ליהודה או לירושלים. ויש מפרשים, שאין המדובר כאן במעלה הפירות ליהודה או לירושלים כדי למכרם שם אלא לאכלם שם (הגר"א). וכן בחזרה – נוסח אחר: וכן ביהודה. אם קודם שהגיע ליהודה נמלך בדעתו להחזירם לגליל, אוכל מהם אכילת עראי עד שיגיע בחזרה לגליל (וי"ש). ויש מפרשים, שכשהוא חוזר מיהודה לגליל ומביא עמו פירות משדהו שביהודה, אוכל מהם אכילת עראי עד שהוא מגיע לביתו בגליל ("מלאכת שלמה"; "שנות אליהו"). רבי מאיר אומר: עד שהוא מגיע למקום השביתה – אינו אוכל מהם אלא עד שהוא מגיע למקום שהוא רוצה לנוח שם בשבת, וכשמגיע לשם אפילו כמה ימים לפני השבת, הואיל ובדעתו לשבות במקום זה, מיד הוקבעו פירותיו למעשר, ואסור לו לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות. ואין הלכה כרבי מאיר. והרוכלין המחזירין בעירות – ומוליכים עמיהם פירות לאכילתם, אוכלים – אכילת עראי בלא הפרשת מעשרות, עד שמגיעים למקום הלינה – שלגביהם מקום הלינה דינו כביתם שקובע למעשר, הלכך משיגיעו למקום הלינה אסור להם לאכול אפילו אכילת עראי מהפירות שהם מוליכים עמיהם עד שיפרישו מהם תרומה ומעשרות. רבי יהודה אומר: הבית הראשון הוא ביתו – משיגיע הרוכל לעיר שהוא לן שם, הבית הראשון שבעיר שייכנס לתוכו, דינו כביתו, שהוא קובע למעשרות, אף על פי שאינו לן באותו בית אלא בבית אחר. ואין הלכה כרבי יהודה.

ה האומר לחברו: הילך אפר זה ונתן לי בו חמש תאנים – לא יאכל עד שיעשר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אוכל אחת אחת, פטור; ואם צרף, חיב. אמר רבי יהודה: מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלים, והיו תאנים נמכרות משלש ומארבע באפר, ולא הפרש ממנה תרומה ומעשר מעולם.

ו האומר לחברו: הילך אפר זה בעשר תאנים שאבר לי – בורר ואוכל; באשכול שאבר לי – מגרגר ואוכל; ברמון שאבר לי – פורט ואוכל; באבטיח שאבר לי – סופת ואוכל. אבל אם אמר לו: בעשרים תאנים אלו, בשני אשכולות אלו, בשני רמונים אלו, בשני אבטיחים אלו – אוכל בדרבו, ופטור, מפני שקנה במחבר לקרקע. ו השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים, אמר לו: על מנת שאכל תאנים – אוכל ופטור; על מנת שאכל אני ובני (נוסח אחר: ובני ביתי), או שאכל בני בשכרי – הוא אוכל ופטור, ובני אוכל וחבי. על מנת שאכל

פירוש ברטנורא

ה עד שיעשר. דמקח טובל: ואם צירף. שלקח בעל הגינה ב' כאחת ונתן לו חיב. אבל בזמן שהקונה ליקט ואכל מודה רבי מאיר דאכל אחת אחת: אמר רבי יהודה מעשה בגנת ורדין וכו'. והתם בעל הגינה היה מלקט, שלא היו מניחים ליכנס שם אדם מפני הורדים, ואעפ"כ לא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם. והלכה כרבי יהודה:

ו שאבדור. שאבדור ואבחר: בורר ואוכל. תולש אחת ואוכל אבל אם תלש וצירף שתים חיב: מגרגר. מלקט גרגר גרגר ואוכל: פורט. בעוד הרמון במחבר פורט ממנו גרגר גרגר ואוכל: ובאבטיח סופת ואוכל. גרסין, כלומר חותך חתיכות דקות ואוכל: ו לקצות בתאנים. לעשות קציעות. יש מפרשים לשטחן ליכש, וי"מ לחתכן במקצועות שרגלים לחתוך בתם התאנים: ואמר לו ע"מ שאוכל תאנים. ולא היה צריך לתנאי זה דבלאו הכי אוכל בדין תורה דכתיב (דברים נג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו', ובפועל הכתוב מדבר, הלכך לא היה כמקח ואינו קובע למעשר: ע"מ שאוכל אני ובני. אכילת בנו היה מקח וקובע: ולאחר הקציעה. שנמר כבר פעולתו, אינו אוכל בדין תורה ובא לאכול מכח התנאי

משניות מבוארות – קהתי

שתיים, המקח קובע למעשר, כדעת רבי יהודה במשנה הקודמת. **באשכול שאבר לי** – האומר לחברו: הילך איסר זה באשכול שאבחר לי, **מגרגר ואוכל** – מלקט גרגר גרגר מן האשכול שבאילן ואוכל, אבל לא יתלוש את האשכול, שהקניין בתלוש קובע למעשר. **ברמון שאבר לי** – אם אמר לחבירו: הילך איסר זה ברימון שאבדור לי, **פורט ואוכל** – בעוד הרימון במחבר לאילן נוטל ממנו פרד פרד (עיין לעיל א, ו) ואוכל. **באבטיח שאבר לי** – אם אמר לחבירו: הילך איסר זה באבטיח שאבדור לי, **סופת ואוכל** – חותך ממנו חתיכות חתיכות ואוכל. ברם אם תלש את הרימון או את האבטיח אסור לו לאכלו עד שיפריש ממנו תרומות ומעשרות, שהמקח בתלוש קובע למעשר. **אבל אם אמר לו: הילך איסר זה בעשרים תאנים אלו, או בשני אשכולות אלו, או בשני רמונים אלו, או בשני אבטיחים אלו** – שכבר בירר אותם בעודם במחבר לקרקע, **אוכל בדרבו, ופטור** – כלומר שתולש אותם ואוכל מהם אכילת עראי בלא הפרשת מעשר, **מפני שקנה במחבר לקרקע** – והמקח במחבר אינו קובע למעשרות. הלכך דינו כבעל הגינה, שאוכל אכילת עראי מהפירות, עד שהוא מכאם לביתו ("תוספות יום טוב").

י ו ש ל י ש י

באור משנה ז

משנתנו דנה בפועל האוכל בפירות שעובד בהם, אימתי אכילתו פטורה ממעשרות, ואימתי דינה כמקח הקובע למעשר.

השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים – לשטחן ב"מוקצה", היינו במקום המיוחד לכך, כדי לייבשן; ויש מפרשים: לעשותן קציעות, היינו לעשות חיתוכים בהן ולקלפן כדי לייבשן או לדרסן ולעשות מהן עיגולי דבילה; ויש מבארים: לקצות – לחתכן או לקצץ עוקציהן במוקצה או במקצוע (מין סכין מיוחדת לכך), **אמר לו** – הפועל לבעל הבית: **על מנת שאכל תאנים** – אני מקבל את העבודה בתנאי שאוכל תאנים בשעת עבודתי בהן, **אוכל** – הפועל מהתאנים, **ופטור** – מן המעשר, שאפילו אם לא התנה עמו, הריהו אוכל מדין תורה, שנאמר (דברים כג, כח): "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך", ופירושו שבפועל הכתוב מדבר, שמותר לו לאכול בפירות שעובד בהם, ולכן אף על פי שהתנה עמו, אין זה מקח, ופטור למעשר. ואם אמר הפועל: **על מנת שאכל אני ובני** – נוסח

י ו ש ל י ש י

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות בענין בית הקובע למעשרות וכן בענין תרומה הקובעת למעשרות, באות המשניות ה-ח ללמד בענין מקח הקובע למעשרות.

האומר לחברו – שהיה מלקט בתאנים: **הילך אפר זה ונתן לי בו חמש תאנים** – "איסור" שם מטבע קטנה (1/24) בדינר; ואם הוא קונה תמורתו חמש תאנים, **לא יאכל** – את התאנים, **עד שיעשר** – אותן, **דברי רבי מאיר** – והטעם הוא, לפי שמקח קובע למעשר, כלומר שהקנייה והמכירה אוסרת את הפירות באכילה משום טבל. **רבי יהודה אומר: אוכל אחת אחת, פטור** – ויש גורסים: ופטור. שנותן לו המוכר תאנה תאנה והוא אוכל אותה, ופטור הוא מלעשר, שבכונן זה לא נקבעו התאנים למעשר; **ואם צרף** – שנתן לו המוכר שתים כאחת, **חיב** – לעשר, שבכונן זה המקח קובע למעשר. וירושלמי אמרו, שאם הקונה מלקט ואוכל, אף רבי מאיר מודה לרבי יהודה, שאוכל אחת אחת ופטור. **אמר רבי יהודה: מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלים** – שגדלו בה תאנים, ובעל הגינה היה מלקטן שם ומוכרן, שמפני הורדים לא היו נותנים לשום אדם להיכנס שם (ירושלמי), **והיו תאנים נמכרות משלש ומארבע באפר** – שלש ארבע תאנים תמורת איסר, **ולא הפרש ממנה תרומה ומעשר מעולם** – מן התאנים שנלקחו מאותה גינה, לפי שהיו אוכלים אחת אחת, כמו שבארנו לעיל.

בענין "גינת הורדים" מובא בבבלי (בבא קמא פב, ב), שלא היו עושים גינות ופודסים בירושלים, משום סרחון (שעשבים רעים גדלים שם וזורקים אותם בתוך ועוד, שדרך גינות לזבלן – רש"י), חוץ מגינות ורדים שהיו מימות נביאים הראשונים (ופירש רש"י: גינת ורדים כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת).

באור משנה ו

משנה זו באה להשמיענו, שדווקא בלוקח פירות תלושים המקח קובע למעשר; אבל הלוקח במחבר לקרקע, אין המקח קובע למעשר.

האומר לחברו – שיש לו גן עצי פרי: **הילך אפר זה בעשר תאנים שאבר לי** – שאבדור לי ואתלוש אותן מן האילן, **בורר ואוכל** – אחת אחת ופטור מן המעשר. אבל אם תלש וצירף שתי תאנים, חיב לעשר, שלא קנה אלא הנתלש, הלכך כשהוא מצרף

בְּשַׁעַת הַקְצִיעָה וְלֵאחֶר הַקְצִיעָה – בְּשַׁעַת הַקְצִיעָה – אוֹכֵל וּפְטוּר; וְלֵאחֶר הַקְצִיעָה – אוֹכֵל וְחֵיב, שְׁאִינוֹ אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה. זֶה הַכֶּלֶל: הָאוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה, פְּטוּר; וְשְׁאִינוֹ אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה, חֵיב.
ח הִיָּה עוֹשֶׂה בְּלִבָּסִים, לֹא יֵאכֹל בְּכַנּוּת שָׁבַע; בְּכַנּוּת שָׁבַע, לֹא יֵאכֹל בְּלִבָּסִים; אֲכָל מוֹנֵעַ הוּא אֶת עֲצָמוֹ עַד שְׂמָגוֹעַ לְמָקוֹם הַיְּפוֹת, וְאוֹכֵל. הַמַּחְלִיף עִם חֲבֵרוֹ, זֶה לְאָכּוֹל וְזֶה לְאָכּוֹל, זֶה לְקַצּוֹת וְזֶה לְקַצּוֹת, זֶה לְאָכּוֹל וְזֶה לְקַצּוֹת – חֵיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמַּחְלִיף לְאָכּוֹל – חֵיב, וְלְקַצּוֹת – פְּטוּר.

פ ר ק ש ל י ש י

א הַמַּעֲבִיר תֹּאנִים בַּחֲצֵרוֹ לְקַצּוֹת, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אוֹכְלִים וּפְטוּרִין. הַפּוֹעֲלִים שְׁעָמוֹ, בְּזִמְנָן שְׁאִין לָהֶם עֲלִיו מְזוֹנוֹת

פירוש ברטנורא

והיו כמקח: **האוכל מן התורה פטור**. ובפרק השוכר את הפועלים [דף פו] מפרש אלו אוכלים מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש ער שלא נגמרה מלאכתו:

ח בלבסטים. מין ממיני התאנים הרעים: **בכנות שבע**. מין של תאנים לבנים וטובים: **לא יאכל בכנות שבע**. דכתיב (דברים כג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים, מה תלמוד לומר ואכלת ענבים וכי לא ידענו שאין בכרם אלא ענבים, מכאן שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים: **אכל מונע את עצמו**. פועל רשאי להיות מונע את עצמו שלא לאכול בשעה שעושה ברעות עד שמגיע ליפות, ואוכל מן היפות מה שחיה לו לאכול ברעות: **זה לאכול וזה לאכול**. אכול אתה בתאנים שלי ואני אוכל בשלך: **זה לקצות וזה לקצות**. אכול אתה בקציעות שלי השמוחות ליבש או החתוכות במקצועות ואני אוכל בקציעות שלך: **זה לאכול וזה לקצות**. אכול אתה בתאנים הלחים שלי ואני אוכל בקציעות שלך, בכל אלו הוי מקח וקובע למעשרות: **המחליף לאכול חייב, לקצות פטור**. דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, הלכך קציעות הללו שלא נגמרה מלאכתן אין המקח קובע בהן. והלכת כר'':

ג א המעביר תאנים. דרך חצרו, להוליכם למקום שעושים הקציעות: **אוכלין ופטורין**. דחצר אינה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל הוא אסור לאכול אלא במקום שעושים הקציעות, משום דבמקומו ניכר שלא נגמרה מלאכתו ושלא במקומו אינו ניכר. ובניו מותרין אפילו במקום שאין עושין בו

משניות מבוארות – קהתי

הקדומת, או **זֶה לְאָכּוֹל וְזֶה לְקַצּוֹת** – שאחד מתוכו לאכול את התאנים המוחלפות והשני לקח את חליפיהן לקצות ("מלאכת שלמה"). ויש מפרשים: זה לקצות וזה לקצות – שאמר אחד לחבירו: אכול אתה בקציעות שלי ואני בקציעות שלך, או זה לאכול וזה לקצות – שאמר אחד לחבירו: אכול אתה בתאנים שלי ואני אוכל בקציעות שלך (ברטנורא); בכל החילופים הללו **חֵיב** – כל אחד מהם לעשר, שדינו כלוקח, ומקח קובע למעשר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמַּחְלִיף לְאָכּוֹל** – זה שמחליף לאכול, **חֵיב** – לעשר, **וְלְקַצּוֹת** – וזה שמחליף לקצות, **פְּטוּר** – למעשר, שאין המקח קובע למעשר בדבר שעדיין לא נגמרה מלאכתו, ולכן מותר לאכול מהן עראי. ברם, תנא קמא סובר שמקח קובע למעשר בין בדבר שנגמרה מלאכתו ובין בדבר שלא נגמרה מלאכתו. והלכה כרבי יהודה.

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה א

כבר הזכרנו שחצר קובעת למעשר, כלומר שהמביא פירותיו לחצרו, אסור לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות. משנתנו דנה במעביר תאנים דרך חצרו למקום שרוצה לייבשן שם ולעשות מהן קציעות.

הַמַּעֲבִיר תֹּאנִים בַּחֲצֵרוֹ לְקַצּוֹת – שהעביר דרך חצרו למקום מיוחד הנקרא "מוקצה", כדי לייבשן שם ולעשות מהן קציעות, **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ** – ושאר בני ביתו כגון אשתו, **אוֹכְלִים** – מן התאנים אכילת עראי, ו**פְּטוּרִין** – מן המעשר, שאין החצר קובעת למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו. ברם, בעל הבית עצמו אסור לאכול מהם אלא ב"מוקצה" בלבד, ששם ניכר הדבר שלא נגמרה עדיין מלאכתן של התאנים, אבל במקום אחר אין זה ניכר (ירושלמי), ועוד, שאם בעל הבית אוכל מהתאנים הללו, הרי זה כאילו נמלך עליהן שלא לקצותן אלא לאכלן כמות שהן, והרי הן כנגמרה מלאכתן, הלכך לגבי קובעת החצר למעשר. לא כן בבניו ובני ביתו, שאין הדבר תלוי בדעתם, אם לקצותן או לא לקצותן, וכיון שדעת אביהם לקצותן, הרי עדיין לא נגמרה מלאכתן, ולכן לגביהן אין החצר קובעת למעשר (הרא"ש). **הַפּוֹעֲלִים שְׁעָמוֹ** – שעושים עמו מלאכה אחרת ולא בתאנים, שבכגון זה אינם אוכלים מן התורה ("משנה ראשונה"), **בְּזִמְנָן שְׁאִין לָהֶם עֲלִיו מְזוֹנוֹת** – שלא פסק להם מזונות אבל הוא מרשה להם לאכול מן התאנים, **אוֹכְלִין** – אכילת עראי, ו**פְּטוּרִין** – מן המעשר, שנתן להם את התאנים במתנה ואין מתנה קובעת למעשר.

אחר: אני ובני ביתי, **או** על מנת **שִׁיאֲכֹל בְּנֵי בִּשְׁכָרִי** – בשכר עבודתי, **הוא אוֹכֵל וּפְטוּר** – למעשר, לפי שהוא אוכל מדין תורה, כמו שבארנו לעיל, ו**בָּנָיו אוֹכֵל וְחֵיב** – לעשר, שאכילתו דינה כמקח הקובע למעשר. אם אמר הפועל: **עַל מִנֵּת שִׁיאֲכֹל בְּשַׁעַת הַקְצִיעָה** – בשעת המלאכה, ו**לֵאחֶר הַקְצִיעָה** – וגם לאחר שאגמור את מלאכתי. **בְּשַׁעַת הַקְצִיעָה, אוֹכֵל וּפְטוּר** – מן המעשר, שבשעת המלאכה אוכל מדין תורה, ואין זה מקח; ו**לֵאחֶר הַקְצִיעָה, אוֹכֵל וְחֵיב** – לעשר, **שְׁאִינוֹ אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה** – אלא מכוח התנאי שהתנה עמו, ולכן הרי זה מקח הקובע למעשר. **זֶה הַכֶּלֶל** – בענין פועל האוכל בפירות שעובד בהם: **הָאוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה** – על פי דין תורה, **פְּטוּר** – מן המעשר; ו**שְׁאִינוֹ אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה** – אלא בתוקף תנאי שהתנה עם בעל הבית, **חֵיב** – לעשר. במסכת בבא מציעא (ז, ב) שנו: "ואלו אוכלין מן התורה: העושה במחובר לקרקע. בשעת גמר מלאכה; ובתלוש מן הקרקע. עד שלא נגמרה מלאכתו; בדבר שגידולו מן הארץ."

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה לדרן בפועל האוכל בפירות בשעת מלאכתו.

הִיָּה עוֹשֶׂה – הפועל את מלאכתו, **בְּלִבָּסִים** – מין תאנים גרועות, **לֹא יֵאכֹל בְּכַנּוּת שָׁבַע** – מין תאנים לבנות ומשובחות, ואם הוא אוכל בכנות שבע, הואיל ואינו אוכל מדין תורה, חייב לעשר. וכן אם היה עושה **בְּכַנּוּת שָׁבַע, לֹא יֵאכֹל בְּלִבָּסִים** – שאין פועל אוכל מן התורה אלא באותו מין שהוא עושה בהם, שנאמר (דברים כג, כח): "כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים", ודרשו: מה תלמוד לומר "ואכלת ענבים"? וכי לא ידוע שאין בכרם אלא ענבים? אלא מכאן שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים – לא יאכל בתאנים (בבא מציעא ז, ד). **אֲכָל מוֹנֵעַ הוּא אֶת עֲצָמוֹ** – רשאי הפועל למנוע את עצמו מלאכול מן הפירות הרעים, **עַד שְׂמָגוֹעַ לְמָקוֹם הַיְּפוֹת** – למקום שהוא עושה בפירות היפים, ו**אוֹכֵל** – מהם כדי שבעו, כמו שכתוב (סם): "כנפשו שבעך", ואינו חייב לעשר. **הַמַּחְלִיף עִם חֲבֵרוֹ** – תאנים בתאנים, **זֶה לְאָכּוֹל וְזֶה לְאָכּוֹל** – שכל אחד מהם לוקח את התאנים לאכלן כמות שהן, או **זֶה לְקַצּוֹת וְזֶה לְקַצּוֹת** – שכל אחד מהם רוצה לקצות את התאנים שהוא לוקח מחבירו, היינו לשוטחן או לעשות מהן קציעות, כמו שבארנו במשנה

— אוֹכְלִין וּפְטוּרִין; אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת, הֲרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ.
ב הַמוֹצֵיא פּוֹעֵלֵי לְשָׁדָה, בְּזֶמֶן שֶׁאֵין לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת — אוֹכְלִין וּפְטוּרִין; וְאִם יֵשׁ לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת — אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה, אֲבָל לֹא מִן הַסֵּל, וְלֹא מִן הַקֶּפֶה, וְלֹא מִן הַמִּקְצָה.
ג הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּיָתִים, אָמַר לוֹ: עַל מִנֶּת לֵאכּוֹל יְיָתִים — אוֹכֵל אֶחָד אֶחָד, פְּטוּר; וְאִם צָרָה, חֵיב. לִנְכֹּשׁ בְּבָצָלִים, אָמַר לוֹ: עַל מִנֶּת לֵאכּוֹל יֶרֶק — מִקְרָטָם עָלָה עָלָה וְאוֹכֵל; וְאִם צָרָה, חֵיב.

פירוש ברטנורא

הקציעות, שאין תלוי בהם לימלך וכיון שדעת אביהן לעשות מהן קציעות מותרין, אבל הוא שבידו לימלך אינו מותר אלא במקום שעושים הקציעות: אבל אם יש להם עליו מזונות. שקצין להן, דאין אוכלין מן התורה, כיון שאינו גמר מלאכה דלא שכן אלא להעבירן עד מקום שעושים הקציעות: הרי אלו לא יאכלו. דהוי מקח, ולגבי לוקח חשיבי כנגמרה מלאכתן שהלוקח ענינו במקחו:
ב הַמוֹצֵיא פּוֹעֵלֵי לְשָׁדָה. למלאכה אחרת ולא ללקוח, פירות דהשתא אין אוכלין מן התורה: אוכלין ופטורין. אם נתן להם, דמתנה אינה כמכר: ואם יש להן עליו מזונות. שקצין להן: אוכלין אחת אחת וכו'. דלא הוי קבע: ולא מן המוקצה. כרי של תאנים:
ג לַעֲשׂוֹת בְּיָתִים. לעדור ולקשקש תחת היתים, ולא ללקט, דהשתא אינו אוכל מן התורה: ואם צירף. שנים ביחד חייב דהוי קבע: לנכש בכבצלים. לחלוש העשבים הרעים הגדלים בתוך הבצלים: מקרסם. מחתך, ודומה לו יכרסמנה חויר מיער (תהלים ב):

משניות מבוארות – קהתי

במוקצה, שבכל אלו נצטרפו הפירות והוקבעו למעשר, ואסור לפועלים לאכול מהם אפילו אחת אחת עד שיפרישו תרומה ומעשרות (כמו ששינונו לעיל ב, ה: "אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב"). — בירושלמי מבואר שאף על פי שה"מוקצה" מוכיח שעדיין לא נגמרה מלאכתן, ואין המקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, מכל מקום עשו את המוקצה כמצרף, כלומר הואיל והפועלים נתנו דעתם לאכול מן המוקצה, יש לו דין צירוף כפירות שבסל ובקופה, וכיון שיש כאן צירוף, המקח קובע למעשר (עין "משנה ראשונה").

י ו ט ח ז ש י

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדיני אכילת הפועלים.

הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת בְּיָתִים — כגון לעדור תחת אילני הזיתים, שאינו אוכל בזיתים מן התורה, כמו ששינונו (בבא מציעא ז, ב), שאין הפועל אוכל מן התורה כשהוא עושה במחובר לקרקע אלא בשעת גמר מלאכה, אָמַר לוֹ — הפועל לבעל הבית: **עַל מִנֶּת לֵאכּוֹל יְיָתִים** — שקיבל את העבודה בתנאי שיאכל מן הזיתים, והרי יש כאן דין מקח, **אוֹכֵל אֶחָד אֶחָד, פְּטוּר** — ויש גורסים: ופטור. שתולש זית זית ואוכלו, ופטור מן המעשר, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת; ועיקר דין זה לעיל (ב, ה): **וְאִם צָרָה** — שניים או יותר ביחד, **חֵיב** — לעשר, שעל ידי הצירוף קובע מקח למעשר אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. וכן השוכר את הפועל לִנְכֹּשׁ בְּבָצָלִים — היינו לעקור את העשבים הרעים הגדלים בתוכם, אָמַר לוֹ — הפועל: **עַל מִנֶּת לֵאכּוֹל יֶרֶק** — שהוא מקבל את עבודת הניכוש בתנאי שיאכל מהבצלים, **מִקְרָטָם** — כמו מכרסם, כלומר תולש, **עָלָה עָלָה** — מן הבצלים, וְאוֹכֵל — תולש עלה ואוכל, תולש עלה ואוכל, ופטור מן המעשר, וְאִם צָרָה — שתלש שני עלים או יותר ביחד, **חֵיב** — לעשר, כמבואר הטעם לעיל.

הרא"ש כותב: "איני יודע מה באה משנה זו להשמיענו, שהרי דין זה נישנה כבר במשנה הקודמת".

ונראה לבעל "משנה ראשונה" שמשנתנו באה להשמיע בכגון שהתנה הפועל: "על מנת לאכול זיתים, על מנת לאכול בצלים", שכן אם פסק לו מזונות סתם, כמו ששינונו במשנה הקודמת אין זיתים ובצלים בכלל, לפי שאין דרך לאכול זיתים או בצלים כמות שהם, וכיון שאינם עומדים לאכילה, אין הם נכללים במזונות סתם שפסק לו, ואם הוא אוכל מהם, פטור מלעשר, לפי שהם כמתנה ולא כמקח. הלכך באה משנתנו ללמד בענין זיתים ובצלים, שאם התנה הפועל על מנת לאכול זיתים או בצלים כמות שהן, דינו כדין הפועלים שפסק להם מזונות, כמו ששינונו במשנה הקודמת.

אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת — שפסק עמהם לתת להם מזונות, **הֲרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ** — מן התאנים עד שיפרישו מהם תרומה ומעשרות, שהרי זה כאילו בעל הבית מוכר להם את התאנים במזונותיהם, וכיון שהם נוטלים את התאנים לאכילה, חשבות הן לגביהן כנגמרה מלאכתן, ולכן הרי זה מקח הקובע למעשר (הר"ש): **ברטנורא: "משנה ראשונה"**. הרמב"ם מבאר הטעם: "לפי שאין ראוי שיפרע חובו מן הטבל".

להרחבת באור המשנה נוסף בדברים אחרים:

א. בירושלמי שואלים: למה שונה אשתו מפועלים שיש להם עליו מזונות, והרי גם אשתו מזונתיה עליו? ומשיבים, שהתנא של משנתנו סובר שאין הבעל חייב במזונות אשתו מן התורה, והרי היא אוכלת בתורת מתנה.
 ב. מה שבארנו לעיל, שבעל הבית עצמו אינו אוכל מן התאנים, הרי זו דעתו של רב בירושלמי, אבל עולא חולק שם וסובר, שהוא הדין לבעל הבית עצמו שאוכל מן התאנים ופטור מן המעשר, ולפי דעת עולא יש איפוא לפרש משנתנו, שנקטה "בני ובני ביתו" לרבותא, שאף הם דינם כמותו, שהואיל ודעתו לקצות התאנים, אף לגבי בני ביתו לא נגמרה מלאכתן למעשר, ואין החצר קובעת למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו (רמב"ם), או משום שבני ביתו אוכלים בתורת מתנה, ואין מתנה קובעת למעשר ("משנה ראשונה").
 ג. בענין "הפועלים שנעמו" ששינונו במשנתנו, יש מפרשים, שהכוונה לפועלים ששכרם להעביר את התאנים ל"מוקצה", וכיון שאין זה גמר מלאכה אינם אוכלים מן התורה (ברטנורא: "תפארת ישראל"). אך פירוש זה תמוה הוא, שהרי שינונו (בבא מציעא ז, ב), שפועל אוכל מן התורה בחלוש עד שלא נגמרה מלאכתו, כמו שהבארנו לעיל (בסוף באורנו למשנה ב, ז), וכאן שדעתו לקצות, הרי עדיין לא נגמרה מלאכתן (עין "תוספות יום טוב" שנדחק ליישב ענין זה: אבל גם בדריי קשים ותמוהים הם. עין "משנה ראשונה" ו"תוספות אנשי שם").

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה לדרן בפועלים שאינם אוכלים מן התורה.

הַמוֹצֵיא פּוֹעֵלֵי לְשָׁדָה — לעשות עמו מלאכה, ולא בפירות, שבכגון זה אין אוכלים בפירות מן התורה, בְּזֶמֶן שֶׁאֵין לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת — שלא פסק עמהם ליתן להם מזונות, אלא שנתן להם רשות לאכול מן הפירות שבשדה, **אוֹכְלִין** — אכילת עראי מן הפירות, וּפְטוּרִין — מן המעשר, שהרי מקבלים הם את הפירות במתנה, ואין מתנה קובעת למעשר. **וְאִם יֵשׁ לָהֶם עֲלֵיו מְזוּנוֹת** — שפסק להם מזונות, והרי יש כאן דין מקח הקובע למעשר, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה** — תולשים מאילן התאנה אחת אחת ואוכלים אותה, שהואיל ולא נגמרה מלאכתן, אין המקח כשלעצמו קובע באכילת עראי זו של אחת אחת, כמו ששינונו (לעיל ב, ה), **אֲבָל לֹא מִן הַסֵּל** — לא יאכלו מן התאנים שבסל, **וְלֹא מִן הַקֶּפֶה** — מין סל גדול, **וְלֹא מִן הַמִּקְצָה** — מהתאנים השטוחות

ד מִצָּא קְצִיצוֹת בְּדֶרֶךְ, אִפְלוּ בְּצֵד שְׂדֵה קְצִיצוֹת, וְכֵן תֵּאָנָה שֶׁהִיא נוֹמָה עַל הַדֶּרֶךְ, וּמִצָּא תַּחְתִּיהָ תֵּאָנִים – מִתְרוֹת מִשּׁוּם גִּזְלִי, וּפְטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת; וּבִזְיָתִים וּבַחֲרוּבִים, חֲיִבִּים. מִצָּא גְרוֹגְרוֹת, אִם דָּרְסוּ רֹב בְּנֵי אָדָם, חֲיִב; וְאִם לֹא, פְּטוּר. מִצָּא פְּלָחִי דְבִלָּה – חֲיִב, שְׂדִיעָה, שֶׁהֵן מְדָבֵר גָּמוּר. וְהַחֲרוּבִין, עַד שֶׁלֹּא כִּנְסָן לְרֹאשׁ הַגֶּג, מוֹרִיד מֵהֶם לְבִהמָה, פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחְזִיר אֶת הַמוֹתֵר.

ה אִיזוּהִי חֲצֵר שֶׁהִיא חִיבָת בַּמַּעֲשְׂרוֹת? רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל אוֹמֵר: חֲצֵר הַצּוֹרֵת, שֶׁהַפְּלִים נִשְׁמָרִים בְּתוֹכָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד נוֹעֵל – פְּטוּרָה. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין אָדָם בּוֹשׁ מִלְּאֲכֹל בְּתוֹכָהּ –

פירוש ברטנורא

ד ואפילו בצד שדה קציעות. המוכחא מלתא דמחך שדה נפול, אפילו הכי מותרות משום גזל דמסתמא נתיאשו הבעלים מהן: ופטורות מן המעשר. כדון הפקר: ובזיתים ובחרובים חייבין. לפי שאין הבעלים מתיאשים מהן, שמראיתו מוכיח עליו שמאילן זה נפל. אבל תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידוע מאיזה אילן היא: אם דרסו רוב אדם. אם רוב אנשי אותה העיר דרסו כבר הגרונות שלהן בשדותיהן, אית לן למימר זו מן הדרוסות הן וכבר נגמרה מלאכתן, וחייב לעשר: פלחי דבילה. אחר שנדרסו בעגול מחלקים העגול לכמה פלחין, ויש בפלח הרבה דבילות דבוקות זו בזו: עד שלא כנסן לראש הגג. לעשות מהן ערימה, שהוא גרנן של חרובין למעשר כרתנן בפ' קמא: מוריד מהן לבהמה. אבל הוא לא יאכל, שאין אוכלים על המוקצה אלא במקומן, כלומר הפירות ששומחין אותם ליבש שלא נגמרה מלאכתן אין אוכלים מהן אלא במקומן, דשלא במקומן אינו ניכר שלא נגמרה מלאכתן, ומיהו כשמאכיל מהן לבהמה אפי' שלא במקומן, מתוך שאין החרובין מאכל בהמה מידע ידוע דלא נגמרה מלאכתן ולא יבשו כל צרכן: מפני שהוא מחזיר את המותר. למקום ששומחין שם ליבש, וכל היכא דמותרו חוזר לא מביל:

ה אִיזוּ הַחֲצֵר שְׁחִיבָת בַּמַּעֲשֵׂר. שְׁקוּבַת לַמַּעֲשֵׂר כִּמוּ בֵּית: חֲצֵר צוֹרֵת. שֶׁכֵּן בַּצּוּר הָיוּ מוֹשִׁיבִין שׁוּמֵר בַּתַּחַת הַחֲצֵר: כָּל שֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד נוֹעֵל. כֵּנֵן שֵׁשׁ בַּחֲצֵר שְׁנֵי בָתִּים לִשְׁנֵי בָנֵי אָדָם, וְכִשְׁאֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵחַ פֶּתַח הַחֲצֵר בֹּא הַשְּׁנֵי נוֹעֵל, וְכִשְׁאֶחָד נוֹעֵל הַשְּׁנֵי מוֹתֵחַ בִּידוּ וּפּוֹתֵחַ, נִמְצָאת חֲצֵר שְׁאִינָה

משניות מבוארות – קהתי

שכנסם לראש הגג לעשות מהם ערימה שם, ונמצא שעדיין לא נגמרה מלאכתם, מוֹרִיד מֵהֶם לְבִהמָה – לאכילת בהמתו, והוא פְּטוּר – מלעשרם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחְזִיר אֶת הַמוֹתֵר – מה שנשאר מאכילת הבהמה הריהו מחזיר לגג לייבשו, והרי זה מוכיח שעדיין לא נגמרה מלאכתו.

בענין הסיפא נאמרו פירושים שונים:

הרב מברטנורא מפרש (על פי אחת הדעות שבירושלמי): "מוריד מהם לבהמה" – אבל הוא לא יאכל, שאין אוכלים על המוקצה אלא במקומן, כלומר: הפירות ששומחים אותם לייבש, שלא נגמרה מלאכתם, אין אוכלים מהם אלא במקומם, כי שלא במקומם אין זה ניכר שלא נגמרה מלאכתם. אבל כשמאכיל מהם לבהמה אפילו שלא במקומם, מתוך שאין החרובין מאכל בהמה, הרי יודעים שלא נגמרה מלאכתן ולא יבשו כל צרכן, מפני שהוא מחזיר את המותר למקום ששומחים שם לייבש, וכל מקום שמותרו חוזר אינו נאסר משום טביל".

יש תמהים, על דברי הברטנורא, "שאין החרובין מאכל בהמה", שהרי בירושלמי מבואר להיפך, וכן אמרו במקומות אחרים, שחרובים מאכל בהמה הם (פני משה"ע על הירושלמי: ועיי' "משנה ראשונה").

הרמב"ם מפרש: "מפני שהוא מחזיר את המותר – והוא ראייה שעראי מאכיל". ויש מקשים על פירוש הרמב"ם, שהרי לבהמה מותר להאכיל אפילו אכילת קבע קודם שנגמרה מלאכתם. ונראה להם לפרש: מפני שהוא מחזיר את המותר – ולכן קראים החרובים שעדיין לא נגמרה מלאכתם (תגרות וחידושי הרשב"י), וכן נראה פירוש הענין גם מן התוספתא (מעשרות ב, יט) ומן הירושלמי. וז"ל זה בארנו לעיל במשנה.

ברם, יש מפרשים על פי הרמב"ם, שמדובר כאן בחרובים שנגמרה מלאכתם, וכונס אותם לראש הגג כדי לייבשם יותר, ועד שלא כנסן הכל לראש הגג מוריד לבהמה, שכל זמן שלא נסח הכל מחזיר המותר, ונמצא שאינו מאכילה אלא אכילת עראי, שהיא מותרת בהמה לעולם ("פני משה"ע לירושלמי).

יו ש שי

באור משנה ה

כבר הזכרנו (תרומות ח, ג), שכשם שהבית קובע למעשר, כמו ששינוי לעיל (א, ה), כך החצר קובעת למעשר, שמשכנסי אדם פירותיו לחצרו, אסור לו לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות. – משנתנו באה ללמד שאין חצר קובעת למעשרות אלא כשהיא דומה לבית. ודעות שונות נאמרו בהגדרת החצר הקובעת למעשרות.

אִיזוּהִי חֲצֵר שֶׁהִיא חִיבָת בַּמַּעֲשְׂרוֹת – כלומר שהיא קובעת למעשר, כמו שבארנו לעיל? רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל אוֹמֵר: חֲצֵר הַצּוֹרֵת – חצר שהיא כמו החצרות שבצור, שֶׁהַפְּלִים נִשְׁמָרִים בְּתוֹכָהּ –

באור משנה ד

משנתנו עוסקת במוצא פירות, והיא באה ללמדנו אימתי פירות אלו חייבים במעשרות (שאינם הפקר), ואימתי אומרים שכבר נגמרה מלאכתם.

מִצָּא קְצִיצוֹת בְּדֶרֶךְ – "קציצות" היינו קציעות, תאנים יבשות שנחתכו והותקנו לדבלות; ואמנם יש גורסים כאן "קציעות", וכן בסמוך; אִפְלוּ בְּצֵד שְׂדֵה קְצִיצוֹת – אפילו מצאן בצד שדה של קציעות, ומוכח שהקציעות הללו מאותה שדה הן; וְכֵן תֵּאָנָה – אילן תאנה, שֶׁהִיא נוֹטָה עַל הַדֶּרֶךְ – שנופה נוטה לדרך, וּמִצָּא תַּחְתִּיהָ תֵּאָנִים – שנראה שנפלו מאותה תאנה, מִתְרוֹת מִשּׁוּם גִּזְלִי – מותר לטלן, ואין בזה משום גזל, לפי שדרך הבעלים להפקירן, ונמצא זוכה מן ההפקר, וּפְטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת – שהפקר פטור מן המעשר; וּבִזְיָתִים וּבַחֲרוּבִים – אבל אם מצא זיתים או חרובים בדרך, תחת אילן זית או חרוב הנוטה על הדרך, חֲיִבִּים – כלומר אסורים משום גזל וחייבים במעשרות, שאין הבעלים מפקירים אותם. בכבלי מבואר (בבא מציעא כ"א, ב), ששונות התאנים מזיזים ומחרובים, לפי שהתאנים נמאסות כשהן נופלות, ולכן דרך הבעלים להפקירן, שאינם משחיבים אותן (וש"י), או משום שלא ניכר בתאנים, מחמת לכלוכן ושינוי צורתן, שנפלו מאותו אילן, ואפשר לתלות שנפלו מאילן אחר או מעוברי דרכים (ותוספות ס"ט); אבל זיתים או חרובים, שאינם נמאסים בנפילתם, חזותם מוכיחה עליהם שנפלו מאילן זה, ואין הבעלים מתיאשים מהם ואינם מפקירים אותם. מִצָּא גְרוֹגְרוֹת – תאנים יבשות, והן נראות כדרוסות (ירושלמי), ואין ידוע אם הן נפלו מתאנים שכבר נדרסו ונגמרה מלאכתן למעשר, או נדרסו ברגלי בני אדם ועדיין לא נגמרה מלאכתן, אִם דָּרְסוּ רֹב בְּנֵי אָדָם – שבאותו מקום את גרונותיהם בשדותיהם, חֲיִב – לעשרן, שאנו תולים שמן הדרוסות הן וכבר נתחייבו במעשרות; וְאִם לֹא – שעדיין לא דרסו רוב בני אדם שבאותו מקום את גרונותיהם, פְּטוּר – מלעשרן, שאנו אומרים, שאלו הן מהתאנים שעדיין לא נדרסו ולא נתחייבו במעשר, וכיון שהופקרו קודם שנגמרה מלאכתן, הרי הן פטורות ממעשר כדון הפקר. מִצָּא פְּלָחִי דְבִלָּה – תחיות של תאנים דרוסות ודבוקות, חֲיִב – לעשרם, שְׂדִיעָה, שֶׁהֵן מְדָבֵר גָּמוּר – מדבר שנגממה מלאכתו למעשר. וְהַחֲרוּבִין – מי שיש לו חרובים, עַד שֶׁלֹּא כִּנְסָן לְרֹאשׁ הַגֶּג – שדרך החרובים להעלותם אחר לקיטתם על הגג ולשטחם שם כדי לייבשם; ולאחר שמתחייבים מעמידים מהם ערימה בראש הגג, וזה גורם למעשרות; ובאה המשנה להשמיענו, שקודם

חִיבָתָּהּ רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שְׂנֵכָנָם לָהּ וְאֵין אוֹמֵר לוֹ: מָה אַתָּה מִבְּקֶשׁ? – פְּטוּרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁתֵּי חֲצוֹת זוֹ לַפְּנִים מִזֶּה – הַפְּנִימִית חִיבָתָּהּ, וְהַחֲצִיזוֹנָה פְּטוּרָהּ.

ו הַגְּזוֹת פְּטוּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁל חֲצֵר הַחִיבָתָּה. בֵּית שַׁעַר, אֶכְסָדְרָה, וּמִרְפֶּסֶת – הָרִי אֵלּוּ כְּחָצֵר: אִם חִיבָתָּהּ, חִיבִין; וְאִם פְּטוּרָהּ, פְּטוּרִים.

ז הַצִּרְפִּין וְהַבְּרָגִין וְהַאֲלָקָטִיּוֹת, פְּטוּרִין. סֶפֶת גְּזוֹסָר, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רַחִים וְתִרְנַגּוּלִים – פְּטוּרָהּ. סֶפֶת הַיּוֹצְרִים – הַפְּנִימִית חִיבָתָּהּ, וְהַחֲצִיזוֹנָה פְּטוּרָהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שְׂאִינָה דִירַת הַחֲמָה וְדִירַת הַגְּשָׁמִים, פְּטוּרָהּ. סֶפֶת הַחֶגֶג בְּחָג – רַבִּי יְהוּדָה מַחֲבִיב, וְחֻכְמִים פְּטוּרִין.

ח תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר, אוֹכֵל אַחַת אַחַת, וּפְטוּר; וְאִם צֶרֶף – חִיבָּהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אַחַת בְּיָמִינוּ, וְאַחַת פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

משתמרת: ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה. ואע"פ שאינו בוש לאכול בתוכה: והחיצונית פטורה. כיון שיש לפנימית דריסת הרגל עליה אינה משתמרת. וקו"ל הלכה כדברי כולן להחמיר:

ו אֵעִיף שֶׁחַן שֶׁל חֲצֵר הַחִיבָתָּה. וְהַעֲלָה הַפִּירוֹת לִגְג דֶּרֶךְ חֲצֵר, אֵעִיף כִּי לֹא טָבֵל, הוּאִיל וּבִשְׁעָה שֶׁהַכִּנִּס לַחֲצֵר הִיָּה בִּרְעוּתוֹ לַהֲעֵלּוֹת וּלְאָכֵל בִּגְג. וְהָ"מ כְּשֵׁי בִגְג ד' אַמּוֹת עַל ד' אַמּוֹת, אֲבָל אֵין בִּגְג ד' אַמּוֹת בְּטָל לִנְבִי חֲצֵר: בֵּית שַׁעַר. אֲצֵל פֶּתַח הַחֲצֵר: אֶכְסָדְרָה. מוֹקֶפֶת מוּשֵׁלֶשׁ מַחֲצוֹת וּמִקְוֶה לַמַּעֲלָה: מִרְפֶּסֶת. מְקוֹם לַפְּנֵי הַעֲלִיּוֹת, וְיוֹצֵאִים מִן הַעֲלִיּוֹת לַמִּרְפֶּסֶת וּמִן הַמִּרְפֶּסֶת יוֹרְדִים בְּסוֹלֶם לַחֲצֵר:

ז הַצִּרְפִּים. אֵין לָהֶם גֵּג, אֲלָא הַקּוֹרוֹת לַמַּעֲלָה נִגְזָעוֹת זוֹ בּוֹו הוֹלָכִים וּמִתְרַחֲבִים לַמַּטָּה: וְהַבְּרָגִים. כְּמִין שׁוֹכְכִים, עוֹשִׂין בְּשָׂדוֹת לְאָצוֹר בְּהֵן פִּירוֹת: וְהַאֲלָקָטִיּוֹת. סוֹכוֹת שְׁעוּשִׁים בִּימּוֹת הַחֲמָה לְצֵל. תִּרְגוּם קִיץ קִיטָא: סֶפֶת גִּינוֹסָר. ים כְּנֶרֶת מִתְרַגְּמִין גִּינוֹסָר, וְהוּא מְקוֹם בָּאֵרִץ הַגָּלִיל שֶׁפִּירוֹתָיו מְרֻבִּים וְטוֹבִים, וְיוֹשְׁבָיו עוֹשִׂים סְכוֹת וְדִרִים שֶׁם כָּל זֶמֶן הַפִּירוֹת: אֵעִיף שֶׁשֶׁ שֶׁם רַחִים וְתִרְנַגּוּלִים. לֹא הוּי קֶבֶע: סֶפֶת הַיּוֹצְרִים. תְּגִילִים לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי סְכוֹת זוֹ לַפְּנִים מִזֶּה בְּפִנִּימִית מִצְנֵעַ קִדְרוֹתָיו וְדֵר שֶׁם, וּבְחִיצוֹנָה עוֹשֶׂה מֵלֹאכְתּוֹ וּמוֹכֵר קִדְרוֹתָיו: כָּל שְׂאִינָה דִירַת הַחֲמָה וְדִירַת הַגְּשָׁמִים. וְסוֹכָה פְּנִימִית אֵין הַיּוֹצֵר דֵּר בֵּה בִימּוֹת הַגְּשָׁמִים, הַלָּכָךְ פְּטוּרָהּ, וְאֵין הַלָּכָה כְּרַבִּי יוֹסִי: רַבִּי יְהוּדָה מַחֲבִיב. רַבִּי יְהוּדָה לַמַּעֲשֵׂה, דִּסְבֵּר סוֹכָה דִירַת קֶבֶע בְּעֵינֵי וְחִיבָתָּהּ מִמּוֹתָהּ. וְאֵין הַלָּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

ח תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר. אֵילָן שֶׁל תֵּאֲנָה שְׁהוּא עוֹמֵד בְּחָצֵר, וְחֲצֵר קוֹבַעַת לַמַּעֲשֵׂה: וְאִם צֶרֶף. שְׁתֵּים חִיבִיב: ר"ש אוֹמֵר אַחַת בְּיָמִינוּ. אִפ"י ג' כְּהֵא

משניות מבוארות – קהתי

החצר, והשומר יושב בו; **אֶכְסָדְרָה** – כעין מסדרון שלפני הבית, בניין עמודים המקורה בתקרה, **וּמִרְפֶּסֶת** – גזוטרסה שפתחי הדירות בקומות העליונות פתוחים לה, וממנה יורדים במדרגות לחצר, **הָרִי אֵלּוּ כְּחָצֵר** – כל אלו דינם כחצר שלהם, **אִם חִיבָתָּהּ, חִיבִין** – אם החצר שלהם קובעת למעשר, אף הם קובעים, **וְאִם פְּטוּרָהּ, פְּטוּרִים** – אם החצר שלהם אינה קובעת, אף הם אינם קובעים.

שבת קודש

באור משנה ז

הַצִּרְפִּין – סוכות העשויות בצורת פירמידה, שאין להן גג אלא קירות העומדים בשיפוע ולמעלה נוגעים זה בזה, **וְהַבְּרָגִין** – מגדלי שמירה, **וְהַאֲלָקָטִיּוֹת** – סוכות בשביל ימות הקיץ, **פְּטוּרִין** – אינם קובעים למעשר. **סֶפֶת גְּזוֹסָר** – על חוף ים כנרת הנקרא "ים גנוסר" היה גם מקום בשם "גנוסר", והיו יושבים שם בסוכות, שעשו להם בגניהם ובפרדסייהם, ברוב ימות השנה, כדי לשמור על פירותיהם המרובים, **אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רַחִים וְתִרְנַגּוּלִים** – לצרכי הדריס בסוכה זו, ונראית כדירת קבע, מכל מקום **פְּטוּרָהּ** – אינה קובעת. **סֶפֶת הַיּוֹצְרִים** – של עושי כלי חרס, שהיא עשויה שתי סוכות, זו לפנים מזו, הפנימית לדירה והחיצונית למלאכה, **הַפְּנִימִית חִיבָתָּהּ** – קובעת למעשר, **וְהַחֲצִיזוֹנָה פְּטוּרָהּ** – אינה קובעת. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שְׂאִינָה דִירַת הַחֲמָה וְדִירַת הַגְּשָׁמִים, פְּטוּרָהּ** – כל דירה שאינו דר בה גם בימות החמה וגם בימות הגשמים, אינה קובעת למעשר, ולכן אף הסוכה הפנימית של היוצרים, הואיל ואינם דרים בה בימות הגשמים, אינה קובעת למעשר. ואין הלכה כרבי יוסי. **סֶפֶת הַחֶגֶג בְּחָג** – הסוכה שיושבים בה בחג הסוכות, **רַבִּי יְהוּדָה מַחֲבִיב** – רבי יהודה סובר שבחג הסוכות היא קובעת למעשר, שלדעתו הסוכה בחג הסוכות דינה כדירת קבע, **וְחֻכְמִים פְּטוּרִין** – שלדעתם אינה חשובה דירת קבע, ולכן אינה קובעת למעשר. והלכה כחכמים.

באור משנה ח

תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר – אילן תאנה שהוא עומד בחצר

שכן בצור היה יושב שומר על פתח החצר (בבלי נידה מז, ב). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שְׂאִינָה פוֹתַח וְאֶחָד נוֹעֵל** – כגון שיש שני דיירים בחצר, וכשאחד מהם פותח בא השני ונועל, וכן להיפך, כלומר שכל אחד מהם פותח ונועל כרצונו ואינו משגיח בחברו, **פְּטוּרָהּ** – מן המעשר, כלומר שחצר כזאת אינה קובעת למעשר, לפי שאינה משתמרת. **רַבִּי נְחֻמִּיָּה אוֹמֵר: כָּל שְׂאִין אֲדָם בּוֹשׁ מִלֵּאֲכוֹל בְּתוֹכָהּ** – שאין העוברים יכולים לראות מה שנעשה בתוך החצר, **חִיבָתָּהּ** – במעשרות, כלומר שחצר כגון זו דומה לבית, והיא קובעת למעשר. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שְׂנֵכָנָם לָהּ** – אדם שאינו דר בה, **וְאֵין אוֹמֵר לוֹ** – אין מי ששואל אותו: **מָה אַתָּה מִבְּקֶשׁ** – כאן? **פְּטוּרָהּ** – במעשרות, שהואיל חזרים יכולים להיכנס לתוכה ללא כל מניעה, הרי אינה משתמרת, ולכן אינה קובעת למעשר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁתֵּי חֲצוֹת זוֹ לַפְּנִים מִזֶּה** – שדיירי החצר הפנימית אינם יכולים לצאת אלא דרך החצר החיצונית, **הַפְּנִימִית חִיבָתָּהּ** – החצר הפנימית קובעת למעשר, שמשתמרת היא, **וְהַחֲצִיזוֹנָה פְּטוּרָהּ** – אבל החצר החיצונית, הואיל ויש לדיירי החצר הפנימית דריסת הרגל בה, כלומר זכות לעבור בה, אין היא משתמרת, ולכן אינה קובעת למעשר. בבבלי (נידה מז, ב) אמרו, שהלכה כדברי כולם להחמיר. כלומר שאם יש בה אחד מכל אלו, הרי היא קובעת למעשר.

באור משנה ו

הַגְּזוֹת פְּטוּרִין – המעלה פירותיו לגג, אין הגג קובע למעשר, **אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁל חֲצֵר הַחִיבָתָּה** – שהגגות הם בתוך חצר הקובעת למעשר. בירושלמי מבואר, שאפילו העלה את הפירות לגג דרך החצר, אלא שרעתו היתה לעשותם מוקצה, שבכגון זה אין החצר קובעת למעשר, אף על פי שלאחר שהעלן לגג נמלך לאכלן, אין הגג קובע למעשר. כן אמרו בירושלמי, שבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו קובע למעשר, וכן המעלה לגג אינו פטור, אלא אם כן יש בו לפחות ארבע אמות על ארבע אמות, אבל אם אינו ארבע על ארבע הרי הוא בטל לגבי הבית או החצר. **בֵּית שַׁעַר** – בניין שאצל פתח

בְּשִׂמְאָלוֹ, וְאַחַת בְּפִיו. עָלָה לְרֹאשָׁהּ – מִמֶּלֶא חֵיקוֹ, וְאוֹכֵל.

פירוש ברטנורא

גוונא לא הוי צירוף ושרי. ואין הלכה כר"ש: עָלָה לְרֹאשָׁהּ. לראש התאנה: מִמֶּלֶא חֵיקוֹ וְאוֹכֵל. שם. ובלבד שלא יוריד לחצר:

משניות מבוארות – קהתי

בימינו ואחת בשמאלו, אין זה צירוף ופטור מלעשר, ואין הלכה כדבי שמעון. – במה דברים אמורים שאם צירף חייב? כשהיה עומד על הארץ, אבל אם עָלָה לְרֹאשָׁהּ – לראש התאנה, כלומר שעלה על האילן, מִמֶּלֶא חֵיקוֹ, וְאוֹכֵל – שם, שאין אירי החצר קובע למעשר; אבל לא יוריד לחצר.

הקובעת למעשר, אוֹכֵל אַחַת אַחַת, וּפְטוּר – תולש תאנה ואוכלה, תולש תאנה ואוכלה, ופטור מלעשר, וְאִם צִרְף – שתי תאנים כאחת, חֵיב – לעשר, שבצירוף של שתיים החצר קובעת למעשר, כמו שלמדנו לענין מקח. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אַחַת בְּיָמֵינוּ, וְאַחַת בְּשִׂמְאָלוֹ, וְאַחַת בְּפִיו – אפילו כשיש לו תאנה אחת בפיו ואחת

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד ב

39 התנא לאופן דְּוִין חפץ דְּשׁוּי עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּעֶשְׂרִין וְתַמְנָא –
40 בעשרים ושמונה, והתאנה הלוקח בארבעה כסף שהם שותות
41 משווי האמיתי של המקח, שהוא עשרים וארבעה, וכדברי רב
42 ששעור האונאה הוא שותות למקח.
43 הגמרא מנסה להוכיח כדברי שמואל: הֲנֵן בַּמִּשְׁתָּה, 'הוֹרָה רַבִּי
44 מִרְפּוֹן בָּלוֹד, הָאוֹנָה שְׁמוֹנֶה כֶּסֶף, מִעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה כֶּסֶף לְסֵלַע,
45 שְׁלִישׁ לְמִקְחָהּ, מָאִי לָאוּ, שְׁמוּדוּר בַּאֲפֻן דְּוִין חֲפֵץ דְּשׁוּי שִׁיתֶּסְרִי –
46 שש עשרה, בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְשִׁמְעָה מִיָּנָה כְּדַבְּרִי שְׁמוּאֵל ש'שְׁלִישׁ
47 מְעוֹת' נְמִי שְׁנִינִי, שהרי אם נשער את האונאה בשווי המקח נמצא
48 שהתאנה בשיעור חצי המקח, ומכך שיש במקח זה דין אונאה
49 מוכח כדברי שמואל שמשערים את האונאה גם במעות, וכיון
50 ששמונה כסף זהו שליש ממעות המקח, יש בו דין אונאה, ואילו
51 לרב שמשערים רק בשווי המקח, אם כן יש לפסוק בזה 'ביטול
52 מקח'.
53 דוחה הגמרא: לֹא, אין זו כוונת רבי טרפון, אלא כוונתו לאופן דְּוִין
54 חפץ דְּשׁוּי עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּשִׁיתֶּסְרִי, שאז האונאה היא שליש
55 משווי המקח.
56 מקשה הגמרא על הדחייה: והרי באופן כזה מִי נִתְאַנָּה, הַמּוֹכֵר,
57 ואילו רבי טרפון עוסק באופן שהתאנה הלוקח, דְּאִימָא סִיפָא, 'אִמֵּר
58 לְהֵם, כֹּל הַיּוֹם מוֹתֵר לְחֻזְרוֹ, וְאִמֵּר רַב נְחֻמִּין לֹא שְׁנִי שִׁישׁ שִׁיעוֹר
59 לחזרתו של המתאנה, אֵלֶּא כִּשְׁהַתְּנָה הַלּוֹקֵחַ, אֲכָל מוֹכֵר
60 שהתאנה לְעוֹלָם חֻזֵּר, ואם כן גם הרישא עוסקת כשהתאנה
61 הלוקח.
62 הגמרא חוזרת בה ומפרשת את דברי רבי טרפון באופן אחר: אֵלֶּא
63 רבי טרפון עוסק באופן דְּוִין חפץ דְּשׁוּי עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּתַלְתִּין
64 וְתַרְסִין – בשלושים ושנים, ובאופן זה התאנה הלוקח בשיעור שליש
65 משווי המקח, וכדברי רב.
66 הגמרא מוכיחה כדברי שמואל מברייא: תַּנְיָא בְּבִרְיָתָא בְּנוֹתִיה
67 דְּשְׁמוּאֵל, שְׁמַעְרִים שִׁיעוֹר שְׁתוּת בֵּין בַּמְעוֹת וּבֵין בַּמִּקְחָהּ, מִי
68 שְׁהוּפֵל עָלָיו – מִי שֶׁהִתְאַנָּה, יָדוּ עַל הָעֲלִיזָה, בִּיצֵד, מְכַר לֹא חֲפֵץ
69 הַשְׁתָּה חֲמִשָּׁה, בְּשִׁשָּׁה, מִי נִתְאַנָּה בַּמְכִּידָהּ זֶה הַלּוֹקֵחַ, שְׁשִׁילָם שְׁתוּת
70 יותר משווי החפץ, לכן יָד לֹקֵחַ עַל הָעֲלִיזָה, אִם רָצָה, הִרִי הוּא
71 מִבְּטֵל אֶת הַמִּקְחָהּ, וְאִמֵּר לְמוֹכֵר תֵּן לִי אֶת מְעוֹתַי וְטוֹל אֶת הַחֲפֵץ
72 שִׁמְכַרְתָּ לִּי, אִם רָצָה לִקְיָם אֶת הַמִּקְחָהּ, אִמֵּר לְמוֹכֵר, תֵּן לִי מֶה
73 שְׁאוּנִיתָנִי – אֶת הַסְּכּוֹם שִׁשְׁלִמְתִּי יוֹתֵר מִמַּחֲזִירוֹ הָאִמִּיתִי שֶׁל
74 הַחֲפֵץ, וְהַחֲפֵץ יִשְׁאֵר בְּיָדִי.
75 מְמַשִּׁיכָה הִבְרִייתָא: וְכֵן כִּשְׁהַתְּנָה הַמּוֹכֵר, אִם מְכַר לֹא חֲפֵץ

1 זוהי זה הוא שישית מהמעות. אבל לְרַב, דְּאִמֵּר שֶׁרַק בְּתֵר מִקְחָ
2 אֵלֵינָּה, אם כן בשני אופנים אלו אין אונאה של שישית, אלא במכר
3 חפץ דְּשׁוּי חֲמִשָּׁה, בְּשִׁיתָא, האונאה היא זה אחד שהוא חמישית
4 משווי המקח באמת, וּבִפְּטוֹל מִקְחָ הָיִינוּ ו-הוא, כְּדִין אֹנָה שֶׁהִיא
5 יתירה משתות. ובמכר שְׁנֵי שְׁבַעָה בְּשִׁיתָא, הפסיד המוכר זה, שהוא
6 שביעית משווי המקח באמת, וּמַחֲלִיל הָיִינוּ, כְּדִין אֹנָה הַפְּחוּתָה
7 משתות, ואף שבכלפי המעות יש בשני האופנים שותות, אין
8 מחשבים את האונאה כלפי המעות אלא כלפי המקח.
9 מבארת הגמרא את סברת שמואל שאין זו מחילה או ביטול מקח:
10 וְשְׁמוּאֵל אָמַר, כִּי אִמְרִינוּ דִּין מַחֲלִילָה בְּאוֹנָה פְּחוּתָה מִשְׁתוּת, וְדִין
11 בִּפְּטוֹל מִקְחָ בְּאוֹנָה יוֹתֵר מִשְׁתוּת, הִיינוּ רַק הִיכָא דְּלִיכָא – בַּמִּקְחָ
12 שאין שיעור שְׁתוּת מִשְׁנֵי צָרִידִים, בֵּין כִּלְפֵי שְׁוִי הַחֲפֵץ בְּאִמְתָּה, וּבֵין
13 כִּלְפֵי הַמְּעוֹת שְׁשׁוּלָמוֹ, אֲכָל הִיכָא דְּאִיכָא שְׁתוּת אִפִּילוּ רַק מִצֵּד
14 אֲחֵר, או במקח או במעות, אֹנָה הָיִינוּ.
15 הגמרא מנסה להוכיח כשיטת שמואל: הֲנֵן בַּמִּשְׁתָּה, 'הָאוֹנָה
16 אֲרִבָּעָה כֶּסֶף, מִעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה כֶּסֶף לְסֵלַע, שְׁתוּת לְמִקְחָ, מָאִי לָאוּ
17 האם לא מדובר דְּוִין שְׁנֵי עֲשָׂרִים – שִׁמְכָר חֲפֵץ הַשְׁוֹה עֲשָׂרִים,
18 בְּעֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה, והתאנה הלוקח בארבעה כסף, ובאופן זה אם
19 נשער את האונאה בשווי האמיתי של מקח הרי האונאה היא
20 יותר משישית, שארבעה כסף הם חמישית מעשרים, ומכך שיש
21 במקח זה דין אונאה שְׁמַעָה מִיָּנָה כְּדַבְּרִי שְׁמוּאֵל, שְׁתוּת מְעוֹת נְמִי
22 שְׁנִינִי, וכיון שארבעה כסף הם שישית מעשרים וארבעה ששילם
23 הקונה, הרי זו אונאה, ואילו לדברי רב שמשערים רק בשווי
24 המקח, אם כן ההפרש הוא חמישית, וזהו ביטול מקח.
25 דוחה הגמרא: לֹא, אין כוונת התנא לאופן זה, אלא לאופן דְּוִין שְׁנֵי
26 עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּעֶשְׂרִים, ונמצא שהמוכר הוא שהתאנה
27 בארבעה, שזהו שותות משווי האמיתי של החפץ.
28 מקשה הגמרא על הדחייה: והרי אם כן נמצא שְׁנֵי נִתְאַנָּה בַּמִּקְחָ
29 כזה, הַמּוֹכֵר, שְׁכִיבֵל עֲשָׂרִים עַל חֲפֵץ הַשְׁוֹה עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְאִם
30 כִּי אִימָא סִיפָא, 'עַד מִתִּי מוֹתֵר לְחֻזְרוֹ, כְּכִדִּי שְׁרָאָה לְתַנֵּר אוּ לְקִרְבּוֹ,
31 וְאִמֵּר רַב נְחֻמִּין, לֹא שְׁנֵי כֻלָּל זֶה אֵלֶּא לְגַבִּי הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהַחֲפֵץ בִּידוֹ, וְאִם
32 לֹא הִרְאָהוּ לְתַנֵּר בְּתוֹךְ זְמַן זֶה מַחֲלָל, אֲכָל מוֹכֵר שֶׁהִתְּנָה לְעוֹלָם חֻזֵּר
33 בו, כיון שאין החפץ בידו ואינו יכול לברר את טעותו מיד, וכיון
34 שהסיפא עוסקת בלוקח, אם כן גם הרישא עוסקת באופן שנתאנה
35 הלוקח, וחוזרת הראיה לדברי שמואל, שכיון שמדובר באופן
36 שמכר חפץ השהה עשרים בעשרים וארבעה, הרי זו שישית רק כלפי
37 המעות ולא כלפי המקח, ומדוע אמרה המשנה שזו 'אונאה'.
38 הגמרא מיישבת את המשנה לדברי רב באופן אחר: אֵלֶּא כוונת

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

תנא אף במועד עושה בן מפני ביטול בית המדרש – שהיה חכם גדול, ובאים רבים לשאול הימנו. ובמועד רבים עוסקים בתורה, שאין טרודים במלאכה. והיה ממלאן בלילה, שאין זמן בית המדרש, כדי שיהא פנוי ביום. ולמאן דגרס במתניתין מפני ברורי המדות, מפרש הכי: מפני בייטול בית המדרש של באי מועד, לא יהיה פנוי לשהות ולברר מדותיו שלא ירתיחו, לפיכך ממלאן בלילה. **הוא כנס בו** – משנתן יין בחבית כך וכך לוגין במדה, ומכר ממנה עד שמכר חשבונו, נמצא כל הנותר בחבית על ידי ברורין, שהרתיח היין כשמוציאו ומעלה אופיא = אישקומ"א בלע"ז, ואין המדה מלאה. והן נקראין ברורין, לפי שמבררין אותן מן היין כששותה. אי נמי על דקלישי וויגי. ושמך יש בו מצוי, מפני שמודבק בשולי המדה ובדפנותיה. וביין שכיחי ברורין, ולא בשמן. וחבריו **כנסו בו** – כדפרשית בברורין. **לפני הנזכרים** – של הקדש, לעשות בהן צרכי הקדש אם ירצו. והם לא הקדישוה, כסבורין: אין יכולין להקדיש, שאינו שלהם. אי נמי יכולין – הוה ליה גול בעולה. **אמרו להם חכמים אין אתם זקוקין לכך** – הואיל ומתחלה לא נתכוונו לגזול, שהלקוחות מוחלין על ידי טרדן ומרוצתם, שאינם יכולין לשהות עוד, וידעי וקא מחלי. **אף אנו אין רצוננו לכך** – לזה, ליהנות משל אחרים. **אמרו להם** – חכמים: אם כן, אין לכם לעשות הקדש, אלא לעשות בהן צרכי רבים, שהרי משל רבים היה, ויהנו הבעלים מהן. **ואין יודע למי גול** –

דף כט ע"א: שנינו במשנה: **מַעֲשֵׂה בִּאֲבָא שְׁאוּל בֶּן בִּטְנִית** שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט ונותנן ללקוחות ביו"ט. ויש שאמר שאף בחול המועד עשה כן. הגמרא מבארת הטעם: **תנא, אף במועד עושה בן** – גם בחול המועד היה ממלא את מידותיו בערב, **מפני כפול בית המדרש** – כיון שבמועד אנשים אינם עסוקים במלאכה ועוסקים בתורה, ורבים באים לשאלו בהלכה, היה ממלאן בלילה שאינו זמן בית המדרש.

מביאה הגמרא ברייתא בענין הנהגתו של אבא שאול בן בטנית במכירת היין: **תנו רבנן, הוא** – אבא שאול בן בטנית **כנס** – אסף **שלוש מאות נרבי** – חביות יין **מברורי המדות** – שנשאר לו ממה שלא המתינו הלקוחות עד שתיפסק הרתיחה וימלא את מידותיו, **וחבריו כנסו שלוש מאות נרבי שמן ממצוי המדות** – ממה שלא המתינו הלקוחות עד שירד כל השמן מכלי המידה אל תוך הכלי של הלוקח, אספו שלש מאות חביות של שמן, **והביאום** – אבא שאול בן בטנית וחבריו, את החביות **לפני הנזכרים לירושלים** שיעשו בהם צרכי הקדש. **אמרו להם חכמים אי אתם זקוקים לכך** – אינכם צריכים להקדישם, כלומר, רשאים אתם להשתמש בזה ואין זה גזל בידכם, שהלקוחות מדעת עצמם לא רצו להמתין עד שיתבררו ויתמצו המידות, וידעו שעל ידי כך מתמעטת מידתם ומחלו לכם. **אמרו להם** אבא שאול בן בטנית וחבריו, **אף אנו אין רצוננו בכך** ליהנות משל אחרים. **אמרו להם חכמים הואיל והחמרתם על עצמכם** להחשיב את מה שנשאר מהיין והשמן כגזל, **עשו מהם צרכי רבים**, כדין הגזול את הרבים, **דתניא, מי שגזל אנשים הרבה ואינו יודע למי גזל** שיוכל להשיב לבעלים, **יעשה בהם צרכי רבים**, ועל ידי כך יהנו הבעלים מהם. מבארת הגמרא: **מאי נינהו צרכי רבים, אמר רב חסדא**, שמתקן להם **פורות שיחין ומעורות**, שמי גשמים נאספים בהם ורבים שותים מהם.

אמר רב, לעולם אל ימנע אדם עצמו מביט המדרש אפילו שעשה אחת, דאנא ולוי הוינן קמיה דרבי כי אמרה להא שמעתא דרבן גמליאל, באורתא – בערב **אמר** שכוונתו **מותרין באכילה, בצפרא** – ולמחרת בבוקר **אמר מותרין לקבל, אלא דתואי בי מדרשא** גם בבוקר, **הדרי בי, לוי דלא הוה בי מדרשא** בבוקר **לא תדר ביה**.

* * *

דף לב ע"ב: **ואמר רב נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה על שלחן אחרים** – שיזמינוהו לאכול על שולחנם, **עולם חשף בפערו** – כנגדו, שהחושך פרוס לפניו והכל בעיניו כחושך, **שנאמר נדר הוא ללחם איה ידע כי נכון בידו** – מזומן אצלו **יום חשף**. **רב חסדא אמר, אף חייזר אין חיים**.

תנו רבנן, שלשה מיני אנשים חייזרין אינם חיים, ואלו הן: המצפה לשלחן חברו – מי שאין לו לאכול ומצפה שיזמינוהו אחרים לאכול. **ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שישפורין מושלין בגופו**. **ויש אומרים, אף מי שאין לו אלא חלוק אחד**, ואינו יכול לכבסו, והכנינים מצערים אותו. ומבארת הגמרא, **ותנא קמא** לא מחשיב את מי שאין לו אלא חלוק אחד, משום שאפשר דמעייני במניה – בבגדיו, שיכול לבדוק ולנקות את בגדיו מהכנינים כשהוא לבוש בהם, ולא יצערונה:

שגזל אנשים הרבה. **שיחין ומעורות** – שמתכנסין בהן מים ושותין מהן. ובבבא קמא (גב), מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה. **לקבל** – בטלטול, דכולי האי לא אחמור בספק מוכן דלתסרו בטלטול. אבל באכילה – לא שרינהו רבן גמליאל. **בערו** – כנגדו, כמו "שכת בערו" (איוב א), כלומר: חושך פרוס לפניו, הכל עליו כחושך. **נכון בידו** – מזומן אצלו. **מי שאין לו אלא חלוק אחד** – אין יכול לכבסו וכנים מצערין אותו. **דמעייני במניה** – מפלה את כליו מן הכנים.

והפקידו אצל, שבאופן זה קנה את הכלי במשיכה, ולכן חייב בעל
הבית להחזיר לו את הכלי, אבל ב'תשומת יד' – [הלוואה] לא היה
משיכה, ולכן לא חייבתו תורה להחזיר לו דווקא את הכלי, ומוכח
שמעות אינן קונות. שאל אותו רב פפא: אם ב'עושה' מדובר באופן
שהפועל משך את הכלי וחזר והפקידו, היינו פקדון, ופקדון כבר
נוכר בפסוק, ומדוע הוצרכה תורה לכותבו שנית. השיב לו רבא:
התורה השמיעה לנו תרי גוני – שני אופני פקדון, פקדון הרגיל
ופקדון של שכר הפועל ביד בעל הבית.
שאל אותו רב פפא: אי הכי – אם ב'עושה' הצריכתו תורה להחזיר
באופן שנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו, תשומת יד נמי ליהדריה –
גם בהלוואה תוכיר התורה שחייב הלוה להחזיר הכלי למלוה,
ולוקמיה – ותעמיד בפניו שגמלו המלוה הימנו – מן הלוה וחזר
והפקידו אצלו. השיב לו רבא: אי אהדריה קרא – אמנם אילו היתה
התורה מזכירה ב'תשומת יד' שחייב הלוה להחזיר את הכלי, לא
היובתא ולא פיעתא – לא היה קושיא על ריש לקיש ולא סיוע,
מפני שהוא יעמיד כגון שנטלו וחזר והפקידו, ורבי יוחנן הסובר
שמן התורה מעות קונות יעמיד באופן שלא משך, ומעות ההלוואה
קנו לו את הכלי, אבל השתא – עכשיו דחזכיר הפסוק עושה ופקדון
וגזל ואבידה ולא אהדריה קרא – ולא הזכיר הלוואה, יש ללמוד
מכך שבעושה מדובר שהיתה משיכה ובהלוואה לא היתה משיכה,
ומזה שמעות ההלוואה לא קנו פסיע ליה – הרי זה סיוע לריש
לקיש, שמעות אינן קונות מן התורה.
הגמרא מקשה על דברי רבא שהתורה לא הזכירה חיוב השבה
ב'תשומת יד'. מקשה הגמרא: ותשומת יד לא אהדריה קרא – וכי
לא הזכירה תורה חיוב השבה בהלוואה, והתניא – הרי שנינו
ברבייתא. אמר רבי שמעון, מניין ליתן את האמור למעלה למטה –
מנין למדים שכל אלו האמורים בתחילת פרשת 'קרבן שבועה',
אמורים אף בסופה גבי חיוב השבה כשמודה שנשבע לשקר,
דכתיב גבי חיוב השבה (שם ה' כד), 'או מכל אשר נשבע עליו לשקר'.
ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבא, אמר רב, פסוק זה לא לרבות
תשומת יד להשיבון, הרי שפ' תשומת יד' – [הלוואה] הזכירה
תורה, ואין הזכירה רבא שאין מעות קונות, ממה שלא הזכירה
אותה. מתרצת הגמרא: פהדיא מיהא לא אהדריה קרא – מכל מקום
לא הזכיר בפירוש בתורה שהכופר בהלוואה חייב להשיב את
הכלי שייחד, ומה שריבתה תורה דין השבה בהלוואה זה רק באופן
הדומה לפקדון, כאשר המלוה נטל את הכלי מן הלוה וחזר
והפקידו אצלו.
עד כאן ביארו את ראיית רבא מן הפסוק לדברי ריש לקיש, עתה
מבאר הגמרא את ראייתו מן הבריייתא: פתניתא מנל – מאיזה
בריייתא הביא רבא סיוע לדברי ריש לקיש, דתניא בבריייתא, היה
עמו פרוטה של הקדש ותתנה בשוגג לבלל בשכר שירחצנו בבית
המרחץ, מעל הנותן, אף שעדיין לא רחץ. ואמר רב, מה ששנינו
שמעל בנתינתו היינו דנאק בנותן לבלל, שרק באופן זה הוא שנגמר
קנין שכירות הבלל בנתינת המעות, ואינו יכול לחזור בו, משום
דלא מחסרה משיכה שהרי אין מה למשוך, אצל אם נתן את
הפרוטה עבור מיד אהרייתא – דבר אחר, כגון מטלטלין, דמחסרה
משיכה – שעדיין חסר משיכה כדי לקנותם, לא מעל עד דמשיכה.
ונמצאנו למדים מבריייתא זו שמעות אינן קונות מן התורה את
המטלטלין, שאילו היו קונות, אף אם נתן פרוטה של הקדש עבור
מטלטלין היה בזה משום מעילה.
מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהנותן מטבע של הקדש בעד
דבר המחוטר משיכה לא מעל, משום שמעות אינן קונות. והתניא
ברבייתא, אם נתנה – לא המטבע של הקדש לספר, הנותן מעל.
ובספר, הא – הרי השוכר אותו בעי למכשף תספדת – צריך
למשוך את כלי התספורת כדי לשכרו, שכל דבר שיש בו מה
למשוך אינו קונה עד שימשוך, ומדוע מעל מיד כשנתן את
המטבע. מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקינן, בספר נכרי, דלאו בר
משיכה הוא – שאין קונים ממנו במשיכה, כיון שקנין משיכה
למדים ממה שנאמר (ויקרא כה יד) 'או קנה מיד עמיתך, ורק

המשך בעמוד רה

רבי שמעון אומר, אף על פי שאמרו חכמים, טלית קונה דינר זהב,
ואין דינר זהב קונה טלית, כלומר, הבא לקנות טלית בדינר זהב,
ומשך את הטלית, נתחייב לשלם דינר זהב למוכר, ואין יכולים
לחזור בהם, אך אם נתן הקונה דינר זהב עבור טלית ולא משך
אותה, לא קנאה, משום שמעות אינן קונות מטלטלין, ודינר זהב
נחשב כ'מעות' לגבי שאר מטלטלין – [פירות]. ואף שבאופן זה
עתידה לבוא פורענות על החוזר בו מן המקת, מכל מקום כך הלכה
שאין בית דין יכולים לעכבו מלחזור בו, אצל אמרו חכמים, מי
שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה
ומצרים בים והקדוש ברוך הוא, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו
עומד בדבריו וחוזר בו מן המקת. ועוד אמר רבי שמעון, הנישא
ונותן בדיקרים – דיברו ביניהם שימכור לו חפץ ולא משך אותו
הקונה ואף לא נתן מעות עבורו, לא קנה, ומכל מקום החזר בו
מדבריו, אין רוח חכמים נוחה הימנו – אין נחת רוח לחכמי ישראל
במעשיו. ואמר רבא על כך, אנו אין לנו קללה אחת עליו, אלא רק
אין רוח חכמים נוחה הימנו. הרי מבואר שעל חזרה מדברים בלבד
אין קללת 'מי שפרע', ואין אמרו שלפי ריש לקיש יש 'מי שפרע'
אף על חזרה מדברים.
מתרצת הגמרא: דברים ואיפא ביהדייה מעות – אמנם כאשר גם
דיברו ביניהם על מכירה וגם נתן הלוך מעות, סבר ריש לקיש
דקאי ב'מאכל' – עומד החוזר בו בקללת 'מי שפרע', ואף שמעות
אינן קונות כלל, מכל מקום כיון שהדברים באו לבלל מעשה
נתינת מעות, עומד בימי שפרע, אולם דברים וליבא ביהדייה מעות
– כאשר רק דיברו על מכירה ולא נתן הלוך מעות, מודה ריש
לקיש דלא קאי ב'מאכל' – שאין החוזר בו עומד בימי שפרע.
רבא מביא ראיות מפסוק ומבריייתא לדבר ריש לקיש, שמן
התורה אין מעות קונות מטלטלין להדיט: אמר רבא, קרא
ומתניתא – פסוק ובריייתא פסיע ליה לריש לקיש. הראיה מקרא –
מהפסוק, דתניב גבי הכופר בממון שחייב לחבירו, ונשבע לשקר
כדי להפטר (ויקרא ה כא), 'וכחש עצמיתו בפסדון או בתשומת יד
או בגזל או עשק את עצמיתו'. מבאר הגמרא: 'תשומת יד' היא
הלוואה, ואמר רב חסדא, שמדובר בגזל שייחד לו הלוה בלי להלוואתו
כדי שיפרע ממנו המלוה, ותבע המלוה את הכלי, וכפר הלוה
ונשבע שאינו חייב לו, שרק באופן זה דומה הלוואה לפקדון,
שתובעו חפץ שלו הקיים בעין, ולכן הכופר בו ונשבע לשקר חייב
קרינ' שבועת הפקדון. ומה שנאמר 'עשק' היינו החייב שכר שכיר
ואינו משלם, ואמר רב חסדא שמדובר בגזל שייחד לו בלי להשיקן,
כלומר, ייחד לפועל כלי שיגבה ממנו את שכרו, ותבעו הפועל
ובעל הבית כפר ונשבע שאינו חייב לו. נמצא שבתחילת פרשה זו
של 'קרבן שבועה' נאמר גם אופן של 'תשומת יד', ובהמשך
הפסוקים כי אהדריה קרא – כאשר החוזרים הכתוב להשבון, דהיינו
שחייב את הנשבע לשקר להשיב את הממון לבעליו, כתיב (שם ה
כג) 'והיה כי יחטא ואשם, והשיב את הגולה אשר גזל או את העשק
אשר עשק או את הפסדון אשר הפסד אתו', ואילו 'תשומת יד' לא
אהדריה – גבי הלוואה לא החזירו הכתוב להשבון, כלומר, לא
הזכיר הכתוב שחייב להחזיר את הכלי שייחד להלוואה, ומבאר
רבא מאי שיעא לא חייבה תורה להשיב באופן זה, לאו – האם אין
זה משום דמחסרה משיכה – שעדיין לא משך המלוה את הכלי,
ולא קנאה בקנין משיכה, וכיון שאף מעות אינן קונות מן התורה,
נמצא שאף הלוואה המעות לא קנו את הכלי, ומוכח מכאן כריש
לקיש שמדין תורה מעות אינן קונות.
רב פפא רוצה לדחות את הראיה: אמר ליה רב פפא לרבא, אימא
– הלא אפשר לומר שאמנם מעות קונות מן התורה ואכן חייב
הלוה להחזיר את הכלי המיוחד למלוה, אך התורה לא הוצרכה
להזכיר זאת, משום שמעושה הוא דהדר קרא – כיון שיש ללמוד
דין זה מעושה שכר שכיר, שאף שם לא משך השכיר את הכלי,
ואף על פי כן חייבתו תורה להחזיר את הכלי לפועל. השיב לו
רבא: הקא במאי עסקינן – כאן לגבי עושה באיזה אופן אנו עוסקים,
גזל שגמלו ממינו – נטל השכיר את הכלי מבעל הבית וחזר

ואין דינר וזה קונה טלית. לדגלי פירות היו דהבא טבעא: מ"ט. כלומר אף לפי פורענות
העתידה לבוא על החומר: בן הלכה. שאין בית דין יכולין לעצב בידו: אין רוח חכמים נוחה
הימנו. אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה אף דעתם נוחה עליהם הימנו על ידו:
אנו אין לנו. קללה אחת לא אלא אינו הגון בעיני חכמים: קאי באבל. משום דברים שקבאו

על כך לכלל מעשה אבל מעות לא קנו
מדאורייתא ונפקא מינה לענן איסורא כגון אם
קידש בו את האשה לר' יוחנן הוה קדושין
דמדאורי' קניה וידידה הוא לריש לקיש לא
הוה קדושין: מסייע לר'. דמדאורי' נמי לא קנו
מעות להדיטו: תשובות יד. הלואה ואמר רב
חסדא בגין שיחד לו הלה כלי עליה דיהו
דומיא דפקדון דאילו כפר בהלואה גירדתא לא
מיתביב קרבן שבועה הואיל וניתנה להוצאה:
עשק. שכן שכיר: שחור לו כלי לעשק. ואי לא
לא מיתביב אפסית שכן שכיר קרבן שבועה
דלא מייחד ליה באפי נפשיה כפקדון וגול
ואבידה: וכי אהדריה קרא. להישבון לאחר
שהיה כי חסדא ואשם: לאו משום דמחוסר
משיכה. אותו כלי ולא קנאו מלוא: מעושק
דאהדריה קרא. מכיון דאהדריה קרא לעושק
דמחוסר נמי משיכה לא אצטרף לאהדריה
לתשומת יד דמעושק גילף ליה. הכא במאי
עסקינו. עושק דאהדריה קרא משתעי בשנטלו
שכיר לכלי ממנו וחזר והפקידו אצלו: אי הכי.
דמאי דאהדר קרא מוקמת בדלא מחוסר משיכה
נדה נמי דמשיכה בעינן ליהדריה קרא נמי
לתשומת יד ונזקמה בחכי: אי אהדריה קרא לא
הוה גזרינן לא תיבכתא ולא סיעתא. דר' יוחנן
לוקמה בדלא משר וריש לקיש לוקמה בשמשה:
השתא דלא אהדריה מסייע ליה. דמדאורייתא
לעושק ופקדון וגול ואבידה ולא אהדריה
לתשומת יד איבא למילף תשומת יד במחוסר
משיכה ועשק בשמשה: בהדיא מיהא לא
אהדריה קרא. שיהא חייב להשיבו ולהביא קרבן
וכי הדר רבייה קרא דומיא דפקדון רבייה
בשנטלו הימנו וחזר והפקידו אצלו: נתנה.
לפרוטה של הקדש בשוגג בבלו. בשכר
שיחצנו בבית המרחץ: מעל. ואע"פ שעדיין לא
רחץ: ואמר רב גריסין: דוקא בלן. קהני דמעל
הזנות משום דשכירות בהדיא דאמרינן
הפרוטה ואין יכול לחזור בו שאין כאן למשוך
אבל אם נתנה על דבר שיש מה מלמשוך
הימנו לא מעל עד דמשיך: ואם בעי למשוח. האי
שוכר התספורת דבכל מידי דאית ביה מה
למשוך לא קני עד דמשיך: נכרי. לא שייך ביה
דין משיכה דמי: עמיתך בחיב ויטרא כהן: קשיין
אהדרי. ספר אספר: וכן אמר רב נחמן. בר' יוחנן:
ובדקה לוי במתניתיה. הגיהה והוסיפה
בחספתא שסידר ושהה בה: נתנה לסיטון מעל.
סיטון תנני גדול ומכר פירות תרבה לתננים
עניים ונתננין לו העמות על יד על יד כשהם
מוכרים ובתחלת הקניה נתננין ערבון דמים
מועטין על הכל: מעל. אע"ג דלא משר כל
דפירות שחרי תרבה פוסק עמו בבת אחת:
אלא

בריייתא מתניא קודם שהתיר ר"י נשיאה השמן ור"ת פוסק הלקה בר' יוחנן אע"ג דרבא קאמר קרא ומתניא מסייע ליה לר"ל דהני לבאורה אבל אפשר לשנוי בר' יוחנן
ומתנ' נמי מוקים לה בבלן נכרי כדפר' ואין ראיה מדלא חשיב לה רבא בפ' החולץ (בבא דף לו. ושם) בהדי' ג' מילי דהלקה כריש לקיש משום דר"ל לאו משמיה דנפשיה
אמרה דפ"ב דבבא דר' אשעיא קאמר דמשיכה קונה ולא מעות ולא חשיב אלא הנהו דאמר משמיה דנפשיה דלא חשיב נמי הא דאמר ריש לקיש
משמיה דלוי סבא איהא לשחטא אלא לבסוף אע"ג דרבא גופי' ס"ל הכי בתמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק ב' דבבא (דף לו.) ושם) אבל יש לדקדק הדלקה בר' יוחנן
דדלכתא

אמר ר' שמעון אע"פ שאמר. לא גריסין ר' שמעון בן אלעזר דברקא איהו נשך ולקמן
דף עד: מוכח דהיינו ר' שמעון בן יוחאי: ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין
רוח חכמים נוחה הימנו. ואם תאמר מאי קמ"ל רבא בבריייתא נמי הכי קהני החומר בו
אין רוח חכמים נוחה הימנו וי"ל דאשמעינן דאין רוח חכמים נוחה הימנו לאו היינו מי
שפרע דקתני ברישא: דבריים ואיבא בהדיהו

מעות קאי באבל. ואם תאמר דוקארי לה מאי
קארי לה וי"ל דהך ברייתא ר' שמעון היא דסבר
מעות קונות אפילו לריש לקיש ולכך לדידה כי
איבא מעות קאי באבל ותמקשה מדמה לריש
לקיש דאין מעות קונות לרבנן לדברים בלא מעות
לר' שמעון:

תשובות יד לא אהדריה קרא. הכי נמי לא
היה צריך לתקורי עושק ובשביל
שום דרשה אהדריה ואת' בפ' שנתפחה
(כתובות דף מב. ושם: ד"ה מאי) דאמר אמר ליה
אנסת בתי ר' שמעון פוטר מקרבן שבועה אפילו
עמד בדין מקרא ודוכחש בו: וצאו אלו שכן
קנס בשלמא לר' יוחנן דלא בעי משיכה אלא
יחוד אתי שפיר דגבי קנס לא יועיל יחוד אלא
לריש לקיש דבעי נטלו וחזר והפקידו אצלו
כיון שנטלו ממונא הוא מזה שייך לקנס וי"ל
דלא קשה כלל דהתם ר' שמעון היא דאית
ליה מעות קונות אפילו לריש לקיש ולא בעי
אלא יחוד אבל קשה בהפלת שנו וסימת עיני
מה צריך קרא למעט הא דהתם אינו פוטר אלא
משעם קנס דמאי יחוד שייך הלא יוצא לחרות
ולכא למימר דתבע ליה שניהם הפלת שנו
וסימת עיני יחוד לו כלי על דמי עיני בדאמר
במרוצה (ב"ב דף עד. ושם) שויצא בשן ונתן לו
דמי עיני דהא מוקי לה הוה כמדי דאין צריך
גט שחרור ור' שמעון סבר בפרק השולח (גיטין
דף עב:) דצריך גט שחרור ויש לומר דשפיר
מקרי יחוד ששואל גופו שבוש בשעבודו ואינו
משחררו: בלן דלא מחסרא משיכה. ואם תאמר
ותא מחוסר חוקה ויש לומר דשכירות קרקע נקנה
בכסף בדאמר במרוצה (ב"ב דף עט. ושם) ואם
תאמר ומגיל דדוקא בלן ויש לומר דמאמר
בסיפא משום שא"ל הכנס ורחץ שחרי מרחץ
פתוקה לקנין ואם תאמר וכי אחותך ר' יוחנן
מתנית' וי"ל ר' יוחנן מוקי לה בבלן נכרי אבל
ספר נכרי בעי משיכה וריש לקיש ורבא נכריא
להו דמיידי בבלן ישראל דומיא דרישא דקתני
נתנה לתבירו הוא מעל ותבירו לא מעל דאיידי
בנתנו לתבירו ישראל דבנכרי לא שייך מעילה
והא בעי לממשך תספורת. מכאן אומר ר"ת
דהסופר שהשכיר עצמו אם משכו מעות קלומס
או תער שלו אין יכולין שוב לחזור בהם ואם
תאמר מיש מפועל דיכול לחזור בו ויש לומר
דפועל דוקא דכתיב ביה עבדי הם ולא עבדים
לעבדים: יכול לחזור בו ולא קבלו: בספר נכרי.
ה"מ לשנוי הא מני ריש היא כדבסמיה: נתנה
לסיטון מעל. ואם תאמר ולוקמה בסיטון נכרי
יש לומר דסיטון הוא מוכר דבר לח דהיינו יין
ושמן כדחתן בפרק הספינה (ב"ב דף פה.) הסיטון
מקנה מדותיו ויין ושמן של נכרים אסור דהא

אלא
בריייתא מתניא קודם שהתיר ר"י נשיאה השמן ור"ת פוסק הלקה בר' יוחנן אע"ג דרבא קאמר קרא ומתניא מסייע ליה לר"ל דהני לבאורה אבל אפשר לשנוי בר' יוחנן
ומתנ' נמי מוקים לה בבלן נכרי כדפר' ואין ראיה מדלא חשיב לה רבא בפ' החולץ (בבא דף לו. ושם) בהדי' ג' מילי דהלקה כריש לקיש משום דר"ל לאו משמיה דנפשיה
אמרה דפ"ב דבבא דר' אשעיא קאמר דמשיכה קונה ולא מעות ולא חשיב אלא הנהו דאמר משמיה דנפשיה דלא חשיב נמי הא דאמר ריש לקיש
משמיה דלוי סבא איהא לשחטא אלא לבסוף אע"ג דרבא גופי' ס"ל הכי בתמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק ב' דבבא (דף לו.) ושם) אבל יש לדקדק הדלקה בר' יוחנן
דדלכתא

בבא מציעא. זהבה – פרק רביעי דף מז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

1 דהלתא כותיה דיני ס"ל כותיה וכן רב הונא ס"ל בר' יוחנן דאמר דמכור לי באלו קנה
2 ואמרין לעיל (דף מז) דסבר מעות קונות בר' יוחנן וכן רב חסדא דאמר לעיל (שם) בדרך
3 שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו בלקוחות א"כ סבר מעות קונות בר' יוחנן דלריש לקיש
4 דאורייתא והא לא תלמודא דאמר פרק קמא דקדושין (דף יד: ושם ד"ה הו"א) אשכחן גברי
5 דכל קנינו של גברי בכסף משימו דהו' כריש
6 לקיש דאית ליה פרק שני דבכורות (דף יד: ושם)
7 לעמיתך במשיכה ולגברי בכסף דלר' יוחנן כל
8 קנינו של גברי במשיכה מפרש ר"ת דהבי
9 פירושו אשכחן גברי הו"א וכל קנינו של גברי
10 בעבד עברי בכסף ולא בשטר דשטר לפינן בעבד
11 עברי מאמא העבריה ותא לא שטר גבברי ואע"ג
12 דבפ' השולח (גיט"ד ל"ח) ושם אמרי דגברי קונה
13 ישראל בחוקה היינו דוקא בחוקה של פיבשו
14 במלחמה דאפיק ליה מושב קמנו שבי ותא
15 דאמר בפרק בתרא דע"ז (דף סג: ושם ד"ה בונה)
16 בונה כותיה עסקין דלא מחסרא משיכה היינו
17 כריש לקיש דלר' יוחנן מותר תירוץ אחרים
18 דמשני התם ואביעית אימא בנן דקאי בחיירה
19 אבל קשה דהתם (ר' עא.) אמר מרימר משיכה
20 בגברי קונה ורב אשי אמר משיכה בגברי אנה
21 קונה אלא רב אשי דגדול בחבקה ובמנו והוא
22 בתרא סבר כריש לקיש וכן סבר רב אשי פרק
23 שני דבכורות (דף יד: ושם) וה"ר חיים מפרש דלא
24 קשה לא מקדושין (דף יד: ולא מע"ז (דף עא.)
25 דאפשר דלרבי יוחנן מעות קונות בגברי כמו
26 בישראל וכן יסבור רב אשי ולא ידרשו כמאן
27 דדייש בבכורות בפרק שני לעמיתך בכסף
28 ולגברי במשיכה אלא ידרשו כמאן דאפיק
29 מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לכעני
30 דאיכא נמי מאן דדרשי התם הכי ויסבור דגול
31 הכעני אסור דפלטתא דתנאי איכא בפרק
32 המקבל (לשמן דף ק"א) ובהגוזל (קמא) (ב"ס דף
33 ק"ג) איתא נמי דסבר דגול הכעני אסור דאי
34 סבר דגול כעני מותר לא תהו צריך קרא
35 למישרי אונאתו ולפי זה אתי נמי שפיר דלא
36 תקשה דרב חסדא אדרב חסדא דאית ליה הכא
37 בר' יוחנן ובפרק בתרא דע"ז (דף סג: ושם) אמר
38 רב נחמן בר רב חסדא אמר רב חסדא בונה
39 כותיה דלא מחסרא משיכה והיינו כריש לקיש
40 ולפי זה מפרש אתי שפיר בר' יוחנן אך קשה
41 דאם כן תקשה לוח מתני' דתנהי לכלל דלכא
42 לאוקמה בכלל גברי ולא בכלל ישראל דמשמע
43 דוקא בכל אכל ספר עד שימשוך ולפיכך משיכה
44 אינה קונה לא בגברי ולא בישראל ועוד דבהגוזל
45 בתרא (ב"ס דף ק"ג) משמע קצת דרב אשי סבר
46 גול כעני מותר דאמר רב אשי הוה קאול
47 בארבה חזי שבישא דגופא תליא לבר ותלוי ביה
48 קסופי א"ל למשימה וזל חזי אי דכעני ניהו זיל
49 אייתי לי שמע ההוא כעני א"ל דכעני מי שרי
50 א"ל כעני שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי
51 משמע דסבר גול כעני מותר ובשיל ששמו

1 אלא קשיא. הך מתני' דלוי לריש לקיש: ר' שמעון היא. דאמר במתני' לוקח לא מצי הדר
2 ביה דקסבר מעות קונות מודיעין ליה. דע שאם תחזור סופר להפרע ממך: בעושה מעשה
3 עשה. בעמך דרשין הכי והאי לא עושה מעשה עמך הוא דכתיב (צפניה ג) שארית
4 ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: אייכר מלחא. ורצח לחזור: בר אביועיה הוא. בתמיה
5 וכי היה צריך לחזורו שהוא נפרע מן השקרנים
6 והלא תלמיד חכם היה: ערבון. מקצת המעות
7 נתן לו על פיסוק מרובה: הוא סבר בגמרא הוא
8 קונה. אי מכירת קרקע הוא שנקנית בכסף קונה
9 קנון גמור ואי מכירת מטלטלין הוא קונה בגמרא
10 להתחייב במי שפרע: ור' יוחנן אמר בו. בקרקע
11 לקנון גמור ובמטלטלין לקבל מי שפרע: הנותן
12 ערבון. לא דמי להחייב דלעיל דזה אינו פריעת
13 מקצת מעות שקורין אייר"ש אלא ערבון ומשכון
14 לקנון את החזור בו פרמנינן בלע"ז: רבי יוסי
15 לשעמיה דאמר. בבבא בתרא בפרק גט פשוט וף
16 (סנה.) אסמכתא קניא. הבטחת גזמא שאדם
17 מבטיח את חבירו לקמור עליו שאם לא יקיים
18 תנאו יתן כך וכך: דיו שיקנה בו. לא זה ימחול
19 ולא זה יכופל אלא לא זה ולא זה יבולין לחזור
20 מלקיים מן המכירה כנגד הערבון וחוזרים על
21 השאר: בר"א. שאינו קונה אלא כנגד ערבונה
22 בזמן שאמר לו ערבוני יקון. יקנה שלא תנהי לו
23 בתורת תחילת פירעון והשאר עליו מלוה אלא
24 בתורת שערבון זה יקנה את הכל ותא לאו
25 מלחא היא: אבל סופר לו בו. ונתן לו מתן ה'
26 מאות וזו לשם תחילת פירעון או סתם קנה כי
27 וזהו דאיפלוה בה רב ורבי יוחנן כי תאי גזא
28 הוא שזה הערבון תחילת הדמים הפירעון של
29 פיסוק כי יתב ליה סתם: פא' לאו. כי היכי דאמר
30 רשב"א בקרקע הקני בכסף לגמרי דמכר יחייב
31 ליה מקצת מעות סתם קנה לגמרי והוא הדין
32 למטלטלי הקנים בכסף לענין מי שפרע בסתמא
33 קני ליה ערבון לכבילה לחייבו במי שפרע: לא
34 קני ליה בוליה. לקבל מי שפרע אם נתן לו כנגד
35 ערבונה: ופאי' שניא. מטלטלין לענין מי שפרע
36 מפרקע לענין קנון גמור ומשינן קרקע דקשה בה
37 הכסף בקניניה לקנות לגמרי קנון גמור מלחזור
38 קנה נמי בה מקצת פריעתו לקנות הכל אבל
39 מטלטלין שהוריע הכסף בהן דאי פרע הכל לא
40 קני אלא לקבל מי שפרע בסתמא נמי לא קני
41 פרעון מקצת לכולו לקבל מי שפרע על השאר
42 אלא כנגד הערבון: הפלגה על המשכון אין
43 שביעית משפחה. דלא קרינא ביה לא יגוש
44 שהרי אינו תובע כלום: אלא פלג. חצי החוב
45 אינו משפט. לקמן מפרש ליה: אילינא. דאינו
46 משפט כנגד חצי החוב שהוא תופס משכון עליו
47 אינו משפט אבל משפט הוא השאר: מכלל דר'
48 יהודה הנשיא. אתא למימר דכיון דאינו משכנו
49 כנגד הלואתו משפט כל החוב בתמיה:
אלא

הכעני והן מותרין דבריו וי"ל דרב אשי הדר ביה כדחוכיה לו רבינא בדכעני מיהא דמשיכה בגברי קונה דמיסיק ש"מ משיכה בגברי קונה ש"מ ואע"ג דממילתיה דר' יוחנן גופיה מוכח
לה מ"מ אי לא דשמיעא ליה לרבינא דרב אשי בבר לר' דר' יוחנן לא תהו מייניה ליה מיהא ומסתמא מנהדיא דפרק שני דבכורות נמי הדר ביה ובפרק בתרא דע"ז (דף סג: ל"ג) רב חסדא
בשנויא דוהנה כותיה ואית ספרים דלא גרסי ליה: בעושה עמך. לא מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיתיה מותר לקללו בהם כי אם לקללו על המקח הנה במי שפרע:
רבי חייא ברבי יוסף בר אבדוועי הוא. דהיה יודע מתניתין אלא היה רוצה לקבל לטותא קודם שפירש היקרא: אכפול. לך ערבונה. אינו אומר שיתחייב לו בפלים במעות דא"כ לקוח יקנה
המקח לר' כנגד ערבונה אלא אומר אכפול לך במקח שיתן לו בפלים מן המקח כנגד המעות שנתן לו ר"י אומר דיו אם קונה המקח על קידו של מוכר כנגד מעות שנתן אכל הלוקח אם ירצה
לא יקח כי אם מעות כי יאמר איני חפץ במעות מקח: בזמן שאל ערבוני יקון. רשב"א מפרש דפליגי ר"י ורבי יוסי שלא נתן לו אותם מעות תורת פריעה אבל אם נתן לו אותם מעות תורת
תחילת פריעה קנה ומחזיר השאר לכ"ע היינו דלא ברב ופרש"י ערבוני יקון שאמר שיקנה לו ערבונה כנגד כל המקח תמיה דהא עדיף מנתן לו תורת פריעה דקנה הכל כיון שפירש בהדיא
שיקנה הכל ואם נפרש ערבוני יקון כנגד ערבונה לבד יקנה לו מן המקח א"כ לר' יוסי אמאי כופל לו ערבונה לכן י"ל שלשון ערבוני יקון משמע שערבוני יהיה קנה לו אם אחזור בי וגם משמע
יקון שהוא קונה לו במקח שחיו יותר מכדי הערבון אם תחזור בה דהיינו כאילו א"ל בהדיא תכפול לי ערבונה:

מקשה הגמרא: על רב: מיתבי, הנותן ערבון – מעות בתורת משכון
 להבדילו על פסיקת המקח, ואמר לו הקונה למוכר, אם אני חוזר כי
 ערבוני מחול לך – הרי הערבון נתון לך במתנה, והלה – המוכר
 אמר לו אם אני אחזור כי אכפול לך ערבונך – אתן לך מן המקח
 כפלים כנגד המעות שהבאת לי, נתקיימו התנאים, דבר רבי יוסי.
 רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא. רבי יהודה חולק ואומר
 מכיון שאסמכתא לא קונה, התנאים בטלים, ודיו שיקנה כנגד
 ערבוניו, ורק על מה שכנגד הערבון אינם יכולים לחזור בהם. אמר
 רבן שמעון בן גמליאל, כמה דברים אמורים – שאמר רבי יהודה
 שקונה רק כנגד הערבון, בזמן שאמר לו הקונה למוכר, ערבוני יקון
 – יעשה קנין על הכל ולא רק בתחילת התשלום, וכיון שאין כסף
 מועיל כמעשה קנין על הכל, לכן קונה רק כנגד הערבון, אבל מוכר
 לו בית או שדה בלא כסף, ופרע לו כמה חמש מאות זוז, לשם
 תחילת התשלום ואו שנתנם בסתמא, קנה את הבית לגמרי,
 ומחזיר לו את השאר – שאר התשלום, אפילו לאחר כמה שנים.
 העולה מברייטא זו, שאם לא אומר 'ערבוני יקון', לפי כולם
 העירבון [תחילת התשלום] מועיל כנגד כולו.
 מבארת הגמרא את הקושיא: ואמנם הברייטא מדברת בקרקע, אך
 מאי לאו – בפשטות הוא הדין למטלטלין בדרסתא – שאם לא פירש
 'ערבוני יקון', אלא נתן מקצת מעות בסתם, קני להו לבוליהו,
 כלומר, שיהיה 'מי שפרע' על כל המקח, ואם כן קשה לדעת רב,
 שסובר שערבון כנגדו קונה. דוחה הגמרא: לא, באמת
 מטלטלין בדרסתא לא קני כנגד כולו, אלא רק כנגד העירבון, ומאי
 שנא קרקע ממטלטלין, משום שקרקע דבכסא קני ליה ממש –
 כסף מועיל לקנין קרקע, וכשם שיפה כוחו לקנות קנין גמור, לכן
 גם יפה כוחו שעל ידי מקצת המעות קני ליה לבוליהו, אבל מטלטלי
 דלא קני אלא לקבולי מי שפרע – שאין כוחו של הכסף יפה
 במטלטלין לקנות קנין גמור, אלא רק מועיל מי שפרע, לכן כאשר
 נתן מקצת המעות, לא קני ליה בוליהו.
 לימא בתנאי – לבאורה כבר התנאים נחלקו במחלוקת רב ורבי
 יוחנן. שהרי שנינו בברייטא, המלוה את הבדיו על המשכון –
 שהביא הלוח למלוה משכון עבור החוב, ונכנסה השמיטה – והגיע
 זמן שמיטת כספים, והדין הוא שהמלוה על המשכון אין שביעת
 משמטתו, אף על פי שאינו שוה אלא פלג – אף שהמשכון שוה רק
 חצי מהחוב, מועיל ואינו משמט, דבר רבן שמעון בן גמליאל. רבי
 יהודה הנשיא אומר, אם היה משכון כנגד כל חלוואתו, מועיל ואינו
 משמט, ואם לאו משמט, כלומר המשכון לא מועיל והשביעת
 משמטת את החוב.
 מבררת הגמרא: כאשר המשכון שוה רק כנגד חצי מהחוב מאי
 אינו משמט דאמר רבן שמעון בן גמליאל – האם לדבריו המשכון
 מועיל כנגד הכל, או רק כנגדו. אילימא כנגדו, קשה, שמכיל דברי
 יהודה הנשיא שאמר שהמשכון לא מועיל כבר להך פלגא נמי
 משמט – שהמשכון לא מועיל כלל וכל החוב משמט, ואם כך,
 הרי נצטרך לומר שטעמו של רבי יהודה הנשיא הוא, שאין המלוה
 נחשב תפוס אפילו בחלק מהחוב.

מקשה הגמרא: אלא מברייטא זו ששנה לוי קניא לריש לקיש,
 שהרי מבואר בה שמעות קונות מן התורה. מתרצת הגמרא: אמר
 לך ריש לקיש, הא מני – ברייתא זו רבי שמעון היא, הסובר
 במשנתו (לעיל מד). שאחר נתינת מעות רק המוכר יכול לחזור
 בו ולא הלוקח, ולשיטתו מודה ריש לקיש שמעות קונות מן
 התורה:
 שנינו במשנה: אבל אמרו מי שפרע בו. קללה זו חלה על החוזר
 ממקח לאחר נתינת המעות, קודם שעשתה המשיכה ואף שמן
 הדין מותר לו לחזור בו, נחלקו האמוראים כיצד יש לבית דין
 לנהוג בקללה זו:
 איתמר, אבי אמר, אודועי מודיעין ליה – בית דין רק מודיעים
 לחוזר מהמקח שתחול עליו קללה זו, רבא אמר, מילט ליימינ ליה
 – הבית דין ממש מקללים אותו בקללה זו. מבארת הגמרא: אבי
 אמר, אודועי מודיעין ליה, דבתיב ונשיא בעמך לא תאר, הרי שיש
 איסור מהתורה לקלל, לכן רק מודיעים לו שיש קללה. רבא אמר,
 מילט ליימינ ליה, דבתיב בעמך, ומכאן שאיסור זה הוא רק
 בעושה מעשה עמך, – דהיינו באדם שאינו עובר עבירות, ומכיון
 שאדם זה לא עמד בדיבורו, נמצא שעבר איסור, שהרי כתוב
 (צפניה ג) 'שאירתי ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא
 ימצא בפייהם לשון תרמית', ולכן מותר לבית דין לקללו.
 אמר רבא, מנא אמינא לה – מניין למדתי דין זה, ממעשה דרבי חייא
 בר יוסף, דיהבו ליה זוזי אמלחא – מכר מלח וקיבל מעות ועדיין
 לא נעשתה משיכה. לסוף אימך מלחא – התייגר המלח ורצה רבי
 חייא לחזור בו מהמקח. אתא לקמיה דרבי יוחנן לברר האם יכול
 לחזור בו, אמר לו רבי יוחנן, זיל תב להו – לך והבא
 לקונים את המלח שמכרת להם, ואי לא, קביל עליך מי שפרע.
 מוכיח רבא ממעשה זה: ואי אמת אודועי מודיעין ליה – שבית דין
 רק מודיעים לו, קשה, וכי רבי חייא בר יוסף בר אודועי הוא – האם
 צריך להודיע לו דבר זה, אלא על כרחך שהבית דין לא רק
 מודיעים, אלא ממש מקללים.
 דוחה הגמרא: ואלא מאי מילט ליימינ ליה, הרי גם כך יהיה קשה,
 וכי רבי חייא בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבן – האם בא
 רבי חייא כדי לקבל עליו את הקללה, אלא על כרחך שהמעשה
 שם היה כך, רבי חייא בר יוסף, ערבון הוא דיהבי ליה – שילמו לו
 רק חלק מהסכום, ורבי חייא רצה לחזור משאר המקח שלא קיבל
 כנגדו מעות. הוא – רבי חייא, כבר שערבון כנגדו הוא קונה, ואינו
 חייב מי שפרע אלא כנגד מה שקיבל מעות עליו, ואמר ליה רבי
 יוחנן, כנגד בולא הוא קונה, חייב במי שפרע גם על שאר המקח,
 אף שלא קיבל מעות על זה.
 איתמר, ערבון – שילם הקונה דמים רק על מקצת המקח, רב אומר,
 כנגדו הוא קונה – מעות אלו מועילות רק כנגדן ולא לכל המקח
 ובקרקע הנקנית בכסף לענין קנין גמור, ובמטלטלין שאינם נקנים
 בכסף לענין 'מי שפרע', ורבי יוחנן אמר כנגד בולא הוא קונה, הן
 בקרקע שיהא קנין גמור על הכל, והן במטלטלין שיש מי שפרע
 על הכל.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד א

הובאה לעיל דעת רבי יוחנן, שמעות קונות מטלטלין מן התורה.
 וכן אמר רב נחמן, דבר תורה מעות קונות. מבארת הגמרא ראייה
 מברייטא כרבי יוחנן, וכן בקרא לוי בפתניתיה ואשפה, כלומר, לוי
 הגיע בתוספתא שמירר והוסיף בה דין זה, תנווני שנטל פרוטה של
 הקדש ונתנה בשוגג לסיטון – לחנווני גדול, והיינו שהסיטון היה
 מוכר בהקפה לחנוונים עניים והם פורעים לו מעט מעט כשהם
 מוכרים, ובתחילה היו נותנים לו ערבון דמים מועטים על הכל,
 וכך עשה תנווני זה, נתן לסיטון פרוטה של הקדש כערבון בעד
 פירות הרבה, אף על פי שלא משך עכשיו אלא מעט פירות, הרי
 זה מעיל. הרי מבואר כרבי יוחנן שמעות קונות מטלטלין מן התורה.

מישראל הקרוי 'עמיתך' קונים במשיכה, אולם מגוי מעות קונות
 ולא משיכה, ולכן הנותן פרוטה של הקדש לספר גוי מעל מיד.
 הגמרא מבארת ראייה לתיורו: תניא נמי הכי – כך גם שנינו
 בברייטא, נתנה – את פרוטת הקדש לספר או לספן או לכל בעלי
 אומנות, לא מעל עד דמשך את כלי האומנות. ולבאורה שתי
 הברייטות קשין אהדדי – סותרות זו את זו, שהרי לעיל שנינו
 שהנותן לספר מעל מיד, אלא לאו שפע מינה שהברייטות חלוקים
 באופניהם, כאן – בברייטא ששנינו 'נתנה מעל' מדובר בספר נכרי,
 שמעות קונות אצלו, ואילו כאן – בברייטא ששנינו 'לא מעל עד
 שימשוך' מדובר בספר ישראלי, שאין מעות קונות אצלו, שפע
 מינה.

וקשה, אלא משבון דנקיט למה ליה – עבור מה תופס המלוה את המשכון, על כרחך כדי שיהא תפוס בחלק מהחוב, ובאותו חלק הלא אינו נוגש את חבירו.

אלא לאו שטעם מיניה, מאי אינו משבט דקאמר רבן שמעון בן גמליאל, כוונתו היתה שאינו משבט כבולו, דהיינו שהמשכון מועיל לכל החוב, ומאי משבט דקאמר רבי יהודה הנשיא, היינו, רק לתקן פלגא דלא נקיט עליה משבון, דהיינו שהמשכון מועיל רק לחוב שכנגדו. ובהא קמיפלגי, דרבן שמעון בן גמליאל סבר שהנותן מקצת מעות על המקח כנגדו כולו הוא קונה, וכדעת רבי יוחנן, ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו הוא קונה, וכדעת רב, ואם כן נמצא שכבר נחלקו התנאים במחלוקת זו של רב ורבי יוחנן.

דוחה הגמרא: לא בזה נחלקו, אלא מאי אינו משבט דקאמר רבן שמעון בן גמליאל, היינו לתקן פלגא דנקיט עליה משבון, דהיינו שהמשכון מועיל כנגדו. שואלת הגמרא: אם כן חוזרת הקושיא שהקשנו קודם. מכלל דרבי יהודה הנשיא סבר לתקן פלגא דנקיט עליה משבון, נמי משבט, דהיינו שהמשכון לא מועיל כלל, ואם כן יהיה קשה, אלא משבון דנקיט למה ליה. מתרצת הגמרא: שמחזיק את המשכון לזכרון דברים בעלמא – דהיינו רק כדי לכפות את הלוה לשלם, ולא לגביינא. ולכן אין המלוה נחשב למחזיק אפילו בחצי מהחוב, ואין המשכון מועיל כלל, שלא ישתמש החוב.

התבאר במשנה לעיל (מד). הדין שהחזיר ממקח לאחר נתינת המעות יש עליו מי שפרע, דנה הגמרא באופן שלא היה מתן מעות, אלא רק הבטיח לו שימכור לו. רב כהנא, יהבו ליה זוזי אביהתנא – רב כהנא קיבל מקצת מעות עבור פשתן שמכר, לסוף אייקר ביהתנא – התייקר הפשתן, אתא לקמיה דרב לשאול האם יכול לחזור בו מהמקח, אמר ליה רב, כמאי דנקיטת זוזי – את הפשתן שקיבלת מעות עבורו, הב ליה – תן להם, ואידך – ושאר המקח 'דברים' נינהו, ודברים שאין עמדם מעות אין בהן משום מחסרי אמתה, ויכול אתה לחזור במשאר המקח.

מביאה הגמרא מחלוקת בזה: ואיתמר, 'דברים' רב אמר, אין בהן משום מחסרי אמתה, ורבי יוחנן אמר, יש בהם משום מחסרי אמתה. מקשה הגמרא על רבי: מיתיבי, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מה תלמוד לומר (ויקרא יט לו) 'איפת צדק ורחן צדק יהיה לכם', והלא הן שהוא כלי מדידה קטן של י"ב לוג, ככלל איפה היה שהוא כלי מדידה גדול של ע"ב לוג, ואם במדה הגדולה הקפידה התורה על חסרון משהו, כל שכן במדה הקטנה שצריך להקפיד על חסרון משהו, אלא לומר לה, שיהא הן שלף צדק ולא שלף צדק – הדין למשול דין, כשאתה אומר 'כן' או 'לא' קיים את דיוורך והבטחתך, וקשה לדברי רב שאמר שאין בדברים משום מחסרי אמתה. מתרצת הגמרא: אמר אביי, ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב, כלומר שבשעה שמבטיח לחבירו למכור לו, כבר מתכוין לא לקיים הבטחתו, אבל אם בשעת ההבטחה היה בדעתו לקיים דבריו, ולאחר מכן התחדשה סיבה הגורמת לו לחזור בו, אין בזה איסור.

מקשה הגמרא על רבי: מיתיבי, רבי שמעון אומר, אף על פי שאמרו סלית קונה דינר וזהב ואין דינר זהב קונה סלית, מכל מקום כך הלכה – שאמנם מותר לחזור מהמקח, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור הפלגא ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיובורו. ממשיכה הברייתא, והנושא ונותן ב'דברים' [שאין עמדם מעות] לא קנה, והחזיר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. דהיינו שגם בדברים יש משום מחסרי אמתה, וקשה על רב. משיבה הגמרא: תנאי היא – הדבר שנוי במחלוקת תנאים, ורב יכול לסבור כדעת התנא שחולק.

מביאה הגמרא את התנא שסובר שאין בדברים משום מחסרי אמתה: דתנן (להלן פג.) מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו, צא ושכור לנו פועלים, הלך בנו ושכר פועלים ויהודים, ופסק להם מונוות אך לא פירש להם כמה מונוות יביא להם, וכשבא אצל אביי, אמר לו אביי, בני, כיון שלא פירשת להם כמה מונוות אתה מביא להם, אם כן אפילו אתה עושה להם כפעולתך שלמה בשעתך

1-כשהיה במלכותו לא יצאת ידי חובתך עמהם, משום שהן בני אברהם יצחק ויעקב, וראויים הם לסעודה כמו של אברהם שסעדוהו היתה גדולה יותר משל שלמה המלך, אלא, עד שלא יתחילו במלאכה, צא ואמור להם, הרי אתם עושים עמי במלאכה על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבד. מסיימת הגמרא: ואי סלקא דעתך דברים' יש בהן משום מחסרי אמתה, אם כן חייב אמר ליה רבי יוחנן בן מתאי לבנו, ויל דרך כך – לך ותחזור בך ממה שהבטחת להם, הרי בכך יהיה מחוסר אמתה, אלא על כרחך סברה התנא שאין בדברים משום מחסרי אמתה. ואם כן רב יכול לסבור כמו תנא זה.

דוחה הגמרא: שאני התם דפועלים נופייהו לא סמכא דעתיהו – הפועלים עצמם לא סמכו על דברי הבן, מאי פקא, מידע ידעי דעל אבותי סמך – שכבר בשעה שהבן שכר אותם ידעו הפועלים שהבן סמך על אביו שיתן את מזונותיהם, והבינו שיקבלו רק מה שהאב התכוין, ואי כפי דברי הבן. שואלת הגמרא: אי חכי אפילו התחילו במלאכה נמי, שהרי מכיון שלא סמכו על הבן, אם כן אף אם יתחילו במלאכתם, אינו חייב להם כל כך הרבה. מתרצת הגמרא: אם כבר התחילו במלאכה, ודאי סמכי דעתיהו – סומכים ובטוחים שיקבלו כפי מה שהבטיח להם הבן, אמרו – חושבים הפועלים, כיון שאנו מתחילים לעשות במלאכה, בודאי מימר אמר קמיה דאבותי וניהא ליה – מסתבר שכבר אמר לאביו מה שהתחייב לנו, והסכים אביו לעשות לבני יסודו גדולה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן ורבי יוחנן חכי, שאסור לחזור בדברים שאין עמדם מעות, והאמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, האומר לחבירו מתנה אני נותן לך ולא עשה שום קנין בדבר, יכול לחזור בו. מתקשה הגמרא: הא שביבול לחזור זה פשיטא, שהרי לא היה שום קנין ביניהם, אלא ודאי כוונת רבי יוחנן שמוותר לחזור בו, ואין בו משום מחוסר אמתה. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, ומוודה רבי יוחנן במתנה מועקטת שיש איסור לחזור, משום דסמכא דעתיהו – מהקבל סומך שיקיים את הבטחתו, כיון שדרך אדם לקיים הבטחה קטנה, אבל במתנה מרובה, שגם מתחילה חבירו לא סמך עליו שיקיים את דברו מודה רבי יוחנן שמוותר לחזור בו.

חכי נמי מסתברא – ואכן מסתבר שרבי יוחנן אסור לחזור ממתנה מועטת. דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, ישאל שאמר לכן לוי, בור מעשר ראשון יש לך בדי – כלומר יש בידי ואתן אותם לך. הדין הוא, שהבן לוי רשאי לעשרו – יכול לעשות את הפירות שהובטחו לו תרומת מעשר על מקום אחד – על פירות אחרים שעדיין לא הפריש מהם תרומת מעשר, ואין הלוי צריך לחשוש שמא הישראל יביא את זה ללוי אחר. אי אמרת בשלמא לא מצי למיחיד ביה – אם תסבור שאסור לאדם לחזור ממתנה מועטת, מובן שמשום חכי רשאי הלוי להפרישם לתרומת מעשר ולסמוך על הישראל שלא יתנם ללוי אחר. ונתינת מעשר נחשבת למתנה מועטת, אפילו אם היה המעשר שוה הרבה, לפי שהישראל אין לו בזה אלא טובת הנאה, שמקבל מהלוי על כך שבהר בו, אלא, אי אמרת שרבי יוחנן סובר שגם במתנה מועטת מצי למיחיד ביה, אם כן אמאי רשאי הלוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, הלא יש לחשוש שהישראל יחזור בו, ואישתכח דקא אכיל מכללים – ונמצא שהלוי אובל מעשרותיו ללא תרומת מעשר ועובר על איסור טבל. ומזה שרבי יוחנן התיר לבן לוי להפריש, מוכח שבמתנה מועטת הוא סובר שאסור לחזור בו.

מביאה הגמרא אפשרות לדחות ראייה זו: הקא עסקינן יתכן שרבי יוחנן דבר בקנין שנקטל הלוי ממונו – מהישראל וזכה לגמיר בפירות המעשר האלו, וזהו הלוי והפקידו אצל, וכיון שפירות המעשר שייכים לגמיר ללוי, לכן יכול לעשותם תרומת מעשר, שאין הישראל יכול לחזור בו ואין שום חשש בזה. דוחה הגמרא אפשרות זו: אי חכי אימא סיפא – המשך דבריו של רבי יוחנן הם, נתנו הישראל לכן לוי אחר, אין לו ללוי הראשון עליו אלא תרומת מעשר – מותר לו להקפיד על הישראל שלא קיים את הבטחתו. ואי

1 **אֵלֶּא מִשְׁבּוֹן דְּתַפְס.** לְמַאי תַּפְס אִם לֹא לְהוֹיֵת מִשְׁבּוֹן תַּחַת שְׁוִיָּו וּבִהְיָא מִיָּהָא לֹא קָרִינָא
2 בִּיהּ לֹא יוֹשׁ: **אִינוּ מִשְׁמַט בְּכוּלוֹ.** כְּלוּמַר אִינוּ מִשְׁמַט כְּלָל: כְּבָלָל דִּר' יְהוּדָה ב'ו'. קוּשְׁיָא
3 הוּא: **בְּמֵאֵי דְנִקְיֻט וְזוּי חָב לָהּ.** וְאִי לֹא מִקְבֵּלַת מִי שְׁפָרַע: וְאִידָּהּ. הַמּוֹתֵר: דְּבָרִים גִּינְהוּ
4 בְּלֹא מַעוֹת לִבּוֹ לְטַעְמִיהָ דְאָמַר כִּנְגִדּוּ הוּא קוֹנָה: הֵינן כְּבָלָל אִפְּתָה שֶׁהֵינן יִיב לִוְגִין וְאִפְּתָה

5 שְׁלֹשָׁה סִטָּין שֶׁהֵן עִיב לִוְגִין: **אֵלֶּא שִׁיְהָא הֵן שֶׁלֶךְ**
6 ב'ו'. כְּלוּמַר כְּשֶׁאֲתָהּ מִדְּבַר הֵן אוֹ לֹא קִיָּים
7 דְּבָרֶיהּ וְיִצְדָּק אֲתָתָם: **שִׁלָּא יִדְבֵּר אֲחֵד בִּפְּנֵי ב'ו'.**
8 בְּשַׁעֲה שְׁהוּא אוֹמֵר הַדְּבוּר לֹא יִהְיֵא בְּדַעְתּוֹ
9 לְשׁוֹנֹת אָבֶל אִם נִשְׁתַּנָּה הַשַּׁעֲרָ לְאַחֵר זְמַן וְהוּא
10 חִזּוֹר בּוֹ לִפִּי שִׁנְיָה הַשַּׁעֲרָ אִין כַּאֲן חִסְרוֹן אֲמָנָה:
11 **אָבֶל אֲמָרוּ חֲכָמִים ב'ו'.** סִיפָא קִתְּנִי תַחֲזוֹר בּוֹ אִין
12 רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה וְיִמְנּוּ אֲלֵמָא יֵשׁ בְּהֵן מִשּׁוּם
13 מְחוּסְרֵי אֲמָנָה: **תַּנְאִי הֵיא.** דְאִשְׁכַּחְתּוּ רַבִּי יוֹחָנָן ב'ו'
14 מִתְּנֵיא דְפָלִיג: מַעֲשֶׂה בְּר' יוֹחָנָן ב'ו'. מִשְׁנָה הֵיא
15 בַּהֲשׁוּכַר אֵת הַפּוֹעֲלִים שֶׁצָּהָה אֵת בְּנוֹ לַחֲזוֹר
16 בְּתַנְאָו עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ הַמְּלָאכָה וּלְפִסּוֹק לָהֶם
17 מַזוּנוֹת קִלְיִם: **לֹא סִמְכָא דַּעֲתִיּוּהּ.** עַל דְּבָרֵי הַבֵּן:
18 מִיּוֹר אֲמַר קַמְיָה. כִּבְרָה הוֹדִיעָנוּ מַה פִּסֵּק לָנוּ
19 וְנִתְרָגָה: מִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן ב'ו'. דִּישׁ בְּדָבָרִים
20 וְנִתְרָגָה חִסְרוֹן אֲמָנָה: **יָכוֹל לַחֲזוֹר ב'ו'.** וְקוּשְׁיָא א'ו'
21 יָכוֹל פְּשִׁטָּא דָּהָא לֹא מִשָּׁךְ וְאִין כַּח בְּבִיד לְכוּשָׁה:
22 **אֵלֶּא.** וְדֹאֵי עַל כִּרְתָּהּ מוֹתֵר לַחֲזוֹר בּוֹ קָאֻמַר
23 וְאִשְׁמַעְיִנָּן דְאִפִּילוּ חִסְרוֹן אֲמָנָה לִיכָא: מוֹדָה ר'
24 יוֹחָנָן כְּמִתְנָה מוֹעֲשֶׂת. שְׂאִין מוֹתֵר לַחֲזוֹר מִשּׁוּם
25 דְסִמְכָא דַּעֲתִיָּה דְמִקְבֵּל אֲדִיבִרְהִי וְכִי אֲמַר
26 מוֹתֵר לַחֲזוֹר בּוֹ בְּמִתְנָה מְרוּבָה קָאֻמַר דֹּלָא
27 סִמְכָא דַּעֲתִיָּה דְמִקְבֵּל דְלִקְיָמִיהָ לְדִיבִרְהִי: לָבֵן
28 לֹוי. כָּל לֹוי קָרוּי בַּר לֹוי: **בּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לֹךְ בְּיָדִי.**
29 שְׁעִיטֵרְתִּי מִפְּרִיתוֹ וְאֶתְנַנּוּ לֹךְ: תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.
30 שְׁהִלִּי מִקְרִישׁ מַעֲשֵׂר לִכְתּוֹן מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר:
31 מִשּׁוּם חֲבִי רִשְׁאִי. יֵשׁ לֹ לֹא סְמוּךְ עַל מַה שֶּׁכְּתוּב
32 (פְּנִינִי א) שְׂאִרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשֶׂה עֲזָלָה וְלֹא
33 יִדְבֹּר: כָּבוֹד וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לָלֵךְ אַחֵר וְהָאֵת מִתְנָה
34 מוֹעֲשֶׂת הִיא שְׂאִין לִישְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר זֶה אֵלֶּא:
35 טוֹבַת הַנֶּאֱמָה שֶׁהִיא בִּידוֹ מִתְחִילָה לַתֵּת לְכָל בֵּן
36 לֹוי שִׁירְצָתָה: אִין לֹא עָלִיו. אִין לֹ לָבֵן לֹוי רִאשׁוֹן
37 עַל יִשְׂרָאֵל זֶה: אֵלֶּא תְּרַעּוּמַת. שֶׁהִבְטִיחוּ
38 בְּתוֹחֶלֶת נִבְקָה: אֵלֶּא שִׁים כִּדְלָא גִּשְׁלוֹ. וְיֵשׁ
39 בְּדָרִים מִשּׁוּם חִסְרוֹן אֲמָנָה: **אִפִּילוּ שׁוּמַר חָסֵם**
40 **נְמִי לֹא הָיוּ.** וְאִפִּילוּ פִּשְׁעֵי בְּשִׁמְרֶתָן פְּסוּרִי: וְהָאֵת
41 בְּעִי לְקַבּוּלִי ב'ו'. וְדִלְמָא לֹא הָיוּ מִקְבֵּל וְאִישְׁמַעְיִן
42 דְּחוּזִי דִידֵיהּ הָיוּ: חֲבִי נְמִי. אוֹ מוֹשֶׁלֶם הַשּׁוּמְשָׁמִין
43 אוֹ קִבֵּל מִי שְׁפָרַע: בְּדִידִי הָיוּ עוֹבְדֵי. אוֹתוֹ
44 מַעֲשֶׂה דְשׁוּמְשָׁמִין עַל דִּי הָיוּ וְלֹא כֵן הָיוּ
45 שְׂאִילוֹ קִיבֻלְתִּים לַתֵּת הַשּׁוּמְשָׁמִין לֹא הִייתִי
46 חִזּוֹר בִּי כְּכֹל חֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא עַל כֵּן כָּאֵנוּ
47 לְדִין אֵלֶּא כִּי הָיוּ

אמרי

35 לְקַמְיָה דְרָבָא אֲמַר לִיהּ בִּין דְאָמַר לֹךְ שְׁקוּל וְזִנְךָ וְלֹא שְׁקָלִית לֹא מְבַעֲיָא שׁוּמַר שְׁכָר דִּלָּא הָיוּ אֵלֶּא אִפִּילוּ שׁוּמַר חָסֵם נְמִי לֹא הָיוּ
36 אֲמָרוּ לִיהּ רַבְּנָן לְרָבָא וְהָא בְּעִי לְקַבּוּלִי עָלִיהּ מִי שְׁפָרַע אֲמַר לָהּ חֲבִי נְמִי אֲמַר רב פפי אֲמַר לִי רַבִּינָא דְלִידִי אֲמַר לִי הֵחֵא מְרַבְּנָן
37 וְרב טְבוֹת שְׁמִיָּה וְאֲמָרוּ לָהּ רב שְׁמוּאֵל בר זוטרא שְׁמִיָּה דָּאי הוּוּ יְהִיב לִיהּ כָּל חֲלָלָא דְעִלְמָא לֹא הָיוּ קָא מְשַׁנִּי בְּדִבְרֵיהּ בְּדִידִי
38 הָיוּ עוֹבְדֵי הֵחֵא יוֹמָא אֲפִגְיָא דְמַעְלִי שְׁבַתָּה הָיוּ וְהָיוּ יְחִיבָנָא וְאֵתָא הֵחֵא גִבְרָא וְקָאִי אֲבָבָא אֲמַר לִי אִית לֹךְ שׁוּמְשָׁמִי לְבִזְנִי

אמרי

1 **מוֹדָה** רַבִּי יוֹחָנָן בְּמִתְנָה מוֹעֲשֶׂת. וְיִזְכָּר נְמִי הָיוּ כְּמוֹ מִתְנָה מוֹעֲשֶׂת: **וְחִזּוֹר** וְהִפְקִידוּ אֵצֶלָו.
2 ד'מ לְמַפְרָךְ אִי חֲבִי מֵאִי לְמִימָרָא אֵלֶּא דְכִלְאֻו חֲבִי פְּרִיךְ שְׁפִיר מְסִיפָא: **אֵלֶּא** אִפִּי
3 שׁוּמַר חָסֵם נְמִי לֹא הָיוּ. וְהָא דְאָמַר בְּפִרְק הָאוּמוּנִין (לְקַמּוּ דף פ) טוֹל שֶׁלֶךְ וְהָבָא מַעוֹת שׁוּמַר
4 חָסֵם הָיוּ מִשּׁוּם דְּמַעְיָקָא דָּהָא שׁוּמַר שְׁכָר וּבְשָׂאֵל טוֹל שֶׁלֶךְ לֹא לְסַלֵּק עֲצָמוּ לְגַמְרִי
5 מִשְׁמִידָה קָאֻמַר אֵלֶּא שְׁלֹא יִהְיֵה שׁוּמַר שְׁכָרָה
6 כָּל הָא בִּיתָא קָקֻךְ לֹא מְבַעֲיָא ב'ו'. וְהָא דְאָמַר
7 בְּפִרְק הַפֶּהָד (בִּיק דף מז: ויש) הַכְּנִיס בְּרִשׁוֹת בַּעַל
8 הַחֲצֵר חֲיִיב ר' אֲמַר עַד שִׁזְכֵּל עָלָיו בַּעַל הַחֲצֵר
9 שְׁמִידָה יִל דְּשַׁמְעִין אֲתָיָא כְּרִבִּי דְשְׁמוּאֵל הָתָם
10 פְּסִיק הִלְכָתָא כְּרִבִּי וְאֵעִיג' דְּרב הָתָם פְּסִיק
11 הִלְכָתָא בְּתַנָּא קָמָא קִימָא לָן כְּשִׁמוּאֵל בְּרִינִי
12 לְגַבִּי רב וְעוֹד דְאִפִּילוּ לְרַבְּנָן דְמוֹחֲבִי הָיוּ לִפִּי
13 שְׁאֻמַר לִיהּ כְּנוֹס שׁוֹרֵךְ דְּמִשְׁמַע וְאִשְׁמַרְנוּ אָבֶל
14 הָא בִּיתָא קָקֻךְ סַלֵּק עֲצָמוּ מִשְׁמִידָה לְגַמְרִי:
בבדי

מִשְׁבּוֹן דְנִקְיֻט לָמָּה לִיהּ לִיכְרוֹן דְבָרִים בְּעִלְמָא רב כְּתָנָא יְהִיב לִיהּ וְזוּי אֲפִיתָנָא לְסוֹף אִיִּיקָר
כִּיתָנָא אֲתָא לְקַמְיָה דְרב אֲמַר לִיהּ בְּמֵאֵי דְנִקְיֻטָת וְזוּי חָב לָהּ וְאִידָּהּ דְבָרִים גִּינְהוּ וְדָבָרִים
אִין בְּהֵן מִשּׁוּם מְחוּסְרֵי אֲמָנָה דְאִיתְמַר דְבָרִים רב אֲמַר אִין בְּהֵן מִשּׁוּם מְחוּסְרֵי אֲמָנָה וְרַבִּי
יוֹחָנָן אֲמַר יֵשׁ בְּהֵם מִשּׁוּם מְחוּסְרֵי אֲמָנָה מִיתִיבִי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַה תְּלַמּוּד
לוֹמַר הֵינן צֶדֶק וְהֵלֵא הֵינן כְּבָלָל אִיפְּתָה הָיוּ אֵלֶּא לוֹמַר לֹךְ שִׁיְהָא הֵן שֶׁלֶךְ צֶדֶק וְלֹא שֶׁלֶךְ צֶדֶק
אֲמַר אֲבִי הֵחֵא שְׁלָא יִדְבֵּר אֲחֵד בִּפְנֵי וְאֲחֵד בְּלִבּ מִיתִיבִי ר' שְׁמַעוֹן אוֹמַר אֵף עַל פִּי שְׂאֻמְרוֹ
טָלִית קוֹנָה דִּינֵר וְהָב וְאִין דִּינֵר וְהָב קוֹנָה טָלִית מִכָּל מְקוֹם כִּדְ הִלְכָה אָבֶל אֲמָרוּ מִי שְׁפָרַע
מֵאֲנָשִׁי דוֹר הַמְּבּוּבֵל וּמֵאֲנָשִׁי דוֹר הַפְּלִגָּה הוּא עֲתִיד לִפְרַע מִמִּי שְׂאִינוּ עוֹמַד בְּדִיבּוּרֵי תַנְאִי
הֵיא דְתַנְן מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֵּן מִתְּנֵיא שְׂאֻמַר לְבָנּוּ צֵא וּשְׁכּוֹר לָנוּ פּוֹעֲלִים הִלְךְ וּפִסֵּק לָהֶם
מַזוּנוֹת וּכְשָׁבָא אֲצֵל אֲבִיו אֲמַר לוֹ בְּנִי אִפִּילוּ אֲתָה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּסַעוּדַת שְׁלֹמָה בְּשַׁעֲתָא לֹא
יִצְאָת יָדִי חוֹבֶתָךְ עִמָּהֶם שְׁהֵן בְּנִי אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֵלֶּא עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה צֵא
וְאִמּוֹר לָהֶם עַל מִנַּת שְׂאִין לָכֶם עָלִי אֵלֶּא פַת וְקִטְנִית בְּלִכְדָּו וְאִי סִיד דְבָרִים יֵשׁ בְּהֵן מִשּׁוּם
מְחוּסְרֵי אֲמָנָה חֲיִיב אֲמַר לִיהּ זִל הֲדַר כִּדְ שְׂאִין הָתָם דְפּוֹעֲלִים גּוֹפִיָּהוּ לֹא סִמְכָא דַּעֲתִיּוּהּ
מֵאִי מַעֲמָא מִידַע יַדְעִי דַּעַל אֲבוּתָה סִמְךָ אִי חֲבִי אִפִּילוּ הַתְחִילוּ בְּמִלְאכָה נְמִי הַתְחִילוּ
בְּמִלְאכָה וְדֹאֵי סִמְכִי דַּעֲתִיּוּהּ אֲמָרוּ מִימַר אֲמַר קַמְיָה דְאֲבוּתָה וְנִיחָא לִיהּ וּמִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן
חֲבִי וְהָאֻמַר רַבָּה בר בר חֲנִנָּה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָאוֹמֵר לְחִבְדּוֹ מִתְנָה אִנִּי נוֹתֵן לֹךְ יָכוֹל לַחֲזוֹר
בּוֹ יָכוֹל פְּשִׁטָּא אֵלֶּא מוֹתֵר לַחֲזוֹר בּוֹ אֲמַר רב פפא וּמוֹדָה רַבִּי יוֹחָנָן בְּמִתְנָה מוֹעֲשֶׂת דְסִמְכָא
דַּעֲתִיּוּהּ חֲבִי נְמִי מְסַתְפָּרָא דְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן יִשְׂרָאֵל שְׂאֻמַר לָבֵן לֹוי כּוֹר
מַעֲשֵׂר יֵשׁ לֹךְ בִּידִי בֵּן לֹוי רִשְׁאִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא
לֹא מְצִי לְמִיְהָדֵר בִּיהּ מִשּׁוּם חֲבִי רִשְׁאִי אֵלֶּא אִי אֲמַרְתָּ מְצִי לְמִיְהָדֵר בִּיהּ אֲמָאִי רִשְׁאִי
אִישְׁתַּפַּח דְקָא אֲכִיל טְבָלִים הֵכָא בְּמֵאִי עַסְקִינָן בְּגוֹן שְׁנַטְלוּ מִמֶּנּוּ וְחִזּוֹר וְהִפְקִידוּ אֲצֵלָו אִי
חֲבִי אִימָא סִיפָא נִתְנָו לָבֵן לֹוי אַחֵר אִין לֹא עָלִיו אֵלֶּא תְּרַעּוּמַת וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ בְּגוֹן שְׁנַטְלוּ
מִמֶּנּוּ וְחִזּוֹר וְהִפְקִידוּ אֲצֵלָו אֲמָאִי אִין לֹא עָלִיו אֵלֶּא תְּרַעּוּמַת בִּין דְּמִשְׁכִּיָּה מְמוּנָא אִית לִיהּ
גִּבְיָה אֵלֶּא לֹא שְׁמַע מִיָּה בְּדִלָּא גִּטְלוֹ שְׁמַע מִיָּה הֵחֵא גִבְרָא דִּיהִיב וְזוּי אִשְׁוּמְשָׁמִי לְסוֹף
אִיִּיקָר שׁוּמְשָׁמִי הֲדָרוּ בְּהוּ וְאֲמָרוּ לִיהּ לִית לָן שׁוּמְשָׁמִי שְׁקוּל וְזִנְךָ לֹא שְׁקוּל וְזוּיָהּ אִיגְנוּב אֲתוּ

שְׁקוּל וְזִנְךָ וְלֹא שְׁקָלִית לֹא מְבַעֲיָא שׁוּמַר שְׁכָר דִּלָּא הָיוּ אֵלֶּא אִפִּילוּ שׁוּמַר חָסֵם נְמִי לֹא הָיוּ
אֲמָרוּ לִיהּ רַבְּנָן לְרָבָא וְהָא בְּעִי לְקַבּוּלִי עָלִיהּ מִי שְׁפָרַע אֲמַר לָהּ חֲבִי נְמִי אֲמַר רב פפי אֲמַר לִי רַבִּינָא דְלִידִי אֲמַר לִי הֵחֵא מְרַבְּנָן
וְרב טְבוֹת שְׁמִיָּה וְאֲמָרוּ לָהּ רב שְׁמוּאֵל בר זוטרא שְׁמִיָּה דָּאי הוּוּ יְהִיב לִיהּ כָּל חֲלָלָא דְעִלְמָא לֹא הָיוּ קָא מְשַׁנִּי בְּדִבְרֵיהּ בְּדִידִי
הָיוּ עוֹבְדֵי הֵחֵא יוֹמָא אֲפִגְיָא דְמַעְלִי שְׁבַתָּה הָיוּ וְהָיוּ יְחִיבָנָא וְאֵתָא הֵחֵא גִבְרָא וְקָאִי אֲבָבָא אֲמַר לִי אִית לֹךְ שׁוּמְשָׁמִי לְבִזְנִי

בבב

שיראה לתגר או לקרובו. וא"ת א"כ נתת דברך לשיעורים דפעמים שהם רחוקים ממנו ופעמים שהם קרובים וי"ל דלעולם יש שיעור אחד לפי מה שמצוי רוב פעמים שיכול להראות לתגר או לקרובו ואם הם קרובים או רחוקים בשביל כך לא יתנו לו שהות לא פחות ולא יותר:

שְׁתוּת מעות נמי שנינו. אפילו למאן דאמר שתות מעות נקרא יותר לילך אחר שתות מקח שהאונאה והטעות תלויה במקח אבל מעות אין אונאה וטעות תלויה בהם שאין צריכין שומא: **שְׁנִי** חמשא בשיתא בטול מקח הוי וא"ת מאן לן הא דלמא הא הוי נמי שתות מקח דהוי שתות מלכר ויש לומר דמסתמא אית לן למילך בחר שתות שוה המקח שהאונאה והטעות תלויה בו ועוד דכשתתאנה מוכר לא תמצא שתות מלכר דשוי שיתא בחמשא היינו שתות מלכר: **ש"מ** שתות מעות נמי שנינו. וא"ת אם כן מאי שתות למקח דקתני מתניתין וי"ל דמפרש היינו אונאה שתות שניהה במקח ותימה דלשתוק משתות למקח:

הַנֵּן הורה רבי טרפון בלוד. תימה מה דוסיף להקשות מסיפא ממה שהקשה כבר ברישא:

א"י

אָמְרִי לִיהִי לֹא אָמַר לִי לִיהוּ הַנֵּן זִוּי בְּפִקְדוֹן בְּגָד דְּהָא חֲשֵׁכָה לִי אָמְרִי לִיהִי הָא בֵּיתָא קִמְדָּא אוֹתְבִינְהוּ בְּבִיתָא וְאִיגֻב אֲתָא לְקַמְיָה דְּרָבָא אָמַר לִיהִי כָּל הָא בֵּיתָא קִמְדָּא לֹא מִיבְעִינָא שׁוֹמֵר שְׂכָר דְּלֹא הָוִי אֱלָא אֲפִילוּ שׁוֹמֵר הָנֵם נִמְי לֹא הָוִי אָמְרִי לִיהִי וְהָא אָמְרוּ [לִיהִי] רַבָּנִי לְרָבָא אִיבְעִי לִיהִי לְקַבּוּלִי עֲלֵיהִי מִי שְׁפָרַע וְאָמַר לִי לֹא הָוִי דְּכָרִים מַעֲוִלִים: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר כָּל שֶׁחֲכַסְפָּא בִּידּוֹ יָדוּ עַל הָעֲלִיזוֹנָה וְכוּ': תֵּנִינָא אָמַר ר"ש אִימְתִּי בְּזִמְנָא שֶׁחֲכַסְפָּא וְהַפִּירוֹת בֵּיד מוֹכֵר אֲבָל כֶּסֶף בֵּיד מוֹכֵר וּפִירוֹת בֵּיד לֹאֲקַח אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ מִפְּנֵי שְׂכַסְפָּא בִּידּוֹ בִּידּוֹ מוֹכֵר הוּא אֱלָא מִפְּנֵי שְׂדִימִי כֶּסֶף בִּידּוֹ פְּשִׁיטָא אָמַר רָבָא הֵכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה בְּגוֹן שְׁתוּתָהּ עֲלֵיהִי שֶׁל לֹאֲקַח מוֹשְׁכֶרֶת בֵּיד מוֹכֵר טַעְמָא מֵאִי תִּקְיָנוּ רַבָּנִי מִשִּׁיכָה גְזִירָה שְׁמָא

יאמר לו נשרפו חיפיו בעליה הכא ברשותיה דלוקח ניהו אי נפלה דליקה באונם איהו טרח ומייתי לה ההוא נכרא דיהיב וזוי אחמרא לסוף שמע דקא בעי למנסביה דבי פרק רופילא אמר ליה הב לי וזוי לא בעינא חמרא אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה בדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תיקנו משיכה בלוקחות: **מתנא** האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע שליש למקח ושמוחו תגרי לוד אמר להם כל היום מותר לחזור אמרו לו ניח לנו רבי טרפון במקומינו וחזרו לדברי חכמים: **גמ'** אתמר רב אמר שתות מקח שנינו ושמואל אמר שתות מעות נמי שנינו שוי שיתא בחמשא שוי שיתא בשבעה פולי עלמא לא פליגי דביתר מקח אזלינן ואונאה הויא כי פליגי שוי חמשא בשיתא ושוי שבעה בשיתא לשמואל דאמר בתר מעות אזלינן אידי ואידי אונאה הוי לרב דאמר בתר מקח אזלינן שוי חמשא בשיתא ביטול מקח הויא שוי שבעה בשיתא מחילה הויא ושמואל אמר כי אמרינן מחילה וביטול מקח היכא דליכא שתות משני צדדים אבל היכא דאיכא שתות מצד אחד אונאה הויא תנן האונאה ד' כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח מאי לאו דובין שוי עשרים בעשרין וארבעה ושמע מיהא שתות מעות נמי שנינו לא דובין שוי עשרים וארבעה בעשרים מי נתאנה מוכר אימא סיפא עד מתי מותר להחזיר בבדי שיראה לתגר או לקרובו ואמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דובין שוי עשרים וארבעה בעשרין ותמניא תנן הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה בעשרין וארבעה לאו דובין שוי שיתסרי בעשרים וארבעה וש"מ שליש מעות נמי שנינו לא דובין שוי עשרים וארבעה בשיתסר מי נתאנה מוכר אימא סיפא אמר להם כל היום מותר לחזור וא"ר נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דובין שוי כ"ד בתלתין ותרין תניא בנותיה דשמואל מי שהוטל עליו ידו על העליזונה פיצד מוכר לו שוה ה' בו' מי נתאנה לוקח יד לוקח על העליזונה רצה אומר תן לי מעותי או תן לי מה שאניתיני מוכר לו שוה

אָמְרִי לִיהִי וְהָא אָמְרוּ לִיהִי רַבָּנִי רבינא אמר להא מילתא אמרתי לו להזהא מרבנן היכי אמרת דלאו חזרת מקח וממכר הוא וקא אמרו ליה רבנן לרבא איבעי ליה לקבל מי שפרע: **אימתי** יש חזרה בדבר: **בזמן** שהכסף ופירות ביד המוכר. דכיל מוכר לחזור בו דאוקמינהו רבנן ברשותיה לחזרה כי היכי דלישרך ולצילי: **ספני שכספא בידו**. משמע שהלוקח קיבל כבר כסף: **פשיטא**. דרי משיכה יש ואפילו רבנן מודה מושכרת ביד מוכר. והיו הפירות מוחזין ביד הלוקח ולא שתתנה לו ויצירו בנותיה המעות דבינן דקובל השכר נקנה המקום למוכר כל ימי השכירות ויצירו של מוכר הוא אלא ר' שמעון אית ליה מעות קונות דבר תורה כדאמרינן (לעיל דף מזו) ומשיכה תתקנת דרבנן היא וקא לא איצטרך תתקנת דטעמא מאי תקון רבנן כו': **א"נ ששא תפול בו**. לא גרס ליה אלא לישנא אחרתא הוא וקא היא: **פרקי**. שם השר: **רופילא**. משנה למלך: **בדרך** שתתנה משיכה. לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח: **כך תיקנו משיכה**. לחזור בזן הלוקחות: **מתנא** האונאה ארבעה כסף. מעות כסף שהם שש בדינר: **מעשרים וארבעה כסף לסלע**. אם יהיה הלוקח בדמי הסלע שהוא כ"ד מעות דהשתא קאמרינן אונאה שתות למקח חייב להשיב לו כל אונאתו ארבעה כסף: **עד מתי** מותר להחזיר. מי שנתאנה וקא דנקט לשון מותר לאשמעינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקח או שיתן לו אונאתו: **עד כדי שיראה** המקח לתגר או לאחר מקרוביו. ואם שהא יותר מחל על אונאתו: **ושחזר תגרי לוד**. שהיו בקיאין בסחורה ומוכרין ביד: **גמ'** שתות מקח שנינו. דקא קתני מתני' שתות למקח שאם האונאה שתות לשווי של מקח הויא אונאה אבל אם פחות או יותר היא אף על פי ששנה שתות אצל מעות שנתן זה אין זה קרי שתות להיותו בדין אונאה וזהו דין אונאה שתות להיות המקח קיים ואין אחד: **יכול לחזור** אלא מחזיר אונאה אבל אם פחות משתות מחילה היא ואין מחזיר לו כלום ואם יותר על שתות שניקח חזרין אפי' רצה להחזיר לו האונאה הרשות ביד שניהם לחזור הכי מוקמינן לה לקמן (דף נג) ושמואל אמר שתות מעות נמי שנינו. מתני' דקתני שתות למקח לאו אשווי בין מקח דקא קאי אלא כל התנאי קרי מקח בין מעות שניתנו בו בין דמי החפץ וכל צד שאתה מוצא שם שתות אונאה בין לצד מעות בין לצד שווי של חפץ יש שם אונאה ואין כאן לא מחילה ולא ביטול מקח והשתא מפרש פלוגתיהו: שוי שיתא בחמשא: ונתאנה מוכר או שוי שיתא בשבעה ונתאנה לוקח: **פולי**. עלמא בין לרב בין לשמואל אונאה הוא דהא שתות היא לצד מקח ושמואל שתות מעות נמי קאמר וכל שכן שתות מקח: כי **פליגי** שוי חמשא בשיתא. ונתאנה לוקח בזו שהוא חומש למקח ויותר משתות הוא זה אבל אצל מעות שנתן שתות הוא אי נמי שוי שבעה בשיתא ונתאנה

מוכר בזו לגבי מקח אין כאן שתות אלא שביעית ופחות משתות היא ולגבי מעות הוי שתות: **אידי ואידי**. בין שוי שבעה בשיתא בין שוי חמשא בשיתא: **משני**. צדדין. באתר משני צדדין: **מאי** לאו דובין שוי עשרים בעשרים וארבע. ונתאנה לוקח דהוה ליה חומש לגבי מקח ארבעה הוי חומש של עשרים וקרי ליה אונאה ולא קרי ליה ביטול מקח: **לא דובין** שוי עשרים וארבע בעשרים. דהוה ליה שתות למקח: ופרקינן ומי נתאנה מוכר בתמיה: **לא** שנו. בדבדי שיראה ותו לא אלא לוקח: **אבל אם נתאנה מוכר לעולם מוכר חוזר**. ולקמן מ' טעמא: **אלא דובין בו**. דהוה ליה שתות למקח ונתאנה לוקח: **תניא** בנותיה דשמואל. דבין שתות מקח בין שתות מעות: **מי** שהוטל עליו מי שנתאנה: **שוה**

והמוכר יכול לחזור בו, כך תיקנו משיכה בלקוחות, והלוקח גם כן
יכול לחזור בו. דהיינו שרב חסדא פסק בחכמים ששניהם יכולים
לחזור מהמקח:

משנה

נאמר בתורה (ויקרא כד יד), 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו', ודרשו חכמים בספרא (בהר
פ"ג) שפסוק זה עוסק באונאת ממון, שלא יאנו המוכר והלוקח זה
את זה. משנתנו מבארת מה הוא שיעור האונאה.
שיעור האונאה הוא ארבעה מעות כסף, מתוך עשרים וארבעה כסף
לפלע, כלומר, אם שווי האמיתי של הדבר הנקנה הוא סלע,
דהיינו עשרים וארבע מעות כסף, שיעור האונאה הוא ארבע
מעות, שזהו שתיים למקח – שישית משווי של הדבר הנקנה,
ובהפרש, יש דין אונאה, אך בפחות משות מוחל המתאנה
וביותר משות המקח בטל.
המשנה מבארת מהו שיעור הזמן שבו אפשר לטעון טענת אונאה:
עד מתי מותר ללוקח שנתאנה להחזיר את המקח למוכר, או
לתבוע מהמוכר שישב לו את דמי האונאה ויתקיים המקח, עד
שיעבור שיעור זמן כדי שיראה את החפץ שקנה לתגר (סוחר) או
לקרובו הבקי בשומת חפץ זה ויאמרו לו אם התאנה, אבל אם לא
תבעו עד אחרי שיעור זמן זה אינו יכול לתבוע, שכיון ששהה
מלברר הדין מחל על אונאתו.
המשנה מביאה מי שחולק ואומר שיעור אחר באונאה: הורה רבי
מרשין בלוד, ששיעור האונאה הוא שמונה מעות כסף מעשרים
וארבע כסף לפלע, שזהו שליש למקח, ושמונה תגר (סוחר) לוד
כששמעו את דבריו, כיון שהיו בקיאים במסחר ומוכרים ביוקר,
ושמחו שיוכלו להונות את הלקוחות ביותר משנות, עד מעט
פחות משלש.
אמר להם רבי טרפון, גם בשיעור זמן החזרה אני חלוק על דברי
חכמים, שלדעתי כל היום של המכירה מותר ללוקח להחזיר, ולא
רק עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. אמרו לו תגרי לוד, אם כן יצית
לנו רבי מרשין במקומינו, כלומר, עדיף לנו לנהוג כפי שנהגנו עד
עתה, וחזרו לנהוג כך כדי חכמים בשני הדברים, ששיעור האונאה
הוא שותות, ושאר שיעור זמן 'שיראה לתגר' שוב אין המתאנה
יכול להחזיר את המקח:

גמרא

הגמרא מבארת כיצד משערים את שיעור 'שותות' האמור במשנה:
אתמר, רב אמר, 'שותות מקח' דווקא שנינו במשנה, כלומר שיעור
אונאה הוא דווקא בשיטת משווי המקח לפי האמת, ושמואל
אמר, לשון 'מקח' שנקטה המשנה הוא על כל עסק המקח, ו'שותות
מעו' נמי שנינו – יש דין אונאה גם אם התאנה בשיעור שישית
מהמעו ששילם הלוקח לקונה, ולא בשווי המקח עצמו.
מבארת הגמרא את אופני מחלוקתם: שניו שיתא, בהמשא – אם
מכר חפץ הווה שש, בחמש, והתאנה המוכר, או שמכר חפץ דשון
שיתא, בשבעה, והתאנה הלוקח, כיון שבשני אופנים אלו יש
אונאה בשיעור שישית משווי האמיתי של החפץ, כולי עלמא לא
פליגי – אין חולקים בדבר, והכל מודים דבית דין אולנין –
שמשערים את האונאה כלפי שווי המקח, וכיון שהאונאה היא
שותות, אונאה הויה.
כי פליגי – ומחלוקתם היא במכר חפץ השווי המשא, בשיתא, וכן
במכר שניו שבעה, בשיתא, שבאופנים אלו האונאה היא שישית
מהמעו ששילם הלוקח, לשמואל דאמר שגם בית דין מעו' אולנין –
אנו הולכים גם אחרי שיעור שותות במעות, אידי ואידי אונאה הוי
– בשני האופנים יש לפסוק דין 'אונאה', שהרי בשניהם שילם
הלוקח ששה, ואם החפץ היה שוה חמש, הרי ששילם זה מיותר,
ואם החפץ היה שוה שבעה הרי החסיר זה אחד, ובשני האופנים

אמר ליה לא – אמרתי לו שאין לי שומשמן, אמר לי, להיוו הקד
ווי בפסדון נקד דהא חשקה לי – תשמור לי על מעותי כיון
שמחשיך היום והשבת נכנסת, אמר ליה הא ביתא קמך – אמרתי
לו 'הרי ביתי לפניך', ולא קיבלתי עלי שמירה במפורש. אותבינהו
בביתא ואינגוב – הניח אותו אדם את המעות בביתו ולבסוף נגנבו
המעות. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה רבא כל שאמר לחבירו הא
ביתא קמך, וחבירו הניח בבית ללא קבלת שמירה במפורש על ידי
בעל הבית, לא מיבעיא שומר שכן דלא הוי – לא רק שאינו שומר
שכר, ואם קיבל שכר על השמירה, אלא אפילו שומר הנם נמי לא
הוי, ופטור אפילו אם פשע בשמירתו, משום שלא קיבל על עצמו
שמירה.
רב פפי מביא את המשך דברי רבינא: ולאחר שסיפר לי אותו חכם
שכן היה המעשה, אמר ליה – הקשתי לו, כיצד אתה אומר
שהמעשה היה בענין שמירה על סתם מעות, ולא בענין שמירה על
מעות שניתנו עבור מכירת השומשמן, והא אמרו [לית] רבנן
לרבא, איבעי ליה לקבולי עליה מי שפרע, ומשאלתם משמע
שהמעשה היה בענין מעות שניתנו עבור מקח, ואמר לי אותו
החכם, לא הוי דברים מעולם – לא היה כדבר הזה מעולם ששאלו
את רבא לענין מי שפרע, אלא המעשה היה כמו שסיפרתי, בענין
קבלת שמירה על סתם מעות ולא בענין מכירת השומשמן.
שנינו במשנה: רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו עד על העליונה
ובו: תנא קמא סבר שגם המוכר וגם הלוקח יכולים לחזור מהמקח
קודם המשיכה אף שהיה מתן מעות, ואילו רבי שמעון חולק וסובר
שרק המוכר יכול לחזור בו משום שהמעו' בידו, אבל הלוקח
שאינו בידו כלום אינו יכול לחזור בו. מביאה הגמרא אופן נוסף
שאמר רבי שמעון שאינו יכול לחזור בו: תנא, אמר רבי שמעון
אימתי יש דין חזרה במי שנתן מעות על המקח ולא עשה משיכה,
בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר, אבל אם הכסף ביד מוכר והפירות
ביד לוקח, אינו יכול לחזור בו, מפני ששילם בידו. מבינה הגמרא
בפשוטו שהכוונה היא שהכסף בידו של הלוקח. תמזה הגמרא:
איך אפשר לומר שהכסף הוא בידו של הלוקח, והרי שילם הלוקח
את הכסף וביד מוכר הוא. אמר, ביאור הברייתא הוא, שהמוכר
אינו יכול לחזור בו, מפני שדמי כסף בידו – דהיינו הפירות (שהם
תמורת הכסף) נמצאים ביד הלוקח. שואלת הגמרא: אם מדובר
שהלוקח כבר קיבל את הפירות לידו, אם כן פשיטא שאינו יכול
לחזור בו, שהרי עשה משיכה וזכה בהם.
מבארת הגמרא: אמר רבא, הקא במאי עסקינן, רבי שמעון מדבר
בברייתא בגין שהיתה עליה של לוקח מושפעת ביד מוכר, דהיינו
שהיה ללוקח בית עם עלייה, והמוכר שכר את עלייתו של הלוקח,
והניח שם את פירותיו, ולאחר מכן מכר את הפירות האלו לאותו
בעל העלייה. ובאופן זה אף שהיה רק נתינת מעות, ולא היה קנין
בפירות עצמם, לא שייכת תקנת חכמים שאמרו שמעות לא יקנו,
משום שמשערא מאי תקינן רבנן משיכה, גזירה שפא לאחר נתינת
המעו' אמר לי המוכר ללוקח נשפרו חישוד בעליה, כלומר שאם
תיפול שריפה באונס לא יטרח המוכר להציל את ממנונו של הלוקח
מכיון שכבר זכה בו הלוקח על ידי נתינת המעות, אבל הקא –
באופן שעליית הלוקח מושכרת למוכר, ברייתא דלוקח ניהו –
אם כן הפירות נמצאים בביתו של הלוקח, ואי נפלה דליקה באונס
אין לחשוש להפסדו של הלוקח, שהרי איהו מרת ומייתי לה –
שכיון שהלוקח דר בבית שתחת העלייה, הרי הלוקח מצוי אצל
ביתו, והוא בעצמו יציל את פירותיו, ובאופן זה לא תיקנו חכמים
שהמוכר יכול לחזור בו אלא המעות קונות.
מביאה הגמרא מעשה שפסקו בחכמים שגם הלוקח יכול לחזור בו
מן המקח: הווא גברא דיהיב ווי אחמרא – שנתן מעות על היין ולא
משך, לסוף שמע דקא בעי למנסבית דבי פרך רופילא – לאחר זמן
שמע שאנשי הבית של המשנה למלך ששמו פרך, מעונינים
לקחת לעצמם את היין הזה. אמר ליה הקונה למוכר, ה' לי ווי לא
בעינא חמרא – תן לי את המעות ואיני רוצה את היין. אתא לקמיה
דרב חסדא, אמר ליה רב חסדא, בדרך שתיקנו משיכה במוכרין

מעשרים וארבע כסף לסלע, שליש למקח, ושמוחו תגרי לוד, אמר
להם כל היום מותר לחזור אמרו לו ניח לנו רבי טרפון במקומינו,
וחזרו לנהוג כדברי חכמים, ששיעור האונאה הוא שתות, אך אין
המתאנה חוזר אלא בכדי שיראה לתגר או לקרובו. מבררת
הגמרא מדוע בתחילה שמחו תגרי לוד, ומזה היתה סיבת חזרתם:
סברו בני הישיבה שרצו לפשוט את הספק מדברי
המשנה, שאונאה בשיעור פחות משליש לשיטת רבי מרפון, בפחות
משותות לרפון דמי, וזו מחילה, ואי אפרת בשלמא – יובן הדבר אם
תאמר שבפחות משותות לרפון חלה המחילה רק אחרי זמן כדרי
שיראה לתגר או לקרובו, אך קודם לכן הוא יכול לתבוע את
אונאתו, ואם כן לרבי מרפון גם כן יכול המתאנה בפחות משליש
לתבוע את אונאתו כל היום, שזהו שיעור זמן החזרה לשיטתו,
משום הדין תגרי לוד לנהוג כשיטת חכמים, שבתחילה שמחו
כשהורה רבי טרפון שאונאה פחות משליש היא מחילה, שהרי
באונאת שתות או יותר לחכמים יכול המתאנה לבטל את המקח,
ולרבי טרפון אם האונאה פחותה משליש אינו יכול לבטל את
המקח אלא רק לתבוע את אונאתו, וגם זה רק בזמן הקצוב
ושסברו עתה התגרים שזהו בכדי שיראה לתגר, וסברו שיוכלו
להונות את הלקוחות עד שיעור שליש, וכשתידע האונאה לא
יוכלו הלקוחות לבטל את המקח. אמנם כששמעו מרבי טרפון
שמחילת האונאה בפחות משליש חלה רק כשעבר כל היום, ראו
שיש להם בכך הפסד גדול יותר, שבאונאת שתות או פחות
משותות, לדעת חכמים אחרי שעבר זמן 'שיראה לתגר' אינו יכול
לתבוע את אונאתו, ואילו לרבי טרפון הוא יכול לתבוע כל היום,
ולכן חזרו לדעת חכמים.

ממשיכה הגמרא בראייתה: אלא אי אפרת – אבל אם תאמר
שבפחות משותות לרפון, לאפרת הויא מחילה, ואף קודם שיעבור
זמן 'שיראה לתגר' אינו יכול לתבוע את המעוה,

השנה שש, בקמח, מי נתאנה במכירה זו, המוכר, ולכן יד המוכר
על העליונה, ובידו להחליט כרצונו, אם רצה לבטל את המקח, הרי
הוא אומר לו – ללוקח, תן לי מקחי וטול את מעותיך, או אם רצה
בקיום המקח, אומר ללוקח תן לי מה שאניתי, והמקח ישאר
קיים. והאופן הראשון שבברייתא, שמכר לו חפץ השוה חמש
בשש, וזה האופן שנחלקו בו רב ושמואל, ומבואר בברייתא כדברי
שמואל שאף שמצד המקח התאנה ביותר משותות, כיון שמצד
המעוה התאנה בשותות, יש בו דין אונאה.

התבאר לעיל (מט): שאונאה בפחות משותות היא מחילה, הגמרא
דנה עתה מתי חלה המחילה. מסתפקת הגמרא: איכא לאהו, מקח
שיש בו אונאה פחות משותות, לדעת רפון הסוברים בשיעור זה
האונאה נמחלת, האם לאפרת – מיד בעת המכירה הויא מחילה,
ואינו יכול לחזור בו, או שחלה המחילה רק אחרי שיעור כדרי
שיראה לתגר או לקרובו, אבל קודם לכן הוא יכול לתבוע את
האונאה, אף שהיא פחות משותות.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: ואם תמצי לומר – ואם
תרצה להוכיח שבדאי המחילה חלה מיד, שאם נאמר שהיא חלה
רק אם שהה כדרי שיראה לתגר או לקרובו, אם כן מאי איכא – מה
ההבדל שיש בין אונאה בשיעור שתות, לפחות משותות, והרי
בשתיהן הוא יכול לתבוע את אונאתו רק עד 'שיראה לתגר' ולא
לאחר מכן, אין זו הוכחה, כיון שאף אם נאמר שבשתיהן יש שיעור
זמן שיראה לתגר, עדיין איכא חילוק ביניהן. ואילו בשותות, לפני
הזמן 'שיראה לתגר' ידו של המתאנה על העליונה, אם רצה חזור
מן המקח, ואם רצה, קנה את המקח ויחזיר לו המאנה את סכום
האונאה, ואילו בפחות משותות אי אפשר לבטל את המקח, אלא
בעל כרחו קנה, ואם תבעו בתוך הזמן שיראה לתגר, מחזיר לו
המאנה את דמי האונאה. מאי – מה ההכרעה בספק זה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו: תא שמע, שנינו
במשנה (מט): הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד א

טומאה, מכל מקום סלע שנפסלה, והתקנה שיהא שוקל בה
משקלות, ממאה – מקבלת טומאה, כיון שעשאה כלי. דין נוסף:
עד כמה תפחת המטבע ויהא רשאי לקיימה כדי למוכרה כשויה
בחסרונה, לסלע, עד שתפחת בשני דינרים, והיינו בשיעור חציה,
אבל פחות מכן – אם מחמת החסרון שזה פחות משני דינרים,
יקוץ – יתחבנה לשנים, מחשש שירמו בה וישתמשו בה כשקל,
שהוא שני דינרים.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין סלע שנפחת, אך שזה יותר מחציו.
מבררת הגמרא: יתר על כן מאי – מה הדין אם אחרי הפחת שזה
המטבע יותר משני דינרים, אפר רב הויא כשם שפחות מכן – משני
דינרים, יקוץ, מחשש שישתמשו בו כשקל, כך יתר על כן – על שני
דינרים, יקוץ, מחשש שישתמשו בו כסלע. רבי אמי אפר, רק
בפחות מכן יקוץ, כיון שאפשר לטעות בו ולסבור שזהו שקל, אבל
יתר על כן, יקיים וימכרנו כשויו בחסרונה, כיון שניכר שנפחת
מסלע.

הגמרא מקשה מהברייתא על דעת רב הונא: מיתבי,

מבואר שהשיעור הוא 'עד שקל' ו'עד רובע', ואם פחתו אפילו
בפרוטה נוספת, אסור לקיימם.

מבאר הגמרא: אפר אפי, דין זה נאמר לגבי מחלוקת התנאים
שברישא מהו שיעור האונאה במטבע, והכי קאמר, אם פחתה
הסלע יותר מכדי שיעור אונאה שנקטו התנאים, בשיעור איסור,
אסור למוכרה כאילו היא שלמה.

מקשה הגמרא: אפר ליה רבא לאביי, אי הדין, מדוע יש צורך
שתפחת המטבע בשיעור איסור, והרי אפילו אם פחתה במשהו
משיעור אונאה שאמרו התנאים נמי – גם כן אסור למוכרה כאילו
היא שלמה, שהרי יש בה אונאה.

רבא מבאר את סיום הברייתא באופן אחר: אלא אפר רבא, כך
היא כוונת התנא, אם פחתה הסלע בשיעור איסור לכל דינר
שבסלע, והיינו שנפחתה בארבעה איסורים, אסור להוציאה,
וקתמא – והברייתא שנשנתה בסתם בלא שם התנא, כרבי מאיר
היא הסובר שזהו שיעור האונאה, כמבואר בברייתא ובמשנתנו.

הגמרא מביאה משנה שגם בה נכתב הדין של קיום מטבע
שנפסלה: תנן התם (כלים פ"ב מ"ז), אף שסתם מטבע אינו מקבל

מכיוון שישנו הציווי להעלות בקודש וללכת מחיל אל חיל, בוודאי שישנה גם הנתינת כוח הדרושה לזה.

משיחת ליל כ"ף מרחשוון ה'תשד"מ

בבא מציעא. הזהב - פרק רביעי דף נ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) ריא תוספות רש"י

שְׁשׁ בְּחִמְשׁ. שְׁתּוֹת מִקֵּחַ שׁוֹה חֲמֵשׁ שָׁתוֹת מִשְׁתּוֹת; לֹאֲלֹתֵי הָיָא מְחִילָה. אִפְרִי
 יַחֲזוֹר לֹאֲלֹתֵי; וְאֵם תִּמְצָא לֹמֶר כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה לְתַנּוּ אוֹ לְקָרוֹבוֹ מֵאִי אִיבָא כּוּי. וְאֵם בִּאתָ
 לֹמֶר יְדוּאִי פִּשְׁטָא דְלֹאֲלֹתֵי הָיָא מְחִילָה דְאִי כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה מֵאִי אִיבָא בִין שְׁתּוֹת כּוּי;
 דְּאִיבָא דְאִילוֹ שְׁתּוֹת. קָנְתִּי מִתְנִי מִי שְׁהוּל עָלְיוֹ יְדוֹ עַל הָעֲלִילוּנָה רָצָה חֲזוֹר בּוֹ; וְאִילוֹ
 פְּחוֹת מְשִׁתּוֹת. אִם חֲזוֹר בְּתוֹךְ כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה לְתַנּוּ
 אוֹ לְקָרוֹבוֹ מִשְׁתּוֹת אוֹ מִמְחִיר לוֹ אֲנוּגָה; חֲזוֹר יְדוּבִי 1
 חֲכָמִים. גְּבִי תַנּוּר בְּבִיבִי; סְבִירִי. וְכִנּוּ לְרִבִּי 2
 מִדְּרָשָׁא דְבָעוּ לְמִפְשַׁט מִינָהּ בְּעִינִי; פְּחוֹת 3
 מְשִׁלֵּשׁ לְרִבִּי טְרַפּוֹן. לֹאֵן אֲנוּגָה הִיא אֱלָא 4
 כְּפָחוֹת מִשְׁתּוֹת לְרַבָּנָן; אִי אִמְרֵת בְּשִׁלְמָא. 5
 מְחִילָה דְרַבָּנָן כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה הוּא בִּי אִמֵּר לְהוֹרִי 6
 טְרַפּוֹן מְחִילָה דִּידִיכִי בִּלְ הִיוּם דְּהִינֵי מִפְרוּסָה 7
 וְגַד שְׁלִישׁ; מִשּׁוּם כִּי. חֲזוֹר. מַעֲיָקָא שְׁמֻחַ 8
 דְּשְׁתּוֹת וְתַר עַל שְׁתּוֹת עַד שְׁלִישׁ לְרַבָּנָן הָיָא 9
 חֲזוֹרָה בְּתוֹךְ כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה וְאֵם רָצָה לְחֲזוֹר מִן 10
 תַּקְלָח חֲזוֹר וְחִשִּׁיב לִיה אִידוּ מְחִילָה וְקָנָה 11
 וּמְחִיר אֲנוּגָה וְכִי אִמֵּר לְהוֹרִי בִּלְ הִיוּם מְפָסִיד לְהוֹ 12
 טוּבָא דְּפָחוֹת מִשְׁתּוֹת אוֹ שְׁתּוֹת לְרַבָּנָן כְּבִדִּי 13
 שִׁנְיָאָה מְשׁוּל לִיה אִידוּ בִּלְ הִיוּם וְעִרְכִּין לְחֲזוֹר 14
 אֲנוּגָה וְאִי מִשּׁוּם דְּלְרַבָּנָן הָיָא שְׁתּוֹת וְתַר עַל 15
 שְׁתּוֹת חֲזוֹרָה וְלִידִיכָה קָנָה וּמְחִיר אֲנוּגָה נִזְחַ 16
 לְתַם שְׁתּוֹת חֲזוֹרָה בְּתוֹךְ כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה וְאֵם לֹא כָא 17
 כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה הָיָא מְחִילָה מִקָּנָה וּמְחִיר אֲנוּגָה 18
 וְהָיָה לוֹ שְׁתּוֹת כָּל הִיוּם; 19
 וְלִרְבִּי 20
 אִמְרֵת פְּחוֹת מִשְׁתּוֹת לְ 21
 חֲזוֹרָה בְּתוֹךְ כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה וְאֵם לֹא כָא 22
 כְּבִדִּי שִׁנְיָאָה הָיָא מְחִילָה מִקָּנָה וּמְחִיר אֲנוּגָה 23
 וְהָיָה לוֹ שְׁתּוֹת כָּל הִיוּם; 24

זָה מוֹכֵר יָד מוֹכֵר עַל
 לִי מִקְחִי אִם תֵּן לִי מֶה
 מִשְׁתּוֹת לְרִבְּנִי לְאַלְתֵּר
 הַלְתֵּנִי אוֹ לְקָרוֹבוֹ וְאִם
 לְתֵנִי אוֹ לְקָרוֹבוֹ מֵאִי
 תוֹת אִיכָּא דְאִילוֹ שְׁתּוֹת
 יֵצֵא קוֹנֵה וּמַחְזִיר אוֹנָאָה
 מִמַּחְזִיר אוֹנָאָה מֵאִי תָא
 בְּרוּתָּה פְּחוֹת מִשְׁלִישׁ לִר'

אמרת בשלמא פחות משתות לרבנן בכדי שיראה כו. מעיקרא שמוהו בר' טרפון משום דשתות לרבנן ידו על העליונה ויתר משתות נמי יכול לחזור בו בכדי שיראה ולר' טרפון כל פחות משליש קנה בעיב ותגרי לוד לא יהי חפצים שיתבטל הקנקן וכי' א' בטול מקח לרבנן לעולם חוזר דניחא להו טפי בר' טרפון דלאחר כדי שיראה הוי לדידיה מחילה ובי אמר להו כל היום חזרו דניחא להו בדרבנן דאמרי פחות משתות ושתות ויתר על שותות הוי מחילה לאחר כדי שיראה ולר' טרפון עד לאחר כל היום ואי משום דרבנן הוי שותות ויתר על שותות חזרה בכדי שיראה ולרבי טרפון קנה בעיב' חזר להם שתהא חזרה בכדי שיראה ואם לא בא תוך כדי שיראה תהא מחילה ממה שקנה בעיב' ויחזיר לו אונאה כל היום ויחזיר א' בטול מקח לרבנן לעולם חוזר לא שיראה אלא משום פחות משתות ושותות אע"ג דביתר משתות ניחא להו בר' טרפון דקנה בעיב' ולאחר כל היום הויא מחילה ולרבנן לעולם חוזר מ"מ ברווחא דפחות משתות ושותות ניחא להו טפי דבטול מקח לא שכיחא כולי' האי ואפי' שכיחא יתר מרדיוסא בשותות ופחות משתות שותות מחילה לאחר כדי שיראה ולר' טרפון עד לאחר כל היום ממה שמפסידין ביתר משתות דריח' מעט הוא בין קנה ומחזיר אונאה לחזרה וקא דלאחר כל היום הוי לר' טרפון מחילה ולרבנן לעולם חוזר ליכא נפקותא נמי כל כך דרוב פעמים מי שחוזר חוזר בו ביום ומי שאינו חוזר בכל היום אינו חוזר לעולם אלא אי אמרת דלאחר מחילה אמאי חזרו הדי' בר' שיראה ניחא ליה חזר בשליש וקנה ורבנן עד לאחר כדי שיראה וקא דניחא לאחר מי סברת כו' לא משתות ועד שלישי פירוש ושתות בכלל בשותות עצמה לרבנן דמי לחזרה פליג' במאי שמחו מעיקרא תפשוט מדשמחו דרבנן לעולם חזרו ולרבי שמחו היום חזרו ושתות הויא מחילה בכדי שיראה לרבנן ולר' טרפון לאחר כל היום גם ביתר ונת ואע"ג דרבנן לעולם חזרו ולר' טרפון כל היום וחו לא ליכא נפקותא בין חזרה וכל שות ויתר משתות לעולם חזרה לאחר שיראה ואדרבה לרבנן ניחא ולר' טפי דאמרי ביתר שות ולר' טרפון דלעיל כי אמר דבטול מקח לרבנן אונאה לר' טרפון כמו לרבנן דבאמר עד השתא אלא וקא מחילה לאלתר ולכן שמחו ולרבנן בכדי שיראה וגם ידו על העליונה וזה הוי ניחא כל היום חזרו דריח' של יתר משתות דהויא מחילה בכדי שיראה ולר' טרפון אחר כל היום ילפי' שישת' זו נראה דגרס דאיבעיא להו דקאי אמסקנא דאוקימנא משתות עד שלישי לר' חזרו או בכדי שיראה תיש' חזרו אי אמרת בשלמא בטול מקח בכדי שיראה לכדי חזרו ועושים יותר משתות דהויא מחילה לרבנן לאחר כדי שיראה כדפרש' בשמוהו משום שותות וכן וגם יותר משתות מחילה לאחר כל היום ולרבנן לעולם חזרו ורש"י פ' דכי אמר בטול מקח ודחוק דלעיל כי אמר דבטול מקח לרבנן אונאה חזר חזר ניחא ליה חזרו ולכן נראה שותות שגויא דחיקא היא אלא שותות ויתר משתות בשותות לרבנן ולר' טרפון מעיקרא חזרו וכי אמר כל היום חזרו משום שותות עצמה דלר' טרפון כל היום ולרבנן בכדי שיראה ולר' טרפון כל היום חזרו לא בטול מקח לא שכיחא ואפי' שכיח אין נפקותא בין חזרה וכל שות לר' טרפון כמו לרבנן וכי אמר שמוהו בשותות עצמה חזרו מסבכרתו וסובר דשתות לר' ברתו בראשונה דשתות לר' טרפון כמו לרבנן ויזהי לו לגמרא לפרש מי סברת שותות לר' שותות שותות עד שלישי כל שותות עצמה בשותות לרבנן אכל שותות הויא מחילה לאחר דא הוא דאין לו אונאה אלא דוקא במקום בטול מקח לר' וכל בשותות א"ה במאי שמחו ויתר משתות מחילה לאחר כדי שיראה ולרבנן שותות בכדי שיראה ויתר משתות לעולם יא ולא שכיח ויתר משתות דרבנן לעולם חזרו ולר' טרפון כל היום וחו לא אין נפקותא מדר' טרפון דאמר עד ידו על העליונה דאי בטול מקח בכדי שיראה במאי' שמחו הלא ביתר שותות עצמה שהוא דבר מצומצם אין ריוח כל כך במה שהוא לאחר לר' טרפון מצומצם הוא מריוח דיתר על שותות דשנינים חזורים לרבנן איבעיא להו בטול מקח לרבנן וסבר נמי דשותות משתות לרבנן ופחות משליש לר' טרפון בכדי שיראה ולא וקא וקא אונאה אתי שפיר שמחו וחזרו בין אי בטול מקח לרבנן לעולם חזרו בין בכדי שיראה לרבנן כו' ושותות בכלל דלפי' זה לא פירשנו המשנה אלא את"ל בטול מקח בכדי שיראה למקח בטול מקח בכדי שיראה לכדי חזרו ומעיקרא שמוהו דשותות ויתר משתות עד שלישי שיש לא היא וקא מחילה עד לאחר כל היום ולרבנן עד לאחר כדי שיראה אלא אי

לעשות מ"שקר" העולם – "קרש", ובצירוף כל ה"קרשים" – לבנות "משכן" שבו יהיה העניין ד"ושכנתי בתוכם".

משיחת ליל כ"ף מר־חשוון ה'תשד"מ

בטול מקח לעולם חוזר אמאי חזרו הלא לרבי טרפון לאחר כל היום הוי מחילה עד שליש ולרבנן לעולם חוזר ומשני בטול מקח לא שכיח יותר זש ריחן בפחות משותות ושותות דהויא מחילה לרבנן לאחר כדי שיראה ולר' טרפון כל היום מריח דיתר על שותות דלא שכיח ואין נפקותא בין חזרה בכל היום לעולם וקשה קצת לפירוש זה לישנא דקאמר

ולרבי טרפון נמי לאלתר הויא מחילה אמאי חזרו בדר' טרפון ניהא להו טפי דמאי דרבנן קא משוו להו אונאה לר' טרפון הויא מחילה מי בשרת פחות משלש לרבי טרפון בפחות משותות לרבנן דמי לא משותות ועד שליש לרבי טרפון בשותות עצמה לרבנן דמי אי הכי במאי שמחו מעיקרא תפשוט דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר דכיון דאמר להו רבי טרפון הויא אונאה שמחו כי אמר להו כל היום חזרו דאי סלקא דעתך דבטול מקח לרבנן בכדי שיראה לתגר או לקרובו במאי שמחו שמחו בשותות עצמה דלרבי טרפון מחילה ולרבנן אונאה איבעיא להו בטול מקח לרבנן לעולם חוזר או דלמא בכדי שיראה לתגר או לקרובו ואם תמצא לומר בכדי שיראה לתגר או לקרובו מה איכא בין שותות ליתר על שותות איכא דאילו שותות מי שנתאנה חוזר ואילו יתר על שותות שניהם חוזרין מאי ת"ש חזרו לרבני חכמים אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה לתגר או לקרובו ולר' טרפון כל היום משום הכי חזרו אלא אי אמרת בטול מקח לרבנן לעולם חוזר אמאי חזרו בדרבי טרפון ניהא להו טפי דקא משוו להו אונאה כל היום ותו לא בטול מקח לא שכיח אמר רבא הלכתא פחות משותות נקנה מקח יותר על שותות בטול מקח שותות קנה ומחזיר אונאה וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו תניא בותיה דרבא אונאה פחות משותות נקנה מקח יתר על שותות בטול מקח שותות קנה ומחזיר אונאה דברי רבי נתן רבי יהודה הנשיא אומר יד מוכר על העליונה רוצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה שאניתי וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו עד מתי מותר להתחזיר בו? אמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר נימא מסייע ליה חזרו לרבני חכמים אי אמרת בשלמא מוכר לעולם חוזר

משום

ותניא בותיה מייתי משום דקתני בברייתא או וזה בכדי שיראה כדרכא אבא מרבי יהודה הנשיא לא מייתי דאמר רצה אמר לו כי דאדרבה היל לאחתי מתניתין ולקמן (דף נא.) פריך שפיר אי ר' נתן מתניתין קתני רצה ברייתא לא קתני רצה משום דר' נתן לא קאי אמתניתין והיל לפרושי אבל רבא דקאי אמתני' לא חש לפרש ואע"ג דרבא נקיש לישנא דמילתא דרבי נתן אין פי' קנה דרבא כקנה דרבי נתן.

אמרת בשלמא מוכר לעולם חוזר משום הכי חזרו. אע"פ שגם תגרי לוד היו לוקחים ולא היה להם לחזור מ"מ חזרו משום דתגרי לוד היו מוכרים תמיד במעט מעט והיו לוקחים

בבת אחת:

והתנן

ולרבי טרפון נמי לאלתר הוי מחילה. פחות משלש: אמאי חזרו. הא כל היום דר' טרפון בשלש הוא דקאמר לודו ויחזרו מאונאה שליש ויהא הכל מחילה לאלתר: משותות ועד שלש לרבי טרפון. הויא אונאה בשותות עצמה לרבנן ואינו חולק על חכמים אלא דבטול מקח דידהו משוי להו אונאה וידו על העליונה ואליבא דרבנן שניהם חוזרין: אי הכי. דר' טרפון אבטול מקח לחזירה פליג: במאי שמחו.

מעיקרא: תפשוט. דמדשמחו: בטול מקח לרבנן. דמיבעיא לן לקמן אי לעולם חוזר או בכדי שיראה תפשוט דמדשמחו דלרבנן לעולם חזר וכי אמר להו ר' טרפון אונאה וזה היה סבורין בכדי שיראה ס"ל באונאה שמחו: כי אמר להו כל היום חזרו. קרא דבין לעולם חוזר ובין שהות כל היום הנאה פורקא היא לדידהו דשהות הרבה יש לימלך כל היום ועוד אונאה יתר על שותות לא שכיח וקמפסיד להו בשותות עצמה לרבנן בכדי שיראה ולדידה כל היום: דאי ס"ל בטול מקח לרבנן. כאונאה בכדי שיראה ואין בין אונאה לבטול מקח אלא דבאונאה ידו על העליונה ובבטול מקח שניהם חוזרין כי משוי רבי טרפון לבטול מקח אונאה אין זו טובה להם: שמחו בשותות עצמה בו. דקא דמקמן דההיא ועד שלש לר"ט בשותות לרבנן משותות ומוחל אמרו ולא שותות עצמה: אם תמצא לומר בו. כלומר אם באת לומר פשיטא דלעולם חוזר דאי בכדי שיראה מאי איכא בו? איכא דאילו שותות בו. כי נמי אמרין תריוויהו בכדי שיראה עדיין יש חילוק זה ביניהם: משום הכי חזרו. מעיקרא כי שוי להו ר' טרפון יתר על שותות אונאה דלרבנן בטול מקח ולא תרחיב זמן החזרה שמחו בשותות עצמה דמחילה לאלתר דאמקון וכי דר' אמר להו כל היום חזרו דהחזיר להם ביתר על שותות ופגם להם יותר ממה שהשביחם בשותות עצמה דפרשיית: אלא אי אמרת לעולם חוזר. נהי נמי דשותות עצמה משוי להו אונאה כפרנן דהאי דאמר לעיל שמחו בשותות עצמה שנינו דחיקא וזה משום שמחה דמעיקרא דקישא לן במאי שמחו והשתא אמרת לי דשמחה מעיקרא משום בטול מקח היא דהואי דלרבנן לעולם ולר' טרפון היו סבורין בכדי שיראה דין אונאה דרבנן כי דר' אמר להו כל היום אבתי שמחה איכא דלרבנן לעולם ולר' טרפון כל היום ותו לא ואי משום שותות עצמה דלרבנן בכדי שיראה ולדידה כל היום הרבה הוא שבח שמשביח רבי טרפון ביתר על השותות מפגם שפוגם בשותות עצמה שדרי וכולין ליהוה בשותות עצמה יפחתו לו מעט וכתב מחילה נקנא משתכרין בשל רבי טרפון וכל אונאה שיתר על שותות: בטול מקח לא

שכיח. ואין שכן זה חשבו להם במדי דלא שכיח וכי מיקרי ודווי נמי גרי נתן לו שהות כל היום לחזור ורוב הממלכים נמלכים בו ביום הלך פגם דשותות עצמה עדיף להו הלכתא פחות משותות נקנה פקח. לאלתר: יתר על שותות בטל פקח. ושניהם חוזרין: שותות קנה. ואין אחד מהן יכול לחזור: ומחזיר אונאה. וזית ליה לרבא ידו על העליונה דמתני' דס"ל בר' נתן דברייתא דקיימא לן ר' נתן דיקא הוא ונחית לעומקא דדינא בפרק הבית והעליונה (לעיל דף קי: ובב"ק נג.) זה וזה. אונאה ובטול מקח: יד מוכר על העליונה. אם נתאנה מוכר והוא הדין אם נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה והכי מוקמין לה לקמן (דף נא) מאי דשייר במתניתין תני בברייתא: זה וזה. אונאה ובטול מקח: לא שנו בכדי שיראה: אלא לוקח. שנקחו בידו וכולו להראות: מוכר. שאין בידו מה להראות

ביתם:

משום

"מה" מצעדי גבר כונו", לכל אחד מישאל יש לו תעודה רוחנית בחיים.

האם לעולם חוזר המתאנה ומבטל את המקח, או דלמא רק בכדי
שפירא לתגר או לקרובו, וכדין אונאת שתות המבוארת במשנה,
אבל אחרי זמן זה המקח קיים ונמחלה האונאה.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: ואם תמצא לומר שיש
ראיה שהמקח חוזר לעולם, שאם נאמר שאינו חוזר אלא בכדי
שפירא לתגר או לקרובו, אם כן קשה מה איכא בין אונאה בשיעור
שתות לבין יתר על שתות, והרי בשתיקה אפשר לבטל את המקח
עד כדי שיראה לתגר, ואחר שיעור זה בשתיקה אי אפשר לבטלו.
דוחה הגמרא: איכא חילוק ביניהם, דאילו בשתות, רק מי שנתאנה
חוזר מהמקח, ולא המאנה, ואילו ביתר על שתות, שנייהם חוזרין,
ואף המאנה יכול לחזור בו מהמקח. מאי – מה ההכרעה בספק זה.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתניה: תא שמע, שנינו
במשנה (מט): שאחרי שאמר רבי טרפון לתגרי לוד שיכול
המתאנה לחזור כל היום כולו חוזר תגרי לוד לנהוג בכדי חכמים,
שיעור האונאה הוא שתות, ושמתאנה יכול לחזור רק עד
שיראה לתגר, אי אמרת בשלמא – מובנת חזרתם אם תאמר
דבטול מקח לרפנן באונאה יותר משתות הוא רק בכדי שפירא
לתגר או לקרובו, ואחר כך המקח קיים, ואילו לרבי טרפון הסובר
שמשותות ועד שליש זו 'אונאה', ושיעור הזמן שיכול המתאנה
לחזור הוא כל היום, משום הכי חזר, שבתחילה שמחו מחמת
הריחו שיש להם באונאת שתות בדיוק, שלחכמים יכול המתאנה
לחזור עד שיראה לתגר, ולדברי רבי טרפון זו מחילה מיד, אך
כשאמר להם שזמן החזרה הוא כל היום, חזרו בהם, שהרי לדבריו
הם מפסידים באונאה יותר משתות שיכול המתאנה לחזור כל
היום, ואילו לדברי חכמים אחרי שעבר זמן 'כדי שיראה לתגר'
נמחלת האונאה, והפסד זה גדול יותר מהריחו שמרויחים באונאת
שתות בדיוק. אלא אי אמרת בשלמא מקח' לרפנן לעולם חוזר, אם
כן שמחו בתחילה מחמת הריחו שיש להם באונאה יותר משתות,
שלבדי טרפון אחרי זמן 'שיראה לתגר' נמחלת האונאה, ולחכמים
לעולם אפשר לבטל את המקח, ואם כן קשה אמאי חזרו לנהוג
כחכמים, והרי אף אחרי שאמר להם שזמן תביעת האונאה הוא
כל היום, עדיין בדרבי טרפון ניהא להו טפי, דקא משו להו אונאה
כל היום, ותו לא – שרבי טרפון סובר שמשותות ועד שליש זו
'אונאה' וחוזר המתאנה רק כל היום, ואילו לחכמים שזוהו ביטול
מקח יכול לחזור בו לעולם.
דוחה הגמרא: לעולם יש לומר שביטול מקח' לחכמים חוזר
לעולם, והטעם שחזרו בהם תגרי לוד הוא כיון שמכר שיש בו
אונאה יותר משתות שדינו בטול מקח, לא שכיח – אינו מצוי,
שקשה להטעות את הלוקח בשיעור גדול כזה, ולכן העדיפו לנהוג
כחכמים ולהנות את הלוקחות בשיעור שתות, ואחרי זמן 'שיראה
לתגר' לא יוכלו לחזור, מאשר לנהוג כרבי טרפון, שבשתות יכול
הלוקח לחזור כל היום, אף שיש להם ריוח בדבריו שביחור
משתות אין זה ביטול מקח אלא אונאה, כיון שאין זו אונאה
מצויה.
הגמרא מבררת את ההלכה בכל סוגי האונאות: אמר רבא, הלכתא
– כך היא ההלכה, באונאה פחות משתות, נקנה המקח מיד, אף
שעדיין לא עבר זמן 'כדי שיראה לתגר'. ואם האונאה היא יותר
על שתות, יש בזה דין 'בטול מקח', ובין המאנה ובין המתאנה
יכולים לחזור בהם. ובאונאת שתות, קנה הלוקח את המקח, ואין
אחד מהם יכול לבטלו, ופחזיר המאנה את דמי האונאה לזה
שנתאנה.
מבאר רבא עד מתי אפשר לחזור: וזה וזה – ובין תביעת האונאה
באונאת שתות, ובין ביטול המקח באונאה יתירה על שתות, הן רק
בשיעור זמן שהוא בכדי שפירא לתגר את המקח לקרובו, אבל
אם לא חזר בו בתוך זמן זה, הרי מחל על אונאתו.
הגמרא מסייעת לרבא מבריייתא, ופושטת את הספק עד מתי
אפשר לבטל את המקח: תניא בבריייתא כותיה דרבא, דיני אונאה
כך הם, פחות משתות, נקנה המקח מיד, ואין המתאנה יכול לבטלו
או לתבוע את אונאתו. יתר על שתות, בטול המקח, ושניהם יכולים

ולפי זה לרבי טרפון נמי, באונאה הפחותה משליש לאלתר הוויא
מחילה, אם כן קשה, אמאי חזרו בהם תגרי לוד אחרי שהורה רבי
טרפון שזמן החזרה הוא כל היום, והרי לא אמר זאת אלא בשיעור
'אונאה' לשיטתו, ודיינו שליש, ואילו בפחות מכך סובר רבי טרפון
שיש מחילה מיד, ואם כן קשה, שהרי עדיין בדרבי טרפון ניהא להו
טפי – שיטת רבי טרפון עדיפה להם יותר, דמאי דרפנן קא משוו
להו אונאה – ששיעור שתות שלחכמים מוחשיבים לאונאה, ויכול
לתבוע עד כדי שיראה לתגר, לרבי טרפון הוויא מחילה מיד,
ומדוע חזרו בהם. אלא ודאי שאף בשיעור הפחות מאונאה,
ולחכמים היינו בפחות משתות ולרבי טרפון בפחות משליש, אין זו
מחילה מיד אלא לאחר בכדי שיראה לתגר.
דוחה הגמרא: מי קברת – האם אתה סובר שאונאה פחות משליש
לרבי טרפון, בפחות משתות לרפנן דמי, ואם בפחות משתות
סוברים חכמים שזו מחילה, כך יסבור רבי טרפון בפחות משליש,
לא, אין הדינים שוים, אלא משתות ועד שליש, לרבי טרפון, בשתות
עצמה לרפנן דמי, שיד המתאנה על העליונה לבטל המקח או
לתבוע אונאתו, ושלא כדברי חכמים האומרים שזוהו 'ביטול מקח',
אך גם לדבריו אין זו 'מחילה', אלא 'אונאה'.
מקשה הגמרא: אי הכי, שמחלקתם היא רק ביותר משתות, במאי
שמחו תגרי לוד מעיקרא – בתחילה, כשהורה רבי טרפון שהאונאה
היא בשיעור שליש, והרי בשתות ובפחות משתות אינו חולק על
חכמים, ורק ביותר משתות הוא חולק, ולכאורה כדי להסביר את
שמחתם עמשו את הספק שראוי להסתפק בדיון 'ביטול מקח', עד
מתי אפשר לחזור ונתסתפק בו הגמרא להלן, ותאמר דביותר
משתות שזוהו 'בטול מקח' לרפנן, לעולם המתאנה חוזר, ולכן שמחו
בהוראת רבי טרפון, דכיון דאמר להו רבי טרפון שאונאה משתות
ועד שליש אינה 'ביטול מקח', אלא הוויא אונאה, שמחו, שאילו
לדעת חכמים שזוהו ביטול מקח יכול המתאנה לבטל את המקח
לעולם, ולרבי טרפון שזו אונאה, לאחר שיעור זמן זה אינו יכול
לתבוע אפילו את אונאתו. וכן מובנת חזרתם, דכי אמר להו רבי
טרפון שזמן תביעת האונאה הוא כל היום, הפסידו את הריחו
שדיה להם באונאת שתות, שלחכמים זמן חזרתה הוא 'בכדי
שיראה לתגר' ואחר כך זו מחילה, ולרבי טרפון זמנה כל היום,
ולכן חזרו לדברי חכמים.
ממשיכה הגמרא לבאר את פשיטת הספק לכאורה: דאי סלקא
דעתך לומר דדין בטול מקח לרפנן ביותר משתות הוא רק בכדי
שפירא לתגר או לקרובו, ואחרי זמן זה יש מחילה, אם כן קשה
במאי שמחו בתחילה בהוראת רבי טרפון, והרי מחלקתם היא רק
בשיעור שבין שתות לשליש, ובין לחכמים שזוהו 'ביטול מקח'
ושניהם יכולים לחזור, ובין לדעת רבי טרפון שזו 'אונאה' ורק
המתאנה יכול לחזור, זמן החזרה הוא רק עד 'שיראה לתגר',
ואחר כך זו מחילה, ומה הריחו בדברי רבי טרפון שזו אונאה יותר
מדברי חכמים שזוהו ביטול מקח.
דוחה הגמרא את פשיטת הספק: באמת יתכן שביטול מקח
לחכמים הוא רק עד 'שיראה לתגר', ואף שביחור משתות לרבי
טרפון זו אונאה ולא מחילה ולא הריחו בזה כלום, שמחו תגרי
לוד בשתות עצמה, כלומר, רק לגבי יותר משתות ועד שליש סובר
רבי טרפון שזו אונאה, אך בשתות בדיוק סובר רבי טרפון שדינה
כפחות משתות ונמחלת מיד, ובוה שמחו, דלרבי טרפון אונאת
שתות היא מחילה לאלתר, ולרפנן זו אונאה, ועד שיעבור זמן
'שיראה לתגר' יכול המתאנה לחזור. אך אחרי שאמר להם רבי
טרפון ששיעור הזמן שיכול המתאנה לחזור בו הוא כל היום,
נמצא שיש להם הפסד באופן שהאונאה היא יותר משתות,
שלדעת חכמים יכול המתאנה לחזור רק עד 'שיראה לתגר', ואחר
כך זו מחילה, ואילו לרבי טרפון יכול לחזור בו כל היום, ולכן חזרו
לדברי חכמים.
הגמרא מבררת את דין ביטול מקח שנאמר לגבי יותר משתות
(לעיל מט): עד מתי יכול המתאנה לחזור. מסתפקת הגמרא:
איכא להו, אונאה יתירה משתות, שדינה 'בטול מקח', לרפנן,

מִשּׁוּם הָכִי חָזְרוּ לְנוּחָה חֲכָמִים, שְׁהָרִי הִפְסֵק שֶׁל רַבִּי טְרַפֵּן
שֶׁאִפְשָׁר לְחַזֵּר כָּל הַיּוֹם רַק מִגֵּרַע אֶת כַּחַם, שֶׁאִם יֵאָנוּ אֶת
הַלְקוּחוֹת, יוֹכֵלוּ אֶלֹּ לְחַזֵּר בָּהֶם כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוּ מֵיפָה אֶת כּוֹחַם
שֶׁל הַתֵּרָגִים, שְׁהָרִי אָף לְדַבְרֵי חֲכָמִים הֵם יוֹכֵלוּם לְחַזֵּר לְעוֹלָם,
וּכְדַבְרֵי רַב נַחֲמָן, אֵלֶּיָּהּ אִי אֶמְרֵת שֶׁלֹּא כְּדַבְרֵי רַב נַחֲמָן, אֲלֵא דְמוֹכֵר
נָמִי בְּלוֹקֶתָ דְּמִי יֵשׁ לוֹ זֶמַן מוֹגְבֵּל לְחֻזְרוֹתוֹ, מֵאִי נִפְקָא לְהוּ מִיָּנֶה –
מִה הִתְפַּסֵּד שְׂיוּצָא לָהֶם מִדְּבַר רַבִּי טְרַפֵּן, וְהָרִי גַם לָהֶם יֵשׁ הֵנָּה
בְּדַבְרֵיו, דְּכִי הִכִּי דְּעָבְדִּי לִיָּה רַבֵּן תַּפְנִתָּא לְלוֹקֶת – כֵּשֶׁם שֶׁסּוֹבֵר
רַבִּי טְרַפֵּן שֶׁתִּינְקוּ חֲכָמִים לְטוֹבַת הַלּוֹקֶת שֶׁאִם הִתְאַנָּה יוֹכֵל לְחַזֵּר
בּוֹ כָּל הַיּוֹם, הָכִי נָמִי עָבְדִּי לִיָּה רַבֵּן תַּפְנִתָּא לְמוֹכֵר – כִּךְ תִּינְקוּ
לְטוֹבַת הַמוֹכֵר, שֶׁאִם הוֹנוּ אוֹתוֹ בְּמִקָּח יוֹכֵל לְחַזֵּר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא
רַק עַד כִּדִּי שִׁירָאָה לְתַגֵּר, כְּדַעַת חֲכָמִים, וּמִדּוּעַ חֲזוּר בָּהֶם, אֲלֵא
כִּלְלֵי, אֲלֵא אָף לְדַעַת חֲכָמִים הוּא חוֹר לְעוֹלָם, וְהִפְסִידוּ בְּדַבְרֵי רַבִּי
טְרַפֵּן שֶׁיֵּשׁ לְלִקְחוֹת יוֹתֵר זֶמַן לְחַזֵּר.
דּוּחָה הַגִּמְרָא: לְעוֹלָם יִתְכֵּן שֶׁאֵף הַמוֹכֵר יוֹכֵל לְחַזֵּר רַק כָּל הַיּוֹם,
וּמִכָּל מְקוֹם חֲזוּר בָּהֶם, כִּיּוֹן שֶׁתַּנְיָ לֹד הִיוּ בְּקִיָּאִים בְּמִקָּח, וְלֹא
שְׂכִיחַ דְּעָטוּ – אִין זֶה מְצִי שִׁיעוּר וַיִּמְכְּרוּ בְּפָחוֹת מִמְּחִירוֹ שֶׁל
הַחֶפֶץ, אֲלֵא יוֹתֵר מְצִי שִׁיעוּר בִּיּוֹקֵר, וְלִכֵּן עֲדִיפָה לָהֶם דַּעַת
חֲכָמִים, שֶׁהַלּוֹקֶת יוֹכֵל לְחַזֵּר רַק עַד כִּדִּי שִׁירָאָה לְתַגֵּר, עַל פְּנֵי
דַּעַתוֹ שֶׁל רַבִּי טְרַפֵּן שֶׁהַלּוֹקֶת יוֹכֵל לְחַזֵּר בּוֹ כָּל הַיּוֹם.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנֵן הַלְכָּהּ זֶה, שֶׁמוֹכֵר חוֹר לְעוֹלָם:
אִישְׁפִּיבְּיָנִיתָּ – בַּעַל הָאֲכַסְתִּיבָּהּ דְּרָמִי בַּר הֶמְאָ, וְכִין הִמְרָא – מִכֵּר
חֲמוּר, וַיִּפְקֶה וּמְכָרוּ בּוּזֵל, בְּהַפְרֵשׁ שֶׁל יוֹתֵר מִשִּׁישִׁית מִשְׁוִיּוֹ
הָאִמְתִּי, אִישְׁפִּיבְּיָנִיתָּ דְּהוּ עֲצִיב – מִצָּאוּ רַמִּי בַר חֲמַא כִּשְׁהוּא עֲצוּב,
אֶמְרִי לִיָּה, אֶמְרִי עֲצִיבָתָּ – מִדּוּעַ אֲתָה עֲצוּב. אֶמְרִי לִיָּה, וְכִין הִמְרָא
וַיִּפְקֶה – מִכְרֵתִי חֲמוּר וְטַעֲמִיתִי בְּמִחְירוֹ. אֶמְרִי לִיָּה רַמִּי בַר חֲמַא, וְכִין
הִמְרָא בַּר – לֵךְ וְחֲזוּר בְּךָ מִמִּקָּח, כִּדִּין אֲנִי אֲנִי בִּיּוֹתֵר מִשְׁתוֹת. אֶמְרִי
לִיָּה, הֵא שְׁהָאִי לִי – הָרִי שְׁהִיתִי שִׁיעוּר זֶמַן יוֹתֵר מִכִּדִּי שֶׁאֶמְרָא לְתַגֵּר
אִי לְקָרוֹבִי, וְשׁוֹב אִין בִּידִי לְבַטֵּל הַמִּקָּח, כִּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ בְּמִשְׁתַּנְיָנוּ.
שְׁדִּירִי לְקַפְּיָה דְּרַב נַחֲמָן – שֶׁלְחוּ רַמִּי בַר חֲמַא לְרַב נַחֲמָן, שִׁיעוּר
לוֹ דִּינוֹ, אֶמְרִי לִיָּה רַב נַחֲמָן, לֹא שְׁנִינוּ חֲכָמִים שֶׁהִתְאַנָּה יוֹכֵל לְחַזֵּר
רַק עַד כִּדִּי שִׁירָאָה לְתַגֵּר, אֵלֶּיָּהּ לִגְבִי לֹקֶת שֶׁנִּתְאַנָּה, אֶמְרִי לְמוֹכֵר
לְעוֹלָם חוֹר, וְאֲתָה יוֹכֵל לְבַטֵּל אֶת הַמִּקָּח.
מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא אֶת הַחִילוּק בֵּין לֹקֶת לְמוֹכֵר: מֵאִי טַעְמָא – מִה
טַעַם שֶׁנִּתְּנוּ חֲכָמִים זֶמַן מִסּוּיִם לְחֻזְרוֹת הַלּוֹקֶת, וְאֵילוּ הַמוֹכֵר חוֹר
לְעוֹלָם, כִּיּוֹן שֶׁלֹּקֶת, מִקָּחוּ בִּידוֹ, וְכִין הִמְרָא דְּאֵילוּ מִחְוִי לִיָּה – וְלִכֵּן
מְקוֹם שֶׁהוּא חוֹר, נִטְלוּ עִמּוֹ וּמִרְאֵתוֹ לְתַגֵּרֵם אוֹ לְקָרוֹבֵי, וְאֶמְרִי
לִיָּה אִי טַעַם בְּמִקָּח זֶה, אִי לֹא טַעַם, וְאִם עֲבַר שִׁיעוּר זֶמַן זֶה וְלֹא
תִּבְעַת אֶת אֲוִנָּתוֹ, בּוֹדִיא מַחֵל, אֲבָל מוֹכֵר, דְּלֵא נִקְטָא מִקְּחִיהָ בִּידֵיהָ
– שֶׁאִין הַמִּקָּח בִּידוֹ לְהִרְאוֹתוֹ לְתַגֵּרִים, אִינוּ יוֹכֵל לְעַמּוֹד עַל טַעוּתוֹ
עַד דִּמְתַּרְמִי לִיָּה וְכִין תַּפְנִיתָּא בְּכִיבְיָנִיתָּא – עַד שֶׁמּוֹדֵמֵן לוֹ מִקָּח כֹּזֵה
הִדּוּמָה לֹזֶה שֶׁמִּכֵּר עֵתָהּ, וְאִין דַּעַת אִי טַעַם, וְאִי לֹא טַעַם.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נֹסֶף בַּעֲנֵן אֲוִנָּה, וּמַחֲדֵשֵׁת לְפִנֵּי הַלְכָּהּ
בְּאֵדָם הַקּוֹנֶה מְבַעֵל הַבֵּית: הָהוּא נִבְרָא דְּהוּ נִקְטָא וְיָשָׁב לְזוֹבִנִּי –
מַעֲשֶׂה בְּאֵדָם שֶׁהוּא אוֹחֵז בִּידוֹ חֲגוּרָת מִשִּׁי לְמוֹכְרָה, קָרִי שִׁתָּא –
הִיָּה מִכְרִיז שֶׁהוּא מוֹכְרָה בִּשְׁשֶׁה זֶה, וּבְאִמְתָּ שְׂוִיָּא הִמְשָׂא – שְׂוִיָּה
הוּא רַק חֲמִשָּׁה, וְאֵף שֶׁהוּא הִכְרִיז שֶׁהוּא מוֹכְרָה בִּשְׁשֶׁה, מִכָּל מְקוֹם
אִי הוּא יָהִבִּי לִיָּה הִמְשָׂא וּפְלָגָא – אִם הִיוּ נוֹתֵנִים לוֹ עֲבוּרָה חֲמִשָּׁה
וְחֻצִּי זֹוִיִם, הָהוּא שְׂקִיל – הִיָּה נִטְלָם וּמוֹכְרָה עֲבוּרִם. אֵתָּה הָהוּא
נִבְרָא וְאֶמְרִי, אִי יְהִיבָנָא לִיָּה – אִם אֲתָן לוֹ תִּמְרוּרָתָהּ הִמְשָׂא וּפְלָגָא,
תְּהִיָּה אֲוִנָּתִי בְּחֻצִּי זֶה שֶׁהוּא עֲשִׂירֵית הַמָּקָח, וְכִין שׁוֹה פָּחוֹת
מִשִּׁישִׁית הָהוּא מְחִילָה לֵאלֹתֵר עַל הָאֲוִנָּה, וְלֹא אוֹכֵל לְתוֹבַעָהּ,
לִכֵּן עֲדִיף דְּאֵתָן לִיָּה שִׁתָּא וְאֲתָנָה בּוּזֵה שְׁלָם, וְאֶתְבַּעֲיָה לְיָנִיָּה –
אֲתַבְעֵנוּ לְדִין בְּתוֹךְ זֶמַן 'כִּדִּי שִׁירָאָה לְתַגֵּר', שִׁיחִיר לִי אֶת הַזֶּה
הִיָּתֵר, כִּדִּין אֲוִנָּתִי שְׁתוֹת. וְאִכֵּן כִּךְ עֲשֶׂה, וְאֲחֵרִי הַמִּקָּח אֵתָּה
לְקַפְּיָה דְּרָבָא לְתוֹבַעַת מִמְּמוֹכֵר אֶת אֲוִנָּתוֹ, אֶמְרִי לִיָּה רַבָּא, לֹא שְׁנִינוּ
דִּינוֹ אֲוִנָּה, אֵלֶּיָּהּ בְּלוֹקֶת מִן הַתַּגֵּר וְסוֹחֵר, אֶמְרִי לְמוֹכֵר מְבַעֵל הַבֵּית
הַמוֹכֵר אֶת תְּכִשְׁטִיו וְשֶׁאֵר כָּלִי תִשְׁמִישׁוֹ, אִין לֹא עָלִיו אֲוִנָּה, שְׂכִינִן

שְׂחִיבִים עָלָיו יְדוּעַ שֶׁהוּא מוֹכְרִם בִּיּוֹקֵר, וְהָרִי זֶה כֵּאֵילוּ הִתְנָה
בְּשַׁעַת הַמִּקָּח, יְדוּעַ אִינוּ שִׁישׁ בְּמִקָּח זֶה אֲוִנָּה, וְעַל מִנֵּת כֵּן אִינוּ
מוֹכֵר שֶׁלֹּא תוֹכֵל לְתוֹבַע אֲוִנָּתוֹ. וְכִין שֶׁהַמוֹכֵר אֶת חֲגוּרָת הַמִּשִּׁי
בַּעַל הַבֵּית הוּא, אִין אֲתָה יוֹכֵל לְתוֹבַע אֶת אֲוִנָּתוֹ.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נֹסֶף בַּעֲנֵן זֶה: הָהוּא נִבְרָא, דְּהוּ נִקְטָא בְּיָפִי
לְזוֹבִנִּי – שְׁהִיָּה אוֹחֵז בִּידוֹ נֹזְמִים לְמוֹכְרִם, קָרִי שְׂוִיָּא, וְיָשָׁב לְזוֹבִנִּי –
הִיָּה מִכְרִיז שֶׁמוֹכְרִם בִּשְׁשִׁים זֶה, אִין שְׂוִיָּים הָאִמְתִּי הִיָּה חֲמִישִׁים
זֶה, וְאִמְנָם, אִי הוּא יָהִבִּי לִיָּה הִמְשָׂא, הָהוּא שְׂקִיל. אֵתָּה הָהוּא
נִבְרָא וְאֶמְרִי, אִי יְהִיבָנָא לִיָּה הִמְשָׂא, תְּהִיָּה אֲוִנָּתִי פָּחוֹתָהּ
מִשְׁתוֹת, וְתוֹיָא מְחִילָה לֵאלֹתֵר, לִכֵּן אֲתָן לִיָּה שִׁיתִּין, שְׁתִּהִיָּה
אֲוִנָּתִי שְׁתוֹת, וְאֶתְבַּעֲיָה לְיָנִיָּה בְּתוֹךְ זֶמַן 'שִׁירָאָה לְתַגֵּר', וְיִתְחַיֵּב
לְהַשִּׁיב אֶת הָאֲוִנָּה. וְאִכֵּן כִּךְ עֲשֶׂה, וְאֲחֵרִי הַמִּקָּח אֵתָּה לְקַפְּיָה דְּרַב
הִמְרָא, אֶמְרִי לִיָּה רַב חֲסִדָּא, לֹא שְׁנִינוּ דִּינוֹ אֲוִנָּה, אֵלֶּיָּהּ בְּלוֹקֶת מִן
הַתַּגֵּר, אֶמְרִי לְמוֹכֵר מִן עֲלֵי הַבֵּית אִין לֹא עָלִיו אֲוִנָּה. אֶמְרִי לִיָּה רַב
דִּמִּי לְרַב חֲסִדָּא עַל פֶּסֶק זֶה, 'יָשָׁר' – יָפָה אֲמִירָה, וְכִין אֶמְרִי רַבִּי
אֶלְעָזָר לְרַב חֲסִדָּא עַל פֶּסֶק זֶה, 'יָשָׁר'.
מַקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל דִּין זֶה, שֶׁאִין אֲוִנָּה לְבַעַל הַבֵּית: וְהָאִין אֲנִי
– וְהָרִי אִינוּ שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (לְהִלֵּךְ), 'כֵּשֶׁם שִׁישׁ דִּין אֲוִנָּה לְהִדְיוּם, כִּךְ
יֵשׁ דִּין אֲוִנָּה לְתַגֵּר', וְהָרִי מֵאִין – מִיְהוּדִי' 'הִדְיוּם' שֶׁעֲסָקָה בּוֹ הַמִּשְׁנָה,
לֹא – הָאִם אִין הַכּוֹנֵה לְפַעֵל הַבֵּית הַמוֹכֵר אֶת כָּלִיו, וּמוֹכֵר שִׁישׁ
בּוֹ דִּין אֲוִנָּה.
מִתְרִין רַב חֲסִדָּא: אֶמְרִי רַב חֲסִדָּא, מִשְׁתַּנְיָנוּ עוֹסֶקֶת בְּמוֹכֵר צִדִּירִיָּא
– בְּגִיד קִנְבוֹס, הַעוֹמְדִים לְמִכְרָה עַל יְדֵי בַעַל הַבֵּית לְשֵׁם סוֹחֵרָה,
שְׁבוּזָה דִּינוֹ כְּתַגֵּר, אֶמְרִי מֵאִין תִּשְׁמִישְׁתִּיהָ דְּקָרוֹבִי עֲלִיָּה – אֲבָל כָּלִי
תִּשְׁמִישׁוֹ שְׂחִיבִים עָלָיו, לֹא מוֹכֵרִין לָהּ אִי לֹא בְּרָמִי יְתִירִי – אִינוּ
מוֹכְרִם אֲלֵא בְּרָמִים יְתִירִים עַל שְׂוִיָּים, וְהָרִי זֶה כֵּאֵילוּ הִתְנָה שֶׁלֹּא
יוֹכֵל הַלּוֹקֶת לְתוֹבַע אֶת אֲוִנָּתוֹ:

משנה

מִשְׁתַּנְיָנוּ מִבְּרַת עַל מִי נִאֲמַר אִיסוּר אֲוִנָּה, וְמִי יוֹכֵל לְבַטֵּל מִקָּח
שְׁהִיָּה בּוֹ אֲוִנָּה.
אֶחָד הַלּוֹקֶת וְאֶחָד הַמוֹכֵר, יֵשׁ לָהֶן דִּין אֲוִנָּה, שֶׁאִסוּר לְמוֹכֵר
לְהוֹנוֹת אֶת הַלּוֹקֶת וּלְמִכּוֹר לוֹ בִּיּוֹקֵר, וְלֹא לְלוֹקֶת לְהוֹנוֹת אֶת
הַמוֹכֵר וּלְקַנּוֹת בּוּזֵל.
אוֹמֵרֵת הַמִּשְׁנָה דִּין נֹסֶף: כֵּשֶׁם שִׁישׁ אֲוִנָּה בְּאֵדָם הַקּוֹנֶה אוֹ מוֹכֵר
לְהִדְיוּם, כִּךְ יֵשׁ דִּין אֲוִנָּה בְּאֵדָם הַקּוֹנֶה אוֹ מוֹכֵר לְתַגֵּר – לְסוֹחֵר.
וְכִין יְהוּדִי חוֹלֵק וְאִיסוּר, אִין דִּין אֲוִנָּה לְתַגֵּר, וּבְגִמְרָא יְבוּאֵר
טַעַמוֹ.
אוֹמֵרֵת הַמִּשְׁנָה דִּין נֹסֶף: מִי שֶׁהוֹטֵל עָלָיו – מִי שֶׁנִּתְאַנָּה בְּמִקָּח
וְהִפְסִיד, יָדוּ עַל הַעֲלִיָּנָה, וְלִכֵּן אִם הִתְאַנָּה הַלּוֹקֶת, הַבְּרִיָּה בִּידוֹ,
אִם רָצָה לְבַטֵּל אֶת הַמִּקָּח, אִיסוּר לוֹ לְמוֹכֵר תֵּן לִי אֶת כָּל מְעוֹתִי
שִׁשְׁלִמְתִּי, וְטוֹל אֶת הַחֶפֶץ, אִין אִם רָצוֹנוּ בְּקִיּוֹם הַמִּקָּח, אוֹמֵר
לְמוֹכֵר תֵּן לִי מֵה שֶׁאֲנִיָּנִי – מִה שִׁשְׁלִמְתִּי יוֹתֵר מִהַמְּחִיר הָאִמְתִּי,
וְהַחֶפֶץ יִשְׁאֵר בִּידֵי. וּבְגִמְרָא 'יּוֹאֵר מִה הִדִּין כִּשְׁהִתְאַנָּה הַמוֹכֵר:

גמרא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: 'אֶחָד הַלּוֹקֶת וְאֶחָד הַמוֹכֵר יֵשׁ לָהֶן אֲוִנָּה'. מִבְּרַת
הַגִּמְרָא: מִכְּהִנֵּי מִיָּלִי – מִנֵּינִ לֵנוּ שְׁדִינִי אֲוִנָּה נִאֲמָרוּ גַם בְּלוֹקֶת וְגַם
בְּמוֹכֵר. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: דְּהָנִי רַבֵּן, נִאֲמַר תּוֹרָה (וִיקְרָא כֹה יֵד)
'וְכִי תִמְכְּרוּ מִכְּבָר לְעַמִּיתְךָ' וְסוּיִם הִפְסוֹק הוּא 'אֵל תִּנּוּ', אִין לִי
לְלַמּוֹד מִפְּסוֹק זֶה אֵלֶּיָּהּ אִיסוּר אֲוִנָּה בְּאִפְסוֹ שֶׁנִּתְאַנָּה הַלּוֹקֶת, שְׁהָרִי
לְשׁוֹן הִפְסוֹק הִיא צִיּוּר עַל הַמוֹכֵר, אִין אִם נִתְאַנָּה הַמוֹכֵר, מִנֵּינִ שְׁגַם
בּוֹזֵה יֵשׁ אִיסוּר, תִּלְמוֹד לְיוֹמֵר – נִאֲמַר בְּתוֹךְ הִפְסוֹק 'אֵל קִנּוּ', שְׁזוֹהוּ
צִיּוּר עַל הַלּוֹקֶת, וְגַם עָלָיו נִאֲמַר סוּיִם הִפְסוֹק 'אֵל תִּנּוּ'.
מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא אֶת הַצּוּרֵךְ לְפִרְשׁ אֶת הָאִיסוּר בְּשְׁנֵיהֶם: וְאִישְׁמִירִיךְ
לְמִקְתָּב שִׁישׁ אִיסוּר עַל הַלּוֹקֶת, וְאִישְׁמִירִיךְ לְמִקְתָּב אִיסוּר עַל
הַמוֹכֵר, כִּיּוֹן דָּא קִתְּבָהּ הִתְמַנָּה רַק אִיסוּר עַל הַמוֹכֵר, הִיָּינוּ סוֹבְרִים

בבא מציעא. הזהב – פרק רביעי דף נא עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו תוספות

משום הכי חזרו. שהם היו מוכרין ואינן נהנין בהרחבת זמן ההקדש דר' טרפון שהרי אפי' לרבנן לעולם חזרנים: אמאי חזרו. לדידהו נמי מהני הרחבת זמן ההקדש דאי טעו אינהו נהדרו בהו' ורשב'י. קשורי משי שקורין ביבדיל'ש: קרי שיתא. שואל בדמיהם ששה וזוים: מפעל הבית. תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו ואינו מוכרן אלא ביוקר וכו' ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרין לקמן אין לו עליו אונאה כך מצאתי בשאילתות דרב אחאי (פ' בהר סי' קג): ביפ'י. נזמים: הו' מחילה. לאלתר דהו' ליה פחות משותו: ואחבעיה ברנא. בכדי שיצאה לתגר: בצדדייתא. בגדי קבוס העומדים לימור: מתני' ר' יהודה אומר אין אונאה לתגר. לקמיה מפרש לה: מי שהחליף עליו. מי שנתאנה: מן לי מעותי. אם נתאנה לזקת: גמ' דאי כתב רחמנא מוכר.

שהוא מוקדש בכל תונו: דקים ליה בזבנתיה. כמה נתן בה ובמדיד הוא ערשה: זבנת קצית. אם לקחת חפץ המתקנים. שבר הוא אצלך שלא הוצאת המעות ביציאה והרי הוא מתקנים לה: וזין אוכיר. מכרת חפץ שלך הרי אתה נפסד שיכולו המעות ביציאה: ספקר. קונה ומוכר מיד תמיד: מידע ידע וזבנתיה בפ' שו'א. שהרי אלא שנה בין קנייתה למכירתה: שאפ' פחות מכרי אונאה חוזר. אם נתאנה דחייז תלוין בכך ונתנו לו שקחור: תניא פו'תיה דרב נחמן. דאפי' בכדי אונאה אינו חוזר בו ואין מחזירין לו אונאה מדתלי טעמא מפני שהוא בקי בגון ספקר: קתני רצה. ידעו על העליונה: ברייתא. בדריה נהן: לא קתני רצה. אלא על דברו קנה ומחזיר לו אונאה: מתני' קתני לזקת. היכא דנתאנה לזקת קתני ידעו על העליונה דקתני מן לי מעותי: ברייתא. בר' יהודה הנשיא: קתני מוכר. דהיכא דנתאנה מוכר הוא ידעו על העליונה אבל אם נתאנה לזקת לא: אונאה זו. משנתנו זה וקתני נמי בברייתא. בר' נתן רצה ובלזקת מוכר הוא דפליגי: דיקא נמי. דמתניתין במוכר נמי ס'ל הכי ומפרש ללזקת ולא פירש למוכר: לימא רב דאמר בר' מאיר. דאמר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אפי' בדבר שבקמח: ר' יהודה אומר בדבר שבקמח. בגון שאר וכסות ניתן למחילה וכו' מחלה אבל ענה שהיא צער הגוף לא ניתן למחילה:

משום הכי חזרו ואי אמת מוכר נמי בלזקת דמי מאי נפקא להו מינה כי היכי דעבדי ליה רבנן תפנתא ללזקת הכי נמי עבדי ליה רבנן תפנתא למוכר תגרי לוד לא שכיח דטעו אושפויכניה דרמי בר חמא וזין חמרא ומעה אשכחיה דהו' עציב א"ל אמאי עציבת א"ל וזיני חמרא ומעאי א"ל ויל הדר כך אומר ליה הא שהאי לי יותר מכדי שאראה לתגר או לקרובי שדריה לקמיה דרב נחמן א"ל לא שנו אלא לזקת אבל מוכר לעולם חוזר מאי טעמא לזקת מקחו בידו כל היכא דאזיל מחווי ליה ואמרי ליה אי מעה אי לא מעה מוכר דלא נקט מקחיה בידיה עד דמיתרמי ליה וזבנתא פזבנתיה וידע אי מעה ואי לא מעה ההוא גברא דהו' נקט ורשב'י לזבני קרי שיתא ושו'א חמשא ואי הו' יחבי ליה חמשא ופלגא הו' שקיל אתא ההוא גברא ואמר אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הו'א מחילה אתן ליה שיתא ואחבעיה לדינא אתא לקמיה דרבא א"ל לא שנו אלא בלזקת מן התגר אבל בלזקת מוכר נמי עליו אונאה ההוא גברא דהו' נקט ביפ'י לזבני קרי שיתין ושו'י חמשין ואי הו' יחבי ליה חמשין וחמשא הו' שקיל אתא ההוא גברא ואמר אי יהיבנא ליה חמשין וחמשא הו'א מחילה אתן ליה שיתין ואחבעיה לדינא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל לא שנו אלא בלזקת מן התגר אבל בלזקת מן בעל הבית אין לו עליו אונאה א"ל רב דימי ישר וכן אומר רבי אלעזר ישר והא אנו תנן כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר מאן הדיוט לאו בעל הבית אמר רב חסדא בצדדייתא אבל מאני תשמישיתיה דיקרי עליה לא כזבין להו אי לאו ברמי יתירי: מתני' אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר ורבי יהודה אומר אין אונאה לתגר מי שהחליף עליו ידעו על העליונה רצה

אומר לו תן לי מעותי או תן לי מה שאנתי: גמ' מנהגי מילי דת'ר וכי תמכרו ממכר לעמיתך אל תונו אין לי אלא שנתאנה לזקת נתאנה מוכר מנן תלמוד לומר או קנה אל תונו ואיצטרוד לכתב לזקת ואיצטרוד לכתב מוכר דאי כתב רחמנא מוכר משום דקים ליה בזבנתיה אבל לזקת דלא קים ליה בזבנתיה אימא לא אוהריה רחמנא בלא תונו ואי כתב רחמנא לזקת משום דקא קני דאמרי אינשי זבנית קנית אבל מוכר דאבודי קא מוכיד דאמרי אינשי וזין אוכיר אימא לא אוהריה רחמנא בלא תונו צריכא: רבי יהודה אומר אין אונאה לתגר: משום שהוא תגר אין לו אונאה אמר רב נחמן אמר רב בתגר ספקר שנו מאי טעמא מידע ידע וזבנתיה בפ' שו'א ואחולי אחיל גביה והאי דזבנא הכי משום דאתרמיא ליה וזבנתא אחריתי והשתא מיהא קא הדר ביה רב אשי אומר מאי אין לתגר אונאה אינו בתורת אונאה שאפילו פחות מכדי אונאה חוזר תניא פו'תיה דרב נחמן רבי יהודה אומר תגר אין לו אונאה מפני שהוא בקי: מי שהחליף עליו ידעו על העליונה וכו': מני מתניתין לא רבי נתן ולא רבי יהודה הנשיא אי רבי נתן מתניתין קתני רצה ובריייתא לא קתני רצה אי רבי יהודה הנשיא קתני לזקת ברייתא קתני מוכר (סימן ז"ב ר"ש) אומר רבי אלעזר אונאה זו איני יודע מי שנאה רפה אומר לעולם רבי נתן היא ותני נמי בברייתא רצה רכא אומר לעולם ר' יהודה הנשיא היא ומאי דשייר במתניתין קא מפרש בברייתא אמר רב אשי דיקא נמי דקתני אחד הלוקח ואחד המוכר ומפרש ליה ללזקת שמע מינה שיוורה שיוורה למוכר שמע מינה איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אומר יש לו עליו אונאה ושמואל אומר אין לו עליו אונאה לימא רב דאמר פרבי מאיר ושמואל דאמר פרבי יהודה דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר פסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ רבי יהודה אומר בדבר שבקמח תנאו קנים אומר לך רב אגא דאמרי אפי' לר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא ידיעה וקא מחלה

אבל

הכא מי דע דמחיל. וכו' הכותב (כתובות דף פד. ושם ד"ה וסבר) דפסיק רב אם מתא אינו יורה ופריך וסבר רב תנא קיים והאמר רב יש לו עליו אונאה התם נמי לא ידע שקמות אשתו קודם שיקמות וא"ת כפי א"ע"פ (שם דף נו. ושם) דפריך טעמא דבכתב הא על פה אינה יכולה למחול לכתובה והא סבר ר' יהודה דבמזון תנאו קיים ולישני דכתובה לא ידע דמחיל דאימור היא תמות קודם וי"ל

דהתם פריך לשמואל דלא מפליג א"נ פריך לאב"י דאמר בסמוך מהוורתא רב דאמר בר"מ א"נ בין דקלה בעניו להוציאה ידעה ומחלה: **אבל** הכא מי יומר דעקער. וכו'פ' דמכות ודף ג. ושם ד"ה ושמואל) דפריך לשמואל מאונאה לשביעית התם שביעית נמי לא ידע דעקער דאימור יפרע לו קודם שביעית:

על מנת שאין כו'. פי' רש"י אני מבטיחך שאין בו אונאה ונשן בו אונאה והוי כן מקח טעות וקשה דבכ"פ דמכות (שם) דמחיל על מנת שלא תשטמהו שביעית דמשטמהו שביעית והתם לא שייך האי טעמא אלא הוי טעמא שאין לו כח להחנות שלא תחול שביעית על המחלה וי"ל דלא מדמי אלא כה דיכי דגבי אונאה יש חילוק בין לשון שאין עליו לשאין בו ה"נ גבי שביעית יש חילוק בין לשון זה ללשון זה ורבינו שמואל מפרש דע"מ שאין בו אונאה משמע על מנת שלא יחול איסור דלא תונו על המקח וע"כ הוא חל והשתא הוי משום דומיא דשביעית:

הנושא ונותן באמנה. פי' רש"י שזאמינו שימכרנו כמו שיוכל אין לו עליו אונאה ודריין והתפסד למשלוח קשה דאין שייך לשון אונאה על זה ועוד אי שליל לא קבל עליו אחריות פשיטא שהריין והתפסד למשלוח ואי קבל השליל עליו אחריות והתפסד איכ"ש יש לו עליו אונאה ונראה דנושא ונותן באמנה היינו שזאמינו בכמה קנה ונותן לו כך ויותר מעט והשתא שייך שפיר אין עליו אונאה:

במה דברים אומרים בסתם. ר"ח פסק כרב דהלכתא כרב באיסורי תימה דהא לא פליגי אם מותר לעשות כן אלא פליגי אם חייב להחזיר האונאה ודלקה כשמואל דריני ובשאיננותו דרב אחאי פירש בדר סיני פוסק כרב משום דהך ברייתא קאי בנותיה דמפלגי בין סתם

למפרש ואתא דר' יהודה אכל לשמואל לא מתקמא לא בר"מ ולא כרבי יהודה וריב"ן פי' דלשמואל הכי פירושא דברייתא בד"א בסתם פי' שלא אמר ע"מ אבל מפרש ע"מ שאין עליו אונאה נעשה באומר יודע אני שאינו שוה כך ואתאי כרבי יהודה אי נמי י"ל אורחא דמילתא נקט דאותו שאמר ע"מ שאין עליו אונאה רגיל לומר אני יודע שאינו שוה כו' א"ע"פ שאינו יודע אם אמר אמת ואתאי אפילו בר"מ דלא ידע דעקער: **לא** תחשב את הרע באמנה. פי' רש"י שנותן לו את הרע ומתמין לו מעות התפסד עד שימכור הרע בשביל שטורח לו למכור הרע בחנות פמעת מעט וזהו רביית וקשה דכ"פ איהו נשך ולקמן דף סה.) ה"ל לאתויי ולא תהא וכו' דבמחשבה (פ"ג) מתניא לגבי אונאה ועוד שכבר נתן לו שכר משמע שמקודם כבר היה לו שכר ונראה כפי" ר"ח שקנה" דברים ב"י דנריים ד' הדין שוה כל אחד דין וחצי ומחשה הרעים אינן שווים כל אחד כ"א חצי דין וזה א"ל אני מאמין כמה נתת עליהם ואתן לך מעט יותר לדרייתו ולא יחשב לו דין דין כמו שקנה והתפסד דין וחצי כמו ששוה שהרי לא נתן לו על הרע דין אלא בשביל שגם הדין שוה ונתן לו דין דין וזהו אונאה אלא או זה וזה באמנה פירוש אם ימכור כולם יחד יחשב כולם דין דין או זה וזה בשוה אם ימכור רעים לבדם יחשב כל אחד ואחד בחצי דין ואם ימכור ימים לבדם יחשב כל אחד בדין דין וחצי וגם יחשב שכר כסף כו' שכר עצמו אינו נוטל שכבר נתן לו שכר פי' המוכר הראשון שקנהם תחלה ממה

איסר לדינר. וא"ת והאמר רבא ולקמן דף נו.) כל דבר שבמדה ושכמנן ושכמשקל אפי' פחות מכדי אונאה חזרו וי"ל דהבא בתורת מטבע נתנו ולא בתורת משקל: **שני** פונדיונים לדינר. וזה דלא אמר מעה לדינר משום דרבי יהודה נקט פונדיון קאמר אידו שני פונדיונים וא"ת תקשה לרב דאמר שותן מקח שנינו ולא שותן מעות דהבא לר' שמעון אם מוכר סלע שוה כ' מעות ככ"י הוי אונאה והיני שוה ד' בו' דהוי לרב ביטול מקח ובגמ' מוקי מתני' דלעיל בר' שמעון ואפי' לשמואל דאמר שותן מעות שנינו תקשה דבשבות מקח מודה דהוי נמי אונאה וה"כ פי' פונדיונות לדינר הוי אונאה אבל ב' פונדיונות פחות פרוטה הוי מחילה א"ע"ג דאכתי הוי שותן מקח וי"ל דמריי שמכר לו טלית שוה כ"ד מעות בסלע ונתן לו סלע ששקט ד' מעות דהיינו שותן מקח מידו לעיל פי' טעם דמדי שותן מקח לפי שהאונאה והשעות תלוי בחפץ שצריך שמוא ולא במעות והבא השעות והאונאה הוי בסלע:

פי' ידע. דאיכא אונאה הוא סבור דאין בו אונאה ודאי עקרי. בשעת התנאי עוקר דברי תורה שהטילה עליו שאר כסות ועונה וזה עוקר תחובה מעליו ואפי' הוא נותן לאחר זמן מתנה בעלמא הוא: **אבל** הכא מי יומר דעקער. שמוא לא יתא בו אונאה: **אין** לו עליו אונאה. דפרשיית דמי יומר דעקער: **שאין** בו אונאה. אם אמר לו בלשון זה אין זה לשון מחילת אונאה אלא לשון הבעית אונאה דע"מ שאין בו

אונאה אמר ודריי' ש' בו ומקח טעות נמי הוי ואם רצה לחזור חזרו לגמרי: **הנושא** ונותן באמנה. מוכר במה שתוכל ותן לו המעות למן פלוגי והניי סומך עליך ונותן לו שכר טרחה בדלקמן: **אין** לו עליו אונאה. לומר יותר היה שוה ואם מוכר זה בדמים רבים אין זה יכול לומר לא אתן אלא דמי: **סתוורתא** כו'. ורב מוקי לה כרבי יהודה דאפי' שאין דלא ידע ומחיל נמי אמר. סתם. ע"מ שאין עליו אונאה דלא ידע דניחול: **פירש**. שפירש לו יודע אני שיש אונאה ואני מוכר לך ע"מ שאין לך עליו אונאה דבבא אמר רבי יהודה דמתנה ותנאו קיים דדמי לשאר ובסות: **בפת דברים אומרים**. דש אונאה לזה על זה: **בסתם**. מוכר: **אבל** בפירוש. כגון מוכר כו': **הנושא** ונותן באמנה כו'. בדפרשיית: **הרי** זה לא יחשוב לו את הרע באמנה ואת הדין בשוה. להיות לו המתנה מעות והפסד בשכר טרחה כגון היה לו שני יינות ופה שיש לו עליו קופצים ללקוח בבת אחת וזהו הרע שאינו נמכר אלא בחנות לא יאמר לו הרי לך ופה בשוה ע"מ שתמכור לי הרע בחנות כמה שתוכל ולכשימכור תן לי מעות שנינים ופוסר עצמו בהמתנה מעות של דמי הדין מלכת שכר טרחה על הרע והוי כרביית: **אלא** או זה וזה באמנה. ונתן לו בדרך הנותן באמנה ששכר קצוב היה להם דמפרש לקמן ארבעה למאה: **או** זה וזה בשוה. והשכר יתא של מקבל: ונתן לו שכר כסף שכר נטל. אם נתן באמנה כשיבואו לחשבון יתבא לו שכר כסף המוליכו מביתו למנות ואם הוצרך למגלים ונתן לו שכר נטל: **בצדדיי**. מוכרי בגדי קבוס ששכר קצוב להם ליתן ארבעה למאה למי שטורח במכירתו: **מתני'**. כמה תהא תשלע חסירה. מטבע הוציא ותמיד הוא שותן וחסר כמה תחסר ואם הוציאה לא תהא אונאה: ד'

איסרין. לסלע: **איסר** לדינר. והוא אחד מכו"ב בו דין קנה ספק דין מעה שני פונדיונים פונדיון שני איסרין ובגמ' מפרש מאי שני דגבי שאר סחורה אמרי' שותן וכן יש אומרים כך יש אומרים כן: **ארבעה פונדיונים**. אחד משנים עשר.

שמונה שותן לו את הרע ומתמין לו מעות התפסד עד שימכור הרע בשביל שטורח לו למכור הרע בחנות פמעת מעט וזהו רביית וקשה דכ"פ איהו נשך ולקמן דף סה.) ה"ל לאתויי ולא תהא וכו' דבמחשבה (פ"ג) מתניא לגבי אונאה ועוד שכבר נתן לו שכר משמע שמקודם כבר היה לו שכר ונראה כפי" ר"ח שקנה" דברים ב"י דנריים ד' הדין שוה כל אחד דין וחצי ומחשה הרעים אינן שווים כל אחד כ"א חצי דין וזה א"ל אני מאמין כמה נתת עליהם ואתן לך מעט יותר לדרייתו ולא יחשב לו דין דין כמו שקנה והתפסד דין וחצי כמו ששוה שהרי לא נתן לו על הרע דין אלא בשביל שגם הדין שוה ונתן לו דין דין וזהו אונאה אלא או זה וזה באמנה פירוש אם ימכור כולם יחד יחשב כולם דין דין או זה וזה בשוה אם ימכור רעים לבדם יחשב כל אחד ואחד בחצי דין ואם ימכור ימים לבדם יחשב כל אחד בדין דין וחצי וגם יחשב שכר כסף כו' שכר עצמו אינו נוטל שכבר נתן לו שכר פי' המוכר הראשון שקנהם תחלה ממה

איסר לדינר. וא"ת והאמר רבא ולקמן דף נו.) כל דבר שבמדה ושכמנן ושכמשקל אפי' פחות מכדי אונאה חזרו וי"ל דהבא בתורת מטבע נתנו ולא בתורת משקל: **שני** פונדיונים לדינר. וזה דלא אמר מעה לדינר משום דרבי יהודה נקט פונדיון קאמר אידו שני פונדיונים וא"ת תקשה לרב דאמר שותן מקח שנינו ולא שותן מעות דהבא לר' שמעון אם מוכר סלע שוה כ' מעות ככ"י הוי אונאה והיני שוה ד' בו' דהוי לרב ביטול מקח ובגמ' מוקי מתני' דלעיל בר' שמעון ואפי' לשמואל דאמר שותן מעות שנינו תקשה דבשבות מקח מודה דהוי נמי אונאה וה"כ פי' פונדיונות לדינר הוי אונאה אבל ב' פונדיונות פחות פרוטה הוי מחילה א"ע"ג דאכתי הוי שותן מקח וי"ל דמריי שמכר לו טלית שוה כ"ד מעות בסלע ונתן לו סלע ששקט ד' מעות דהיינו שותן מקח מידו לעיל פי' טעם דמדי שותן מקח לפי שהאונאה והשעות תלוי בחפץ שצריך שמוא ולא במעות והבא השעות והאונאה הוי בסלע:

תנא

בעל הבית הנותן סחורה למכור יכול לחשב את סכום מכירתה
בשני אופנים, 'אמנה' ו'שוה', 'אמנה' היינו שהמקבל ימכור את
הסחורה עבור הבעלים מעט מעט בחנות, והבעלים מאמינו
שימכרנו בכמה שיוכל, ואת המעות שיריח יתן לבעלים בסיום
המכירה, והמקבל יטול שכר מסוים על טרחתו. ו'שוה' היינו
שמשלם המקבל לבעלים כפי המחיר ששוה למכור את כל
הסחורה בבת אחת, שאז מחירה זול יותר, וישלם לו מיד את
דמיה, ואם ירצה ימכרנה בחנות מעט מעט והרווח יהיה שלוט.
תנו רבנן בברייתא, הנושא והנותן באמנה, ויש לבעל הבית סחורה
גרועה וסחורה טובה, הרי זה לא יחשב את מכירת הרע באמנה,
ואת מכירת היפה בשוה, כלומר, לא יאמר הבעלים למקבל טול
את שתי הסחורות, ואחשב לך את הסחורה הרעה במחיר 'אמנה',
שתמכרנה מעט מעט והרווחים יהיו שלי, ואילו את מחיר הסחורה
היפה, אחשב לך כפי מחיר השוה, כלומר במחיר מוזל, ותזכה
בכולה מיד, והרווחים ממכירתה יהיו שלך, ואף שבאופן כזה צריך
לתת לו מיד את דמי היפה שקיבל ב'שוה', מכל מקום רוצה בעל
הבית שישארו מעות אלו ביד המקבל, עד שיסיים למכור את כל
הסחורה הרעה מעט מעט, ואז יתן לו את דמי שתי הסחורות יחד,
והנאה זאת של השהיית המעות ביד המקבל, תיחשב כתשלום
עבור שכר טרחתו במכירת הסחורה הרעה, והטעם שהדבר אסור,
כיון שזה נראה כריבית, שתמורת השהיית המעות של הסחורה
הטובה בידו הוא טורח במכירת הסחורה הגרועה. אלא יפסוק עמו,
אז שימכור את זה וזה באמנה, וישלם לו את דמי טרחתו על
מכירת הסחורות, אז שיתן לו את זה וזה בשוה, והמקבל ימכור את
הסחורה מעט מעט ויטול את הרווח לעצמו.
מביאה הברייתא דינים נוספים בינושא ונותן באמנה: וכשנותן
המקבל סחורה באמנה את התשלום בגמר המכירה לבעל הבית,
נותן לו הבעלים, כלומר מנכה לו מהתשלום את שכר הפתח –
הפועל הנושא משאות על כתיפו, אם הוצרך המקבל לשכור
עבור העברת הסחורה, ושכר נזל, ושכר פונדק, אם אכן הוצרך
להם. אבל שכר טירחת עצמו אינו נזל מהבעלים, כיון ששכר נתן
לו הבעלים שכרו משלם – שכר שלם על טירחתו במכירה זו מיד
עם קבלת הסחורה.
שואלת הגמרא: 'שכרו משלם' מהיכא קא יהיב ליה – מהיכן נתן לו
הבעלים את שכרו, והרי עדיין לא מכר, ולא קיבל כסף. אמר רב
פפא, מדובר בצדדיו – במוכרי בגדי קנבוס, דיהבי – שנותנים
לסוחר שטורח למוכרם, ארבע מהבגדים לכל מאה בגדים שנטול
למכור, וזהו שכרו.

משנה

משנתינו דנה מה הוא שיעור האונאה בשווי המטבע עצמה, ועד
מתי אפשר לחזור באונאה זו.
כל מטבע שמשמשים בו נשחק מעט, מבארת המשנה: עד כמה
תהא הסלע חסירה מחמת שחיקה זו, ואף על פי כן לא יהא בזה דין
אונאה כשיתנגנה תמורת סחורה השוה סלע, רבי מאיר אומר עד
שיחסר מהסלע ערך של ארבע אפסרות מתוך תשעים וששה
איסרים שבסלע, וזהו שיעור של איסר אחד לדירי, מתוך ארבעה
דינרים שיש בסלע, והיינו עד שיעור של אחד מעשרים וארבעה
במטבע, ואם פחת הסלע בשיעור זה יש בו אונאה.
ורבי יהודה אומר, עד שיחסרו ממנה ארבע פונדיונות מתוך
ארבעים ושמונה פונדיונים שבסלע, וזהו שיעור פונדיון לדירי,
שיש בו שנים עשר פונדיונים, והיינו עד שיחסר מהמטבע אחד
משנים עשר.
ורבי שמעון אומר, עד שיחסרו ממנה

אבל הקא לגבי אונאה, מי ידע דקחיל – וכי הוא יודע שיש במקח
אונאה שמחמת כן הוא מוחל, והרי אף שהוא מסכים לתנאי של
המוכר היינו כיון שהוא סבור שאין כאן אונאה.
ממשיכה הגמרא: ושמואל אמר, אנה דאמר שהתנאי מועיל לבטל
דין אונאה, אפילו לרבי מאיר, כיון שעד כאן לא קאמר רבי מאיר
התם, לגבי קידושין, שאין תנאו חל כלל, אלא משום דנדיא קא עקר
בתנאו את חיוב התורה, אבל הקא לגבי אונאה, מי ידע דקא עקר
מיד – מנין לנו תנאו תנאו עקור את דין התורה, והרי יתכן
שבאמת לא תהיה כלל אונאה במקח זה, ובאופן כזה מועיל תנאו
אף אם בסוף היתה אונאה במקח.
מבררת הגמרא את דעת שמואל: אמר רב עקיב, לדידי מפרשא לי
מיניה דמר שמואל – התפרשו לי דינים אלו משמואל עצמו, וכך
הם, האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי טענת אונאה, אין לו עליו
אונאה. אבל אם אמר על מנת שאין בו – במקח הזה אונאה, יכול
לחזור בו, שהרי התברר שריממו ויש בו אונאה.
הגמרא מקשה על דעת רב הסובר שלגבי אונאה הכל מודים
שתנאו בטל. מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, הנושא
והנותן באמנה – אדם שמקבל סחורה מבעל הבית כדי למכרה
בכמה שיוכל ויתן לו את המעות, ומאמינו שימכרנה כך, ואף
משלם לו שכר על טירחתו, וכן האומר לחבירו הריני מוכר לך או
קונה ממך על מנת שאין לך עלי אונאה, הדין הוא שאין לו עליו
אונאה, ולכן הנושא ונותן באמנה נאמן לומר בכמה מכר את
הסחורה, ואין בעל הבית יכול לטעון שהיתה שוה יותר, וכן אם
קיבל דמים יתרים משווי הסחורה אינו יכול לעכבם אלא חייב
לתת הכל לבעל הבית, כיון שהאמינו על כך. ולגבי המוכר או
קונה על מנת שלא תהיה לחבירו תביעה על אונאתו, חל תנאו,
ואף אם היתה אונאה המקח קיים. ולרבי דאמר, אנה דאמר
שהתנאי בטל אפילו לרבי יהודה, אם כן הא מני – כדעת מי נשנתה
הברייתא האומרת שאדם יכול להתנות 'שלא יהיה לך עלי
אונאה', והרי רבי מאיר סובר בפרוש שהתנאי בטל, ולדעת רב גם
רבי יהודה סובר שבאונאה התנאי בטל.
אמר אביי, מחמת קושיא זו מהנוחיתא – ברור הדבר שרב אמר את
דבריו רק פשיטת רבי מאיר, והברייתא האומרת שהתנאי קיים
נאמרה בשטית רבי יהודה, ושמואל דאמר שהתנאי קיים, היינו
פשיטת רבי יהודה, ואי אפשר לומר שמחלוקתם אינה שייכת
למחלוקת התנאים.
הגמרא מביאה תירוץ אחר על הקושיא מהברייתא: רבא אמר,
באמת רב אמר את דבריו אף לרבי יהודה, ולא קשיא עליו
מהמבואר בברייתא שתנאו קיים, כיון שקאן – בדבריו רב מדובר
בפתח – שאמר רק 'על מנת שאין לך עלי אונאה', וכיון שהלה
אינו יודע שיש כאן אונאה, אינו מוחל, ותנאו בטל, וקאן –
בברייתא זו מדובר בפרש את האונאה, ואומר לו הריני מוכר לך
דבר השוה מנה במאתים, שבזה סובר רבי יהודה שהוא מוחל על
אונאתו, ותנאו קיים, כמו שמועיל תנאו של המקדש לבטל את
חיוב השאר והכסות.
מוכיח רבא את תירוצו: דתניא בברייתא, כמה דברים אמורים שאין
תנאו מועיל לבטל את דין האונאה, בפתח, אבל בפרש את
האונאה, וכגון מוכר שאמר ללוקח, חפץ זה שאני מוכר לך
במאתים, יודע אני בו שאינו שוה אלא מנה, ואני מוכרו לך על מנת
שאין לך עלי אונאה, הדין הוא שאין לו עליו אונאה. וכן לוקח
שאמר למוכר, חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, יודע אני בו ששוה
מאתים, והריני קונה אותו ממך על מנת שאין לך עלי טענת אונאה,
אין לו עליו אונאה.
אגב 'נרשא ונותן באמנה' שהזכר לעיל, הגמרא מביאה ברייתא
הדנה בהלכותיות.

על ידי הגאולה הפרטית של כל אחד ואחד, באים אל הגאולה הכללית של כל אחד ואחד מישראל.

שְׁמוֹנָה פּוּנְדִינּוֹת מֵתוֹךְ אַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה שִׁישׁ בַּהּ, שְׁזוֹהוּ שִׁיעוֹר שְׁנֵי
פּוּנְדִינִים לְדִינָר, שִׁישׁ בּו שְׁנַיִם עֶשֶׂר פּוּנְדִינּוֹת, וְהֵינּוּ שִׁיחֹסֶר
מִהַמְטָבֵעַ שִׁיעוֹר שִׁישִׁית, כִּדָּן אֹנָתָא שֶׁאֵר חֲפָצִים.
אֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה דִּין נֹסֶף: עַד מָתִי מוֹתֵר לְמַקְבֵּל לְהַחֲזִיר אֶת הַמְטָבֵעַ
שֶׁנִּמְצָאָה בַּהּ אֹנָתָא, אִם הַמְקָבֵל נִמְצָא בְּכָרְכִים – עֵיירוֹת גְּדוּלוֹת,
שִׁיעוֹר הַזֶּמֶן הוּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּיָּחָף לְשׁוּלְחָנִי – מִחֲלִיף מַעוֹת, שֶׁבְּכִי
בַּמְטָבֵעוֹת. וְאִם הוּא בְּכָפָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם שְׂרָחֲנִי, יִכּוֹל לַחֲזוֹר עַד
עָרְבֵי שְׁתָּחוֹת, שֶׁאֵז קוֹנֵה בַּהּ צוֹרְכִי שֶׁבַת, וִירָאָה אִם יִקְבְּלוּ אוֹתָהּ
מִמֶּנּוּ בְּשׁוּיָהּ. וְאִם לֹא הַחֲזִירָה עַד זְמַנִּים אֵלּוּ, מוֹכֵחַ שֶׁמַּחֲלָ עַל
אֹנָתָא.
אִמְנָם אִם הָיָה נֹתֵן הַמְטָבֵעַ בְּכִירָה, שׁוֹ הַמְטָבֵעַ שֶׁנָּתַן, וְבֵא הַמְקָבֵל
לְהַחֲזִירָה אֶפְּסִילוֹ לְאַחֵר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲרָשׁ, מְקַבֵּלָהּ הֵימָנוּ מִמִּידָת
חֲסִידוֹת. וְאִף אִם לֹא קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ אֵין לוֹ עֲלָיו אֱלָא תַרְעוּמָתָא, אִךְ
אֵינוֹ יִכּוֹל לְתוֹבְעוֹ בְּדִין, שֶׁהָרִי לֹא הַחֲזִירָה בּוֹמֵנָה.
הַמִּשְׁנָה מְבַאֵר דִּין נֹסֶף בְּעֵנֵי מְטָבֵעַ שֶׁנִּחְסְרָה: וְאִף מְטָבֵעַ
הַחֲסִירָה בְּשִׁיעוֹר שִׁישׁ בּוֹ אֹנָתָא, נֹתֵנָה לְצוֹרֵךְ חִילוּל פִּירוֹת שֶׁל
מַעֲשֶׂר שְׁנֵי, אִף שֶׁאִפְשָׁר לְחַלּוֹל רַק עַל מְטָבֵעַ שִׁישׁ בַּהּ צוֹרָה
(מַעֲשֶׂר שְׁנֵי פ"א מ"ב). וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמֶּאֱחָד הִיא נִחְשָׁבֶת כְּמְטָבֵעַ שֶׁאֵין
בַּהּ צוֹרָה, אִף שִׁישׁ שֶׁאֵינָם מְקַבְּלִים אוֹתָהּ בְּשׁוּיָהּ, כִּיּוֹן שֶׁהַפּוֹסְלָה
מִתּוֹרֶת מְטָבֵעַ אֵינוֹ אֱלָא נֶפֶשׁ רָעָה – קִצְמָן, וּבִאֲמַת עֲדִיין שֶׁם
מְטָבֵעַ עֲלֶיהָ:

גמרא

שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: 'כִּמְהָ תִּהְיֶה הַסְּלַע חֲסִירָה וְלֹא יִהְיֶה בַּהּ אֹנָתָא/
וְאַחֲרַי כִּךְ נִאֲמָרוּ שִׁיעוֹרִים שׁוֹנִים שֶׁאִמְרוּ בּוֹה הַתְּנָאִים, וּמִשְׁמַע
שֶׁסְּלַע הַחֲסִירָה כְּשִׁיעוֹרִים אֵלּוּ, אֵין בַּהּ אֹנָתָא, וְרַק כְּשֶׁנִּחְסְרָה
יֹתֵר מִכִּי יֵשׁ בַּהּ אֹנָתָא.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְרַמְיָנָהּ, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָאָה שֶׁהוּבְאוּ בַּהּ דְּעוֹת
הַתְּנָאִים בְּכַמְשֹׁנְתֵינוּ, עַד כִּמְהָ תִּהְיֶה הַסְּלַע חֲסִירָה, וְיִהְיֶה בַּהּ
אֹנָתָא, וּמִשְׁמַע, שֶׁמִּיד כְּשֶׁנִּחְסְרָה בְּשִׁיעוֹרִים שֶׁנִּקְטוּ הַתְּנָאִים, יֵשׁ
אֹנָתָא, וְאֵין צוֹרֵךְ שֶׁתִּחְסֹר יֹתֵר.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרַי רַב פְּפָא, לֹא קָשִׁיָּא, כִּיּוֹן דִּתְנָא דִּידָן – הַתְּנָא
בְּכַמְשֹׁנְתֵינוּ קָא חֲשִׁיב מְקַטְשָׁה לְמַעֲלָה – חִישַׁב אֶת הַחֲסִירוֹן מִסְּלַע
שֶׁנִּחְסְרָה מִעַתָּה עַד סְלַע שֶׁנִּחְסְרָה הִרְבָּה, וְעַל זֶה אָמַר, הָרִי סְלַע
שֶׁנִּחְסְרָה מִעַתָּה אֵין בַּהּ אֹנָתָא, וְכִמְהָ תִּהְיֶה הַסְּלַע חֲסִירָה יֹתֵר,
וְעֲדִיין לֹא יִהְיֶה בַּהּ אֹנָתָא, עַד הַשִּׁיעוֹרִים שֶׁנִּקְטוּ הַתְּנָאִים, אִךְ
בְּשִׁיעוֹרִים אֵלּוּ עֲצָמָם יֵשׁ אֹנָתָא. וְאֵילוּ תְנָא קָרָא – הַתְּנָא
בְּבִרְיָאָה, קָא חֲשִׁיב לְמַעֲלָה לְמַטָּה – חִישַׁב אֶת הַחֲסִירוֹן מִסְּלַע
שֶׁנִּחְסְרָה הִרְבָּה עַד סְלַע שֶׁנִּחְסְרָה מִעַתָּה, וְעַל זֶה אָמַר, הָרִי סְלַע
שֶׁנִּחְסְרָה הִרְבָּה יֵשׁ בַּהּ אֹנָתָא, וְעַד כִּמְהָ תִּהְיֶה הַסְּלַע חֲסִירָה
פְּחוֹת מִשִּׁיעוֹר גְּדוֹל וְעֲדִיין יִהְיֶה בַּהּ אֹנָתָא, וְעַל זֶה הִבִּיא אֶת
הַשִּׁיעוֹר שֶׁנִּקְטוּ הַתְּנָאִים, שֶׁבְּשִׁיעוֹרִים אֵלּוּ עֲדִיין יֵשׁ אֹנָתָא.
הַגְּמָרָא מְבַרֵּר מִדּוּעַ יֵשׁ חִילוּק בֵּין שִׁיעוֹר אֹנָתָא שֶׁחֹרָה לְשִׁיעוֹר
אֹנָתָא מְטָבֵעַ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאִי שְׁנָא בְּסָלַע, דְּפִלְגִי רַבִּי מֵאִיר
וְרַבִּי יְהוּדָה בַּמִּשְׁנָתֵינוּ עַל רַבִּי שֶׁמַּעוֹן הָאֹמֶר שִׁיעוֹרָה בְּשִׁישִׁית,
וּמָאִי שְׁנָא בְּסָלִית – סֵתֵם סִחּוּרָה, שֶׁהִתְבָּאָר לְעִיל (מַט): שֶׁאֹנָתָהּ
בְּשִׁישִׁית, וְלֹא פִלְגִי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה.
מִשְׁבִּיָּה הַגְּמָרָא: אִמְרַי רַבָּא, מָאִי תְנָא – מִי הוּא הַתְּנָא שֶׁשֶּׁנָּה לְעִיל
לְגַבִּי סָלִית שֶׁאֹנָתָהּ בְּשִׁישִׁית, רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, וְאִמְנָם רַבִּי מֵאִיר
וְרַבִּי יְהוּדָה יַחֲלֹקוּ גַם לְגַבִּי טָלִית, וְיִסְבְּרוּ שִׁשִּׁיעוֹר הָאֹנָתָא הוּא
אֶחָד מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אוֹ אֶחָד מִעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע.
הַגְּמָרָא מְבַאֵר תִּירוּץ נֹסֶף: אִמְרַי אֲבִי, בִּאֲמַת הַמִּשְׁנָה לְעִיל
נִשְׁנָתָה לְדַבְּרֵי הַכֵּל, וְיֵשׁ חִילוּק בֵּין אֹנָתָא חֲפֵץ לְאֹנָתָא מְטָבֵעַ,
כִּיּוֹן שֶׁבִּאֹנָתָא סָלִית, עַד שְׁתָּחוֹת, מְחִיל אִינִישׁ – אָדָם מוֹחֵל, כִּיּוֹן
שֶׁמִּכָּל מְקוֹם שֶׁ לֹא טָלִית לְהַתְּכּוֹסֶת בַּהּ, דְּאִמְרַי אִינִישׁ – שְׂרָגִילִים
אִנְשִׁים לּוֹמֵר, 'עֲשִׂי לְנִפְיָ' – קִנְה טָלִית לְכִסּוֹת גּוֹפֶן וְגַבִּי אֶפְּסִילוֹ
בְּיוֹקֶר, וְשִׁנִּי לְכַרְסִיָּה' – אִךְ מִזֶּה שֶׁנִּצְרָךְ לָךְ לְמֵאכֹל כְּרִיסְךָ, קִנְה
בְּשׁוּיָהּ וְלֹא בְּיוֹקֶר, אֲבֵל בִּאֹנָתָא סָלַע, בֵּין דְּלֹא סָגִי לִיָּה – אֵינוֹ

יִכּוֹל לְסַחֲרוֹ בַּהּ, לֹא מְחִיל – אֵין אָדָם מוֹחֵל, מִשּׁוֹם שֶׁאִחֲרֵי
שֶׁנִּפְסְלָה אֵין לוֹ שִׁימוּשׁ אַחֵר בַּהּ, וְלִכֵּן חֲלָקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה
דּוּקָא בְּסָלַע, וְאִמְרוּ שֶׁהָאֹנָתָא בַּהּ הִיא אֶפְּסִילוֹ בְּפָחוֹת מִשִּׁישִׁית.
אֲגַב כִּךְ שֶׁהוּבָאָה לְעִיל תַּחֲלִיל הַבְּרִיָּאָה שֶׁנִּחְלָקוּ בַּהּ הַתְּנָאִים
כְּכַמְשֹׁנְתֵינוּ, מְבַאֵר הַגְּמָרָא אֶת כּוּלָּהּ: גּוֹפָא, עַד כִּמְהָ תִּהְיֶה הַסְּלַע
חֲסִירָה וְיִהְיֶה בַּהּ אֹנָתָא, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר אֲרַבְּעָה אִיסְרוֹת, אִיסְרָה
לְדִינָר. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר אֲרַבְּעָה פּוּנְדִינּוֹת, פּוּנְדִיין לְדִינָר. רַבִּי שְׁמַעוֹן
אֹמֵר שְׁמוֹנֶה פּוּנְדִינּוֹת, שְׁנֵי פּוּנְדִיין לְדִינָר. מִמְּשִׁיבָה הַבְּרִיָּאָה: יִתֵּר
עַל כֵּן, אִם נִחְסְרָה הַסְּלַע, אִךְ עֲדִיין לֹא הִגִּיעָה לְכַדִּי שִׁיעוֹר אֹנָתָא,
יִכּוֹל לְמוֹכְרָהּ בְּשׁוּיָהּ כֵּאֵילוּ הִיא סְלַע שְׁלִימָה שֶׁלֹּא נִחְסְרָה.
הַבְּרִיָּאָה מְבַאֵר שֶׁשׁ מְטָבֵעוֹת שֶׁאִסּוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כֻּלָּל, וְאִף
לֹא כְּשׁוּיִים עֲתָה: עַד כִּמְהָ תִּפְּחוֹת הַמְטָבֵעַ וְיִהְיֶה רִשְׁאֵי לְקִיּוּמָהּ
בְּרִשּׁוֹתָהּ, בְּסָלַע, שֶׁכְּשֶׁהִיא שְׁלִימָה שׁוּיָה שְׁנֵי שְׁקָלִים, רִשְׁאֵי
לְקִיּוּמָהּ עַד שֶׁתִּגָּלַע לְשׁוּי שְׁקָל, כִּיּוֹן שֶׁחֲסִירוֹנָה נִיכָר וְאִי אִפְשָׁר
לְרִמּוֹת בַּהּ וְלַהֲשִׁתַּמֵּשׁ בַּהּ כְּסָלַע שְׁלִימָה, אִךְ כְּשֶׁנִּחְסְרָה לְפָחוֹת
מִשְׁקָל, אִסּוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּהּ כֻּלָּל, כִּיּוֹן שֶׁאִפְשָׁר לְרִמּוֹת בַּהּ
וְלַהֲשִׁתַּמֵּשׁ בַּהּ כְּמְטָבֵעַ שֶׁל שְׁקָל. וְכִדְּיָנָר שֶׁנִּפְּחוֹת, מוֹתֵר לְקִיּוּמוֹ עַד
שִׁיחִיָּה שׁוּיָיו רֹבֵעַ. מִסִּימָת הַבְּרִיָּאָה: פְּחוֹת מִכֵּן בְּשִׁיעוֹר אִיסְרָה,
אִיסְרָה (לְהוֹצִיאָה), וְלַחֲלֹן תְּבִאָר הַגְּמָרָא דִּין זֶה.
הַבְּרִיָּאָה מְבַאֵר מִזֶּה דִּינָה שֶׁל מְטָבֵעַ זֶה שֶׁאִסּוּר לְקִיּוּמָהּ: הָרִי זֶה
לֹא יִמְכְּרָנָה אֶפְּסִילוֹ כְּשׁוּיָה עֲתָה בְּחִסְרוֹנָה, לֹא לְתַנָּר – סוֹחֵר, וְלֹא
לְחָרִים – אָדָם שְׂגוֹחֵל מִמּוֹן אַחֲרִים, וְלֹא לְחָרֵג – רוֹצֵחַ, מִפְּנֵי שְׁמִרְמִין
בַּהּ אֶת אַחֲרִים עַל יְדֵי שְׁנוּתִנִּים אוֹתָהּ כֵּאֵילוּ הִיא מְטָבֵעַ שְׁלִימָה,
וּמִחֲמַת הַפֶּחָד יִקְבְּלוּ אוֹתָהּ מִהֶם, אֱלָא יִקְבְּנָהּ – יַעֲשֶׂה בַּהּ חוֹר,
וְיִתְּלָנָה כְּתִכְשִׁיט בְּצוֹאָר כֵּנָּה אוֹ בְּצוֹאָר בֵּתָה.
הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֶת הַבְּרִיָּאָה: אִמְרַי מַר, עַד כִּמְהָ תִּפְּחוֹת וְיִהְיֶה
רִשְׁאֵי לְקִיּוּמָהּ, בְּסָלַע עַד שְׁקָל, שֶׁהוּא חֲצִי סְלַע, וְכִדְּיָנָר עַד רֹבֵעַ,
וְהִבִּינָה הַגְּמָרָא שֶׁרֹבֵעַ הֵינּוּ רַבַּע דִּינָר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מָאִי שְׁנָא
בְּסָלַע, שְׁמוֹתָהּ לְקִיּוּמוֹ רַק עַד שִׁפְחוֹת לְשִׁיעוֹר שְׁקָל, שְׁזוֹהוּ חֲצִי
שׁוּיָיו, וּמָאִי שְׁנָא בְּכִדְּיָנָר שְׁמוֹתָהּ לְקִיּוּמוֹ אִף כְּשֶׁנִּפְּחוֹת בְּיוֹתֵר מִחֲצִי,
עַד רֹבֵעַ.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרַי אֲבִי, מָאִי 'רֹבֵעַ' דְּקִתְנִי, נִמְי רֹבֵעַ שְׁקָל – אִף
לְגַבִּי דִּינָר שִׁיעוֹר הוּא עַד שִׁפְחוֹת חֲצִי, כִּמּוֹ בְּסָלַע, וְרֹבֵעַ
הָאִמּוֹר לְגַבִּי דִּינָר הֵינּוּ מְטָבֵעַ שֶׁל 'רֹבֵעַ שְׁקָל', שְׁשׁוּיָיו חֲצִי דִינָר.
אִמְרַי רַבָּא, דִּיקָא נִמְי – כִּךְ גַּם מְדוּק מִלְשׁוֹן הַבְּרִיָּאָה, דִּיקָא תְנִי
לְשׁוֹן 'רֹבֵעַ', שֶׁאִפְשָׁר לְפַרְשָׁה גַם כְּרַבְּעֵה שֶׁל מְטָבֵעַ אַחֵר, וְהֵינּוּ
רֹבֵעַ שְׁקָל, וְלֹא קִתְנִי. וְהֵינּוּ רַבַּע דִּינָר, שְׁמַע מִיָּה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְמָה לִּיָּה לְמַתְּלִיָּה לְדִינָר בְּשָׁקָל – לְמָה תִּלָּה הַתְּנָא
אֶת שִׁיעוֹר הַפֶּחָת בְּדִינָר, בְּרֹבֵעַ הַשְּׁקָל, שֶׁהוּא מְטָבֵעַ אַחֲרָה, הִיָּה
לוֹ לְתַלּוֹת אֶת שִׁיעוֹרוֹ בְּדִינָר עֲצָמָה, וְלוֹמֵר 'עַד חֲצִי דִינָר', מִתַּרְצַת
הַגְּמָרָא: בְּכִךְ שֶׁכִּינָה הַתְּנָא אֶת מִחְצִיתָהּ הַדִּינָר 'רֹבֵעַ שְׁקָל', מִלְּתָא
אֲנָה אֲרַחֲתִיהָ קָא מְשַׁמְעָן לָן – אֲגַב עֵיקֶר דִּינוֹ הַשְּׁמִיעֵנוּ דִּין נֹסֶף,
דְּאִיקָא דִּינָר דְּאִתִּי מְשַׁקָּל – שִׁישׁ מְטָבֵעַ שֶׁל דִּינָר שֶׁבֵּא מִמְטָבֵעַ שֶׁל
שְׁקָל, כְּלוֹמֵר שֶׁנִּפְּחוֹת הַשְּׁקָל עַד חֲצִי וְנַעֲשֶׂה שִׁיעוֹרוֹ בְּדִינָר, וְדִינָר
כִּזֶּה מוֹתֵר לְקִיּוּם.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: דְּבִרִּי הַתְּנָא שְׁמוֹתָהּ לְקִיּוּם דִּינָר שֶׁבֵּא מִשְׁקָל,
מִפְּנֵי לִיָּה לְדִינוֹ דְּרַבִּי אֲמִי, דְּאִמְרַי רַבִּי אֲמִי, דִּינָר הָבָא מְשַׁקָּל מוֹתֵר
לְקִיּוּמוֹ, וְלַהֲשִׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּדִינָר, כִּיּוֹן שֶׁנִּיכָר עֲלָיו שְׁשׁוּיָיו עֲתָה הוּא
דִּינָר, וְאִי אִפְשָׁר לְרִמּוֹת בּוֹ. אֲבֵל דִּינָר הָבָא מְשַׁקָּל, שֶׁנִּפְּחוֹת הַסְּלַע
עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּדִינָר, אִסּוּר לְקִיּוּמוֹ וְלַהֲשִׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּדִינָר, כִּיּוֹן שֶׁהַסְּלַע
הִיא מְטָבֵעַ רַחֲבָהּ, וְאִף אִסְרָה שֶׁנִּפְּחוֹתָהּ לְשׁוּי דִּינָר אִפְשָׁר לְטַעוֹת
וּלְסוֹבֵר חֲדָא מְטָבֵעַ שֶׁל שְׁקָל, הַשְׁוָה שְׁנֵי דִּינָרִים, וְכִיּוֹן שֶׁאִפְשָׁר
לְטַעוֹת וְלְרִמּוֹת בַּהּ, אִסּוּר לְקִיּוּמָהּ אֶפְּסִילוֹ בְּתוֹרַת דִּינָר:
שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָאָה: עַד כִּמְהָ תִּפְּחוֹת וְיִהְיֶה רִשְׁאֵי לְקִיּוּמָהּ, בְּסָלַע עַד
שְׁקָל, בְּדִינָר עַד רֹבֵעַ, פְּחוֹת מִכֵּן אִיסְרָה אִיסְרָה (לְהוֹצִיאָה):
מִבְּרִית הַגְּמָרָא: מָאִי קָאָרֵם – מִזֶּה הַבִּיאוֹר בְּסִיוֹם דְּבִרֵּי הַתְּנָא, הָרִי
אֵין לוֹמֵר כְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרֵּיו שֶׁרַק אִם פְּחוֹת הַסְּלַע אוֹ הַדִּינָר יֹתֵר
מִחֲצִיִּים בְּשִׁיעוֹר 'אִיסְרָה' אִסּוּר לְקִיּוּם, שֶׁהָרִי בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיָּאָה

בבא מציעא. הזהב – פרק רביעי דף נב עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ריש"י תוספות

תנא ידון קחשיב מלמטה למעלה. דאין אונאָה עד ד' איסרין ולא עד בכלל דבר איסרין יש אונאָה דבנקרא אמרין מאן תנא טלית ר"ש היא דאמר ח' פונדיונין ותיין אונאָה ו**תנא**ן ברא קחשיב מלמעלה למטה. אי גרסינן בבביתא עד כמה אתי שפיר דחשיב מלמעלה למטה וסבר עד ועד בכלל אכל אי לא גרסינן עד לא וזהו צריך למימר דחשיב מלמעלה למטה אלא במשעמו כמה יהא אונאָה

ד' איסרין ואגב דקאמר לתנא ידון מלמטה למעלה נקט לתנא ברא מלמעלה למטה: **עשיק** לגביד. וא"ת התינו תנאנה לזקח נתאנה מוכר מאי איכא למימר וזה תינח כסות פירות מאי איכא למימר וי"ל דלא פלוג רבנן ועי"ל דעיקר השעם הוי סלע כיון דלא קני לא מחיל:

ולא קחני עד רביע. ואע"ג דרובע מצי למחוי נמי רובע דין דרתנן בפ"ק דבריות דף (ח) בו ביום עמוד ברבתיים וזהו רובע דין כדפי' והם וכן אמרין והם גר שנתגזיר צריך שיפריש רובע לקינו ממ"א מיירי דקא רובע דין ד"ל למיתני רביע דלא נטעי ברובע שקל: **אמר** אביי פחתה סלע יותר מכדי אונאָה איסר אסור להוציאה. פרש"י בקפה וא"ת פשיטא ורבא נמי שהקשה אפילו משוה נמי היה לו להקשות אפי' כדי אונאָה נמי וי"ל דמיירי אפי' בדעתו להחזיר האונאָה אסור כיון דהנפקח טעות הוא אכל כדי אונאָה מותר להוציאה בקפה וכלכר שחזיר האונאָה אם יתבענו חלה קודם שיראה לשולחני מותר כיון שהנפקח מתקיים ופחות מכדי אונאָה מותר בקפה אפילו אם אין דעתו להחזיר אונאָה משום דהוי לאלתר מחילה רבא אמר פחתה איסר דין אסור להוציאה בקפה אם אין דעתו להחזיר משום דהוי אונאָה כ"מ ועוד יש לפרש אמר אביי כ' אסור להוציאה אפילו בשוקה וסבר כמ"ד בסמוך יתר על כן יקוץ אכל פחות מאיסר שרי דלהפסד פחות משוה אונאָה ולהפסד מועט ורבא דקאמר אפי' משוה נמי לית ליה האי סברא ומוצי' נמי סבר רבא בין כמ"ד יקוץ בין כמ"ד יקיים: **יתר** על כן יקוץ. ולא ימכרנו לתנן מצי נמי קאי אפחתה יתר מכדי אונאָה וד"פ אפילו ע"מ לנוקבה לא ימכרנו לתנן ולתנן אכל לתננים ימכור על מנת לנוקבה ולמ"ד יתר על כן יקיים לא ימכרנו לתנן. לא קאי אלא אבסלע עד שקל דאמר פחתה יותר משקל אפילו פרוטה אסור לקיימה וקא קאי לא ימכרנו לתנן כו':

והתקנה
כ"מ תנן ה"מ סלע שנפסלה והתקנה שיהא שוקל בה משקלות טמאה עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה לסלע שני דינרים פחות מכן יקוץ יתר על כן מאי אמר רב הונא פחות מכן יקוץ יתר על כן יקוץ רבי אמי אמר פחות מכן יקוץ יתר על כן יקיים מיתבי יתר

אם פחתה השקל עד חצי וזהו דאיתי' משקל. אימא בדינר עד חצי וזהו ונעשה דין מותר לקיימו. ולהוציאו בדינר דיי' **הא סלע אסור לקיימו** אפי' להוציאו בדינר דמתוך שהוא כא ממשכע עבה ורחבה טועין בו לאמרו בשקל ואתי לקבולי בתורת שקל: **מאי קאמר**. וזהו ליקא למימר פחות מכן דאם עמד סלע על פחות משקל או אם עמד דין על פחות מרובע איסר אסור לקיימו דמאי איסר אפילו משוה נמי דהא אמר בסלע עד שקל וזהו יתר מכדי אונאָה. לר"מ כדאיתא ליה לרבי יהודה כדאיתא ליה: **אסור להוציאה**. בקפה טמאה. מקבלת טומאה מעתה שהרי עשאה כלי יקוץ. ויתקנה לשנים דאיתי' לאפוקה בשקל: יתר על כן יקיים. דלגבי סלע מנקרא פחתתה ולא מחליפה בסלע

יתר

שמונה פונדיונות. שתות בשאר אונאָה: בכרכים. שיש שם שולחני עד כדי שיראה לשולחני בכרכים. שאין שם שולחני עד ערבי שבתות. שבא להוציאה בערב שבת לסעודת שבת או ידע אם יוכל להוציאה וקבלה ממונה ואם היה. הנותן מכירה: **אפילו לאחר י"ב חודש כו'**. בנקרא פריך הא אמרת עד ערבי שבתות: ואין לו עליו אלא תרעומת. מפרש בגמרא: וזהו. בחילול מעשר

שני ובגמ' מפרש אם בשוקה אם בסלע יפה לפי שאניה מדה זו של פוסלי מטבע בשביל חסרון מעט אלא נפש רעה: **גמ'** ורמינתי כמה תהא סלע חסירה ויהא בה אונאָה. אלמא בהני שיערי הויא אונאָה ומתני' קחני ולא יהא אלמא בהני שיערי לאו אונאָה היא עד דאיכא טפי: **אמר רב פפא**. לעולם אימא לך בהני שיערי הויא אונאָה ולא יהא דמתני' לאו אשיעורא קאי אלא אפחות ממשיעור קאי: מלמטה למעלה קחשיב. ודיק סלע הפוחתת והולכת עד כמה יכול להוציאה עד שתפחת שיעור כח וכן ומפנין שהגיעה לשיעור הזה יהא בה אונאָה ונתנא ברא. דנקט ויש בה: מלמעלה למטה חשיב. סלע שפחתה כמה פחתה להיות בה אונאָה מפרש כל פחתה גדולה שבה כגון שבע איסרות או שש או חמש הויא אונאָה עד ד' והיא בכלל אכל לתנא ידון אין ארבעה בכלל לא יהא ועל דרךך לא מיתוקמא אלא בהכי: **ומאי שניא** בסלע. סתם סחורה דתנן בזה לעיל (דף מט) שתות מלקוח: ר"ש הויא גבוי סלע אית ליה שותות: עשיק לגביד. הוצרך לכסות גופר וגביד קנה ביוקר: וישו' לגביד. למאכלך לא תקנה אלא בשוק: עשיק. לשון יוקר הוא ויבירו באיזהו נשך (למקן דף עד). באתרא דאמימר עשיק עפרא: כיון דלא קני ליה. שאינו יוצא בהוצאה: יתר על כן מוכרה בשוקה. לקמיא מפרש לה יתירה על כן שלא פחתה כדי אונאָה: מוכרה בשוקה. בסלע יפה: בסלע עד שקל. סלע השבוע ופחות וחולף עד שקל מותר לקיימו דאין עשוי לרמות בו בני אדם למוכרו בסלע יפה לפי שפחת שלו ניכר אכל משפחת משקל לא יקיימו לפי שבא לרמות ולמוכרו בתורת שקל שאין פות שלו ניכר לגבי שקל מותר שהוא רחב שבתחלה היה סלע אינו נראה כדאמר משקל שקל הוא מטבע של חצי סלע ודינר מטבע קטן שנים מהם יש בשקל: **דינר עד רובע**. ואם היה דין נפחת עד שעמד על רובע מותר לקיימו קס"ד רובע דין קאמר ולקמיא פריך מאי שניא סלע דלא מצי להשיאי אלא עד חצי דין עד רובע משקל ונעמד על פחות מרובע לא יקיימו דאיתי' לאפוקיה ברובע: פחות מכן **איסר אסור**. לקמיא מפרש: לא ימכרנה. זו שאמרו אסור לקיימה לא תחזירו לו שימכרנה בדמיה לא לתנן. ולא לתנן. אדם אנס: ולא לתנן. רוצה: שפרמין בה את אחרים. ומקרא קבלה מדרם בקפה: רובע שקל. מטבע קטן של

חצי דין והוא הקרוי בגמרא סלע מדינה: לפה ליה למתליה לדינר בשקל. לימא בדינר עד חצי וזהו דאיתי' משקל. אם פחתה השקל עד חצי ונעשה דין מותר לקיימו. ולהוציאו בדינר דיי' **הא סלע אסור לקיימו** אפי' להוציאו בדינר דמתוך שהוא כא ממשכע עבה ורחבה טועין בו לאמרו בשקל ואתי לקבולי בתורת שקל: **מאי קאמר**. וזהו ליקא למימר פחות מכן דאם עמד סלע על פחות משקל או אם עמד דין על פחות מרובע איסר אסור לקיימו דמאי איסר אפילו משוה נמי דהא אמר בסלע עד שקל וזהו יתר מכדי אונאָה. לר"מ כדאיתא ליה לרבי יהודה כדאיתא ליה: **אסור להוציאה**. בקפה טמאה. מקבלת טומאה מעתה שהרי עשאה כלי יקוץ. ויתקנה לשנים דאיתי' לאפוקה בשקל: יתר על כן יקיים. דלגבי סלע מנקרא פחתתה ולא מחליפה בסלע

והתקניה. אם צריכה מעשה כמו חיתוך אתי שפיר דנקט התקנה דימדי דמחוסר מלאכה אין טמא במחשבה כדאמרין במדבר (ב"ק דף סו) ואי איהו צריכה חיתוך הוי התקנה לאו דוקא דכל הכלים יורדים לידי טומאתם במחשבה שיהא שוקל בה משקלות. ואית דהקא משמע שעושי משקל בשל מחבת ובחמוכר את

הספינה (כ"ב דף פט) ושם ד"ה (ולא

אמרין אין עושין משקלות משל מחבת וי"ל

דדוקא לשקול בשר ושמן שהלחלוהי נדבק

בהם ומתיבש ומכביד אסור אכל לשקול בהם

כסף וזהב שרי אלא צריך לחופו בעור שלא

ישקפו כדאיכא פ' המביא תנין (גיטין כב. שם)

שלשה עורות הן כדי לצרר בו משקלות קטנה

והיינו של מחבת דמחפזים אותה בעור.

נותנה למעשר שני. וחסירה כדי אונאה קאי

ונותנה למעשר שני בשוק ואינו

חושש משום אסימון דשם מטבע יש עליה דמי

שאינו לוקחה בשוק בתורת מטבע כי אם כמו

נסכא אינו אלא נפש רעה ורב פפא בא להוסיף

אפילו שאר מטבעות מסייע ליה לחזקה דאמר

מחלה ביה פ' קאילו מתחילה היתה הן ולא

חסרה והיינו בשוק דאי ממתני' היא נותנה

למעשר שני בפחות משוקה משום דנפש רעה אינו

מקבלה בשוק בתורת מטבע וקב"ל דלא מיקרי

אסימון משום דמי שאינו לוקחה אינו אלא נפש

רעה קב"ל חזקה דמחלה ביה פ' קאילו היתה

מתחילה כף דכ"ע הכי שקלי לה והיינו בשוקה

ממש ופר"ך דאין לצמצם ולחלל בשוקה ומשני

בתורת יפה כלומר שמחלל בפחות מעט משום

דאין יכול לצמצם כמו ביה בפחות כמו כן

בפחות מעט והרב רבי יצחק בן הרב ר' מאיר

מפרש דקאי אפחות מכדי אונאה ונותנה למעשר

שני בסלע שלם שאינו אלא נפש רעה מי שאינו

מקבלה בסלע שלם מסייע ליה לחזקה דאמר

אע"פ שפורטה לשולחני בשוקה ולא בסלע שלם

לפי שהוא מדקדק יותר אפי' הכי מחלל ביה

בסלע שלם דאולוין בתר שאר בני אדם שאינם

מדקדקים ומקבלין אותה בסלע שלם והשתא הוי

ביפה במשמעו ופר"ך והא אמר חזקה לפי שאי

אפשר לצמצם ומשני בתורת יפה כלומר פחות

מעט מסלע שלם כמו אם לא חסרה כלל היה

מחלל עליה פחות מעט וקא משמע על חזקה

דמחלה ביה פ' דאי ממתני' היא נותנה למעשר

שני בשוקה כמו שיתן עליה שולחני לפי שאינו

אלא נפש רעה למי שאינו מקבלה בשלם א"כ לא

הוי אסימון והרב"כ פ' נותנה למעשר שני בסלע

שלם אותה שחסרה כדי אונאה וקשה דאמאי הוי

נפש רעה אותו שאינו מקבלה הלא חייב להחזיר

האונאה:

ואסורים

יתר על כן מוכרה בשוקה. לעיל קהני לה גפי טלע שפיתתה מוכרה בשוקה לפי דמיה ולא
ביהא אלמא מותר לקיימה יתר על כן. על כדי אונאה דלא פחתה כדי אונאה לכל חד
וחד כדאית ליה: מוכרה בשוקה. ביהא: מאי לאו דפחת' פורתא פורתא. וקאמר מותר
לקיימה עד שקל אלמא לא מיחלפא בסלע ותיבתא דרב הונא: גרוסותיו. שברי כלי כסף
ח"ג או יקון או יתוך. לשון התבא ולא גרסינן
יחתור: באצבע. דקנה דמשקבה לא סגי: מן
הני לא יקנה: לפי דקנה מאי שמיצאנא יקון
אותה סגי עד שיצא את הנקב ומרמה בה את
האחרים ויוציאה בשקל: דפסליה. בין כפרים
לכפרים: ומאי שניא פלית דלא פסליה. דקנה
בכדי שיראה לתני או לקרבו לא שניא כר לא
שניא כפר: דקלון לשוקא. לקנות צורך סעודת
שבת: מרת חסידות. וה"ק אם חסיד הוא מקבלה
למאן. מי המתרעם: אם לחסיד. קאמר דיש לו
תרעומת על המחזיר מי כופהו לקבל שיתרעם
טוב לו שלא יקבלה משקבלה ויוציא דיהב
על הבירה: ואחר שאינו חסיד. ולא רצה לקבלה
אין לזה עליו אלא תרעומת דאיהו הוא דאפסיד
אנפשיה שלא חסידו בנמו: דמוני. אונאה.
מעט: עצמו מלקבלם שמוציא בהם פגם:
מסייע ליה. מתני' דקנה נותנה למעשר שני: בא
לפורטה. בא להחליף סלע חסירה בפרוטות:
פורטה בשוקה. לפי חרונה ולא ירמה את חבירו
לפורטה ביהא: בא לחללה. לחלל מעשר שני
עליה: מחלל עליה. מעשר בדמי סלע יפה: ביהא.
באילו היא יפה: מאי אפסיד. בא לפורטה פורטה
בשוקה מתניחין אהא לאשמועין ודין דפיתתה
כדי אונאה אסור להוציאה ביהא: ח"ק. אע"פ
שקשקא לפורטה בירושלים בפרוטות לישק
סעודת מעשר על כרחו יפרטנה בשוקה ולא
ביהא אפילו הכי סלע שמה שאינה אלא נפש
רעה ובשחלל מעשר עליה מחלל ביהא
ואשמועין חזקה דמתני' דקנה נותנה למעשר
שני באילו היא יפה קאמר: דפולין. לצמצם
דמי פדיונו: שאין בו שוה פרוטה. ואין בו כח
לחפוס פדיונו שיתן פדיונה ויחללה כדאמר
לקמן ממעשרה ולא כל מעשר בו: אוסר הוא
וחופשו. שאני צריך להוסיף עליה: והא מחולל
על פעות הראשונות. שחללה עליה מעשר שני
ועוד כד: והא אף זה מחולל על אותו מעשר:
שאי אפשר לאדם לצמצם מעותיו. לחלל בשוקן
בצמצום שמתוך שהוא ירא מלפחות ונמצא
אובדו כלא חלוק הוא מוסיף על דמיו ודלכך
פחות משוק פרוטה זה מחלל על אותו עודף
אלמא לא פרקין בצמצום וכ"ש בפחות בתורת
יפה. בשוקה וה"ק כשם שקשקא לפורטה
בירושלים לא יקבלה וימנו להדיא אלא בשוקה
ירש מולוץ בדמיה יותר מכדי פחתה כף כשקא
לחללה מחללה בשוקה דמים פוחתים: בתורת
יפה. מחלל עליה כפי דמים ודאין שלה כף
ואי לחלל על זו אלא בדמים ודאין שלה: דתרי'
ל' וז' מולוץ ביה. דאע"ג דתנן נותן למעשר
שני חד וילתא אשמועין ומתחלה על סלע
חסירה ולא אמרין כרי הוא באסימון או כמעות
הניתנות באסימון אכל תרי' וז' לחלל עליה
מעשר בדמי סלע יפה לא: ביבורים. הוקשו
לתרומה דקרינהו רחמנא תרומה דאמר מר

ואסורים

שאין בו שוה פרוטה אומר הוא וחופשו מחולל על מעות הראשונות לפי שאי אפשר לו
לאדם לצמצם מעותיו מאי ביה בתורת יפה דתרי' וז' לא מולוץ ביה גופא אומר חזקה
מעשר שני שאין בו שוה פרוטה אומר הוא וחופשו מחולל על מעות הראשונות לפי שאי
אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו מיתבי התרומה והביפורים חייבין עליהן מיתה וחופשו

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

ואסורים

דווקא עלידי הקדמת עבודת התפילה שעלידה פועל בעצמו התגלות נפש האלוקית, יכולה להיות עבודת הברורים.

ממאמר פרשת וירא, ה'תשי"ג

(מכוח ד"ר) ותורמות דך אלו בבורים: חייבין עליהן מיתה. וך או כהן טמא האוכלו במזיד: וחופש. וך האוכלן בשוגג דכתיב (ויקרא כב) ואיש כי יאכל קדש בשגגה וגו':

ואסורים

עֲרִיבֵי שְׁתֵּי מִשְׁבֵּה הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַב הִסְתֵּי, דִּין זֶה נִאֲמַר בְּכָל
מָקוֹם, וּמִדֵּית חֲסִידוֹת שָׁנָה בָּאֵן, שֶׁאִם הִיָּה הַנּוֹתֵן חֲסִיד וּמְכִיר אֶת
הַמִּטְבֵּעַ, יִקְבְּלֶנָה אֶפְּלוֹ אַחֲרֵי שְׁנֵים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָיִי שֶׁמְדוֹבֵר בַּחֲסִיד, אִמְרֵי סִיפָא, וְאִין לֹא עָלִין
אֶלָּא תַרְעוּמָתָא, וְקִשְׁיָא, לְמָאן – לְמִי יֵשׁ תַרְעוּמָתָא, אִי לְחִסְדִּי, לֹא
קָבִילִי לְיִקְבְּלָהּ מִיָּנִיה, וְלֹא תַרְעוּמָתָא תִּיְהוּ לִיה – שְׁלֹא יִקְבַּל אֶת
הַמִּטְבֵּעַ, וְלֹא יִתְרַעַם עָלָיו עַל שֶׁהַחֲזִירָה לוֹ, וְאֶלָּא לְבִאֲוֵרָה
הַתַרְעוּמָתָא הִיא לְהֵאָרֵךְ דְּקִבְּלָהּ מִיָּנִיה – לְמִקְבַּל שֶׁמְחִזֵּר אֶת
הַמִּטְבֵּעַ, וְגַם זֶה קִשְׁיָא, וְכִי לְבָתֵּר דְּמִקְבְּלָהּ מִיָּנִיה – אַחֲרֵי שֶׁקִּיבְּלָהּ
הַחֲסִיד מִמֶּנּוּ, תַרְעוּמָתָא תִּיְהוּ לִיה – תִּהְיֶה לוֹ תַרְעוּמָתָא עָלָיו, וְהָיִי
אֲדִרְבָּה, נִהְגַּ עֲמֹה הַחֲסִיד לְפָנִים מִשְׁרֵת הָרִין.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָיִי קְאָמֵר הַתְנָא, שֶׁרַק חֲסִיד מִקְבְּלָה אַחֵר הַזֶּמֶן,
הָא אַחֵר – שְׁאִינוּ חֲסִיד, אִם עַל פִּי שְׂאִין מִקְבְּלָה הִימְנוּ אַחֵר הַזֶּמֶן,
אִין לֹא – לְמִקְבַּל עָלָיו אֶלָּא תַרְעוּמָתָא, אִךְ אִינוּ יִכּוֹל לְתוֹבְעוֹ בְּדִין,
שֶׁהָיִי הַפְּסִיד לְעִצְמוֹ בִּכְךָ שֶׁלֹּא הַחֲזִירָה בּוֹמֵן:
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְנוֹתְנָה לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ, שְׂאִינוּ אֶלָּא נֶפֶשׁ
רָעָה:
אִמְרֵי רַב פִּפְא, שְׁמַע מִיָּנִיה – יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמִּשְׁנֵינוּ שְׂכִינְתָּה אֶת מִי
שֶׁלֹּא מִקְבַּל מִטְבֵּעַ חֲסִידָה כִּנְשָׁר רַעִי, דְּהָא מָאן דְּמוֹקִים אֲחִיו –
שֶׁאִדָּם שֶׁמַּעֲמִיד עִצְמוֹ מִלְּקַבֵּל מִטְבֵּעַ שֵׁשׁ בַּה פְּגָם, מִיָּנִיה (וְהָא
מְכוֹנָה) נֶפֶשׁ רָעָה. מוֹסִיף רַב פִּפְא, וְהָיִי מִיָּלִי, הוּא דְּכָנִי לָהּ – וְהִינֵּנוּ
דוֹקָא שֶׁיִּכְוֹל לִסְחוֹר בַּה בְּדוֹחָק, אֲבָל בְּלֹא זֶה אִינוּ צָרִיךְ לְקַבְּלָהּ
וְאִינוּ מְכוֹנָה נֶפֶשׁ רַעִי.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁי מִמִּשְׁנֵינוּ לְדִין שֶׁאִמְרַת חֻזְקִיה. אֲמַרְתָּ
הַגְּמָרָא: דִּין זֶה הָאֲמוֹר בַּמִּשְׁנֵינוּ, שֶׁאִפְשָׁר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי עַל
מִטְבֵּעַ חֲסִידָה, מִסְּפִיעַ לִיה לְחֻזְקִיה, דְּאִמְרַת חֻזְקִיה, אִדָּם שֵׁשׁ לוֹ סֵלַע
שֶׁנִּחְסְרָה כְּדִי אֲנוּאָה, אִם בָּא לְפִרְקָהּ אֲצֵל חֲבִירוֹ, פִּרְקָהּ בְּשִׁוְיָה
עֵתָה, לְפִי חֲסִירוֹנָה, אִךְ אִם בָּא לְחַלֵּלָהּ – לְחַלֵּל עֲלֶיהָ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי,
מְחַלְלָהּ בְּכַפָּה – כְּאִילוֹ שֶׁאִי שְׁלִימָה.
הַגְּמָרָא מְבִרַרְתָּ אֶת הַחִידוּשׁ בְּדִינוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֻזְקִיה. שׁוֹאֵלֶת
הַגְּמָרָא: מָאִי קְאָמֵר – מִה חִידוּשׁ חֻזְקִיה בְּמָה שֶׁאִמְרַת שְׁפוּרְטָה
בְּשׁוּיָה, וְהָיִי כְּבֵר אֲמִרָה הַמִּשְׁנָה (נֹא): שֶׁאִם נִחְסְרָה כְּדִי אֲנוּאָה,
אֲסוּר לְמוֹכְרָה כְּאִילוֹ הִיא שְׁלִימָה.
מִשְׁבִּיהַ הַגְּמָרָא: הָיִי קְאָמֵר חֻזְקִיה, מוֹתֵר לְחַלֵּל פִּירוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר
שְׁנֵי עַל מִטְבֵּעַ חֲסִידָה, וְאִם עַל פִּי שְׂכִיפָא לְפִרְקָהּ בִּירוּשָׁלַיִם אֲצֵל
הַשּׁוֹלְחָנִי כְּדִי לְקַנּוֹת בַּה סְעוּדַת מַעֲשֵׂר, עַל כְּרוּחַ פִּרְקָהּ בְּשִׁוְיָה
כְּחִסְרוֹנָה, מְכַל מָקוֹם מְחַלְלָהּ בְּכַפָּה – כְּשֶׁמַּחֲלֵל עֲלֶיהָ אֶת
הַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי, מְחַלְלָהּ בְּכַפָּה – כְּאִילוֹ שֶׁאִי שְׁלִימָה, וְחִידוּשׁ בַּה חֻזְקִיה
שְׁכוֹנַת הַתְנָא שֶׁאִמְרַת 'וְנוֹתְנָה לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי', הִינֵנוּ כְּאִילוֹ הִיא
שְׁלִימָה, כִּיֹּן שְׁמֵי שְׁאִינוּ לֹקְחָה כִּךְ אִינוּ אֲלֵא נֶפֶשׁ רַעִי.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְמִיָּנִיה – הָאִם יֵשׁ לְמוֹר לְפִי זֶה דְּכָפֵר חֻזְקִיה,
דְּמִזְלִילֵין – שֶׁאִפְשָׁר לְזוֹלֵל כִּךְ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וּלְפִדּוֹתוֹ בְּדִיּוֹק בְּשׁוּיָה
הַמִּצְמוּצִם, שֶׁאִם שׁוּיָה סֵלַע יִחַלְלֵנוּ עַל סֵלַע בְּדִיּוֹק, שְׁהָיִי לְדַבְּרִין
מוֹתֵר לְחַלֵּל עַל סֵלַע פְּגוּמָה אִם כְּשִׁפְרִטְנָה יִקְבַּל פְּחוֹת מִסֵּלַע,
וְכֵל שְׁכֵן שִׁיתִּיר לְפִדּוֹתָהּ עַל סֵלַע מִצְמוּצִמָּה, וְהָאִמְרַת חֻזְקִיה, מַעֲשֵׂר
שְׁנֵי שְׂאִין בּוֹ שְׁוֶה פִּרְקָהּ, וְאִי אִפְשָׁר לְחַלֵּל בְּפִנֵּי עִצְמוֹ עַל מִטְבֵּעַ,
יִכּוֹל לְחַלֵּל עַל מַעוֹת שֶׁחִילֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֵר, וְאִמְרַת
הַמְחַלֵּל, הוּא וְחֻזְקוֹ מְחַלְלֵי עַל מַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁכְּבֵר חִילֵּל
עֲלֵיהֶם וְהָיִי בִידוֹ. וְהִטְעַם שֶׁיִּכְוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן, לְפִי שְׂאִי אִפְשָׁר לוֹ
לְאִדָּם כְּשֶׁמַּחֲלֵל פִּירוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְצִצְצָם מַעוֹתָיו, וְלַחֲלֵל בְּכָל
שׁוּיָה הַמַּעוֹת, כִּיֹּן שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ שְׁשׁוּי הַמַּעוֹת הוּא פְּחוֹת מִשׁוּי
הַפִּירוֹת, וְאִם לֹא יִחוּל לְחִילּוֹל נִמְצָא שֶׁהוּא אוֹכֵל פִּירוֹת מַעֲשֵׂר
שְׁנֵי מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְלִכֵּן מְחַלְלֵל תְּמִיד עַל מִטְבֵּעַ שֶׁהוּא יוֹתֵר
מִהַמַּעֲשֵׂר, וּבְעוֹדָם הַנִּשְׁאָר בַּמִּטְבֵּעַ מִהַחִילּוֹל הָרֵאשׁוֹן, יִפְדָּה אֶת
הַמַּעֲשֵׂר שֶׁאִין בּוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה. וּמוֹכַח מְדַבְּרֵי חֻזְקִיה שֶׁאִין אִדָּם
מַחֲלֵל עַל מִטְבֵּעַ מִצְמוּצִמָּה בְּשׁוּיָה הַפִּירוֹת, וְכֵל שְׁכֵן שְׁאִינוּ מַחֲלֵל
עַל מִטְבֵּעַ פְּגוּמָה, שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְהוֹצִיאָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּשׁוּיָה אֲלֵא
בַּפְּחוֹת.
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת בַּה וּמְבִאֲרָת אֶת דְּבָרֵי חֻזְקִיה בְּאוֹפֵן אַחֵר. מִתַּרְצַת

שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא (ע"א) אַחֲרֵי שֶׁהוֹבֵאוּ דְּעוֹת הַתְנָאִים בְּשִׁיעוּרֵי
הָאֲנוּאָה בְּסֵלַע, יִתֵּר עַל כֵּן, מוֹכְרָה בְּשִׁוְיָה, מָאִי לֹא – הָאִם לֹא
מְדוֹבֵר בְּשִׁפְחָתָה הַסֵּלַע יוֹתֵר מִכְּדִי אֲנוּאָתָהּ, וְאִם שֶׁלֹּא פָּחַתָּה
לְמַחְצִית שׁוּיָה אֲמַר הַתְנָא שֶׁמוֹכְרָה בְּשׁוּיָה כְּחִסְרוֹנָה, וְהִינֵנוּ שֶׁלֹּא
כְּדַבְּרֵי רַב הוֹנָא הָאֲסוּר לְקִיִּים סֵלַע שֶׁנִּפְחַתָּה יוֹתֵר מִכְּדִי אֲנוּאָה
וְשׁוֹה עֲרִיין יוֹתֵר מִמִּחְצִית.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: לֹא – אִין זוֹ כּוֹונַת הַתְנָא, אֲלֵא יִתֵּר עַל כֵּן הִינֵנוּ
שֶׁאִם הַסֵּלַע יִתֵּרָה עַל שִׁיעוּרִים אֲלוֹ שֶׁאִמְרוּ הַתְנָאִים, דְּאִפְתִּי
וְשֶׁעֲרִיין לֹא פָּחַתָּה כְּכִדִּי אֲנוּאָתָהּ, מוֹכְרָה בְּשִׁוְיָה כְּאִילוֹ הִיא
שְׁלִימָה.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהַקְשׁוֹת עַל רַב הוֹנָא: מִיָּנִיה, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא
(ע"א), יִתֵּר בְּמָה תִּפְחַתָּה וְיִהְיֶה רִשְׁאִי לְקִיָּיָהּ, בְּכָסֵּל עַד שְׁקָל, מָאִי
לֹא – הָאִם לֹא מְדוֹבֵר דְּפָחִית פּוֹרְקָתָא פּוֹרְקָתָא – שֶׁנִּפְחַתָּה הַסֵּלַע
מַעֲט מַעֲט, מִסֵּלַע וְעַד שְׁקָל, וְגַם עַל הַזֶּמֶן שֶׁהִיא שׁוֹה פְּחוֹת מִכְּדִי
אֲנוּאָה אִךְ יוֹתֵר מִשְׁקָל אֲמֵר הַתְנָא שְׁמוֹתֵר לְקִיָּיָהּ, וְשֶׁלֹּא כְּדַבְּרֵי
רַב הוֹנָא הָאֲסוּר לְקִיָּיָהּ כְּשֶׁהִיא שׁוֹה יוֹתֵר מִשְׁקָל.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: לֹא – אִין זוֹ כּוֹונַת הַתְנָא, אֲלֵא מְדוֹבֵר בְּאוֹפֵן
דְּנִפְּלִי לְנוֹרָה, וְאִפְחָחוֹת בְּחָדָא וְיִמְנָא – שֶׁנִּפְלָה הַסֵּלַע לֹאשׁ וְנִפְחַתָּה
בְּבַת אַחַת עַד חֲצִיָּה, אִךְ אִם נִפְחַתָּה מַעֲט מַעֲט, אִינוּ רִשְׁאִי לְקִיָּיָהּ
כְּשֶׁשׁוֹה יוֹתֵר מִשְׁקָל.
הַגְּמָרָא מַקְשָׁה סְתִירָה בֵּין הַבְּרִיָּיתָא שֶׁהוֹבֵאָה לְעִיל (ע"א)
לְבִרְיָתָא אַחֲרֵת: אִמְרֵי מִר בְּבִרְיָתָא (ע"א), שֶׁסֵּלַע שֶׁנִּפְחַתָּה יוֹתֵר
מִמְחִיָּה, אֲסוּר לְקִיָּיָהּ, אֲלֵא יִקְבְּנָה וְיִתְלַנְה בְּצוּרָא בְּנֵי אוֹ בְּצוּרָא
בְּתוֹ. וְרִמְיָנִיה, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא אַחֲרֵת לְגַבִּי מִטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסְלָה, לֹא
יַעֲשֶׂנָה מִשְׁקָל בֵּין מִשְׁקָלוֹתָיו, וְלֹא יוֹרְקָנָה בֵּין פְּרוּטוֹתָיו – שְׁבִרֵי כְּלִי
כֶּסֶף שֶׁלוֹ, וְלֹא יִקְבְּנָה וְיִתְלַנְה בְּצוּרָא בְּנֵי וְבְצוּרָא בְּתוֹ, אֶלָּא אוֹ
יִשְׁחֹק – יִטְחֹן אוֹתָהּ, אוֹ יִתּוֹךְ – יִתְכַנֶּה עַד שֶׁתֵּאֲבֹד צוֹרֵת מִטְבֵּעַ,
אוֹ יִקְץ – יִחַתְכֶנָּה, אוֹ יוֹלִיךְ לִים הַמֵּלֶחַ, וּמְבִוֵּאֵר שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת
בַּה חוֹר וּלְתוֹלָתָה כְּתִכְשִׁיט.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאִמְרֵי לֵה רַב הוֹנָא אִמְרֵי רַבִּי
אֶלְעָזָר, לֹא קִשְׁיָא, אֲלֵא בָּאֵן – בְּבִרְיָתָא הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִתִּירָה
לְנוֹקְבָה וּלְתוֹלָתָה כְּתִכְשִׁיט, מְדוֹבֵר שֶׁנִּקְבָּה בְּאִמְרָתָהּ, וְאִי אִפְשָׁר
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּה כְּמִטְבֵּעַ, וְכָאֵן – בְּבִרְיָתָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁאִמְרָהּ, מְדוֹבֵר
שֶׁנִּקְבָּה מִן הַצֵּד, וְחִשְׁשׁוּ שִׁמְצָאנָה רֵמָאִי וְיִחַתְכֶנָּה מִצִּידָה עַד
שֶׁלֹּא יִרְאֶה הַנֶּקֶב, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּה כְּבִשְׁקָל:
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה (ע"א): עַד מָתִי מוֹתֵר לְחֻזְקִיה, בְּכָרְכִים עַד שְׁנִירָאָה
לְשׁוֹלְחָנִי, בְּכָפְרִים עַד עֲרִיב שְׁבִתוֹת:
הַגְּמָרָא מְבִרַרְתָּ הָאִם גַּם בְּהַחֲזֹרֶת חֲפֵץ יֵשׁ חִילּוֹק בֵּין כְּרָכִים
לְכַפְרִים. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאִי שְׁנָא בְּכָסֵּל, דְּמִפְּלִג – שֶׁחִילַק הַתְנָא
בֵּין כְּרָכִים לְכַפְרִים, וְמָאִי שְׁנָא בְּטָלִית, דְּלֹא מִפְּלִג, שֶׁהָיִי שְׁנִינוּ
לְעִיל (מַט): רַק שִׁיעוּר אֶחָד בְּהַחֲזֹרֶת חֲפֵץ, כְּדִי שִׁירָאָה לְתַגֵּר אוֹ
לְקַרְבּוֹ.
מִשְׁבִּיהַ הַגְּמָרָא: אִמְרֵי אֶפְרִי, כִּי תִנֵּן נִפְּי מִתְּנִיתִין בְּטָלִית – גַּם מִה
שֶׁנִּתְּנָה הַמִּשְׁנָה לְגַבִּי טָלִית, שׁוֹמֵן הַחֲזֹרָה הוּא עַד כְּדִי שִׁירָאָה
לְתַגֵּר אוֹ לְקַרְבּוֹ, רַק בְּכָרְכִין תִּנֵּן, אִךְ בְּאֲמַת בְּכַפְרִים יֵשׁ זִמְן אַחֵר.
רַבִּי אֶפְרִי, לְעוֹלָם הַמִּשְׁנָה לְעִיל שֶׁנִּתְּנָה אִם בְּכַפְרִים, וְיֵשׁ חִילּוֹק בֵּין
טָלִית לְמִטְבֵּעַ, טָלִית, כָּל אִינִישׁ קִים לִיה בְּגִנָּה – כֵּל אִדָּם בְּקִי
בְּשׁוּיָה, וְאִם בְּכַפְרִים יִמְצָא הַלּוֹקֵחַ מִי שִׁיאֲמַר לוֹ אִם הִתְאַנָּה, וְלִכֵּן
הַזֶּמֶן הוּא עַד שִׁירָאָה לְתַגֵּר אוֹ לְקַרְבּוֹ, אֲבָל סֵלַע, בֵּין דְּלֹאֵי כָּל
אִינִישׁ קִים לִיה בְּגִנָּה – אִין כֵּל אִדָּם בְּקִי בְּשׁוּיָה, אֶלָּא רַק שׁוֹלְחָנִי
שְׁאוּמְנוֹתוֹ לְהַחֲלִיף מַעוֹת, הִלְכָּךְ יֵשׁ בַּה חִילּוֹק, בְּכָרְכִים דְּאִיָּבָא
שׁוֹלְחָנִי, זִמְן הַחֲזֹרָה הוּא עַד שְׁנִירָאָה לְשׁוֹלְחָנִי, אִךְ בְּכָפְרִים דְּלִיָּבָא
שׁוֹלְחָנִי מִחוּץ עַד עֲרִיב שְׁבִתוֹת, וְהִטְעַם לָכֵךְ, דְּבַעֲרַב שְׁבַת סִלְקִין
לְשׁוֹנָא – הוֹלְכִים הָאֲנָשִׁים לְשׁוֹק לְקַנּוֹת צוּרִכֵי שְׁבַת, וְיִרְאֶה אִם
מִקְבָּלִים מִמֶּנּוּ אֶת הַמִּטְבֵּעַ בְּשׁוּיָה סֵלַע:
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְאִם הָיִי מִכְּרִיָּה אֶפְּלוֹ לְאַחֵר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כּו'
מִקְבְּלָה הִימְנוֹ, וְאִין לוֹ עָלָיו אֲלֵא תַרְעוּמָתָא:
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הִיָּבָא – בְּאִיזָה מָקוֹם מְדוֹבֵר, אוֹ בְּכָרְכִין, הָא אִמְרָתָה עַד
שֶׁהַזֶּמֶן הוּא רַק עַד שְׁנִירָאָה לְשׁוֹלְחָנִי. וְאִי בְּכָפְרִים, הָא אִמְרָתָה עַד

קודם לכן מעשר שני ואין לו מעות ראשונות לחלל עליהם.
מקשה הגמרא: וְנִתְּי מַעְשֵׂר דְּאִית לֵיהּ, וְנִצְטָרְפִינְהוּ – יביא פרי שוה
חצי פרוטה ממעשר שני אחר שיש לו, ויצרפו עם פחות משהו
פרוטה שהתערב בפירות החולין ויפדה את שני חצאי הפרוטה
יחד על מטבע אחת. מתרצת הגמרא: אי אפשר לצרפם, כיון
שמעשר שחיבו דאורייתא וזהו המעשר שלא התערב בחולין,
ומעשר שחיבו רק דרבנן, וזהו המעשר המעורב בחולין,
שמדאורייתא כבר בטל ברוב ויפלו מתרצת הגמרא: אין לעשות כן, כיון
מַצְטָרְפִי להפדות יחד על אותה מטבע, כיון שמדאורייתא יש כאן
רק שווי חצי פרוטה, שאינה תופסת פדיון, ונמצא שאוכל את
המעשר בלא חילול.
מוסיפה הגמרא להקשות: וְנִתְּי – ויביא שוה חצי פרוטה דְּמָא –
פירות של עם הארץ, שחיבו המעשר בהם הוא מדרבנן, ויצרפנו
לשוה חצי פרוטה שנתערב, והואיל וחיובו שניהם הוא רק מדרבנן
יוכלו להצטרף יחד, ויפדו. מתרצת הגמרא: אין לעשות כן, כיון
שחששו חכמים דְּלָמָּא אִתֵּי לְאִתְּנִי וְדָא – שמא יבוא להביא שוה
חצי פרוטה ממעשר ודאי ולצרפו, ודאורייתא ודרבנן לא
מצטרפים.
מוסיפה הגמרא ומקשה: וְנִתְּי שְׁתֵּי פְרוּטוֹת, וְנִחְלַל עֲלֵיהוּ מַעְשֵׂר
בְּשׁוּי פְרוּטָה וּמִחְצָה בלבד, וְנִחְלַל הָאֵי עַל הָאֵי וְתִמְרָא – יחלל את
אותה חצי פרוטה שהתערבה על חצי פרוטה חולין שנשאר באותן
שתי פרוטות. מתרצת הגמרא: מִי סָבְרִי שְׁפִירוּטָה וּמִחְצָה תִּפְסָה
בפרידנה את שְׁתֵּי הַפְּרוּטוֹת, לֹא, אלא פְּרוּטָה אחת מהמעשר
תִּפְסָה פְּרוּטָה אחת, וְאֵילוּ חֲצֵי פְרוּטָה הנותרת בשווי הפרי לֹא
תִּפְסָה כלל בפרוטה השניה, כיון שאין בה שווי פרוטה שלמה, ואם
תרצה לצרף לחצי פרוטה זו את אותה חצי פרוטה שהתערבה
בחולין, תִּרְדִּי הָיִי לֵיהּ – יחזור הדבר ויהיה צירוף של מעשר
דאורייתא, שזהו המעשר הקיים כמות שהוא, ומעשר דרבנן, שזהו
המעשר המעורב בחולין, ודאורייתא ודרבנן לֹא מַצְטָרְפִי.
מקשה הגמרא עוד: וְנִתְּי אִיפֹר, ויחלל עליו מעשר שני בפחות
משווי האיסר כולו, ושוב יחלל עליו את המעשר פחות משהו
פרוטה שנתערב. מתרצת הגמרא: לא רצו חכמים להורות כן
מחשש דְּלָמָּא אִתֵּי לְאִתְּנִי פְרוּטוֹת – שמא יבוא האדם להביא שתי
פרוטות במקום האיסר, ויחלל עליהם פירות מעשר בשווי פרוטה
ומחצה ועל מנת שיהיו לו 'מעות ראשונות' לחלל עליהם את מה
שבתערובתו, ובאופן כזה אין החצי פרוטה נתפסת, ולכן העדיפו
חכמים לומר שיבטל ברוב.
הגמרא מבארת עתה את המשך הברייתא: שנינו בברייתא שיש
אופן נוסף שמעשר שני בטל ברוב, וְשִׁנְכְּנַם לִירוּשָׁלַם וְיָצְא. מקשה
הגמרא: וְאִמָּא נחשב מעשר שני זה כדבר שאין לו מתירין ובטל
ברוב, והרי אף שכבר היה בירושלים ואי אפשר להתירו על ידי
פדיון, מכל מקום וְלִיתְרִי וְנִעְיִילָה – יחזור ויכניסנו לירושלים,
ויאכלנו שם כמות שהוא, מעורב בחולין, והרי זה דבר שיש לו
מתירין שאינו בטל ברוב.
מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת בַּמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּשְׁמָטָא, האסור
באכילה, וכיון שגם אי אפשר לפדותו, הרי זה דבר שאין לו
מתירין.
מקשה הגמרא: אם מדובר במעשר שני טמא, וְנִפְרָקִי – יפדנו, אף
על פי שכבר היה בירושלים, דָּאֵמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִנֵּן לַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי
שְׁנָמָטָא שְׁפִדִין אוֹתוֹ

וְאִסּוּרִים באכילה לְיָרִים. מביאה המשנה דינים נוספים בתרומה
וביכורים, וְהָן נִכְסֵי בָהֶן, שיכול אף לקדש בהם את האשה. וְעוֹלִים
מאיסורם בַּחֲדָר וּמִמָּה, כלומר, אם התערבו פירות של תרומה
וביכורים בפירות חולין, ויש כנגד פירות אלו שיעור של פי מאה
מפירות החולין, הרי הם בטלים ברוב ונעשה הכל חולין. וְעוֹנִין
הַחֲצִית יָרִים לאכילתו, כיון שגזרו חכמים טומאה על הידים, וכן
צריכים 'הַעֲרֵב שְׂמֶשׁ' – כהן טמא שטבל ונטהר מטומאתו, אינו
רשאי לאכול מהם עד הערב. הָרִי דִּינִים אֵלּוּ נוהגים בַּתְּרִימָה
ובכורים, מָה שְׁאִין בֵּן בַּמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי.
הגמרא מסיימת את קושייתה. מבררת הגמרא: מָה שְׁאִין בֵּן
בַּמַּעֲשֵׂר? שנאמר גם לגבי דין זה שתרומה וביכורים בטלים במאה
ואחד, לֹא מִכָּל – האם לא משמע מכאן דְּמַעְשֵׂר אינו מתבטל רק
כשיש נגדו מאה ואחד, כתרומה וביכורים, אלא בְּטִיל בְּרוּבָא –
בטל ברוב, ואף אם אין בחולין מאה כנגדו, וְאִם אִתָּא לְחִזְקָהּ,
שאף מעשר שאין בו שוה פרוטה יש תקנה לפדותו על מעות
שכבר חיללו עליהם פעם אחת, אם כן קשה, והרי כיון שכל מעשר
ניתן לפדיון, הָנָה לֵיהּ דְּכָר שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין – דבר שאפשר לאוכלו
בהיתר בלי ביטול ברוב, וְכָל דְּכָר שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין, אִפִּילוּ אם נתערב
בְּאֵלָף כנגד לֹא בְּטִיל, אך לולי דברי חזקיה היה אפשר לבאר
שכוונת המשנה למעשר הפחות משהו פרוטה, שכיון שאי אפשר
לפדותו הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, ובטל ברוב.
הגמרא מנסה לפרש את המשנה באופן שלא יקשה ממנה על
חזקיה. שואלת הגמרא: וּמָמָא שְׁאִין בֵּן בַּמַּעֲשֵׂר? ששנינו
במשנה היינו דְּמַעֲשֵׂר בְּטִיל בְּרוּבָא אף בפחות ממאה ואחד, דְּלָמָּא
מעשר שונה מתרומה בכך דִּלָּא בְּטִיל בְּכָל, ואפילו באלף, כיון
שיש לו מתירין, ולא יקשה על חזקיה.
משיבה הגמרא: לֹא מִצִּית אִמְרַתְּ הֵכִי – אינך יכול לפרש כן, כיון
דַּמְשֵׁנָה זו שנויה לְכַבֵּי תְרוּמָה, וחומרי תְּרוּמָה קִתְּנִי – שנה שם
התנא את החומרות שיש בתרומה, ואילו קוֹלֵי תְּרוּמָה לֹא קִתְּנִי –
לא שנה התנא את הדברים שבהם תרומה קלה, ולכן לא יתכן
שכוונתו לומר שמעשר חמור מתרומה ואינו בטל אפילו באלף,
ונשאר הקושיא על דברי חזקיה האומר שכל מעשר יש לו פדיון,
מדוע הוא בטל ברוב.
דוחה הגמרא: וְהָא קָא תְּנִי במשנה לגבי תרומה וביכורים וְהָן נִכְסֵי
בָהֶן, וזו היא קולא שיש בתרומה שהיא ממון הדיוט, ואילו מעשר
הוא ממון גבוה, ואם כן אפשר שגם לענין ביטול ברוב כוונת התנא
שמעשר חמור מתרומה ואינו בטל כלל, ואין קושיא מהמשנה על
דברי חזקיה.
הגמרא חוזרת ומעמידה את קושייתה מהמשנה. אומרת הגמרא:
לֹא סָלְקָא דְּעִתָּךְ לפרש כן את המשנה, וליישב בזה את דברי
חזקיה, כיון דַּתְּנִיא בברייתא בְּהִדָּא וְאִיפִירוּשָׁא, מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי בְּטִיל
בְּרוּבָא, וּבִאִתּוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי אִמּוֹר כֵּן, בַּמַּעֲשֵׂר שְׁאִין בּוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה,
ובמעשר שני שְׁנָכְנַם לִירוּשָׁלַם וְיָצְא, שאי אפשר לפדותו. ומוכח
מהברייתא שמעשר שני השוה פחות מפרוטה בטל ברוב, וְאִם
אִתָּא לְחִזְקָהּ שאפשר לפדות מעשר שאין בו שוה פרוטה, מדוע
בטל המעשר ברוב, לִיעֲבֹד לֵיהּ לְחִזְקָהּ – יעשה לו את תקנתו של
חזקיה, וְנִחְלַל לֵיהּ וְיִחְלַלְנָה עַל מְעוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת, וכיון שיש
אפשרות להתירו על ידי פדיון אינו בטל ברוב, ומדוע אמרה
הברייתא שהוא בטל ברוב.
מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא באופן דְּלָא פְּרִיךְ – שלא חילל

הוספה – הן בכמות והן באיכות – בלימוד התורה, נגלה וחסידות, כפי שנעשים "תורה אחת".

משיחת ליל כ"ף מריחשון ה'תשד"מ

בבא מציעא. הזהב – פרק רביעי דף נג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

ואסורים לזרים. בלא יאכל ואצטרך למתניה משום דבעי למתניה מה שאין כאן
במעשר דאפי' איסור ליכא: והן נכסי בהן. לקדש בהן את האשה משא"כ במעשר סתם
משנה ברבי מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא והמקדש בו לא קידש: ופעונים רחיצת
ידים. לפירות שהידים טמאות שניות גזר בהן רבנן ושני עושה שלשי בתרומה מה שאין

כן במעשר שאין טעון רחיצת ידים לפירות
דאמר מר הונטל דיו לפירות הרי זה מגסי הרהר
והבי מוקמי לה כהניגה בפ' שני (יחא): והעבר
שפשו. לטומאה דאורייתא משא"כ במעשר
דאמר מר טבל ונעלה אוכל במעשר ומקרא
ילפינן לה ביבמות בפרק הערל (דף עה): ועלין
באחד ומאה. צריכין אחד ומאה לבטל ואין
בטלן ברוב משא"כ במעשר דבטיל ברוב ולא
בעי אחד ומאה ועל כרחך במעשר שאין לו
הקנאה לא בפרסיה ולא להעלותו לירושלים
קאמר דאי אית ליה תשקנא אמור רבנן דבר
שיש לו מתירין לא בטיל והקא בגון שנטמא
דלית ליה תשקנא באבילה ואין בו שוה פרוטה
דלאו בר פרייה הוא אם איתא לדחוקי כו':
דלגבי תרומה. משנה זו במסכת בכורים (פ"ב
מ"א) שניהם הלכך חשיבונא דידה קא מני ואול
ולאו קולי דידה שתאה היא עולה ומעשר אינו
עולה לא ס"ה. דלא בטיל כלל אלא ודאי בטיל
ברוב קאמר: ושנכנסם לירושלים ויצא. לקמן
מקור דלית ליה תשקנא לא באבילה ולא
בחיול: דלא פריק. לא פדה מעשר עד הנה
שיהו מעות מעשר בידו: ונתי מעשר. שוה חצי
פרוטה ונגזר. ויבאנו אצל המעורב ואמר
המעורב וזה מחוללים על פרוטה זו ואשתבח
דש לו מתירין: דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי.
לתפוס פרוטה זו בקדושת מעשר שהמעורב מן
התורה בטל ברוב דכתיב (שמות כג) אחרי רבים
להטות ורבנן הוא דאמרו היכא דש לו מתירין
לא ליבטול הלכך אין איסור מעשר כזה אלא
מדרבנן והלכך אין מצטרף עם זה לתפוס פרוטה
נמצא שוה חצי פרוטה שהביא נאכל בלא
חיול אכל דחוקה מעות הראשונות כבר
נתפס: ונתי. חצי שוה פרוטה דמעשר שני של

דמאי והלקוח מעם הארץ דאיסורו ופדיונו דרבנן דמדאורייתא כל אדם נאמן על
המעשרות דלמא אתי לאתויי ודאי. ואז נמצא שוה חצי פרוטה שאינו מעורב נאכל בלא
חיול: ונתי שתי פרוטות. נחושתי: ויחלל עליהן מעשר שוה פרוטה ומחצה. ויחללה
להאי מעורב על היאך חצי פרוטה דתיא ליחלל ליה דחוקה: מי סברת שוה פרוטה
ומחצה. מעשר: תפסה שתי פרוטות. בקדושה דנמצא היאך לאיצטרופי בהדיהו שכבר
נתפסה פרוטה תפסה שוה פרוטה. מן המעשר: חצי פרוטה. הנותן במעשר: לא תפסה.
לפרוטה שניה וא"ת המעורב בו יצטרף להשלים הדר הנה ליה דאורייתא ודרבנן ואם
באת לומר דחוקה נמי היכי משכחת שיש עודף על ידי מי נתפס משכחת ליה במחלל
מעשר בסעל שלם או בשקל לא באיסר שאפי' לא היה המעשר שוה אלא של פרוטות
נתפס כל האיסר: ונתי איסר שלם. ויחלל עליו מעשר בפרות מדמיה: ויזרח דלמא אתי
לאתויי ב' פרוטות. ומעשר בפרוטה ומחצה נמצא שוה חצי פרוטה נאכל בלא חיול
הלכך טוב לו שיבטל ברוב: וליעלילה. עם תערובתו ויאכלנו בירושלים: ונפרקה. קס"ד
בבש בו שוה פרוטה נמי קאמר:

ואפי'

עלה אי נמי שנתנה לבחן שאינו יכול לשלוא עליה עוד שאינה ברשותה: דלמא אתי לאתויי ודאי. וא"ת בהקומץ רבה (מנחות דף לא.) קאמר רבי שמעון שזורי פעם אחת נתעבר על טבל
בחולין ואמר לי רבי שרפון לך וקח בשוק ונעשר עליו ולא גזרין דלמא אתי לאתויי ודאי: דידע שפיר דאין מפרשין מן החיוב על הטבל
אבל הקא לא איסר אדעמיה דאורייתא דרבנן: דלמא אתי לאתויי פרוטות. וא"ת וקא דתנן (מש"כ מ"ד) הופרט סלע ממעוטה מש אלקא מחללין מעשר על פרוטות
וא"א לצמצם שישנה מעשר לפרוטות שלישות וא"כ אותו פחות משוה פרוטה אוכל בלא חיול וי"ל דמיתיה איסר בהדיהו וא"ת דלמא מיתיה פרוטות לבד כדגזר הבא וי"ל דהקם לא
טע דידע דחצי פרוטה לא תפסה אכל הבא טע דלא מסיק אדעמיה דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי: וליחדר ולעלילה. לעיל גבי אין בו שוה פרוטה לא פריה הכי דאייני ברחוק מירושלים
הרבה ומקרי בבחי אין לו מתירין אכל הבא דקתני משכנסם לירושלים וקא משמע אפי' לא קא אלא פסיקה אחת ואמאי ולעלילה:

רבא מציעא. הזהב – פרק רביעי דף נג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

ואסורים לזרים. פרשי' דמשום מעשר קתני לה לאשמעי' דאפי' איסורא ליכא ומיהו
במסכת חלה (פ"א מ"ט) לא מצינו לפרשו הכי דתנן והתם החלה והביכורים
חיביין עליהם מיתה וחומש ואסורים לזרים ולא קתני מה שאין כן במעשר וי"ל דמפרש
בירושלמי ואסורים לזרים אפילו חצי שיעור או דאורייתא או דרבנן דפלגי רבי יוחנן ור"ל
בפרק בתרא דיומא (דף עה.) ואין לפרש דאסורה
לזרים אפי' על ידי פדיון דבפרק הערל (יבמות דף
עה.) אמר אין לה פדיון שפיריה:

ועולה
ממנו דתרומה עולה באחד ומאה
ועלה וכלאי הכרס באחד ומאתים דמתוך שכל
איסורו כפל עליותו ואסמכתא בעלמא הוא
דמדאורייתא תרומה ועלה וכלאי הכרס בטלים
ברוב ביבש וכלל בס' כשאר איסורין דבפרק
הזקין (סו"ח דף נו.) גבי נפלו ונתפצצו קאמר וקא
הבא דמדאורייתא בטל ברוב ובפ' כל הבשר
(חולין דף קטו.) ושם ד"ה ומה) ובפ' כל שעה (פסחים
דף כה.) ושם) וליף איסור הנאה בבשר בחלב מקיז
דעלה ולא פריך מה לעלה שכן צריכה אחד
ומאתים להתבטל ובפרק הערל (יבמות ד' עה.)
דחשיב מחפ"ז דהוי בתרומה ולא במעשר ולא
חשיב אחד ומאה והתם נמי אמר ר' יוחנן וקא
שרבו חולין על התרומה

באחד
ומאה עולין. מאיסור להיתר ולזקחים
מדה אחת ותנאים לבחן דבתנן במסכת
ערכה (פ"ב מ"א) תרומה ותרומות מעשר עולין
בס"א וצריך להרים ועלה וכלאי הכרס
במאתי' ואזר ואין צריך להרים וטעמא דצריך
להרים טפי בתרומה מבשאר איסורים מפרש
בירושלמי משום גזל השבט פירש בהן: (לעיל)
והן נכסי בהן. שילמי ביכורים תנן לקח אמור
נכסי בהן ליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה
טמאה משא"כ במעשר דתנן בפרק קמא דמש'
(מ"ז) אין לזקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה
ממעוטה מעשר שני ותימה דבפ' בתרא דמעשר
שני (מ"ב) תנן לא נתתי ממנו למת לא לקחתי
ממנו ארון ותכריכים למת משמע קא לתי דומיא
דמת שרי אלקא שרי ליקח בגדים וי"ל דההיא

דבפרק בתרא דמש' (מ"ב) אתיא כר' יהודה דאמר ממון הדיח הוא אי נמי תרתייהו כר'
יהודה ובגדים דוקא שהגוף נהנה מהם שרי אכל עבדים אסורים מיתורא דקרא אי נמי
תרתייהו כר"מ ומן התורה שרי לקנות כל מילי ומדרבנן הוא דאמר בתרומה ובהמה
לא נתתי ממנו למת למאי אי ליקח ארון ותכריכין לא לתי נתתי ומתא אלא לסיכה והשלי
דרשה אסמכתא בעלמא היא למאי דאסיקא מדרבנן ומוקי לה בסיכה אכל אמת הוא
דאקא למעוטי ארון ותכריכין דבתנן בשילמי פירש דמעשר שני הוא דאמר פרק הערל
(יבמות דף עה.) ושם) מנן למעשר שני שנטמא שמותר לסון ממנו שנאמר לא נתתי אידוך
דבר ששוה לחיים כו' ואיקאר לארון ותכריכין ד"פ לקח לחוריה אכל סיכה אסורה
שמבערו בטומאה הוי כמו אבילה ומשני ממנו מגופו של מעשר משמע ווע"ע חו"ס יבמות
עה. ד"ה נכסיו:

ומעונין
(חולין דף לג.) כל חשען ביאת מים מדברי סופרים אסור בתרומה ומותר
במעשר דביר' ר"מ והקמים אוסרין: וק"ל ליה דבר שיש לו מתירין. וא"ת תרומה נמי ש"ל
מתירין בשאלה כדאמר בפ' הבודד (גרים דף נט.) וי"ל כדאמר התם מי הוי מצוה לאתשולי
וע"ה. ד"ה נכסיו:
רחיצת ידים. אפילו למגע דאילו לאליבא אף למעשר טעון כדאמר בפ' השוטה
(חולין דף לג.) כל חשען ביאת מים מדברי סופרים אסור בתרומה ומותר
במעשר דביר' ר"מ והקמים אוסרין: וק"ל ליה דבר שיש לו מתירין. וא"ת תרומה נמי ש"ל
מתירין בשאלה כדאמר בפ' הבודד (גרים דף נט.) וי"ל כדאמר התם מי הוי מצוה לאתשולי
וע"ה. ד"ה נכסיו:

ברבי

כיצד ייתכן שלא לנצל התעוררות וכוחות מיוחדים אלו כדי להוסיף בכל ענייני התורה ומצוותיה באופן של הליכה "מחיל אל חיל"?...
משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

בבא מציעא דף נג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רכה

אפילו בירושלים עצמה, הגם שאין מעשר שני טהור נפדה שם, שְׁנֵאמֶר (דברים יד כד-כה) בענין פדיון מעשר שני, וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּךָ הֲרָךְ כִּי לֹא תֹכֵל שְׂאֵתוֹ וגו', וְנִתְּתָה בְּכֶסֶף וגו', ואִין פִּירוּשׁ לְשׁוֹן שְׂאֵת האמור כאן אֵלָּא לְשׁוֹן אֲכִילָה, שְׁנֵאמֶר לגבי הסעודה שעשה יוסף הצדיק לאחיו במצרים (בראשית מג לד) וַיֵּשֶׂא מִשְׁאֵת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם, והיינו שנתן להם מנות לאכילה, ולימד הכתוב בלשון זו שמעשר שני שלא תוכל לאוכלו, והיינו בשנטמא, אתה רשאי לפדותו אפילו בירושלים, ונמצא שאין אפשר להעמיד את הברייתא באופן שנטמא, שהרי גם מעשר שנטמא יש לו היתר, על ידי פדיון.

מבאר הגמרא: אֵלָּא מדובר בברייתא בְּלִקּוּחַ – במאכל שקנאו בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שהדין הוא שאינו חוזר ונפדה, וגם לאוכלו אינו רשאי כיון שנטמא, וכיון שאין לו היתר הוא בטל ברוב.

מקשה הגמרא: אם מדובר בשנטמא, אם כן לְקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר נִמְי לִפְדֻיָּה – גם כן יפדנו, דָּתֵנּ בַּמִּשְׁנָה (מעשר שני פ"ג מ"י), הֲלִקּוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שְׁנֵאמֶר, וַיִּפְדָּה, ולא נאמר איסור פדיון לקוח בכסף מעשר שני אלא כשהוא טהור, ומדוע נקטה הברייתא שזהו דבר שאין לו מתירין, ובטל ברוב. מתרצת הגמרא: הברייתא סוברת כְּרִבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר (שם) שהלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יִקְבֶּר, כיון שאין קדושת הלקוח בכסף מעשר שני גדולה, ואין בו כח לתפוס פדיונו, וכיון שלדברי רבי יהודה אי אפשר לא לאוכלו ולא לפדותו, הרי הוא דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב.

דוחה הגמרא: אי סוברת הברייתא כְּרִבִּי יְהוּדָה, אם כן מֵאִי אִירִיא – מדוע נקטה הברייתא שֵׁנִי צֵאָה המעשר מירושלים, והרי אֲפִילוּ אם לֹא יֵצֵא נִמְי אין לו היתר על ידי פדיון, כיון שמדובר בפירות לקוחים, ומכך שנקטה הברייתא אופן זה שנכנסו הפירות לירושלים ויצאו, מוכח שאין זו דעת רבי יהודה.

הגמרא מיישבת באופן אחר את האמור בברייתא שמעשר שני שנכנס לירושלים ויצא אין לו היתר: אֵלָּא לְעוֹלָם מדובר בַּמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי מִחוּץ, וּמֵאִי לְשׁוֹן 'צֵאָה' האמורה בברייתא, לא שיצא המעשר ממש מירושלים, אלא דְּנִפְּלוּ מְחִיצוֹת – שנפלו חומות ירושלים, ואסור לאכול שם מעשר שני, שנאמר (דברים יב יח) 'לִפְנֵי ה' אֲלִקֶּיךָ תֹאכְלֵנּוּ, וכיון שאין למעשר זה היתר לא באכילה ולא בפדיון, הרי הוא בטל ברוב.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שמחמת שנפלו המחיצות אי אפשר לפדות את המעשר, וְהָאֵמֶר רַבָּא, דִּין מְחִיצָה לֹאֲכֹל' – שיש צורך בקיום המחיצות כדי להתיר את האכילה, הוּא דְּאִוְרִייתָא, אך דִּין מְחִיצוֹת לְקוּלָּה' – ששמענבס המעשר פעם אחת לתוך המחיצות אף אם יצא אסור לפדותו, זהו דִּין דְּרַבְּנָן, וכיון שאמר רבא שדין קליטת מחיצות הוא מדרבנן, מסתבר דְּכִי נִזְרוּ רַבְּנָן שתאה המחיצה קולטת ואסור לפדות, היינו רק כִּי אֵיתְּנָהוּ – כשישנם לְמְחִיצוֹת, והוציאו את המעשר מחוץ למחיצות, אבל כִּי אֵיתְּנָהוּ לְמְחִיצוֹת – כשאין קיימות, לֹא נִזְרוּ רַבְּנָן ומותר לפדותו, וחוזרת הקושיא, מאחר שזהו דבר שיש לו היתר היאך הוא בטל ברוב. משיבה הגמרא: אף שמחיצות קולטות רק מדרבנן, מכל מקום לֹא פְּלוּג – לא חילקו רַבְּנָן בֵּין אֵיתְּנָהוּ לְמְחִיצוֹת, לִפְנֵי אֵיתְּנָהוּ לְמְחִיצוֹת, ואף שנפלו המחיצות ואי אפשר לאוכלו, אסור גם לפדותו, וכיון שאין לו היתר הוא בטל ברוב.

הגמרא חוזרת ליישב באופן נוסף את מה שהקשתה לעיל (ע"א), מהמבואר ברישא של הברייתא שמעשר שני הפחות משהו פרוטה בטל ברוב, על חזקה הסובר שאפשר לפדותו: דָּב הוּאֵא כִּר יְהוּדָה אֲמַר בשם רַב שְׁשֵׁת, אין כוונת הברייתא לומר שני אופנים שונים שבהם מעשר שני בטל ברוב, אלא חָדָא קְתַנִּי – אופן אחד בלבד נשנה בברייתא, והיינו שהתערב מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שְׂאֵין בּו שְׁוֹה פְּרוּטָה בפירות חולין, וגם שְׂאֵתוֹ מעשר מעורב בחולין נִכְנָס לִירוּשָׁלַיִם, וַיֵּצֵא, ובוזה אמרה הברייתא שהוא בטל ברוב כיון שקלטוהו מחיצות ואי אפשר לפדותו, ובוזה אף חזקה מודה שאי אפשר לפדותו.

שאלת הגמרא: אֵמַאי בטל המעשר ברוב, והרי אף שאין לו היתר בפדיון, יִנְדָּר וְנִנְעָלִיתָ, ויחזור ויכניסנו לירושלים, ויאכלנו שם כשהוא מעורב, וכיון שאפשר לאוכלו בהיתר מדוע הוא בטל ברוב. משיבה הגמרא: מדובר דְּנִפְּלוּ מְחִיצוֹת ירושלים,

ואי אפשר לאוכלו. שואלת הגמרא: וְנִפְדִּיָּה – ויפדנו, דְּהָאֵמֶר רַבָּא, מְחִיצָה לֹאֲכֹל' דְּאִוְרִייתָא, אך דִּין מְחִיצָה לְקוּלָּה הוא דְּרַבְּנָן, ולדבריו מסתבר לומר דְּכִי נִזְרוּ רַבְּנָן היינו רק כִּי אֵיתְּנָהוּ לְמְחִיצוֹת, אבל כִּי אֵיתְּנָהוּ לְמְחִיצוֹת לֹא נִזְרוּ רַבְּנָן, ורשאי לפדותו. משיבה הגמרא: לֹא פְּלוּג רַבְּנָן, ואף אחר שנפלו המחיצות אסור לפדותו. שואלת הגמרא: אֵי הָכִי שהטעם שהמעשר בטל ברוב הוא מפני שקלטוהו מחיצות, ונפלו, ואי אפשר לפדותו או לאוכלו, מֵאִי אִירִיא – מדוע אמרה הברייתא שמדובר באופן שְׂאֵין בּו שְׁוֹה פְּרוּטָה, והרי אֲפִילוּ אם יֵשׁ בּו שוה פרוטה נִמְי יש לו להתבטל ברוב, כיון שאין לו היתר בפדיון ולא באכילה. משיבה הגמרא: אכן אף כשהוא שוה פרוטה הדין כן, והתנא בברייתא 'לֹא מִיִּצְעָא' קָאֵמֶר, כלומר, לֹא מִיִּצְעָא – אין צריך לומר שאם יֵשׁ בּו שוה פרוטה הוא בטל ברוב, כיון דְּלִקְלָלָה לִיה – וְשִׁקְלֻתוֹ מְחִיצוֹת ואין לו פדיון, אֲכָל כְּשֵׁאִין בּו שוה פרוטה, שאפשר לפדותו רק על מעות ראשונות, וזהו דבר שאינו מצוי, אֵימַא לֹא קָלְמוּ לִיה מְחִיצוֹת, כלומר, לא תיקנו בו חכמים דִּין קליטת מחיצות, וממילא יש לו היתר בפדיון ואינו בטל ברוב, קָא מַשְׁמַע לָן שגם בזה תיקנו חכמים שיקלטוהו מחיצות, וכיון שאין לו היתר בפדיון הוא בטל ברוב. התבאר לעיל שחזקה חידש כיצד פודים מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, הגמרא מביאה עתה את עיקר הדין, מנין שאי אפשר לפדותו באופן רגיל, על מטבע שעדיין לא חיללו עליה: תִּנּוּ רַבְּנָן, נאמר בפסוק בענין פדיון מעשר שני (ויקרא כ לא) וְאִם נָאֵל יִנְאֵל אִישׁ מִמַּעֲשֵׂרֹךְ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסֶּף עָלָיו, ויש לדרוש מהפסוק שהנאֵל הוא 'מַמְעָשֵׂר', כלומר מתוך כל המעשר שני שיש לאדם, יש חלק שנפדה, וְלֹא כָל מַעֲשֵׂרוֹ נפדה, והיינו פְּרִט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שְׂאֵין בּו שְׁוֹה פְּרוּטָה, שאינו בכלל פדיון, ואין קדושתו נתפסת על המטבע. נחלקו אמוראים בגירסת הברייתא: אֵימַר, רַב אַמִּי אָמַר, 'אֵין בּו' שֵׁנִי בברייתא, כלומר שאין המעשר שוה פרוטה, אך אם הוא שוה פרוטה אפשר לחללו בפני עצמו. וְרַב אֲסִי אָמַר, 'אֵין בְּחוּמִישׁו' שֵׁנִי בברייתא, כלומר, לא שיש במעשר שני שוה פרוטה, כל שאין חומשו שוה פרוטה מיעוט הכתוב מפדיון, ופודהו רק על מעות ראשונות. וכן נחלקו בזה אמוראים נוספים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'אֵין בּו' רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, 'אֵין בְּחוּמִישׁו'.

הגמרא מקשה מברייתא על דעת האמורים 'אין בו'. מקשה הגמרא: מִתִּיבִי, שנינו בברייתא, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שְׂאֵין בּו שְׁוֹה פְּרוּטָה, שהדין הוא שאינו יכול לפדותו בפני עצמו, אינו חייב להמתין עד שיעלנו לירושלים או עד שיהא לו מעשר שני מותר לצרפו עמו ולפדותו, אלא דִּין שֵׁיאֵמֶר 'הוא וחומשו' מחולל על מחצית ראשונות' שכבר חילל עליהם מעשר שני, וכדברי חזקה (נב): וּבְשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר 'אֵין בְּחוּמִישׁו', הֵינּוּ דְּקִתְּנִי יְיָ, כיון שהתחדש בזה דָּאָף עַל נֵב דְּבִרְדִּיתָה אֵית פִּיה – שבמעשר עצמו יש שוה פרוטה, מכל מקום כיון דְּבְּחוּמִישִׁיה לִיכָא שוה פרוטה, אינו יכול לפדותו בפני עצמו. שְׁפִיר – מובנת לשון 'דיר'. אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר 'אֵין בּו' שוה פרוטה, מֵאִי לשון 'דיר', איזה חידוש יש בברייתא שמחמתו הוצרכה לנקוט לשון זו, והרי היה די לכתוב את עיקר הדין, שאפשר לחלל מעשר כזה על מעות ראשונות. מסיימת הגמרא: אכן קָשִׁיא מברייתא זו על מאן דאמר 'אין בו'.

מסתפקת הגמרא: אֵימַנְעָא לָהּ, הפודה מעשר שני של עצמו, שהדין הוא שעליו להוסיף חומש, כיצד משערו, האם חוּמְשָׁא מְלִינִי – האם מוסיף חמישית מבפנים, כלומר מהקדן בלבד, שאם היה המעשר שוה עשרים מוסיף עליו ארבע, או חוּמְשָׁא מְלָכֶר – או מוסיף חמישית מבחוץ, וה'חומש' הוא חמישית מהקדן והחומש יחד, שאם היה המעשר עשרים מוסיף עליו עוד חמשה. פושטת הגמרא את הספק: אָמַר רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (ערכין כז) לענין פדיון שדה אחוזה, שהדין הוא שאם המקדיש עצמו פודה, עליו להוסיף חומש, ואם אדם אחר פודה אינו מוסיף חומש, אם הִנְעָלִים אוֹמְרִים לפדות בְּעֵשְׂרִים, וְכָל אִדָּם בְּעֵשְׂרִים – ואף אדם אחר רוצה לפדות בעשרים, הִנְעָלִים קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שָׂדֶה מוֹפְשִׁין חוּמְשָׁא, ומנתינת עשרים של הבעלים ירויה ההקדש גם חומש. ממשיכה המשנה: אם אָמַר אדם אֶחָד שאינו הבעלים, תִּרִי עָלֵי בְּעֵשְׂרִים וְאֶחָד,

נתינת חומש שאינה מעכבת בדבר החייב במעשר שני מן התורה, לא הצריכה חכמים כלל במעשר שני של דמאי. ונמצא שיש להוכיח ממשנה זו, שנתינת חומש אינה מעכבת את פדיית המעשר שני, אף בדבר החייב במעשר מן התורה. הגמרא מנסה לתלות נידון זה במחלוקת תנאים: לִימָא כְּתָנָא – לכאורה יש לתלות ענין זה במחלוקת תנאים, לגבי אדם שפדה מעשר שני, ונתן את הקרן ולא נתן את החומש, שרבי אליעזר אומר יאכל – רשאי הוא לאכול את פירות המעשר שני מחוץ לירושלים אף קודם שנתן את החומש, שכבר יצאו הפירות לחולין על ידי תשלום הקרן, ורבי יהושע אומר לא יאכל – אין הוא רשאי לאכול את פירות המעשר, עד שיתן גם את החומש. ועל מחלוקת זו אומר רבי, נראה להלכה דברי רבי אליעזר אם בא לאכול את הפירות בשבת, שמפני כבוד שבת יש להחזיר לאכול מן הפירות אף קודם שהפריש את החומש כדברי רבי אליעזר, ודברי רבי יהושע בחול – אך בימות החול יש לפסוק כדעת רבי יהושע, האוסר לאכול את הפירות עד שיפריש את החומש. מדייקת הגמרא: מדאמר רבי שנאין דברי רבי אליעזר בשבת ולא בחול, מפלג – יש ללמוד מכך, דפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע אפילו בימות החול, שאף בימות החול מתיר רבי אליעזר את הפירות באכילה קודם הפרשת החומש. ומדאמר רבי נראה דברי רבי יהושע בימות החול ולא בשבת, מפלג דפליגי אפילו בשבת, שאף בשבת אוסר רבי יהושע את הפירות באכילה אם לא הפריש חומש. ונמצא, שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בין בחול ובין בשבת. מאי לאו כהא קמפליגי – ולכאורה יש לומר שנחלקו בסברא זו, דרבי אליעזר כבר שנתינת החומש לא מעכב את עצם הפדיון, ולפיכך מתייר הוא את הפירות באכילה אפילו בחול, ורבי יהושע כבר שנתינת החומש מעכב את הפדיון, ולפיכך אוסר הוא את הפירות באכילה אפילו בשבת. דוחה הגמרא: אמר רב פפא, לא – אין הכרח לתלות את מחלוקת התנאים בענין זה, אלא יתכן לומר דכולי עולם – שלדעת כל התנאים ובין רבי אליעזר ובין רבי יהושע נתינת חומש לא מעכב את הפדיון מדין תורה, והאוכל פירות מעשר שני חוץ לירושלים קודם נתינת החומש אינו לוקה, והכא בחיישין לפשיעוּתא קמפליגי – אלא שנחלקו האם יש לחוש שמא יפסע הפודה ולא יתן את החומש לאחר זמן, מר ורבי יהושע כבר, דחיישין לפשיעוּתא – חששו חכמים שמא יפסע הפודה ולא יוסיף את החומש לאחר זמן, ולפיכך אוסר לאכול את הפירות עד שיתן את החומש, ומר ורבי אליעזר כבר, דלא חיישין לפשיעוּתא – לא חששו חכמים לפשיעה זו, ולכך רשאי אדם לאכול פירות מעשר שני מיד לאחר שפדה אותם בשוים, ויתן את החומש לאחר זמן. רבי יוחנן מבאר באיזה אופן מודים הכל שאין לחשוש לפשיעה: אמר רבי יוחנן, הכל מודים בקדוש שחילל – אם חילל אדם הקדש בשוויו, ועדיין לא נתן את החומש, מודה אף רבי יהושע שחל הפדיון מיד, ולא חששו חכמים שמא יפסע ולא יתן את החומש לאחר מכן, הואיל ונזכרין תובעין אותו בשוק – מאחר שהגוברים של ההקדש יתבעו ממנו את החומש כאשר יפגשוהו ברחוב העיר. הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: ובקדוש לא פליגי – האם לא נחלקו התנאים אם חומש מעכב בפדיון הקדש, והתנאי – והרי שנינו בברייתא, המביאה מחלוקת תנאים לגבי אדם שפדה הקדש ונתן את הקרן ולא נתן לו – (לגזבר) את החומש, רבי אליעזר אומר חילל – חל הפדיון ונעשה ההקדש חולין, והכמים אומרים לא חילל – אין ההקדש יוצא לחולין עד שיתן את החומש. ועל מחלוקת זו אומר רבי, נראה להלכה דברי רבי אליעזר הסובר שחל הפדיון אף ללא נתינת החומש, בפדיון הקדש, שאין לחשוש בזה שיפסע ולא יתן את החומש, מאחר שהגוברים תובעים אותו ממנו, ונראה להלכה דברי חכמים הסוברים שלא חל הפדיון עד שיתן את החומש, בפדיון מעשר שני, שבהו יש לחוש שמא ישכח ולא יתן את החומש, מאחר שאין מי שתובע אותו על כך.

הדין הוא שהקצלים נותנין בעל כרחם עשרים ושיש, והיינו עשרים ואחד בשביל הקרן, לפי שאין הבעלים רשאים לפחות מן הקרן שאחר רוצה ליתן, שלא להפסיד להקדש, אמנם אף שנתן הבעלים עשרים ואחד לקרן, מכל מקום נותן הבעלים רק חמשה כחומש, וכטעם שיבואר בהמשך המשנה. מביאה המשנה דוגמאות נוספות לדין זה: אם רצה אחר ליתן עשרים ושיש, הקצלים נותנין על כרחם עשרים ושיש, עשרים ושנים לקרן וחמשה לחומש. וכן אם רצה אחר לפדות בעשרים ושלש הקצלים נותנין עשרים ושיש. ואם רצה אחר לפדות בעשרים וארבע, הקצלים נותנין עשרים ושיש. ואם רצה אחר לפדות בעשרים וחמש, הקצלים נותנין שלשים, עשרים וחמשה לקרן וחמשה לחומש. מבארת המשנה מדוע באופנים אלו לעולם החומש הוא רק חמשה, לפי שאין הבעלים מוסיפין חומש על עילוי של זה – על מה שאחר העלה בדמיה, אף שמחמת כן הוצרכו להוסיף על הקרן, אלא מוסיפים חומש רק על הקרן שהם עצמם רצו לתת מתחילה. מסיים רבינא את ההוכחה: שמע מינה – יש ללמוד מהאמור במשנה זו, דחושבא מלכר – שהחומש נמדד לפי הקרן והחומש יחד, ולכן כשפודה בעשרים מוסיף חמשה, שמע מינה – אכן מוכח כן מהמשנה. הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בנידון זה: כתנאי, נאמר בתורה לגבי יחוב חומש (ויקרא כו כז) ויכף חמשתו עליו, שיתא הוא – הקרן וחוב שוים יחד חמשה, כלומר שהחומש הוא בשיעור חמישית מהקרן והחומש יחד, דברי רבי יאשיהו. רבי יוחנן אומר, 'חמשייתו' היינו חומשו של קרן, שזהו חומש מלגיו. הגמרא מביאה ספק בידינו חומש של מעשר שני: איבעיא להו – נסתפקו בני הישיבה, האם נתינת חומש בשעת פדיון מעשר שני מעכב את הפדיון, או אינו מעכב. והיינו, אם פדה אדם פירות מעשר שני בשוים ולא הוסיף עליהם חומש, האם חל פדיון זה ורשאי הוא לאכול מיד את פירות המעשר חוץ לחומת ירושלים, אלא שעליו להוסיף וליתן לאחר מכן מעות בשווי חומש מן הפירות עבור מעשר שני, או שעד נתינת החומש לא חל הפדיון כלל, ועדיין יש קדושת מעשר שני על הפירות, ולפיכך אינו רשאי לאוכלם חוץ לירושלים. צדדי הספק: ארבעה בארבעה פרים – האם מעשר ששווי ארבעה דינרים יש לפדות בסכום של ארבעה דינרים כנגדם, ואם כן מוסיף חומש – אלא שבנוסף לכך יש להוסיף להוסיף מעצמו דינר בתורת חומש על סכום הפדיון, אלא שחומש לא מעכב, או ארבעה ארבעה בחמשה פרים – או שמא יש לפדות מעשר ארבעה דינרים בחמשה, שגזירת הכתוב היא לדון את החומש כאילו הוא חלק משווי של המעשר, וחומש מעכב – ולפיכך, כשאנו מוסיף חומש הרי זה מעכב את עצם הפדיון, שהרי הוא כפודה דבר בפחות משוויו. הגמרא פושטת ספק זה מדברי המשנה: אמר רבינא, תא שמע, שנינו במסכת דמאי (פ"א מ"ב) שהדמאי אין לו חומש – אדם הפודה מעשר שני של דמאי אינו צריך להוסיף חומש על שוים של הפירות, ואין לו ביעור – וכמו כן אין בו דין ביעור מעשרות, ואף כשהגיע זמן הביעור אינו צריך לבער את פירות המעשר שני של דמאי מן העולם, אלא יכול לשומרם עד שיאכלם בירושלים. מדייקת הגמרא, תא קרן יש לו – אבל את עיקר דין מעשר שני יש לו, שכל זמן שלא פדאו עליו להעלות את הפירות ולאוכלם בירושלים, אינו רשאי לאוכלם במקומו. מבררת הגמרא: מאי מעכבא – מהו טעם הדבר, שיש לדמאי את עיקר דין מעשר שני, ואין לו דין הוספת חומש, בהכרח צריך לומר, שקרן מעכבא דאורייתא איתא בדרבנן – דין עיקר מעשר שני לאוכלו בירושלים, שהוא מעכב אף בדיעבד בדבר החייב במעשר שני מן התורה, גזרו בו חכמים אף במעשר שני של דמאי שהוא מדרבנן, חומש דלא מעכבא דאורייתא ליתא בדרבנן – אך

בב מציעא. הזהב – פרק רביעי דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז רש"י תוספות

הבעלים נותנין. על קרן עשרים ונש שאי אפשר לתת לזה באחד ועשרים שומצא
הקדש נפסד בחמשה סלעים ולבעלים נמי לא פחתין מן הקרן ששמאה איש אחר הלך
נותנין כ"א לקרן וחמשה לתוספת חומש ועל עילוי של זה שהעלה בדמיו סלע אין מוסיף
חומש אלא על קרן ששמאה הוא: עשרים וחמש הבעלים נותנין שלשים. והקם (ערכין ד'

כו) פריך ונימא לגיבור אתא גבא בחריקאי הרי
בא אחר תחתיו שהפץ ליתן כמה שעלה קרן
וחומש שאמרת ואין הקדש נפסד ולמה נכון
את זה לתת שלשים וסיום הפשטה אמר ארז
הרי הוא שלי בעשרים ונש ואמר הגעתי: ש"מ
חומשא מלבר. מודקתני חומש על עשרים סלעים
חמש סלעים הרי חומש מן ההוצא: הוא וחומשו
חמשה. היינו חומש מלבר שהוא רביע של קרן.
חומש מעכב. אכילה חוץ לחומה עד שיתן
החומש: אכנפשיה. מאילוי אינו בכלל הפדיון
הארבעה הווים פדו מעשר שהוא כנגדם: א'
דלמא ארבעה בחמשה פריק. כך הוא גזירת
הכתוב שהחומש מן הפדיון הוא ואין שום
ארבעה נפרד בפחות מחמשה: החמשה. מעשר
שני של דמאי שחיבו כחמים להפריש הלוקח
ממם הארץ: אין לו חומש. אם פדוה בעילוי ואין
לו בעיניו. שנה שלישית שבעטו ישראל בבער
כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים
בדכתיב (דברים יד) מקצה שלש שנים וגו'. הא
קרן יש לו. דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו
חוץ לחומה: ש"מ. אין לו חומש ויש לו קרן.
מעכב בדאורייתא. במעשר דאורייתא: איתיה
בדרבנן. במעשר דמאי דרבנן בשבת. מפני כבוד
שבת לא יעשה שלישית שבעטו ישראל: א'
רבי נראין דברי ר' אליעזר בשבת. אבל בחול
אינו רואה את דבריה מכלל דהאוי אפילו בחול.
אמר יאכל ובמעשר דמאי קאמר: דב"ע חומש לא
מעכב. שיהא האוכל לוקח עליו משום לא
תוכל לאכול בשעריך (שם יב) והקם בחוששין
לפשיעויותא. הא דקאמר רבי יהושע לא יאכל
מדרבנן קאמר שמא יפגע ויתאש ולא יתן
חומש עוד: הואיל וגזרין תובעין אותו. את
החומש וליקא למיחש לפשיעויותא: נראין דברי
רבי אליעזר בהקדש. הואיל וגזרין תובעין אותו:
הרי אסור. במסכת בכורות ב' בתרא (ד' נא).
ונתן בהקם. ואם המקדש יגאל וגומר ויפסד
חמישית כסף ערף עליו ותיקח לו: תרומה. ד'
האובלה בשוגג: אינה משתלמת. מעות אלא
פירות חולין שהתשלומין נעשו תרומה בדכתיב
בו את הקדש מה שהוא נתן לו נעשה קדש
אלמא מיד דחיו להכי בעיקר: שלא מן החולין.
מעות או בגדים שום כסף: עליו. בכלהו חומשין
בתיב יוסף עליה ולא אכלה. דהיא תורת בעין:
משלם את חכמל. של קם גזיבה במעות: דמי
תרומה. כמה שהיא שוה לימכר בשוק ודמיה
פחותין מדמי חולין שאינה ראויה אלא לכהנים
ואינה ראויה בימי טומאתו ואם מטמאה אסורה
באכלה לפיכך דמיה מוטעין והיינו דקאמר דמי
תרומה: אכלה. בשוגג ולא ידע שהוא תרומה:
שני קרניו. אינו לקרן ואחר לכפל וחומש בשביל
אבילתה מן החולין. פירות מותרין: והקרן.
השני שהוא בא מחמת כפל של קם גזיבה
משלם נמי דמי תרומה כלומר מעות כמו
שנמכרת תרומה בשוק: ש"מ

או דלמא ד' בה' פריך וחומש מעכב. וא"ת וכלא בהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה
מחולל ומסתמא הוא הדין במעשר ו"ל דודאי אם אמר הוא וחומשו מחולל על פרוטה
(פחות) מועיל אבל כי לא מזכיר בהדיא החומש לא מהני: אמר רבי נראין בו. סבר חומש
לא מעכב ולכך בשבת חילל אבל בחול לא חילל דחיישין לפשיעה וקשבת לא חיישין
משום עונג.

מכלל דפליג אפילו בהקדש. תימא לישני
דהיק נראין דברי ר' אליעזר לר'
יהושע בהקדש שאר ר' יהושע לא פליג אלא
במעשר דכתיב משני בפ"ק דחולין (דף יב) ואי
גרסינן הכא תרי זמינן נראין וגראין אתי שפיר
ולקסריס דגרסינן נתן לו מנחה בהדיא דמיידי
בהקדש דנתן לו משמע לגזבר:
הקדש אינו מתחלל על הקרקע. הא דאמר
שמואל לקמן (דף נו) בזמן בחול
ואח"כ מקדישין למ"ד (חולין דף טו) תלוש
ולבסוף חיבור ותי תלוש אתי שפיר ואפי' למ"ד
חשוב כמחורב מ"מ בין דאם לא היה קדוש סופו
ליעקר מקרי תלוש: ונתן. תבסוף וקם לו. וא"ת אי
כסף דוקא מטלטלין נמי לא ואי גמרי מנזקין ועבד
דכתיב בקו (שמות כא) ישיב לרבות שוה כסף
בכסף א"כ קרקע נמי וי"ל דדרשין בכלל וי"ל
ויסר חמישית כלל כסף פרט והיה לו חור וכלל
וכן משמע פ' יש כבוד (בכורות ד' נא) דתנן אין
פודין את הבכור בקרקעות בו ולא בהקדשות
ומפרש בגמ' ולא הקדשות בכל אלו והקם גבי
בכור דריש בכלל ופרט וכלל וא"ת דאי לא הוה
כתב אלא כסף לחודיה דמ"א שוה כסף בכסף
והשתא דכתיב כללי מעשטין קרקעות וי"ל
דהכא כסף מיותר דה"מ למכתב חמישית ערף
וגבי בכור נמי ופדויו מן חוץ תפדה בערף ה'
שקלים ומדכתיב כסף למדרשיה לפרטא הוא
דאיתא: עליו לרבות שחומשו כמותו. וא"ת
והלא אין חומש מעכב א"כ אין חומש כמותו
ובכמיה גבי מעשר נמי אמרין דאין מוסיף חומש
על החומש וי"ל דעליו לא מיידי אלא בדבר
שמשלם קרן משלם חומש:

אף אנו נמי תנינא. הי' לאיתוי תני' דמיידי
בסמוך ובשלם חומשא וחומשא ויכין
שנעשה החומש תרומה א"כ משתלם מדבר
הראוי להיות קודש ומיהו יש לדחות דמצי לשלם
בכל דבר וכי משלם נמי אמרין דהראוי להיות קודש אנו
נעשה תרומה אי נמי מהך דהכא עדיפא ליה
לאיתוי דקתני בהדיא חומש מן החולין:
מוסיף

דאינהו פליגי אפי' בהקדש אלא אי אתמר הכי אתמר א"ר יוחנן הכל מודים בשבת
בהקדש שחילל תדא דכתיב וקראת לשבת עונג ועוד הואיל וגזרין תובעין אותו
בשוק אמר רמי בר חמא הרי אמרו הקדש אינו מתחלל על הקרקע דרחמנא אמר
ונתן הכסף וקם לו חומשו מהו שיתחלל על הקרקע תרומה אינה משתלמת אלא
מן החולין דרחמנא אמר ונתן לפהו את הקדש דבר הראוי להיות קדש חומשה
מהו שישתלם שלא מן החולין מעשר אין מתחלל על האסימון דרחמנא אמר וצרת
הכסף בידך לרבות כל דבר שיש עליו צורה חומשו מהו שיתחלל על האסימון
אתגלגל מלתא ומקטא לקמיה דרבא אמר להו אמר קרא עליו לרבות חומשו כמותו
אמר רבינא אף אנו נמי תנינא הגונב תרומה ולא אכלה משלם תשלומי כפל דמי
תרומה אכלה משלם שני קרנים וחומש קרן וחומשין מן החולין והקרן דמי תרומה
ש"מ

הלימוד הוא באופן שלומד מה שהתורה אומרת לו, ולא באופן שמנסה לפרש את דברי התורה כפי רצונו.

משיחת כ"ף מרחשוון ה'תשמ"ב

מוֹסֵף: חומש של חומש. וא"ת וְהָא לְעֵיל בְּרִישׁ פִּירְקָא (דף מ"ח) בְּעֵינָן יְהוֹד לֵךְ לֵךְ כְּלִי אֵן
נָטַל וְהָתֵּיּוֹד וְהָתֵּיּוֹד אֲצִלּוֹ יִיְרֵא דִמְמָא סִיד כִּיּוֹן שְׂבָא מִתּוֹתֵּי חוֹמֶשׁ לֹא מִיִּיתֵי
עֲלֵיהּ יִקְרָב וְאִין מוֹסֵף עֲלֵיהּ חוֹמֶשׁ אַחֵר קִמְלִי: **וְלֵא** מִיתָנָא תָנָא. לֹא הֵן וְלֹא לֹא וְאֵת
וְהִתָּנָן מִסְבֵּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי (פ"ב מ"ח) סֵלַע שֶׁל חוֹלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי עֶשְׂרֵינָם מֵבִיא בְּסֵלַע מַעֲשֵׂה

ש"מ חוֹמֶשׁוֹ כְּמוֹתוֹ ש"מ אֲמֹר רָבָא גְבִי גִּזְל כְּתִיב
 וְחַמְיִשְׁתִּיּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְתֵּן נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן
 וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ הָרִי זֶה מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל
 חוֹמֶשׁ עַד שְׁתַּמְעַט הַקֶּרֶן פְּחוֹת מִשְׁוֹה פְּרוּתָה גְבִי
 תְּרוּמָה כְּתִיב אִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁנָּהּ וְיוֹסֵף
 חַמְיִשְׁתּוֹ עָלָיו וְתֵּן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָה מִשְׁלֹם
 קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה וְאֶחָד הַסֹּף
 אֶחָד תְּרוּמָה מִהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה מִמָּאָה מִשְׁלֹם
 חוֹמֶשֶׁה וְחוֹמֶשֶׁא דְּחוֹמֶשֶׁא וְאִילוֹ גְבִי מַעֲשֵׂר לֹא
 מִכְּתָב כְּתִיב וְלֹא מִיתָנָא תָנָא וְלֹא אִיבְעִינִי אִיבְעִינִי
 לָן גְבִי הַקֹּדֶשׁ כְּתִיב וְאִם הַמְקֻדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ
 וְיוֹסֵף חַמְיִשִּׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ וְתֵּן הַפּוֹדֶה אֶת הַקֹּדֶשׁ

בְּשִׁלְמָא כּוּלָּהּ לְשִׁמְיָה לְמַעֲוֵי כּוּר. דְּלִית
 13 כְּדוּ מַעֲלִילָה הִימָּ לְמַפְרָךְ הָא קְרָא
 14 בְּמַעֲלִילָה לֹא מִשְׁתַּעֵי: **דְּלִלְמָא** לְעֵבֶר חוּמֵשׁ קְאָמֵר.
 15 אִיָּתָּה אֵל כְּבֵר מִמַּעֲטִינָן הִקְדֵּשׁ שֵׁנ שֵׁנ הַמְּקַדִּישׁ
 16 וְלֹא מִן הַתּוֹפְסִים וְיִל קְרָא דְלַעֲלִיל מִיָּיִר בְּמַקְדִּישׁ
 17 בֵּיתוֹ וְהָבֵא מִיָּיִר בְּדִתָּה סְטָמָא דְּהִי מִשְׁטַלְטִין
 18 וְהָרִיבִי וּמִשְׁוֹם הָבִי לַעֲלִיל גַּמֵּי אֵרֶצְנֵי כֶּסֶף
 19 עָרְכוּ לְחוּסִיף חוּמֵשׁ עַל חוּמֵשׁ מִשְׁוֹם דְּלֹא כְּתִיב
 20 חֲמִישִׁיתוֹ גַּבֵּי מְקַדִּישׁ בֵּיתוֹ אֵינֶּז בְּדִקְרָא דְּמַקְדִּישׁ
 21 בְּדִמָּה סְטָמָא כְּתִיב וְיִסֵּף חֲמִישִׁיתוֹ (וְתוֹרִינְהוּ)
 22 בָּאֵם בְּחוּקִינֵי:
 23 חוּמֵשׁ קְאָמֵרֵי: חֲרִישִׁי וּמוֹעֲלִי
 24 בָּה הֵינְיָ מוֹסֵף חוּמֵשׁ וְחִימָה
 25 וְהָלֹא שְׁלִמִים אֵינָה כּוּלָּהּ לְשִׁמְיָה מוֹסֵף
 חוּמֵשׁ כִּדְאֵר מִדְּתוּדָה (שם) וְיִל דְּבִמְסַקָּא
 דְּתוֹרַת כְּהֻנִּים מִרְבָּה אֵף קֳדָשִׁים קָלִים וְהָבִי
 אִיָּתָּה

26 כִּסְף חֹמֶשׁוֹ נָמְי מוֹסִיף חֹמֶשׁ גּוֹפֵא א"ר יְהוֹשֻעַ בֶּן לוי עַל הַקֹּדֶשׁ רֹאשׁוֹן מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְעַל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵי אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ אֲמַר רַבָּא מ"ט דְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לוי אֲמַר קָרָא וְאִם הַמְקֻדָּשׁ יִנָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ הַמְקֻדָּשׁ וְלֹא הַמִּתְפִּיִּים תִּנְי תִּנָּא קָמִיָּה דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר וְאִם בְּהַמָּה הַטְּמֵאָה וּפְדָה כְּעֶרְכָּךְ מִה בְּהַמָּה טְמֵאָה מִיִּיְהוּדָתָא שְׁתַּחֲלִילָתָהּ הַקֹּדֶשׁ וְכוּלָּהּ לְשִׁמּוֹם וּמוֹעֲלִין בָּהּ אִף כָּל שְׁתַּחֲלִילָתָהּ הַקֹּדֶשׁ וְכוּלָּהּ לְשִׁמּוֹם מוֹעֲלִין בָּהּ אֲמַר לִיה ר' אֱלֶעָזָר לִתְנָא בְּשִׁלְמָא כּוּלָּהּ לְשִׁמּוֹם לְמַעֲוָבִי קֳדָשִׁים קָלִים בֵּינָן דְּאִית לְהוּ לְבַעֲלִים בְּגִיּוּהֵו לִית בְּהוּ מַעֲלָה אֱלָא תַחֲלִילַת הַקֹּדֶשׁ לְמַעֲוָבִי מֵאִי תַחֲלִילַת הַקֹּדֶשׁ הוּא דְּאִית בִּיה מַעֲלָה סוּף הַקֹּדֶשׁ לִית בִּיה מַעֲלָה דְלִמָּא לְעֵנִין חֹמֶשׁ קְאָמְרַת וּכְרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לוי אֲמַר לִיה אֵין חֲבִי קְאָמִינָא אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְרַבִּינָא בְּהַמָּה טְמֵאָה בְּתַחֲלִילַת הַקֹּדֶשׁ אִיתָא

באמצע

וְלֹא מְעוּתָהּ **גַּבִּי** יָגִיל **כְּתִיב**׃ **גַּבִּי** אֲשֶׁם גִּדְּלוּת כְּתִיב־
הַמִּישִׁיּוֹת תִּרְבֶּהָ וְיִתֵּן׃ נָמִי וְיִמְנֶן דְּאִיבָא טוֹבָא׃ יִתֵּן׃
כְּתִיב־כֶּרֶן וְחֻמְשׁ וְנִשְׁבַּע עַל לֵב הַחֻמְשׁ שֶׁחֹזֵר וְכַפֵּר
וְיִזְדֶּה תִּרְיִי זֶה מוֹסִיף חֻמְשׁ עַל חֻמְשׁ שֶׁכָּפַר וְכֵן אִם
וְהָיָה וְהָיָה וְחֻמְשׁ רֵאשׁוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו וְחֹזֵר
וְכַפֵּר וְנִשְׁבַּע עַל חֻמְשׁ שֶׁנִּי וְהָיָה עָלָיו חֻמְשׁ
עַל חֻמְשׁ שֶׁנִּי וְכֵן לְעוֹלָם׃ עַד שֶׁיִּתְמַסַּם הַתֵּרֶן׃
חֻמְשׁ שֶׁהוּא מְחַוֵּיב כִּכָּר וְחֹזֵר וְכּוֹפֵר וְקָרִי יִכָּר׃
עַד שֶׁתְּהֵא כְּפִירַת שִׁבְעוּתָהּ בְּכֹחוֹת מִשְׁוֹה פְּרוּתָהּ׃
גַּבִּי תִּרְוּמָה׃ אוֹכֵל תִּרְוּמָה בְּשׂוֹגֵג׃ **כְּתִיב**׃
הַמִּישִׁיּוֹת׃ דְּלֹא מִשְׁמַע אֶלָּא חֵד חֻמְשׁ וְאִפְּהִי׃
יִתֵּן כֵּן חֻמְשׁ הַמִּישִׁיּוֹת דְּרוֹמְשֵׁן כִּגּוֹן אִם הַתֵּרֶן
וְחֻמְשׁ מִן הַחֻלְצִין מִכְּשׁוֹטָהּ וְנִשְׁבַּע עָלָהּ וְנִתְחַלְצֵן
תִּרְוּמָה וְחֹזֵר וְאָכַל אוֹתוֹ חֻמְשׁ מִשְׁלֵם אוֹתוֹ
וְחֻמְשׁוֹ׃ וְאִחָד הַסֵּף׃ שֶׁמֶן שֶׁל תִּרְוּמָה דְּסִיכָה
כְּשִׁתְּיָהּ וְשִׁתְּיָה כְּאִכְלָה דְּאִמְרֵינֵן בִּפְיִי בְּהִרְאֵי
(דְּיוֹמָא) וְחֵף עַל שִׁתְּיָה כְּאִכְלָה מִמְּאֻכְלָת לִפְנֵי
ד' וְגו' וְכֹתִיב בִּיה מִתְרוּשָׁן וְסִיכָה כְּשִׁתְּיָה דְּכֹתִיב
וְתֹבֵא כְּמִיָּה כְּבִרְבּוֹ וְיִשְׁמֶן וְעַצְמוֹתָי אֶבְלֵם אֶבְלֵם
בְּיָקָרָה עַל יְדִי דְּבָר אִינוּ מִשְׁלֹם חֻמְשׁ
דְּאִישׁ בִּי יֵאבֵל קֹדֶשׁ כְּתִיב פֶּטַח לְמוֹזֵק אֵת
הַתְרוּמָה עַל יְדִי דְּבָר שֶׁאִינֶה אִכְלָה׃ **גַּבִּי** מַעֲשֶׂה׃
גַּבִּי פִּדְיוֹן מַעֲשֶׂה שֶׁנִּי דְּכֹתִיב בִּיה נָמִי וְחֻמְשִׁיּוֹת
יִסֹּף עָלָיו׃ אִלֵּא מִכְּתָב כְּתִיב בִּיה׃ מִשְׁמַעוֹת
הַמִּישִׁיּוֹת תִּרְבֶּהָ׃ וְלֹא מִתְנָה תִּנָּה בִּיה׃ חֻמְשָׁא
דְּרוֹמְשֵׁן כִּגּוֹן אִם חֹזֵר וְיִתְחַלֵּץ אֵת הַחֻמְשֵׁן
דְּהִירָשׁוֹ׃ וְלֹא אִיבְעִינֵי מִיִּתְחַלֵּץ אֵלֵּן אִם מוֹסִיף
חֻמְשׁ עַל חֻמְשׁ אִם לֹא דְּפִשְׁטָא כֵּן דְּלֹא מוֹסִיף
דְּלֹא אִשְׁכְּחֵן בִּיה רִמּוֹ בְּקָרָא כְּדֹאשְׁכּוֹן בְּתִרְוּמָה
רִמּוֹ פִּרְתָּא כְּבִרְעִינֵן לְמִימַר מִקֵּץ דְּבִתְרוּמָה כְּתִיב
וְיִסֹּף חֻמְשִׁיּוֹת וְלֹא כְּתִיב יִסֹּף כְּדִבְרֵי מַעֲשֶׂה
לְשׁוֹן מִשְׁמַע שְׁתֵּי תוֹסֻפּוֹת יוֹסִיף וְיִסֹּף
וְיִסֹּף אֶבְלֵם יִסֹּף חֻמְשֵׁן **גַּבִּי** הַקֵּדֶשׁ׃ הַחֹדֶד
הַקֵּדֶשׁ כְּתִיב וְאִם הַמְּקִדֶּשׁ יִנָּל וְיִסֹּף
חֻמְשִׁיּוֹת כִּסֶּף עֶרְכָּה׃ הִכִּי יִרְסִינֵן וְיִתֵּן הַחֹדֶד אֵת
הַקֵּדֶשׁ מוֹסִיף חֻמְשֵׁן׃ וְכֹתְמָנֵן דְּפִרְקִין הוּא וְלֹא
יִרְסִינֵן וְהִנֵּה מִן הַקֵּדֶשׁ שֶׁהָ פִּרְטָה כִּי
דְּהִיּוּא בְּמַעֲלָה קָא מִיִּרְי וְגַבִּי מַעֲלָה לֹא כְּתִיב
וְיִסֹּף אֶלָּא יִסֹּף וְלֹא כְּתִיב חֻמְשִׁיּוֹת לֹא מִשְׁוֹת
וְאֵת אֶשֶׁר חֻסָּא מִן הַקֵּדֶשׁ יִשְׁלֹם וְגו'׃ **מֵאִי**׃
חֹזֵר וְיִחְלֹל אֵת הַחֻמְשֵׁן מִדּוֹ שֶׁיִּסֹּף חֻמְשׁ מִי
אִמְרֵינֵן הָאִי דְּגַבִּי תִרְוּמָה אַעֲיֵג דְּלֹא כְּתִיב
חֻמְשִׁיּוֹתֵי תֵּן בֶּה דְּחֻמְשָׁא דְּרוֹמְשָׁא מִשְׁוֹם
דְּכֹתִיב וְיִסֹּף דְּמִשְׁמַע שְׁתֵּי תוֹסֻפּוֹת אִי טַעְמָא
מִשְׁוֹם מִשְׁמַעוֹת הוּא הֵקָא נָמִי כְּתִיב וְיִסֹּף וְיִחְבִּי
לְחֻסִּי׃ **אִלֵּא**׃ טַעְמָא דְּתִרְוּמָה לֹא מִשְׁוֹם
מִשְׁמַעוֹת הוּא אֶלָּא מִשְׁמַע דְּקִדְמָא כֵּן גִּרְעִין
וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין הַלֵּכֶן וְיִסֹּף דְּגַבִּי תִרְוּמָה בִּי
שֶׁקֶלֶת לֵב ו' וְיִסֹּף וְיִתְקַרֵּב בִּיה יִסֹּף חֻמְשִׁיּוֹת
וְיִשְׁקֶלֶת כִּי׃ וְאִם אִתְּמַר נִישְׁדִּיָּה אֶבְרַמְצֵה חִיבָה
(חֵל) וְלִקְחָה מִדֶּם הַכֶּר דֶּם מִחֶפֶץ׃ וְכִלְבָּנֵה תִּיפּוּס לִיָּה
יִחְלֹל כֶּרֶן עַצְמוֹ שֶׁהַתְּפִיס תַּחַת הִירָשׁוֹן אִין מוֹסִיף
כֵּן הַלֵּכֶן בְּעִינֵין מִשְׁמַע דְּהִקְדֵּשׁ שֶׁנִּי לֹא תִּיפּוּסֵת לֵב
וְאִתָּה׃ וְהָיָה לִיָּה מִכְּתָבֵהּ אֶת הַחֻמְשֵׁן מִמֶּנּוּ כִּי וְאִם
לְמַעַבְיָה פִּרְרִי מִי לֹא מִשְׁכַּחַת לֵב נָמִי שֶׁתְּהֵא הַקֵּדֶשׁ
וְיִמְצוּלֵין בֶּה׃ הִשְׁתָּא קוֹסִיד דְּמַעֲלָה מִקֵּץ אֶקְמֵר
כֵּנֵן חֻמְשֵׁן כְּאִמְרָתֵי׃ הֵךְ מַע

"תורת אמת" קובעת ש"לית אתר פנוי מינייה", "מלוא כל הארץ כבודו", ו"דבר אלוקינו יקום לעד"!

משיחת ליל כ"ף מר־חשוון ה'תשד"מ

בבא מציעא דף נד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רכט

שָׁמַע מִיָּמָה חוֹמָשׁוֹ כְּמוֹתוֹ – יֵשׁ לַלְמוּד מְדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא שְׁדִין
הַחוֹמֶשׁ בְּדִין הַקֶּרֶן, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁמִּשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן מִפְּיֹרוֹת וְלֹא מִמַּעוֹת
כִּךְ מִשְׁלֵם אִף אֶת הַחוֹמֶשׁ.

שָׁמַע מִיָּמָה – אֲבָן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכֵּאֵן כְּדַבְּרֵי רַבָּא, שְׁדִין הַחוֹמֶשׁ בְּדִין
הַקֶּרֶן.

הַגִּמְרָא מְבִיאָה סֹפֶק בְּדִינֵי חוֹמֶשׁ: אֲמַר רַבָּא, לִנְפִי חוֹמֶשׁ שְׁחִיבָה
הַתּוֹרָה עַל גִּזְלוֹ, דְּהֵינּוּ, בְּאִדָּם שֶׁגִּזְלוּ אֶת חֲבִירוֹ וְכֹפֶר בִּכְךָ וְנִשְׁבַּע
לִשְׁקֹר וְאֵחָר כִּךְ הוֹדָה, כְּתִיב (וַיִּקְרָא ה' כד) וְהִשְׁמַתִּי יָסֶף עָלָיו,
שֶׁהוּא לִשְׁוֹן רֵבִים, וּמִשְׁמַמֵּן מִכְּךָ שְׁלֵעִיתִים מִשְׁלֵם אִדָּם כְּמָה פַּעַמִּים
חוֹמֶשׁ, וְהֵנָּה בְּמִשְׁנָה (ב"ק קג.) שִׁישְׁנו אֹפֶן כֹּזֵה, בְּאִדָּם שֶׁגִּזְלוּ
מִחֲבִירוֹ וְכֹפֶר וְנִשְׁבַּע לִשְׁקֹר הוֹדָה, וְנִתְחַיֵּיב לִשְׁלֹם לְנִגְזֹל קֶרֶן
וְחוֹמֶשׁ, וְנִתֵּן לוֹ (וְלִנִּגְזֹל) אֶת הַקֶּרֶן שֶׁל הַגְּנִיבָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל
הַחוֹמֶשׁ, דְּהֵינּוּ, לֵאחֲרֵי שֶׁנִּתֵּן אֶת הַקֶּרֶן בְּלִבָּד טַעַן הַגִּזְלוֹן שִׁשְׁלִים
לְנִגְזֹל אִף אֶת הַחוֹמֶשׁ, וְנִשְׁבַּע עַל כֵּךְ, וְאֵחָר כִּךְ הוֹדָה שֶׁלֹא שִׁילֵם
אֶת הַחוֹמֶשׁ, הֵרִיז זֶה הַגִּזְלוֹן חַיִּיב לְהַשִּׁיב אֶת הַחוֹמֶשׁ שֶׁכֹּפֶר בוֹ,
וּמוֹסִיף לִשְׁלֹם לְנִגְזֹל עוֹד חוֹמֶשׁ עַל הַחוֹמֶשׁ שֶׁכֹּפֶר בוֹ, וְכֵן הִלָּאָה,
שֶׁאִם יִשְׁלֵם לוֹ אֶת הַחוֹמֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה קֶרֶן וַיִּכְפּוֹר בַּחוֹמֶשׁ
הַשֵּׁנִי וְדֵהֵינּוּ בַּחוֹמֶשׁ שֶׁל הַחוֹמֶשׁ הָרִאשׁוֹן, יִשְׁלֵם שׁוֹב קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ,
עַד שֶׁיִּתְחַבֵּט הַקֶּרֶן פְּחוּת מִשְׁנֵה פְּחוּתָה – עַד שֶׁיִּכְפּוֹר בַּחוֹמֶשׁ שֶׁאִינוֹ
שׁוֹה פְּרוּטָה, שְׁבֹדָה לֹא חַיִּיבָתוֹ הַתּוֹרָה לְהוֹסִיף עוֹד חוֹמֶשׁ.

וְלִנְפִי חוֹמֶשׁ שְׁחִיבָה תּוֹרָה אֵד אֶת הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָה, כְּתִיב (וַיִּקְרָא
כב יד) אִישׁ כִּי יִקְנֶה שְׂעֵנָה וְיִסֶּף חוֹמֶשׁ מִיִּשְׁתּוֹ עָלָיו, וְכֹה אִמְנַם
נִקֵּט הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן יָחִיד וְלֹא בְּלִשׁוֹן רֵבִים כְּמוֹ בִּגְזֹל, וּמִכָּל מִקּוֹם
הֵנָּה בְּמִסַּכַּת תְּרוּמוֹת (פ"ו מ"א), שֶׁגַּם בֹּזֵה יִשְׁנו אֹפֶן שֶׁמִּשְׁלֵם אִדָּם
כְּמָה פַּעַמִּים חוֹמֶשׁ. וְכִךְ שִׁנִּינוּ שֵׁם, אִדָּם הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָה,
מִשְׁלֵם לְכֹהֵן קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, אֲחֵד הָאוֹכֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֲחֵד הַשּׁוֹתֶה
מִשְׁקָה שֶׁל תְּרוּמָה, וְאֲחֵד הַקֶּף אֶת גּוֹפּוֹ בִּשְׁמֵן שֶׁל תְּרוּמָה, אֲחֵד
הָאוֹכֵל תְּרוּמָה מִתּוֹרָה וְאֲחֵד הָאוֹכֵל תְּרוּמָה מִטָּמְאָה, בְּכָל אֹפְנִים
אִלוֹ דֵּינוֹ שֶׁמִּשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן שֶׁאֵכָל, וּמוֹסִיף אֶת הַחוֹמֶשׁ, וְאִף יִשְׁנו
אֹפֶן שֶׁמוֹסִיף חוֹמֶשׁא דְּחוֹמֶשׁא – חוֹמֶשׁ עַל הַחוֹמֶשׁ, כְּגוֹן, אִם שִׁילֵם
לְכֹהֵן קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ תְּמוֹרָת אִכְלָתוֹ, וְחָל עַל הַתְּשׁוּלוּמִים דִּין תְּרוּמָה,
וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן שֶׁב וְאֵכָל בִּשְׁגָגָה אֶת הַחוֹמֶשׁ שֶׁנִּתֵּן לְכֹהֵן, שְׁבֹדָה עָלָיו
לִשְׁלֹם אֶת דְּמֵי הַחוֹמֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה עֵתָה קֶרֶן, וּמוֹסִיף עָלֵיהֶם
עוֹד חוֹמֶשׁ.

וְאִילוֹ לִנְפִי חוֹמֶשׁ שְׁחִיבָה תּוֹרָה לְהוֹסִיף עַל פְּדִיֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא
מִכְּתָב כְּתִיב – לֹא מִצִּינוֹ בְּפִסְקוֹ רִמּוֹ שִׁישְׁנו אֹפֶן שֶׁמִּשְׁלֵם כְּמָה
פַּעַמִּים חוֹמֶשׁ, וְאִף לֹא מִיִּתְנָה תָּנָא – אִם שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה דִּין כֹּזֵה
שֶׁאִם חֹזֵר וְיִזְלֵל אֶת הַחוֹמֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּתֵּן לְמַעֲשֵׂר עָלָיו לְהוֹסִיף
עָלָיו עוֹד חוֹמֶשׁ, וְלֹא אִיבָעֵנִי אִיבָעֵנִי לוֹ – וְאִף לֹא עִלָּה סֹפֶק בְּלִיבְנו
לּוֹמַר כֵּן, שֶׁמֵּאחֲרָי וְאִין לֹזֵה רִמּוֹ בְּמִקְרָא לֹא חִידְשׁוּ חֲכָמִים דִּין כֹּזֵה.
וְעֵתָה מִבְּאֵר רַבָּא שֶׁלְּגַבִּי הַקֶּדֶשׁ יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בַּעֲנִין זֶה: וְלִנְפִי חוֹמֶשׁ
שְׁחִיבָה תּוֹרָה לְהוֹסִיף עַל פְּדִיֹן הַקֶּדֶשׁ, כְּתִיב (וַיִּקְרָא כז טו) וְאִם
הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בִּיתוֹ וְיִסֶּף חוֹמֶשׁ מִיִּשְׁתּוֹ עָלָיו עָרְכָּד, שֶׁהוּא לִשְׁוֹן
חוֹמֶשׁ יָחִיד, וְהֵנָּה – וְשִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵךְ (נזה). שֶׁאִדָּם הַפְּסֻדָּה אֶת
הַקֶּדֶשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל שׁוֹי הַקֶּדֶשׁ. מְדִינַת הַגִּמְרָא: חוֹמֶשׁא תִּנֵּן
חוֹמֶשׁא דְּחוֹמֶשׁא לֹא תִּנֵּן – חוֹמֶשׁ שִׁנִּינוּ שְׁצָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל הַפְּדִיֹן,
אִךְ חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ לֹא שִׁנִּינוּ.

מֵאִי – מֵהָ יֵהָא דְּהִין בְּאִדָּם שֶׁפָּדָה אֶת בִּיתוֹ מִרְשׁוֹת הַהַקֶּדֶשׁ, וְנִתֵּן
תְּמוֹרָתוֹ קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, וְעֵתָה חֲפֵץ הוּא לְשׁוֹב וְלַחֲלֹל אֶת הַחוֹמֶשׁ
שֶׁנִּתֵּן עַל מַעוֹת אוֹ חֲפֵץ אַחֲרָי, הָאֵם צָרִיךְ הוּא לְהוֹסִיף שׁוֹב חוֹמֶשׁ
אוֹ לֹא.

צָרִיד הַסֵּפֶק: הָאֵם לִנְפִי תְּרוּמָה הַטַּעַם יֵשׁ לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ,
אִף שֶׁנִּקֵּט בַּהּ הַכְּתוּב לִשְׁוֹן יָחִיד וְלֹא לִשְׁוֹן רֵבִים, הוּא מִשּׁוֹם דְּכְתִיב
בַּה' וְיִסֶּף חוֹמֶשׁוֹ, וּמִשְׁמַעוֹת תִּיבָה זֶה הוּא שִׁיּוּסָף וַיַּחֲזוֹר וַיּוֹסִיף,
וְאֵם כֵּן אִף לִנְפִי קֶדֶשׁ גָּמִי יֵשׁ לּוֹמַר כֵּן, דְּהָא כְּתִיב בִּיה' וְיִסֶּף
חוֹמֶשׁוֹ, אוֹ דְּלָמָּא – אוֹ שְׁמָא אִין הַטַּעַם בְּתִרְוּמָה מִשּׁוֹם מִשְׁמַעוֹת
תִּיבַת וְיִסֶּף, אִלָּא מִשּׁוֹם דְּלִנְפִי תְּרוּמָה כְּתִיב וְיִסֶּף, וְהָאוֹת וְאִי
מִיּוֹתֶרָה הִיא, וּמִמִּילָא אִי שְׁקָלָתָ לִיה' לִי' דְּיִסֶּף וְשְׁדִיָּתָ לִיה' עַל
חוֹמֶשׁוֹ, וְהָאוֹת וְאִי תִיבַת חוֹמֶשׁוֹ, אִם תִּטּוֹל אֶת הָאוֹת וְאִי מִתִּיבַת
וְיִסֶּף, וְהָאוֹת וְאִי תִיבַת חוֹמֶשׁוֹ, הָאוֹת וְאִי מִתִּיבַת חוֹמֶשׁוֹ,
שֶׁהוּא לִשְׁוֹן רֵבִים חוֹמֶשִׁים, וְעַל כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכְּךָ שֶׁמוֹסִיפִים

חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ, אֲבָל לִנְפִי הַקֶּדֶשׁ דְּכְתִיב וְיִסֶּף חוֹמֶשׁוֹ, אִף עַל גַּב
דְּכִי שְׁקָלָתָ לִיה' לִי' דְּיִסֶּף וְשְׁדִיָּתָ לִיה' עַל חוֹמֶשׁוֹ – אִף אִם תִּטּוֹל
אֶת הָאוֹת וְאִי מִתִּיבַת וְיִסֶּף, וְהָאוֹת וְאִי תִיבַת חוֹמֶשׁוֹ, אִף אִם תִּטּוֹל
סוֹף סוֹף הָאוֹת לִיה' חוֹמֶשׁוֹ – מִכָּל מִקּוֹם לֹא יֵהָא נִכְתָּב אִלָּא
חוֹמֶשׁוֹ, שֶׁהוּא לִשְׁוֹן חוֹמֶשׁ יָחִיד, וְלִפְיָךְ יִתְכַּן שְׁאִין מוֹסִיפִים
בַּהַקֶּדֶשׁ חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ.

שׁוֹאֵלָת הַגִּמְרָא: מֵה מִקּוֹם יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם מוֹסִיפִים בַּהַקֶּדֶשׁ חוֹמֶשׁ
עַל חוֹמֶשׁ, וְתִיפּוֹץ לִיה' דְּהָהָה לִיה' הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי – הֵרִי נִיתֵן לְפִשּׁוֹט סֹפֶק
זֶה מֵאחֲרֵי שֶׁהַחוֹמֶשׁ אִינוֹ הַקֶּדֶשׁ מִחֲמַת עֲצֻמוֹ אִלָּא הוּא הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי,
שֶׁהֵרִי נִפְדָּה תְּמוֹרָת הַקֶּדֶשׁ אַחֲרָי, וְאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי שֶׁרַק
אֶהְיֶה רִאשׁוֹן מוֹסִיף חוֹמֶשׁ כְּשֶׁפֻּדְהוֹ, אִךְ עַל הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי אִין מוֹסִיף
חוֹמֶשׁ, וְנִמְצָא, שֶׁאִף אִם יִשׁוֹב אִדָּם וַיִּפְדֶּה אֶת הַקֶּרֶן שְׁחִילָל עָלֶיהָ
הַקֶּדֶשׁ אִינוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְכֵל שֶׁכֵּן שְׁאִינוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ.
מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה' רַב פְּפִי לְרַבִּינָא, הֲכִי אֲמַר רַבָּא, דִּין
הַחוֹמֶשׁ כְּתִיבָתָה הַקֶּדֶשׁ דְּמִי – כְּהַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן הוּא וְלֹא כְּהַקֶּדֶשׁ
שֵׁנִי, שֶׁהֵרִי אִין אִדָּם מִחֲלָל אֶת הַהַקֶּדֶשׁ עַל הַחוֹמֶשׁ, אִלָּא מוֹסִיפוֹ
עַל סְכוּם הַפְּדִיֹן, וְלִפְיָךְ יֵשׁ מִקּוֹם לְהִסְתַּפֵּק הָאֵם מוֹסִיפִים חוֹמֶשׁ
עַל חוֹמֶשׁ אוֹ לֹא.

מִבְּרַת הַגִּמְרָא: מֵאִי הִי עֵלָה – מֵה הִיא מִסַּקְתָּ דִּין לְגַבִּי סֹפֶק זֶה.
אֲמַר רַב מְבִיבִי מִשְׁמִיָּה דְּאֲבִי, אֲמַר קְרָא (וַיִּקְרָא כז טו) וְיִסֶּף
חוֹמֶשׁוֹ מִיִּשְׁתּוֹ עָלָיו, מִקְנֵי הַכְּתוּב אֶת חוֹמֶשׁוֹ שֶׁל הַהַקֶּדֶשׁ לְכָפֶף
עָרְכָּו שֶׁל הַהַקֶּדֶשׁ, דְּהֵינּוּ קֶרֶן, מֵה כָּפֶף עָרְכָּו וּפְדוּהוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ,
אִף כָּפֶף חוֹמֶשׁ נִמִּי פְּדוּהוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְנִמְצָא, שֶׁהַפְּדוּהָ אֶת
חוֹמֶשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ.

הַגִּמְרָא שְׁבָה לְבַרְר אֶת דֵּינוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי שְׁאִין מוֹסִיפִים
חוֹמֶשׁ בְּפִדְיַת הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי: גּוֹפָא – שִׁנִּינוּ לְעִיל, אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לִי, עַל פְּדִיַת הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן מוֹסִיף הַפְּדוּהָ חוֹמֶשׁ, וְעַל פְּדִיַת הַקֶּדֶשׁ
שֵׁנִי אִין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ.

אֲמַר רַבָּא, מֵאִי שְׁמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי שְׁאִין מוֹסִיפִים חוֹמֶשׁ
בְּפִדְיַת הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי, מִשּׁוֹם דְּאֲמַר קְרָא וְאִם הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת
בִּיתוֹ, וְיֵשׁ לְדִיִּיק מִכְּךָ שֶׁרַק הַמִּקְדָּשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְלֹא הַתְּפִיכִים,
דְּהֵינּוּ, שֶׁרַק בְּפִדְיַת הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן שְׁבָאָה לוֹ הַקְּדוּשָׁה מִחֲמַת
עֲצֻמוֹ אוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אֲבָל אִם פֻּדָּה אִדָּם חֲפֵץ שֶׁהִתְפִּיס בוֹ
קְדוּשָׁה עֲבוּר פְּדִיַת הַקֶּדֶשׁ אַחֲרָי, בֹּזֵה אִין הוּא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ.

עוֹד בַּעֲנִין הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי: תִּנֵּן תִּנֵּן מִיָּה תִּנֵּן מִיָּה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – שְׁנָה תִּנָּא
בְּרִייתָא לְפָנֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, הַדּוֹרֶשֶׁת אֶת דְּבָרֵי הַכְּתוּב (וַיִּקְרָא כז כו)
וְאִם בְּהִקְדָּשָׁה מִיָּמָה וְיִפְדֶּה בְּעָרְכָּד, שֶׁבְּמִקְרָא זֶה מְבִאֵר שֶׁהַפְּדוּהָ
בְּהִמָּה טִמְאָה מִרְשׁוֹת הַקֶּדֶשׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל פְּדִיֹנָהּ, וְעַל כֵּךְ
אוֹמֶרֶת הַבְּרִייתָא, מֵה בְּהִמָּה טִמְאָה מִיּוֹחֲדָתָ בִּכְךָ שְׁתִּחַלְתָּה הַקֶּדֶשׁ,
דְּהֵינּוּ, שֶׁהִיא הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא הַתְּפִיסָה עֲבוּר פְּדִיַת הַקֶּדֶשׁ
אַחֲרָי, וְכִמּוֹ כֵּן בּוֹלָה מוֹקְדֶשֶׁת לְשִׁמּוֹם, וְאִין לְבַעֲלִים חֶלֶק בָּהּ כָּלָל,
וְיִמְעָלִין בָּהּ – שֶׁכֵּל הַנִּהְנֶה מִמֶּנָּה מַעֲלָה, אִף כָּל דְּבַר שְׁתִּחַלְתָּה הַקֶּדֶשׁ
– שֶׁהִיא הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן, וְכֹלָה הַקֶּדֶשׁ לְשִׁמּוֹם שְׁאִין לְבַעֲלִים בָּהּ
כָּלֹם, מוֹעֲלִין בָּהּ.

אֲמַר לִיה' רַבִּי אֶלְעָזָר לְתַנָּא, בְּשִׁלְמָא תִּנָּא זֶה שִׁיְהָא בּוֹלָה לְשִׁמּוֹם,
בְּרִייתָא לְמַעוֹטֵי קְדָשִׁים קְלִיִּים, שְׁמִפְּיֹן דְּאִיתָ לְהוֹ לְבַעֲלִים בְּגִזְיָהּ –
מֵאחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לְבַעֲלִים חֶלֶק בְּבִשְׂרָם, לִית בָּהּ מַעֲלָה – אִין בְּהֵם דִּין
מַעֲלָה, אֲלֵא תִנָּא זֶה שִׁיְהָא תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ, לְמַעוֹטֵי מֵאִי – אִיזָה
דְּבַר בָּא הוּא לְמַעַט, וְכִי תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ הוּא דְּאִיתָ בִּיה' מַעֲלָה סוֹף
הַקֶּדֶשׁ לִית בִּיה' מַעֲלָה – הָאֵם רַק הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן יֵשׁ בוֹ מַעֲלָה,
וְאִילוֹ דְּבַר שֶׁהִתְפִּיסוֹ בוֹ קְדוּשָׁה תְּמוֹרָת הַקֶּדֶשׁ אַחֲרָי אִין בוֹ מַעֲלָה,
הִלָּא אִין הַדְּבַר כֵּן. דְּלָמָּא לְעִנֵּן חוֹמֶשׁ קְאָמְרָתָ – שְׁמָא אִין כּוֹוֹתָךְ
לְבָאֵר אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא לְעִנֵּן מַעֲלָה, אִלָּא לְעִנֵּן חוֹמֶשׁ, וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי שְׁאִמַּר שֶׁעַל פְּדִיֹן הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן מוֹסִיפִים חוֹמֶשׁ, וְעַל
פְּדִיֹן הַקֶּדֶשׁ שֵׁנִי אִין מוֹסִיפִים חוֹמֶשׁ.

אֲמַר לִיה' אוֹתוֹת תְּלַמִּיד לְרַבִּי אֶלְעָזָר, אִין הֲכִי קְאָמְרָתָ – אֲכֹן זֶה
הִיחָה כּוֹוֹנֵתִי לְבָאֵר בְּדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא.
הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא הָאוֹמֶרֶת שֶׁבַּחְמָה טִמְאָה הִיא
תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ: אֲמַר לִיה' רַב אֲשִׁי לְרַבִּינָא, וְכִי בְּהִמָּה טִמְאָה רַק
בְּתִחִילַת הַקֶּדֶשׁ אִיתָא – הָאֵם נִיתֵן לְהַקְדִּישׁ אוֹתָהּ רַק בְּתוֹרַת
הַקֶּדֶשׁ רִאשׁוֹן,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- ח וכן מי שהבדיל כפר לעצמו וחזר ומבדיל להוציא אחרים שאינם יודעים להבדיל בעצמם⁴⁵ לא יברך
להם על הריח שיריחו הם אלא צריך גם הוא לחזר ולהריח עמהם כדי שתהא ברכתו בשביל עצמו
ולא בשבילם בלבד כנ"ל:

חלק ב סימן רצו דין בשמים להבדלה סעיף ח

ביאורי הלכה

כ] בשבילם בלבד - השומעים יכולים לצאת ידי חובת ברכת הבשמים והנר בשמיעת הברכה מהמבדיל⁴⁶, ואינם צריכים לברך בעצמם, אך במקום הפסק גדול - יברכו בעצמם⁴⁷.

כא] בשבילם בלבד - אם רבים הם השומעים הבדלה, ישתדלו להכין כמה וכמה בשמים כדי לחלקם בין השומעים, ולא יתעכבו בין ברכות ההבדלה יתר על המידה⁴⁸.

צינונים והוספות

- (45) כדלעיל סי' רצו סי"ז.
(46) כמו כל ברכות הנהנין, ויתירה מכך כמובא לעיל מסי' ריג ס"ה.
(47) על-פי המבואר בסי' קסז סי"ח, על השומעים לברך לעצמם, מחשש ההמון שלא היו נזהרים שלא להשיח בין שמיעת הברכה להטעימה (ובקצות השלחן סי' צו ס"ק ח כתב שיש מקום לחשוש גם שברכת הבשמים אינה כעין חובה, ולכך חייבים קביעות ממש כדי להוציא אחד את השני), אמנם בהבדלה שההמון מקפידים שלא להשיח
- יכולים לצאת ידי חובתם ולקיים 'ברוב עם הדרת מלך', אלא אם כן במקום שיש הפסק גדול, מחמת ריבוי אנשים שאז יברכו בעצמם.
(48) שש"כ פס"א ס"ח. ואם השומעים רואים שלא יספיקו להריח לפני שהמבדיל ימשיך בברכות ההבדלה, ימתינו להריח מיד לאחר ברכת המבדיל, ואם בירך בעצמו על הבשמים וראה שאוחזים כבר באמצע ברכת המבדיל - יאמר ברכת המבדיל בעצמו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- 1 אבל אם נשארו לו פירורין גדולים צריך ליתנם לנכרי
2 במתנה גמורה ואף על פי שאסור ליתן בשבת מתנה שאין
3 בה צורך השבת כמו שנתבאר בסימן ש"ו עיין שם,
4 מכל-מקום כיון שהוא עושה כן כדי לבצר החמץ מרשותו
5 שלא יעבור עליו בפסח בבל יראה הרי יש בנתינה זו צורך
6 מצוה ומותר ליתן מתנה לצורך מצוה כמו שנתבאר שם.
7 ומכל-מקום צריך לזהר שלא יאמר לו להוציאן מביתו
8 למקום שאסור לטלטל בו בשבת מן התורה ואף על פי
9 שהוא יודע שהנכרי יוציאנו ועל מנת כן הוא נותן,
10 מכל-מקום כיון שאינו אומר לו בפירוש שיוציאו הרי
11 הנכרי עושה כן מדעת עצמו ואינו שלוחו של ישראל.
12 וכן צריך לזהר שלא יתן לו אלא דבר מועט דהיינו מזון
13 סעודה אחת שאם היה הנכרי רוצה היה יכול לאכלה כולה
14 בבית הישראל ואם הוציאו הנכרי וחזר ובא לבית הישראל
15 יכול לחזור וליתן לו מזון סעודה אחת וכן אפילו מאה
16 פעמים אבל אסור ליתן לו בפעם אחת יותר ממזון סעודה
17 אחת דכיון שאינו יכול לאכול כולו עכשיו בבית הישראל
18 הרי ניכר הדבר שנותן לו על מנת להוציאו והרי כאילו אמר
19 לו בפירוש להוציאו:
20 ו וכל זה כשהנכרי מוציא דרך רשות הרבים שאסור
- 1 לטלטל בו מן התורה אבל אם הוא מוציא דרך כרמלית
2 שאין איסורו אלא מדברי סופרים מותר ליתן לו הרבה בבת
3 אחת ולומר לו בפירוש שיוציאו שבמקום מצוה התירו
4 לומר לנכרי לעשות בשבת דבר שאין איסורו אלא מדברי
5 סופרים כמו שנתבאר בסי' ש"ז:
6 יא ואם אין נכרי ליתן לו או שכבר הגיע שעה ששית
7 שאסור ליתנה לנכרי יכפה עליו כלי עד מוצאי יו"ט
8 ויבערנו כמו שנתבאר בסי' תמ"ו עיין שם כל פרטי דין זה:
9 יב אם שכח להפריש חלה בערב שבת מלחם חמץ שאפה
10 לשבת זה ולא נזכר עד שחשכה ליל שבת אע"פ שאם
11 אירע כן בשאר שבתות השנה יש תקנה ללחם זה אם הוא
12 בחוץ לארץ שמותר לאכול בלא הפרשת חלה רק שישויר
13 ממנו שיעור חלה ועוד משהו כדי שלאחר השבת יפריש
14 חלה מן המשוויר הזה גם על הלחם שאכל בשבת שהקילו
15 חכמים בחלת חוץ לארץ להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש
16 אבל בשבת זה אי אפשר לעשות כן שהרי צריך ליתן
17 המשוויר הזה לנכרי במתנה גמורה קודם שתגיע שעה
18 ששית ואסור לו להזהיר את הנכרי שלא יאכלנו ושיחזירנו
19 לו לאחר הפסח כמו שיתבאר בסימן תמ"ח ואם לא יחזירנו

והוא עובר עליו בכל יראה ובל ימצא ואפילו יש שהות ביום
שיוכל לחזור לביתו ולבער החמץ ולחזור ולילך ולקברו בו
ביום אף על פי כן אסור לו לזוז ממנו עד שיקברנו שגדול
כבוד הבריות שדוחה את כל מצות שבתורה בשב ואל
תעשה (כלומר שאינו עובר על לא תעשה בידים אלא
מאליה היא מתבטלת על ידי שהוא מתעסק בקבורת המת):

יך היה הולך להציל מן הנהר או מן הדליקה או מן
המפולת או מן הלסטים וקודם שהגיע זמן הביעור נזכר
שיש לו חמץ בתוך ביתו אע"פ שיש שהות ביום שיוכל
לחזור לביתו ולבער החמץ ולחזור ולילך ולהציל אף על פי
כן לא יחזור לביתו אלא יבטל החמץ במקום שהוא דכיון
שהוא הולך להצלת נפשות העמידו חכמים על דין תורה
שדי לו בביטול בלבד אבל אם נזכר אחר שהגיע שעה
ששית שאינו יכול לבטלו צריך לחזור לביתו לבערו אם יש
שהות ביום שיוכל לחזור ולילך ולהציל והוא שברי לו
שיוכל להציל כל כך כשילך אח"כ כמו שיציל כשילך
עכשיו אבל אם יש להסתפק שמא כשילך עכשיו יוכל
להציל יותר ממה שיוכל להציל אחר כך לא יחזור לביתו
אפילו הוא בתוך הפסח שהוא עובר עליו בכל יראה ובל
ימצא לפי שכל ספק נפשות דוחה אפילו שבת החמורה:

יח ואם הולך לדבר הרשות ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו
אפילו לא הגיע עדיין זמן הביעור שהוא יכול עדיין
לבטלו אף על פי כן חייב הוא לחזור לביתו מיד ולבער
כמצות חכמים שאין דוחין מצות חכמים מפני דבר הרשות.
ואפילו הוא הולך ללמוד תורה אצל רבו הרי זה כדבר
הרשות אצל ביעור חמץ שהיא מצוה מדברי סופרים לפי
שמעשה המצות הוא גדול מהתלמוד כשאי אפשר לקיים
המצוה על ידי אחרים ואף על פי שמצות הלימוד הוא בכל
רגע ורגע ונמצא שבעשיית מצוה מדברי סופרים הוא מבטל
מצות-עשה של תלמוד תורה ואפילו אם גם המצוה היא של
תורה הרי שניהם שקולין ואיזה שירצה יעשה שכל העוסק
במצוה פטור ממצוה אחרת מכל-מקום כיון שהמצוה היא
עוברת שאם יעסוק בתורה ולא יקיימנה תתבטל המצוה
לגמרי ובעשיית המצוה לא תתבטל מצות-עשה של תורה
לגמרי שהרי יכול ללמוד אחר כך לפיכך תלמוד תורה נדחה
מפני כל המצות אפילו הן מדברי סופרים כשאי אפשר
לעשותן על ידי אחרים כמו שנתבאר ביו"ד סי' רמ"ו:

יט ואפילו הולך לדבר הרשות ממש אין צריך לחזור אלא
אם כן יש בתוך ביתו כביצה חמץ אבל אם אין שם
כביצה לא הטריחוהו חכמים לחזור מיד אלא די לו בביטול
אם לא הגיעה שעה ששית.

אבל אם הגיעה שעה ששית שאינו יכול לבטל צריך לחזור
מיד אפילו אין שם אלא כזית חמץ שהרי כל זמן שאינו
מבערו מן העולם לגמרי הוא עובר על מצות-עשה של תורה
אבל אם אין שם אלא פחות מכזית שאינו עובר עליו מן
התורה אלא מדברי סופרים לא הטריחוהו חכמים לחזור אף
על פי שאינו יכול לבטלו אלא ילך לדרכו וכשיחזור לביתו

לו הנכרי לאחר הפסח להפריש ממנו חלה נמצא שלמפרע
אכל טבל בשבת זה לפיכך אין לטבל זה תקנה אלא צריך
ליתנה כולה במתנה גמורה לנכרי קודם שעה ששית:

יג מותר לטלטל חמץ בשעה חמישית בשבת זה אע"פ
שאינו ראוי לו שהרי הוא אסור באכילה מכל-מקום הרי
הוא יכול להאכילו לבהמה חיה ועוף או ליתנו לנכרי והרי
דינו כבשר נבילה וטריפה שאינו ראוי אלא להאכילו
לכלבים או ליתנו לנכרי ומותר לטלטלו בשבת כמו שנתבאר
בסימן שכ"ד עיין שם.

אבל משעה ששית ואילך שהוא אסור בהנאה הרי הוא
מוקצה כעצים ואבנים כיון שאינו ראוי לו לכלום ולפיכך
אסור לטלטלו אפילו על ידי דבר אחר כגון לדחפו בקנה
אלא אם כן הוא צריך למקומו שאז מותר לדחפו בקנה כמו
שנתבאר בסי' שי"א אבל ליגע בו בידיו אסור אפילו חל
ערב פסח בימות החול אלא בשעה שמתעסק בו לבערו מן
העולם כמו שיתבאר בסימן תמ"ו עיין שם הטעם:

יד אפילו לא נשאר לו שום חמץ ברשותו אחר סעודת
שחרית שבת זה, אף על פי כן כשתגיע סוף שעה
חמישית צריך לחזור ולבטל כל חמצו כדרך שמבטל בשאר
ערי פסחים שאומר כל חמירא וחמיצא דאיכא ברשותי
דחזיתיה ודלא חזיתיה כו' כמו שנתבאר בסימן תל"ד:

טו מי שהלך מביתו בארבעה עשר שחרית בין שחל בחול
בין שחל בשבת וקודם שהגיע זמן הביעור נזכר שיש
לו חמץ בתוך ביתו שלא ביערו ואין דעתו לחזור לביתו עד
לאחר שיגיע זמן הביעור אם הוא הולך לדבר מצוה שזמנה
כל היום כגון למול את בנו או שהלך לסעודת מצוה כגון
סעודת מילה ופדיון הבן וסעודת אירוסין ונשואין של בת
תלמיד חכם לתלמיד חכם וכת עם הארץ לעם הארץ אבל
בת תלמיד חכם לעם הארץ או בת כהן לישראל כיון שאין
זיווג עולה יפה אינה נקראת סעודת מצוה ואפילו הסעודה
שעושיין כשהחתן משלח סבלונות לכלתו שקורין אותה
סעודת קנין גם היא נקראת סעודת מצוה אין צריך לחזור
לביתו ולבער החמץ אלא אם כן יש שהות ביום שיחזור
לביתו ויבער החמץ ויכול לחזור לילך ולקיים המצוה אבל
אם אין שהות ביום כל כך יבטלנו במקום שהוא שהרי אחר
הביטול אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ובמקום מצוה
העמידו חכמים על דברי תורה:

טז אבל אם לאחר שהגיע זמן הביעור נזכר שיש לו חמץ
בתוך ביתו שאז אינו יכול לבטלו כמו שנתבאר בסי'
תל"ד חייב לחזור לביתו מיד כדי לבער החמץ מן העולם
לגמרי אם הוא חול ואע"פ שאחר כך לא יהיה לו שהות
לילך ולקיים המצוה מכל-מקום אין שום מצות-עשה דוחה
מצות-עשה דהשבת חמץ שהרי כל רגע ורגע שאינו מבער
החמץ הוא עובר על מצות-עשה של תשבתו שאור מבתיכם
מה שאין כן בשאר כל מצות-עשה.

חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין והוא מוטל על פני השדה
בבזיון שכל הפוגע בו חייב לקוברו מיד אע"פ שזכר שיש
לו חמץ בתוך ביתו והוא בתוך הפסח שאינו יכול לבטלו

שהגיע זמן הביעור היה מחוייב מן התורה לבערו כשיגיע
זמן הביעור שהרי הוא מונח במקום שאינו מופקר לכל והרי
זה כאילו היה מונח במקום שהוא שלו ממש מטעם
שנתבאר בסי' ת"מ לפיכך גם עתה שהפקירו לא נפטר
מגזירת חכמים שהרי גזרו חכמים שאין ביטול והפקר מועיל
לחמץ הידוע כמו שנתבאר בסי' תל"א.

ואפילו הניחו במקום המופקר לכל צריך שיפקירו לגמרי
בפיו ובלבו ולא יהיה בדעתו בשעת הפקר לחזור ולזכות בו
לאחר הפסח אם לא יקדמנו אחר שאם יש בדעתו כן אינו
הפקר גמור והרי הוא כשלו ממש כל זמן שלא זכה בו אחר
כיון שהוא יושב ומצפה שמא לא יזכה אחר ויזכה בו הוא:

ג ואם הוא מבער חמץ בזמן הביעור דהיינו מתחילת שעה
ששית עד כלות ימי הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי
ולא די במה שמוציאו מרשותו ומניחו במקום הפקר שהרי
משהגיע שעה ששית כבר נאסר בהנאה ואינו שלו כלל ואף
על פי כן התורה עשאה אותו כאילו הוא שלו שיעבור עליו
בבל יראה ובל ימצא ולפיכך אף כשמוציאו מרשותו הרי
הוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא שעשאתו התורה כאילו
הוא מונח ברשותו ממש ואין לו תקנה אלא שיבערנו מן
העולם לגמרי דהיינו שישליכנו לאיבוד בענין ששום אדם
לא יוכל ליהנות ממנו ואע"פ שבריות אחרות יכולות ליהנות
ממנו מכל-מקום כיון ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו הרי
זה נקרא ביעור מן העולם:

ד כיצד מבער שורפו עד שנעשה פחמים (אבל אם לא
נעשה פחם אע"פ שנחרך ונפסל מאכילת כלב אסור
להשהותו בפסח כיון שלא נפסל מאכילת כלב עד לאחר זמן
הביעור כמו שנתבאר בסי' תמ"ב) או פוררו לפירורין דקים
וזורה אותו לרוח או פורר וזורק לנהר אם הוא פת וכיוצא
בו שאם לא יפרנו ויזרקנו לנהר או לים הרי הוא שט על
פני המים ויוכל אדם המהלך בספינה ליהנות [ממנו] אבל
כשמפררו לפירורין דקים וזורקו למים הרי הן נימוסין
ונימוחין בתוך המים אבל אם היה החמץ פירורין פירורין
כגון חטים וכיוצא בהן אין צריך לפררן עוד אלא משליכן
מן השק לתוך המים והן מתפזרים מאליהם על פני המים
ולא ינהה מהן שום אדם.

ויש מחמירין בחטים או שאר מיני תבואה לחתוך כל אחד
ואחד לב' או לג' חתיכות ואחר כך ישליכם למים כיון שהם
קשות ואינן נימוסין בתוך המים וטוב לחוש לדבריהם
במקום שאפשר כגון שאין שם אלא מעט חטים שיוכל
לחתכן בשעה מועטת אבל אם הן הרבה שיצטרך לשהות
הרבה בחתיכתן או עד שיטחנן אין להשהות החמץ בשביל
כך (ובפרט אם נתחמצו לאחר זמן הביעור שלא היו בכלל
הביטול שמבטל כל אדם את חמצו בסוף שעה חמישית כמו
שנתבאר בסימן תל"ד ואם כן יש איסור מן התורה
להשהותם) ויש לסמוך על סברה הראשונה:

חלק ב סימן תמה דין ביעור חמץ:

יבערו מיד בבואו ואם הוא יו"ט או שבת יכפה עליו את
הכלי עד הערב כמו שיתבאר בסימן תמ"ו:

כ כבר נתבאר בכמה מקומות שמהגיעה שעה ששית
בערב פסח אין אדם יכול לבטל חמצו לפי שאינו שלו
כיון שנאסר בהנאה במה דברים אמורים כשכבר נתחמץ
החמץ אבל קודם שנתחמץ יכול לבטלו כדי שלא יעבור
בבל יראה ובל ימצא מן התורה לאחר שנתחמץ לפיכך מי
שיש לו עיסה של מצה בתוך ביתו משעה ששית ולמעלה
והוא טרוד במקום אחר ואי אפשר לו לבא לביתו מיד
לאפותה ומתיירא שמא תחמץ עד שיחזור לביתו יבטלנה
קודם שתחמץ שמשחתמץ אין בידו לבטלה ועובר עליו
בבל יראה ובל ימצא מן התורה:

חלק ב סימן תמד דין ערב פסח שחל להיות בשבת:

א כשם שמן התורה אע"פ שמתחילת שעה ז' הוא מצוה
שלא ימצא חמץ ברשותו וכל רגע ורגע שנמצא חמץ
ברשותו ואינו מתעסק לבערו הוא עובר על מצות-עשה של
תורה אף על פי כן אינו מחוייב לבערו בסוף שעה ששית
כדי שלא ימצא בתחילת ז' אלא מתחילת ז' ואילך הוא
שמחוייב לבערו כך מדברי סופרים אע"פ שמתחילת שעה
ששית ואילך הוא מצוה שלא ימצא חמץ ברשותו וכל רגע
ורגע שנמצא חמץ ברשותו ואינו מתעסק לבערו הוא עובר
על מצות-עשה מדברי סופרים אף על פי כן אינו מחוייב
לבערו בסוף שעה חמישית כדי שלא ימצא ברשותו בתחילת
שעה ששית אלא מתחילת שעה ששית ואילך הוא שמחוייב
לבערו (ומכל-מקום טוב לנהוג לבערו בסוף ה' כמו
שנתבאר בסימן תל"ד).

ואם רוצה לבער קודם שעה ששית אינו צריך לבערו מן
העולם לגמרי אלא די לו במה שמבערו מרשותו דהיינו
שימכרנו לנכרי או יתנו לו במתנה גמורה ואפילו אם
כשמוגיע זמן הביעור דהיינו שעה ששית עדיין הנכרי מחזיק
חמצו בבית הישראל אין בכך כלום, ועל-דרך שנתבאר
בסימן ת"מ.

וכן אם קודם שהגיע זמן הביעור הוציא החמץ מרשותו
והפקירו והניחו במקום שהוא מופקר לכל כגון בדרכים
וברחובות שרשות לכל אדם לעבור שם וליטול החמץ
אפילו אם לא נטלו שום אדם והרי הוא מונח שם כל ימי
הפסח ובעליו רואין אותו מונח שם אין צריך לבערו כיון
שאינו שלו שכבר הפקירו וגם מונח במקום שאינו שלו
והתורה אמרה בכל גבולך וגבול זה אינו שלו אלא הפקר
לכל, עיין סימן תל"א:

ב אבל אם הפקירו והניחו במקום שאינו מופקר לכל כגון
שהניחו בחצר שהיא מיוחדת לאנשי החצר הדרים שם
בלבד ואין שום אדם יכול לעבור שלא ברשותם אף על פי
שמן התורה אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא שהרי כבר
הפקירו ואינו שלו כשמוגיע זמן הביעור, מכל-מקום מדברי
סופרים חייב לבערו דכיון שאם לא היה מפקירו קודם

1 **תוכן הפרק:** התוכן הפנימי של שמיני עצרת
2 ושייכותו לחג הסוכות
3 [בפרק זה יבאר ענינו של שמיני עצרת, אשר בו
4 נקלטות "כל הבחינות הנ"ל" - ובהקדים תוספת ביאור
5 בענין הביטול להקב"ה בעת תפילת העמידה (שהוא
6 כענין העבודה דניסוך המים דחג הסוכות):]
7 אך להיות בחינה ומדריגה זו - ה"ביטול אליו
8 יתברך" ד'שמונה עשרה' - קבועה ונמועה בלב
9 האדם כל היום שלא ימוט מזה, צריך האדם
10 לשית עצות בנפשו.
11 כי הנה אנו רואים בחוש שאחר תפלת שמונה-
12 עשרה חוזר להיות כבראשונה.
13 והעצה האמיתית הוא עסק התורה והלכות',
14 עם היותן מלוכשים בדברים גשמיים תחתונים
15 כמו בעניני זרעים מועד בו', הן הנה תכלית
16 היחוד והדביקות בו ית' כמ"ש במ"א.
17 אע"פ שהתורה עוסקת בענינים גשמיים, מכל-
18 מקום היות דאורייתא וקוב"ה כולא חד, הרי
19 בהלכות אלו מלוכש אור-אין-סוף ב"ה בכבודו
20 ובעצמו באופן גלוי [בניגוד לנשמת האדם, דעם
21 היותה חלק אלקה ממעל, מכל-מקום מאחר שהיא
22 מלוכשת בגוף גשמי, הרי לאחרית התפילה כשאדם
23 עסוק בענינים גשמיים, שוב אין אור אלקי מאיר
24 בנפשו ובמילא הביטול בעת התפילה חולף והולך
25 לו].
26 ומאחר שהתורה (גם) כשהיא מלוכשת בענינים
27 גשמיים) היא בתכלית היחוד עם האין-סוף ב"ה,
28 לכן, על ידי עסק התורה נעשה "יחוד נפלא שאין
29 יחוד כמוהו" בין שכל האדם ואין-סוף ב"ה
30 המלוכש בחכמתו ותורתו.
31 ונמצא, שעל ידי עסק התורה, אותו הביטול
32 להקב"ה שהאדם מרגיש בעת תפילת העמידה,
33 נקבע בנפשו למשך כל היום כולו.
34 וצריך האדם להבטל ולהכלל אליו ית' להיות
35 מכון ליחודו ית' ויבטל ויפקיר את עצמו מכל
36 רצונותיו ומחשבותיו, וכמ"ש במ"א על פסוק
37 ארץ אוכלת יושבי' בו'.
38 אמנם, כדי שעסק התורה יפעול פעולתו לקבוע
39 בלב האדם את הביטול לה' שהרגיש בתפילה (מצד

40 מעלת התורה והלכותי', שהם תכלית היחוד
41 והדביקות בו ית', להיותן חכמתו ורצונו של
42 הקב"ה) - לא די בעצם הלימוד, אלא האדם גם
43 צריך להיות מכון ליחודו ית', עי"ז שיבטל ויפקיר
44 את עצמו מכל רצונותיו, היינו לא רק מרצונות
45 נפשו הבהמית ותאוות גופניות, אלא אפילו
46 מרצונות דקדושה, היינו שכוונתו בעבודתו יתברך
47 לא תהי' בשביל תועלת עצמו אלא רק כדי לתת
48 נחת רוח להקב"ה ליחוד.
49 וזהו ענין הביטול במציאות אליו יתברך,
50 שאינו מרגיש את עצמו כלל, וכל מציאותו אינה
51 אלא "מכון ליחודו יתברך".
52 [ענין זה מבואר במקום אחר, בביאור הפירוש
53 הפנימי בטענת המרגלים שארץ ישראל היא "ארץ
54 אוכלת יושבי'"].
55 ובחינה זו - כאשר האדם מתבטל ונכלל בו ית'
56 - הנה עסק התורה שוה ממש כמו תפלת
57 שמונה-עשרה, ויכול האדם שיהי' רושם בחינת
58 הביטול שבתפלת שמונה-עשרה קבוע ונמוע
59 במסמרות כל ימוט לנצח כל היום בעסקו
60 בתורה.
61 אע"פ שלימוד התורה ענינו - השגת האדם,
62 שלכאורה בזה צ"ל נרגשת מציאות האדם (חכמתו
63 ובינתו התופסת וקולטת חכמת התורה), מכל-מקום
64 אם כל עיסוקו בתורה אינו לשם הנאת עצמו אלא
65 רק כדי לתת נחת רוח להקב"ה בלבד, אזי עסק
66 התורה שלו הוא בשווה ממש לעבודת התפילה
67 בענין הרגש הביטול אליו ית', ולא עוד, אלא שע"י
68 התורה ענין הביטול נעשה קבוע ונטוע בנפשו
69 למשך כל היום כולו.
70 וזהו ביום השמיני עצרת תהי' לכם, שתהי' לכם
71 עצרת וקליטה לבחינת מים הנ"ל, שיקלוט
72 ויתפוס בתוככם לבלתי תהיו פולטים ח"ו, כי
73 אדם יכול להיות אחר התפילה חוזר
74 כבראשונה.
75 זהו תוכן החג ד'שמיני עצרת', שבו היא
76 ה"קליטה" של הביטול שמגיעים אליו על ידי
77 העבודה דניסוך המים בחג הסוכות, שלא "פלוט"
78 את הביטול (בחינת מים) - כמו שצריכים לשמור

25 בעומק נפשו) - הוא לפי ש"התגלות עתיק הוא
26 בבינה".

פירוש:

27
28 "עתיק" היא המדרגה העליונה שבספירת
29 הכתר, ונקרא "עולם התענוג", והתגלות התענוג
30 היא בבינה דוקא. וכן הוא בכוחות הנפש, שכח
31 התענוג שבנפש - שהוא הכח היותר עליון שבאדם,
32 המושרש בעומק הנפש למעלה משאר כל הכוחות -
33 מתגלה בבינה דוקא, "כמו עד"מ באדם למטה
34 כשנופל לו איזה השגה ושכל חדש באיזו עמקות
35 הוא מתמלא תענוג, אמנם עיקר התגלות והתפשטות
36 התענוג בשלימות הוא דוקא אח"כ כשמשיג
37 העמקות הזאת בהרחבת שכלו ורוחב בינתו דוקא".

38 לכן עי"ז נמשך להיות עצרת וקליטה לבחינת
39 מים הנ"ל, שהוא בחינת אהבה בתענוגים כו',
40 כמשל הבן כשהוא אצל אביו כו' בנ"ל.

41 ולפיכך, ע"י הבינה (בינה ליבא) נמשך להיות
42 "עצרת" וקליטה לבחינת מים (ענין הביטול) - כי
43 נתבאר לעיל, שענין הביטול לה' (בחינת המים) היא
44 האהבה לה' בבחינת אהבה בתענוגים (כאהבת הבן
45 לאביו כשנמצא אצל אביו ממש). וגילוי אהבה
46 בתענוגים לה' בלב האדם הוא על ידי "בינה", וכנ"ל,
47 ד"התגלות עתיק (עולם התענוג) הוא בבינה".

ד"ה ושאתם מים בששון פרק ד

1 את הביטול של תפילת העמידה, שלא יתבטל אחרי
2 התפילה.

3 והיינו ע"י בחינת ביום השמיני, שהוא בחינת
4 בינה ליבא, דהיינו שיהי' בו בחינת ביטול
5 בעומק נקודת הלב בנ"ל.

6 הקליטה לענין הביטול נעשית ע"י בחינת
7 "ביום השמיני", פירוש: "שמיני" קאי על ספירת
8 הבינה, כי היא הספירה השמינית כשסופרים את
9 עשרת הספירות מלמטה למעלה, מתחיל ממלכות
10 [לפי חשבון הספירות שאין הרעת בכלל הספירות],
11 וע"י הבינה - "ביום השמיני [בחינת השמינית] -
12 עצרת תהי' לכם", שבחינת המים תהי' בבחינת
13 קליטה בתוככם, וכנ"ל שע"י עסק התורה (הבנה
14 והשגה, בחינת בינה) יהי' רושם בחינת הביטול
15 קבוע ונטוע באדם.

16 והטעם שבכוחו של כח הבינה לנטוע הביטול
17 (ענין ה"מים") בעומק נקודת הלב, והרי בינה היא
18 במוח - הוא לפי ש"בינה ליבא", היינו שמסגולת
19 כח הבינה לפעול על הלב, עד שזהו כאילו הבינה
20 עצמה נמצאת בלב.

21 והיינו לפי שהתגלות עתיק הוא בבינה, עולם
22 התענוג.

23 והטעם על זה גופא - שיש לבינה הכח לנטוע
24 הביטול ב"עומק נקודת הלב" (המורה שהדבר נגע

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

12 הולך במשך הזמן עד שנעשה קרוב ממש בבחי'
13 התקשרות עצמיות כמ"ש באריכות בקונטרס
14 ההתפעלות כו'). ואמנם הנה ידוע לידועים בכל עליות
15 מנמוך לגבוה צריך להיות שפלות ונפילה בעצמו עד
16 שיאבד מקומו הראשון לגמרי ואז יוכל לעלות (עד"מ
17 רקבון הגרעין שנעשה מיש אין יכול לשרות בו אין
18 דכח הצומח מחדש בתוס' עילוי כו') וכנ"ל בענין אם
19 נבלת בהתנשא כו' ובענין המשפיל עצמו הקב"ה
20 מגביהו כו' שהשפלו' גורמת ההגבהה דוקא ולזה לפני
21 כל ההגבהה והתנשאות בעילוי הנפש במדרגת
22 ההתקשרות והדביקות באלקות בעומק יותר מן

1 (יח) אך הנה תחלה יש להבין כל האופני הילוך הנ"ל
2 בתפלה. הא' בחי' הילוך הנק' העתקה והזזת
3 נפשו מחומר גופו שהוא עצמו הקירוב לאלקות בנפשו
4 כנ"ל ויש בזה חלוקי המדרגות הרבה דהיינו בעומק
5 אחר עומק כמו הלך ונסוע מדרגא לדרגא כו' (כידוע
6 לכל עוסק ועובד בקרב' אלקים בתפלה וכה"ג שיש
7 מתקרב בנפשו במוחו ולבו אבל אינו בעומק כלל וכלל
8 רק מרחוק ה' נראה לו בגילוי אור במוחו ולבו ונדמה
9 לו כאמת וכאשר יתקרב מוחו ולבו יותר בעומק (בל"א
10 דער הערט טיפער) עד שנקבע בנפשו יותר בעומק הרי
11 קירוב הראשון כריחוק גמור יחשב בלבו כו' וכך הוא

והשתחוואה לארץ ממש שזהו ענין עומק כל הנפש
בשפיותה ונפילתה בתחתית רגלי המשפיע וכמו ותבך
ותפול לפני רגליו כו' שכאשר תקצר נפשו של המקבל
ותשפך ברגלי המשפיע והיה כלא ממש אז יתעורר
רחמי המשפיע מפנימיו ועומק נפשו בעומק היותר
עליון מכפי המדה הראשונה והוא ענין עליות
והתנשאות שמנשא ומגביה את נפש המקבל להנאותו
מרב טוב היותר עליון שלא היה ראוי מתחלה קודם
נפילתו זאת כו' וד"ל והיינו ענין ההשתחווא' שבש"ע
שכורע בברוך כו' שזהו מורה שפלו' הנפש ושפיתתה
בעומק ההכנעה ביותר כמו מה תשתוחחי נפשי כו'
שכריעת הראש הוא כריעת והשתחוואת הנפש עד
שיפול לארץ שנק' נפילות וקידת אפי' כו' שלמעלה
מש"ע (כמשית' במ"ש וכו' תדבקון) וכל זה מטעם
הנ"ל שלפי ערך ההעלאה בעילוי יותר כך ערך הנפילה
וההכנעה מקודם וכמ"ש מה תשתוחחי שרצונו בזה
ענין הפלגת ההכנעה והשתוחחות הנפש למטה
בבקשתו זאת שהוא מה שאמר מתי אבוא ואראה פני
אלקים שהוא הקירוב היותר אמיתי בקרבת פני אלקים
דוקא כנ"ל ולפי שתשוקתו לראות פני אלקים דוקא
ע"כ תגדל ההכנעה והשתוחחות הנפש בתחילה כו'
וזהו לפני ה' ישפוך שיחו שיחה זו ב' דברי' חלוקים
שיחה כפשוטו שהוא צלותא בלחש ובחשאי שנק'
שיחו או כמו שיחו ויגונו שהוא עוצם מרת נפשו
והשתוחחות שלה כמו מה תשתוחחי נפשי כו' ושפיכת
שיחו הוא השפלת דבריו בהכנעה עצומ' כעני שמעוצם
שפלותו והכנעת נפשו בעומק אין מלה בלשונו כו' וכך
אנו או' לפני התפל' אדני שפתי תפתח אתה תפתח
שפתי לדבר כו' כי אין מלה בלשוני מעוצם השפלו'
של הנפש כו' לפי שבח"י ברכאן דצלות' את פני ה'
הוא מבקש כנ"ל שצריך תחלה שפלו' הנפש עצומה
ביותר לפי ערך העילוי כנ"ל בענין אם נבלת בהתנשא
כו' ובענין אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש
הוא הכנעה חצוני' ואדני שפתי כו' הוא מצד שפיכת
הנפש בפנימיות עמוקה כו' וד"ל.

הראשון צריך להיות תחלה השפלות העצומה (בל"א
אראפ פאל בייא זיך זייער שטארק כו') כמו אם נבלת
בעצמך ממש אז בהתנשא ומובן ממילא שלפי ערך
העילוי וההתנשאות בעומק הקירוב לאלקות כך צריך
להיות תחלה עומק ההשפלה בעצמו ביותר (בל"א אין
טיפע צו בראנקייט צום ביינ כו') וכל שההשפלה
וההכנעה אינה בעומק כ"כ לא תהיה העילוי אח"כ כ"כ
כמובן מענין עומק תחת עומק רום הנ"ל בענין מתוך
כובד ראש שלפני התפלה (באות ביי"ת) וא"כ ערך
עילוי המדרגות היינו לפי ערך השפלות והנפילה בין
זו לזו עד שבעילוי ודביקות והתקשרות היותר עליון
בעומק נקודת הלב והמוח צריך שיהיה לפניו תכלית
עומק ההשפלה ביותר (דהיינו בבחי' התקשרות
עצמיות הנ"ל צריך תחלה להיות ההשפלה (בל"א
אראפ פאל און צו ברעכנקייט) שנוגע בבחי' עצמיות
(בל"א צו די ביינער בתכלית כו') (וכמ"ש במ"א בענין
בקרבתם לפני ה' לפני ה' ממש אז וימותו כו') וזהו כל
עיקר ענין עומק ההעלא' מ"ן שגורם ההמשכה ממקום
עליון יותר כמו ענין מאלמים אלומים דיוסף הנ"ל
היינו שהי' ההשפלה בעומק נפשו ביותר ממילא הי'
קרבתו לאלקים בעומק יותר כו') וזהו כל עיקר ענין
התפלה שנק' שפיכת' נפש דוקא כמו ואשפוך את
נפשי לפני ה' ולפני ה' ישפוך שיחו וכה"ג בחנה אמר
והיא מרת נפש כו' להיות כי בתפלה באה הנפש לבקש
את פני ה' ממש ממקור הרחמים שהן מהארת פנים
העילוני' כמ"ש את פניך ה' אבקש כו' (וכמשי"ת בענין
וכו תדבקון כו') ולכך התפלה נק' רחמים בל' הגמרא
להיותה באה על מיעוט וחסרון שבנפשו על כל שאלת
צרכיו בחיי ומזוני וכו' כדל החסר מכל שלבו נשבר
בשאלת השבת חיי נפשו האומללה כו' ושפלות
והכנעה עצומה זו אשר בעומק הנפש ביותר הוא הנק'
שפיכת' הנפש כמו שנשפך לארץ ממש חיי נפשו
בבקשתו זאת כעני ודל שחיי נפשו הוא מבקש שנופל
לארץ עד ששופך נפשו ממש בבקשתו וכדוגמא
שמצינו במשה שאמר ואתנפל לפני ה' כו' בנפילה

שער התפילה אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

רומזי' ע"ז, וכמו שאלו לחכ' ולנבואה ולתורה ולהקב"ה
והכל הוא קוב"ה חכ' ונבואה ותורה אבל אעפ"כ זה
כמה בחינות חכ' בחי' אחרת נבואה בחי' אחרת תורה

וזהו ולקחתם לכם פרי עץ הדר זה הקב"ה וכפות
תמרים זה הקב"ה וענף עץ עבות זה הקב"ה
וערבי נחל זה הקב"ה, כי יש כמה בחי' בהקב"ה והם

במצות גשמי' הוא כמו גרעין וכמו כשזורעין הגרעין
בארץ אזי מצמיח ממנה התפוח מההעלם לגילוי בטעם
וריה ומראה, כך המצות הם נזרע' בארץ שהן ישראל
וכמ"ש כי תהיו אתם ארץ חפץ, כי בשלושה דברים
חיבב הקב"ה את ישראל בחשיקה ודביקה וחפיצה,
וחפץ זהו הפנימי' ככולן כי [אין לו רק] רצון א' לאביו
שבשמים, וזהו דווקא כשישראל מקיימין המצות.

פתחי לי אחותי רעייתי

בחי' אחרת קוב"ה בעצמו בחי' אחרת, כך ד' מיני'
שבלולב באו לרצות על המים שהם גילוי אלקו' ומרומז
בהם ג"כ כמו לולב וכפות תמרים שהוא כפות ומחובר
וכל האילנות הן ענפין מתפרדי' ומרמזו הלולב על בחי'
ביטול וגם האתרוג הוא דר משנה לשנה הוא ג"כ מרמז
על בחי' ביטול וכן הוא כל הד' מינים שזהו ברמיזה, וכן
הוא בזריעה בגרעין הוא מרומז כל הפרי בהעלם כך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

גאולות של מצרים, והד' פעמים שאחר עזרת הם כנגד
הד' גאולות דלעתיד.
ולהבין כ"ז צריך להקדים מ"ש יציאות השבת שתיים
שהן ארבע, כי שבת אותיות תשב, כי תשובה
נחלקת בד"כ לב' מדריגות תשובה תתאה שהוא
שבתא דמעלי שבתא ותשובה עילאה שהוא שבתא
דיומא, ובדרך פרט יש בכ"א מהב' תשובות ב' מיני
תשובה.

לכן אמור לבנ"י

בס"ד, פ' וארא, תרל"ב.

לכן אמור לבני ישראל אני הוי' והוצאתי אתכם
מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם
וגאלתי אתכם כו' ולקחתי אתכם לי לעם. הנה נזכר
כאן ד' לשונות של גאולה וכנגדן תיקנו חז"ל ד' כוסות
בפסח, ובירושלמי איתא לחד מ"ד שהד' לשונות של
גאולה וכן הד' כוסות הם כנגד הגאולה מד' מלכיות,
ובזהר איתא שהד' כוסות הם כנגד ד"פ אמת, ולפ"ז
אפ"ל שהד' פעמים אמת שקודם עזרת הם כנגד הד'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ומבואר שם³⁷ פירוש מדרש זה על פי פנימיות העניינים
דאברהם הוא בחינת גילוי הקו וכמו שכתוב³⁸ מי העיר
ממזרח צדק, ודרשו חכמים³⁹ על פסוק זה דאל תקרי
העיר עם ע' אלא האיר עם א', שפסוק זה מדבר על
אברהם אבינו שהאיר את העולם ממזרח.
והוא - פירוש ענין שאברהם האיר על פי הפנימיות,
בחינת גילוי הקו דשרשו של הקו הוא מתפארת הנעלם

והענין הוא על פי מה שנתבאר במקום אחר³⁵ על מאמר
ה'פרקי דרבי אליעזר'³⁶ גבי אילו של יצחק בנסיון
העקידה שנקרב תחתיו, הנה אומר המדרש שם: פשט
האיל את ידו וננע בטליתו של אברהם אבינו עליו-
השלום כו', כלומר האיל שאותו הקריב אברהם תמורת
בנו יצחק בנסיון העקידה, נגע בידו בטליתו של אברהם
אבינו.

ואזח בטליתו של אברהם אבינו ונאחז בשתי קרנותיו בין האילנות שנ'
ישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחד והביט אברהם וראה האיל
והלך והתירו והקריבו תחת יצחק בנו שנ' וילך אברהם ויקח את האיל וכו'.
37. ראה גם ספר המאמרים אעת"ר עמוד נא. המשך זה חלק
ב' עמוד א"רג. ספר המאמרים עטר"ת עמוד רפ. מאמר ד"ה "כי
שמש ומגן" י"ט כסלו תרצ"ב. ועוד.
38. ישעיה מא, ב.
39. בראשית רבה, פרשה ב, ג.

35. ראה תורת שמואל ספר המאמרים תר"ם חלק ב מאמר
ד"ה שובה ישראל, ובהנסמן שם, וראה גם המשך זה חלק ב'
עמוד א"רג, וספר המאמרים תרע"ח ע' צט.
36. פרק לא (הובא בילקוט שמעוני וירא כב, יג, רמז קא),
וזה לשונו: ר' זכריה אומ' אותו האיל כשנברא בין השמשות ויה וברא
להתקרב תחת יצחק ויה סמאל עומד ומסטינו כדי לבטל קרבנו של
אברהם אבינו ונאחז בשני קרנותיו בין האילנות שנ' וישא אברהם את עינו
וירא והנה איל אחד ונאחז בסבך בקרניו מה עשה אותו האיל פשט את ידו

שניכר ממש בגוף הגשמי כיצד הוא מתאחד לגמרי עם
אלוקות.
וכמו בחנוך שהתורה מעידה עליו "ואיננו כי לקח אותו
אלקים", שאין הכוונה רק ללקיחת הנשמה, שהרי זה
נמצא אצל כל אדם שהולך לעולמו ואין זה חידוש, אלא
שבגופו ממש עלה לשמים כיון שהתאחד לגמרי עם
אלוקות. ואליהו הנביא שגופו התאחד לגמרי עם
אלוקות עד שעלה בסערה השמימה, ובענין זה היה
במדריגה גבוהה יותר אף ממש רבינו שגופו הגשמי
לא עלה השמימה, ואצל אליהו גופו נזדכך כל כך
שיכל לעלות עם גופו בסערה השמימה, שאלו הם
דוגמאות לזיכוכ מוחלט של הגוף, שגופם נעשה גוף
אלקי ב'.
ויש לומר שזה גם כן מעלת הקרבנות שמקריבים בבית
המקדש מה שהבשר והחלב הגשמי של הבהמה נכלל
באש שלמעלה שירדה ושרפה את הקרבן ב', דהמעלה
הגדולה של הקרבת הקרבן שפועל "ריח ניחוח להוי" 43
בגלל שיש כאן בירור של הגוף הגשמי ששורשו באור
המקיף.
ובחיי גוונא (ועל זו הדרך) הוא בתענית שהחלב ודם
של האדם שהיה אמור להתווסף על-ידי האכילה
ונתמעט על-ידי התענית הרי זה נכלל באלקות ב', שיש
בזה מעלה גדולה דוקא בגלל שהביטול מתבטא בגוף
הגשמי, וזהו מעלת יום הכיפורים שמצוות היום בעיני
הגוף שמניע למעלה מהתשובה ב' כלומר, אף שיום
הכיפורים הוא יום תשובה לכל, הרי מצוות העיניו של
הגוף הגשמי מגיע במדריגה גבוהה יותר מענין
התשובה שבו, כיון שענין התשובה היא עבודת הנשמה,
ועיניו הגוף הוא ביטול הגוף. וכמו שנתבאר במקום
אחר.
והביטול הזה שהגוף מתאחד באלקות המתבטא בכל
הדוגמאות שלעיל יש לומר שזהו מניע בבחינת המקיף
הכללי ב'.
וזהו דלעתיד לבוא שיהיה אז גילוי בחינת המקיף הכללי,
כלומר האור-איך-סוף שלפני הצמצום, וכידוע בענין
המתבאר 44 על הפסוק 45 יחללו שמו במחול דשמו הוא
בחינת הקו, ומחול הוא בחינת העיגול הגדול הסובב
ומקיף ב', ובדרך כלל יש פירוד ביניהם, כפי שמבואר
שהמשכת הקו בתוך העיגול לא נמשכת עד תחתית הקו
אלא רק עד אמצעיתו, וככל שהקו מתרחק מקצהו
העליון שדבוק בעיגול הרי זה במדריגה נמוכה יותר, כי

כ' וכמו שנתבאר במקום אחר 40 - המושג 'נעלם'
מדבר על הדרגה כפי שהיא לפני הצמצום. 'חסד
הנעלם' הוא האור שהאיר לפני הצמצום, 'גבורה
הנעלמה' הוא הצמצום המגלה את כח הגבול. והיכולת
של הקו להתגבר על הצמצום ולבקוע את ה'רשימו' הוא
בגלל ששורשו הוא מ'תפארת הנעלם', כלומר קו
האמצעי ששורשו מפנימיות הכתר שלמעלה מחסד
וגבורה (הנעלמים, לפני הצמצום). וזהו עניינו של
אברהם אבינו - אור הקו.
ומליתו של אברהם שהיא למעלה מאברהם ומקיפה
אותו הוא בחינת העיגול הגדול שלפני הקו ב', כלומר
האור המקיף.
ועל-ידי העקידה יצחק שהוא מסירת הגוף בפועל ממש
שנעשה יצחק קרבן ב', על-ידיה פשט האיל ב' את
ידו, שהוא תמורת יצחק, ונגע במליתו של אברהם אבינו
על-ידיה שלום כלומר שהגיע בבחינת המקיף דעיגול הגדול
הנרמז בטלית ב'. כיון שביטול הכלי (שהתבטאה
במסירות הנפש בגופו של יצחק) שורשו מהאור המקיף,
הרי זה עורר והגיע באור המקיף.
דהנה ידוע דמסירת הגוף מניע למעלה יותר ממסירת
הנפש, מסירות נפש היא מסירות הרצון, שהאדם מבטל
את רצונו מפני רצון הבורא, אך כשאדם מוסר ומבטל
גם את גופו ממש הרי זה נעלה יותר ממסירות הנפש,
וכמו שנתבאר במקום אחר בענין ויתהלך 41 חנוך את
האלקים ואיננו דוחו הפירוש של "ואיננו" שנכלל
בבחינת האין האמיתי דעצמות אור-איך-סוף היינו לא
בדרגת ה"אין" של היש הנכרא, שהוא בחינה של האור
הפנימי, אלא ה"אין" של היש האמיתי, שהוא הארת
המקיף, אור-איך-סוף ממש, ולדרגה זו נתעלה חנוך, על
ידי ביטול גופו דוקא ב', - כפי המבואר שעבודתו של
חנוך היתה תופר מנעלים 42, שמרמז ברוחניות העניינים,
לעיבוד העור הגס, כלומר בירור המציאות הגשמית
התחתונה כמו הגוף, ולכן זכה לבחינת "ואיננו", שזהו
הביטול של האור המקיף.
ובדרך כלל המסירות נפש שבגוף דוקא מניע הרבה יותר
מהמסירות נפש שמצד הנשמה ב', וההסבר כנזכר לעיל
כי המסירות נפש של הגוף מגיעה עד האור המקיף, ולא
רק לאור הפנימי.
ובפרט בביטול הגוף באופן כזה שמתאחד ממש עם
האלקות, - יש אופן שהגוף בטל, אך לא רואים בביטול
הגוף את התאחדותו לגמרי עם אלוקות, אך יש לפעמים

43. ויקרא א, ט. ועוד.

44. ראה הביאור בזה בפסוקי דזמרה בסידור עם דא"ח.

45. תהילים קמט, ג.

40. ראה באריכות המשך זה פרק רעג.

41. בראשית ה, כב.

42. ראה לקוטי תורה שיר השירים (מד, א).

22 ישירות מאור-אין-סוף.
23 ועל בן יהיה חיתרון דלעתיד מה שהגוף יהיה אלקות -
24 לא כפי שהוא היום, שעיקר גילוי האלקות הוא על-ידי
25 הנשמה, אך הגוף מסתיר על אלקות, אלא לעתיד לבוא
26 אמנם ישאר גוף גשמי, אך יראו איך הוא מאוחד
27 בתכלית עם אלקות, שזהו על-ידי שיהיה לעתיד לבוא
28 גילוי בחינת מקיף הכללי בו,
29 ומניעים לזה גם היום על-ידי ביטול והתאחדות הכלים
30 דוקא בו! שהוא ביטול הגוף דוקא. כלומר לא רק
31 שמבטל את הגוף אל הנשמה, על-ידי שמגביר את אור
32 הנשמה על הגוף, אלא שידוע שהיש הגשמי הוא היש
33 האמיתי. שכיון ששרש הגוף הוא מהאור המקיף שהוא
34 אור הסובב, הרי דוקא בגוף הגשמי מתגלה האור
35 העצמי, ולכן על-ידי ביטולו מתגלה האור המקיף.
36 קיצור.
37 אמנם מבחינת טהירו עילאה הוא שיש כח הביטול
38 בכלים, ושיתבטלו בעצם מהותם, דרש הכלים הוא
39 מהאור מקיף, ועל בן מסירת הגוף דוקא מגיע בבחינת
40 עצמות אור-אין-סוף,
41 ולעתיד שיהיה על-ידי הקו גילוי בחינת העיגול הגדול
42 שלפני הקו, יהיה הגוף הגשמי אלקות.

שבת פרשת תבוא

1 יש פירוד בין האור המקיף לבין אור הקו שהוא המשכת
2 האור הפנימי לעולמות,
3 ולעתיד יהיה חיבור ב' המדרגות, של האור הפנימי
4 (הקו) עם האור המקיף (העיגול) וכמו שנתבאר במקום
5 אחר דלעתיד יהיה הקו גם בקצהו התחתון נוגע ורבוך
6 בהאור-אין-סוף הסובב מתחת העולמות בו, כלומר הקו
7 ימשך עד קצהו השני של העיגול, ועל-ידי זה יהיה על
8 ידי הקו שהוא הממשיך את האור לעולמות גילוי בחינת
9 אור-אין-סוף הסובב ממש בו, כלומר גם לעתיד לבוא
10 יהיה סדר השתלשלות של עולמות המקבלים מהקו,
11 אלא שכיום הקו מגלה רק אור מוגבל, כיון שרק קצהו
12 אחד נוגע בעיגול וככל שמתרחק ממנו מתמעט אורו,
13 אך לעתיד לבוא שהקו ימשך עד תחתית העיגול ויהיה
14 מחובר לעיגול משני קצותיו יומשך בתוך הקו אור-אין-
15 סוף ממש.
16 ועיין מה שנתבאר מזה בהמשך המאמרים הפותחים
17 בדיבור-המתחיל יום טוב של ראש השנה⁴⁶, שנת תרנ"ט.
18 שם מבאר באריכות כיצד למרות שיהיה לעתיד לבוא
19 גילוי הסובב, הוא לא יבטל את מציאות ההשתלשלות,
20 שגם לעתיד לבוא יהיה גוף גשמי עם כל אבריו, ויהיה
21 את כל מציאות הנבראים פרטיים, אלא שכולם יקבלו

בתחתיתו ממש ויתחבר העיגול עם הקו מב' הצדדים בו, שגם בחינת
תחתית הקו יהי' דבוק באין סוף הסובב כמו העליון שבו, וא"כ לא יהי'
בחינת מעלה ומטה בו. עם היות שיהי' בחינת קו ומש"ו יהי' בו בחינת
מדרגות פרטים אבל בכלם יאיר בחינת עצמות אין סוף הסובב ממש בו,
ולכן גם הפרטים שמצד הקו לא יהיו בבחינת פרטים מובדלים זמ"ז ונכ"ל
מהמשל דגילוי כח השכל העצמי בו.

46. מאמר "לכל תכלה ראיתי קץ". וזה לשונו שם ביחס לענין
המשכת הקו (עמ' ק'): ושרש הענין הוא. דהנה עתה כל הגילויים הם
מבחינת הקו שמאיר בתוך החלל אחר הצמצום ומקו"פ בו, וגם זה הקו
אינו נמשך עד תחתית העיגול, וכמ"ש בע"ז דבעליותו הוא דבוק באור
אין סוף אבל בתחתיתו אינו דבוק ומשום זה יש בו חילוקים דמעלה ומטה
בו. משא"כ לעתיד יתגלה בתוך הקו בחינת האין סוף שלפני הצמצום. ויש
מקובלים שאומרים דלעתיד גם בחינת הקו יהי' נמשך אז עד למטה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

1 בניסוך היין דכל השנה, השמחה היא מזה שהוא עבד ה'. בניסוך היין דמועדים לשמחה,
2 העיקר הוא השמחה בה'. בניסוך היין דחג הסוכות השמחה עצומה, כי רוצה להיכלל
3 באלקות

10 היות שגם עבד השור גם כן אינו אלא עבד, מכל-מקום
11 הוא עבד השור, וכאשר מתבונן שהוא עושה מצות מלך
12 מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא ועבד את ה' [וימנה]
13 שהוא עבד ה' הוא בשמחה גדולה מאד, מכל-מקום
14 הנה השמחה מכסה בהעבודה, דמה שגנא לזולת הוא
15 שמעטף בציצית ולבוש תפלין ומקנים שארי מצוות

4 ויבדגמא פזאת יוכן בעבודה האלקית, דעבודה צריכה
5 להיות בשמחה, אמנם השמחה צריכה להיות
6 מכסה בעבודה, דהעקר הוא העבודה, והיגו דמה
7 שגנא לזולתו הוא העבודה, והשמחה היא
8 מההתבוננות, דכאשר מתבונן שהוא עבד ה', וכמו
9 בגשמיים אינו דומה עבדו של טבח לעבד השור, דעם

נסוּף הַיִּין דְּכָל הַשָּׁנָה, נְסוּף הַיִּין דְּיוֹם-טוֹב שֶׁהֵם
מוֹעֲדִים קְבוּעִים לְשִׁמְחָה, וְנְסוּף הַיִּין דְּחַג הַסִּפּוּת שֶׁהוּא
בְּכָל מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה, וְנוֹסֵף עוֹד יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה
בְּמַעֲלָה נִפְלְאַה שֶׁהוּא זְמַן שִׁמְחָתָנוּ, דְּהִנֵּה נְסוּף הַיִּין
שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה, עִם הָיִית שִׁפְעָלַת הַיִּין הוּא מֵה שִׁמְגָלָה
הַהֶעֱלָם וְהוּא גִלּוּי שִׁמְחָה הַעֲלִינָה דְּבַחֲנִית בִּינָה, מִכָּל
מְקוֹם הֵנָּה בַּחַל שְׂאִין זֶה זְמַן גִּלּוּי הֵנָּה עַל-יְדֵי הַנְּסוּף
נִמְשָׁךְ גִּלּוּי הָאֶרֶה בְּלִבְד, דְּכָלֵא נְסוּף הֵנָּה הוּא עֲלֵמָא
דְּאַתְּכִסָּא שֶׁהוּא מְכַסֶּה וְנִעְלָם, וְעַל יְדֵי נְסוּף הַיִּין נִמְשָׁךְ
הָאֶרֶת גִּלּוּי הַשִּׁמְחָה. אָמֵנָם בְּיוֹם-טוֹב שֶׁהֵם מוֹעֲדִים
לְשִׁמְחָה, אֲזַ עַל-יְדֵי הַנְּסוּף נִמְשָׁךְ גִּלּוּי שִׁמְחָה הַעֲלִינָה,
וּבְכִרְט בְּחַג הַסִּפּוּת שֶׁהוּא זְמַן שִׁמְחָתָנוּ אֲזַ הוּא הַתְּגָלוּת
הַשִּׁמְחָה עֲצָמִית בְּגִלּוּי רַב.

שבת חזל המועד סוכות, תרח"ק

וְהַכֹּל בְּיָרִיזוֹת וּבְחִבָּה הֵנָּה מִזֶּה נִכְרַת הַשִּׁמְחָה, וְזֶהוּ
עֲבוּדָה בְּשִׁמְחָה שֶׁהִיא מִדַּת כָּל אָדָם. אָמֵנָם "שִׁמְחוּ
צִדִּיקִים בְּהוֹי", הֵנָּה עֲנִין שִׁמְחָה זֶה הוּא בְּאֶפֶן אַחֵר
לְגַמְרִי, שֶׁהַעֲקָר הִיא [ה]שִׁמְחָה, וְזֶהוּ "שִׁמְחוּ צִדִּיקִים
בְּהוֹי", שֶׁהַעֲקָר הִיא גִלּוּי הַשִּׁמְחָה, וְהַשִּׁמְחָה הוּא בְּהוֹי
עֲצָמוֹ, וְלֹא כְמוֹ בְּשִׁמְחָה דְּעֲבוּדָה שֶׁהַשִּׁמְחָה הִיא לְפִי
שֶׁהוּא עֶבֶד הוֹי. אָמֵנָם שִׁמְחָה זֶה, עִם הָיִיתָה בְּהוֹי
עֲצָמוֹ, אָכֵל עַל-כָּל-פָּנִים הִיא בְּבַחֲנִית הַתִּישְׁבוּת בְּקִיּוֹם
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וַיֵּשׁ עוֹד שִׁמְחָה גְּדוּלָּה מִזֶּה שֶׁהוּא
בְּבַחֲנִית רְצוּא וְכִלְיוֹן לְגַמְרִי שְׂרוּצָה לְהַכְלִל, אֲשֶׁר רְצוּא
כִּזֶּה מְבִיא לְיָדִי 'שׁוֹב' לְשִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה בְּקִיּוֹם
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְדִגְמָא כְּזֹאת יוֹכֵן בְּעֲנִין הַשִּׁמְחָה
הַנִּמְשָׁכָת עַל יְדֵי נְסוּף הַיִּין שֶׁיֵּשׁ כִּזֶּה שְׁלֹשׁ חִלּוּקוֹת,

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

ימיו בתשובה, ובירך אותו באריכות ימים ושתהיה לו
הצלחה בעבודה בשמחה ויראת שמים חסידית.
פעם בהיותם בלובאוויטש, ישבו ר' אייזיק ור'
הלל והתוועדו בעניני חסידות, מה תובעת חסידות
ומה על חסידים לפעול. הרשב"ץ, שהיה אז עדיין
אברך, היה גם כן באותה התוועדות. התוועדו עד
מאוחר בלילה.
החסיד ר' ליב מדריבין היה בחדר השני והתפלל
תפלת מעריב. תפלתו ארכה ארבע שעות. אחרי
חצות, בשעה מאוחרת, והם עדיין ישבו והתוועדו,
נכנס החסיד ר' ליב מדריבין ואומר להם: אייזיק, מה
יהיה בקשר לתשובה? את ההשכלה נשאר למלאך
מיכאל, למלאך גבריאל, ומעניני זלגו ים של דמעות.
מהיכן באו ליהודי בן תשעים כל כך הרבה דמעות,
ובמיוחד אצל ר' ליב מדריבין שהיה בעל עבודה
בשמחה, - זה פלא.
ו. יהודים! צריכים לעשות תשובה. הזמן הנוכחי
בעולם הוא מר מאוד. דם יהודי נשפך כמים בכל
אירופה, ורואים במוחש, שההנהגה היא למעלה
מדרך הטבע. ומה עלינו לעשות, רק - תשובה. ולא
להסתפק באמירה בלבד שצריכים לעשות תשובה,
אלא אכן לעשות זאת בפועל ממש.
ז. היהודים שהגיעו לאמריקה לפני עשרים-
שלשים שנה, היו כל אחד מהם בעיירתו, בבית הישן,
'בעל-הבית' חשוב. רק בבואם לכאן נפלו תחת

ד. חסידים הראשונים לא היו משתמשים
בתוארים, מורנו או הרה"ג.
ר' אייזיק מהומיל, ר' הלל מפאריטש ור' פסח
ממלוסטובקה⁸, למרות שהיו גאוני עולם ארזי לבנון.
החסידים הגדולים היו כולם בדרגא של ארזי
לבנון, אלא שהיה זה ארזי לבנון חסידותי. בארז
הטביע השי"ת טבע של שני הפכים. הם צומחים
גבוה רב, וכמה שלא יהיו גבוהים יכולים לכופף
אותם עד לאדמה מבלי שישברו, וכאשר מרפים
מהם, הם חוזרים לגובהם יחד עם מה שתולים
עליהם. לבנון - ל"ב נו"ן. לב - ל"ב נתיבות חכמה של
נשמה, ונו"ן - נו"ן שערי בינה. זה משמעות התואר
"ארזי לבנון", שהמוחין והמדות של חב"ד מעלים עד
שרשם ומקורם, ששרשם ומקורם יבואו בהתגלות
בתורה ועבודה אצל חסידי חב"ד.
לא הרגישו החסידים הגדולים במעלת ההפלאה
העצמית שלהם, והיו קוראים להם בשמותיהם:
אייזיק מהומיל, הלל מפאריטש, פסח ממלוסטובקה,
בלי 'מורנו'.
ה. זקני החסידים חיו באימרה אחת ששמעו
מהרבי, האימרה הזו היתה ה'מורה דרך' שלהם
בעבודה.
ר' ליב מדריבין היה חתן בויטבסק, אחד
מהתלמידים-חסידים של הרבי הזקן בויטבסק. הוא
שמע מהרבי בשנת תקכ"ט ב'יחידות' המאמר כל

21 'גאון יעקב' היהודי הוא זקן ופיאות והשפה
22 היהודית.
23 כבר יום ששי אחרי הצהרים. כבר הזמן הנכון
24 ביותר לעשות תשובה. הבה ונעשה תשובה מקירות
25 הלב. שליחות העבודה שלנו היא לעורר ולפעול
26 בחינוך הכשר ובטהרת המשפחה.
27 הרבנים הגאונים באמריקה נתונים בצער גדול
28 ממצב היהדות במדינה, אך הם חושבים שבחינוך לא
29 יצייתו להם, ובטהרת המשפחה - יצחקו מהם.
30 השליחות שלנו במדינה זו היא לעבוד על שדה
31 שמירת הטהרה והחינוך הכשר במסירות נפש.
32 אני בטוח שגם הדתיים יצחקו מעבודת תורה
33 ויראת שמים שלנו.
34 אחי ורעי, אכן ההתועדות לתורה ויראת שמים,
35 היא קשה ומרה, צוחקים מאתנו, אך עלינו להיות
36 חזקים בעבודת תורה ויראת שמים שלנו.
37 אני בטוח בזכות אבות קדושים שנצליח. בעוד
38 כמה שנים יתחילו אותם צחקנים דתיים, לעורר
39 בעצמם על חינוך כשר וטהרת המשפחה, ואנחנו כבר
40 נעמוד הרבה מעבר להם. אשרינו מה טוב חלקנו.

ל"ג בעומר

1 השפעתם של כאלה, שב"בית" אף לא היו מדברים
2 אתם.
3 לאמיתו של דבר זה לא צריך להיות בין יהודים.
4 צריכים לקרב כל אחד ולדבר אתו, לא צריכים ליפול
5 תחת השפעה מסוימת, אבל לדבר אתו, צריכים -
6 ולפעול עליו להתנהג כפי שהתנהג ב"בית הישן".
7 בתחילת בואם לכאן, בשנים הראשונות, הם סבלו
8 רבות מכך. במיוחד לבעלי התורה היה זה כאב עמוק,
9 אך במשך הזמן הם נפלו תחת ההשפעה של הגברת
10 החומר על הצורה, ואיבדו את הקרקע מתחת
11 רגליהם.
12 אין אני מדבר חלילה על הכלל. אך הרבה מהם
13 הורידו את הזקן והפיאות ואיבדו את צלם האלקים.
14 אינני מדבר כעת אודות יראת שמים, אלא אודות
15 'גאון יעקב'. היכן הוא ה'גאון יעקב'?
16 ראש השנה, כאשר באים אל אבינו שבשמים,
17 והמקטרג האיום עומד ומסטיין, אז באים לפניו
18 יתברך בתוקף ומבקשים: יבחר לנו את נחלתנו את
19 גאון יעקב אשר אהב סלה. אין אנו יודעים מה יהיה
20 אתנו, אך 'גאון יעקב' שישאר שלם.

אגרות קודש

בי"ה, י"א כסלו תש"ט
ברוקלין

9 בודאי קיבל ידידי כת"ר שליט"א מכתבי מכ"ג אלול
10 תש"ח בענין זה, וכעת עם בואם של ימי החורף, הנה
11 ההשתדלות להוציאו ממסגר בהקדם הוא פקוח נפש.
12 אכפול בקשתי בזה לידידי כת"ר שליט"א להאציל
13 פעולתו הטובה למען האיש היקר באנשים הדגול מרבבה
14 הר' מרדכי דובין שי אשר הי' ממנהיגי ישראל באירופא
15 ועשרות אלפי נפשות קבלו עזרה על ידו בגוף נפש וממון,
16 להוציאו משעבוד לגאולה, להביאו לאה"ק ת"ו. וחפץ הי'
17 ביד ידידי כת"ר שליט"א יצליח כי עד מהרה תבוא
18 גאולתו.
19 בקשתי מכבוד ידידי כת"ר שליט"א להודיעני
20 מהנעשה בזה לטובה, ותודתי הרבה אמורה לידידי כת"ר
21 שליט"א מראש.
22 ידידו הדו"ש מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא
23 ומברכו בגשמיות וברוחניות.

ידידי הרב הגאון הנודע ומפורסם בכל
קצוי ארץ לשם תהלה ותפארת בתוככי
גאוני ישראל, בעל מדות תרומיות אי"א
כש"ת מוהר"ר יצחק אייזיק הלוי
שליט"א, רב הראשי לאה"ק ת"ו

אחד"ש כת"ר שליט"א!

1 זה עתה שלחתי מברק לידידי כת"ר שליט"א,
2 "בבקשה נפשית להשתמש תיכף בכל השפעתו אשר
3 הבא כח ברוסיה ישתדל בכל תוקף שידידו מרדכי דובין
4 הנאסר שם ירשו לו ברוסיה להעתיק לארץ ישראל.
5 אישיותו של דובין וגודל ערך הצלתו בהקדם האפשרי
6 ידועים למדי ואין די מלין לבארם. תודה מראש בעד
7 הודעתו מהתוצאות בזה. בברכת הצלחה: חתימתי".
8

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק י"ד

הריקוד נמשך זמן מה, עד שבהשגחה פרטית נודע לר' מרדכי, שר' חיים לא שבר את צומו עדיין, וגם שאר הנוכחים צמים עדיין. רגז ר' מרדכי על עצמו, מדוע על-ידי נגינתו וריקודיו גרם שר' חיים ושאר הנוכחים נמצאים עדיין בעינוי של צום יום הכיפורים, והלך לבית המדרש לעשות הבדלה. בהליכתו אומר ר' מרדכי שלמעשה זה כמה שנים עושה הוא הבדלה במוצאי היום הקדוש על משקה מיוחד הנקרא "פאלין", וביקש מאחד הנוכחים שיביא לו את המשקה הנ"ל - פאלין - והוא ור' חיים נכנסו לחדרו.

ר' חיים חש הדרת כבוד פנימית כלפי ר' מרדכי. את האמת יש לומר, שמאז שהחלו ללמוד יחד, הרי גם בלימוד הנגלה הרגיש ר' חיים שלימודו של ר' מרדכי שונה משהו. בכל סוגיא שלמדו, הרי אחרי הלימוד היה ר' מרדכי מעמיק במחשבתו, והיה אומר ששמע מגאון גדול: נאמר "זאת התורה אדם", זאת-אומרת שכל הסוגיות הנמצאות בתורה, ישנם אצל האדם. ובזה היה ר' מרדכי חושב: הסוגיא הזו שלמדנוה זה עתה בגמרא, מהי סוגיא זו באדם.

בתקופה הראשונה, הרי דרך לימוד זו היתה אצל ר' חיים זרה לגמרי, ולעתים אף מוזרה לגמרי, כי מה הקשר של הסוגיא "שנים אוחזין בטלית", או הסוגיא של "המחליף פרה בחמור" לאדם, ושיתייגעו ויחשבו מה הם סוגיות אלו באדם.

פעם אחת בסיימם ללמוד סוגיא עמוקה, סוגיא זו העסיקה את ר' מרדכי ור' חיים כמה ימים טובים, הם למדו סוגיא זו באופן יסודי ובאופן טוב, ובלשון הישיבתית נקרא לימוד כזה "נילוש ואפוי היטב", ר' חיים היה מאד מרוצה ושמח. הסוגיא היתה בסדר קדשים, ובלשון ר' חיים נקרא לימוד זה "תורה לשמה" - כי כאשר לומדים כעת (= בזמן הגלות) ענין בקרבנות, שעכשיו - עד שיביא ה' ית' את גואל צדק ויבנה את בית המקדש ויצווה להביא קרבנות - הרי לימוד זה אינו אלא רק תורה, כי הרי אין זה נוגע להלכה, וא"כ הרי הלימוד הוא "תורה לשמה". ושמחה זו מלימוד זה, נקראת אצל ר' חיים "שמחה של מצוה". ור' חיים חשב שעבור כזה "לימוד התורה לשמה" וכזו "שמחה של מצוה", מגיע להם (= לר' מרדכי ולו עצמו) כשכר: גילוי אליהו. ואכן - היה לו (= לר' חיים) מעט לב כבוד על 'בית-דין של מעלה', מדוע אין נותנים את השכר המגיע להם. אמנם ר' חיים עצמו חשב אז, האם מותר להרהר אחר הנהגתו של 'בית-דין של מעלה', אך תיכף הוא ענה לעצמו: הרי 'בית-דין של מעלה' אינו "קודשא-בריך-הוא", על "קודשא-בריך-הוא" אסור אמנם להרהר אחר מעשיו, אך על 'בית-דין של מעלה' מותר להרהר אחר מעשיו. אמנם, גם את "קודשא-בריך-הוא" עצמו אינו מביין כל-כך: הרי אי אפשר לומר ש"קודשא-בריך-הוא" אינו יודע - חלילה - שהוא (= ר' חיים) ור' מרדכי למדו תורה לשמה, ושהוא (= "קודשא-בריך-הוא") יש לו מכך - שהם למדו תורה לשמה - הנאה ושמחה גדולים, והרי זו היא שמחה של מצוה, והיות ש"קודשא-בריך-הוא" יודע כל זה, אם כן, מדוע אין הקב"ה שולח להם את אליהו הנביא?!

אך, על הקב"ה אין הוא רוצה לשאול שאלות, ור' חיים הגיע לידי החלטה, ש(= יהיה מה שיהיה) איזו עוולה שלא יעשה לו הקב"ה, הרי הוא (= ר' חיים) לא ירהר אחריו. ברם על 'בית-דין של מעלה' מותר להרהר. ואמנם היה לו - לר' חיים - עליהם (= על 'בית-דין של מעלה') מעט לב (= כבוד).

1 כאשר סיימו את לימוד הסוגיא במסכת קדשים, נהיה ר' מרדכי עצוב, והתעמק מאד
2 במחשבתו. ר' חיים התפלל מאד, מדוע הוא - ר' מרדכי - נמצא בעצבות, הרי אדרבא: צריכים
3 להיות בשמחה, הרי הם למדו תורה לשמה, ושמחה זו הרי היא שמחה של מצוה, ואם כן, מדוע
4 הוא - ר' מרדכי - כל-כך עצוב.

5 ר' חיים - בהיותו בטוח שעצבותו של ר' מרדכי נובעת מכך שיש לו צער ועגמת נפש מעיוות
6 הדין של 'בית-דין של מעלה' - מדוע אין להם גילוי אליהו - הרגיש צורך לומר לר' מרדכי
7 מילת ניחומים.

8 גם אני - אומר ר' חיים לר' מרדכי - הרהרתי רבות בענין זה, שממנו יש לך (ר' מרדכי)
9 צער:

10 "איך זה קורה ש'בית-דין של מעלה' יעשה כזה עיוות דין?", הרי אנו לומדים תורה לשמה,
11 וב"ה יש שמחה מזה שלומדים תורה לשמה, ולכן הרי שמחה זו שמחה של מצוה, ועבור שתי
12 מצוות גדולות כאלו הרי מגיע שכר גדול, והקב"ה הרי יודע בוודאות ששנינו הננו פרושים
13 מהנאת העולם הזה, ושאיפותינו היא שיהיה לנו גילוי אליהו, ומדוע עושה 'בית-דין של מעלה'
14 כזה עיוות דין ומקפח את שכרנו?

15 שמא תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים לומר לר' מרדכי): והיכן הוא הקב"ה, הוא הרי ודאי
16 יודע ש'בית-דין של מעלה' עושה עיוות דין כנגדנו, ומדוע אין הוא (= הקב"ה) מתערב בזה?
17 והמענה לזה: הרי ידוע שהקב"ה הריהו מאד גדול, ולא רק זאת, אלא שהוא גדול בצורה
18 "מבהילה", ועד כמה שהקב"ה גדול - כך הרי הוא (=הקב"ה) עניו גדול, עניו בצורה מפליאה
19 ביותר, וכפי שאומרים חכמינו ז"ל "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו", והיות שעניני
20 משפט ושכר ועונש שייכים ל'בית-דין של מעלה', לכן אין הקב"ה מתערב בעניין זה.

21 ואם תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים בדבריו לר' מרדכי), הרי ישנו מאמר מפורש מאת
22 חכמינו ז"ל: "אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי", ואם כן, איך זה "מוצדק" אצל הקב"ה שיקפחו
23 אותנו בעניין השכר עבור שתי מצוות כה גדולות של "תורה לשמה" ו"שמחה של מצוה", נכון
24 אמנם שהקב"ה הוא עניו (= ולכן אין הוא מתערב, כנ"ל). אך הרי זה "עיוות דין", והאמת היא
25 שלהקב"ה עצמו יש צער מזה ואינו יכול לעזור, והרי מצינו בדברי חכמינו ז"ל כמה סיפורים בו
26 הוא "הקב"ה - ה"כל יכול" מצטער בצערם של צדיקים, והרי גם כאן נשאלת השאלה, הרי
27 הוא ה"כל יכול" יכול לעשות שלצדיקים לא יהיה כל צער, ומדוע אינו עושה כך? אלא, כך היא
28 דרכו של הקב"ה שאינו מתערב, עניין זה שייך ל'בית-דין של מעלה', ו'בית-דין של מעלה' עושה
29 כפי שעולה בדעתו.

30 והעצה לזה - לעניות דעתי - שנהיה בשמחה, הגם שזהו עיוות הדין, ומצער מאד, זאת
31 אומרת: כאשר נקבל זאת באהבה, הרי תהיה לנו מצוה שלישית, ומצוה זו (= להיות בשמחה
32 ולקבל באהבה את עיוות הדין) היא אולי גדולה יותר משתי המצוות הקודמות (= לימוד התורה
33 לשמה, ושמחה של מצוה מלימוד התורה לשמה), ואז גם הקב"ה לא יוכל להבליג ויתערב בעניין
34 זה, ואז יחטוף ה'בית-דין של מעלה' את ה'קנס' האמיתי.

35 ר' מרדכי שמע בסבלנות את דברי ר' חיים, בהתחלה לא הבין ר' מרדכי מהי כוונתו של ר'
36 חיים, אך תיכף ומיד קלט איזה רעיונות מעיקים ולא נותנים מנוחה לר' חיים, הוא - ר' מרדכי
37 - נזכר איזה רעיונות טפשיים ודמיונות של שטות היו חודרים לראשו הוא (=ר' מרדכי) בזמן
38 שהוא היה מתנגד. כך קורה כעת עם ר' חיים. והגם שהוא (=ר' מרדכי) עצר את עצמו מלהתפרץ

- 1 בצחוק על דברי ההבל השטותיים שר' חיים אמר, אך הרחמנות שנהייתה אצלו (= אצל ר'
- 2 מרדכי) על ר' חיים עם קטנות המוחין והעדר הידיעה שלו בעניני אלקות, גרמה לו (= לר'
- 3 מרדכי) להיאנח אנחה כבידה.
- 4 ואילו ר' חיים היה מלא שמחה מהרעיונות והחקירה העמוקה שאמר לר' מרדכי, והאמת
- 5 ניתנת להיאמר שר' חיים היה מאד מאד בשמחה מענין עמוק יותר, והוא: שעבור החידושים
- 6 שחידש כעת (= ואמרם לר' מרדכי) מגיע לו 'עולם הבא' שונה וברמה אחרת לגמרי. 'עולם
- 7 הבא' זה מגיע רק לו לבדו (= לר' חיים).
- 8 עבור לימוד התורה לשמה, מגיע להם - לר' חיים ולר' מרדכי - 'עולם הבא' שוה בשוה -
- 9 חלק כחלק.
- 10 עבור שמחה של מצוה, שהיתה להם מזה שלמדו תורה לשמה - הרי לו עצמו (= ר' חיים)
- 11 ודאי מגיע עולם-הבא, ואילו לר' מרדכי לא מגיע כזה עולם-הבא כמו שמגיע לו (= לר' חיים)
- 12 כי:
- 13 אצלו - אצל ר' חיים - התכווצו הלחיים בצורה כזו שהוא עצמו חש שהלחיים מתכווצות
- 14 אצלו כמו אצל בעל הצחוק הגדול ביותר - על-דרך מאמר חכמינו ז"ל "לא פסיק פומא מחוכא
- 15 כולהו יומא" - "הפה לא נסגר מרוב צחוק כל היום".
- 16 (= ממשיך ר' חיים בקו מחשבתו:) האם אפשר לומר שהם - חכמינו ז"ל - צחקו חלילה
- 17 בקול?! חס-חלילה להוציא שם כזה על חכמינו ז"ל, בו בזמן שחכמינו ז"ל עצמם אומרים
- 18 בפירוש ש"אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה", אלא הכוונה היא רק לכווץ את הלחיים,
- 19 ולכן:
- 20 על עצמו יודע ר' חיים בוודאות שהוא כיווץ חזק מאד את לחייו, ולכן מגיע לו ודאי השכר
- 21 עבור שמחה של מצוה, אך היות ונדמה לו שגם ר' מרדכי כיווץ את לחייו, כיווץ קל בוודאי
- 22 שעשה ר' מרדכי (= ולכן גם לו - לר' מרדכי מגיע עולם-הבא קטן עבור שמחה של מצוה). לו
- 23 הייתי במקומו של ר' מרדכי - מהרהר ר' חיים - לא הייתי שקט ורגוע כאשר (= יגיע הזמן)
- 24 וה'בית-דין של מעלה' יבדוק, יחקור וידרוש מה היה גודל שיעור כיווץ הלחיים (= של ר'
- 25 מרדכי).

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנרדעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 186-1.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד ב

- 1 לחזור בהם. שְׁתוּת, קִנְיָה הלוקח, ואינו יכול לבטל את המקח,
- 2 וּמְחִיר לו המאנה את דמי האונָאָה, דְּבָרֵי רַבִּי נֶתָן. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא
- 3 חוֹלֵק לַעֲנִין אונאת שתות, ואוֹמֵר, אם התאנה המוכר יד המוכר על
- 4 הַעֲלִינָה, אם הוא רוֹצֶה, הרי הוא מבטל את המקח ואוֹמֵר לוֹ
- 5 ללוקח תֵּן לִי מִקְחִי וטול את מעותיך, או אם רצונו לקיים את
- 6 המקח, אומר ללוקח תֵּן לִי מִתְּשָׁנִיתִי. וכן אם נתאנה הלוקח, ידו
- 7 על העלינה לתבוע ביטול מקח או השבת דמי האונאה. מסיימת
- 8 הברייתא: וְהָיָה וְהָיָה – ובין באונאת שתות ובין באונאת יותר משתות,
- 9 אין המתאנה חוזר אלא בְּכָדִי שִׁירָאָה לְתַנְיָ או לְקְרִיבֵי. ומבואר
- 10 בברייתא זו כפסקיו של רבא, ומה שפסק באונאה הפחותה
- 11 משתות ובאונאה היתירה משתות דברי הכל הם, ולענין אונאת
- 12 שתות דבריו הם כשיטת רבי נתן, שהלכה כמותו בדיני ממונות:

- 13 שנינו במשנה: עַד מָתַי מוֹתֵר לְהַחְזִיר בּוֹ? עַד כְּדִי שִׁירָאָה לְתַנְיָ או
- 14 לְקְרִיבֵי: אָמַר רַב נַחֲמָן, לֹא שָׁנוּ שִׁיעוּר זֶה אֶלָּא לְגַבִּי לִזְקָח שְׁתַּאנְהוּ,
- 15 כִּינן שֶׁהַמֶּקֶח בִּידוֹ ויכול להראותו לְתַנְיָ או לְקְרִיבֵי, ואם לא
- 16 הִרְאֵהוּ הִרִי מִחַל עַל אֻנְתּוֹ, אֶלְכָּל מוֹכֵר שֶׁהִתַּנְהוּ לְעוֹלָם חוֹזֵר,
- 17 שְׁהָרִי לְאַחֵר הַמְכִירָה אֵין הַמֶּקֶח בִּידוֹ לְהִרְאוֹתוֹ לְתַנְיָ או קְרִיבֵי,
- 18 ואֵינוּ יֹכֵל לְהַבְחִין בְּאֻנְתּוֹ עַד שִׁירָאָה חֶפֶץ הַדּוּמָה לִזֶּה שֶׁמִּכֵּר,
- 19 שֶׁנִּמְכַּר בְּמַחִיר גָּבוֹה יוֹתֵר.
- 20 הַגְמָרָא מְנַסֶּה לְסַיֵּעַ לְרַב נַחֲמָן מִמִּשְׁנֵיתוֹ: נִימָא מְסַיֵּעַ לֵיהּ, שְׁנִינוּ
- 21 בְּמִשְׁנֵיתוֹ שֶׁאַחֲרֵי שֶׁאִמַּר רַבִּי טְרַפְנִי לְתַנְיָ לִדְּרִיבֵי שְׁמִי תְּבִיעַת
- 22 הָאֻנְאָה הִיא כָּל הַיּוֹם חוֹזֵר לְדְּבָרֵי חֲכָמִים, אִי אִמְרִית בְּשִׁלְמָא שְׁהָרִין
- 23 הוּא שְׁמוֹכֵר לְעוֹלָם חוֹזֵר בּוֹ,

פרשת וירא

יח * וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלָנִי מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב
פֶּתַח-הָאֵהָל בְּחֹם הַיּוֹם: * וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ
לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אֶרְצָה: * וַיֹּאמֶר
אֲדֹנָי אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עֲבָדֶיךָ: * וַיִּקַּח-נָא מִעֶט-מִיָּם וַרְחִצּוּ
רִגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: * וַאֲקָהּ פֶּתַח-לָחֶם
וְסַעְדּוּ לִבְכֶּם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם
עַל-עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה בָּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ:
(לוי) * וַיִּמָּהֵר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מִהֲרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סִלֹּת לִוְשִׁי וְעַשִׂי עֲגוֹת:
* וְאֶל-הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל-הַנֶּזֶר וַיִּמָּהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: * וַיִּקַּח
חֲמֹאָה וְחֹלֶב וּבֶן-הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
לַפְּנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאבְלוּ:
(ישראל) * וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בָּאֵהָל: * וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתָּה
חַיָּה וְהִנֵּה-כֵּן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׂמְעַת
פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: * וַאֲבְרָהָם וְשָׂרָה
זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַדֵּל לַחַיּוֹת לְשָׂרָה אַחֵר
בָּנָשִׁים: * וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
כִלְתִּי הִיתָה-לִּי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן: * וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל-אַבְרָהָם לִמָּוֶה זֶה צִחְקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֵאָף
אֲמַנָּם אֵלַי וְאֲנִי זָקְנָתִי: * הִיפְלֵא מִיְּהוָה דְּבַר
לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתָּה חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"א עמ' 105)

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבידלותו (בן ארבע או חמש)
נכנס פעם לזקנו, ה'צמח צדק, ופרץ בבכי: מדוע אין ה'
נראה אליו, כשם שנראה אל אברהם? ספור זה מלמדנו,
שכל יהודי, איש אשה וטף, שיף לבבות ולתבוע שהקב"ה
יתגלה אליו. אברהם אבינו נותן את הפתח, ועל ידי בקינה
ותביעה אמיתית נתן להגיע לכך בפעל.

שני * וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צִחְקָתִי כִּי |
יֵרָאָה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צִחְקָתָ: * וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פָּנֵי סָדָם וְאַבְרָהָם הִלָּךְ
עִמָּם לְשִׁלְחָם: * וַיְהִי וְהוּא אֹמֵר הַמִּכְסָּה אֲנִי
מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: * וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוָה
לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרָכוּ-כֻּלּוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:
* כִּי יִדְעֻתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בְּנָיו וְאֶת-
בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם אֶת
אֲשֶׁר-דִּבֶּר עָלָיו: * וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סָדָם
וְעַמָּהּ כִּי-רָבָה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹּדָה מְאֹד:
* אֲרִדְהָ-נָּא וְאַרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי
עָשׂוּ | כָּלָה וְאִם-לֹא אֲדַעָה: * וַיִּפְּגּוּ מִשֵּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סָדָמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי
יְהוָה: * וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֵאָף תִּסְפָּה צָדִיק
עַם-רָשָׁע: * וְאֵלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צָדִיקִים בְּתוֹךְ
הָעִיר הֵאָף תִּסְפָּה וְלֹא-תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן
חַמְשִׁים הַצָּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: * חֲלִלָה לָךְ
מַעֲשֵׂת | בְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צָדִיק עַם-רָשָׁע
וְהִיָּה כַצָּדִיק כְּרָשָׁע חֲלִלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ
לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: * וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם-אֲמַצָּא
בְּסָדָם חַמְשִׁים צָדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאָתִי
לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם: * וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר
וְאֹפֵר: * וְאֵלַי יַחֲסֹנוּ חַמְשִׁים הַצָּדִיקִים חַמְשֶׁה
הַתְּשֻׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
אֲשֻׁחִית אִם-אֲמַצָּא שָׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשֶׁה:
* וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֵלַי יִמָּצְאוּ שָׁם
אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה בְּעִבּוּר הָאֲרָבָעִים:
* וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יַחֵר לְאֲדֹנָי וְאֲדַבְּרָה אֵלַי
יִמָּצְאוּ שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה אִם-
אֲמַצָּא שָׁם שְׁלֹשִׁים: * וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי

וַיֵּגְשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדֶּלֶת: וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ: ^א וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ בַּסִּנּוּרִים מִקְּמָן וְעַד־גְּדוֹל וַיֵּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח: ^ב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֶּה חֵתָן וּבְנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם: ^ג כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנֻחֲנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־יִגְדֹּלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחֲנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: ^ד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵאמֹר לָקְחוּ בְנֹתֵי וַיֹּאמְרוּ קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמֶּצֶחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: ^ה וְכַמוֹ שֶׁשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִו הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם לֶחֶם אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנּוֹמְצֹת פֶּן־תִּסָּפֵף בְּעֵינֵי הָעִיר: ^ו וַיִּתְּמַהֲמָה וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיָדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְיָדֵי שְׁתֵּי בְנֹתָיו בַּחֲמֹלַת יְהוָה עָלָיו וַיֵּצֵאוּהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר: ^ז וַיְהִי כַּהֲצִיֵּאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמְרוּ הַמַּלְאָכִים עַל־נַפְשְׁךָ אֵל־תִּבְטֵא אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תַּעֲמֹד בְּכָל־חִכְכָּךְ הִהָרֶה הַמַּלְאָכִים פֶּן־תִּסָּפֵף: ^ח וַיֹּאמְרוּ לוֹט אֱלֹהִים אֵלֵינוּ אֲדֹנָי: ^ט הִנֵּה־נָא מִצָּא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִיט הִהָרֶה פֶּן־תִּדְבָּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי: ^י הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָה לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וַתְּחִי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 244)

לוקחי בנותיו (יט, יד)

שאותן שבבית ארוסות להם (רש"י)

אין פונתו לדין ארוסה וחלות גדר אשת איש, שהרי מסתברא שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב הרמב"ם (ריש הלכות אישות): "קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק . . . מכניסה לתוך ביתו . . . ותהיה לו לאשה" (ובלאר-הכי תמוה לומר שאנשי סדום התנהגו על-פי דין תורה). אלא פונתו לשדוכין וזמן של תכנה לחתונה, וכפי

לדבר אל-אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים: ^א וַיֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ יָחַר לֵאדֹנִי וְאֶדְבָּרָה אֶת־הַפְּעַם אוֹלִי יִמְצָאוּן שָׁם עֵשֶׂרָה וַיֹּאמְרוּ לֹא אֲשַׁחֲת בַּעֲבוּר הָעֵשֶׂרָה: ^ב וַיֵּלֶךְ יְהוָה פֶּלֶא פֶּלֶא לְדַבֵּר אֶל־אֲבֹרָהֶם וַאֲבֹרָהֶם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 155)

ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (יח, יט)

יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת סדום, שכן לא נחתמה גזר דינה של סדום אלא משום שלא נתנו צדקה, ככתוב (יחזקאל טו, מט) "זה היה עון סדום . . . ויד עני ואביון לא החזיקה". ומה שכתוב להלן "הפצעקתה . . . עשו", "פצעקת ריבה אחת" - העקר בזה הוא לא החטא של שפיכות דמים, אלא העדר נתינת צדקה באופן קיצוני ומבהיל, הנהגה שהביאה לשפיכות דמים.

שליש יט ^א וַיָּבִיאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סֹדְמָה בְּעֶרְב וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרְאוּ לוֹט וַיִּקָּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפִים אֲרָצָה: ^ב וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה נֹאֲדֹנֵי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהַשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בָרוּחַ גָּלִין: ^ג וַיַּפְצֵר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבִיאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ: ^ד מֶרֶם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נָסְבוּ עַל־הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד־זָקֵן פְּלִי־הָעַם מִקְּצָה: ^ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם: ^ו וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַתִּדְּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ^ז וַיֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ אַחֵי תִרְעוּ: ^ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָאֵה־נָא אֹתָהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְכִי לֹא־אֲנִי הָאֵל אֶל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־פֶּן בָּאוּ בָצֵל קִרְתִּי: ^ט וַיֹּאמְרוּ וְגַשׁ הָלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶלְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נֵרַע לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד

שֶׁמִצִּינוּ בְּרִבְקָה אֲמָנוּ, שִׁנּוּתֵינִין לְבַתּוּלָה י"ב חֲדָשׁ לְפָרָגִס
אֶת עֲצָמָה בְּתַכְשִׁיטִים".

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאֲתִי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר
הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
כ מִהֵרָה הַמִּלֹּט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דָּבָר
עַד־בָּאֵךְ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צֹעֵר:
ג השֹׁמֵשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵרָה:
ד וַיְהִי־הָהָה הַמִּטּוֹר עַל־סָדֶם וְעַל־עַמֻּרָה גְּפָרִית
וְאִישׁ מֵאֵת יְהוָה הָיָה מִן־הַשָּׁמַיִם: ה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־
הָעָרִים הָאֵל וְאֶת פְּל־הַכֶּפֶר וְאֶת כְּל־יִשְׁבִּי
הָעָרִים וַצִּמַּח הָאֲדָמָה: ו וַתִּבֹּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו
וְתָהִי נָצִיב מִלַּח: ז וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרָהָם בְּבֶקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שֵׁם אֶת־פָּנָי יְהוָה: ח וַיִּשְׁקָף
עַל־פָּנָי סָדֶם וְעַמֻּרָה וְעַל כְּל־פָּנָי אֶרֶץ הַכֶּפֶר
וַיֵּרָא וַהֲנִה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכֶּבֶשֶׂן:
ט וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּפֶר וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ
הַחִפְכָּה בַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:
י וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעֵר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ
כִּי יָרָא לִשְׁבֹּת בְּצֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בָנָתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אֲבִינוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ בְּדֹרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ: לב לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יוֹן וְנִשְׁכָּבָה
עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע: לד וַתִּשְׁקֹן אֶת־אֲבִיתָן
יוֹן בַּלַּיְלָה הוּא וַתִּבֹּא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכָּב אֶת־
אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בִּשְׁכָּבָהּ וּבְקוֹמָהּ: לה וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן
שָׁכַבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁכְּנוּ יוֹן גַּם־חַלְלִילָה
וּבְאִי שָׁכַבְתִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע: לו וַתִּשְׁקֹן
גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיתָן יוֹן וַתִּקֶּם הַצְעִירָה
וַתִּשְׁכָּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בִּשְׁכָּבָהּ וּבְקוֹמָהּ:
לז וַתַּהֲרִין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: לח וַתֵּלֶד
הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב

עַד־הַיּוֹם: לח וַהֲצַעִירָה גַם־הוּא יָלְדָה בֶּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־עָמִי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ס
כ «וַיִּפֶּעַ מִשֵּׁם אֲבָרָהָם אֶרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגֵר בְּגֵרָר: ג וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם
אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
אֲבִימֶלֶךְ בַּחלֹם בַּלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֵנָּה מָתַל
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלְתָּ בָּעַל:
ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
גַּם־צִדִּיק תַּהַרְג: ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחֲתִי הוּא
וְהִיא גַּם־הוּא אִמְרָה אַחִי הוּא בְּתֵם־לִבִּי
וּבְגִנְיוֹן כִּפִּי עָשִׂיתִי זֹאת: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בַּחלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְּתֵם־לִבְכֶּךָ עָשִׂיתָ
זֹאת וְאַחֲשֹׁךְ גַּם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מַחֲטוּלִי עַל־כֵּן
לֹא־נִתְּתִיד לְגַנֹּעַ אֵלַיִךְ: ח וְעַתָּה הֲשֵׁב אִשְׁת־
הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְּפֹלֵל בְּעֶדְךָ וַחֲיָה וְאִם־
אֵינְךָ מְשֻׁבַּע דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אִתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
לְךָ: ט וַיִּשְׁכֶּם אֲבִימֶלֶךְ בְּבֶקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו
וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד: י וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאֲבָרָהָם
וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה־חָטַמְתִּי לְךָ כִּי־
הִבָּאתָ עָלֵי וְעַל־מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְּדוֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: יא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אֲבָרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר
הַזֶּה: יב וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאֵת
אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַהֲרַגְנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
יג וְגַם־אֲמִנָּה אַחֲתִי בְּת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בְּת־
אִמִּי וַתַּהֲרִי־לִי לְאִשָּׁה: יד וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ אוֹתִי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַאֲמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה
אֲמַר־לִי אַחִי הוּא: טו וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבֶקֶר
וְעַבְדִּים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאֲבָרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טז וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי

לפניו בטוב בעיניו שב: וְלִשְׁרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כָּסֶף לְאַחִיד הִנֵּה הוּא־לִי כְסוּת עֵינַי לְכָל אֲשֶׁר אֲתִיד וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: וַיִּתְּפֹלֵל אַבְרָהָם אֱלֹהֵי־אֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶמְהַתִּיו וַיֵּלְדוּ: כִּי עָצָר עָצָר יְהוָה בְּעַד כְּלִירָחִם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שְׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: ס כא וַיְהִי פָקֵד אֶת־שְׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשְׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: ד וַתַּהַר וַתֵּלֶד שְׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקָנוֹ לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לוֹ שְׂרָה יִצְחָק: ו וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 141)

ויקח אבימלך צאן ודבָר . . . ויתן לאברהם (כ, יד)
דרי שיתפס ויתפלל עליו (רש"י)

משמע, שאבימלך בקש מחילה מאברהם, ואברהם מחל לו. וכן מוכן מִכָּד שֶׁלֹא מְצִינוּ שְׁאֲבָרָהם סָרַב לְקַבֵּל מִתְּנָה זו. וְאִם שְׁאֲבָרָהם טָעַן שֶׁנִּהְיָ בְּתָם לֵב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ צִדָּק בְּבִקְשַׁת מַחִילָה, שֶׁבֶן סוּף־סוּף חָטָא חָטָא חֲמוּר בְּיוֹתֵר כְּלָפִי אַבְרָהָם, וְכֻנְתּוֹ אֵינָה מְשַׁנָּה עֲבָדָה זו.

חמישי ה וַאֲבָרָהָם בֶּן־מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ: וַתֹּאמֶר שְׂרָה צָחֵק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי: וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִינִיקָה בָנִים שְׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֶן לִזְקָנִי: ה וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֹל אֶת־יִצְחָק: ו וַתֵּרָא שְׂרָה אֶת־בֶּן־הַגֵּר הַמְצִרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק: ז וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ: ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר וְעַל־אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךְ שְׂרָה שָׁמַע בְּקֻלָּהּ

כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע: י וְגַם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לָגוּי אֲשִׁימְנוּ כִּי זָרַעֲךָ הוּא: יא וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקְח־לָחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שֵׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֵּלֶד וַיִּשְׁלַח וַתֵּלֶד וַתֵּתַע בְּמִדְבָּר בָּאֵר שָׁבַע: יב וַיָּכֻלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֵּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: יג וַתֵּלֶד וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגֵד הָרָחֵק בְּמִטְחָתָהּ קִשְׁת כִּי אִמְרָה אֶל־אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֵּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגֵד וַתִּשָּׂא אֶת־קִלְיָהּ וַתִּבְדֹּךְ: יד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנָּעַר וַיִּקְרָא מִלֵּאֲדָ אֱלֹהִים אֶת־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנָּעַר כַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם: טו קוֹמִי שְׂאִי אֶת־הַנָּעַר וְהַחוּזִקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לָגוּי גָּדוֹל אֲשִׁימְנוּ: טז וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאֵר מַיִם וַתֵּלֶד וַתִּמְלֹא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשָּׂק אֶת־הַנָּעַר: יז וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנָּעַר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קִשְׁת: יח וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר פֶּאֶרָן וַתִּקְח־לוֹ

אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 104)

צחוק עשה לי אֱלֹהִים, כֹּל הַשְּׁמוֹעַ יִצְחָק לִי (כא, ו)
מדתו של יצחק היא גְבוּרָה, יִרְאָה וּפְחַד; וְאִם עַל פִּי בֶן, שְׁמוֹ מוֹרָה עַל צָחוֹק וְשִׁמְחָה. בְּטָעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, שִׁירָאָה וּבִטּוֹל הֵם הַכֹּנֶה וְהַקְּשָׁרָה לְשִׁמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב בְּעִבּוּדֵת ה'. וְכִמוֹ שֶׁאֵנּוּ מְבַקְּשִׁים: "וְנִפְשִׁי כְּעֶפֶר לְכָל תְּהִיָּה (וְעַל יְדֵי זֶה) פִּתַּח לִפִּי בְּתוֹרָתְךָ".

ששי ז וַיְהִי בַּעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכָל שַׁר־צָבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עָמָךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: ח וְעַתָּה הִשְׁבַּעְהָ לִי בְּאֱלֹהִים הַנֵּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְגִנִּי וּלְנִכְדִּי כַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עָמָךְ תַּעֲשֶׂה עָמָדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גֵּרְתָּה בָּהּ: ט וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע: י וַחֲזָכָה אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדוֹתָ בָּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: יא וַיֹּאמֶר

אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִילֵי הַיּוֹם: ^א וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: ^ב וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהָן: ^ג וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה הִנֵּה שֶׁבַע כִּבְשֹׁת הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָה: ^ד וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: ^ה עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: ^ו וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֹאֵר שֶׁבַע וַיִּקֶּם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שְׂרָצָבָאֻ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: ^ז וַיִּטַּע אִשָּׁל בְּבֹאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: ^ח וַיִּגֵּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תשנ"ב עמ' 681)

ויטע אַשָּׁל (כא, לג)

רמז יש פאן, שאַבְרָהָם אָבִינוּ נטע בכני ישראל מִדַּת הַנִּסְתָּ אוֹרְחִים, לְהַעֲנִיק לְאוֹרֹת אֲכִילָה, שְׂמִיָּה, לִינָה (רש"י סוטה י, א). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל יח, ט): כִּי יָדַעְתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיגָה אֶת בְּנֵי וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

כב ^א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי: ^ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יִחִידְךָ אֲשֶׁר־אַהֲבָתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמִּזְרֵיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: ^ג וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בַּפֶּקֶד וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמּוֹ וַיִּקָּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: ^ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ^ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׂבוֹר לָכֶם פֶּה עַם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְנִלְכָּה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם: ^ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־

עֲצֵי הָעֹלָה וַיֵּשֶׁם עַל־יִצְחָק בְּנֵו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ^ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיִּה הִשָּׂה לְעֹלָה: ^ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה־לוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ^ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֵו וַיֵּשֶׁם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים: ^י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֹת לִשְׂחֹט אֶת־בְּנֵו: ^{יא} וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאנֶד וַיֹּהֲרֵ מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי: ^{יב} וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֱר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִרְא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יִחִידְךָ מִמֶּנִּי: ^{יג} וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה־אֵיל אַחֵר נֹאֲחֻז בַּסֶּבֶךְ בְּקִרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנֵו: ^{יד} וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וַיִּרְאָה אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יִרְאֵה: ^{טו} וַיִּקְרָא מִלֵּאנֶד יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: ^{טז} וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁפַּעְתִּי נֹאם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יִחִידְךָ: ^{יז} כִּי־בָרַךְ אֲבָרְכְךָ וְהִרְבָּה אֲרָבָה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֹל אֲשֶׁר עַל־שֹׁפֶת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זַרְעֲךָ אֶת שְׂעַר אֲבִיו: ^{יח} וְהַתְּבָרְכוּ בְּזַרְעֲךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי: ^{יט} וַיָּשֻׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיָּשֻׁב אַבְרָהָם בְּבֹאֵר שֶׁבַע: **פ** ^א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָה מִלְּכָה גַם־הוּא בְּנִים לְנַחֲוֹר אַחִיד: ^ב אֶת־עוֹץ בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי אַרְם: ^ג וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־

פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יִלְד־
אֶת־רִבְקָה שְׁמִנָּה אֱלֹהִי יִלְדָּה מִלֶּכָּה לְנָחוֹר אָחִי
אֲבָרְהָם: כד וּפִילִגְשׁוּ וּשְׁמָה רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־
הוּא אֶת־טִבְחָ וְאֶת־גַּחֵם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה
ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית
ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה
רבא מברך לעם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מכרך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאח,
ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה
דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתיא ונחמתיא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפסיר כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
לאמר הנה ילדה מלכה גם־הוא בנים לנחור
אחיד: כא את־עוין בכרו ואת־בזו אחיו ואת־
קמואל אבי ארם: כב ואת־כשד ואת־חזו ואת־
פלדש ואת־ידלף ואת בתואל: כג וּבְתוּאֵל יִלְד־
אֶת־רִבְקָה שְׁמִנָּה אֱלֹהִי יִלְדָּה מִלֶּכָּה לְנָחוֹר אָחִי
אֲבָרְהָם: כד וּפִילִגְשׁוּ וּשְׁמָה רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־
הוּא אֶת־טִבְחָ וְאֶת־גַּחֵם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־
מַעֲכָה:

~ נקודות משיחות קורש ~ (2קוטי שיחות כרך 2 עמ' 73)

בְּהַר ה' בְּרָאָה (כב, יד)

להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבת (רש"י) השקראת
השכינה (נפעל) - שכינת ליצחק, שנתקדש בקדשת עולה
על־ידי ששעקד על המזבח. הקרבת קרבת (פועל) - שכינת
לאברהם, ששעשה מעשה ועקד את בנו יחידו על המזבח.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָנִיִּים הֵיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְחִמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וּכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפסיר להפסיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפסרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנּוֹאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפסרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפסרה
ושומעין הברכות מפי המפסיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפסיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

סודות עמך המרחה הזאת בעבורנו, מה לעשות לך ומהו המול שאוכל לעשות לך, היש לדבר-לך אלהי-מלך או אל-ישר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת בתוך בני משפחתי, ואין מי מהם עושה רעה עמדי: יד אחר שהלכה מפניו ויאמר גיחזי ומהו המול שאעשה לה, ויאמר גיחזי אבל בן איין-לה ואישה זקן ויבדד המבוע לא תלד עוד: מו ויאמר קרא-לה ויקרא לה ותעמד בפתח הנה זה המאמר מפני שהוא נבואה רצה אלישע בעצמו לאמרו לה: מז ויאמר למועד הנה לזמן המא פעת הראויה להיות חיה וילדה, והוא בכלות תשעה חדשים את חבכת בן

לעשועו מה, ולא המיטה שחתם ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך אל תשמחני בדבר שאני מתקים: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הנה פעת חיה כפי אשר-דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום בא היום ויצא אל-אביו בשתה עומד אל על הקצרים: יט ויאמר אל-אביו ראשי ו ראשי יש לי כאב בראש ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב על-ברכיה עד-הצהרים וימות: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים חשבה שזכות הנביא ירדה הילד יותר נסמר ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא-חדש ולא שבת כי אז היתה רגילה לקבל פניו ותאמר שלום אין דבר רע שאלך אל הנביא, ולא רצתה לגלות הדבר לבעליה, כי חשבה מוכב שיעשה הנס בצנעה: כד ותחבש האתון חבשה האתון בעצמה לוח הדבר, וכבר לקבה הלכה רגלי ותאמר אל-נערה נהג ולך מהר אל-תעצרי-לי לרפב אל תעב על ידי את הרכיבה כי אם-אמרתי לך כאשר אומר לך עמוד, או תעמוד: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי כראות איש-האלהים אותה מפגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמית הלז: כו עתה רוי-נא לקראתה ואמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא

שי למורא

ויקרא-לה ותעמד בפניו: יג ויאמר לו אמר-נא אליה הנה חרדת ו אלינו את-כל-החרדה הזאת מה לעשות לך היש לדבר-לך אלהי-מלך או אל-ישר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת: יד ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן איין-לה ואישה זקן: טו ויאמר קרא-לה ויקרא לה ותעמד בפתח:

מז ויאמר למועד הנה פעת חיה את חבכת בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הנה פעת חיה אשר-דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל-אביו אל-הקצרים: יט ויאמר אל-אביו ראשי ו ראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו ויביאהו אל-הנער שאהו אל-אמו: כ וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב על-ברכיה עד-הצהרים וימות: כא ותעל ותשכבהו על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: כב ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נהג ולך אל-תעצרי-לי לרפב כי אם-אמרתי לך: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי כראות איש-האלהים אותה מפגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמית הלז: כו עתה רוי-נא לקראתה ואמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא

כלומר, אין אדם מביק לי ואני צריכה למלך ולא לשר הצבא. וראה פרוש אחר, בשי למורא בראשית כני, בשם "הבנת המקרא". מז) אל תכזב בשפחתך, כלומר, אל תתן לי אלא בן של קומא. בד) נהג ולך, כלומר, בנדיבות. אל תעצר לי לרפב, אל תפציר שארפב. כי במר נפשה היתה חולקת ברגל.

עטרת מרים

וַיֹּאמֶר־לָהּ הַשְׁלוֹם לָךְ הַשְׁלוֹם לְאִישׁךָ הַשְׁלוֹם לְיֶלֶד וְהָאֹמֶר שְׁלוֹם הַכָּל שְׁלוֹם. וְלֹא רָצְתָה לְגִלּוֹת גַּם אֵלָיו: כִּי וַתֵּבֵא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיֵּשֶׁב גִּיחֲזִי לְהַדְרָפָה בַּעֲבוּר כְּבוֹד תְּנָבִיא, וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים תְּרַפָּה־לָּהּ מִן הָרָפוּץ, וְאֵל תַּחֲדָנָהּ, כִּי־נִפְשָׁה מְרֵחָה בַּעֲבוּר מְרִירוֹת נִפְשָׁה הִיא מִחוּקָה בְּרַגְלֶיהָ וַיהוָה הָעֲלִים מִמֶּנִּי עַד עַתָּה וְלֹא הִגִּיד לִי: כֹּחַ וְהָאֹמֶר הִשְׁאֵלְתִּי וְכִי שְׁאֵלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדָנִי הֲלֹא אֲמַרְתִּי בַּעֲת הַחֲבִטָּה לֹא תִשְׁלַח אֹתִי אֶל תַּמְעָה אוֹתִי, לְחִבְסִית לִי דָבָר תַּנְפֶּסְק: כֹּחַ וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגֹר מְתִינִיד לְלֶכֶת מִתְּרָה וּבִירוֹיֹת וְלָחַץ מִשְׁעֲנֵתִי בִידֶךָ וְלֶחֶץ פִּירִיתְמָצָא

שי למורא

כח) לא תשלה, כמו לא תמעה. והוא לשון "שנגה", שתרנומו "שלו".
כט) משענתי, המפה אשר היה נשען עליו. לא תברכנו, כדי שלא ירבה דברים, וישאלוהו לחיבן אתה חולד, והוא יאמר להחיות את המת, ואין זה כבוד הגם להתהלל בו מי שבא על ידו. אכל הוא לא עשה בו, אלא לכל השואלו, אומר: רבי שלחני להחיות את המת.
לד) ויגהר, השתמח. לה) ויזרר, התעמש.

אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיֵּשֶׁב גִּיחֲזִי לְהַדְרָפָה וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים תְּרַפָּה־לָּהּ כִּי־נִפְשָׁה מְרֵחָה־לָּהּ וַיהוָה הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כֹּחַ וְהָאֹמֶר הִשְׁאֵלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדָנִי הֲלֹא אֲמַרְתִּי לֹא תִשְׁלַח אֹתִי: כֹּחַ וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגֹר מְתִינִיד וְלָחַץ מִשְׁעֲנֵתִי בִידֶךָ וְלֶחֶץ פִּירִיתְמָצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ

וְשִׁמַּת מִשְׁעֲנֵתִי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: וְהָאֹמֶר אִם הַנָּעַר חִי־יְהוָה וְחִי־נִפְשָׁךְ אִם־אֶעֱזָבְךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לֹא וְגִחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשָּׁם אֶת־הַמִּשְׁעָנָה עַל־פְּנֵי הַנָּעַר וַאֲזַן קוֹל וַאֲזַן קָשָׁב וַיֵּשֶׁב לְקִרְאָתוֹ וַיִּגְדֵּלוּ לֹאֹמֶר לֹא הִקִּין הַנָּעַר: לֹב וַיֵּבֵא אֱלִישָׁע הַבִּיתָה וְהִנֵּה הַנָּעַר מֵת מִשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לֹב וַיֵּבֵא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְּפֹלֵל אֶל־יְהוָה: לֹב וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הֵילֶךְ וַיִּשָּׁם פִּיּוֹ עַל־פִּיּוֹ וַיַּעֲזִיבוּ וַיַּעֲזִיבוּ עָלָיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בָּשֶׁר הֵילֶךְ: לֹב וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶךְ בְּבֵית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְרַר הַנָּעַר עַד־שָׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנָּעַר אֶת־עֵינָיו: לוֹ וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתֵּבֵא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְּנֶךָ: לוֹ וַתֵּבֵא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בָּנָהּ וַתַּצֵּא:

איש לא תברכנו בכדי שלא תשקה בדרך וכי יברכך איש לא תענו ושמתי משענתי על־פני הנער: ל ותאמר אם הנער חי־יהוה וחי־נפשך אם אעזובך לכל תלך בעצמד עמדי ויקם וילך אחריה: לא וגחזי עבר לפניהם הקדים אותם וישם את־המשענת על־פני הנער ואין קול ואין קשב (וישלימי סנהדרין י ב): גחזי לא שמע לדברי תנבאי, והנה עוד מלגלג בדרך, לומר שהולך להחיות את המת וישב לקראתו ויגדלו־לֹאֹמֶר לֹא הִקִּין הַנָּעַר: לב ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב על־מטתו: לג ויבא ויסגר היסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל אל־יהוה: לד ויעל וישכב על־הילך וישם פיו על־פיו ועיניו על־עיניו וכפיו על־כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילך: לה וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו ויזרר הנער עד־שבע פעמים ויפקח הנער את־עיניו: לו ויקרא אל־גחזי ויאמר קרא אל־השנמית הזאת ויקראה ותבא אליו ויאמר שאי בנך: לו ותבא ותפל על־רגליו ותשתחו ארצה ותשא את־בנה ותצא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקִיָּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו יֵאֱמָת וְצָדִק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֲשֶׁר בִּקְצָה שְׂדֵהוּ בְכֶסֶף מָלֵא וַתִּנְנֶה לִי בְּתוֹכָם לְאַחֲזֹת־קִבְרִי: וְעַפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חַת וַיַּעַן עַפְרוֹן הַחַתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חַת לְכָל בָּאֵי שְׁעַר־עִירָו לֵאמֹר: «לֹא־אֲדֹנִי שָׁמְעֵנִי הַשְׂדֵּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נִתְּתִיהָ לְעֵינִי בְּנִי־עַמִּי נִתְּתִיהָ לָךְ קִבְרִי מִתְּךָ: וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (יִשְׂרָאֵל) וַיִּדְבֹּר אֶל־עַפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שָׁמְעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְׂדֵּה קַח מִמֶּנִּי וְאַקְבְּרָה אֶת־מְתִי שָׁמָּה: וַיַּעַן עַפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: ^אאֲדֹנִי שָׁמְעֵנִי אֲרִצְ אֲרַבַּע מֵאוֹת שְׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מִה־הוּא וְאֶת־מְתֶךָ קִבְרִי: ^בוַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עַפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעַפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנוֹ בְּנִי־חַת אֲרַבַּע מֵאוֹת שְׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ כג « וַיְהִי חַי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ד וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרַבַּע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבִיתָהּ: ו וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פָּנָיו מִתּוֹ וַיִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי־חַת לֵאמֹר: ה גִּרְוֹתֵינוּ שָׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחֲזֹת־קִבְרִי עִמָּכֶם וְאַקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי: ו וַיַּעַן בְּנֵי־חַת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: ו שָׁמְעֵנוּ א אֲדֹנִי נִשְׂאֵי אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכָנוּ בְּמִבְחָר קִבְרֵינוּ קִבְרִי אֶת־מְתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלָה מִמֶּךָ מִקְבֵּר מִתְּךָ: ו וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְעַם־הָאָרֶץ לְבְנֵי־חַת: (לז) ו וַיִּדְבֹּר אֹתָם לֵאמֹר אִם־יִישׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקִבְרִי אֶת־מְתִי מִלִּפְנֵי שָׁמְעֵנוּ וּפָגַעוּ־לִי בְּעַפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: ^א וַיִּתֵּן־לִי אֶת־מַעֲרַת הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר־לוֹ

לוח זמנים לשבת פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:07	06:12	08:09	08:12	08:44	08:47	09:39	09:41	16:43	16:41	17:11	17:08	16:21	17:19
חיפה (ח)	06:09	06:14	08:09	08:12	08:44	08:48	09:39	09:42	16:43	16:40	17:08	17:05	16:10	17:16
ירושלים (ח)	06:06	06:11	08:07	08:10	08:43	08:46	09:37	09:40	16:46	16:43	17:08	17:05	16:03	17:16
תל אביב (ח)	06:08	06:13	08:09	08:12	08:45	08:48	09:39	09:42	16:42	16:39	17:10	17:07	16:19	17:18
אוסטריה, וינה (ח)	06:59	07:08	08:31	08:35	09:17	09:22	10:05	10:09	16:18	16:12	16:54	16:48	15:55	17:02
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:01	05:57	08:48	08:45	09:31	09:29	10:44	10:43	20:09	20:16	20:39	20:46	19:57	20:59
אוקראינה, אודסה (ח)	06:56	07:05	08:32	08:37	09:17	09:22	10:06	10:10	16:26	16:20	17:01	16:55	16:03	17:09
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:32	06:41	08:05	08:09	08:51	08:56	09:39	09:43	15:53	15:47	16:29	16:23	15:30	16:37
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:45	06:54	08:16	08:21	09:02	09:08	09:51	09:55	16:03	15:56	16:39	16:33	15:39	16:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:16	07:26	08:43	08:47	09:31	09:36	10:18	10:22	16:23	16:15	17:00	16:54	15:58	17:08
אוקראינה, קייב (ח)	07:09	07:19	08:35	08:40	09:24	09:29	10:11	10:15	16:15	16:07	16:53	16:46	15:50	17:01
איטליה, מילאנו (ח)	07:20	07:28	08:58	09:02	09:42	09:46	10:32	10:35	16:57	16:52	17:29	17:24	16:34	17:37
אקוואדור, קיטו (ח)	05:55	05:56	08:24	08:25	08:54	08:56	09:57	09:58	18:02	18:03	18:25	18:27	17:45	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:42	05:38	08:27	08:25	09:08	09:07	10:19	10:19	19:36	19:42	20:05	20:11	19:23	20:23
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:18	06:13	09:05	09:02	09:52	09:50	11:06	11:05	20:42	20:49	21:15	21:23	20:30	21:37
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:48	06:55	08:38	08:42	09:17	09:21	10:10	10:13	16:53	16:49	17:23	17:19	16:31	17:31
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:41	06:48	08:28	08:32	09:08	09:12	10:00	10:03	16:39	16:35	17:10	17:06	16:17	17:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:41	06:48	08:29	08:33	09:09	09:13	10:01	10:04	16:40	16:35	17:11	17:07	16:18	17:19
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:21	07:28	09:06	09:09	09:47	09:51	10:38	10:41	17:12	17:07	17:44	17:39	16:49	17:52
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:45	06:50	08:49	08:52	09:23	09:26	10:19	10:21	17:27	17:25	17:53	17:51	17:07	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:23	06:29	08:21	08:24	08:58	09:01	09:52	09:54	16:49	16:46	17:18	17:15	16:29	17:26
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:38	06:42	08:46	08:49	09:19	09:22	10:16	10:18	17:33	17:31	17:58	17:57	17:13	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:38	06:45	08:25	08:28	09:05	09:09	09:57	10:00	16:34	16:29	17:05	17:01	16:11	17:13
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:04	07:11	08:53	08:56	09:32	09:36	10:24	10:27	17:04	16:59	17:35	17:31	16:42	17:43
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:38	06:46	08:24	08:28	09:04	09:09	09:56	09:59	16:31	16:26	17:03	16:58	16:09	17:11
בוליביה, לה-פס (ח)	05:51	05:50	08:30	08:30	09:02	09:02	10:08	10:09	18:43	18:46	19:08	19:11	18:28	19:21
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:57	08:07	09:20	09:25	10:09	10:15	10:56	11:01	16:56	16:48	17:35	17:28	16:32	17:43
בלגיה, בריסל (ח)	07:55	08:05	09:20	09:25	10:09	10:15	10:56	11:00	16:58	16:50	17:36	17:29	16:33	17:44
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:14	05:12	07:56	07:55	08:31	08:30	09:39	09:39	18:33	18:37	18:54	18:58	18:18	19:09
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:03	05:02	07:45	07:44	08:19	08:19	09:27	09:27	18:15	18:19	18:41	18:45	18:00	18:55
בריטניה, לונדון (ח)	07:16	07:26	08:38	08:43	09:28	09:34	10:15	10:19	16:15	16:07	16:52	16:45	15:53	17:00
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:31	07:42	08:48	08:53	09:40	09:46	10:26	10:30	16:14	16:06	16:56	16:48	15:52	17:04
גרמניה, ברלין (ח)	07:25	07:36	08:45	08:50	09:36	09:42	10:22	10:26	16:17	16:09	16:56	16:49	15:52	17:04
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:36	07:45	09:03	09:07	09:51	09:56	10:38	10:42	16:43	16:36	17:21	17:14	16:19	17:29
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:10	05:08	07:54	07:52	08:29	08:29	09:38	09:38	18:40	18:44	19:00	19:04	18:26	19:15
הודו, מומבאי (ח)	06:45	06:48	09:00	09:02	09:32	09:34	10:30	10:32	18:01	17:59	18:25	18:24	17:42	18:34
הודו, פונה (ח)	06:40	06:43	08:56	08:58	09:27	09:30	10:26	10:28	17:57	17:56	18:22	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	06:46	06:55	08:20	08:24	09:05	09:10	09:54	09:58	16:10	16:03	16:45	16:39	15:46	16:53
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:46	06:53	08:33	08:37	09:13	09:17	10:05	10:08	16:43	16:38	17:14	17:10	16:21	17:22
יוון, אתונה (ח)	07:04	07:10	08:56	09:00	09:35	09:38	10:27	10:30	17:15	17:11	17:44	17:41	16:53	17:52
מולדובה, קישינב (ח)	07:05	07:14	08:40	08:45	09:25	09:30	10:14	10:18	16:32	16:26	17:07	17:01	16:09	17:15

רנה

לוח זמנים לשבת פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:43	06:46	08:58	09:00	09:30	09:32	10:28	10:30	17:57	17:56	18:22	18:21	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:51	04:45	07:38	07:33	08:31	08:28	09:46	09:45	19:37	19:45	20:13	20:23	19:26	20:39
נפאל, קטמנדו (ח)	06:23	06:28	08:30	08:32	09:04	09:06	10:00	10:02	17:12	17:10	17:39	17:37	16:52	17:47
סינגפור, סינגפור (ח)	06:47	06:48	09:16	09:17	09:46	09:47	10:48	10:49	18:51	18:52	19:14	19:15	18:34	19:24
פולין, ורשא (ח)	06:54	07:04	08:14	08:19	09:05	09:11	09:51	09:56	15:46	15:38	16:26	16:19	15:21	16:34
פרו, לימה (ח)	05:33	05:33	08:10	08:10	08:41	08:41	09:46	09:47	18:12	18:15	18:36	18:39	17:57	18:49
צרפת, ליאון (ח)	07:38	07:46	09:16	09:20	09:59	10:04	10:49	10:53	17:11	17:05	17:46	17:40	16:48	17:54
צרפת, פריז (ח)	07:57	08:06	09:27	09:32	10:14	10:19	11:02	11:06	17:14	17:07	17:49	17:43	16:50	17:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:45	08:10	08:11	08:40	08:41	09:42	09:43	17:38	17:39	18:01	18:02	17:21	18:11
קנדה, טורונטו (ח)	07:10	07:17	08:52	08:56	09:34	09:38	10:24	10:28	16:56	16:51	17:26	17:22	16:34	17:34
קנדה, מונטריאול (ח)	06:51	06:59	08:29	08:33	09:13	09:17	10:03	10:06	16:27	16:21	16:59	16:54	16:04	17:07
קפריסין, לרנקה (ח)	06:18	06:24	08:15	08:18	08:52	08:55	09:46	09:48	16:41	16:38	17:10	17:07	16:20	17:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:24	08:36	09:36	09:41	10:30	10:37	11:15	11:19	16:56	16:47	17:39	17:31	16:30	17:47
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:01	08:13	09:10	09:15	10:05	10:12	10:49	10:54	16:29	16:20	17:10	17:01	16:03	17:18
רוסיה, ווסטוב על-הדון (ח)	07:23	07:31	08:57	09:01	09:42	09:47	10:31	10:35	16:48	16:42	17:23	17:17	16:24	17:31
שווייץ, ציריך (ח)	07:28	07:37	09:02	09:06	09:47	09:52	10:36	10:40	16:57	16:50	17:27	17:22	16:33	17:35
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:17	06:20	08:37	08:39	09:08	09:10	10:07	10:09	17:48	17:47	18:12	18:11	17:29	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משוחות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבלדה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00552
13/11/2016

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון

דבר מלכות

מחנות היישומים

